

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТИЖДЕНЬ НАУКИ -2014

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед викладачів, науковців,
молодих учених, аспірантів і студентів ЗНТУ

14–18 квітня 2014 року

Том 5

Запоріжжя • 2014

УДК 001
ББК Ч 21
Т39

Рекомендовано до видання Вченою радою Запорізького національного технічного університету (протокол № 9 від 28.04.2014)

Упорядник Висоцька Н.І.

Редакційна колегія:

Внуков Ю.М., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)

Зайцева В.М., канд. пед. наук, професор

Івченко Л.Й., д-р техн. наук, професор

Луньов В.В., д-р техн. наук, професор

Піза Д.М., д-р техн. наук, професор

Прушківський В.Г., д-р екон. наук, професор

Сажнев В.М., канд. техн. наук, доцент

Висоцька Н.І., начальник патентно-інформаційного відділу

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Тижень науки - 2014. Збірник тез доповідей щорічної науково-практичної конференції серед викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів і студентів ЗНТУ, Запоріжжя, 14–18 квітня 2014 р. В 5 томах. Т. 5 / Редкол. : Ю. М. Внуков (відпов. ред.) та ін. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2014. – 426 с.

ISBN 978-617-529-106-1 (повне зібрання)

ISBN 978-617-529-105-4 (том 5)

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться у Запорізькому національному технічному університеті. Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

УДК 001
ББК Ч 21

ISBN 978-617-529-106-1
ISBN 978-617-529-105-4

© Запорізький національний
технічний університет (ЗНТУ),
2014

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ І ЕКОНОМІКА ПРАЦІ»	13
<i>Біленко О.В.</i> Методичні підходи до організації системи управління персоналом фінансових установ	13
<i>Бойченко В.С.</i> Дослідження стану економічної активності населення	14
<i>Василичев Д.В.</i> Формування системи оцінки інноваційної активності персоналу підприємств	16
<i>Васильєва О.О.</i> Резерви продуктивності праці в галузі сільського господарства	18
<i>Галан О.Є.</i> Кваліметрична оцінка трудового потенціалу промислових підприємств.....	20
<i>Гіль Л.А.</i> Місце нематеріальної мотивації в системі методів управління персоналом.....	22
<i>Горбань С.Ф.</i> Пріоритетні напрями розвитку людського капіталу	23
<i>Зубрицька Я.О.</i> Модель оцінювання трудового потенціалу сільськогосподарського підприємства агропромислового комплексу	25
<i>Карпенко А.В.</i> Система оцінки інноваційної активності персоналу	27
<i>Карпенко Н.М.</i> Управління розвитком персоналу	29
<i>Коваленко М.О.</i> Концепція персонал-контролінгу.....	31
<i>Кригульська Т.Б.</i> Організаційна культура підприємства: деякі аспекти визначення та структуризації	33
<i>Мірошниченко Л.Г.</i> Проблема безробіття на ринку праці в Україні	37
<i>Плинокос Д.Д.</i> Державне регулювання експорту освітніх послуг	39
<i>Пругло О.В.</i> Активна політика зайнятості на фіксованому ринку праці запорізької області	40
<i>Селівєрстов В.В.</i> Оцінювання впливу інструментів монетарної політики євро-системи на цінову стабільність.	42
<i>Соколов А.В.</i> Комплексна система оцінки персоналу	43
<i>Трифонов Г.Ф.</i> Про необхідність створення інноваційної організаційної системи управління персоналом	45
<i>Цуркан В.П.</i> Шляхи Удосконалення стимулювання праці по результатам діяльності за рік	47
<i>Біленко О.В., Гаврелюк П.Ю.</i> Аналіз соціальних проблем в Україні	48
<i>Біленко О.В., Сіващенко В.Г.</i> Стимулювання економічної активності населення України	50
<i>Біленко О.В., Чорна М.В.</i> аналіз формування людського капіталу в Україні.....	52
<i>Бойченко В.С., Василенко А.В.</i> Аналіз трудової мобільності в Україні.....	54
<i>Бойченко В.С., Малько О.К.</i> Оцінка сучасного стану конкурентоспроможності робочої сили	56

<i>Василичев Д.В., Калашиник С.</i> аналіз системи оцінки персоналу підприємств.....	57
<i>Васильєва О.О., Григорьев А.С.</i> Особливості мотивування персоналу торговельних підприємств системи.....	59
<i>Васильєва О.О., Семененко К.В.</i> Перспективи зайнятості молоді Запорізької області.....	61
<i>Васильєва О.О., Ткаченко А.Ю.</i> Сучасні технології управління професійним розвитком персоналу на підприємстві.....	63
<i>Горбань С.Ф., Педченко М.С.</i> Дослідження мотивації праці управлінського персоналу.....	65
<i>Горбань С.Ф., Фомін Д.О.</i> Удосконалення системи оцінки трудового потенціалу підприємства.....	66
<i>Жданов В.В., Ліпак А.А.</i> Український менталітет в менеджменті.....	68
<i>Жданов В.В., Зубарь Ю.О.</i> Адаптація молодих фахівців.....	70
<i>Жданов В.В., Шкода Н.В.</i> Гендерні особливості ринку праці в Україні.....	72
<i>Зубрицька Я.О., Греджева М.О.</i> Дослідження стану використання трудового потенціалу України.....	74
<i>Карпенко А.В., Вдовенко А.І.</i> Трудовий потенціал підприємства.....	76
<i>Карпенко А.В., Голубенко А.Ф.</i> Маркетинг персоналу підприємства.....	78
<i>Карпенко А.В., Педь М.Г.</i> Розробка та впровадження системи оцінки ефективності керівників.....	79
<i>Карпенко А.В., Соловей Є.О.</i> Управління інноваційною активністю персоналу підприємства.....	81
<i>Карпенко А.В., Фещенко І.О.</i> Розробка системи мотивації молодих працівників на промисловому підприємстві.....	83
<i>Карпенко Н.М., Тесля Ю.Ю.</i> Дослідження зайнятості інвалідів в Україні.....	85
<i>Карпенко Н.М., Шаркова Ю.Г.</i> Формування трудового потенціалу в умовах розвитку державно-приватного партнерства.....	87
<i>Кригульська Т.Б., Карепіна А.В.</i> Молодіжне безробіття в Україні: причини та шляхи подолання проблеми.....	89
<i>Соколов А.В., Домашенко С.В.</i> Соціально-економічні аспекти розвитку трудових ресурсів.....	91
<i>Соколов А.В., Кучер О.О.</i> Формування та використання людського потенціалу в Україні.....	93
<i>Соколов А.В., Петрик Є.А.</i> Мобільність персоналу підприємства.....	94
<i>Соколов А.В., Рихлова А. О.</i> Аналіз демографічної ситуації в регіоні.....	96
<i>Зубрицька Я.О., Міщенко С.В.</i> Визначення особливостей демографічної бази відтворення трудового потенціалу запорізької області.....	98
СЕКЦІЯ «МІЖКУЛЬТУРНА ТА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ»	100

<i>Клюшник Д.Г.</i> Об’єктивація лінгвокультурної домінанти <i>arbeit</i> в німецькомовній картині світу	100
<i>Остяк А.Є.</i> Актуальність вивчення ділової іноземної мови для роботи менеджера	102
<i>Бабенко К.П., Мізіна А.А.</i> Особливості складання листа-запиту в діловому англійському мовленні	103
<i>Бабенко К.П., Ліпак А.А.</i> Особливості складання листа-пропозиції у діловому англійському мовленні	105
<i>Василенко Г.В., Свириденко К.С.</i> Лексика кольору і світла англомовної туристичної брошури	107
<i>Фещенко І.О.</i> Загальна характеристика паремій в англомовній картині світу	109
<i>Brutman A.B., Polyezhayev Y.G.</i> The implementation of cambridge exams for teacher in ukrainian university environment	111
<i>Бабенко К.П.</i> Розвиток лексичних навичок студентів при складанні ділових листів англійською мовою	112
<i>Кравченко А.Г.</i> Поняття дискурсу в лінгвістиці, його характеристика і типологія	114
<i>Зуєва А.О., Горлачова В.В.</i> Образ японії у сучасному англомовному туристичному дискурсі	116
<i>Прохорова П.В.</i> лінгвокультурний концепт <i>Wandern</i> в німецькомовній діалектній картині світу	118
СЕКЦІЯ «ПРАВОЗНАВСТВО»	121
<i>Антоненко А.А.</i> Поняття і зміст інформаційного забезпечення експертної діяльності	121
<i>Баєва Л.В.</i> Механізм реалізації рішень місцевих рад	122
<i>Бараннік Р.В.</i> Внутрішнє переконання судді та суддівський розсуд: співвідношення понять	124
<i>Болокан І.В.</i> Особенности гражданско-правового регулирования законодательством республики беларусь статуса перевозчика в договоре перевозки транспортом общего пользования как публичного договора	125
<i>Буканов Г.М.</i> Криміналістичний аналіз обстановки місця події	127
<i>Градецький А.В.</i> Діяльність ес щодо протидії тероризму	129
<i>Давиденко О.О.</i> Правове регулювання захисту прав споживачів в Україні та в європейському союзі	131
<i>Денисенко В.В.</i> Правовий інститут гостинності в стародавньому римі	133
<i>Купін А.П.</i> місце адміністративно-процесуальних гарантій у механізмі реалізації прав і свобод громадян	135
<i>Крамаренко Ю.М.</i> Особливості захисту комерційної таємниці у сучасних умовах	137

<i>Надієнко О.І.</i> Досвід країн латинської америки у процесі реформування пенсійної системи в Україні	138
<i>Назаренко П.Г.</i> Криміналістичні аспекти процесу доказування на досудовому слідстві	140
<i>Саміло Г.О.</i> Право та мораль у сучасній політиці	142
<i>Северин А.Ю.</i> Відсутність фактичної можливості особи реалізувати право на захист після повідомлення їй про підозру	144
<i>Тимчук О.Л.</i> Географія та детермінація злочинності в США: окремі аспекти	145
<i>Філей Ю.В.</i> Організаційна структура органів державної реєстрації актів цивільного стану	147
<i>Шиян Д.С.</i> Проблема поняття позбавлення права займатися певною діяльністю	149
<i>Шиян О.Ю.</i> Проблема визначення поняття бюджету	151
<i>Бахір М.В.</i> Правовий нігілізм як чинник протиправної поведінки	153
<i>Безсусідня Д.О.</i> Правотворчі форми здійснення установчих повноважень верховної ради України	154
<i>Буц О.О.</i> Еволюція функцій держави	156
<i>Величко О.В.</i> Питання захисту прав сторін у договорі довічного утримання	158
<i>Дмитренко Я.Д.</i> Принцип прямої дії права європейського союзу	160
<i>Зимняков П.П.</i> Дискусійні питання предмету договору довічного утримання	161
<i>Калиниченко О.В.</i> зміст Міжнародного співробітництва у сфері захисту прав людини	163
<i>Квітко В.В.</i> Кримінальна відповідальність за невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування	165
<i>Кошова Т.В.</i> Еволюція поглядів на формування національних моделей пенсійного забезпечення	167
<i>Нікітіна Т.О.</i> Проблема предмета порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер	169
<i>Печникова М.І.</i> Проблема кваліфікації хуліганства, пов'язаного з опором особам, які припиняли хуліганські дії	171
<i>Притула Б.О.</i> Господарське право в правовій системі України	172
<i>Резніченко А.О.</i> Типи і види міжнародно-правових санкцій	174
<i>Ротко В.М.</i> Основні форми взаємодії іудейського релігійного права із сучасним ізраїльським правом	175
<i>Скороходова Ю.А.</i> Політика європейського союзу з питань трудової міграції	177

<i>Халєпа К.Ю.</i> Станово-представницькі установи іспанії – кортеси.....	179
<i>Харіна К.О.</i> Джерела кримінально-процесуального права України.....	181
<i>Черниш А.І.</i> Моделі і форми сучасного федералізму	182
СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ».....	185
<i>Походенко С.В.</i> Програма дослідження політичного вибору громадян в умовах трансформації суспільства	185
<i>Дергач М.А.</i> Творчий компонент в системі професійної компетентності психолога	188
<i>Сафіуліна Ю.В.</i> Соціально-психологічні особливості відповідальності студентів.....	190
<i>Волошина Н.В.</i> Розвиток творчого мислення молодших школярів за системою е. Де боно.....	191
<i>Бондар І.В.</i> Система екзистенційних факторів ніотинової залежності.....	194
<i>Шубертій Н.Г.</i> Внутрішня комунікація у соціально-психологічному супроводі організаційних змін	196
<i>Пучина О.В.</i> Соціально-психологічна допомога спеціалістам підприємства у процесі побудови кар'єри	197
<i>Сорока А.В.</i> Социальный танец как феномен современной городской культуры.....	199
<i>Семенцова О.М.</i> Особливості комунікативно-мовного розвитку старших дошкільників із зпр	201
<i>Черепєхіна О.А.</i> Професійна позиція як умова успішного становлення професіоналізму майбутнього психолога	203
<i>Шевченко С.І.</i> Психосоматичні аспекти шкірних захворювань.....	205
<i>Хрусталева М.С.</i> Форма шлюбу та рольова сумісність партнерів	206
<i>Репецкая А.В.</i> Особенности экзистенциальной рефлексии в старшем юношеском возрасте	209
<i>Казаченко Н.П.</i> К вопросу о психогигиическом обеспечении профессионально – педагогического труда	213
<i>Шевчук З.М.</i> Базисні цінності в дискурсі психологічної теорії	215
<i>Рябой Є.М.</i> Напрямки роботи психолога з хворими на гіпертонію.....	217
<i>Максименко Є.А.</i> Проблемне поле психології міста	219
<i>Горяньська Є.І., Сорока О.В.</i> Особливості формування міжособистісних відносин в групах позашкільних установ	220
<i>Грищенко І.В., Сорока О.В.</i> Інтернет-залежність як чинник депресивного стану особистості	222
<i>Махончук А.С., Волошина Н.В.</i> Интегративная модель фасилитации личностного роста.....	224
<i>Лихоманова А.А.</i> Взаимосвязь характеристик эмпатии и алекситимии у студентов-психологов	226

<i>Казаченко Н.П., Мороз Е.Н.</i> Проявление внушаемости в эмоциогенных ситуациях деятельности.....	228
<i>Шостак А.М., Черепехіна О.А.</i> Місце дошлюбних стосунків серед чинників задоволеності шлюбом студентської молоді.....	229
<i>Черевко В.В., Черепехіна О.А.</i> Особливості психологічної готовності сучасної молоді до шлюбу.....	231
<i>Шатько А.В., Черепехіна О.А.</i> Особливості стилів керівництва спортивною командою.....	233
<i>Красовська Ю.С.</i> Образ мети у старшокласників	235
<i>Третьак К.Г., Бородулькіна Т.О.</i> Психологічна ефективність рекламного повідомлення	236
<i>Мордвинцева М.В.</i> Особливості уявлень про емоції у дітей дошкільного віку.....	238
<i>Храмцова Д.О.</i> Поняття «рефлексія» та «рефлексивність» в психології.....	240
<i>Чикунлай А.О., Бородулькіна Т.О.</i> Розуміння психологічних текстів старшими дошкільниками	241
<i>Вертеба В.І.</i> Особливості ідеального образу викладача вищої школи у студентів.....	243
<i>Колебанова Л.В.</i> Особливості ставлення до вищої освіти у студентів-психологів з різною навчальною успішністю.....	245
<i>Кутова А.Є., Бородулькіна Т.О.</i> Особливості ставлення до роботи у студентів-психологів.....	247
<i>Галка Т.В., Семенцова О.М.</i> Психологічні особливості емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку із зпр	249
<i>Чекмарьова А.О., Походенко С.В.</i> Особливості проявів агресивності підлітків в міжособистісних стосунках	250
<i>Гава Н.Д.</i> Соціогенез пустощів як форма субкультури дітей	252
<i>Галімон В.Є.</i> Особливості гендеру студентської молоді	254
<i>Ракитянська К.В.</i> Статеві розбіжності стилів любові в юнацькому віці.....	256
<i>Кириленко Д.М.</i> Сприйняття любові в юнацькому віці.....	257
<i>Григорьева М.В.</i> Программа исследования динамики образа семьи в печатных СМИ	259
<i>Борісова З.О.</i> Шлюбні та репродуктивні установки молоді.....	262
<i>Сівер В.О., Семенцова О.М.</i> Особливості спілкування дітей старшого дошкільного віку з вадами зору	263
<i>Дейнека К.М.</i> Психологічні аспекти адаптації до вагітності.....	265
<i>Бондаренко Ю.С., Семенцова О.М.</i> Особливості сімейного виховання як фактор агресивної поведінки у дошкільників.....	266
<i>Шнурченко А.О.</i> Теоретичні основи дослідження стосунків спорідненості у психології	268
СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»	270

<i>Арабаджиев Д.Ю.</i> Детермінанти оптимізації громадського моніторингу за виборчим процесом в Україні.....	270
<i>Бабарикіна Н.А.</i> Децентралізація як умова становлення регіонального розвитку	272
<i>Дубініна Я.П.</i> Маркетингові дослідження в управлінні внз	273
<i>Єрохіна Т.В.</i> Соціокультурні аспекти боротьби з медіа-тероризмом	275
<i>Попович В.М.</i> Духовна освіта в Україні: сучасний стан	277
<i>Усенко О.І.</i> Громадсько-політичні рухи як форми вияву політичної активності людей.....	278
<i>Агарков О.А., Ременюк Д.Д.</i> Можливості і потенційні перспективи реалізації соціальних програм за рахунок грантів у вищих навчальних закладах (на прикладі знту).....	279
<i>Агарков О.А., Давиденко І.В.</i> Особливості соціальної адаптації дітей в дитячих будинках	281
<i>Агарков О.А., Демків М.М.</i> Дитячо-батьківські відносини як фактор формування соціальної орієнтації підлітків	283
<i>Арабаджиев Д.Ю., Уткіна С.В.</i> Головні аспекти виникнення фрічайлдінгу в Україні	284
<i>Арабаджиев Д.Ю., Бекдамірова Л.З.</i> Громадські організації як інститут формування громадянського суспільства України	286
<i>Попович В.М., Грицаєнко В.С.</i> Особливості діяльності недержавних закладів соціальної роботи в обслуговуванні клієнтів.....	288
<i>Попович В.М., Данилевська А.В.</i> Роль волонтерства у становленні особистості майбутнього соціального працівника	289
<i>Арабаджиев Д.Ю., Зайцев О.О.</i> Роль образовательных учреждений в социальной инклюзии детей с особенными потребностями	291
<i>Арабаджиев Д.Ю., Сизоненко О.О.</i> Соціальний захист прав людей похилого віку в Україні	293
<i>Васильченко О.А., Беспала О.І.</i> Насильство в сім'ї як соціальна проблема	294
<i>Васильченко О.А., Горбачова Д.Ю.</i> Соціальна реабілітація осіб, що страждають наркозалежністю	296
<i>Васильченко О.А., Новак Т.О.</i> Ціннісні орієнтації майбутніх соціальних працівників.....	298
<i>Васильченко О.А., Шульга А.В.</i> Соціальні проблеми молодих сімей в сучасному суспільстві	299
СЕКЦІЯ «ЖУРНАЛІСТИКА».....	302
<i>Погребна В.Л.</i> Літературно-мистецький журнал «радуга» як тип видання ..	302
<i>Пода О.Ю.</i> Гендер і мас-медіа: реальний і віртуальний світи	304
<i>Юферева О.В.</i> Взаємодія візуальної та вербальної складових сучасного медіатексту: термінологічні дискусії.....	306

<i>Скуртул Г.С.</i> «заробітчанство» як проблема незалежної України в повідомленнях інформаційних агентств (на прикладі «УНН»)	307
<i>Куянцева О.О.</i> «Олімпійська арена» – сучасний український журнал про спорт	309
<i>Селюкова Н.Ю.</i> Новітні тенденції розвитку змі на регіональному рівні	311
<i>Беломорець В.П.</i> Формотворчі складники іміджу оксани марченко	313
<i>Островська Н.В.</i> Жанрова специфіка суспільно-політичного ток-шоу «приціл» («телекритика»).....	314
<i>Клименко Н.О.</i> Образ ідеального батька на сторінках сучасного родинно-побутового глянцю	316
<i>Панченко С.А.</i> Структурно-функціональні особливості видання «українська літературна газета»	318
<i>Волинець Г.М.</i> Фоторепродукція на сторінках газети «Суббота плюс»	320
<i>Тонких І.Ю.</i> Особливості реалізації мультимедійних форматів в інтернет-змі	322
<i>Пода О.Ю., Житарь О.П.</i> Про кіно: перетини кінокритики і кіножурналістики	324
<i>Пода О.Ю., Рубюк П.К.</i> Професійна кінокритика в журнальному дискурсі	326
<i>Пода О.Ю., Руденко Р.І.</i> Інтернет-ресурси для всієї родини	327
<i>Погребна В.Л., Пода Ю.О.</i> Телебачення як канал маніпуляцій	329
<i>Клименко Н.О., Шевченко Д.С.</i> Візуальні форми комунікації у журналі «cosmopolitan»	331
<i>Волинець Г.М., Грицаєнко Ю.О.</i> Нефотографічні ілюстрації у часописі «Український тиждень»	333
<i>Харченко А.Ю.</i> Види дискусійних програм на зодтрк «Запоріжжя»	337
<i>Козирицька Ю.В.</i> Основні підходи до типологізації візуального контенту тревел-журналу.....	338
<i>Нагаєнко Н.С.</i> Тревел-шоу в контексті туристичного дискурсу	340
<i>Діброва Д.С.</i> Типи телеведучих на телеканалі «ІНТЕР»	341
<i>Скрипник О.І.</i> Репортаж-розслідування на сторінках видання «FORBES УКРАЇНА»	343
<i>Субота Г.В.</i> Специфіка новинних інтернет-жанрів	344
<i>Федорова Х.Є.</i> Літературно-мистецькі журнали у контексті розвитку журнальної періодики	346
<i>Яценко А.П.</i> Формотворчі елементи радіопрограм культурної проблематики.....	348
<i>Стойкова Я.О.</i> Особливості стереотипізації фемінності у журналі «Единственная»	350
<i>Педак М.І.</i> Специфіка жанрово-тематичного контенту журналу «ESQUIRE»	352
<i>Плішак І.О.</i> Мотивація / демотивація як засоби смислового навантаження заголовків видань радянської доби та доби незалежності	353

<i>Маловічко Ю.О.</i> «СЛОВО І ЧАС» у контексті розвитку наукової періодики в Україні.....	355
<i>Христенко М.О.</i> Журнал «Мурзилка» в контексті розвитку радянської журнальної періодики для дітей	357
<i>Воробйова А.Б.</i> Функції аудіопідкастів в інтернет-виданні культурологічного спрямування	359
<i>Любімов О.О.</i> Специфіка висвітлення теми кіберспорту в мережі інтернет	361
<i>Чернявська О.С.</i> Особливості висвітлення культурних подій у запорізьких інтернет-змі.....	362
<i>Льєва А.І.</i> Специфіка діяльності кореспондентських пунктів запорізького регіону.....	363
<i>Переверзєва А.В.</i> Особливості функціонування регіонального телебачення	365
<i>Беркут В.О.</i> Жанрове наповнення інформаційного агентства «Українські новини»	367
<i>Осіпова М.В.</i> Паломницькі нариси та «Ходіння» як витоки подорожньої журналістики	369
СЕКЦІЯ «МЕТОДИКА ФІЗИКИ»	371
<i>Соколов Є.П.</i> Деякі питання дидактики під час проектування курсу фізики для студентів-прискоренників	371
<i>Гуляєва Л.В.</i> Компетентнісний підхід до вивчення фізики в старшій школі.....	373
<i>Лозовенко О.А.</i> Дві кульки, нитка та похила площина: несподівані траєкторії.....	374
<i>Таланова Л.С.</i> Основи проблемного навчання	375
<i>Мехед С.С.</i> Наочні методи навчання під час підготовки випускників шкіл до зно.....	377
<i>Мартинюк Р.В.</i> Технологічні засоби щодо формування самостійності студентів та учнів під час розв'язування фізичних задач	378
СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНА МАТЕМАТИКА»	380
<i>Онуфрієнко В.М.</i> Диферентіальне числення змінного порядку для моделювання границь В задачах математичної фізики	380
<i>Сніжко Н.В.</i> Граничні умови для диферентіальних рівнянь законів універсального відгуку	382
<i>Антоненко Н.М.</i> Дискретні і неперервні моделі для побудови границь у розв'язках рівнянь математичної фізики.....	383
<i>Зінченко І.І.</i> Граничні умови для дробових диференціальних рівнянь законів теорії поля.....	383
<i>Черняхівська К.С., Онуфрієнко В.М.</i> Математична модель стоко-джерельних фрактонів в задачі аналізу логоперіодичної антени	384
<i>Куземко А.В., Онуфрієнко В.М.</i> Математична модель фрактально конфігурованих ліній передачі енергії	386

<i>Сніжко Н.В.</i> Про наближений розв’язок бісингулярних інтегральних рівнянь спеціального виду.....	387
<i>Антоненко Н.М.</i> Контактна задача про скрут шару, пружно зчепленого з півпростором	388
СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО».....	390
<i>Онуфрієнко Г.С.</i> Парадигматичний вектор дослідження сучасної термінології.....	390
<i>Томиліна Г.Я., Полежаєва Н.А.</i> Інноваційні процеси в сучасній українській мові.....	394
<i>Адаменко О.В.</i> Термінологічні інновації в лінгвістичній гендерології	395
<i>Сергієнко Г.О.</i> Неологізми в художньому і мас-медійному дискурсах.....	396
<i>Бондарчук К.С.</i> Явище омонімії в економічній термінології.....	399
<i>Руколяньська Н.В.</i> Пароніми в субмові українського кримінально-процесуального права	401
<i>Біленко Т.Г.</i> Синонімічність української термінологічної лексики	403
<i>Миронюк Л.В.</i> Виникнення синонімів у машинобудівній термінології.....	404
<i>Катиш Т.В.</i> Антонімічні відношення в українській термінології інформаційної безпеки.....	406
<i>Ильчук К.И.</i> Словообразовательная антонимия и её роль в семантизации новой лексики (на материале русского языка как иностранного)	407
<i>Онуфрієнко Г.С., Суворова М.С.</i> Термінологічні інновації у мові права.....	408
<i>Остренко М.В., Пацук Р.І.</i> Світоглядна концепція григорія сквороди в оцінці івана франка	410
<i>Бурнасова Т.П., Козак Л.В.</i> Термінологічна культура як складова інженерної освіти	412
СЕКЦІЯ «ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ»	414
<i>Морозов Д.М.</i> Moodle, як платформа організації дистанційного навчання у ВНЗ.....	414
<i>Домашенко С.В.</i> Використання єдиної інтегрованої інформаційної системи управління у ВНЗ.....	416
<i>Козлова С.С.</i> Необхідність застосування інформаційних систем управління у ВНЗ	417
<i>Юрєчко В.З.</i> Розробка інформаційних систем із застосуванням технології клієнт-сервер	419
<i>Гнездовский А.В.</i> Автоматизация организации учебного процесса вуза: расписание занятий	421
<i>Домашенко С.В., Маслова Ю.А.</i> Використання автоматизованого тестового контролю знань студентів у ВНЗ.....	422
<i>Козлова С.С., Кулікова В.С.</i> Принципи добору спеціалістів з інформаційних систем для формування бізнес-орієнтованої організаційної структури.....	424

УДК 334.012.82:37

Біленко О.В.

канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

Біленко О.В.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

При формуванні системи управління персоналом фінансових установ слід враховувати певні фактори, що визначають галузеві особливості персонального менеджменту в сфері фінансових послуг, зокрема:

- більш жорсткі вимоги до рівня освіти за більшістю робочих місць у сполученні із швидкими темпами застарівання професійних знань, що передбачає необхідність забезпечення умов для регулярного підвищення кваліфікації всіх категорій працівників;

- вищий ступінь професійної спеціалізації основної частини працівників (велика кількість рівнів поглиблення спеціалізації), що створює додаткові труднощі при організації праці в сфері фінансових послуг, особливо в режимі оперативного управління;

- підвищені вимоги до відповідальності персоналу, що обумовлені індивідуальним характером праці значної частини працівників сфери фінансових послуг;

- підвищена стресова небезпека праці, яка характерна для більшості робочих місць. З урахуванням небезпеки можливих наслідків помилок, які можуть бути допущені працівниками внаслідок стресу, постійна психологічна підтримка має розповсюджуватись на більшість робочих місць;

- більш високий рівень витрат (на 15–20% вищий, ніж в середньому по економіці), що пов'язаний з використанням переважно висококваліфікованої, отже – високооплачуваної, праці, а також необхідність додаткових постійних витрат на розвиток людського капіталу фінансових установ.

Дія перерахованих факторів висуває до системи управління персоналом ряд методичних умов і принципів, порушення яких може призвести до її кінцевої неефективності з відповідними негативними наслідками для фінансової установи в цілому.

Методичні вимоги до системи управління персоналом фінансової установи можна звести до наступних:

- у формуванні системи необхідно враховувати специфічні особливості як сфери економічної діяльності (сфери фінансових послуг), так і конкретної організації;

- система повинна мати комплексний характер, тобто включати в себе

всі необхідні елементи – базову стратегію, операційні підсистеми і блок ресурсного забезпечення;

- функціонування системи має забезпечуватись на всіх рівнях управління організацією (організація в цілому, структурні підрозділи, окремі робочі місця);

- система повинна розроблятись відповідно до завчасно визначеної концепції (місії) організації;

- на стадії розробки системи повинно забезпечуватись раціональне сполучення, з одного боку, необхідного рівня стабільності її ключових елементів, а з іншої – високого ступеня їх адаптованості до прогнозованих змін зовнішнього і внутрішнього середовища;

- необхідним елементом системи повинен бути формалізований процес її практичного впровадження і подальшого розвитку.

Методичні принципи організації системи управління персоналом фінансової установи:

- організація управління на основі генеральної стратегії, яка розроблена на тривалий період;

- орієнтація на вирішення кадрових проблем організації в режимі їх планування, а не на стадії кризового розвитку;

- чітке розмежування функцій, повноважень і відповідальності в системі управління персоналом між керівництвом організації, кадровою службою і керівниками структурних підрозділів;

- використання в системі максимально широкої номенклатури адміністративних, економічних і соціально-психологічних методів, які забезпечують комплексний характер впливу на об'єкт управління;

- відносна методична простота організації системи у сполученні із забезпеченням необхідного рівня її функціональності.

Ці вимоги і принципи підлягають подальшій деталізації й уточненню, виходячи зі специфіки локальних елементів системи менеджменту персоналу.

УДК 331.101

Бойченко В.С.

канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

Бойченко В.С.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Актуальність даної теми полягає у тому, що для розробки пріоритетних напрямків розвитку національного ринку праці, перш за все, необхідно проаналізувати та запропонувати шляхи підвищення економічної активності населення країни. Економічно активне населення згідно з концепцією робо-

чої сили – це населення обох статей віком 15–70 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів та послуг.

У січні–червні 2013 року в Україні рівень економічної активності населення склав 22 022,8 тис.осіб (всього, у віці 15–70 років), з яких 20 520,3 тис.осіб – працездатного віку. Що ж стосується Запорізького регіону, то його питома вага у цьому показнику склала відповідно 4% (880,9 тис.осіб) і 4,01% (823,5 тис.осіб).

Найменші показники економічної активності (всього, у віці 15–70 рр.) за регіонами спостерігалися у Чернівецькій області – 1,93% (424,5 тис.осіб); Кіровоградській – 2,14% (471,1 тис.осіб); Волинській – 2,19% (483,3 тис.осіб) та Тернопільській – 2,23% (490,4 тис.осіб).

Найбільші показники економічної активності (всього, у віці 15–70 років) за регіонами спостерігалися у Донецькій області – 9,75% (2 148,2 тис.осіб); Дніпропетровській – 7,48% (1 648,3 тис.осіб) та Харківській – 6,2% (1 364,5 тис.осіб).

Так, проаналізовано рівень економічної активності населення за роками: у 2004 році – 22 202,4 тис.осіб; 2005 – 22 280,8 тис.осіб; 2006 – 22 245,4 тис.осіб; 2007 – 22 322,3 тис.осіб; 2008 – 22 397,4 тис.осіб; 2009 – 22 150,3 тис.осіб; 2010 – 22 051,6 тис.осіб; 2011 – 22 056,9 тис.осіб; 2012 – 22 011,5 тис.осіб.

Тобто, за 2004–2012 рр. спостерігається досить незначне коливання рівня економічної активності населення (цей показник за 9 років зменшився усього на 0,86%), в той час як кількість наявного населення у 2012 році порівняно з 2004 зменшилась на 4,2% (2,0 млн.осіб). Це, у свою чергу, свідчить про збільшення рівня економічної активності до всього населення з 46,64% у 2004 р. до 48,27% у 2012 р.

Окрім того, розглянуто економічну активність населення у 2012 році за наступними показниками:

Економічно активне населення:

– у віці 15–70 років – 22 011,5 тис.осіб, з них: жінки – 47,82% (10 524,8 тис.осіб) та чоловіки – 52,18% (11 486,7 тис.осіб); міські поселення – 68,75% (15 132,9 тис.осіб) та сільські поселення – 31,25% (6 878,6 тис.осіб);

– працездатного віку – 20 339,5 тис.осіб з них: жінки – 46,33% (9 424,1 тис.осіб) та чоловіки – 53,67% (10 969,4 тис.осіб); міські поселення – 70,15% (14 268,4 тис.осіб) та сільські поселення – 29,85% (6 125,1 тис.осіб).

Зайняте населення:

– у віці 15–70 років – 20 354,3 тис.осіб, з них: жінки – 48,37% (9 846,3 тис.осіб) та чоловіки – 51,63% (10 805,0 тис.осіб); міські поселення – 68,7% (13 983,6 тис.осіб) та сільські поселення – 31,3% (6 370,7 тис.осіб);

– працездатного віку – 18 736,9 тис.осіб з них: жінки – 46,68%

(8 746,2 тис.осіб) та чоловіки – 53,32% (9 990,7 тис.осіб); міські поселення – 70,02% (13 119,7 тис.осіб) та сільські поселення – 29,98% (5 617,2 тис.осіб).

Безробітне населення:

– у віці 15–70 років – 1 657,2 тис.осіб, з них: жінки – 40,94% (678,5 тис.осіб) та чоловіки – 59,06% (978,7 тис.осіб); міські поселення – 69,35% (1 149,3 тис.осіб) та сільські поселення – 30,65% (507,9 тис.осіб);

– працездатного віку – 1 656,6 тис.осіб з них: жінки – 40,92% (677,9 тис.осіб) та чоловіки – 59,08% (978,7 тис.осіб); міські поселення – 69,34% (1 148,7 тис.осіб) та сільські поселення – 30,66% (507,9 тис.осіб).

Економічно неактивне населення:

– у віці 15–70 років – 12 055,3 тис.осіб, з них: жінки – 61,7% (7 437,7 тис.осіб) та чоловіки – 38,3% (4 617,6 тис.осіб); міські поселення – 72,77% (8 772,4 тис.осіб) та сільські поселення – 27,23% (3 282,9 тис.осіб);

– працездатного віку – 7 540,7 тис.осіб з них: жінки – 56,94% (4 293,5 тис.осіб) та чоловіки – 43,06% (3 247,2 тис.осіб); міські поселення – 70,72% (5 332,7 тис.осіб) та сільські поселення – 29,28% (2 208,0 тис.осіб).

Таким чином, загальне збільшення рівня економічної активності населення може бути результатом збільшення інтенсивності пошуку роботи; переміщення трудових ресурсів; перекваліфікації; активізації реакції трудових ресурсів на зміну попиту на ринку праці; підвищення продуктивності праці; збільшення економічної ефективності діяльності підприємств.

УДК 331.103.15

Василичев Д.В.

канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

Василичев Д.В.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Під натиском змін у системах управління інноваційною активністю персоналу виникає негативна реакція системи, груп і окремих осіб, що ускладнює процес проведення перетворень та загрожує корпоративній культурі підприємства.

Значний опір персоналу щодо інновацій на промисловому підприємстві обумовлено наступними причинами:

- низьким рівнем корпоративної культури;
- не інформованістю персоналу про проведені реформи;
- недостатньою мотивацією участі персоналу у змінах;
- неузгодженістю дій керівництва;
- використанням авторитарного підходу при реалізації змін;
- недовірою співробітників до ініціаторів змін.

Ставлення персоналу до інновацій є не менш важливою інформацією, ніж обсяг продажів, прибутковість та інші фінансові показники діяльності підприємств. Інформацію подібного «емоційного» характеру доцільно збирати і аналізувати для вирішення завдань подолання опору персоналу до інновацій.

Перетворення якісної інформації про ставлення працівників до інновацій у кількісну інформацію можливо на основі такої шкали:

- персонал, який підтримує інноваційні зміни (від 6 до 10 балів);
- пасивна реакція на інноваційні зміни (від – 4 до 5 балів);
- значний опір інноваційним змінам (від – 10 до –5 балів).

Шкала встановлює відповідність між найпоширенішими відповідями співробітників з приводу їх емоційної реакції на інновації і бальною оцінкою цієї реакції.

Подібний підхід дозволяє виявляти і визначати окремі емоційні прояви, оцінювати їх дію та аналізувати їх вплив на економічні результати, що в свою чергу дозволяє формувати стратегію і тактику роботи з ними.

Розробка і реалізація адекватних характеру опору заходів щодо його подолання дозволяє значно знизити його рівень, тим самим підвищити ефективність проведених змін у системі управління персоналом на промислових підприємствах. Загальні рекомендації з управління персоналом, який відноситься до інноваційно-активного та набрали більше 5 балів, наступні:

- залучити співробітників в процес перетворень, що забезпечить його відкритість та зменшить страх колективу перед невідомістю;
- заздалегідь продумати і пояснити колективу систему морального і матеріального заохочення за додаткову участь у роботі з підвищення ефективності діяльності підприємства;
- створити відкриту інформаційну середу шляхом проведення зборів колективу, випускати корпоративну газету, інформаційні листки, присвячені організаційному розвитку;
- поступово, але наполегливо формувати нову інноваційну культуру та ідеологію підприємства.

Шкала ставлення персоналу до інновацій дозволяє застосувати до управління змінами правило трьох складових частин, згідно з яким одна третина персоналу бачить у змінах щось, що не має до них ніякого відношення, інша третина сприймає їх з різним ступенем зацікавленості, а ще одна третина не згодна. Зібрана на підприємстві інформація емоційного характеру, яку оцінено за запропонованою шкалою, дає можливість отримати кількісну оцінку трьох складових частин. Ця оцінка може бути покладена в основу вибору адекватних способів реалізації інновацій: впровадження нових підтримуючих сил, профілактики опору інноваціям, тощо.

Таким чином, для успішного вирішення проблем управління інновацій-

ною активністю персоналу необхідно приділяти увагу емоційним і поведінковим аспектам не менше, ніж виробничим. Прийняття ефективних управлінських рішень вимагає дослідження ставлення персоналу до інновацій і використання отриманої інформації для розробки адекватних характеру опору заходів з його профілактики та подолання.

УДК 331.101.6:631.158

Васильєва О.О.

канд. фіз.-мат. наук, доц. ЗНТУ

Васильєва О.О.

РЕЗЕРВИ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасний рівень продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві України не відповідає ні наявним природним та матеріально-технічним ресурсам, ні сучасним вимогам. Маючи найсприятливіші можливості для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, Україна навіть у найкращі роки поступалась іншим розвинутим країнам світу за рівнем продуктивності праці.

Підвищення продуктивності праці пов'язане зі зміною всіх затрат виробництва, тому ефективне планування та координація зайнятості, структури кадрів, технології та обладнання, продукції та ринків збуту передбачає взаємозв'язок двох напрямів: мотиваційного та технічного, тобто посилення зацікавленості в підвищенні продуктивності праці та забезпечення умов її зростання.

На продуктивність праці впливає не лише рівень технологій і розвиненість економіки країни, а й кваліфікація персоналу, конкурентоспроможність підприємства та можливість його виходу на світовий ринок, масштаб бізнес-операцій, привабливість для інвесторів, ефективне управління і здатність до зростання і просування.

Одним із головних факторів мотивації праці є заробітна плата, яка, на жаль, в сільському господарстві є найнижчою, як серед інших видів економічної діяльності, так і порівняно із середнім показником по Україні.

Чинники зростання продуктивності праці, як зовнішні, так і внутрішні, можна об'єднати у чотири основні групи:

- техніко-технологічні (визначаються рівнем розвитку засобів виробництва із впровадженням нових технологій, використанням якісної сировини, прогресивної виробничо-технологічної бази, застосування новітніх технологій, упровадження нових комп'ютерних розробок;

- організаційні (оптимальна організація виробничого процесу з мінімальними втратами робочого часу та оптимальним завантаженням персоналу та

18

основних виробничих фондів);

- соціально-економічні (фактори морального і матеріального стимулювання: зростання заробітної плати, премії та доплати, можливість самовираження, кар'єра, підвищення кваліфікації тощо);

- природні умови та географічне розміщення (визначальний чинник для сільськогосподарської галузі).

Важливим елементом управління продуктивністю праці є пошук резервів, використання яких дозволило б підприємству вийти на нижчий рівень витрат на персонал порівняно з конкурентами і забезпечити тим самим можливість виживання в умовах ринку. Резерви підвищення продуктивності праці – це незадіяні можливості економії трудових затрат.

Існує кілька класифікацій резервів зростання продуктивності праці, усі вони поділяються на дві великі групи: резерви поліпшення використання живої праці (робочої сили) і резерви більш ефективного використання основних і обігових фондів. До першої групи належать всі резерви, пов'язані з організацією умов праці, підвищення дієспроможності працюючих, структурою і розміщенням кадрів, створенням організаційних умов для безперебійної роботи, а також із забезпеченням досить високої матеріальної і моральної зацікавленості працівників у результатах праці. Друга група включає резерви кращого використання основних виробничих фондів за потужністю і часом, а також резерви більш ощадливого і повного використання сировини, комплектуючих матеріалів, палива, енергії й інших обігових фондів. По-друге, резерви за ознаками можливостей їхнього використання поділяють на резерви запасу і резерви втрат.

Резерви підвищення продуктивності праці безмежні, як і науково-технічний прогрес та удосконалення організації виробництва, праці й управління. Тому в кожний конкретний період треба використовувати ті резерви, що забезпечують максимальну економію праці за мінімальних витрат.

Пошук і аналіз резервів підвищення продуктивності ґрунтується на порівнянні інформації, одержаної під час вимірювання й оцінки досягнутого рівня продуктивності праці на підприємстві загалом і за окремими видами праці зокрема з наявною інформацією про максимально можливий рівень продуктивності праці на аналогічних роботах. Для пошуку резервів підвищення продуктивності праці необхідно заохочувати висококваліфікованих представників різних спеціальностей, що володіють фундаментальністю і широтою поглядів та вміють бачити перспективу.

В ринкових умовах господарювання сільськогосподарські підприємства самі встановлюють темпи зростання виробництва, зниження собівартості продукції та відповідну динаміку заробітної плати, що позитивно змінює відношення працівників до виявлення та реалізації резервів продуктивності праці.

КВАЛІМЕТРИЧНА ОЦІНКА ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Основні труднощі визначення рівня трудового потенціалу машинобудівних підприємств полягають в кількісній оцінці внутрішніх властивостей працівника, (які називаються особистісними). Враховуючи існуючий на сьогодні досвід при оцінці властивостей (якості) технічних систем, для оцінки рівня трудового потенціалу на машинобудівних підприємствах при розробці стратегії розвитку трудового потенціалу доцільно використати наукові здобутки методики кваліметричної оцінки якості (рівня) об'єкту.

Кваліметрична оцінка дає можливість формалізувати прийняття управлінських рішень там, де раніше використовувались лише інтуїтивні підходи або якісні характеристики, залежні від суб'єкта – генератора таких характеристик.

З метою побудови загальної моделі оцінювання доцільно розглянути основні принципи побудови моделі кваліметричної оцінки. Кількісне оцінювання – визначення чисельних характеристик властивостей працівника (фізичних і нефізичних) без використання матеріальних засобів або вартісних оцінок. Похибка оцінювання не регламентується, але вона може бути розрахована і мінімізована. Єдність виміру і кількісного оцінювання методики кваліметричної оцінки полягає в тому, що в обох випадках їхнім результатом є чисельне вираження раніше невідомих характеристик.

Оскільки якість об'єкта виявляється в першу чергу через його властивості, тобто через об'єктивні характеристики об'єкта, то вважається, що для оцінки якості необхідно:

- по-перше, визначити перелік властивостей, сукупність яких у досить повній мірі характеризує якість;
- по-друге, виміряти властивості, тобто визначити їхні чисельні значення;
- по-третє, аналітично зіставити отримані дані з подібними характеристиками іншого об'єкта, прийнятого за зразок (еталон) якості. Отриманий результат буде з достатнім ступенем вірогідності характеризувати якість досліджуваного об'єкта.

Однак в методології кваліметричної оцінки може міститися і певна суб'єктивність. Суб'єктивність може полягати в самому виборі еталону чи

якості «базового зразку», з даними про який зіставляються зведення про властивості досліджуваного об'єкта. Крім того, суб'єктивність підсумкової характеристики рівня якості може проявлятися у використанні таких методик кваліметричної обробки даних про властивості об'єктів, що зіставляються, які більше відповідають інтересам і завданням дослідника, а не об'єктивному стану речей.

Вважається, що в загальному вигляді оцінка якості (кваліметрична оцінка) формується як наслідок взаємодії чотирьох компонентів: об'єкт що оцінюється; суб'єкт, що оцінює; база оцінювання (еталон якості); алгоритм (логіка та прийом) оцінювання.

Для проведення кваліметричної оцінки важливим завданням є визначення кінцевого результату (критерію якості). На нашу думку усі оціночні процедури, пов'язані з персоналом, ставлять на меті визначення якості (як поточної так і перспективної) виконання працівниками функціональних обов'язків. Тобто основним чинником, який може характеризувати особистісний потенціал, є здатність виконувати певні функції чи «функціональність» працівника. В залежності від ієрархічного рівня певного працівника в організації набір властивостей, які складають функціональність, буде змінюватися. Причому будуть змінюватися не елементи, які складають персоніфіковані властивості, а тільки ступінь їх прояву у працівників.

Необхідно відзначити, що аналіз інтегрального (кінцевого) показника має відбуватися згідно наведеного алгоритму у встановленій послідовності. На початку проводиться аналіз показників нижнього рівня (компетентність, оперативність, ініціативність, рішучість, відповідальність, надійність, чесність у стосунках з колегами, здатність жертвувати власними інтересами заради колективу, дотримання норм етикету, лідерство, самоменеджмент). Зазначені показники можуть бути відносно чітко сформульовані та визначені на підставі певних тестів, кейс-методів чи інших методів психологічної атестації. На 2-му рівні проводиться визначення комплексних показників 2-го порядку (професійна схильність, особиста мораль, комунікаційний рівень). На підставі проведених розрахунків визначається інтегральний (кінцевий) показник кваліметричного оцінювання (функціональність), який використовується в якості елемента загальної аналітичної моделі.

Таким чином викладений вище підхід до оцінки потужності трудового потенціалу включає непрямим шляхом всі суттєві фактори, які впливають на його вартість.

МІСЦЕ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ В СИСТЕМІ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Мотивація – обов’язковий інструмент управління персоналом. Мотиваційна система управління містить такі методи мотивації персоналу як соціально-психологічні (неекономічні), організаційно-адміністративні та економічні. Всі ці методи мотивації взаємопов’язані між собою. В Україні прийнято вважати, що найкраща нагорода за працю – гроші, проте кращі західні менеджери з управління персоналом відводять значну роль нематеріальним способам мотивації.

Нематеріальна мотивація персоналу – найбільш популярний метод серед керівників у зв’язку з активними діями із скорочення витрат на персонал і підвищення ефективності і рентабельності виробництва. Якщо грошова винагорода покликана «компенсувати» працівникам їх працю (базова заробітна плата – за щоденне сумлінне виконання обов’язків, а премії – за цілеспрямовані зусилля, що привели до позитивних результатів), то нематеріальна мотивація необхідна для демонстрації людині його соціального і професійного визнання в компанії.

Нематеріальними прийнято називати всі форми винагороди, цінність яких для співробітника не визначається або не вичерпується їх грошовим еквівалентом.

Розробці методів нематеріального стимулювання постійно надається все більше уваги. Безумовно, для кожного конкретного працівника повинна бути побудована окрема система стимулювання з урахуванням особистих якостей, наявності тих або інших ресурсів в організації, стилем керівництва в компанії і у підрозділі.

Серед заходів мотивації, які визначено як нематеріальні, наступні: заходи, направлені на створення корпоративного духу (наприклад, командні змагання); заходи, націлені на розвиток ініціативи, творчої самостійності (доручення важливих завдань, гнучкий графік роботи); заходи щодо заохочення кращих (публічні подяки за успіхи, дошки пошани); створення прозорої системи оцінки і оплати праці; заходи щодо матеріальної нефінансової нагороди (подарунки та сувеніри).

З метою удосконалення системи мотивації в організації доцільно застосування методу «збагачення праці» Ф. Герцберга через створення автономних робочих груп; розширення посадових обов’язків та відповідальності працівників; впровадження гнучких графіків роботи; використання періодичних професійних переміщень тощо.

Дієвими та ефективними мають стати методи системи морального стимулювання, які зазначено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Методи системи морального стимулювання

Метод	Сутність методу
Методи задоволення соціальних потреб	– доручати працівникам таку роботу, яка дала б їм змогу спілкуватися; – створювати на робочих місцях дух єдиної команди; – проводити із працівниками періодичні наради
Методи задоволення потреб у повазі	– пропонувати працівникам змістовнішу роботу; – забезпечити позитивний зворотній зв'язок з досягнутими результатами; – оцінювати і заохочувати досягнуті результати; – залучати працівників до формулювання цілей і розробки завдань
Методи задоволення потреб у самовираженні	– забезпечувати можливість для навчання і розвитку, що буде сприяти використанню потенціалу працівників; – доручати складну і відповідальну роботу, що передбачає повну віддачу; – заохочувати і розвивати у працівників творчі здібності

Нематеріальна мотивація персоналу – це заходи, що створюються компанією та не носять матеріального характеру. Причому кожна компанія створює свою програму нематеріальної мотивації (виходячи з особливостей бізнесу, стратегічних цілей і існуючої корпоративної культури).

Дієвість запропонованих методів може бути оцінена лише з часом. Проте, зарубіжний досвід дозволяє стверджувати, що нематеріальні методи дають можливість успішно застосувати їх для вирішення задач підвищення ефективності діяльності працівників.

УДК:331.101.262

Горбань С.Ф.

канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

Горбань С.Ф.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

На сьогоднішній день немає чітких меж та характеристик людського капіталу, але зрозуміло одне – він є основою розвитку та прогресу людства, створення високотехнологічних галузей та інформатизації суспільства, тощо. Людський капітал можна визначити як сукупність вроджених та набутих протягом життя індивідуальних якостей, цінностей, способів поведінки,

знань, мотивацій, вмінь, фізичних особливостей, що залежать від можливості духовно та фізично розвиватись, отримувати якісну освіту, жити у демократичному та вільному суспільстві, мати доступ до якісних послуг у сфері охорони здоров'я та дають своєму власнику можливості накопичувати свій трудовий, суспільний, інтелектуальний потенціал та використовувати його для виробництва матеріальних благ та послуг з метою свого матеріального забезпечення та морального задоволення у процесі праці.

Отже, людський капітал є складною категорією, яка і досі є предметом дискусій серед науковців через багатогранність людської природи та можливостей використання здібностей людини у процесі праці.

Можна виділити ряд факторів, які можуть сприяти, або ж перешкоджати формуванню якісного людського капіталу: рівень економічного розвитку країни; демографічна ситуація та тривалість життя; рівень доходів населення; якість та доступність освіти та охорони здоров'я; рівень свободи та демократії у суспільстві; стан навколишнього середовища в країні; величина та тривалість інвестицій в людський капітал; рівень розвитку суспільних інститутів та громадянського суспільства тощо.

Державні заходи щодо розвитку людського капіталу, повинні, на наш погляд, полягати в наступному:

- забезпечення рівних можливостей доступу до ресурсів розвитку та базових соціальних послуг всіх прошарків населення;
- задоволення фізичних, духовних та інших потреб людини впродовж усього життя;
- забезпечення можливостей досягнення кожним економічного, соціального і екологічного благополуччя;
- формування доступної протягом усього життя і для всіх громадян гнучкої, ефективної і достатньо фінансованої системи освіти як передумови зміцнення потенціалу людини та підвищення рівня добробуту громадян;
- забезпечення вільного доступу громадян до правдивої інформації щодо різних аспектів суспільного життя, необхідної для прийняття рішень;
- створення освітньої, пропагандистської, інформаційної системи, яка забезпечувала б громадян необхідними професійними навичками, кваліфікацією та знаннями, які б давали їм можливість пристосовуватись до мінливих економічних умов;
- формування якісної та доступної системи охорони здоров'я, здатної забезпечити тривале та здорове життя людей;
- подолання негативних демографічних тенденцій, покращення показників структури та якості народонаселення за рахунок впровадження загальнонаціональних та регіональних програм підтримки народжуваності, зростання якості медичної допомоги, реформи медичного страхування;
- перехід до економічно ефективної та екологічно безпечної моделі еко-

номії, максимально орієнтованої на реалізацію завдання розвитку людини;

- підтримання темпів зростання економіки, достатніх для досягнення у довготерміновій перспективі макроекономічних показників, характерних для розвинутих країн світу;

- створення економічних передумов гармонійного розвитку людини, подолання бідності, достатнього забезпечення робочими місцями, підтримання високої якості життя для всіх;

- створення механізмів реалізації виключного права народу України на природні ресурси та формування політики їх сталого використання.

- збереження біорізноманіття та екосистем України та створення умов для безпечного, здорового і комфортного проживання людини;

- формування сприятливих умов для реалізації стратегічних цілей розвитку України та трансформація України на повноцінного суб'єкта глобальних політичних та економічних процесів.

Отже, саме такими, мають бути пріоритетні напрями розвитку українського суспільства у контексті зростання людського капіталу. Наша держава сьогодні має ряд нереалізованих можливостей та резервів економічного та суспільного зростання, що може бути забезпечено на основі побудови якісно нової економічної моделі, яка ґрунтуватиметься на високоосвічених, конкурентоспроможних, здорових та здатних до усвідомленого вибору членах суспільства.

УДК 331.101.262

Зубрицька Я.О.

старш. викл. ЗНТУ

Зубрицька Я.О.

МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

На сьогодні нема єдиного загальновизнаного методичного підходу до оцінювання трудового потенціалу на мікроекономічному рівні. Серед безлічі пропонованих методичних підходів багато вчених намагається прийти до інтегрального показника, який би оцінював багатоаспектність даної складної економічної категорії.

На нашу думку, оцінювання трудового потенціалу підприємств АПК можна реалізувати через конкретні важелі впливу на його результативний показник. Конкретизувати систему цих взаємних впливів достатньо обґрунтовано можна за допомогою математичного методу такого, як застосування кореляційно-регресійного аналізу, який дозволяє з'ясувати наявність та визначити тип залежності між випадковими величинами. Причому, обирається

один результативний показник й фактори, які на нього впливають. За допомогою даної методики можна також спрогнозувати взаємозалежну поведінку показників у майбутньому.

Ведучи мову про трудовий потенціал підприємства АПК, в ролі результативного показника пропонується обрати чистий прибуток. Даний показник фактично презентує ефективність трудового потенціалу підприємства. До того ж являється одним з основних індикаторів економічної успішності підприємства. Використовуючи даний метод зможемо обґрунтовано визначити фактори, які мають значний вплив на трудовий потенціал підприємства (включаючи міру їхнього впливу).

Таким чином, матимемо не просто низку показників чи абстрактний опис трудового потенціалу, а конкретну його модель з визначеними елементами, змінюючи величину яких зможемо впливати на ефективність трудового потенціалу підприємства АПК.

Для однієї з найбільш типових для Запорізької області та України організаційно-правових форм агропромислових підприємств – фермерського господарства – обґрунтовано було обрано наступну групу найбільш взаємопов'язаних факторів:

- фонд оплати праці всього персоналу за рік (як елемент витратної методики оцінки трудового потенціалу та показник матеріальної вмотивованості кадрів);
- вартість основних фондів (як індикатор матеріально-технічної забезпеченості персоналу);
- витрати на соціальні заходи (як додатковий показник стимулювання до праці та соціальної забезпеченості трудового колективу);
- сукупна державна підтримка підприємства АПК (як чинник додаткових фінансових можливостей щодо розвитку та примноження трудового потенціалу прямими чи опосередкованими заходами).

За результатами отриманої моделі можна дійти висновку, що найбільший індивідуальний вплив на результативну ознаку за усунення дії всіх інших факторів має чинник вартості основних засобів. Достатній індивідуальний вплив має також фактор державної підтримки підприємства. Це свідчить про граничну важливість матеріально-технічного забезпечення трудового потенціалу сільськогосподарського підприємства агропромислового комплексу та державної фінансової підтримки, як засобу додаткових можливостей для розвитку персоналу та примноження його трудових можливостей.

Розглянувши взаємний попарний зв'язок між факторами без прив'язки до результативного показника, визначено, що у всіх випадках між чинниками існує пряма залежність. Зокрема, висока тіснота зв'язку проявилася між факторами державної підтримки та фонду оплати праці й вартості основних фондів поодиноці. Зв'язок між фондом оплати праці та вартістю основних фондів

й витратами на соціальні заходи виявився помірним. Слабка взаємозалежність існує між витратами на соціальні заходи та вартістю основних фондів й державною підтримкою по одинці.

Оцінюючи попарний взаємозв'язок факторів в моделі за усунення кожного іншого фактора по одинці, маємо наступні результати. Сильну тісноту впливу між собою у всіх випадках мають фонд оплати праці та державна підтримка підприємства. Причому даний взаємозв'язок характеризується прямою залежністю. Даний факт є логічним. Адже збільшуючи фінансові можливості, підприємство має змогу збільшувати й матеріальне стимулювання до праці. Аналогічною є ситуація з попарним зв'язком між вартістю основних засобів та державною підтримкою підприємства. Значний взаємний вплив було виявлено й між факторами фонду оплати праці та вартістю основних засобів за виключення чинника державної підтримки підприємства. В даному випадку спостерігається обернена залежність. Такий стан речей можна пояснити обмеженістю додаткових фінансових ресурсів. В усіх інших випадках попарний взаємозв'язок між чинниками виявився низьким.

УДК 330.341.1

Карпенко А.В.

канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

Карпенко А.В.

СИСТЕМА ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

Система оцінки інноваційної активності персоналу є важливим джерелом інформації для управління інтелектуально-творчим персоналом, який здатний до продукування інновацій. Ця система дає можливість визначити інноваційний потенціал працівників, рівень його використання та напрями розвитку, дозволяє отримати інформацію для прийняття управлінських рішень з метою забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Оскільки для інноваційної діяльності підприємства основним фактором виробництва є знання, втілені в його працівниках, виникає ситуація, коли складно адекватно визначити вартість виробленого продукту через відсутність інформації про грошову оцінку цінності знань, інформації тощо. Тому для оцінки інноваційної активності персоналу можуть застосовуватись розрахунки на основі інтерв'ю, анкетних даних та оцінки кадрового менеджера або керівника.

Система оцінки інноваційної активності персоналу повинна включати кількісні і якісні характеристики персоналу. Кількісні характеристики співвідносяться переважно з чисельністю персоналу, що зайнятий інноваційною діяльністю та проявляє відповідно інноваційну активність, а якісні – зі ступенем підготовки персоналу до виконання поставлених на підприємстві завдань

щодо інноваційного розвитку. Крім того, важливе значення для реалізації інноваційної активності персоналу відіграє ряд чинників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, що передбачає наявність таких показників у системі оцінки інноваційної активності персоналу.

Для оцінки інноваційної активності персоналу підприємства та управління її розвитком доцільно проводити дослідження за такими основними критеріями: що характеризують інтелектуальну готовність до інноваційної діяльності персоналу; що охоплюють мотиваційні якості персоналу; що характеризують комунікативні якості персоналу; що відображають безпосередню інноваційну активність персоналу; що характеризують особистісні якості персоналу.

Алгоритм проведення оцінки інноваційної активності персоналу має включати такі етапи: визначення системи кількісних і якісних показників оцінки інноваційної активності персоналу; відбір методу оцінку; розробка плану проведення процедури оцінки; проведення процедури оцінки; аналіз результатів оцінки і визначення напрямів підвищення інноваційної активності персоналу.

Оцінку інноваційної активності персоналу доцільно виконувати з урахуванням установлених рівнів його ефективності: мінімальний рівень ефективності – чітке виконання встановлених завдань й обов'язків з можливістю застосування керівником санкцій за їх неналежне виконання; максимальний рівень ефективності – залежить від рівня та міри використання працівником свого творчого потенціалу. Цей підхід ґрунтується на системі показників моделі управління якістю (планування, виконання, контроль, вдосконалення), що враховує інформацію про стан інноваційного процесу на кожному окремому етапі. Система показників інноваційної активності персоналу може включати три групи показників кількісної та якісної оцінки: показники результативності інноваційної діяльності персоналу; показники рівня кваліфікації персоналу; показники особистісних якостей персоналу.

Крім того, оцінку інноваційної активності персоналу доцільно виконувати на основі розрахунку інтегрального показника, в основу якого покладено оцінку факторів інноваційної активності, як їх суми з урахуванням ваги кожного: інтелектуальний ресурс (наявність на підприємстві науково-дослідних відділів і підрозділів, динаміка і кількість ліцензій і патентів, забезпеченість фінансовими ресурсами, інформацією і знаннями, технічна та технологічна оснащеність), інноваційна сприйнятливість (сприйняття інновацій співробітниками організації, інформації, внутрішня готовність до інновацій, самовдосконалення співробітників), організаційно-управлінський ресурс (організаційна структура, наявність взаємозв'язку між підрозділами з просування інноваційних ідей, рівень розвитку системи управління, системи заохочення і мотивації творчого потенціалу) і соціально-психологічний клімат

(компоненти корпоративної культури).

Таким чином, на результативність та ефективність інноваційної активності персоналу здійснюють вплив багато чинників. Дослідження стану інноваційної активності персоналу ґрунтується на кількісній оцінці результативності інноваційної діяльності працівників, рівня кваліфікації працівників та їхніх особистих якостей, а також залежить від інтелектуального ресурсу, інноваційної сприйнятливості, організаційно-управлінського ресурсу і соціально-психологічного клімату. За допомогою використання запропонованої системи показників можна достовірно та обґрунтовано проаналізувати стан інноваційної активності персоналу, вибрати оптимальну стратегію управління інноваційним процесом, що дозволяє підвищувати інноваційну сприйнятливість кожного співробітника та розробити управлінські рішення для забезпечення конкурентоспроможності підприємства в цілому.

УДК 331.101

Карпенко Н.М.

канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

Карпенко Н.М.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ

Розвиток персоналу належить до одного з основних показників прогресивності суспільства та є вирішальним важелем науково-технічного прогресу, ефективного функціонування будь-якого підприємства. В умовах сучасного швидкого старіння теоретичних знань, умінь та практичних навичок спроможність підприємства постійно здійснювати розвиток своїх працівників є одним з найважливіших факторів забезпечення його конкурентоспроможності, що підтверджується поширеною світовою практикою неперервного розвитку власного персоналу. У результаті розвитку персоналу досягається підвищення професійного рівня працівників, що призводить до підвищення продуктивності праці, покращення показників господарської діяльності та підвищення ефективності виробництва.

Розвиток персоналу у вузькому значенні виступає як процес навчання, а у широкому – як комплексне, багатогранне поняття, яке охоплює широке коло економічних, соціальних, психологічних та педагогічних проблем у процесі безперервного професійного навчання працівників для підготовки їх до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення соціальної структури персоналу. Отже, розвиток персоналу – це складна система, функціонування якої спрямовано на вирішення поточних і стратегічних завдань підприємства завдяки забезпеченню більшої індивідуальної та організаційної ефективності, а також системно організований безперервний процес, що реалізо-

ується через комплекс освітніх, практичних, соціально-культурних, комунікаційних та мотиваційних заходів, спрямованих на навчання, підвищення кваліфікації, розвиток ділових якостей, соціально-особистісний розвиток, оцінку та адаптацію персоналу до виробничих змін.

Управління розвитком персоналу забезпечує підвищення загального інтелектуального рівня особистості, розширює її ерудицію та коло спілкування, сприяє ефективному використанню трудового потенціалу особистості, підвищенню її соціальної та професійної мобільності, і як наслідок, покращуються соціально-психологічний клімат на підприємстві, підвищується мотивація працівників до праці, їхня вірність цілям і стратегічним завданням підприємства, а також знижується рівень плинності кадрів. Тобто управління розвитком персоналу є корисним не лише для особистості та підприємства, а й засобом профілактики масового безробіття, відіграє значну роль у підготовці працівників для здійснення структурної й технологічної перебудови галузей економіки.

Визначальними умовами ефективного управління розвитком персоналу є формування на підприємстві відповідної системи матеріального й морального стимулювання, яка повинна враховувати внутрішні мотиви та спонукання персоналу і особливі умови винагороджень за професійний розвиток. Сформоване чітке уявлення про пріоритетність професійного розвитку та створення умов, при яких персонал буде розуміти важливість професійного розвитку та пов'язуватиме позитивні результати своєї праці з успіхами у професійному навчанні є важливим завданням кожного підприємства в умовах конкуренції.

Сучасне виробництво у зв'язку з ускладненням стратегії управління персоналом, технологій, обладнання, комп'ютерної й офісної техніки постійно підвищує вимоги до структури та якості самої системи розвитку персоналу, яка повинна мати здатність адаптуватися до нових завдань виробництва, до змін у стратегії управління підприємством. Відповідно управління розвитком персоналу сьогодні необхідно здійснювати з позицій адаптивного управління, що має бути безперервно спрямованим на забезпечення підрозділів підприємства працівниками з необхідним рівнем освіти, професійної підготовки і кваліфікації, здатними обіймати конкретні посади та виконувати дедалі складніші завдання. Крім того, управління розвитком персоналу сьогодні передбачає безперервний професійний розвиток, процес активної участі в навчальній діяльності, за допомогою якого персонал підприємства постійно підвищує й удосконалює знання, навички й особисті якості, протягом всієї професійної кар'єри.

Отже, система розвитку персоналу займає одне з головних місць в успішній діяльності підприємства, тому має бути гнучкою, здатною змінювати методи, зміст та організаційні форми згідно з потребами виробництва і ситу-

ацією, яка складається на ринку праці. Для ефективного управління професійним розвитком персоналу необхідно створити дієвий механізм мотивації, який має враховувати сучасні закономірності і принципи управління та включати різні важелі впливу. Управління розвитком персоналу має стати стратегічним напрямом розвитку підприємства, що включає формування кваліфікованого персоналу; визначення потреб у навчанні працівників в залежності від спеціальностей та професій; вибір форм і методів професійного розвитку персоналу; вибір програмно-методичного та матеріально-технічного забезпечення процесу навчання як важливої умови його якості; фінансове забезпечення всіх видів навчання в потрібній кількості тощо.

УДК 658.512.62
Коваленко М.О.
викл. ЗНТУ

Коваленко М.О.

КОНЦЕПЦІЯ ПЕРСОНАЛ-КОНТРОЛІНГУ

Концепція персонал-контролінгу поки що фундаментально і системно не укладається в теорію і методологію менеджменту організації.

На наш погляд, персонал-контролінг доцільно розглядати:

- як технологію інструментального управління персоналом, що являє собою складний об'єкт управління, тонко, неоднозначно і нечітко сприймаючий управлінський вплив;

- як системний процес управління персоналом на базі можливості критично оцінювати ситуацію, самостійно або колективно приймати управлінські рішення по досягненню цілей підприємства.

У зв'язку із цим з'являється необхідність умовного розмежування поняття «трудова потенція» з погляду об'єкта і суб'єкта управління. Як об'єкт управління, на наш погляд, доцільно вважати наступне:

- весь колектив працівників, окремі групи працівників, кожного працівника окремо;

- відносини між членами трудового колективу, які виникають з приводу виконання ними виробничих функцій та виробничих завдань і досягнення цілей організації;

- інвестиційні процеси з метою подальшого розвитку трудового потенціалу підприємства.

З іншого боку, управління має розглядатися як забезпечення виконання всього комплексу виробничих завдань за допомогою «інших осіб», що виконують функцію координації, аналізу, контролю і управління, і які забезпечують стійкість системи завдяки, досягненню задекларованих цілей. Персонал, що виконує функцію управління управлінням, можна розглядати як суб'єкт управління.

У прийнятій нами концепції персонал-контролінгу персонал як суб'єкт

управління використовує спосіб мислення, в основі якого сформоване прагнення до довгострокової ефективності функціонування організації. Персонал як об'єкт управління має бути максимально мотивований до високопродуктивної праці, що забезпечує ефективність організації в цілому. Персонал як суб'єкт управління виконує функцію контролера. Місія контролера в концепції персонал-контролінгу, з одного боку, функціонально зосереджена внаслідок відповідної спеціалізації праці персональних контролерів, а з іншої – розосереджена в «колективному контролері» внаслідок відповідного економічного мислення персоналу.

Розмежування персоналу на об'єкт і суб'єкт управління носить суцільно умовний характер, тому що при функціональному та ієрархічному принципі побудови системи управління організацією кожний працівник одночасно реалізує себе як об'єкт, і як суб'єкт управління. Подібний аспект розуміння трудового потенціалу має сенс завдяки тому, що дозволяє очікувати досягнення тотальності охоплення всіх сторін і можливостей персонал-контролінгу і забезпечити ефективне управління трудовим потенціалом. Знання персоналу з позиції перерахованих ознак дає основу для розробки ефективно діючого інструментарію і ефективної технології мотивованого управлінського впливу і моніторингу в системі контролінгу персоналу. Така технологія найкраще здатна реалізувати глобальні цілі сторони наявних можливостей персоналу і всі можливості розвитку його потенціалу. У цьому контексті персонал правомірно розглядати з погляду «людських ресурсів» в аспекті виробничих витрат, пов'язаних з використанням праці, і як «людський капітал» (трудова потенція), який володіє певною вартістю і можливостями його використання і розвитку. При цьому розширюється категоріальний діапазон контролінгу в управлінні персоналом від вузького функціонального трактування окремих служб до універсального його розуміння як визначальної складової системи управління підприємством. На нашу думку, загальноприйняте розуміння трудового потенціалу підприємства як об'єкту управління є вузьким саме в силу того, що він (потенціал) є не тільки об'єктом управлінських впливів, але й суб'єктом генерування цих управлінських впливів, тому що є носієм суб'єктивності сприйняття дійсності і вироблення адекватної відповіді на її виклики. Більш широке розуміння трудового потенціалу в персонал-контролінгу ініціює твердження, що він повинен одночасно розглядатися і як об'єкт і як суб'єкт управління.

Сьогодні промислові підприємства знаходяться перед гострою проблемою створення ефективних систем у сфері управління трудовим потенціалом. Необхідність розвитку трудового потенціалу визнається не тільки в теорії, але й на практиці. Для багатьох підприємств, що діють на міжнародних ринках, проблема побудови ефективних систем розвитку та навчання персоналу є однією із пріоритетних. В Україні це питання стоїть особливо гостро, тому

що в період дефіциту якісних трудових ресурсів першочерговим завданням є підвищення ефективності їхнього використання. У міру того, як зростають вимоги до внутрішньофірмових систем розвитку та навчання персоналу, виникає необхідність у якісному зростанні рівня послуг у цій сфері, а також оцінці ефективності вкладень у розвиток людських ресурсів.

Таким чином, контролінг персоналу є інформаційною підтримкою прийняття управлінських рішень на підприємстві щодо формування, використання та розвитку персоналу.

УДК 658.3

Кригульська Т.Б.

канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

Кригульська Т.Б.

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВА: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРИЗАЦІЇ

У межах концепції організаційної культури сучасного підприємства прийнято вважати культуру підприємства одним із провідних інструментів менеджменту. Її розглядають як інституціональну основу управлінських процесів.

Роль і значення організаційної культури підприємства досліджувалися такими зарубіжними вченими як Д. Хемптон, Р. Харріс та Р. Моран, Г. Морган, Е. Шейн, П. Вейл, Р. Гріффін та інші. Вітчизняні науковці, такі як В. Маслов, І. Лукінов, В. Співак, Б. Мільнер, В. Шихіревіч, А. Сур'як та інші, також не обійшли увагою дослідження управлінських аспектів організаційної культури підприємства. Водночас наукова категорія організаційної культури є настільки глибокою та багатоаспектною, що, на наш погляд, вважати всі існуючі спроби її дослідження вичерпними є передчасним.

У науковій літературі поки ще не склалося навіть єдиної думки стосовно визначення організаційної культури. Існують різні, часом суперечливі підходи. І це не є дивним, тому що наприкінці ХХ століття у наукових дослідженнях різних галузей знань зустрічається близько п'ятисот визначень загального поняття культури. Г. Хофстед визначає організаційну культуру як «колективне програмування думок, які відрізняють членів однієї організації від іншої»[1, С.315].

Т.Дж. Пітерс, Е. Сордж та Х. Уотермен, пишуть, що це – домінуючі цінності організації, прийняття яких більшістю людей у компанії робить її діяльність ефективнішою [1, С.312–314]. М. Мескон, М. Альберт та Ф. Хедоурі взагалі визначають її як атмосферу або клімат в організації [2, С.280].

Вітчизняні автори А.Е. Воронкова, М.М. Баб'як, Е.Н. Коренев,

І.В. Маджура зазначають, що корпоративна культура, організаційна культура, культура фірми або підприємства, виробнича культура є по суті однаковими за змістом, що дає змогу використовувати термін узагальнюючого характеру – «культура підприємства» [3, С.330–331].

Дослідники цілком виправдано схильні розглядати організаційну культуру як ціннісну основу для функціонування організації. Потребують, на наш погляд, подальшого дослідження феноменологічні та значеннєві аспекти організаційної культури, які дають можливість конкретизувати сутнісний зміст самого поняття, глибше проаналізувати вплив організаційної культури на поведінку працівників, результати їхньої діяльності та результати діяльності організації в цілому.

Насамперед зауважимо, що в процесі аналізу діяльності окремої організації, яка діє в умовах ринку, на наш погляд, доцільним є застосування поняття «культура підприємства». Найточніше визначення його подав О.М. Скібіцький, зазначивши, що «культура підприємства – це сукупність цінностей, норм, ідей, що підсвідомо і свідомо формують стиль поведінки співробітників» [4, С.330]. Це визначення акцентує увагу на тому, що зовнішнім проявом культури організації, яка займається виробничо-господарською діяльністю, є манера поведінки її працівників, що є певною мірою візитною карткою підприємства у соціальних відносинах. В.О. Василенко, розмежовуючи поняття «організаційна культура» та «культура організації», наголошує, що перше з них відображає статичну характеристику культурного феномена в організаційних відносинах, а друге – динамічну [5, С.95].

Джерелами формування культури підприємства є система особистісних цінностей її працівників, застосовувані індивідуально-своєрідні засоби реалізації цих цінностей у повсякденному житті, уявлення людей про припустимі та оптимальні моделі поведінки в колективі, особливості організаційної структури управління підприємством, способи та форми організаційної діяльності. Особливості культури підприємства зазвичай визначають сфера та характер діяльності, форма власності, положення конкретного підприємства та ринку та у соціумі взагалі, обрані пріоритети, уявлення про місію та ключові цілі.

Загальнофілософські гносеологічні підходи до структуризації культури підприємства визначають досягнення сучасного неоінституціоналізму як напряму економічної теорії. Структуру організаційної культури як системного базового елемента організації, що забезпечує інституціональний рівень її існування, формують чотири основних елементи: символи, взірці, ритуали та цінності.

Символи виступають своєрідним культурним кодом організації, знаковою системою її культури. Будучи формою вияву культури, її знаковість пов'язує сакральним змістом явища навколишнього світу з людьми. У такий

спосіб забезпечується освоєння людьми навколишньої дійсності, формуються межі культурного середовища на мікрорівні, у якому людина реалізує себе як культурна істота. До символів належать засоби мовного спектру (слова, звуки, сама мова, жести, міміка), розуміння традиційної емблематики певних народів. В асоціативному контексті до символів можна віднести жаргон, фразеологізми, аббревіатури, манеру вдягатися, поводити себе. Це все те, що здатне демонструвати належність до певних суспільних груп, прошарків, колективів, спільнот і надає можливість їх розрізняти.

Під ритуалами розуміють колективні дії, що у конкретних культурах відповідають соціальним потребам. Ритуали тісно пов'язані з традиціями суспільства або певної групи людей і проявляють себе через ці традиції. Як форма соціокультурної спадщини вони передаються від покоління до покоління, зберігаючись впродовж тривалого часу як стереотипи.

Традиції у свою чергу виявляють себе через конкретні звичаї, обряди, що фіксують усталені в суспільстві доцільні норми і правила поведінки. З одного боку, вони забезпечують стійкість культурних явищ у суспільстві, з іншого, – виступають джерелом розвитку культурних надбань. На інституціональному рівні окремої організації ритуали означають усталені традиції святкування знаменних дат та урочистих подій. Вони охоплюють такі організаційні заходи як проведення нарад, оперативок, зборів, переговорів з партнерами, визначають такі види спільної діяльності членів організації як розробка та затвердження планів розвитку, організація ділового листування, звичаєвих процедур підведення підсумків тощо.

Найсуттєвішим з огляду на змістовність, найрельєфнішим, зважаючи на форму та напрями вияву, є такий компонент організаційної культури як цінності. Вони означають можливо не завжди осмислені та усвідомлені до кінця, але досить стійкі уявлення людей про найголовніші моральні та етичні категорії. В економічній та соціогуманітарній науковій літературі цінність визначається як здатність чого-небудь задовольнити певну життєво необхідну людську потребу. Об'єктивна необхідність цінностей для людей полягає у тому, без споживання даного блага існування людини буде або зовсім неможливим, або віддаленим від визнаних суспільних стандартів. Суб'єктивні цінності віддзеркалюють оцінки, установки, норми, настанови, закріплені у свідомості людей як певні критерії, на основі яких формується ставлення до навколишнього світу, діяльність людей у ньому.

Ціннісний вимір організаційної культури дозволяє дати відповідь на ключові питання існування і розвитку будь-якої організації: що спроможні створити і що фактично створюють люди, наскільки соціально значущою і гуманістичною є їхня діяльність, наскільки суспільно необхідним є сенс існування організації, наскільки шляхетними є її цілі та місія, а наскільки адекватними засоби їх досягнення.

Цінності можуть безпосередньо впливати на людину, регламентуючи її організаційну поведінку та орієнтуючи до дій у певному напрямку, а також можуть викликати зміну емоційного стану, створюючи підґрунтя для формування поведінкових реакцій працівників. Для оцінки якості організаційної культури будь-якого підприємства найсуттєвіше значення має аналіз її структури з урахуванням практично-прикладного призначення, що дозволяє повною мірою оцінити її зміст та особливості. У сучасній практиці широко використовується модель поелементної характеристики організаційної культури, запропонована Ф. Харрісом та Р. Морганом [6, С.280]. Основними елементами цих характеристик є: усвідомлення себе і свого місця в організації; комунікаційна система і мова спілкування; зовнішній вигляд, одяг і манеру подання себе на роботі; звичаї і традиції харчування; усвідомлення часу як ресурсу, ставлення до його використання; взаємовідносини між людьми; цінності як певний набір орієнтирів; віра; процес розвитку працівників та їх навчання; трудова етика і мотивація.

Аналіз цих елементів та їхніх компонентів надає конкретного змісту організаційній культурі підприємства з точки зору практичного застосування. Конкретизацією цієї моделі на основі системного підходу може бути декомпозиція культури підприємства на окремі підсистеми:

- ціннісно-нормативну;
- організаційно-структурну;
- традиційно-звичаєву;
- комунікативну;
- зовнішньоідентифікативну.

Отже, культуру підприємства можна визначити як комплекс ідейно-ціннісних орієнтацій, звичок, норм і правил, що, свідомо і підсвідомо формуючи стиль поведінки працівників, постійно поновлюються. Світоглядна основа організаційної культури певною мірою викликає суб'єктивізм у висвітленні її змісту, тому проблема структуризації має практично-прикладне значення у процесі впровадження певної корпоративної моделі організаційної культури в управлінську практику конкретного підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Управление человеческими ресурсами [Текст] / Под ред. М. Пула, М. Уорнера. – СПб.: Питер, 2002. – 1200 с.
2. Корпорації: культура підприємства: монографія [Текст] / А.Е. Воронкова, М.М. Баб'як, Е.Н. Коренєв, І.В. Маджура; За ред. А.Е. Воронкової. – Дрогобич: Вимір, 2006. – 376 с.
3. Мескон М. Основы менеджмента [Текст] / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. - М.: Дело, 2007. - 720 с.
4. Скібіцький О.М. Антикризовий менеджмент [Текст] /

О.М. Скібіцький. - К.: ЦУЛ, 2009. - 568 с.

5. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством [Текст] / В.О.Василенко. - К.6 ЦУЛ, 2005. - 502 с.

6. Менеджмент: теорія і практика [Текст] / А.А. Мазаракі, Г.Є. Мошек, Л.А. Гомба та ін.; за загальною ред. Г.Є. Мошека. - К.: Атака, 2007. - 584 с.

УДК 331.5

Мірошниченко Л.Г.

старш. викл. ЗНТУ

Мірошниченко Л.Г.

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Початком становлення ринку праці в Україні є ухвалення Закону «Про зайнятість населення», що офіційно визнавав існування у країні безробіття. Формування національного ринку праці відбувалося повільно й суперечливо. З одного боку, для людей відкрилися нові можливості для самореалізації, з другого – з'явилися нові проблеми, насамперед пов'язані з різким зниженням попиту на робочу силу, появою безробіття. У життя пересічного українця безробіття ввійшло як наслідок системної економічної кризи, як невід'ємна складова ринкових реформ. В Україні на сьогоднішній день проблема безробіття є досить актуальною і маловивченою.

Негативною рисою ринку праці України є вимушена неповна зайнятість, або приховане безробіття. Його існування зумовлене надлишком робочої сили, потрібної для виробництва конкурентоспроможної продукції.

На сьогоднішній день однією з проблем є дисбаланс між потребами ринку праці й сучасним станом освітньої підготовки. Спочатку держава витрачає зайві кошти, навчаючи студента за спеціальністю, що не користується попитом у роботодавців, а потім перенавчаючи того ж випускника, який стає на облік у центрі зайнятості. Упорядкувати ситуацію можна лише за умови формування, з урахуванням потреб ринку, держзамовлення на фахівців, встановивши чіткий зв'язок між ринком освітянських послуг і відповідною потребою у спеціалістах різного рівня кваліфікації. Перш за все потрібно пов'язати підготовку спеціалістів із конкретними замовниками, підприємствами, організаціями, де планується їх працевлаштування. Також неприпустимим є те, що на ринку праці висококваліфікованих працівників використовують на робочих місцях, де не потрібно значної професійної підготовки. Крім того, державні кошти втрачаються на перенавчання спеціалістів замість пошуку відповідних їх фаху й освіти робочих місць.

Можна виділити чотири основні сторони безробіття: тінізація економічних процесів; недоліки державної системи регулювання зайнятості й безробіття; несприятливий вплив на зайнятість населення структурних зрушень, які від-

буваються в економіці України; посилення маргіналізації населення.

Як видно із статистичних даних, наведених у таблиці 1, рівень безробіття зменшився у порівнянні із 2007 роком. Проте, зменшення масштабів і рівня зареєстрованого безробіття можна досягти шляхом працевлаштування за наявності відповідного попиту на робочу силу або відмовою в реєстрації тим, хто звертається до центрів зайнятості. Зменшення кількості безробітних може відбуватись також шляхом розширення сектора нелегальної зайнятості.

Таблиця 1 – Безробітне населення працездатного віку, яке зареєстроване у Державній службі зайнятості України, тис.осіб

Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Безробітне працездатне населення	642,3	844,9	531,6	544,9	482,8	506,8	487,7

Досить цікавим є те, що збільшення кількості робочих місць в українській економіці протягом 2007–2013 р. досягалося шляхом розширення сфери самозайнятості та малого бізнесу.

Аналізуючи тенденції, можна дійти висновку, що заходи, вжиті для подолання безробіття, переважно сприяли його пом'якшенню, а не усуненню основних причин, що його продукують. Другим висновком є те, що українське безробіття з циклічного за характером перетворилося на структурне. Вже сьогодні поряд з безробітними на ринку праці існують численні вакансії, замістити які досить проблематично. Можна передбачити, що в перспективі загальний рівень безробіття в Україні залишиться помірним, тоді як невідповідність робочих місць та робочої сили зростатиме.

Реальною противагою безробіттю може бути лише система продуктивної зайнятості. Також слід звернути увагу на те, що останнім часом формуються негативні тенденції, а саме: скорочення питомої ваги населення працездатного віку, зокрема осіб 30–44 років; збільшення питомої ваги самозайнятих, що супроводжується скороченням питомої ваги найманих робітників та роботодавців; формування нераціональної структури за видами економічної діяльності.

Враховуючи особливості безробіття в Україні, можна виокремити деякі підходи до його обмеження: з боку попиту – інвестиційна і податкова політика, а також підтримка виробництва на стадії кризи замість стимулювання міграції населення з цих міст; з боку пропозиції – упровадження єдиної інформаційно-аналітичної служби зайнятості; удосконалення статистики робочих місць, виведення їх з тіні; підготовка та перекваліфікація працівників відповідно до потреб ринку праці і заявлених потреб роботодавців.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Формування ринку освітніх послуг як для українських, так і для іноземних громадян вимагає від держави активізації процесів реформування системи освіти з метою пристосування до вимог часу, а також розробку та впровадження комплексних систем впливу на ці процеси з метою приведення їх до оптимального стану.

Одним з аспектів регулювання ринку освітніх послуг є регулювання процесу надання освітніх послуг іноземним громадянам в ВНЗ України. Слід зазначити, що в даному питанні варто зосередитися не стільки на посиленні та розширенні масштабів впливу держави, скільки на підвищенні ефективності втручання та роботи окремих елементів. Увага державних органів влади повинна бути, перш за все, зосереджена на вирішенні таких першочергових завдань як: формування стратегії розвитку ринку освітніх послуг для іноземних громадян, забезпечення скоординованої роботи всіх учасників ринку, розробка та вдосконалення законодавства в питаннях функціонування ринку освітніх послуг, контроль за дотриманням законодавчо встановлених норм, перехід на міжнародні стандарти в галузі освіти для іноземних громадян, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних ВНЗ, забезпечення якості освітніх послуг.

Саме на державному рівні необхідно створити ті інститути та механізми, що забезпечать формування та функціонування ринку освітніх послуг для іноземних громадян. Процес надання освітніх послуг іноземним громадянам, на нашу думку, необхідно розглядати як окремий елемент в сфері державного регулювання. Тому що в багатьох випадках в процесі надання освітніх послуг задіяні різні учасники, на яких неможливо прямо впливати адміністративними методами та заходами, в зв'язку з тим, що вони представляють собою іноземні установи, організації, фізичних та юридичних осіб. По-друге, в процесі залучення іноземних студентів на навчання, в'їзду в Україну, перебування та навчання іноземних студентів підпорядковане різним міністерствам та відомствам, включаючи: МЗС (оформлення та видача віз, легалізація, проставлення апостилів і т.д.), Державна прикордонна служба (питання в'їзду, перебування, виїзду), ДМС та МВС (оформлення документів на перебування, контроль за дотриманням законодавства), а також МОН та інші міністерства та відомства, яким підпорядковані вищі навчальні заклади, як то Міністерство охорони здоров'я, Міністерство сільського господарства та ін. Така велика кількість учасників буде вимагати досить значних зусиль від органів влади при прямих способах управління і може бути економічно неефективною. По-

третє, занадто жорсткі методи управління та жорстко обмежені умови функціонування можуть відвернути від України іноземних студентів та направити їх до інших країн світу. Тому в Україні повинна бути сформована ефективно діюча система регуляторних механізмів та інструментів впливу, за допомогою яких би відбувався ефективний розвиток цього напрямку.

Як загальний висновок можна відзначити, що на сьогоднішній день методи прямого та адміністративного впливу в Україні розвинуті краще, ніж методи опосередкованого економічного впливу, при цьому методи прямого впливу, на нашу думку, носять переважно обмежувальний характер, при цьому методи економічного розвитку та стимулювання потребують доопрацювання та удосконалення, проте вбачається доцільним розвиток саме непрямих методів регулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вельчева Н. І. Науково-теоретичні основи державного регулювання вищої освіти [Електронний ресурс] / Н. І. Вельчева // Державне будівництво. — Електронне наукове фахове видання ХАРІДУ НАДУ. — 2009. — №2. — Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/1/11.pdf>.

2. Плинокос Д. Д. Государственное регулирование экспорта образовательных услуг в Украине [Текст]/ Д. Д. Плинокос // Вестник высшей школы «Alma mater». — М., 2013. — №8. — С. 80—83.

УДК 331.58

Пругло О.В.

старш. викл. ЗНТУ

Пругло О.В.

АКТИВНА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ НА ФІКСОВАНОМУ РИНКУ ПРАЦІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Основними важелями державного механізму регулювання зайнятості в умовах ринкових відносин є законодавчо-нормативні, економічні, організаційні, соціальні та мотиваційні. Система цих важелів діє в усіх аспектах соціально-трудових відносин. Від того, наскільки вони будуть ефективними, залежить розширення зайнятості населення.

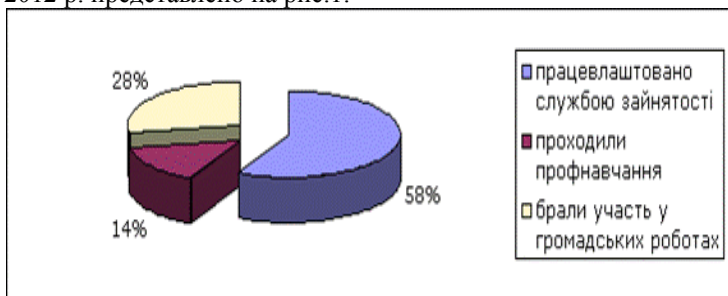
Обов'язковою умовою реалізації державного механізму регулювання зайнятості є забезпечення взаємозв'язку політики зайнятості та державної економічної політики, поліпшення взаємодії сторін соціального діалогу та посилення відповідальності органів виконавчої влади за проведення державної політики зайнятості.

Регулювання відносин на ринку праці реалізуються за допомогою за-

проведення державою активної і пасивної політики в сфері зайнятості. Активна політика – це спрямування дій на підвищення конкурентоспроможності робочої сили і розширення сфери докладання праці з метою запобігання безробіттю і збільшення чисельності зайнятих, вона спрямована на забезпечення працездатних громадян працездатного віку на роботу. Активна політика держави в галузі зайнятості реалізується за допомогою певних заходів. Активні заходи державної політики – це комплекс організаційно-економічних і правових дій, які безпосередньо впливають на зміну співвідношення попиту і пропозиції робочої сили. До активних заходів держави на фіксованому ринку праці належать:

- працевлаштування;
- професійна орієнтація громадян з урахуванням особливостей індивідуума та потреб ринку праці;
- підвищення конкурентоспроможності робочої сили за рахунок організації професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації;
- організація тимчасових оплачуваних громадських робіт;
- організація власної справи (підприємництво).

Реалізувати ці заходи можливо лише за умови створення нових робочих місць, що відповідають сучасним вимогам науково-технічного процесу. Введення в дію нових робочих місць та збереження діючих є пряме зниження безробіття. Роль цього фактору в активних заходах важко переоцінити. Однак, це можливо лише за значним поживавленням економічної та інвестиційної активності в країні в цілому та Запорізькій області зокрема. Про недостатню кількість робочих місць свідчить навантаження на одну вакансію, яке в Запорізькій області у 2013 році склало 62 особи, що у 2,2 рази вище минулого року. Охоплення незайнятих громадян активними формами сприяння зайнятості у 2012 р. представлено на рис. 1.

Рисуюнок 1 – Рівень охоплення незайнятих громадян активними формами зайнятості

Фінансування заходів активної та пасивної політики зайнятості в Україні здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

УДК 336.711.621

Селіверстов В.В.

канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

Селіверстов В.В.

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ІНСТРУМЕНТІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРО-СИСТЕМИ НА ЦІНОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ.

Особливе значення для економічного розвитку є вплив заходів монетарної політики на економіку в цілому (у вигляді економічного зростання і повної зайнятості) та цінову стабільність зокрема. Важливою особливістю дії монетарного трансмісійного механізму є наявність довгих, мінливих та невізначених часових лагів, внаслідок чого складно передбачити точний результат впливу заходів монетарної політики на економіку і цінову стабільність. Мета цінової стабільності полягає у забезпеченні загального рівня цін в економіці, що означає уникнення як інфляції, так і дефляції. Стабільність цін сприяє досягненню високих рівнів економічної активності та зайнятості через: 1) підвищення прозорості механізму ціноутворення; 2) зниження премії за інфляційний ризик, як складової процентних ставок; 3) уникнення непродуктивної діяльності під страхування від негативного впливу інфляції або дефляції; 4) зниження створюваних інфляцією або дефляцією негативного впливу на економічну поведінку податкових і соціальних систем безпеки; 5) запобігання довільного перерозподілу багатства і доходів в результаті несподіваної інфляції або дефляції; 6) сприяння фінансовій стабільності.

За таких умов, особливо актуальним є дослідження та аналіз досвіду проведення Євро-системою (до складу якої входить Європейський Центральний банк та національні центральні банки країн Євросоюзу, що перейшли з національної валюти на євро) власної монетарної політики, головною метою якої є підтримання цінової стабільності. Останнє закріплено в Договорі про Функціонування Європейського Союзу (Договір), статтею 127. Договір встановлює чітку ієрархію цілей Євро-системи, призначає першорядне значення для цінової стабільності і визначає, що забезпечення останньої є найбільш важливим внеском грошово-кредитної політики для досягнення сприятливого економічного середовища і високого рівня зайнятості.

Отже, було здійснено спробу зорієнтуватися в цих непростих проблемах на прикладі сучасної економіки України, внаслідок чого метою даного дослідження є аналіз ефективності впливу монетарних інструментів на темпи інфляції на основі побудови регресійних моделей.

Вибірка даних за період з 02.1999 р. по 12.2012 р. за виключенням 02.2004 р. (за періоди 01.1999 р. та 02.2004 р. ЄЦБ не надав даних по мінімальним резервам) і становить 166 спостереження. Отже, в результаті проведе-

ного регресійного аналізу було отримано наступне рівняння:
 $HICP = 76,9752 + 8,69E - 05 \times MRR + 2,66E - 05 \times MRO + 2,25E - 05 \times LTRO + 1,49E - 05 \times FTRO - 4,3E - 05 \times SRO - 1,8E - 04 \times MLF + 3,17E - 06 \times DF$

Пояснювальні характеристики побудованої регресійної моделі (1) свідчать про достатньо високу її якість, тобто отриману модель можна вважати не тільки прийнятною, а й достатньо точною – її коефіцієнт детермінації за власним значенням ($R^2=0,8896$) наближається до 0,9. Крім того, значення середньої помилки апроксимації ($\bar{A}=2,0851\%$) значно менше 10%, а фактичне значення F-критерію (181,8792) набагато перевищує відповідне критичне (табличне) значення (2,0680), що вказує на статистичну значущість побудованої регресійної моделі. До речі, це підтверджує значимість F (3,28E-72), яка практично наближається до нуля. До недоліків побудованої моделі, насамперед, належить те, що коефіцієнти окремих регресорів мають значення t-статистики (FTRO – 0,1422; SRO – -0,2629; MLF – -1,2348; DF – 0,9556), які по модулю менші за відповідне критичне (1,9750), що підтверджується їх Р-значеннями (FTRO – 0,8871; SRO – 0,7930; MLF – 0,2187; DF – 0,3407). А в їх довірчих інтервалах знаходиться нуль, що автоматично робить перераховані коефіцієнти нульовими і вимагає їх виключення із регресійної моделі. Коефіцієнти інших регресорів мають наступні значення t-статистики: MRR (12,5892), MRO (7,2532), LTRO (11,6560), нульовий коефіцієнт (71,4784); і Р-значення: MRR (1,3E-25), MRO (1,72E-11), LTRO (4,75E-23), нульовий коефіцієнт (3,1E-122).

Найбільш важливим висновком проведеного дослідження, безумовно, є те, що для досягнення своєї основної мети – цінової стабільності – Євро-системі недостатньо заявленого набору інструментів монетарної політики.

Виходячи з проаналізованого досвіду використання Євро-системою монетарних інструментів з метою досягнення цінової стабільності, напрошується наступне застереження – необхідно дуже обачливо використовувати інструменти грошово-кредитної політики в сучасних умовах розвитку економіки України.

УДК 331.103

Соколов А.В.

канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

Соколов А.В.

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ

Актуальність вивчення питань, пов'язаних з оцінкою діяльності персоналу в організаціях, обумовлена інтересом до вирішення проблеми підвищення ефективності управління персоналом, яке все більше стає визначаль-

ним чинником конкурентоспроможності будь-якої організації.

На сьогодні проблема оцінки роботи персоналу поки не має конкретного загальновизнаного рішення. Існує безліч методик, стандартних і нестандартних, які допомагають оцінити окремі параметри діяльності персоналу організації. Але максимально повний і достовірний обсяг інформації може надати тільки комплексна система оцінки персоналу.

Оцінювання персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації персоналу, що застосовується в організації в тій чи іншій модифікації. Оцінка персоналу пов'язує, об'єднує всі елементи системи управління персоналом в єдине ціле.

Для оцінки персоналу в організації застосовуються різні методи. Існують традиційні (сфокусовані на окремому працівнику, оцінюючи його поза організаційним контекстом, які ґрунтуються виключно на оцінці співробітника керівником та орієнтовані в минуле і не враховують довгострокові перспективи розвитку організації і співробітника) та нетрадиційні (розглядають робочу групу як основну одиницю організації, роблять акцент на оцінку працівника його колегами і здатність працювати в групі; оцінка окремого працівника і робочої групи проводиться з урахуванням результатів роботи всієї організації; до уваги береться не стільки успішне виконання сьогоднішніх функцій, скільки здатність до професійного розвитку і освоєння нових професій і навичок) методи оцінки персоналу.

Виходячи з цілей проведення оцінки персоналу, розробляється процедура оцінки. По-перше, це безпосередньо оцінка персоналу, яка використовується для оцінки працівника, його індивідуальних якостей і професійних знань, навичок і вмінь. По-друге, це оцінка ефективності діяльності, що є за своєю суттю підбиття підсумків роботи співробітника за певний відрізок часу. І, нарешті, по-третє, це оцінка посади передбачає оцінку важливості для компанії певної посади з подальшою оцінкою її вартості.

У наш час поширеними є розроблення і використання комплексних методик оцінки персоналу - діагностичних систем. Вони дозволяють налаштуватися на конкретні умови, побажання та вимоги замовника, але в тих межах, які завжди існують.

Діагностична система оцінки персоналу включає такі розрахунки: розрахунок оцінки професійних та особистих якостей працівника; розрахунок оцінки рівня кваліфікації працівника; розрахунок оцінки складності виконуваних робіт; розрахунок оцінки результатів праці; розрахунок комплексної оцінки результатів праці і ділових якостей працівників на основі врахування всіх розглянутих вище показників оцінки.

У результаті проведення ефективної оцінки персоналу на підприємстві будуть отримані такі результати: досягнення згоди між керівниками і підлеглими в оцінці поточної діяльності; узгодження майбутніх цілей; потреба в

навчанні і розвитку.

Наведені вище умови не охоплюють усіх напрямів роботи з оцінки праці персоналу. Однак у сукупності вони створюють ту базу, той фундамент, без якого розраховувати на успіх дуже важко, якщо взагалі можливо.

Найважливішими вимогами до системи оцінки є її дієвість та практичність. Якщо система оцінки не отримує загального визнання, якщо використовувати у процесі оцінки методи зайво складні, а оціночні показники викликають сумнів, то впровадження системи оцінки швидше за все наштотується на опір працівників, і буде важко використовувати її результати на практиці.

Проведення регулярної оцінки персоналу за вибраними організацією методами та критеріями дозволяє визначити пріоритети розвитку працівників, прогнозувати і планувати їхню кар'єру і, таким чином, сформувати у працівників мотивацію до розвитку необхідних підприємству компетенцій.

Запропонований механізм дозволяє розглядати процес оцінки персоналу як складну систему із зазначенням алгоритму дій у вигляді переліку основних етапів, а також основних вимог до оцінки персоналу на підприємстві із подальшим визначенням ймовірних помилок для їх недопущення чи мінімізації на практиці.

УДК 331.108.2

Трифонов Г.Ф.

канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

Трифонов Г.Ф.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Розвиток країни в умовах конкретної боротьби пов'язаний з необхідністю вдосконалення організації системи управління людськими ресурсами, оскільки людина з його знаннями, вченням, творчими здібностями є основним чинником соціально-економічного розвитку виробництва. Сучасну діючу організаційну систему управління людськими ресурсами, яка орієнтована на якісні і кількісні показники праці слід перетворити в інноваційну організаційну систему, яка забезпечуватиме автоматично вихід на якісні і кількісні показники праці. Інноваційна організаційна структура повинна забезпечити у результаті ріст інноваційної активності персоналу на основі інноваційної мотивації.

При здійсненні інноваційної діяльності будь то дослідження, розробка, виробництво або експлуатація інноваційної продукції підприємство-інноватор стикається з необхідністю внесення певних інноваційних змін до окремих складових частин або їх елементів організаційної структури підприємства. Відбувається коригування, вдосконалення діючої організаційної структури, що забезпечують тим самим необхідні умови для інноваційної

діяльності підприємства.

Такий процес рідко відбувається без подолання опору консервативного персоналу або персоналу, з недостатнім культурним рівнем для розуміння необхідності інноваційних змін. У практиці маркетингу інноваційної продукції, наприклад, регулюючої комунікаційної безконтактної низьковольтної апаратури досить багато було випадків коли інформація про соціально-економічний перспективний для підприємства інноваційний продукт залежувалася під «сукном столу» головного інженера і головних фахівців (гол. механіка, гол. енергетика).

Отже, спостерігається необхідність інноваційних змін в організаційній системі управління персоналом. Інноваційна організаційна система повинна забезпечити прогресивну, інноваційно-орієнтовану творчість персоналу підприємства, формувати бажання пошуку інноваційних продуктів і оригінальних рішень для їх ефективного використання на підприємстві, розвивати професійне, аналітичне мислення у працівників.

В першу чергу, інноваційна організаційна система управління персоналом повинна зумовити необхідність розвитку інноваційної активності безпосередньо у керівників, головних фахівців і менеджерів з управління персоналом, щоб усунути у них негативне відношення до нововведень, забезпечити зростання їх інноваційної культури.

Згідно з результатами російських дослідників з числа підприємств, керівники яких оцінювали, рівень їх інноваційної культури як дуже низький, 71,4% знаходилися на стадії виживання, тоді як усі підприємства рахували рівень своєї інноваційної культури дуже високим, були на стадії середнього або швидкого розвитку [1].

У зв'язку з цим слід сказати, що низький соціально-економічний рівень нашої країни і усіх пострадянських країн, обумовлені низьким рівнем інноваційної культури суспільства. Інноваційна культура відбиває цілісну орієнтацію людини, закріплену в мотивах, знаннях, уміннях і навичках, а також в зразках і нормах поведінки. Вона показує як рівень діяльності відповідних соціальних інститутів, так і міру задоволення людей участю в них і його результатами.

Розвиток і підйом інноваційної культури має бути одним з пріоритетів на усіх рівнях державного управління і є стратегічним завданням держави. Трансформацію інноваційної культури в таку, яка активно розвиває інноваційний процес, результатами якого будуть високоефективні інноваційні продукти і повинна забезпечити створена інноваційна організаційна система управління персоналом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ніколаєв А.І. Інноваційний розвиток і інноваційна культура [Текст] / А.І. Ніколаєв // Наука і наукознавство. – 2001. – №2. – С. 62.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА РІК

Відомо, що особистий матеріальний інтерес спонукає людину мобілізувати свої розумові і фізичні здібності для досягнення найкращого результату, проявляти творчу ініціативу в дослідженні і пошуку нових ефективних прийомів і технічних засобів роботи, безперервно підвищувати свою кваліфікацію, вчитися опановувати наукою. Особистий матеріальний інтерес – це могутнє знаряддя розвитку виробництва.

Реальне значення і ступінь матеріальної зацікавленості визначається відповідністю матеріальних стимулів. Напрямок стимулів в певне русло з метою спонуки працівника до досягнення конкретних результатів праці, визначених суспільством на тому або іншому етапі розвитку, прийнято називати стимулюванням праці.

В умовах ринкової економіки задоволення всієї системи матеріальних інтересів може бути забезпечене тільки добре взаємозв'язаною і скоординованою системою матеріальних стимулів.

Таким чином, матеріальне стимулювання забезпечує матеріальну зацікавленість людей в розвитку виробництва, стимулює зростання продуктивності праці.

Заробітна плата завжди була активним елементом регулювання економіки. Проте в даний час вона втратила своє стимулююче значення, оскільки зростання цін на споживчі товари значно випереджає рівень зростання заробітної плати.

Проте сьогоденний рівень організації заробітної плати не дозволяє зробити висновків про скільки-небудь серйозні успіхи в цільовій спрямованості, використанні її для реалізації мотиваційної політики. Щоб заробітна плата відповідала цілям управлінської стратегії: розвитку відчуття спільності у працівників, вихованню їх у дусі партнерів, раціональному поєднанні особистих і суспільних інтересів, потрібна зміна її мотиваційного механізму. Психологічно, а потім і економічно заробітна плата повинна націлювати працівника на чітке розуміння їх взаємозв'язку між вимогами до підприємства, фірми і внеском його в кінцеві результати, і як наслідок – розміром заробітної плати. На жаль, в сучасній організації заробітної плати переважає економічна орієнтація. Домінуюче значення мають категорії економічні: госпрозрахунковий дохід, фонд оплати праці, внутрішні ціни (розрахункові, планово-облікові і ін.) та інші, які не асоціюються з поглядом формування мотивації, спонукати до активної діяльності кожного працівника.

В даний час потребують перегляду розряди, тарифні ставки і норми вироблення. Вони повинні бути науково обґрунтовані. Ситуація у сфері оплати праці значно ускладнилася у зв'язку з не забезпеченням її своєчасної виплати.

Для забезпечення погашення заборгованості і надалі її недопущення необхідно здійснити такі першочергові заходи:

- ввести механізм примусового напрямку прибутку підприємства і організацій державної форми власності, в тому числі і валютної виручки, на погашення заборгованості заробітної плати;

- ввести режим відповідальності підприємства і організацій за несвоєчасну виплату робітникам нарахованої заробітної плати. Передбачити можливість аукціонної продажі їх основних фондів;

- передбачити можливість погашення заборгованості по заробітній платі на підприємстві, які приватизувалися за рахунок коштів від часткової продажі їх майна.

Заробітна плата потребує серйозного реформування з обліком оподаткування і ціноутворення, а також розміру відтворення робочої сили і правильного співвідношення між темпами зростання рівня продуктивності праці і його оплати.

Наші дослідження також показали, що при встановленні мінімальної заробітної плати буде простежуватися урівнювка в оплаті простої й складної праці. В першу чергу потрібно піднімати основну заробітну плату працівникам і саме тим, хто має відповідну підготовку.

УДК 334.012.82:37

Біленко О.В.¹, Гаврелюк П.Ю.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУЗ-238с ЗНТУ

Біленко О.В., Гаврелюк П.Ю.

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ

Одним з найголовніших показників соціального стану країни є демографічна ситуація, яка характеризує відтворення населення за його основними структурними елементами у просторовій і часовій визначеності. Забезпечення умов розвитку народонаселення в концепції національної безпеки України розглядається як один з її пріоритетних національних інтересів.

Для сучасної демографічної ситуації в Україні характерні: різке зменшення народжуваності, збільшення смертності і відсутність природного приросту; постаріння населення, збільшення «навантаження» на працездатну його частину; інтенсифікація міграційних процесів, вплив яких на демографічні та соціально-економічні показники суперечливий і нерідко негативний.

Однією з найгостріших соціальних проблем України, яка формує під-

грунту для негативних демографічних процесів є бідність. Аналізуючи кількісні показники моніторингу бідності, слід зазначити, що зважаючи на позитивну динамку, Україна належить до країн із стабільно високим рівнем бідності. Протягом 2001–2012 років рівень бідності населення в Україні скоротився усього на 1,2 відсотка.

Зниження питомої ваги оплати праці у структурі ВВП призводить до зростання масштабів поширення бідності серед працюючого населення, що виявляється в зниженні якості людського потенціалу, погіршенні демографічної ситуації, зростанні соціального напруження в суспільстві та становить загрозу на шляху збалансованого та прогресивного розвитку країни. Категорію «бідність працюючого населення» слід розуміти, як стан працівника, за якого через низький розмір доходу від трудової діяльності він не може в повному обсязі задовольнити рівень своїх життєвих потреб (фізіологічних, духовних, соціальних), властивий суспільству конкретної територіальної суспільної системи на певному етапі його соціально-економічного розвитку.

Відповідно до даних Держстату, питома вага оплати праці найманих працівників у структурі ВВП України становила: у 2009 році – 49,4 відсотків, у 2012 році – 48,7 відсотків що є нижчим показником порівняно з 1990 роком, коли він становив 53,1 відсотків. Питома вага оплати праці є також значно нижчою, ніж у країнах ЄС, де за станом на 2012 р. частка оплати праці у ВВП у середньому становила 65,0%.

Збереження високих показників рівня бідності населення супроводжується стійкою поляризацією доходів та життєвого рівня населення. За даними Держкомстату квінтильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення в Україні у 2012 році становив 1,9 рази. Звичайно, перехід до ринкових відносин неминуче повинен був підсилити розшарування населення за рівнем життя, але таке швидке і не пов'язане з результатами праці збільшення соціальної диференціації пов'язане переважно з помилковими рішеннями і невчасним ухваленням, а у ряді випадків просто відсутністю компенсуючих заходів.

Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти не задовольняють матеріальний добробут населення. Водночас слід зазначити, що державні видатки на соціальний захист населення та соціальне забезпечення щороку зростають. Так, у 2013 році, порівняно з 2006 роком, із загальної суми Зведеного бюджету на соціальний захист збільшено видатки у 2,5 рази. Частка державних витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення у загальних видатках протягом 2006–2013 років збільшилася з 23,8 до 25,0 відсотків. Чинна система соціальної допомоги в Україні дозволяє багатьом заявникам отримувати матеріальну допомогу. Однак соціальні трансферти, пільги та послуги надаються, переважно, залежно від соціального статусу особи, а не від матеріального стану.

Відповідно, сучасна соціальна політика держави має риси благодійниц-

тва, котра в умовах старіння населення, незбалансованості економічного розвитку, фінансово-економічної нестабільності перетворюється на фінансовий тягар для державного бюджету, що не сприяє скороченню бідності населення України. З огляду на це, вкрай актуальним є перегляд концептуальних підходів щодо реалізації системи соціального захисту.

За результатами проведення порівняльного аналізу систем соціального захисту населення України і країн з соціально орієнтованою ринковою економікою встановлено, що головною відмінністю є низька фінансова база для соціальних відрхувань в нашій країні, яка обумовлює значно нижчий рівень соціального захисту. Проблема модернізації системи соціального захисту в Україні слід вирішувати на основі застосування комплексного програмно-цільового підходу, який має ґрунтуватися на розв'язанні економічних проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності національної економіки і збільшенням бази формування соціальних фондів, а також на упорядкуванні системи соціального захисту шляхом впровадження нових принципів формування і використання соціальних фондів.

УДК 334.012.82:37

Біленко О.В.¹, Сіващенко В.Г.²

¹ канд.екоп.наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-210 ЗНТУ

Біленко О.В., Сіващенко В.Г.

СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

За останнє десятиріччя на ринку праці відбулися певні зміни, обумовлені структурними перетвореннями в економіці, загостренням економічних, демографічних та соціальних проблем. Наразі нагальним залишається питання стимулювання економічної активності населення. В Україні настав новий етап ринкових перетворень, розвитку державного управління та інституційного облаштування економіки, включаючи ринок праці, що потребує додаткових досліджень різноманітних аспектів державного регулювання ринку праці та зайнятості населення.

Однією з основних категорій, яка характеризує використання трудових ресурсів та функціонування ринку праці, є економічна активність населення, що визначається як міра економічної діяльності і спрямована на реалізацію внутрішнього та зовнішнього потенціалу людини задля досягнення економічних результатів і задоволення суспільних та власних потреб.

Стимулювання економічної активності населення визначається комплексом економічних, адміністративних і правових методів, які є спонукальними мотивами до економічної активності, а це у свою чергу є суттєвою рушійною

силою в розвитку і використанні трудового потенціалу суспільства.

Державою передбачається здійснення активних та пасивних заходів регулювання зайнятості. Однак в Україні на їх фінансування виділяється недостатня сума, зокрема, на фінансування активних заходів.

За даними вибіркового обстеження населення з питань економічної активності за період 2008–2012 роки спостерігається незначне зниження рівня економічної активності населення на 0,2% та збільшення чисельності безробітного населення на 16%, наслідком чого могло стати скорочення попиту на працю вдвічі. Також негативні наслідки для країни має невпинне зниження чисельності зайнятого населення в промисловості, будівництві та діяльності транспорту і зв'язку.

Одним з чинників, який повинен стимулювати населення до зайнятості, є заробітна плата. Нажаль, в Україні заробітна плата як економічна категорія не повною мірою виконує свої функції – відтворення робочої сили і стимулювання праці. Вона фактично перетворилася в один з варіантів соціальної допомоги, який мало залежить від результатів праці.

Для об'єктивної оцінки мотивуючих аспектів розміру заробітної плати важливим є порівняння розміру середньої заробітної плати, її бажаного рівня та розміру допомоги з безробіття.

На сьогоднішній день прийняті державою заходи та програми є не достатніми і потребують подальшого вдосконалення механізму збільшення економічної активності безробітного населення в пошуку роботи. Слід переймати досвід розвинених країн, приділити більше уваги проблемам молодіжної зайнятості та зайнятості на селі. Це необхідно здійснювати шляхом послідовного процесу, що охоплює внесення змін і доповнень до чинного законодавства на основі прийняття міжнародних трудових стандартів; посилити інвестиційне забезпечення модернізації робочих місць у конкурентоспроможних галузях економіки; сформувати гнучку систему оподаткування; в аграрно-промисловому комплексі слід здійснювати реформу в напрямі реалізації приватновласницьких інтересів.

Головними заходами державної соціальної політики щодо підвищення рівня економічної активності населення на найближчу перспективу визначено: посилення державного регулювання ринку праці; періодичне визначення потреб економіки в спеціалістах та кваліфікованих працівниках відповідно до програм розвитку галузей економіки; удосконалення нормативно-правової бази щодо формування, розміщення та виконання державного замовлення на підготовку кадрів вищими та професійно-технічними навчальними закладами; підготовка студентів навчальних закладів відповідно до перспективних потреб економіки з урахуванням демографічної ситуації та потреб ринку праці тощо.

Значно сприяє підвищенню рівня економічної активності населення та

вирішенню проблем зайнятості розвиток малого підприємництва.

У залежності від подальшого перебігу економічних процесів в Україні та світі можливі різні підходи до проведення державної політики зайнятості. Можна підтримувати найменш розвинуті регіони та соціально незахищені верстви населення шляхом активізації соціальної та фінансової системи. А можна за найменшої можливості інвестувати виробництво, відновити динамічний внутрішньодержавний споживчий ринок і за рахунок цього зберегти наявні та створити нові робочі місця.

Одним із завдань державного стимулювання економічної активності суспільства є регулювання доходів та запобігання їх надмірній диференціації за рахунок впливу на зацікавленість найманих працівників і підприємців у поліпшенні результатів праці з метою розвитку економіки в цілому. Останнє, у свою чергу, сприяє підвищенню доходів населення, рівня його життя та поліпшення якості трудового потенціалу.

УДК 331.522.4

Біленко О.В.¹, Чорна М.В.²

¹ канд.екон.наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр.МТУЗ-219 ЗНТУ

Біленко О.В., Чорна М.В.

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Аналізуючи існуючи визначення економічної категорії людський капітал з'ясувалося, що «людський капітал» є складним структурно-системним об'єктом соціально-економічного дослідження, що характеризує сукупність сформованих і розвинутих внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, що знаходяться в їх власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють росту продуктивності праці і впливають на зростання доходів свого власника, прибутку підприємства і національного доходу. Визнання теоретиками людського капіталу першорядної ролі людини в суспільному виробництві пов'язано з посиленням ролі освіти, що стає основним ресурсом і джерелом формування високорозвиненої робочої сили. Вітчизняні підприємства в даний час мають у своєму розпорядженні досить високий потенціал людського капіталу. У 2013 р. приблизно 26% усіх працівників економіки України закінчили вищі навчальні заклади, у промисловості питома вага таких працівників була 16,9%. Випуск фахівців різного рівня вищими навчальними закладами Донецької області щороку збільшується. У 2012 році він становив 46,3 тисячі фахівців, з них 3,4 тис. (7,3%) отримали кваліфікацію магістра, 18,6 тис. (40,1%) отримали кваліфікацію спеціаліста, 3,2 тис. (7%) – кваліфікацію бакалавра, 21,1 тис. (45,6%) – кваліфікацію молодшого спеціаліста. Серед випускників вищих навчальних

закладів найбільш вагомі групи складають фахівці з галузей знань «економіка, комерція та підприємництво» (39,5% у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, 25,8% – I–II рівнів) та «інженерія» (відповідно 26,2% та 42,3%). Напрямок на роботу одержали лише 31% з навчених, або 14,4 тис. випускників.

Дослідження людського капіталу у процесі формування, використання і розвитку дає можливість сформулювати його сучасні особливості:

- формування і розвиток людського капіталу вимагає значних фінансових витрат, в умовах збільшення вимог до людського капіталу, які мають тенденцію до суттєвого зростання при одночасному збільшенні економічного та соціального ефекту від інвестицій у персонал;

- інвестиції в людський капітал можуть призводити до його накопичення у вигляді знань, умінь, навичок. В умовах інформаційної економіки є необхідним, оскільки сучасні технологічні процеси на підприємствах потребують використання інтелектуальної праці, яка є головним чинником конкурентоспроможності;

- людський капітал підданий фізичному і моральному зносу в процесі його використання, що в сучасних умовах відбувається більш швидкими темпами внаслідок динамічного старіння отриманих знань;

- людський капітал формується як результат інвестицій у персонал, і разом з витраченими коштами потребує значних зусиль самої людини, що в сучасних умовах зростання вимог до робітника потребує наявності особистої зацікавленості у високопродуктивній праці, що, в свою чергу, потребує розвитку індивідуального людського капіталу;

- людський капітал може мати як позитивну, так і негативну динаміку, у людський капітал постійно додаються нові елементи, а значення існуючих може зменшуватися, збільшуватися, або зовсім зникати; якщо раніше кваліфікація базувалася на особистих уміннях людини, які здобувалися переважно назавжди на початку трудової діяльності, то в теперішній час передумовою високої якості робочої сили стає відповідність вимогам виробництва, що постійно змінюються;

- людський капітал має подвійний характер: по-перше, його можна розглядати як соціально-економічну форму сучасної якості людського потенціалу в межах визначеного суспільства, по-друге, як капітал, що продуктивно використовується підприємцями для отримання прибутку, який у сучасних умовах може бути значно більшим за обсягом і більш тривалим за часом;

- в процесі формування на людський капітал впливає велика кількість факторів: екологічні, демографічні, економічні, соціально-економічні, інституціональні, соціально-ментальні, виробничі, інтеграційні, серед яких найбільш впливовими в сучасних умовах є чисельність економічно активного населення, рівень освіти, стан здоров'я населення, тому, що саме вони відо-

бражають вплив економічних та соціальних процесів у державі.

Формування і розвиток людського капіталу має бути одним з пріоритетних напрямків країни, що обумовлено наступними причинами. Застаріла технічна база більшості підприємств України потребує докорінної модернізації на основі сучасної техніки і технології, що неможливе без наявності відповідного рівня людського чинника виробництва, для забезпечення якого необхідним є постійний розвиток людського капіталу як на індивідуальному рівні, так і на рівні підприємства та держави в цілому.

УДК 331.108.34 (477)

Бойченко В.С.¹, Василенко А.В.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-222 ЗНТУ

Бойченко В.С., Василенко А.В.

АНАЛІЗ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми полягає у тому, що для розробки пріоритетних напрямків розвитку національного ринку праці, перш за все, необхідно проаналізувати та запропонувати шляхи вдосконалення трудової мобільності країни. Трудова мобільність як актив людського капіталу на особистісному рівні характеризується здатністю індивіда швидко адаптуватись до нових умов життєдіяльності, бажанням і спроможністю до якісного вдосконалення та цілеспрямованої зміни свого соціального статусу, професійної належності, сфери зайнятості, виду трудової діяльності, робочого місця, території проживання. Людські ресурси стають капіталом лише тоді, коли їх доцільно використовують у трудовій діяльності.

У 2012 році в Україні рівень трудової мобільності населення (працездатного віку) виглядав наступним чином: 2 798 тис.осіб прийнято, а 3 206 тис.осіб вибуло. Що ж стосується Запорізького регіону, то його питома вага у цьому показнику склала відповідно 3,68% (103 тис.осіб) і 3,87% (124 тис.осіб).

Найменші показники трудової мобільності за регіонами по прийняттю спостерігалися у Закарпатській області – 1,29% (36 тис.осіб); Івано-Франківській – 1,43% (40 тис.осіб); Волинській – 1,43% (40 тис.осіб) та Рівненській – 1,54% (43 тис.осіб).

Найбільші показники трудової мобільності за регіонами по прийняттю спостерігалися у Київській області – 14,8% (414 тис.осіб); Автономній Республіці Крим – 5,36% (150 тис.осіб); м. Севастополі – 4,65% (130 тис.осіб); Вінницькій області – 3,36% (94 тис.осіб), Черкаській – 2,82% (79 тис.осіб); та Кіровоградській – 2,11% (59 тис.осіб).

Так, проаналізовано рівень трудової мобільності населення за роками, а

саме, прийнято: у 2010 році – 2 722 тис.осіб; 2011 – 3 021 тис.осіб; 2012 – 2 798 тис.осіб. А вибуло у 2010 році – 3 019 тис.осіб; 2011 – 3 260 тис.осіб; 2012 – 3 206 тис.осіб.

Тобто, за 2010–2012 рр. спостерігається збільшення прийнятих працівників усього на 2,8% та вибулих на 6,2%. В той час, кількість наявного населення у 2012 році порівняно з 2010 зменшилась на 2,2% (200 тис.осіб). Тому, не зважаючи на значне збільшення кількості вибулих працівників, така динаміка свідчить про загальне збільшення трудової мобільності до всього населення.

Окрім того, розглянуто трудову мобільність населення у 2012 році за наступними показниками:

1) Звільнення працівників за причинами:

– плинності кадрів – 2 787,6 тис.осіб;

– скорочення штатів – 196,5 тис.осіб;

2) Динаміка вивільнення працівників за категоріями робочих місць (фактично вивільнено, усього 110,2 тис.осіб):

– робочі місця – 31,1 тис.осіб;

– посади службовців – 63,0 тис.осіб;

– місця які не потребують професійної підготовки – 14,1 тис.осіб;

3) Динаміка вивільнення працівників за статтю (фактично вивільнено, усього 110,2 тис.осіб):

– жінки – 65,7 тис.осіб;

– чоловіки – 44,5 тис.осіб.

Окрім того, розглянуто попит і пропозицію робочої сили у 2012 р.:

– кількість зареєстрованих громадян не зайнятих трудовою діяльністю становить 526,2 тис.осіб;

– потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) становить – 48,6 тис.осіб.

Так, аналіз попиту і пропозиції свідчить про те, що пропозиція робочої сили є більшою ніж попит майже у одинадцять раз. Така тенденція зниження рівня працевлаштування призводить до безробіття.

Таким чином, сучасна державна політика має орієнтуватися на створення передумов для підвищення мотиваційного потенціалу трудової мобільності людських ресурсів. Реалізація державної політики щодо збереження і розвитку національного людського капіталу має бути націлена на використання насамперед, ринкового підходу, який передбачає створення умов для розвитку своїх продуктивних здібностей та ефективної їх реалізації.

УДК 331.552.4

Бойченко В.С.¹, Малько О.К.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-210 ЗНТУ

Бойченко В.С., Малько О.К.

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ

Актуальність даної теми полягає у тому, що подальший соціально-економічний розвиток України залежить від рівня конкурентоспроможності національної робочої сили, яка характеризується сукупністю продуктивних рис працівників, що дають змогу задовольняти потреби роботодавців і власників робочої сили і створювати конкурентоспроможну продукцію.

Для визначення рівня конкурентоспроможності робочої сили необхідно звернути увагу на стан показників які впливають на формування якості робочої сили в Україні. Конкурентоспроможність робочої сили формується під впливом багатьох чинників, як кількісних так і якісних. Так, наприклад, на рівень конкурентоспроможності робочої сили впливає величина доходів працівника, які він використовує на відтворення робочої сили.

Доходи населення у 2012 р. порівняно з 2010 р. збільшились на 27,8%. Так, наявний дохід збільшився на 29,6%. Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу у 2012 р. порівняно з 2010 р. збільшився на 30,4%, але цього не достатньо для нормального відтворення робочої сили. Низький рівень трудових доходів та їх не виправдана диференціація неминує призводити до кризи мотивації трудової діяльності, наслідком якої стає низька трудова активність, неповне використання трудового потенціалу, зниження ролі праці та її повне чи часткове виключення з основних життєвих цінностей.

Ще одним чинником, який впливає на рівень конкурентоспроможності робочої сили є навчання персоналу на виробництві. Разом із тим його обсяги залишаються незначними. У 2012 р. кількість працівників, які проходили професійне навчання та підвищення кваліфікації, збільшилась порівняно з 2011 р. на 26,5 тис.осіб і становила 1234,9 тис.осіб, або 11,5% від облікової кількості штатних працівників. Із усієї кількості працівників, які проходили навчання протягом 2012 р., професійну підготовку та перепідготовку отримали 218,4 тис.осіб, або лише 2,0% облікової кількості штатних працівників (у 2011 р. – 230,0 тис. осіб, або 2,1% відповідно). У більшості випадків це працівники підприємств промисловості (68,4% від усіх навчених новим професіям) та транспорту і зв'язку (12,0%). При цьому основною формою навчання працівників була їхня професійна перепідготовка безпосередньо на виробництві.

Тобто, аналізуючи динаміку змін якісних показників робочої сили за 2010–2012 рр., можна стверджувати, що вони знаходяться на низькому рівні.

Початковим етапом аналізу кількісних показників конкурентоспромож-

ності робочої сили є оцінка частки економічно-активного населення у загальній кількості населення віком 15–70 років, оскільки, рівень трудової активності працездатного населення є інтегральним показником, який акумулює в собі комплекс соціально-психологічних установок населення стосовно доцільності власної участі у виробництві національного продукту, а також економічні передумови, які впливають на рішення кожного індивіда стосовно необхідності працювати.

Кількість економічно-активного населення у віці 15–70 років у 2012 р. відповідно до 2010 р. зменшилась на 0,2%. Так, кількість економічно активного населення працездатного віку у 2012 р. відповідно до 2010 р. збільшилась на 0,8%.

Також на конкурентоспроможність робочої сили впливає попит на неї, тобто наявна потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць та вакантних посад. Так, на кінець 2010 року кількість вільних робочих місць становила 63,9 тис.осіб, при навантаженні на 10 вакантних посадах 88 осіб. У 2011 р. 59,3 тис.осіб, при навантаженні 84 особи. У 2012 році кількість вакантних посад склала 48,6 тис.осіб, при 108 осіб на 10 вакантних посад.

З аналізу динаміки кількісних показників робочої сили, видно, що конкурентоспроможність робочої сили прямо залежить від стану ринку праці. Найбільш негативним є те, частина кваліфікованих працівників з вищою освітою працевлаштовується на тих посадах, які не відповідають їхньому професійному рівню, що призводить до погіршення якісної складової робочої сили та зниження її конкурентоспроможності.

Таким чином, до основних негативних тенденцій, які притаманні сучасному ринку праці, що впливають на рівень конкурентоспроможності робочої сили та потребують нагального рішення можна віднести: низький рівень загальних доходів населення; дисбаланс попиту та пропозиції на ринку праці; проблеми постійного навчання та підвищення кваліфікації робітників.

УДК 331.103.15

Василичев Д.В.¹, Калашник С.²

¹ канд.екон.наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-219м ЗНТУ

Василичев Д.В., Калашник С.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

В Україні недостатньо уваги на підприємствах приділяється оцінюванню персоналу. Найбільш дієвим способом виявити таланти, виміряти результати роботи і рівень професійної компетенції працівників, а також їх потенціал у розрізі стратегічних задач підприємства є система оцінювання персона-

лу. Оцінка персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації кадрів, що застосовується на підприємстві в тій чи іншій модифікації. У той же час це необхідний засіб вивчення якісного складу кадрового потенціалу підприємства, його сильних і слабких сторін, а також основа для удосконалення індивідуальних трудових здібностей працівника і підвищення його кваліфікації.

Центральним питанням оцінки персоналу є встановлення її показників і критеріїв оцінки. Вони можуть характеризувати як загальні моменти, рівноцінні для всіх працівників підприємства, так і специфічні норми праці та поведінки для конкретного робочого місця чи конкретної посади. У першому випадку показники оцінки визначають приналежність співробітника до конкретної організаційно-соціальної системи, у другому – відповідність співробітника професійним вимогам.

Сучасна практика оцінювання персоналу має у своєму арсеналі значну кількість методів оцінювання [3, с. 277]. Методи оцінювання бувають різні, і їх вибір залежить не тільки від параметрів дослідження, але і від чисельності оцінюваного персоналу і кваліфікації фахівця, відповідального за реалізацію даного заходу [1, с. 9].

Традиційні методи ефективні у великих ієрархічних підприємствах, які працюють в умовах досить стабільного зовнішнього середовища. Їхніми недоліками є те, що оцінка дається окремому працівнику без врахування цілей підприємства, ґрунтується на оцінці керівника, при повному ігноруванні думки колег по роботі, підлеглих, клієнтів і т.ін.; орієнтується на минуле (досягненні результати) і не враховуються довготермінові перспективи розвитку підприємства і працівника.

Нетрадиційні методи – розглядають робочу групу (підрозділ, бригаду, колектив) і ставлять акцент на оцінку працівника його колегами і здатність працювати в групі; оцінка окремого працівника і робочої групи проводиться з урахуванням результатів всього підприємства, і до уваги береться не тільки успішне виконання сьогodнішніх функцій, а й здібності до професійного розвитку й освоєння нових професій і знань [2, с. 230].

Методи оцінки персоналу необхідно поділяти на методи індивідуальної та методи групової оцінки.

До методів індивідуальної оцінки належать:

- оцінна анкета, яка являє собою стандартизований набір питань;
- порівняльна анкета, що містить перелік дій правильної і неправильно поведінки працівника на робочому місці;
- анкета заданого вибору, яка являє собою перелік основних характеристик поведінки особи, розмішених за шкалою важливості;
- шкала рейтингу поведінкових установок, що описує поведінку у вирішальних ситуаціях професійної діяльності;
- описовий метод оцінки, за якого зазначаються переваги й недоліки людини, за якою ведеться спостереження.

Методи групової оцінки дають можливість порівнювати ефективність

роботи персоналу всередині групи та порівнювати працівників між собою. Розрізняють:

- метод класифікації, що передбачає розміщення працівників від найкращого до найгіршого;

- метод альтернативної класифікації, коли обирається один найкращий і один найгірший;

- метод порівняння в парах, коли порівнюються виконавці робіт у спеціально створених парах і фіксується кількість випадків, коли працівник був кращим у своїй парі;

- метод заданого розподілення, за якого особа, яка оцінює, повинна оцінювати працівників у межах заздалегідь заданого розподілу оцінок [4].

Таким чином, для підвищення ефективності оцінювання персоналу необхідно: поширення сучасних методів оцінки на всі категорії персоналу; розширення доступу персоналу до результатів його оцінки; активне включення персоналу в процес його оцінки через залучення до самоаналізу діяльності і розробки заходів з поліпшення роботи; розширення кола оцінювачів, у ролі яких, крім безпосереднього керівника, часто виступають вищі менеджери, колеги по роботі, підлеглі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнюшин В.Ю. Оценка и аттестация персонала [Текст] / В.Ю. Корнюшин. – М.: «МИЭМП», 2010. – 120 с.

2. Крушельницька О.В. Управління персоналом [Текст]: навчальний посібник / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. – К.: «Кондор», 2003. – 296 с.

3. Данюк В.М. Менеджмент персоналу [Текст]: навчальний посібник / В.М. Данюк, В.М. Петюх, С.О. Цимбалюк та ін.: за заг. ред. В.М. Данюка, В.М. Петюха. – К.: КНЕУ, 2006. – 398 с.

4. Федулова Л.І. Менеджмент організацій: підручник [Текст] / За заг. ред. Л.І. Федулової – К.: Либідь, 2004. – 448 с.

УДК 331.101.3

Васильєва О.О.¹, Григорьев А.С.²

¹ канд.фіз.-мат.наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-219м ЗНТУ

Васильєва О.О., Григорьев А.С.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ СИСТЕМИ

Уся діяльність людини обумовлена реально існуючими потребами. Люди прагнуть або чогось досягти, або чогось уникнути. У вузькому значенні «мотивована діяльність» – це вільні, обумовлені внутрішніми спонуканнями дії людини, спрямовані на досягнення цілей, реалізацію інтересів. У мотивованій діяльності працівник сам визначає міру дій у залежності від внутрішніх

спонукань і умов зовнішнього середовища. Проблематика мотивації персоналу в торгівлі досліджувалась такими вченими як О.Л. Артюшина, І.В. Височин, Т.О. Єгоркіна, О.І. Іляш, А.А. Мазаракі, В.В. Максютя, М.Б. Лизуник, О.В. Литвин т.і.

У професійну трудову діяльність людина вступає з вже сформованою ціннісною свідомістю. Вона знає, які інтереси хотіла би реалізувати за допомогою праці. Реальне виробниче середовище змушує її трансформувати ціннісні орієнтації, «приземлити» їх. Так формується другий, практичний шар трудової свідомості, обумовлений, з одного боку, ціннісними орієнтаціями особистості, а з іншого боку – конкретними обставинами професійного трудового життя. Практичні вимоги до роботи обумовлюють конкретну мотивацію, що, на відміну від ціннісної свідомості, що визначає зміст і перспективні цілі трудової діяльності, визначає в основному вибір шляхів і способів їхньої реалізації.

Дослідження мотивів, що були проведені на торговельних підприємствах показали, що працівникам, які займають різні посади і мають відмінні професії, властиві різні мотиваційні типи. Працівники, заробіток яких прямо залежить від обсягів продажу, зацікавлені в максимально прозорій і справедливій мотиваційній системі. Так само як і питання винагороди, працівників торговельних підприємств спонукає бажання кар'єрного зростання, їм цікавий зміст роботи і можливість проявити свої вміння, здібності, не дивлячись на складність поставленого завдання.

При розробці системи мотиваційного механізму трудового потенціалу в торгівлі необхідно враховувати певні особливості й пріоритети:

- оплата праці на підприємствах торгівлі суттєво відстає від рівня оплати праці на підприємствах промисловості, установах фінансової сфери та ряду інших галузей економіки при достатньо високій інтенсивності торговельно-технологічних процесів, низькому рівні механізації й практично відсутності автоматизації робіт, і при цьому, у більшості випадків, вагомій матеріальній відповідальності;

- низький рівень привабливості найманої праці через відсутність вагомих іміджевих складових;

- слабка інформованість робітників про діючий механізм мотивації; висока питома вага в підприємствах торгівлі низькокваліфікованого персоналу, відсутність додаткових внутрішніх мотивів до праці;

- висока питома вага жінок у складі робітників торговельних підприємств, що знижує рівень економічних мотивів персоналу;

- доволі широко поширена колективна (бригадна) форма стимулювання, тобто більше уваги необхідно надавати колективній психології при організації дієвої системи мотивації;

- на окремих підприємствах залишилась можливість фальсифікації то-

варів та послуг, котра призводить до додаткової тіньової мотивації (самостворення) персоналу, і цей мотив, як правило, набирає силу по мірі зростання темпів розбалансованості економіки, зниження потенційної захищеності покупців з боку держави.

При формуванні системи мотивації торгового персоналу має бути врахована велика кількість факторів, набір яких строго індивідуальний для кожної організації.

Основними факторами, які слід врахувати при формуванні системи мотивації, є бізнес-процеси, стратегія і тактика продажів, розподіл посадових обов'язків; організаційна культура. Наприклад, система мотивації персоналу організації, орієнтована на роздрібну торгівлю, істотно відрізняється від пов'язаної з оптовою торгівлею. Персонал підпорядковується різним правилам, реалізує різні завдання і функції, а тому у нього будуть різні критерії результативності.

Для формування належного ставлення до праці потрібно створити такі умови, за яких персонал сприймав би свою працю як свідому діяльність, необхідну для нормального матеріального забезпечення себе і сім'ї, як джерело самовдосконалення, основу професійного та службового зростання.

УДК 331.5

Васильєва О.О.¹, Семененко К.В.²

¹ канд.фіз.-мат.наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-219м ЗНТУ

Васильєва О.О., Семененко К.В.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Молодь – це специфічна частка населення, яка має певні вікові межі, виконує важливі соціально-економічні функції й виступає суб'єктом економічної і соціальної діяльності. Молодь здійснює не тільки економічну, але і соціальну діяльність, яка пов'язана з навчанням і здобуттям професії, військовою строковою службою, вихованням дітей. Структура молоді за сферами діяльності та її зв'язок з економічно активною молоддю включає дев'ять груп, три з яких відносяться до економічно активного населення – зайняті у формальній економіці, тішовій економіці, безробітні. Шість груп відносяться до економічно неактивного населення: учні старших класів середніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), студенти вищих навчальних закладів (ВНЗ); військовослужбовці строкової служби; особи, зайняті вихованням дітей; зайняті у міських домашніх господарствах; особи, які не мають необхідності працювати; маргінальні групи, з них перші три виконують важливу суспільно необхідну роботу, пов'язану з формуванням трудового потенціалу, відтворенням населення та захистом держави. Саме цими фо-

рмами діяльності обумовлена значно більша частка в структурі молоді економічно неактивного населення.

У Запорізькій області чисельність молоді хоч і повільно, однак невпинно скорочується, спостерігається стійка тенденція скорочення частки молоді в структурі економічно активного населення області, що обумовлене як збільшенням чисельності молоді, що навчається, зростанням міграції, так і зниженням трудової активності молоді. Співвідношення вивільнених молодих працівників до заявки підприємств на потребу в них свідчить, що роботодавці не зацікавлені у залученні молоді до праці, оскільки потреба у молодих працівниках значно нижча їх вивільнень. У промисловості, будівництві, сільському господарстві вивільняється значно більше молодих працівників, ніж заявлений попит на них, отже підприємства цих сфер проводять недалекоглядну кадрову політику, яка підриває процес відтворення кадрового потенціалу і створює додаткову напругу на ринку праці молоді.

На регіональному ринку праці молодь знаходиться в гірших умовах щодо можливостей зайнятості порівняно з іншими категоріями економічно активного населення. Труднощі з працевлаштуванням та невідповідні потребам молоді умови зайнятості в офіційній економіці змушують значну частину молоді займатися нелегальним бізнесом та зайнятістю у домашньому господарстві. Значна частка молоді має несприятливі умови для зайнятості, до перспектив щодо підвищення її трудового потенціалу, вона часто стикається з порушенням економічних і соціальних прав, дискримінацією та експлуатацією, що є досить поширеним явищем у неформальній сфері зайнятості.

Негативно впливають на конкурентоспроможність молоді такі чинники, як недостатність практичної підготовки, відсутність практичного досвіду роботи, погіршення здоров'я, низький рівень доходів, більша схильність до соціально обумовлених хвороб та антисоціальної поведінки.

Головними факторами, що стримують реалізацію підприємницької ініціативи молоді є відсутність стартового капіталу, малі шанси отримання належних доходів (в т. ч. як результат високого податкового тиску), відсутність у молоді юридично-правових та економічних знань, а також досвіду роботи в комерції. Така ситуація обумовлена недостатністю уваги, яку приділяють органи державного управління створенню сприятливих умов для розвитку малих і середніх підприємств, збільшенню за рахунок розвитку підприємництва нових робочих місць.

Ключовими елементами для успішного пошуку роботи є самомотивація, захопленість, терпіння і позитивні погляди. Гідні робочі місця не тільки сприяють успішному професійному досвіду молоді протягом життя – вони також мають мультиплікаційний ефект на благополуччя всієї родини, здоров'я національних економік і суспільств в цілому.

Інструментом забезпечення умов продуктивної зайнятості молоді, що

вступає в трудове життя та її соціального захисту є цільові комплексні програми, орієнтовані на регулювання основних пропорцій зайнятості молоді регіону, основними завданнями яких є стримування росту молодіжного безробіття через механізми збереження існуючих та створення нових робочих місць, підвищення конкурентоздатності молоді на ринку праці через розширення можливостей її профорієнтаційної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, збереження трудового та інтелектуального потенціалу молоді, підвищення її трудової активності й підприємницької ініціативи.

УДК 331.108

Васильєва О.О.¹, Ткаченко А.Ю.²

¹ канд.фіз.-мат.наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУз-218м ЗНТУ

Васильєва О.О., Ткаченко А.Ю.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасних умовах господарювання великого значення набуває людський чинник, адже кадри, які здатні і готові працювати, а також володіють високим рівнем професіоналізму, спроможні забезпечити стабільність і ефективність роботи підприємства. Зростання кадрового потенціалу досягається лише за умови постійного поглиблення знань, умінь, навичок, сприятливого соціально-психологічного клімату та відповідних умов праці.

Розвиток персоналу досягається через застосування комплексу заходів, що охоплює професійне навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації, а також планування кар'єри персоналу підприємства.

Професійний розвиток персоналу – це цілеспрямований і систематичний процес впливу на працівників за допомогою професійного навчання протягом їхньої трудової діяльності на підприємстві з метою досягнення високої ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності персоналу на ринку праці, забезпечення кар'єрного росту, а також виконання працівниками нових складніших завдань на основі максимально можливого використання їхніх здібностей та потенційних можливостей.

В Україні періодичність підвищення кваліфікаційного рівня працівників відповідно до потреб виробництва складає в середньому 11 років проти нормативних 5 років. Однією із головних причин такого стану є небажання та неспроможність роботодавців витрачати кошти на такі цілі. Серед причин стримування інвестування роботодавцями коштів у професійне навчання працівників є:

– небажання інвестувати кошти в навчання працівників, пріоритетність залучення висококваліфікованих працівників зі сторони;

- побоювання втрати коштів, витрачених на професійне навчання працівників, унаслідок плінності кадрів;
- недостатня зацікавленість працівників у підвищенні свого професійного рівня.

У зв'язку із цим актуальними є заходи, спрямовані на підвищення ефективності використання коштів, передбачених на професійне навчання працівників, зокрема, через визначення на законодавчому рівні:

- права роботодавців щодо встановлення терміну, який зобов'язаний відпрацювати працівник, навчання якого здійснювалось за кошти роботодавця;
- зобов'язання працівника щодо відшкодування роботодавцю коштів, витрачених на його професійне навчання, у разі порушення ним договірних зобов'язків в односторонньому порядку без поважних причин;
- стимулювання працівника щодо підвищення свого професійного рівня відповідно до потреб виробництва.

У результаті здійснення професійного навчання працівників підприємства досягається:

- підвищення професійного рівня працівників;
- підвищення продуктивності праці;
- зниження плінності кадрів;
- покращення показників господарської діяльності, підвищення ефективності виробництва;
- збільшення кількості винахідницьких пропозицій;
- конкурентоздатність на власних і світових ринках.

На сьогодні проблемним постає питання стимулювання професійного розвитку. Це обумовлене відсутністю диференційованих підходів до ефективного матеріального та морального стимулювання професійного розвитку працівників. Таким чином, актуальним процесом для більшості підприємств є запровадження мотиваційного моніторингу. Мотиваційний моніторинг є системою постійного спостереження і контролю стану мотивації трудової діяльності та професійного розвитку працівників із метою його оперативної діагностики й оцінки для забезпечення підвищення ефективності виробництва.

Серед мотиваційних впливів, що забезпечують управління розвитком працівників, найбільш важливими є матеріальне та моральне стимулювання у формі заробітної плати, премії, пільг, визнання досягнень; підвищення кваліфікації та професійної майстерності для одержання нових спеціальностей, професійних навичок; комунікаційні структури, які визначають престиж і авторитетність працівників, участь у неформальних організаціях і ін.

Формування стимулюючих впливів, які базуються на результатах мотиваційного моніторингу, необхідно надати як задачу стратегічного управління розвитком персоналу. На вході такого управління слід розглядати виробничий процес, що взаємодіє із зовнішнім середовищем і працівниками, а на виході – результати виробничої діяльності.

УДК 331.108.5

Горбань С.Ф.¹, Педченко М.С.²

¹ канд.техн.наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУЗ-218м ЗНТУ

Горбань С.Ф., Педченко М.С.

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ

Мотивація є однією з провідних функцій управління, оскільки досягнення основної мети залежить від злагодженості роботи людей. Мотивація – це процес спонукання себе та інших до діяльності для досягнення особистих цілей або цілей організації. Мотивація потрібна для ефективного виконання робіт і реалізації управлінських рішень. Процес мотивації дуже складний і неоднозначний. Існує велика кількість різних теорій мотивації, що намагаються дати пояснення цьому явищу. Мотивація трудової діяльності здійснюється двома методами економічним і неекономічним.

В даному дослідженні розглядається державне підприємство «Дистанція колії Запоріжжя-2». Адміністративно-управлінський персонал здійснює керівництво та контроль діяльності підприємства. Він складається наступних відділів: плановий, технічний, відділ кадрів, відділ охорони праці, відділ нормування праці, бухгалтерія.

Для стимулювання праці працівників керівництво підприємства використовує економічні, соціальні і адміністративні методи мотивації.

Найбільш значущим економічним методом мотивації на підприємстві є заробітна плата, що нараховується по почасово-преміальній і відрядній системах оплати праці. Крім окладу виплачується премія, пов'язана з результативністю підприємства, працівникам виплачуються доплата і надбавка: за весь час наднормової роботи і у вихідні дні проводиться в подвійному розмірі, виплачується матеріальна допомога у зв'язку з похоронами, важкими матеріальними умовами.

До соціальної мотивації можна віднести наступні заходи, що проводяться на даному підприємстві: підвищення кваліфікації співробітників підприємства, їх навчання проводиться за рахунок підприємства; надання допомоги жінкам-робітницям, суворе дотримання гарантій, встановлених в законодавстві про працю для працюючих жінок-матерів.

Аналіз системи мотивації праці на підприємстві показав, що управління персоналом підприємства здійснюється за допомогою поєднання матеріальних та нематеріальних методів мотивації праці. Згідно проведеного аналізу матеріальної мотивації, на підприємстві показник матеріально задоволених склав 30,5%.

Головним завданням працівників підприємства є «відробіток покладеного часу і отримання грошової винагороди», відсутня згуртованість в колективі і досягнення єдиної мети – процвітання підприємства. Це значно знижує працездатність, а зрештою зниження продуктивності праці позначається на зниженні заробітної плати.

Також, в ході аналізу було виявлено, що існує соціальна напруженість в колективі, що може привести до конфліктів, в організації практично відсутні соціальна і моральна мотивації праці.

Розробка і впровадження справедливою і відповідною для підприємства і для працівників системи оплати за виконану роботу є важливим чинником підвищення рівня трудової мотивації персоналу і зростання ефективності і конкурентоспроможності організації в цілому.

Для того, щоб працівники сприймали систему оплати і заохочень як справедливу, пропонується зробити наступні заходи:

- виявлення через соціологічні опити чинників, що знижують задоволеність працівників системою стимулювання праці, що діє в організації, і практикою надання тих або інших пільг, і ухвалення, у разі потреби, відповідних коректувальних заходів;

- краще інформування працівників про те, як розраховується розмір заохочень (премій, надбавок і тому подібне), кому і за що вони даються;

- постійне відстежування ситуації на ринку праці і рівня оплати тих професійних груп, з якими можуть порівнювати себе працівники, і внесення своєчасних змін в систему оплати їх праці.

Отже, система мотивації буде достатньо ефективною, тільки коли вона базуватиметься як на матеріальних так і на нематеріальних мотиваційних складових. Зрозуміло, що для кожного працівника існує індивідуальна схема, адже на різних людей діють різні стимули і для цього потрібно враховувати безліч аспектів, починаючи з оплати праці, особливостей характеру працівників і закінчуючи їх прагненням професійного самовираження. Так використання нематеріальних та матеріальних методів мотивації працівникам дасть змогу підвищити ефективність їх роботи.

Впровадження запропонованих заходів у поєднанні з вдосконаленням інших методів управління дозволить підвищити зацікавленість співробітників в результатах своєї праці і ефективність всієї системи управління підприємством.

УДК 658.512.62

Горбань С.Ф.¹, Фомін Д.О.²

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУЗ-218м ЗНТУ

Горбань С.Ф., Фомін Д.О.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

При побудові методики і системи критеріїв оцінки та використання трудового потенціалу слід, очевидно, виходити з того, що самі підходи такої оцінки мають визначати основні напрями, в яких доцільно працювати менеджменту підприємств, аби забезпечити високий рівень ефективності формування та використання трудового потенціалу. Таким чином, враховуючи

недоліки запропонованих методик та критеріїв оцінки трудового потенціалу та параметрів його застосування, при їх побудові слід виходити з наступних принципів:

- вони мають бути простими в практичному використанні;
- вони мають бути зрозумілими;
- вони повинні бути досить точними і враховувати мінімум найбільш важливих факторів;
- вони надають інформацію про основні напрями, в яких слід працювати керівництву підприємства, аби забезпечити високу ефективність управління трудовим потенціалом.

Оскільки для оцінки трудового потенціалу підприємства більшість авторів пропонують застосовувати експертні оцінки різноманітних характеристик як індивідуальних якостей окремого працівника, так і рівня організації праці, а також техніко – технологічного рівня підприємства і навіть синергетичний ефект, то згадані методики є громіздкими, суб'єктивними, передбачають включення характеристик та факторів, які мають несуттєве значення, або навіть віддалене відношення до трудового потенціалу і не гарантують достовірних результатів оцінки. З нашої точки зору, трудовий потенціал підприємства для поточного (не стратегічного) управління все ж більш доцільно оцінювати в грошовій формі, використовуючи витратний метод. Всі витрати, що мають відношення до формування та використання трудового потенціалу конкретного підприємства мають бути враховані і складати його вартісну основу. Витрати підприємства, спрямовані на формування, підтримання та використання трудового потенціалу, доцільно класифікувати наступним чином:

- витрати на формування трудового потенціалу;
- витрати на підтримання трудового потенціалу;
- витрати на використання трудового потенціалу.

З іншого боку, за економічним змістом вони мають бути поділені на:

- інвестиційні витрати;
- поточні витрати.

Оскільки інвестиційні витрати на формування трудового потенціалу можуть бути значними, а їх окупність – складати досить довгий період (наприклад, 5 років), то для поточної оцінки рівня трудового потенціалу важливо ввести поняття амортизації інвестицій, спрямованих на довгострокове формування трудового потенціалу. Так, якщо група промислових підприємств, наприклад, побудувала професійно – технічне училище, де навчає майбутніх працівників для власних потреб, то можна говорити як про окупність таких інвестицій, так і про їх амортизацію (амортизацію витрат), яка призведе до зростання вартості трудового потенціалу і, можливо, з певним лагом приведе до тимчасового зниження ефективності його використання з подальшим його значним підвищенням.

Таким чином, формула вартісної оцінки трудового потенціалу для конкретного підприємства може мати наступний вигляд:

$$\text{Стп} = \text{А тп} + \text{ПВ тп}, \quad (1)$$

де Стп – поточна вартісна оцінка рівня трудового потенціалу підприємства; Атп – амортизація інвестицій, спрямованих на формування трудового потенціалу та (частково) – в підтримання його рівня); ПВтп – поточні витрати на використання трудового потенціалу (включає частково і поточні витрати на підтримання його рівня).

Викладений вище підхід до оцінки потужності трудового потенціалу включає непрямим шляхом всі суттєві фактори, які впливають на його вартість. Так, обсяг витрат на підвищення рівня освіти та кваліфікації кадрового потенціалу може бути врахований у вартості трудового потенціалу через відповідні кошти, які включаються в вартість цього потенціалу через амортизаційні витрати. Організаційний та техніко – технологічний фактори враховуються через рівень заробітної плати та інших доплат до неї, оскільки більш високий технологічний рівень потребує і більш високої кваліфікації та відображається на заробітній платі персоналу. Щодо зазначених інших методик, то їх точність та пристосованість до практичного використання викликає великі сумніви (за деякими винятками щодо застосування кваліметричної оцінки для розробки стратегії розвитку трудового потенціалу підприємства). На наш погляд, точно оцінити, наприклад, творчі здібності працівника, або його комунікаційний рівень (потенціал) і включити отримані результати в критерії оцінки трудового потенціалу є сьогодні надзвичайно складним завданням.

УДК 658.331.446.4

Жданов В.В.¹, Ліпак А.А.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-211 ЗНТУ

Жданов В.В., Ліпак А.А.

УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ В МЕНЕДЖМЕНТІ

На сьогодні більшість теоретиків та практиків у галузі менеджменту впевнені в тому, що всі економіко-управлінські технології ведення бізнесу залежить від специфіки ринків і країн. Але на мою думку що у будь-яку теорію, закономірності якої випливають з раціональної діяльності індивіда, необхідно вносити поправки на особливості господарювання, менталітету суб'єкта та суспільства в цілому.

Здається, що менталітет не має жодного відношення до менеджменту,

до економіки, але якщо подивитися з іншого боку, адже менеджер в першу чергу – це людини, індивід, особистість, а у йому присутні перш за все риси, які склалися на межі всієї історії, і у кожної країни своє бачення й своєрідний склад різних психічних властивостей і якостей, особливостей і проявлень, а також оригінальний спосіб мислення та склад розуму, а менеджмент – прикладна наука. Якби наука менеджменту функціонувала у вигляді набору певних законів і правил поведінки, то існував би всього один загальний зв'язок управління, компанії б втратили конкурентні переваги, а обов'язки менеджера зводилися до механічного прийняття до «правильного рішення».

Отже, загальне знання про управління з первинного перетворюється на вторинне, стаючи певним синтезом ментальних, етнічних і демографічних особливостей нації.

Поняття «ментальність» вперше стосовно до історії людської культури використали у 1929 р. автори журналу «Аннали» М. Блок та Л. Февр.

Іншими словами, на початку XX ст. термін «менталітет») широко використовується для описування тих особливостей людського мислення та поведінки, які раніше не брались до уваги традиційними напрямками суспільствознавчих наук. М. Блок і Л. Февр застосовували поняття «ментальність» при аналізі внутрішнього світу людей епох.

Дубов І.Г. стверджував, що менталітет (від англ. *mentality*) – узагальнене поняття, до певної міри образно-метафоричне, політико-публіцистичне, яке позначає у широкому смислі сукупність та специфічну форму організації, своєрідний склад різних психічних властивостей і якостей, особливостей і проявлень, а також оригінальний спосіб мислення, складу розуму та умонастроїв.

З точки зору менеджера як економічної категорії треба звернути увагу на поняття «економічна ментальність». Економічна ментальність – це ментальність у пристосуванні до економіки (господарства) як сфери життєдіяльності суспільства, яка реалізується у певних формах та механізмах економічної (господарської) активності людини.

Щодо формування менталітету, то він формується протягом усього часу існування нації і виявляється в стереотипах поведінки, прийнятті рішень, традиціях і звичаях. Він має конкретно-історичний характер, відповідає певним періодам розвитку суспільства, визначає стереотипне ставлення до навколишнього світу та забезпечує можливість адаптації до нього людини. У свідомості окремої людини менталітет суспільства представлений такою мірою, яка залежить від активної або пасивної її позиції у громадському житті, тому виокремлюють структуру менталітету, яка складається з таких елементів:

- система архетипів і домінуючі потреби;
- оцінки, норми, уявлення;
- знання, вірування, стилі мислення;

– форми і способи поведінки.

Тобто система архетипів виокремлює основні риси українського менталітету: осілість, хазайновитість, консерватизм, індивідуалізм – «моя хата з краю», універсальність, миролюбство, сміливість, волелюбність, незалежність, непокора чужинцям, обдарованість, образність сприйняття, сердечність, відкритість, відвертість, але жадібність, кмітливість, хитрість, лукавство – схильність до нестандартних рішень і несподіваних вчинків, оптимізм і життєрадісність, та розвинене почуття гумору; але серед негативних: заздрість, байдужість, хвалькуватість, упертість.

Серед основних рис українського менталітету виявляються як позитивні так і негативні для менеджера, тобто менталітет має значний вплив на менеджмент і на культуру спілкування, бо людина діє часто підсвідомо, виходячи із своєї ментальності.

Українському менталітету відповідають найкращі риси і японського, і американського менеджменту. Менеджерам України слід виявляти і розуміти, на яких принципах будувався чужий успіх й орієнтуватися на них, використовуючи методи, прийнятні до українського менталітету.

УДК 33. 005.95/96

Жданов В.В.¹, Зубарь Ю.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУЗ-218м ЗНТУ

Жданов В.В., Зубарь Ю.О.

АДАПТАЦІЯ МОЛОДИХ ФАХІВЦІВ

Важливим джерелом поповнення керівних та інженерно-технічних кадрів підприємств є молоді фахівці з вищою освітою. Робота з ними будується так, щоб на кожному етапі навчання їхня виробнича підготовка здійснювалася разом з базовими підприємствами на принципі сполучення навчання з виробничою працею з неповним робочим днем або неповним робочим тижнем. За час навчання необхідно забезпечити кожному студентові отримання робочої професії за профілем спеціальності, а також оволодіння первинними навичками професійної діяльності відповідно до характеру майбутньої роботи на виробництві.

З метою практичного закріплення професійних знань і навичок у випускників вузів з отриманої спеціальності, підвищення їхньої відповідальності за результати трудової діяльності, поліпшення використання фахівців на виробництві прийнято, що після 3-х років роботи за місцем розподілу молодий фахівець проходить спеціальну атестацію, за результатами якої визначається його подальша ділова кар'єра.

Основним завданням спільної роботи підприємств і вузів з підготовки

майбутніх фахівців виробництва є навчання прийняттю самостійних рішень, умінню відповідати за свої дії, забезпечення глибоких професійних знань, а також розвиток матеріальної бази навчальних закладів.

Робота з молодими фахівцями на підприємствах проводиться в такий спосіб. На підставі укладених договорів з відповідними освітніми установами начальники відділу кадрів підприємства разом з головним інженером проводять попередній відбір майбутніх молодих фахівців і беруть участь у роботі комісій з персонального розподілу при навчальних закладах. Одночасно з наказом про призначення на посаду кожному молодому фахівцеві призначається наставник із числа висококваліфікованих майстрів, виконробів та інших безпосередніх керівників на робочій дільниці, а кожному фахівцеві з вищою освітою – керівник стажування на строк до одного року.

Молоді фахівці, що закінчили технікуми та училища, можуть бути направлені на роботу у якості робітників відповідно до переліків професій і кваліфікацій, затверджених галузевими міністерствами та відомствами. Наставники протягом року працюють із молодими фахівцями, передаючи їм досвід професійної діяльності. Відділ кадрів стежить за своєчасним складанням молодим фахівцем і його керівником індивідуального плану стажування та затвердженням його одним з керівників підприємства. Виконання індивідуального плану систематично контролює керівник стажування. Копія плану зберігається в особистій справі молодого фахівця. По закінченні строку стажування останній складає звіт і представляє його комісії з підведення підсумків стажування, що дає рекомендацію про подальше використання даного працівника. Рішення комісії оформляється відповідним наказом.

Основним завданням стажування молодих фахівців є придбання ними необхідних практичних та організаторських навичок для виконання професійних обов'язків. Разом з тим за час стажування виявляються ділові та особистісні якості випускників вузу.

Керівники підприємств контролюють роботу керівника стажування та підтримують зв'язок з вузом, який закінчив молодий фахівець. З питань удосконалення методики проведення стажування відділ кадрів представляє вузам відповідні звіти про хід стажування.

З метою підвищення активності молодих фахівців в освоєнні професійної діяльності на підприємствах, де працює не менш 50 молодих фахівців, створюються ради молодих фахівців, які залучають їх до участі у науково-технічних конференціях, різних технічних та економічних кружках. Після закінчення одного року роботи проводиться зустріч керівників підприємства із молодими фахівцями для співбесіди за результатами роботи, житловим умовам, питанням побуту й т.д.

Загальна схема роботи з молодими фахівцями на підприємстві: проходження виробничої і функціональної практики в підрозділах підприємства;

прийом на роботу молодого фахівця у відділі персоналу; співбесіда із заступником керівника по кадрам і головою ради молодих фахівців; соціальна адаптація молодого фахівця (1–3 місяця); професійна адаптація на робочому місці (до 3-х років); підвищення ділової кваліфікації; аналіз професійної адаптації та включення в резерв.

Молоді фахівці, що добре виявили себе в практичній роботі, є основним джерелом поповнення резерву кадрів на висування. Можливі наступні шляхи просування молодого фахівця: працівник росте як фахівець, послідовно підвищуючи та поглиблюючи знання з обраної спеціальності; працівник на певному етапі своєї діяльності у якості фахівця може прийняти на себе виконання ряду адміністративних функцій, перейшовши тим самим у групу керівників нижнього рівня; молодий фахівець просувається по ієрархії посад лінійних керівників виробництва (майстер, старший майстер, начальник дільниці).

УДК 305-055.2

Жданов В.В.¹, Шкода Н.В.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУз-218м ЗНТУ

Жданов В.В., Шкода Н.В.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Практика проведення економічних реформ показала, що за відсутності адекватної системи заходів державного регулювання зайнятості жіноча частина трудових ресурсів першою витісняється на периферію ринку праці або взагалі за його межі. У результаті посилюється прихована та явна дискримінація жінок, гендерна сегментація ринку праці, знецінення її освітнього і кваліфікаційного потенціалу.

Для українського суспільства, яке на даний час перебуває на стадії невизначеності та формування нових соціальних норм і життєвих стратегій, проблема гендерної нерівності у сфері зайнятості виявилася не повністю усвідомленою та вивченою. На державному рівні вона також недостатньо законодавче обґрунтована.

Найяскравішим проявом недосконалості та незавершеності формування нормативної бази регулювання зайнятості жінок в Україні є повна відсутність антидискримінаційного блоку у законодавчому регулюванні зайнятості. У результаті рівність можливостей для всіх суб'єктів ринку праці незалежно від статті, що декларується у ряді документів, залишається гаслом, не підкріпленим конкретним механізмом реалізації.

Одним із наслідків неадекватності існуючої нормативної бази стало витіснення жінок із сфери зайнятості, що і виявилось у зростанні зареєстрованого жіночого безробіття. Хоч безробіття у однаковій мірі є проблемою як

для жінок, так і для чоловіків, але досвід засвідчує, що жінкам важче знайти роботу ніж чоловікам. Рівень зареєстрованого безробіття жінок є вищим від рівня безробіття чоловіків на 2,5% і на 1,3% – від загального зареєстрованого безробіття в Україні. Найвищий рівень безробіття жінок спостерігається у Тернопільській, Рівненській та Сумській областях.

Наведені факти дають вагомі підстави при реалізації гендерної політики в Україні чи не найважливішу увагу приділяти саме питанням становища жінки на ринку праці. Для цього необхідне перш за все чітке усвідомлення проблеми. Адже у силу дії різних обставин, розглядаючи проблему нерівності між чоловіком і жінкою в Україні, часто звертаються до прикладів розвинутих держав світу, копіюються «неукраїнські» стереотипи мислення, не враховуються особливості культури, звичаїв, моральних цінностей.

Враховуючи психологічні фактори, сучасний стан економіки України, недостатню підтримку з боку держави, можна стверджувати, що жінка у нашій країні практично не має права вибору: працювати чи не працювати. Для жінок нове соціально-економічне середовище, налаштованість громадської думки, індивідуальний психологічний стан широкого загалу менш сприятливі, ніж для чоловіків. Згідно із даними соціологічних досліджень, лише одна із 100 жінок відчуває себе нині абсолютно впевненою, 8–9 із 10 перебувають у постійній тривозі за завтрашній день, а частка тих, хто остаточно зневірився знайти будь-яку роботу, становить у структурі економічно неактивного жіночого населення 6,4%.

Найбільш вираженою в Україні формою гендерної нерівності у сфері зайнятості є гендерна професійна сегрегація, негативним проявом якої є те, що жінки концентруються у тих секторах, де оплата праці є нижчою. Вони займають близько 80% робочих місць в освіті, охороні здоров'я і соціальній сфері, приблизно стільки місць у готельному та ресторанному бізнесі, більше половини місць в оптовій та роздрібній торгівлі, у сфері фінансових послуг. Чоловіки переважають у промисловості, сільському господарстві, у державному управлінні і бізнесі.

Рівень гендерної професійної сегрегації в Україні в останнє десятиріччя становив приблизно 39%. Це означає, що для того, щоби зрівноважити гендерне представництво у кожній професії, 39% жінок або чоловіків повинні змінити свою професію. Одним із наслідків гендерної професійної сегрегації є розбіжності в оплаті праці чоловіків та жінок: середня заробітна плата жінок в Україні становила: в 2010 р. – 78% заробітної плати чоловіків, в 2013-му – 81%. Законодавчі акти, які гарантують рівноправність чоловіків та жінок, не можуть забезпечити подолання гендерної професійної сегрегації, тому важливим є не стільки її усунення, скільки запобігання проявів дискримінації.

Дослідження ринку праці показали, що гендерна нерівність у сфері зайнятості в Україні має місце, проте вона не має яскраво вираженого дискри-

мінаційного характеру, але зумовлює потребу у проведенні гендерної політики, яка має бути спрямована на подолання гендерної професійної сегрегації. При вирішенні даної проблеми необхідно виходити із сучасних економічних і соціальних умов, а не використовувати «шаблони» зарубіжних країн, що практикується на даний час.

УДК 331.101.262

Зубрицька Я.О.¹, Греджева М.О.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-210 ЗНТУ

Зубрицька Я.О., Греджева М.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Рациональне використання трудового потенціалу відіграє важливу роль у підвищенні ефективності суспільного виробництва та рівня життя населення. Тому від того, наскільки рационально він сформований, багато в чому залежить економічний потенціал кожного виду економічної діяльності, темпи його розвитку, зростання соціального і культурного рівня життя найманих працівників та роботодавців, становлення повноцінних відносин соціального партнерства.

Трудовий потенціал країни можна визначити як трудові можливості населення, зумовлені його кількісними та якісними характеристиками, що реалізуються у вигляді надання суспільно корисної праці належної якості та в необхідній кількості для задоволення потреб на макрорівні.

Природною основою трудового потенціалу є населення. Специфіка демографічної ситуації в Україні періоду незалежності полягає у поєднанні масштабної депопуляції з погіршенням певних якісних характеристик населення, зокрема здоров'я.

За даними Держкомстату чисельність наявного населення в Україні за січень-листопад 2013 року становила 45496,4 тис.осіб. За період з 2008 р. чисельність населення зменшилася на 761,8 тис.осіб.

Природний рух населення у 2012 р. характеризувався деяким зростанням народжуваності та скороченням смертності. Але залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю народжених: на 100 померлих припадало 79 народжених. Дана тенденція може призвести до зменшення в майбутньому джерела ресурсів для праці, а, отже, й трудового потенціалу, що є носієм економічних відносин і, водночас, споживачем, що формує попит.

Здоров'я як якісний показник трудового потенціалу оцінюється за певними показниками, серед яких найбільш інформативною характеристикою є рівень загальної захворюваності.

Аналізуючи дані Держкомстату України, можна побачити, що в цілому простежується досить високий рівень захворюваності. Але за останні роки поліпшення ситуації спостерігається серед таких видів хвороб, як хвороби нервової системи, системи кровообігу, органів дихання, хвороби шкіри, сечостатевої системи.

Не менш важливим якісним показником є освітній потенціал, який зумовлює можливості адаптації до вимог ринку праці та виробництва.

За даними Державного комітету статистики України можна простежити, що кількість осіб, які навчалися у навчальних закладах з кожним роком поступово зменшується, і в 2011/2012 навчальному році складає 7013 тис. осіб. Відповідно зменшується чисельність осіб, які навчалися в загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах.

Це є негативним фактором впливу на трудовий потенціал суспільства, оскільки рівень професійної підготовки є основою успішної трудової діяльності, він формує, організовує трудовий потенціал, визначає напрям його використання і стає інтелектуальною базою підвищення професіоналізму і процесу творчості.

Економічна роль трудового потенціалу полягає в тому, що він, виступаючи у формі діючої робочої сили, створює матеріальні і духовні цінності, вартісною оцінкою яких є валовий внутрішній продукт.

Фінансова криза 2008 р. призвела до зменшення реального ВВП. Проте протягом наступних років відбувалося деяке збільшення даного показника. Зокрема, у 2012 р. реальний ВВП збільшився на 0,2%, а протягом 2013 р. – вже на 3,7%, що свідчить про покращення використання трудового потенціалу України.

Ще одним екстенсивним показником використання трудового потенціалу суспільства є зайнятість населення. Протягом останніх років спостерігається стабільне збільшення даного показника та його рівня.

Рівень питомого ВВП (на одного зайнятого) у 2005–2012 рр. продемонстрував також збільшення, що підтверджує покращення екстенсивного використання трудового потенціалу країни.

Інтенсивне використання трудового потенціалу на макрорівні, на нашу думку, можна визначити через відношення кількості зайнятого до всього економічно активного населення держави. З 2005 р. по 2008 р. спостерігалось постійне зростання рівня трудового потенціалу, а після 2008 р. – зниження на 2,4%. Причиною такого зниження було зменшення кількості зайнятих за рахунок збільшення кількості вивільнених з економічних причин. У подальшу роки відбувалося деяке підвищення рівня трудового потенціалу. Проте за останні 5 років ще не вдалося досягти рівня 2008 р., що свідчить про необхідність підтримки тенденції зростання на рівні держави.

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах трудовий потенціал відіграє важливу роль у формуванні стійкої конкурентної позиції підприємства на ринку, що підтверджує як теорія, так і практика за відповідного рівня розвитку економіки. Саме людина та її трудові можливості й інтелект є джерелом, яке формує трудовий потенціал та виступає основою підвищення ефективності виробництва та досягнення більш високого конкурентного рівня підприємства на ринку.

Трудовий потенціал більшість науковців визначає як складне соціально-економічне явище, від формування та використання якого залежить конкурентоспроможність підприємства та його розвиток. Він пов'язаний з діяльністю персоналу підприємства, в яких би формах він не проявлявся: і безпосередньо із здійсненням виробничого процесу, і в розробці технологій, і в інформаційному забезпеченні учасників трудового процесу тощо.

Складовими трудового потенціалу підприємства є: кадрова – професійні знання, вміння, навички, здібності до навчання, усвідомлення та пізнання; професійна – введення нових професій, ускладнення трудових операцій під впливом НТП; кваліфікаційна – якісні зміни в трудовому потенціалі, набуття знань, навичок, вмінь і відображає, насамперед, зміни в його особистісній складовій.; організаційна – складається з культури праці, ритмічності праці, дисципліни, співпраці, ступеня задоволеності працею.

Основними фазами трудового потенціалу є його формування та використання, які є вирішальною передумовою економічної стабільності на підприємстві та його продуктивної діяльності. У фазі формування знижується роль факторів, що впливають на кількісну компоненту трудового потенціалу, й одночасно зростає значення умов, які забезпечують його якісний аспект (освіту, підвищення рівня здоров'я, інтелектуалізацію праці тощо). У фазі використання відбувається переміщення трудових ресурсів у ті сфери діяльності, де забезпечується максимальна ефективність їх використання.

Фаза формування – це початковий етап відтворювального процесу, який є кількісним та якісним становленням трудового потенціалу, що включає: планування потреби в людському капіталі; залучення, підбір і найм; адаптацію і профорієнтацію. Важливою складовою в процесі формування є планування потреби в людському капіталі для мінімізації відхилення чисельності персоналу від науково обгрунтованої потреби підприємства, як у бік зменшення, так і в бік збільшення, оскільки впливає на ефективність використання трудового потенціалу підприємства.

Для формування якісного трудового потенціалу підприємства у сучасних умовах, потрібні, насамперед, кваліфіковані кадри, що передбачає використання або вже підготовлених фахівців (заміна персоналу на працівників, що мають вищий рівень освіти та професійної підготовки), або створення підрозділу на підприємстві для розвитку, підготовки та перепідготовки персоналу (постійне підвищення кваліфікації працівників через систему безперервного навчання). На підприємстві доцільно впровадити такі заходи: систему атестації (не менше 1 разу на рік для відсіювання некваліфікованих працівників); укладення договорів з вищими навчальними закладами про проходження студентами виробничої та переддипломної практики (для відбору найперспективніших кандидатів); формування системи грошових відрахувань підприємств на навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації працівників тощо.

Процес використання трудового потенціалу базується на моніторингу робочої сили на ринку праці та забезпеченні умов організації праці, які сприяють: більш повній її реалізації; впровадженню науково-технічних розробок у виробництво; максимальному впливу на трудову мотивацію й підвищенню ролі стимулів у трудовій діяльності; вдосконаленні формальних і неформальних комунікацій підприємства; підвищенні в індивідуумів почуття задоволеності працею. Для оптимізації використання трудового потенціалу важливе значення має усунення негативного й посилення позитивного впливу на цей процес.

Для ефективного використання трудового потенціалу на підприємстві необхідно проводити такі заходи: забезпечення раціонального руху кадрів; формування ефективної системи ротації кадрів; визначення основних напрямів підвищення кваліфікації персоналу підприємства; застосування системи нормування та стандартизації праці; формування системного підходу та загальної стратегії розвитку трудового потенціалу; застосування ефективної системи стимулювання тощо.

Таким чином, трудовий потенціал підприємства, як певна система трудових характеристик працівників, що приймають участь у виробничому процесі з урахуванням психофізіологічних особливостей, рівня професійних знань, трудового досвіду при наявності необхідних організаційно-технічних умов і є основою формування результатів діяльності підприємства. Трудовий потенціал є необхідною умовою функціонування підприємства, формування його більш високого конкурентного статусу. Тому на підприємстві суттєві зусилля мають бути спрямовані на формування якісного складу персоналу, його стабілізацію та розвиток, ефективну мотивацію і формування у працівників зацікавленості в результатах праці та корпоративної свідомості.

УДК 334.37

Карпенко А.В.¹, Голубенко А.Ф.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУЗ-218м ЗНТУ

Карпенко А.В., Голубенко А.Ф.

МАРКЕТИНГ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Управління персоналом, як складова частина управління підприємством спрямована на задоволення запитів підприємства, інтересів його працівників та суспільства в цілому. Його ефективність визначається наявністю на підприємстві маркетингу персоналу, що дає можливість володіти ситуацією на ринку праці і забезпечувати задоволення потреби в персоналі.

Досягнення збалансованості між потребами та інтересами підприємства і кожного працівника забезпечує впровадження маркетингу в управлінні персоналом. Використання маркетингу допомагає знайти узгодження між ринковими умовами, можливостями підприємства та інтересами кожного працівника. Він дозволяє проводити відстеження змін у професійно-кваліфікаційній структурі кадрів, виявляти тенденції в розвитку робочої сили на ринку праці та своєчасно визначати якісні і кількісні вимоги до неї.

Маркетинг персоналу починається з визначення та забезпечення потреби і вимог у кваліфікованому й професійному персоналі на підставі досліджень ринку праці, далі маркетинг персоналу створює базу для проведення реклами персоналу, відбору та комплектування кадрів, професійного навчання та оцінки працівників, їх професійного просування. Отже, управління персоналом на основі маркетингу треба розглядати як процес розробки, реалізації і контролю маркетингових програм у сфері управління персоналом, спрямованих на забезпечення стабільності і задоволеності колективу підприємства та досягнення на цьому підґрунті довгострокової мети підприємства. Тобто, маркетинг персоналу в широкому значенні – це певна філософія і стратегія управління людськими ресурсами, а вузькому – особлива функція служби управління персоналом.

Як інструмент цілеспрямованої та ефективної роботи з персоналом маркетинг персоналу є складовою частиною стратегії та тактики виживання і розвитку підприємства при ринкових відносинах. Він включає такі складові, як: дослідження ринку робочої сили; дослідження якостей кандидатів, а також їх вимог та можливостей; вплив на суб'єктивне сприймання кандидатом переваг робочого місця в організації; проведення сегментації ринку робочої сили і вибір шляхів їх залучення; формування потенційних кандидатів до резерву всередині організації.

Метою маркетингу персоналу є оптимальне використання кадрових ресурсів шляхом створення максимально сприятливих умов праці, що сприяють підвищенню його ефективності, розвитку в кожному співробітнику партнер-

ського і лояльного ставлення до підприємства. Принцип маркетингу персоналу в його широкому тлумаченні спирається на ринкове мислення, що відрізняє його від традиційних адміністративних концепцій управління персоналом підприємства, за рахунок задоволення потреб клієнтів.

Для оптимального позиціонування товару (робочої сили – персоналу) на ринку праці можна використовувати різні підходи: на основі певних переваг в професійно-кваліфікаційній характеристиці працівника, тобто основного призначення робочої сили; на основі розширених або специфічних характеристик робочої сили; через категорію споживачів; в порівняльному плані змісту споживчої вартості; шляхом точного розмежування уявлень про конкретний товар «робоча сила» від інших подібних; шляхом ідентифікації пропонованого товару з іншими подібними; на основі вимог спеціального споживання.

Отже, маркетинг персоналу означає змістовне розширення функції виробничого маркетингу в сферу управління людськими ресурсами. Тобто маркетинг персоналу визначає робоче місце як продукт, який продається на ринку праці та може бути представлений у трьох напрямках: виступає напрямом стратегічного і оперативного планування персоналу; створює інформаційну базу для роботи з персоналом за допомогою методів дослідження зовнішнього і внутрішнього ринку праці; направлений на досягнення привабливості працедавця через комунікації з цільовими групами (сегментами ринку).

УДК 338.012

Карпенко А.В.¹, Педь М.Г.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУЗ-218м ЗНТУ

Карпенко А.В., Педь М.Г.

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ КЕРІВНИКІВ

Завдання з реалізації кадрової політики на підприємстві в значній мірі покладено на керівників різних рівнів. Саме керівник зобов'язаний організувати роботу з підбору та розміщення кадрів так, щоб забезпечити виконання задач, що стоять перед підприємством. Крім того, в питаннях призначення чи переміщення працівника, оцінки його ділових якостей завжди активну участь приймає його безпосередній керівник. Тому, від особистої ефективності кожного керівника залежить результативність роботи не лише окремого працівника, а й підприємства в цілому.

Сьогодні на промислових підприємствах для оцінки керівників різних рівнів використовують переважно такі види оцінювання, як періодична атестація персоналу (1 раз на 3 або 5 років) та оцінка за компетенціями при пер-

винному призначенні на посаду. Проте використання такої системи оцінки працівників не спонукає керівників до постійного саморозвитку та підвищення своєї ефективності.

З метою залучення керівників у виробничий процес, визначення найефективніших з них пропонується впровадити на промисловому підприємстві систему оцінки керівників, основними цілями якої є: визначити кращих керівників; проаналізувати виробничі практики, за рахунок яких керівники стали кращими; поширити кращі практики серед всіх керівників; мотивувати керівників розвиватися; досягти економічного ефекту за рахунок прийняття вірних управлінських рішень. Оцінку доцільно здійснювати за 5 показниками і 8 критеріями (табл. 1).

Таблиця 1 – Показники та критерії оцінки ефективності керівників

№ з/п	Показник оцінки	Критерій оцінювання	Вага показника
1	Результативність	Виконання ключових показників ефективності	30%
2	Робота в системі менеджменту якості	Ефективний розбір відхилень	10%
3		Виконання стандартних операційних процедур	10%
4	Розвиток кадрового резерву та компетенцій	Наявність підготовленого кадрового резерву	10%
5		Оцінка особистісних компетенцій	10%
6	Залученість персоналу	Оцінка інформованості	10%
7		Культура виробництва	10%
8	Охорона праці і техніка безпеки	Виконання вимог щодо ОПіТБ	10%

З метою виявлення кращих керівників на підставі їх оцінки за визначеними критеріями доцільно застосовувати метод ранжирування на основі рейтингу за принципом:

Оцінка А

≤ 20%

керівників

Оцінка В

= 60%

керівників

Оцінка С

≥ 20% керівників

ків

За підсумками оцінки запропоновано реалізацію таких заходів:

– для керівників з оцінкою «А» – розмішувати фотографії лідерів на дошці пошани структурного підрозділу підприємства з описом основних

досягнень; розглядати в кадровий резерв;

– для керівників з оцінкою «В» – не передбачаються заходи;

– для керівників з оцінкою «С» – протягом 2 тижнів після підбиття підсумків кожен керівник спільно з HR-навігатором (психолог кадрової служби) складає докладний план роботи з поліпшення власних показників на наступний квартал і затверджує його з керівником структурного підрозділу, в якому працює; розглядати питання відповідності керівника займаній посаді (у разі попадання в «червону зону» протягом декількох кварталів поспіль).

Таким чином, впровадження запропонованої системи оцінки на постійній основі стане своєрідним «батоном і пряником» для керівної ланки підприємства і дозволить з одного боку змусити керівників займатися саморозвитком, а з іншого – виявить золотий резерв керівників на яких варто покладатися в подальшому.

УДК 334.012.82:37

Карпенко А.В.¹, Соловей Є.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-219м ЗНТУ

Карпенко А.В., Соловей Є.О.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ АКТИВНІСТЮ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний стан економіки набуває характеру інноваційності, що відображається в розвитку новітніх технологій, інтелектуалізації праці, новітніх методів стимулювання інноваційної активності, створенні сприятливих умов для формування науково-виробничого середовища. Перспективний розвиток інноваційної діяльності не можливий без підвищення інноваційної активності персоналу підприємств. Важливою складовою інноваційної діяльності як системи має стати інноваційна активність персоналу в аспекті формування та ефективної підтримки прагнення персоналу підприємств до нововведень.

Саме тому, залишається актуальною розробка основних напрямків підвищення інноваційної активності персоналу та пропозиції щодо розвитку системи державної підтримки та регулювання інноваційних процесів у країні.

Сьогодні не існує загальноприйнятого визначення «інноваційної активності персоналу», але найчастіше її трактують, як діяльність, спрямовану на здійснення та використання результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури та поліпшення якості виготовляємої продукції, вдосконалення технології їх виготовлення з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому і зарубіжних ринках.

В Україні вже тривалий час залишається ряд проблем, які обмежують та гальмують розвиток інноваційної активності персоналу – низький рівень

державного фінансування інноваційної активності підприємств та залучення коштів іноземних інвесторів; низькі темпи зростання підприємств, які займаються інноваціями; відсутність загальнодержавної системи стимулювання інноваційної активності; незадіяність повною мірою всього потенціалу наукових кадрів України.

На підприємствах на інноваційну активність персоналу впливають три фактори, які створюють умови для відхилення більшості запропонованих персоналом інноваційних ідей та стримують темпи розвитку інноваційної діяльності – висока ризикованість розробки та реалізації інноваційних ідей, сприятливі умови для використання дешевої робочої сили, застаріла техніко-технологічна база.

Працівники найбільш наукомістких галузей промисловості, наприклад ІТ технології, авіабудування, машинобудування, енергозберігаючого обладнання, які мають створювати і забезпечувати усі інші сфери економіки новітніми технологіями і технікою, наразі отримують заробітну плату нижчу, аніж користувачі цих нововведень. В той самий час найвищі заробітки концентруються в паливно-енергетичному комплексі, сфері фінансів, кредитування й страхування, роздрібній торгівлі, сфері операцій з нерухомістю. Тобто, заробітна плата для інноваторів не виконує в достатній мірі відтворювальну і стимулюючу функції. Так, у 2012 р. середньомісячна заробітна плата у промисловості становила – 3500 грн. (у 2011 р. – 3120 грн.), у будівництві – 2491 грн. (у 2011 р. – 2251 грн.), у сфері фінансової діяльності – 5954 грн. (у 2011 р. – 5340 грн.), у сфері державного управління – 3442 грн. (у 2011 р. – 3053 грн.).

Стримує інноваційну діяльність персоналу й нинішній стан захисту інтелектуальної власності в Україні. Хоча кількість придбаних технологій за останні роки зросла, але це досягнуто переважно за рахунок придбаного устаткування, а не завдяки купівлі ліцензій на використання винаходів, промислових зразків, укладанню угод на придбання технологій.

На підприємствах доцільно створити такий інноваційний клімат, який би характеризувався високою ініціативністю персоналу до участі у вирішенні проблем організації, ефективним мотиваційним механізмом здійснення інноваційної діяльності кожним працівником. Необхідно впроваджувати такий мотиваційний механізм, щоб усі учасники інноваційних змін впевнились у вигідності інновацій не лише для підприємства, але й для кожного працівника зокрема. Менеджери різних рівнів повинні чітко розуміти, що підвищення їхніх доходів залежить від ефективності діяльності їхнього підприємства, від розширення його ринкових можливостей за допомогою впровадження інновацій. Тобто система стимулів інноваційної діяльності персоналу повинна містити як поточне стимулювання кожного працівника, так і стимулювання за результатами роботи усієї організації. Також система стимулювання пови-

нна обов'язково включати заохочення розвитку творчих здібностей працівників, генерування креативних ідей, що є передумовою створення інновацій.

Підвищення інноваційної активності персоналу потребує поєднання цілеспрямованих зусиль держави, науково-технічного співтовариства країни, капіталу приватних інвесторів, керівників підприємств з використанням комплексу організаційно-управлінських, фінансово-економічних та кадрових важелів впливу.

УДК 331.101.3:334.716

Карпенко А.В.¹, Фещенко І.О.²

¹ канд. екон. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-219 м ЗНТУ

Карпенко А.В., Фещенко І.О.

РОЗРОБКА СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ МОЛОДИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Молодь є особливою соціальною групою, що має специфічні чинники трудової діяльності. Часто на підприємствах ці чинники ігноруються, що призводить до втрати трудового потенціалу молодого працівника та підприємства в цілому. У зв'язку з цим з метою якнайповнішого розкриття трудового потенціалу молодого працівника постає актуальна проблема розробки системи мотивації молоді на промисловому підприємстві.

У напрацюваннях українських і зарубіжних авторів, таких як: В. Абрамов, Д. Богиня, В. Данюк, О. Грішнова, М. Карлін, А. Колот, та ін. досліджено теоретичні й практичні проблеми мотивації праці, проте недостатньо висвітленими залишаються питання побудови системи мотивації праці саме молодих працівників.

Мотивацію молоді, на нашу думку, можна трактувати як процес визначення пріоритетних потреб, що спонукають до трудової діяльності молоду людину задля створення сприятливих умов для їх задоволення з метою зростання трудового потенціалу працівника з урахуванням поточних і перспективних цілей та завдань його розвитку.

Головними принципами існуючої системи мотивації молодих працівників на досліджуваному підприємстві ПАТ «Мотор Січ» є наступні: високі стандарти соціального захисту працівників (медичне страхування, розвинена система медичного, санаторно-курортного лікування та оздоровлення на пільгових умовах, надання благодійної допомоги працівникам; забезпечення житлом на базі гуртожитку підприємства; та можливість часткової компенсації витрат на житло молодим працівникам, тощо); надання пріоритету дітям працівників підприємства при працевлаштуванні; використання системи доплат молодим працівникам; широке застосування наставництва; можли-

вість навчання та підвищення кваліфікації за рахунок коштів підприємства участь у роботі відділу у справах молоді, тощо.

Недоліком представленої системи є те, що витрати на соціальні заходи можуть зменшувати зростання витрат на оплату праці, особливо серед молодих працівників. При наданні пріоритету дитині працівника перед іншим кандидатом на посаду, може виявитись, що у роботі цей працівник є недостатньо кваліфікованим, ніж відкинута кандидат на посаду. Таким чином, може втрачатись трудовий потенціал підприємства. Крім того, можна відзначити відсутність повної інформації про роботу, яку доведеться виконувати молодому працівникові; розуміння молодого працівника того, що через 3 роки доплати закінчатись, що сприяє професійному самовизначенню лише на певний період, тощо.

Для з'ясування ефективності системи мотивації молоді на підприємстві у 2013 році за участі соціологічної служби, було проведено опитування ста молодих працівників та з'ясовано, що найбільше їх не задовольняє таке: рівень заробітної плати – 30,8%; професійне та посадове зростання – 30%; умови праці – 22,5%; оснащеність робочого місця – 20%; режим роботи – 16,7%; організація праці – 15,8%; можливість виявлення ініціативи – 15%; відповідність роботи здібностям – 10%; корисність роботи – 7,5%; змістовність роботи – 6,7%; стабільність підприємства – 5,8%; важливість роботи – 4,2%; відношення з керівництвом – 4,2%.

Рівень невдоволення мотиваційною системою відповідно позначається на показниках плинності персоналу, яка на головному заводі ПАТ «Мотор Січ» протягом 2008–2013 рр. коливалась у межах 6,4–6,9% від загальної чисельності персоналу, зокрема серед молодих працівників – 4,1–4,5%.

Передумовою побудови ефективної системи мотивації молодих працівників має стати оптимізація системи витрат на соціальну сферу та на оплату праці, що можна забезпечити шляхом виділення у існуючій структурі кадрової служби підприємства відділу з управління профорієнтацією та адаптацією працівників, функції якого мають виконувати досвідчені кадрові співробітники підприємства. Даний відділ має займатись питаннями вдосконалення системи нарахування доплат; розробки ефективної системи оцінки молодих працівників та заходів щодо можливого професійного та посадового зростання на її основі; запровадження програми доступного житла для молодих працівників; застосування моделі рентабельності заробітної плати, тощо.

Вдосконалення системи нарахування доплат молодим працівникам має передбачити різний їх розмір: зменшення, припинення виплат або їх зростання при виконанні певних умов. Одним із джерел зростання розмірів доплат молодим працівникам може стати застосування запропонованої нами моделі рентабельності заробітної плати. Наведена система показників дозволяє формалізувати показник рентабельності заробітної плати $P_{\text{зн}}$ та представити його

у вигляді розрахункової моделі:

$$Рзп = у \times д \times ч \times т \times п \times у_p \times РП \times у_{оп} \times у_{чп} \div ЗПс, \quad (1)$$

де $у$ – питома вага молодих працівників у загальній чисельності виробничого персоналу, %; $д$ – кількість днів, в середньому відпрацьованих одним молодим працівником, дні; $ч$ – кількість годин, в середньому відпрацьованих молодим працівником за одну зміну, години; $т$ – технічна озброєність, станко-година / людино-година; $п$ – продуктивність устаткування, товарна продукція на одну станко-годину; $у_p$ – питома вага реалізованої продукції у вартості товарної продукції, частка; $РП$ – рентабельність продажів, відношення валового прибутку до обсягу продажу, частка; $у_{оп}$ – питома вага операційного прибутку в загальній сумі валового прибутку, частка; $у_{чп}$ – питома вага чистого прибутку в загальній сумі операційного прибутку, частка, частка; $ЗПс$ – середня заробітна плата молодого працівника, грн.

Отже, запропоновані заходи щодо розширення функцій кадрової служби ПАТ «Мотор Січ» і впровадження ряду нововведень, зокрема модель рентабельності заробітної плати, що оптимізує систему доплат, дозволять забезпечити підвищення трудової мотивації молодих працівників на підприємстві та знизити рівень їх плинності.

УДК 338.45-056.24

Карпенко Н.М.¹, Тесля Ю.Ю.²

¹ канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУз-218м ЗНТУ

Карпенко Н.М., Тесля Ю.Ю.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ

Інвалідність як соціальне явище притаманне кожній державі, оскільки рівень інвалідизації жителів планети сьогодні становить понад 1 мільярд осіб. Проте тільки два інваліди із ста, відновлюють свою здатність до праці, що спричиняє соціальну напругу, бідність, незахищеність, матеріальну і моральну деградацію осіб з обмеженими фізичними можливостями та їх сімей. Тому необхідною умовою досягнення сприятливого духовного стану розвитку нації, високого рівня соціальної зрілості і моральності суспільства є працевлаштування та професійна реабілітація інвалідів.

Інвалідом є особа із стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами розумового або фізичного розвитку, що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності, викликає в особи потребу в соціальній допомозі і посиленому соціальному захисті, а також виконання з боку держави відповідних заходів для

забезпечення її законодавчо визначених прав.

Інваліди відносяться до соціально-вразливої категорії населення, що потребують першочергової допомоги з боку держави. Вони викликають потребу в особливому механізмі соціального захисту, спрямованому на підтримку чи надання певного рівня життєзабезпечення та потребують посиленої державної підтримки і, відповідно, адаптації системи соціального захисту населення до таких реалій.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інвалідам забезпечується право працювати на підприємствах, в установах і організаціях, займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом. Проте, на практиці не вдається реалізувати зазначене в повній мірі.

В Україні за даними Мінсоцполітики за 2006–2009 рр. спостерігалось зменшення чисельності інвалідів з майже 2,5 млн. осіб до 2,4 млн. осіб, а за 2009–2013 рр. відбулося їх збільшення до 2,79 млн. осіб, що склало 6,1% від загальної чисельності населення, проти 5,3% у 2006 році.

Сьогодні в Україні нараховується 1487224 осіб з інвалідністю працездатного віку, із них тільки 531188 осіб є працюючими. Таким чином, в Україні охоплені трудовою діяльністю 26% від загальної кількості інвалідів (включаючи інвалідів пенсійного віку), або 36% від кількості інвалідів працездатного віку. При цьому, із загальної кількості працюючих інвалідів 69% працевлаштованих є інвалідами 3 групи, 27% – інвалідами 2 групи та 2,9% – інваліди 1 групи. На даний час майже 74% від загальної кількості інвалідів не охоплені трудовою діяльністю – це при тому, що виключення інвалідів з ринків зайнятості обходиться економікам бідних країн в 7% від ВВП.

Саме тому державна політика зайнятості інвалідів повинна бути більш виваженою, набувати постійного поширення та розвитку. Врахування зазначеного було реалізовано у новому Законі України «Про зайнятість населення» (набрав чинності з 1 січня 2013 року), який вніс низку змін стосовно квотування робочих місць для громадян з додатковими гарантіями у сприянні працевлаштуванню, до яких відносять і інвалідів. Для підприємств, установ, організацій із чисельністю штатних працівників понад 20 осіб встановлено квоту в розмірі 5% громадян з додатковими гарантіями від середньооблікової чисельності штатних працівників за попередній календарний рік.

Для осіб з обмеженими фізичними можливостями шлях до професійного успіху ускладнений не лише вадами здоров'я, але й соціальними та психологічними проблемами, які завжди супроводжують хворобу чи травму, що породжують інвалідність. Тому, одним з напрямів комплексного вирішення цих проблем є професійне навчання інвалідів робітничим професіям в спеціалізованих реабілітаційних закладах, яких в Україні налічується 12, де навчання здійснюється за 58 професіями.

До центрів професійної реабілітації інвалідів приймаються громадяни України із числа інвалідів працездатного віку I–III груп, які не мають професії, або через інвалідність не можуть працювати за раніше набутою професією і за висновком МСЕК потребують професійної реабілітації. По закінченні курсу навчання випускники складають державні іспити і отримують свідоцтво державного зразка про набуття робітничої професії.

Отже, в Україні поступово формується активна державна політика зайнятості інвалідів, що не тільки дозволить у подальшому підвищити ефективність використання трудового потенціалу країни, але й створить умови для значної чисельності людей з інвалідністю для реалізації себе у якості повноцінних громадян України. Разом з тим існують бар'єри та проблеми у сфері зайнятості інвалідів, пов'язані як з недосконалістю законодавчо-нормативної бази, так і з недоліками в організації виконання її положень.

Задля вирішення наявних актуальних проблем у сфері зайнятості інвалідів необхідно: запровадити практику створення організацій, що приймають на роботу осіб, яких неможливо працевлаштувати частково або на повний період для роботи на звичайному підприємстві або на дому, для здійснення незалежної професійної діяльності; вивчити позитивну практику держав щодо фінансування заходів щодо зайнятості інвалідів; удосконалити існуючу систему професійної реабілітації; запровадити підготовку в Україні ергономістів з організації робочого місця для осіб з інвалідністю; розширити форми стимулювання роботодавців до працевлаштування інвалідів; реалізувати політику ефективної підтримки надомної праці та самозайнятості інвалідів.

УДК 338.45-056.24

Карпенко Н.М.¹, Шаркова Ю.Г.²

¹ канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-219м ЗНТУ

Карпенко Н.М., Шаркова Ю.Г.

ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Соціально-економічний розвиток України, економіка якої знаходиться у стані трансформації, може бути забезпечений застосуванням світового досвіду, врахуванням загальносвітових та економічних тенденцій, можливістю критичного запозичення закордонних механізмів, інструментів і технологій. Одним з таких механізмів, сформованих у розвинених країнах світу, є взаємодія між органами державної влади та бізнесом у формі державно-приватного партнерства (ДПП), ефективність якого в суттєвій мірі залежить від використання трудового потенціалу.

Розвиток соціально відповідальної державно-приватної взаємодії є одним із вирішальних чинників успіху програм модернізації економіки та країни, сприяє вирішенню в суспільстві соціальних, екологічних, економічних та управлінських питань. Соціальна відповідальність, зокрема, включає дії бізнесу у сфері доброчесності, збереження моральності, підтримки екологічної безпеки, забезпечення якості продукції, соціального захисту працівників, створення робочих місць і підтримки гідного рівня заробітної плати, взаємодії з місцевою спільнотою і владою тощо. Проте забезпечення форсованого розвитку в умовах постсучасної рефлексивної модернізації за жорсткого ресурсного обмеження потребує концентрації на пріоритетних напрямках, масштабного ресурсного маневру, гнучкого використання здібностей населення, високого ступеня зацікавленості кожного та якісного стратегічного бачення.

ДПП є системою відносин між органом публічної влади (управління) та приватною організацією, у якій останній надається більша роль у плануванні, фінансуванні та реалізації певної послуги для населення, аніж при використанні традиційних процедур співпраці (наприклад, тендеру), і менша, аніж при використанні механізму приватизації. При цьому, захист державних та комунальних інтересів гарантується через інституційні основи, положення нормативних актів та укладених договорів.

Для розвитку та продуктивного використання трудового потенціалу, який являє собою сукупність здібностей і можливостей працівників забезпечувати досягнення цілей довгострокового (перспективного) власного розвитку та організації, ДПП є одним з стимулюючих компонентів. Як фактор виробництва трудовий потенціал містить в собі величезні потенційні можливості для створення суспільно необхідних благ та ефективної діяльності ДПП. Саме тому сьогодні способи підвищення використання людських здібностей набувають особливої значущості для ефективного розвитку державно-приватних партнерств, а в розвинених країнах світу пріоритетним завданням є формування якісного людського і трудового потенціалу, який характеризується високим рівнем загальної та професійної освіти, його відповідністю потребам економіки, високою культурою праці, схильністю до інновацій, мобільністю і здатністю адаптуватися до нових умов трудової діяльності.

Трудовий потенціал є специфічним ресурсом, який у процесі виробничої діяльності приймає форму людського фактора (людського капіталу), володіє здатністю впливати на результати діяльності державно-приватних партнерств і при створенні адекватного організаційного та соціально-економічного середовища забезпечує прибутковість та економічне зростання для таких партнерств. Отже, правильно розроблений механізм управління трудовим потенціалом сприятиме підвищенню конкурентоспроможності ДПП в перспективі.

Враховуючи, що розмаїтість видів, форм і сфер застосування ДПП роблять його універсальним механізмом для вирішення цілого ряду довгострокових задач – від створення і розвитку інфраструктури до розробки і адаптації нових перспективних технологій, його активне впровадження в Україні є нагальною потребою. Саме взаємодія влади і бізнесу, що сьогодні гальмується через відсутність досконалої законодавчої бази і повноцінної практики її використання, яка легітимізує ДПП, через непослідовність і безвідповідальність українських чиновників за прийняті раніше рішення, нестачу фінансових стимулів для приватного партнера брати участь у проекті стримується розвиток не тільки ДПП, а й трудового потенціалу.

Отже, сьогодні в Україні виникає необхідність посилення державного втручання у розвиток не тільки форм та обсягу ДПП, а формування та використання трудового потенціалу для подальшого забезпечення ефективності функціонування ДПП, зокрема забезпечити: підвищення професійної компетентності переважно управлінського персоналу; підтримку і стимулювання творчої та інноваційної діяльності персоналу (доплата за стаж і сумлінну працю, оплата навчання, просування по службі, сприяння творчим відпусткам і відрядженням, участь у прийнятті рішень найвищого рівня, подяки тощо); формування матриці контролю управлінським персоналом показників діяльності підприємства.

УДК 331.57-053.81

Кригульська Т.Б.¹, Карепіна А.В.²

¹канд. істор. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. МТУ-222 ЗНТУ

Кригульська Т.Б., Карепіна А.В.

МОЛОДІЖНЕ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМИ

Безробіття є проявом нестабільності розвитку ринкової економіки. Воно носить двоїстий характер: з одного боку, сприяє розгортанню бідності, а, з іншого – примушує учасників ринку підвищувати конкурентоспроможність, мобільність та адаптованість до мінливих ринкових умов. Фінансова криза, яка переросла у соціально-економічну, призвела до різкого зростання безробіття серед молоді і збільшила недовіру молодих людей до діяльності державних інституцій.

Рівень безробіття в Україні, обчислений за методологією МОП, у 2009 році становив 8,8%, у 2010 році – 8,1%, у 2011 році – 7,9%, у 2012 році – 8,1%. В Україні, стверджує Держстат, на 1 вересня 2013 року кількість зареєстрованих безробітних – 183,3 тис. осіб або 42,1%. Можна стверджувати, що рівень безробіття в Україні перевищує рівень природного безробіття (6%).

Головною причиною цього є недостатня пропозиція робочих місць для молоді або пристойної заробітної плати. Молоді спеціалісти досить часто працюють не за фахом, прагнуть виїхати за кордон, а міграційні процеси мають негативні наслідки для економіки.

Теоретичною основою для вивчення молодіжного безробіття в Україні: Д. Богині, О. Грішньої, Е. Лібанової, А. Колота, І. Петрової, О. Макарової, Е. Лебединської тощо. У цілому в економічній науці досліджені причини виникнення молодіжного безробіття, та шляхи його подолання. Проте, не приділяється достатньої уваги вивченню особливостей цього явища у нинішній ситуації.

Молодь є найбільш вразливою категорією безробітних, оскільки основну її частку складають випускники навчальних закладів, які після їх закінчення вперше вступають на ринок праці у пошуках підходящої роботи. На цьому етапі свого життя вони зіштовхуються з труднощами працевлаштування і потребують розуміння і допомоги як з боку суспільства, так і з боку держави. В Україні задекларована державна підтримка молоді, яка реалізується у молодіжній політиці, однак, результативність її є незначною.

Усю молодь служба статистики поділяє на три категорії: 15–24 роки, 25–29 років, 30–34 роки, які мають специфічні особливості при працевлаштуванні та демонструють різний рівень безробіття.

На ринку праці також виникають диспропорції між попитом і пропозицією серед дипломованих фахівців – недавніх випускників. На сьогоднішній день в Україні відсутнє державне прогнозування потреб економіки у спеціалістах з вищою освітою. Тому держава зобов'язана прогнозувати і планувати продовжити підготовку фахівців з урахуванням потреб і попиту на конкретні професії зі сторони виробництва, бізнесу, управління і держави в цілому. Навчальні заклади повинні переглянути діяльність щодо організації виробничої практики. Доцільно удосконалити нормативно-правове регулювання зайнятості молоді, розробити заходи, щодо забезпечення працевлаштування молодіжного контингенту на ринку праці.

Виходячи з означеного, вище можна зробити такі висновки щодо вирішення проблем зайнятості і безробіття серед молоді: доцільно створити молодіжну біржу праці; необхідно розробити проекти, орієнтовані на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді; проводити дослідження з метою визначення професійних навичок та рівня кваліфікації вишів; включити до навчальних програм обов'язкове стажування студентів останніх курсів; розробити та впровадити механізм фінансової підтримки підприємств, установ та організацій, які беруть участь у реалізації програм зайнятості для молоді; проводити навчання і тренінги з техніки пошуку роботи для молоді; розробити програми міжнародного обміну студентами з метою стажування, виконання тимчасових та волонтерських робіт.

Оскільки молодіжне безробіття породжує безліч негативних наслідків, то політика держави повинна спрямовуватись не на їх ліквідацію, а перш за все на встановлення чинників і причин, що його породжують та на їх усунення.

УДК 331.10

Соколов А.В.¹, Домашенко С.В.²

¹канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

²студ. гр. МТУз-218м ЗНТУ

Соколов А.В., Домашенко С.В.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Проблема розвитку трудових ресурсів в Україні, незважаючи на певні позитивні соціально-економічні перетворення останніх років, залишається актуальною. Без підвищення кількісних та якісних характеристик трудових ресурсів Україна не зможе успішно конкурувати з іншими країнами.

Наприкінці 1993 р. Україна вступила в смугу депопуляції, яка продовжується по цей час. Протягом 2000–2013 рр. спостерігається зменшення чисельності населення на 8,1%. Відповідно спостерігається зменшення чисельності економічно активного населення на 3,6%. Вагомою причиною такого скорочення чисельності населення залишається висока смертність, яка в Україні перевищує народжуваність. При цьому спостерігається процес старіння населення: за період 2000–2013 рр. середній вік населення збільшився з 38,5 до 40,5 років.

Додатковим демографічним чинником, що обмежує розвиток трудових ресурсів, є міграція населення. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), за межами України працює 6,5 млн. мігрантів, що становить 14,4% населення країни. Особливо непокоїть, що майже 30% мігрантів – це висококваліфіковані фахівці, які користуються найбільшим попитом у розвинених країнах.

Поступово вікова деформація населення, високий рівень смертності та повільне зростання народжуваності, негативні міграційні процеси зумовлюють скорочення обсягів пропозиції робочої сили.

Трудові ресурси України завжди відзначалися досить високим кваліфікаційним рівнем, але останнім часом професійність робочої сили почала втрачатися, і цей процес значною мірою посилюватиме вже існуючу невідповідність підготовлених кадрів потребам ринку праці. Крім того, в результаті вибуття спеціалістів старшого покоління й не заповнення молодого кваліфікованою робочою силою звільнених місць з багатьох професійних груп, потерпає розвиток провідних галузей господарства, особливо наукоємних.

Погіршення якості підготовки фахівців, падіння престижу науково-

технічних професій, формування системи освіти без урахування структури вітчизняного виробництва, створюють серйозну проблему невідповідності попиту та пропозиції робочої сили.

Хоча у співвідношенні попиту та пропозиції робочої сили останнім часом спостерігається зменшення невідповідності між ними, але попит і пропозиція робочої сили не збалансовані за професійними групами. Зокрема, найбільша кількість претендентів на одне вільне робоче місце у 2013 році спостерігається серед кваліфікованих робітників сільського господарства – 34 особи, на другому місці технічні службовці – 18 осіб.

Водночас загострюється проблема регіональних показників ринку праці. В Україні сформувалася сукупність регіонів з критичним співвідношенням попиту та пропозиції робочої сили, що характеризується показником навантаження на вільні робочі місця: це Черкаська, Хмельницька, Запорізька, Вінницька, Івано-Франківська області.

Розвиток трудових ресурсів держави залежить від багатьох факторів, але одним з провідних компонентів є рівень життя населення. І чим вищим є рівень життя населення, тим більше шансів у суспільства забезпечити достойний рівень професіоналізму, освіти, здоров'я, що гарантують успішний розвиток країни в цілому та відтворення працездатного населення.

Аналізуючи чинники впливу на стан ситуації з трудовими ресурсами в Україні, зазначимо, що деформація структури трудових ресурсів поглиблюються внаслідок тривалого спаду в економіці та посилення кризових явищ у соціально-економічній сфері.

Для врегулювання непростой ситуації, що склалася в Україні з трудовими ресурсами, передусім необхідно вжити таких заходів:

- у демографічній сфері провести експертизу існуючих проектів, програм соціально-демографічного розвитку держави, що орієнтовані на забезпечення повного відтворення населення, поліпшення стану здоров'я та збільшення тривалості життя;

- у професійно-кваліфікаційній та освітній сферах розробити механізм прогнозування професійних потреб економіки з метою формування висококваліфікованих трудових ресурсів. Запровадити жорсткий зворотній зв'язок між існуючими реальними потребами ринку праці та програмами навчальних закладів, що готують спеціалістів. Забезпечити гарантії працевлаштування за фахом випускникам після здобуття ними освіти у спосіб укладання договорів між випускниками та підприємствами.

УДК 331.101

Соколов А.В.¹, Кучер О.О.²

¹канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

²студ. гр. МТУ-219м ЗНТУ

Соколов А.В., Кучер О.О.

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

Людський потенціал – це соціально-економічна категорія, що характеризує не тільки сукупні можливості, наявний і накопичений людиною запас генетично закладених природою обдарувань, здібностей, здоров'я, навичок, мотивацій, але й всі отримані знання та вміння людей, здатність до праці, фізичні, психологічні, світоглядні, соціальні, культурні риси і виробничі та творчі здібності, які реалізуються й можуть бути реалізовані в процесі відтворення матеріальних і духовних цінностей в суспільстві.

Людський потенціал є головною цінністю сучасного суспільства, а також основним чинником людського розвитку.

За даними звіту ООН з розвитку людського потенціалу Україна у 2013 році посідає 78 сходинку серед інших країн світу. Методика розрахунку індексу використовує середнє арифметичне таких трьох показників соціальної політики країни: очікувана тривалість життя при народженні; писемність дорослого населення та валове охоплення всіма видами навчання; величина ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності.

Найвищий наш показник – рівень освіти завжди позитивно впливав на імідж країни, адже за світовим рейтингом грамотності ми знаходимося на 29 місці, про те економічні показники, які визначають рівень життя населення, негативно позначаються на індексі розвитку людського потенціалу, відкидаючи нашу державу в рейтингу до середньостатистичних показників латиноамериканських держав. Так, за умови погіршення якості освіти (доступності), збереження сучасного стану економіки та медицини – наша країна географічно знаходячись в Європі надалі поступатиметься у світових рейтингах країнам з менш розвинених частин світу.

Існування зазначених чинників низького рівня розвитку людського потенціалу призводить до негативних соціально-економічних наслідків, серед яких слід виокремити такі: значні міграційні втрати населення продуктивного віку та високого професійно-кваліфікаційного рівня; збільшення питомої ваги осіб у віці 60 років і старше; падіння показників шлюбності; зменшення кількості народжуваності; знецінення людського капіталу (знань і умінь, які працівники здобувають у процесі своєї виробничої діяльності безпосередньо на робочих місцях); знецінення інвестицій в освіту.

Досвід розвинених держав свідчить, що сучасна концепція управління розвитком людського потенціалу повинна будуватись на таких основних

принципах: стратегічного підходу управління людськими ресурсами на основі покращення людського потенціалу із врахуванням довгострокових перспектив його розвитку; інвестиційності, яка полягає у визнанні економічної віддачі капіталовкладень у людський потенціал та інвестуванні у його розвиток з метою поліпшення його якості; створення умов для безперервного навчання і розвитку людського потенціалу; інноваційності – визнання інноваційної якості людського потенціалу, розробка і застосування прогресивних технологій розвитку людських ресурсів.

Враховуючи вищенаведене, а також з метою недопущення критичних негативних соціально-економічних наслідків, зазначених вище, видається доцільним запровадити наступні інституційні та програмні заходи щодо розвитку людського потенціалу: у щорічних Посланнях Президента України до Верховної Ради України, державних та регіональних програмах соціально-економічного розвитку та інших стратегічних державних документах визнавати розвиток людського потенціалу як чинник зміцнення конкурентоспроможності держави і пріоритет соціально-економічного розвитку держави; передбачити поступове приведення рівня фінансування людського розвитку (витрат на освіту та охорону здоров'я) до рівня групи країн з високим рівнем розвитку людського потенціалу; загальнонаціональній та регіональній програмах охорони здоров'я передбачити питання покращення репродуктивного здоров'я населення, підвищення рухової активності населення; урахувати найгостріші соціально-економічні наслідки втрати людського потенціалу як трудоворесурсної небезпеки та передбачити їх подолання.

УДК 658.3

Соколов А.В.¹, Петрик Є.А.²

¹канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

²студ. гр. МТУ-219м ЗНТУ

Соколов А.В., Петрик Є.А.

МОБІЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Впровадження у виробництво нової техніки і технології, перебудова структури робочих місць, наростання процесів вивільнення робочої сили вимагають оперативного і гнучкого перерозподілу персоналу. Надана працівникам можливість професійного і кваліфікаційного зростання, зміна роду діяльності, перехід з однієї ділянки виробництва на інший сприяють реалізації запитів трудящих, поліпшенню міжособистісних стосунків у колективі, що в кінцевому підсумку сприяє скороченню кількості звільнень і порушень трудової дисципліни.

Одним з головних напрямків у роботі з формування стабільних виробничих колективів є розроблення та здійснення заходів щодо вдосконалення

системи управління мобільністю кадрів усередині підприємства (планування трудового шляху працівника, організація його професійно-кваліфікаційного зростання, здійснення цілеспрямованих переміщень і т. д.). Існує пропорційний зв'язок між мобільністю працівників усередині підприємства і плинністю кадрів: ступінь інтенсивності внутрішньої мобільності багато в чому визначає і ступінь інтенсивності плинності кадрів.

Мобільність кадрів – це досить широке поняття і охоплює рух персоналу від територіальної мобільності трудових ресурсів до руху персоналу на конкретному підприємстві. Мобільність кадрів характеризується здатністю їх швидко перебудовуватися і пристосовуватися до змін умов виробництва. Необхідність мобільності існує практично на кожному підприємстві, і завдання кадрових служб полягає в тому, щоб якомога гармонійніше поєднувати прагнення робітників з інтересами виробництва.

Мобільність персоналу підприємства характеризується, як здатність (можливість і готовність) персоналу до зміни свого положення в системі зайнятості всередині організації.

Ступінь мобільності персоналу, зумовлена такими факторами:

- необхідністю зміни роботи, зумовленою, наприклад, незадоволеністю заробітною платою, умовами й режимом праці, кліматом;
- прагненням нового місця роботи, що забезпечить поліпшення умов життя й праці;
- легкістю адаптації в нових умовах, зумовленої пов'язаними з нею витратами, кваліфікацією, досвідом, віком;
- володінням інформацією про вакансії й ступінь її вірогідності;
- технічним (технологічним) переоснащенням підприємства;
- вимогами чинного законодавства стосовно певних категорій громадян України.

Для працівників, які змінюють місце роботи, позитивними моментами є:

- очікуване зростання доходів на новому місці;
- поліпшення перспектив кар'єри;
- поліпшення морально-психологічного клімату.

Якщо ж переміщення відбувається поза межі організації, працівники в період працевлаштування втрачають заробітну плату, безперервний стаж роботи в організації й пов'язані з ним пільги, несуть витрати на пошук нового місця, мають труднощі адаптації й ризик втратити кваліфікацію, залишитися без роботи.

Для працівників, що залишаються в організації, з'являються нові можливості просування, додаткової роботи й заробітку, але збільшується навантаження, втрачаються звичні функціональні партнери, змінюється соціально-психологічний клімат.

Отже, управління мобільністю кадрів на виробництві спрямоване на раціональне просування працівників, стабілізацію трудового колективу з урахуванням інтересів, особистих планів трудящих і базується на принципах рівних можливостей для всіх працюючих, черговості в професійно-кваліфікаційному та посадовому зростанні, а також постійному розширенні можливостей отримання працівниками різних благ, що надаються організацією.

УДК 314.18

Соколов А.В.¹, Рихлова А.О.²

¹ канд. держ. упр., доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУЗ-218м ЗНТУ

Соколов А.В., Рихлова А. О.

АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РЕГІОНІ

Складна демографічна ситуація в країні і в Запорізькій області характеризується негативною динамікою та викликає занепокоєння. Неухильно продовжується процес скорочення населення, погіршення його якісних характеристик. Для демографічних процесів, що відбуваються в області протягом останніх років, притаманне зменшення чисельності населення.

Впродовж 2012 р. чисельність наявного населення Запорізької області продовжувала зменшуватись. Обсяг загального скорочення склав у минулому році 6425 осіб, а чисельність жителів області на 1 січня 2013 р. дорівнювала 1785243 особи. Інтенсивність скорочення населення у 2012 р. становила 3,6 особи на 1000 наявного населення і була нижче рівня 2011 р. (5,4%).

Загальні зміни чисельності населення області у 2012 р. формувались за рахунок природного скорочення і міграційного приросту – 7524 та 1099 осіб відповідно. Таким же чином формувались зміни чисельності населення у міських поселеннях (4920 та 1266 осіб відповідно), а у сільській місцевості скорочення явилось результатом дії двох чинників – природного і міграційного скорочень (2604 та 167 осіб відповідно).

Протягом останніх десяти років інтенсивність народжуваності в області зростала з 7,0% – у 1999 р. до 10,1% – у 2009 р. У 2010 р. відбулося незначне зменшення рівня до 10,0%, а у 2012 р. інтенсивність народжуваності зросла до 10,6%. Рівень народжуваності у 2012 р. був найвищим у Мелітопольському районі (13,7 народжених на 1000 наявного населення), а найнижчим – у Розівському районі (8,6%). Проте, незважаючи на позитивні зрушення показників народжуваності в області, сучасний її рівень все ж є недостатнім для простого відтворення населення.

У 2012 р. смертність була найвищою у Бердянському районі (20,0%), а найнижчий рівень смертності спостерігався у м. Енергодарі (8,1 померлих на 1000 наявного населення).

Статеві-вікова структура населення області характеризується стабільною перевагою жінок у її загальній чисельності. На 1 січня 2013 р. чисельність жінок складала 970,3 тис.осіб (54,4% від загальної чисельності постійного населення), а кількість чоловіків – 814,2 тис.осіб (45,6%). Це співвідношення змінюється в залежності від віку населення.

В середньому на кожну тисячу жінок Запорізької області припадало 839 чоловіків. У вікових групах молодшого віку за кількісним складом переважала чоловіча стать. Найвищим цей показник був у вікових групах 0–4, 5–9 та 10–14 років (чисельність хлопчиків складала 51,6, 51,5 та 51,8%, а дівчаток – 48,4, 48,5 та 48,2% відповідно). У віковій групі 35–39 років становище стрімко змінюється і чисельність жінок вже значно переважає чисельність чоловіків. Такий стан вікової структури призводить до диспропорції у шлюбних відносинах. За оптимальних умов вікова межа чоловічої та жіночої статей повинна наближатись до верхньої межі плідного віку (50 років).

Демографічний стан області – один з найважливіших показників її економічного розвитку. Важливою характеристикою якості населення є ступінь його постаріння. Особливості змін у віковому складі населення обумовлюють рівень і динаміку так званого демографічного навантаження, яке має насамперед економічний зміст.

Зменшення чисельності населення області відбувається за рахунок неухильного погіршення демографічного стану, а низький рівень народжуваності не дає підстав для очікування покращення демографічної ситуації в області найближчим часом. Якщо сьогодні не розпочати роботу зі збереження людського потенціалу Запорізької області та країни в цілому, внаслідок інертності демографічних процесів, ситуація погіршуватиметься, загрожуючи стабільному та незалежному існуванню самої держави.

З огляду на це, необхідне створення цілого комплексу заходів щодо покращення демографічної ситуації: розробка науково обґрунтованої комплексної програми подолання демографічної кризи, яка б охоплювала не тільки питання простого відтворення населення, але й його розвитку у широкому соціальному контексті; підтримка населення соціальними виплатами, отриманням житла, безкоштовним навчанням та медициною, робочими місцями; поступове збільшення дотацій під час народження дитини та для її подальшого утримання; створення належної системи соціального обслуговування осіб похилого віку і забезпечення його доступності незалежно від місця проживання; вирішення проблеми міграційного впливу населення шляхом створення гідних умов роботи та покращення економічного становища сфери праці тощо.

УДК: 331.5:319.3

Зубрицька Я.О.¹, Міщенко С.В.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-230 ЗНТУ

Зубрицька Я.О., Міщенко С.В.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕМОГРАФІЧНОЇ БАЗИ ВІДТВОРЕННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Орієнтація сучасної економіки на довгострокову перспективу, її соціалізація роблять актуальним питання відтворення трудових можливостей суспільства, основним носієм яких є населення.

В Запорізькій області з 1991 року по 2013 рік населення весь час скорочується – як постійне так і наявне. Наявне населення переважає над постійним – у 1991–2002 рр. в середньому на 10330 осіб, але з 2006–2013 рр. Даний розрив скоротився до 800 осіб. Це пов'язано з виникненням економічної кризи, що охопила весь світ в 2008 році. Навіть в такому промислово розвиненому місті як Запоріжжя виникли значні проблеми з працевлаштуванням, в першу чергу, постійних жителів. Тому різницю між наявним та постійним населенням протягом зазначеного періоду в основному складали частина населення, яка перебувала на навчанні чи відпочинку. Крім того, за період 1991–2013 рр. відбувається значне скорочення населення, що говорить нам про виникнення депопуляції. Це, в свою чергу, свідчить про зменшення продуктивної частини трудового потенціалу області.

Докладніше охарактеризувати демографічну базу формування та відтворення трудового потенціалу області дасть змогу аналіз вікового складу населення. В Запорізькому регіоні більшу частину населення складають люди працездатного віку. В сільській місцевості населення від 16 до 59 років на 6,5% менше в порівнянні з міським, але з 0 до 16 річного віку та з 60 років і старшого населення на 10,1% більше ніж міського. Це свідчить про те, що люди сільської місцевості, які досягли працездатного віку мігрують до міста, а люди похилого та пенсійного віку залишаються у селі. Урбанізація населення відбувається через брак робочих місць у сільській місцевості, у якій попит на робочу силу значно менше її пропозиції. Урбанізація позитивно позначається на якісних параметрах трудового потенціалу, зокрема на його освіті, професійній підготовці та інше й підвищує рівень трудового потенціалу міста.

Щодо розподілу постійного населення за основними віковими групами в Запорізькій області в 2007 і 2013 рр. видно, що у складі населення порівняно низька частка осіб, молодших за працездатний вік, і значно більша тих,

хто старший за працездатний вік. Існує тенденція зменшення серед населення регіону частки осіб працездатного віку і збільшення старших за працездатний вік. Якщо частка молодших вікових груп неухильно скорочується, а частка старших збільшується, то такий феномен називають демографічним старінням. Головною причиною цього є зниження народжуваності. У такому випадку трудовий потенціал, який визначається демографічними чинниками (природним приростом, станом здоров'я, та ін.), не може у повній мірі задовольняти потреби суспільного виробництва в робочій силі. Крім того, старіння населення загрожує кількісному зменшенню трудового потенціалу, скороченням бази його формування на майбутнє, виникненням проблем в соціально-економічній сфері (надання соціальних пільг та гарантій, зокрема) тощо.

Пропонуються наступні шляхи подолання найбільш гострих проблем демографічного відтворення трудового потенціалу суспільства:

З метою підвищення народжуваності:

- реалізувати шороку програму будівництва дошкільних закладів, послуги яких мають бути безплатними для сімей з кількістю 3 і більше дітей;
- запровадити дешеву технологію іпотечного кредитування (німецьку систему «будзаощаджень»);
- запровадити програму надання безоплатного соціального житла для тих сімей, які мають 3 і більше дітей;
- провести потужну рекламну компанію з метою зміцнення основ сім'ї тощо.

З метою зниження смертності:

- провести реформу охорони здоров'я, запровадивши обов'язкову страхову медицину. В її основі мають бути два основних положення: по-перше, введення стандартів медичних послуг, по-друге, принцип розподілу страхових сум, що витрачаються на лікування, на 2 частини: окремо – на утримання лікувального закладу, та окремо – для виплати кожному лікарю у відповідній частці після лікування застрахованого;
- зменшити кількість загиблих та покалічених у ДТП в 10–15 разів (що можливо, якщо врахувати відповідні показники передових країн);
- постійно проводити потужну рекламну кампанію за здоровий образ життя, проти алкоголю та табакокуріння, вільних статевих стосунків, жорстко заборонити продаж будь-якого алкоголю громадянам у віці до 21 року;
- в кожному мікрорайоні, селі, містечку за рахунок місцевих бюджетів та цільових коштів побудувати спортивні майданчики тощо.

ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ДОМІНАНТИ *ARBEIT* В НІМЕЦЬКОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Необхідною умовою когнітивної семантики є пошук концептуальної моделі фрагмента інформації, який стоїть за мовним знаком, – тієї ментальної структури, яку не представлена у поверхневих формах мови.

Отже, існує багато підходів до розуміння поняття менталітету. При дослідженні національно-культурної специфіки лексичної системи мови можна орієнтуватися на всю систему як носія відповідної культури, встановлюючи зміст одиниць і характер відношень між ними.

Дослідники відмічають, що фразеологія – це цінна лінгвістична спадщина, в якій відображене бачення світу, національна культура, звичаї та історія.

Однією з найважливіших функцій мови є інформативна функція, сутність якої складається в передачі знань, причому, мовні знаки мають різний ступінь семіотичної глибини в процесі спілкування: від мінімального «найближчого значення слова» до широкого культурно-історичного фону, пов'язаного з «подальшим значенням слова».

Доречним бачиться застосування аналітичного методу, в якому функціонально й структурно втілюється прагматика народного світобачення.

Етнокультурні розбіжності щодо відношення до праці на матеріалі німецького етносу зводяться до наявності або відсутності тих чи інших ознак.

У німецькій мові засуджується погана робота (халтурна, недбала, легка робота) «*Pfuscherei*», «*Stümperei*», «*Murks*», «*Kitsch*», «*Schluderei*», «*(leichter) Nebenverdienst*» (робота виконується одночасно і тому недбало). Засуджується погана мотивація. У німецькій мові на перший план виходить ідея невмілої праці (засуджується дилетант і шарлатан, тобто той, хто не вміє працювати, а береться). Отже, підкреслюється низька результативність роботи. Ефективна робота припускає зосередженість: «*Arbeitsfähigkeit*»/ «*Leistungsfähigkeit*» (в мол. жарг. *Double-Timer* –це той, хто вміє добре розподіляти свій час, часто про трудоголіка, трудолюбця) несе позитивну оцінку, у той час як «*Wohlstandsmüll*» має амбівалентну конотацію, особливо в сучасній розмовній мові: відходи (сміття) суспільства (про людей, що не можуть або не бажають ефективно працювати). Негативна асоціація даного слова (і відповідна ознака) впливає з поводження людини, що ставить діло (добробут) на перший план, а підтримку гарних стосунків з людьми в спілкуванні – на другий.

Визнаючи важливість результату, носії німецької культури, як бачимо, приділяють велику увагу процесові й особливо мотивації праці. У німецьких прислів'ях ми знаходимо відомі вислови «*Bei der Arbeit recht Beginnen, beim Genießen rechter Schloß*» – Для роботи важливо вчасно почати, а в задоволенні вчасно зупинитися; «*Arbeit bringt Brot, Faulenzen (або Faulheit) Hungersnot*» (тж. «*Wo Arbeit das Haus bewacht, kann Armut nicht hinein*».) – Праця людину годує, а лень марнує; Робота вчить, як злидні від дому відлучить. «*Arbeit ist kein Hase, läuft nicht in den Wald*», «*die Arbeit ist kein Frosch, sie huppt uns nicht davon*» – Робота не вовк, в ліс не втече: «*Arbeit, Sorg' und Herzeleid ist der Erde Alltagskleid*» – Життя – це робота, турбота й серцева гризота. Ці прислів'я можна пояснити історично: ступінь зовнішнього примуса на людину в Німеччині був дуже високим, саме тому для мешканців Німеччини є істотні утилітарні ознаки результативності праці (працюємо для себе і на себе): «*Wo Taler liegen, da rollen Taler hin*» – Копійка до копійки копитися; «*Wer etwas erlangen will, muss die Mühe nicht scheuen*» – Щоб мати, треба працювати; «*Wer länger schläft als sieben Stund', verschläft sein Leben wie ein Hund*» – Хто довше спить, ніж сім годин, проспить життя, як сучий син; «*Wer Nesseln pflanzt, kann keine Lilien finden*» – Хто вирощує кропиву, той лілій не знайде; «*Wer nicht sät, wird auch nicht ernten*» – Хто не сіє, той не жне.

Для Німеччини характерні етичні ознаки поважного відношення до праці і працюючої людини *von seiner Hände Arbeit leben / j-d steht in Arbeit und Brot* (не випадкові етимологічні асоціації «праця – страждання») (*Arbeit hat bittere Wurzel* – Праця має гіркий корінь; *vor Arbeit nicht mehr aus den Augen sehen können* – не бачити світа (білого) від непосильної роботи, «робота – рабство» (*ägyptische Arbeit*).

Отже, етнокультурна специфіка того чи іншого концепту може бути виявлена завдяки відповідним лексичним і фразеологічним групам, зіставленню ціннісних суджень, що впливають із стереотипів поведінки, зафіксованих у значеннях слів, стійких виразах.

Будучи невід'ємним компонентом духовної культури, прислів'я та приказки, при всій своїй універсальності, проявляють в різних мовах певну специфіку вербалізації, обумовлену властивою мовцям суб'єктивністю інтерпретації навколишньої дійсності, що продовжує викликати зацікавленість.

Насамперед, у лексиці відбиваються фрагменти соціального досвіду, обумовленого основною діяльністю народу. Існування тих або інших лексичних одиниць пояснюється практичними потребами. Зв'язок історії й культури народу з мовою особливо яскраво проявляється на фразеологічному рівні. Велика кількість прислів'їв та приказок відбивають специфічні національні риси, своїм коріннями йдуть в глиб історії народу, його побут, звичаї, традиції.

Остяк А.Є.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ РОБОТИ МЕНЕДЖЕРА

Навіщо вивчати англійську? Чи лише для того, щоб подорожувати закордон? Знання англійської мови відкриває перед вами значно більші можливості. І перш за все, мова йде про кар'єрні перспективи: для успішного просування в різних професійних сферах розмовна англійська просто необхідна. Тим паче, так вже склалося, що саме ця мова являється на сьогодні мовою міжнародного спілкування.

«Англійська мова належить не лише Англії, але й світу. Сьогодні 70% всіх між інституціональних комунікацій ведуться англійською. В 91% загальноосвітніх шкіл Європи англійська – перша іноземна мова для вивчення. З усіх майже 3 тисяч мов планети Земля виділяють чотири передових: китайська, хінді, арабська, англійська; 44 держави з населенням 1,6 млрд. чоловік визнають англійську в якості офіційної другої мови.»

Лорд Алан Уотсон,
голова міжнародного Союзу англословних
(English-Speaking Union)

Знайти гідне робоче місце людині, яка не володіє іноземними мовами, нині складно. Фінансистам, маркетологам, економістам мова потрібна для читання спеціальної літератури, топ-менеджерам – для ведення переговорів із зарубіжними партнерами. Без мови не можна влаштуватися на роботу рекрутером або ейчаром в глобальну компанію, тому що при підборі нового співробітника ці фахівці повинні проводити інтерв'ю та оцінювати, на якому рівні кандидат володіє англійською мовою. HR-директор такої компанії повинен постійно працювати з документацією, яка надходить з головного офісу, спілкуватися з колегами на міжнародних конференціях.

На сьогоднішній день очевидно, що як в іноземних, так і у вітчизняних компаніях ТОП-менеджери повинні знати розмовну англійську мову – для роботи це просто необхідно. Зустрічі з зарубіжними партнерами, телефонні переговори з head-офісом, онлайн-конференції, читання актуальної інформації в англословних джерелах, ділове листування – все це входить в обов'язки керівників вищої ланки. Втім, їх підлеглим також доводиться багато спілкуватися англійською, коли компанія співпрацює з іноземними фірмами або якщо мова йде про роботу менеджером будь-якого рівня в представництві іноземної компанії.

Отже, не можна недооцінювати зростаючий вплив інформаційних технологій на повсякденне життя і робоче середовище, де знання іноземних мов просто необхідно для повноцінної і грамотної роботи, де найпоширенішим видом діяльності є робота в Інтернеті. Знання іноземної мови дозволяє заво-

дити іноземні знайомства, які згодом призводять до співпраці і ділових зв'язків, тобто розширенню міжнародних зв'язків загалом, їх зміцненню.

Володіючи англійською, ви завжди на крок випереджає своїх колег, які не знають англійської мови, і в очах роботодавця є більш цінним співробітником або здобувачем. Якщо ви плануєте працювати в міжнародній компанії, вам буде необхідна розмовна англійська на рівні вище середнього, в тому числі відмінне знання сучасної ділової англійської. Безумовно, вам не тільки доведеться спілкуватися з вашим безпосереднім або вищим начальством англійською, але також мати справу з документацією англійською мовою, брати участь у нарадах, конференціях, готувати презентації англійською. Можливо, вас чекають і відрядження за кордон.

Ще одна важлива причина вивчати англійську для кар'єри – доступ до інформації. За статистикою, більше 80% всієї інформації в світі поширюється саме англійською мовою. Українською мовою перекладається лише незначна частина оригінальних книг і публікацій в області HRM, та й то, як правило, із запізненням на кілька років. В результаті наші менеджери нерідко отримують знання, які вже втратили актуальність.

У ділових та наукових колах особливо помітна різниця між обсягом і якістю інформації, доступної англійською та іншими мовами. Якщо ви хочете завжди бути в курсі подій, знайомитися з передовими публікаціями і стежити за змінами на ринку, тільки знання англійської відкриє перед вами шлях до найактуальнішої інформації.

Таким чином, англійська мова займає важливе місце в роботі менеджера і є необхідною для налагодження та розширення партнерських зв'язків, для саморозвитку і доступу до першоджерел, і для будування кар'єри загалом. Знання англійської, як і будь-якої іншої іноземної мови, являється показником успішності й освіченості будь-якої людини, а для сучасних менеджерів англійська – це взагалі робочий інструмент.

УДК 811.111

Бабенко К.П.¹, Мізіна А.А.²

канд. пед. наук, доц. ЗНТУ

студ. гр. МТУ-211 ЗНТУ

Бабенко К.П., Мізіна А.А.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ЛИСТА-ЗАПИТУ В ДІЛОВОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ

Лист запит – це різновид комерційного листа, що містить прохання надати докладну інформацію про певні товари, послуги або уточнити вже наявну попередню інформацію про фірму, банк тощо. Лист-запит складають на підставі ознайомлення з каталогами, проспектами, буклетами, прейскурантами, рекламними оголошеннями та інформацією, отриманою на виставках, ярмарках.

У листі-запиті обов'язково вказується наступне:

- підстава для запиту;
- назва товару (його марка, якість, модель тощо);
- умови й термін постачання;
- умови оплати.

Лист-запит, безперечно, потребує відповіді: адресат можете повідомити, що вивчає отриманий запит, надіслати каталоги, прейскуранти, запропонувати змінити умови, вказані в запиті, відмовити в постачанні товару чи іншому проханні.

Якщо покупець зацікавлений у постачанні зазначеного товару, то у відповідь на запит надсилає оферту.

Оферта – це письмова пропозиція продавця про постачання товару покупцеві. У ній висловлюється бажання чи готовність укласти угоду купівлі-продажу на умовах, вказаних у листі-пропозиції. Наприклад:

Шановні панове!

Із вдячністю підтверджуємо отримання Вашого запиту й надсилаємо зразок... (назва товару), що зацікавив Вас. Ми можемо запропонувати Вам цей товар на таких умовах:

- *пластмасові...* (назва) в упакованні по ... штук;
- доставляння: фрахт оплачується до кордону;
- упаковання: безкоштовно;
- оплата: безвідкличний акредитив.

Будемо вдячні за Ваше замовлення. Зі свого боку обіцяємо обслуговування в будь-який час.

З повагою... Додаток: зразок в одному примірнику.

Або такий приклад:

Шановні панове!

Підтверджуємо отримання Вашого запиту від ... (дата) на постачання ... (назва товару). Немає потреби надсилати зразки, оскільки Ви добре знайомі з якістю нашої продукції.

За умови своєчасного замовлення ми зможемо постачати Вам ... (кількість) виробів щоквартально.

Пан ... (прізвище) з нашої фірми ознайомив Вас із цінами та графіком постачань. Ваші відгуки були позитивними, а тому ми можемо розпочати відвантаження товару після отримання замовлення.

В діловому англійському мовленні розрізняються форми первинного та повторного листа-запиту. Якщо лист первинний, діловий партнер обов'язково вказує наступну інформацію:

- вказується джерело інформації про певну компанію та її товар;
- викладається сутність питання;
- даються короткі відомості про компанію;

– виражається надія до співробітництва.

Для листа-запиту характерне широке використання стереотипних виразів.

Якщо відправник надає інформацію про компанію та її товар, використовуються такі фрази: *We read Your advertisement in...* (Ми прочитали Вашу рекламу у...), *We have heard of Your products from...* (Ми дізналися про продукцію Вашої компанії з...), *We are interested in buying...* (Ми б хотіли купити...), *Could you let us have a quotation for...* (Повідомте нас, будь-ласка, про розцінки на...), *Please send us samples of...* (Будь-ласка, надішліть нам зразки...). При повідомленні даних про корпорацію вживаються кліше *Our company was founded in...* (Наша компанія була заснована у...), *As distributors we have a large network of...* (Як дистриб'ютери ми маємо велику мережу...) та подібні. Надія на подальше співробітництво часто висловлюється такими шаблонами: *We look forward to Your early reply.* (Із нетерпінням чекаємо Вашої відповіді.) *Your prompt answer would be appreciated.* (Будемо вдячні за швидку відповідь.)

Студенти-економісти повинні вміти самостійно складати конкретні ділові листи, спираючись на отримані знання і сформовані навички. Оволодіння цими виразами дозволить безпомилково написати будь-який лист.

УДК 811.111

Бабенко К.П.¹, Ліпак А.А.²

канд. пед. наук, доц. ЗНТУ

студ. гр. МТУ-211 ЗНТУ

Бабенко К.П., Ліпак А.А.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ЛИСТА-ПРОПОЗИЦІЇ У ДІЛОВОМУ АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ

Лист-пропозиція в наш час є досить актуальною формою писемного діловодства. Залишається тільки визначити доцільність та правила написання такого листа.

Листом-пропозицією постачальник зазвичай відповідає на лист-запит. Відповідаючи на загальне запитання, він дякує за виявлений інтерес та зазвичай пропонує прейскуранти, каталоги або умови типового договору. Відповідь на спеціальне питання передбачає відповіді на всі питання потенційного клієнта.

Структура листа-пропозиції:

- Привід написання;
- Відповіді на питання потенційного замовника;
- Додаткові пропозиції;
- Вираження сподівання на замовлення;

Формат листа-пропозиції та основні вимоги щодо його написання:

– Шапка листа. Більшість листів пишеться на бланках, де вже є назва, адреса, номера телефонів фірми та інші дані. Адреса відправника іноді стоїть у кінці листа після імені посади працівника. Якщо немає бланку, то дані відправника містяться у правому верхньому куті листа. Вони вміщують його ім'я, прізвище, адресу та телефони. Необхідно звернути увагу на те, що адреса пишеться у наступній послідовності: номер будинку, назва вулиці, номер квартири, місто, штат, поштовий індекс. Нижче, через два інтервали, вказується дата: місяць, число, рік;

– Внутрішня адреса. Адреса того, кому призначений лист-пропозиція, розміщується зверху зліва. Перед ім'ям адресата пишеться відповідно «Mr» (пан) або «Mrs» (пані). На другому рядку вказується посада адресата, на третьому – назва фірми, потім – адреса. Якщо ім'я посадової особи невідоме, то перед назвою посади пишеться скорочення «Attn» (attention – увага) і ставиться двокрапка, така ж відмітка робиться й на конверті у нижньому лівому куті;

– Дата. Звичайно пишеться таким чином: March 1, 2014 або 1 March 2014;

– Привітання. Нижче і також ліворуч пишеться привітання у листі-пропозиції, як правило, зі словом «Dear» («шановний»). Якщо авторові листа відомий науковий ступінь адресата, він вказується. Якщо ім'я адресата невідоме, то можна написати «Dear Sir»;

– Посилання. Запозичене з службових записок, але у листах використовується рідко;

– Текст. Сам текст листа-пропозиції пишеться з початку рядка (без абзацу) на два – три інтервали нижче посилання, якщо не має посилання, то нижче привітання. Якщо лист-пропозиція поділений на абзаци, то між ними залишається проміжок у два – три інтервали;

– Комплементарна кінцівка. Звичайні ввічливі завершення листа: Yours truly, Yours sincerely, Yours faithfully;

– Підпис, посада, відділ. Підпис, розшифровка підпису, посада, адреса пишуться один за одним в рядок у лівому або у правому кутку листа. Інколи лист-пропозиція може бути продиктований однією особою, наприклад, директором, а підписаний іншою, зазвичай секретарем;

– Посилочні ініціали. Вони вказують на тих, хто писав (перекладав) листа-пропозиції та/або друкував його;

– Вкладення. Якщо до листа додаються які-небудь матеріали (прейскурант, реклама та ін.) то про це згадується після посилочних ініціалів;

– Копії. Вказівки на адресатів копій листа подаються в самому кінці;

Лист-пропозицію бажано надрукувати на комп'ютері, при цьому відстань між верхнім і нижнім краєм листа та першим рядком повинно дорівнювати відстані від останнього рядка до нижнього краю листа-пропозиції.

Бажано, щоб увесь лист-пропозиція розмістився на одній сторінці.

Серед сильних сторін листування виокремлюють такі:

– той, хто пише, має змогу планувати зміст і форму листа;

– читачеві легше зрозуміти деталі повідомлення, особливо цифровий матеріал;

– адресат може перечитати місця, які не зрозумів;

– письмове повідомлення може стати підставою для дискусії;

– друковане слово надійно зберігається.

До слабких сторін листування належать такі:

– адресант не має змоги прикрасити своє мовлення мімікою та жестами;

– адресант не може дізнатися про те, хто буде ознайомлений із його матеріалом і коли.

УДК 811.111'373

Василенко Г.В.¹, Свириденко К.С.²

¹старш. викл. ЗНТУ

²студ. гр. МТУ-111

Василенко Г.В., Свириденко К.С.

ЛЕКСИКА КОЛЬОРУ І СВІТЛА АНГЛОМОВНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ БРОШУРИ

Туристична брошура є важливим інформаційним і рекламним засобом, що сприяє поширенню знань про туристичні продукти та їхньому просуванню на ринок. Мові туристичної брошури притаманне розмаїття описових елементів позитивного змісту, що привертає увагу, пробуджує інтерес і стимулює споживача до дії.

У колі наших лінгвістичних студій вже перебували окремі мовні явища англомовних туристичних джерел: означення й означальні підрядні речення, екзотизми й варваризми, власні імена, туристичні терміни, інтенсифікатори змісту, ідіоми мандрів і розваг. Колористика є ще одним органічним і суттєвим компонентом лексичного складу туристичної брошури.

Метою даної розвідки є виявлення форм і функцій кольоропозначень, особливостей їх уживання в контексті подорожей і туризму на **матеріалі** лінгвостилістичного аналізу англомовних туристичних брошур.

Тривалий час наукове осмислення світу відбувалося через вивчення світла, бо саме світло розкриває перед нами світ у всій кольоровій гаммі. Вживання світлонімів і кольоронімів у текстах туристичних джерел спрямоване на реалістичне й естетично привабливе зображення світу.

Спостерігаються дві тенденції вербалізації світла і кольору в англомовних брошурах. Перша – це асоціативне сприйняття світлових і кольорових ознак природних і рукотворних об'єктів шляхом актуалізації знань і уяви

реципієнта про них. Наведемо приклади: 1) *Whether a first-time snorkeler or an experienced diver, you will be **dazzled** by Aqaba's world-renowned display of **underwater life, corals, colourful fish and exotic marine plants***. 2) *Perhaps the most famous monument here is **the Shore Temple**, silhouetted against **the sea**. It is enchantingly beautiful and achingly so when **lit by moonlight***.

Друга тенденція включає власне пряме вживання лексики кольору і світла для опису туристичних атракціонів і подій. За формальною ознакою поширеними є ад'єктивні форми, як, приміром, у таких реченнях: 1) ***Its sheer red walls tower skyward while its entire width is filled with running water, plunging through an awe-inspiring 15 m waterfall***. 2) *The rooms and Suite are designed in a contemporary style with **pastel warm shades and pure contours**, the majority offer a **spectacular panorama***.

За семантичною ознакою в англомовних туристичних брошурах переважають синій і зелений кольори та їхні відтінки, що зумовлено самою природою нашої планети і популярними місцями масового відпочинку. Ілюстрацією даної тези є такі приклади: 1) *It pays to visit before the main tourist season, when you can watch **the Aegean light** reflecting off the **blue and whitewashed architecture***. 2) *On the way out to the archipelago from Stockholm, the road winds through the **radiant green landscape of a fairytale** – forests, timber houses, rye fields, fat cows*. 3) *And if you want to combine **blues and greens** come to the Wentworth by the Sea Golf Club*. 4) *It is sheltered from the north winds and renowned for its **turquoise, clear water***. 5) *Located in a **calm verdant jewel case**, at the foot of the three Valleys, the Golf Hotel offers you an exceptional view over the National Park*. 6) *The church has Corinthian capitals supporting **an impressive deep blue dome painted with stars***. 7) *The predominant **whitish limestone rock** is dotted with **clumps of greenery**, consisting of the dwarf fan palms characteristic of these hills*.

Наведені вище приклади ілюструють, що разом із позначеннями кольорів синього і зеленого вживаються також інші кольори Землі. До того ж, пряме вживання кольоронімів органічно і гармонійно поєднане з асоціативним полем кольорів зображених об'єктів. Стилістичними особливостями колокацій кольору є ще й засоби волюнтаривної експресії: звертання, спонування, перелік і повтори, так звані «магічні слова» (*fairytale* – казка; *jewel* – коштовність; *awe-inspiring* – благоговійне), що апелюють до свідомості читача і зачаровують ремінісценціями прекрасних дитячих казок, екзотичних кінофільмів, міфів і легенд.

Окремо слід відзначити, що в описах архітектурних і музейних об'єктів, часто вживаними є дескриптиви, що включають не тільки семи кольору та світла, а й матеріал, походження і функціональність предметів. Наведемо далі приклади: 1) *Opening of Buckingham Palace, the Ballroom will be set up for a State Banquet with a **dazzling display of silver-gilt, porcelain and flowers***. 2) *Lavish buffet arrangements of **jewelled cups, ivory tankards and chased dishes***,

sconces, shields and basins will be arranged along each side of the room. 3) Its roof is covered with terracotta tiles, and its cut stone minaret has a single gallery.

Отже, колористика туристичних джерел є доволі цікавою і перспективною темою лінгвістичних студій. Здійснений нами аналіз показав, що лексика кольору та світла англомовних туристичних брошур виконує стилістичні, естетичні і прагматичні функції спрямовані на формування знань про туристичні продукти і поліпшення споживацького попиту. Особливо важливою є когнітивна функція – прагнення подорожувати, пізнавати красу світу і в такий спосіб розширювати світогляд.

УДК 801.111 801.81

Фещенко І.О.

студ. гр. МТУ-219 м ЗНТУ

Фещенко І.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПАРЕМІЙ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

«Добрий вислів завжди вчасний» – твердить англійське прислів'я. Такої думки дотримуються ті, хто у вивченні світової культури звертається до фольклорних жанрів, зокрема до прислів'їв та приказок.

Історики, стежачи за розвитком паремістичного фонду, реєструють важливі зміни у традиціях та звичаях, у матеріальній та духовній культурі народу. Етнографи та фольклористи часом пробують визначити зв'язок між змістом прислів'їв та національним характером. Психологи досліджують у процесі творення прислів'їв певні риси людського мислення. Лінгвісти, вивчаючи прислів'я та приказки, звертають особливу увагу на їх мовний склад та принципи будови. Літературознавці розглядають у них своєрідну природу метафор та символів, визначають функції цієї квінтесенції народної мудрості й фантазії в контексті літературних епох. «Прислів'я втілюють плин часу, і той, хто хоче чинити добре, може побачити себе в них, як у дзеркалі», – свідчив упорядник однієї з давніх – 1707 року – збірок англійських прислів'їв Джон Мейплтофт. Ще в ранній спробі наукового дослідження англійських прислів'їв, як бачимо, відзначено історизм їхньої еволюції, їхній зв'язок з реальним життям.

Прислів'я та приказки займають значне місце в словниковому складі англійської мови. Вони побудовані на загальнонародній лексиці, є продуктом в основному народної творчості, їх широко вживають у розмовній і літературній мові. Різкої межі між прислів'ями і приказками не існує. Різниця між ними полягає хіба що в тому, що прислів'я завжди мають закінчений вигляд, тобто висловлюють думку повно, а приказки дають лише натяк на неї. Як правило, прислів'я не тільки констатують якийсь факт, а й містять повчання,

пораду, застереження проти чогось, схвалення чогось тощо. Наприклад: *don't count your chickens before they are hatched* – курчат восени лічать; *an hour in the morning is worth two in the evening* – ранок від вечора мудріший; *velvet paws hide sharp claws* – слова ласкаві, та думки лукаві.

Прислів'я та приказки переважно створює сам народ. Вони відбивають найрізноманітніші сторони людського життя. Поряд із фольклорними прислів'ями та приказками широко вживають образні вирази, створені письменниками й громадськими діячами. Згодом вони стають так званими «крилатими виразами», і їх починають уживати як звичайні прислів'я та приказки.

В англійській мові багато прислів'їв та приказок було популяризовано чи створено В. Шекспіром, Дж. Байроном, Дж. Мільтоном та іншими відомими письменниками. Наприклад: *he jests at scars that never left a wound* – над шрамами сміється той, хто болю рани ще не знає; *cowards die many times before their deaths* – боягузи вмирають багато разів (В. Шекспір).

Частину англійських прислів'їв і приказок було запозичено з інших мов: *there is many a slip between the cup and the lip* – казала Настя, як удасться (із грецької); *custom is a second nature* – звичка – друга натура (із латинської); *to put the cart before the horse* – поперед невода рибу ловити (із французької) тощо.

Щодо особливостей мовної будови прислів'їв і приказок, то серед них слід визначити такі:

- англійські прислів'я і приказки, як і російські, українські та інші, відзначені лаконізмом: *no cross, no crown* – без труда нема плода; *hunger is the best sauce* – голодному все до смаку;

- часто прислів'я та приказки (особливо прислів'я) бувають римовані, завдяки чому їх легше запам'ятовувати: *what you saw, you shall mow* – яке посієш, таке й збереш; *birds of a feather flock together* – свій свояка вгадає здалека;

- чимало їх побудовано на алітерації – повторенні певних звуків на початку слів: *curiosity killed a cat* – багато знатимеш – швидко постарієш; *hungry as a hunter* – голодний, як вовк.

Прислів'я та приказки – одне із джерел збагачення словникового складу англійської мови. Від них відокремлюють деякі компоненти, які починають існувати самостійно й набувають нових значень. Так, від прислів'я *a burnt child dreads the fire* – лякана ворона й куша боїться – відокремили слова *a burnt child*, які вживають самостійно в значенні «лякана ворона».

Від прислів'я *birds of a feather flock together* – свій свояка вгадає здалека – відокремили *birds of a feather* – два чоботи – пара; одного поля ягоди; одного тіста книш. Від прислів'я *if you run after two hares you will catch neither* – за двома зайцями поженешся, жодного не зловиш – утворили вираз *to run after two hares* – гнатися за двома зайцями.

Отже, прислів'я та приказки в англійській мові характеризуються низкою своєрідних особливостей, які визначені чинниками народної творчості, англійської літератури, впливом інших культур, вони несуть у собі багатоглибко мудрість, позитивний та негативний досвід, історичні та культурні особливості.

УДК . 378 147

Brutman A. B.¹, Polyezhayev Y.G.²

PhD., Ass. Prof. ZNTU¹

Senior Lecturer ZNTU²

Brutman A.B., Polyezhayev Y.G.

THE IMPLEMENTATION OF CAMBRIDGE EXAMS FOR TEACHER IN UKRAINIAN UNIVERSITY ENVIRONMENT

New standards of students' professional preparation in foreign languages which are set by contemporary labor market, require the introduction of modern methods in foreign language teaching and continuous professional development of teachers. Nowadays, there appeared an urgent need for the formation of the system of continuous professional development for teachers of the English language and implementation of foreign language teachers' assessment system, as well as the creation of standardized system of teaching foreign languages at Ukrainian higher educational establishments, that can be accepted and intruded worldwide. The dynamic process of Ukraine's occurrence into the global educational environment demands the entrenchment of international examination systems, for example: Cambridge ESOL (English for Speakers of Other Languages) international examinations which has been providing English language assessments and qualifications for over 100 years.

The purpose of this report is to form a coherent picture of state of knowledge of topics related to the system of international Cambridge ESOL examinations for English language teachers and outline prospects for further penetration of new methods in the system of professional development of foreign language teachers at the Department Of Foreign Languages for Professional Communication. To achieve the purpose the following problems are to be solved: Cambridge ESOL system of examinations for teachers must be described; examinations that meet the needs of Ukrainian higher educational establishments are to be distinguished and ways implementing teaching methods in the educational process are to be displayed.

Cambridge ESOL exams were specially created for people whose first language isn't English. The most popular exam in our country is TKT (Teacher Knowledge Test) which consists of seven modules and they are tested separately. Each module is devoted to a particular sphere of English language teaching as-

pects: general modules (Module 1: Background to language teaching, Module 2: Planning for language teaching, Module 3: Classroom management, Practical: Assessment of teaching competence) and special modules (KAL: Knowledge about Language, CLIL Content and Language Integrated Learning, TKT: Young Learners). The methodological base of CLIL can be taken into consideration by teachers of higher educational establishments in Ukraine. The methods this exam module are conformable to the methods that should be used in the process of teaching subjects in a foreign language for professional purposes that is teaching curriculum subjects through the medium of a second or third language.

Another international exam which is popular worldwide is CELTA which covers 5 key topics: Learners and teachers, and the teaching and learning context; Language analysis and awareness; Language skills: reading, listening, speaking and writing; Planning and resources for different teaching contexts; Developing teaching skills and professionalism. The exam requires previous training and practical part.

The system of Cambridge Exams for teachers can be tentatively divided into groups according to different criteria: professional experience of examinee, language level of the examinee, the subject the examinee teaches and the result of examination (certificate or diploma).

All the methods of teaching that are included in the system of Cambridge ESOL exams for teachers are essential in Ukrainian university environment and should be discussed at the department's methodological seminars and implemented in teaching process.

УДК 378.147.88'811.111

Бабенко К.П.

канд. пед. наук, доц. ЗНТУ

Бабенко К.П.

РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ПРИ СКЛАДАННІ ДІЛОВИХ ЛИСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Вивчення дисципліни «Ділова іноземна мова» на факультеті управління передбачає формування у студентів вміння складати ділові листи. Ділове листування є важливим засобом обміну інформацією. Від правильності ділового листа залежить можливість ділового контактування з партнерами певної фірми, розшукування ринків збуту продукції та надання послуг діловим партнерам. Методичною проблемою є те, що студенти часто не розрізняють різновиди ділових листів і, як наслідок, не можуть скласти типовий діловий лист у власній практичній діяльності.

Зауважимо, що всім діловим листам властиве широке використання кліше-стереотипів. Оволодіння клішованими виразами дозволить студентам

не тільки грамотно складати ділові листи різних типів, але й поглибити навички письмового ділового спілкування іноземною мовою. Відзначимо, що вказаний аспект ділової іноземної мови широко відображений у сучасних підручниках із ділової іноземної мови. Але студенти губляться у безлічі прикладів, плутають типи ділових листів, тому не можуть набути необхідних навичок. Мета наукової доповіді – визначити місце ділового письмового листування на практичних заняттях у немовних вищих навчальних закладах, проаналізувати вмотивованість використання клішованих виразів у ділових листах, дослідити специфіку застосування кліше у процесі складання різних типів ділових листів.

Головним завданням педагога при викладанні ділової іноземної мови є вдосконалення у студентів навичок ділового листування. Основними характеристиками правильного виконання завдання студентами являються чітке усвідомлення типології ділового листування, знання загальної структури ділового листа, дотримання пунктуаційних та орфографічних норм, характерних для ділового стилю. Тому на практичних заняттях необхідно розширювати словарний запас майбутніх професіоналів за допомогою специфічних виразів, які використовуються при написанні ділових листів.

Студентам пропонуються для аналізу та подальшого вивчення зразки листів. Ретельно вивчається структура ділового листа. Відмічаємо, що українське та англійське ділове листування мають певні відмінності. Цікаво буде порівняти структурні особливості листів британських та американських провідних торговельних компаній, які теж мають розрізнення. Необхідною умовою успішного розвитку лексичних навичок студентів є узагальнення знань про типи ділового листування. Зіставлення зразків листів різних видів має супроводжуватися коментарем щодо причин та умов їх використання в різних галузях ділового спілкування.

Корисним буде тренування у використанні кліше спочатку в усному мовленні. Студентам пропонується скласти та відтворити діалог, що відбувається у конторі, на заводі, торговельному підприємстві тощо. Таким чином, студенти програють уявну ситуацію отримання або відправки певного товару. Цікавою буде розробка ситуацій з кількістю більше двох осіб. Тобто розмова ведеться із втручанням посередника, який передає слова «шефа» підлеглим. В цьому випадку студенти паралельно пригадують правила застосування прямого та непрямого мовлення, характерного для невимушеного спілкування працівників. Зразки клішованих виразів пропонуються студентам на роздавальних картках. З метою полегшення засвоєння ділової лексики кліше подано з перекладом. В процесі засвоєння нових виразів необхідність у перекладі поступово відпадає.

Інтерес у студентів викликає програвання на заняттях ролей босу та секретаря, коли «бос» диктує листа, «секретар» – занотовує інформацію, а по-

тім складає листа за означеними правилами. Подальший аналіз складеного листа допомагає поліпшити знання з орфографії та пунктуації бізнес-листа.

Необхідно звернути увагу студентів на використання в ділових паперах скорочень: *adsd, adse, ad/ads, app., Attn., Co., Corp., enc./encl., pp., pp/p.p., PO* та інших. З метою запобігання помилок при оформленні ділових листів майбутнім фахівцям рекомендується на заняттях та при підготовці домашніх завдань постійно користуватися списком основних скорочень. Студенти мусять пам'ятати, що будь-яке неправильне використання скорочення часто призводить не тільки до невірного прочитання вагової інформації, але й до скасування важливих договорів.

Таким чином, у процесі аналізу різних типів ділових листів студенти вчаться розрізняти умови їх застосування в комерційному спілкуванні. Студенти також практикуються у свідомому використанні кліше, характерних для писемного діловодства. В процесі виконання завдань вони доходять висновку, що при складанні ділового листа слід звертати увагу як на правила його написання, так і на зміст. Від правильного оформлення ділової документації залежить успіх комерційної діяльності підприємства. Виконуючи вправи з практики усного та писемного ділового спілкування, майбутні фахівці набувають основи професійних навичок.

УДК 811.111
Кравченко А.Г.
викл. ЗНТУ

Кравченко А.Г.

ПОНЯТТЯ ДИСКУРСУ В ЛІНГВІСТИЦІ, ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА І ТИПОЛОГІЯ

Дискурс – це міждисциплінарне поняття, що використовується в різноманітних гуманітарних дисциплінах. Окрім теоретичної лінгвістики, з дослідженням дискурсу пов'язані такі науки і напрямки: соціальна психологія, філософія, логіка, соціологія, літературознавство і семіотика, історіографія, теологія, юриспруденція, педагогіка, теорія та практика перекладу, комунікативні дослідження, політологія, соціолінгвістика, антропологія, комп'ютерна лінгвістика та штучний інтелект. Кожна з цих дисциплін визначає дискурс по-різному та розглядає окремі його аспекти. Природно, що деякі з них істотно вплинули на лінгвістичний дискурсивний аналіз.

З часів появи в сучасній науці термін «дискурс» інтерпретували по-різному, він набув широкого, навіть розпливчастого значення. Проаналізувавши наукові праці лінгвістів В.Г. Бобротько, В.З. Дем'яненкова, Г.А. Орлова, Т. ван Дейка та Гай Кука ми бачимо, що не існує єдиної точки зору щодо визначення дискурсу.

Слово «discourse» походить від латинського ‘discursus’, що означає «розмова, мовлення». З позиції сучасних підходів дізнаємося: дискурс – це складне комунікативне явище, що включає крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори: знання про світ, думки, установки та цілі адресата, необхідні для розуміння тексту. Безперечно, поняття дискурсу характеризується параметрами завершеності, цілісності, тобто усіма властивостями тексту. Крім того, сьогодні існує тенденція розглядати дискурс як термін, що включає одночасно два компоненти: динамічний процес мовленнєвої діяльності та її результат у вигляді фіксованого тексту.

Сучасний американський дослідник Б. де Богранд зазначає, що: «мова – це теорія людського знання та досвіду (те, що люди знають для того, щоб говорити), а дискурс – це її практика (те, що люди говорять)». В своїй праці «Мова, дискурс та пізнання» вчений виділяє сім критерій, що характеризують як усний так і письмовий дискурс:

- Єдність – граматична залежність між частинами речення, що є важливим для його інтерпретації;
- Послідовність – певна послідовність, порядок стверджень, що пов’язані між собою за змістом;
- Намір – повідомлення має передаватися умисно та свідомо;
- Прийнятність – вказує на те, що продукт спілкування має задовольняти відповідати уявленням слухача;
- Інформативність – дискурс повинен містити нову інформацію;
- Ситуативність – важливе значення мають обставини, в яких відбувається комунікативний акт;
- Інтертекстуальність – посилання на так званий «світ поза рамками тексту» або уявлень та схем перекладача.

Типологія дискурсу є таким самим складним питанням як і спроба дати йому визначення або характеристику. Як комунікативний продукт дискурс поділяється на письмовий та усний. Це розмежування пов’язано із способом передачі інформації: в усному він акустичний, а в письмовому – візуальний. Письмовий дискурс є похідним від усного. Різниця в каналі чи способі передачі інформації має принципіальні важливі наслідки для процесів усного та письмового дискурсів. По-перше, в усному дискурсі породження і розуміння відбувається синхронізовано, а в письмовому – навпаки. Крім того, швидкість письма набагато повільніша від швидкості усного мовлення і тому, письмовий дискурс характеризується складнішою синтаксичною будовою речень, в той час як усний схильний до протилежного. Друга принципова різниця полягає в каналі передавання інформації, – наявність контакту між адресантом і адресатом в часі і просторі: в письмовому дискурсі такого контакту в нормі немає. До того ж в усному дискурсі має місце ситуація, в якій відбувається комунікативний акт, що зумовлює використання займенників 1-

го та 2-го лица, залучаються емоції, використовуються жести й інші невербальні засоби. В письмовому дискурсі, навпаки, відбувається відділення адресанта і слухача від інформації, що описується в дискурсі. Це природно впливає на те, що тут частіше використовується пасивний стан. Письмовий дискурс розгортається тільки при наявності фізичного носія інформації (напр. папір). Автор тексту не завжди знає, хто має намір прочитати його текст, тому, логічно, що він не завжди має можливість врахувати всю специфіку очікувань читацької аудиторії. Читач (адресат) не може звернутися до автора з проханням пояснити якісь незрозумілі місця (крім випадків, коли є реальна можливість до нього звернутися), проте письмовий текст має чітку організацію, поділ на параграфи тощо. Текст можна прочитати в той час і в тому місці, в якому читач вважатиме за потрібне.

Із розвитком нових технологій з'явилися й інші види дискурсу: телефонна розмова, електронна пошта, спілкування за допомогою пейджера, відповіддача. Спілкування в режимі Chat є яскравим прикладом, в якому поєднуються письмовий і усний дискурс. Поряд з усним і письмовим дискурсом ще слід згадати інший різновид: уявну, де одна й та ж сама людина виступає і слухачем і тим, що говорить.

Більш чітку різницю між дискурсами можна визначити за допомогою жанру. Це поняття вперше використовувалося в літературознавстві для того, щоб розрізнити такі літературні твори, як новела, роман, повість, п'єса тощо.

УДК 81'1253:379.85

Зуєва А.О.¹, Горлачова В.В.²

¹студ. гр. МГУ-123

²канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Зуєва А.О., Горлачова В.В.

ОБРАЗ ЯПОНІЇ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Намагаючись популяризувати відпочинок в окремих країнах, фахівці з сфери туризму створюють тексти, спрямовані на формування позитивного образу країни місця відпочинку. Одним з популярних аспектів вивчення туристичної комунікації закордоном є спроба зафіксувати компоненти образу країни-місця відпочинку туристів. Наукова гіпотеза вчених полягає в тому, що в процесі написання рекламного тексту туристичного спрямування копірайтер визначається з пріоритетами країни-місця відпочинку, відображаючи її такою аби вона була цікава туристу. Метою нашої роботи стало виокремлення та опис лексичних засобів текстів англomовних сайтів туристичної спрямованості, що присвячені відпочинку в Японії. Матеріалом дослідження слугували тексти сайтів туристичних компаній.

Японія – це одна з найбільш цікавих країн для сучасних туристів, так читачі авторитетного видання Conde Nast Travellers у 2013 році визнали Японію найбільш бажаним місцем відпочинку. В сучасних англومовних текстах туристичної спрямованості, надаючи опис Японії або окремого міста цієї країни, копірайтери активно використовують парафрази (семантично неподільний вираз, що є описовою формою визначення змісту слова або словосполучення). Серед традиційних парафраз варто зазначити (the Land of the Rising Sun – Країна сонця що сходить), наприклад, «Being based in the destination, our Japanese Travel Specialists live, work and play in the Land of the Rising Sun, therefore have unrivalled local knowledge and secrets for ideal insider experiences». Досить поширена парафраза «Japan's kitchen» (визначення міста Осака): «Next, to Osaka, widely regarded as 'Japan's kitchen' to dine at a top restaurant». Доречи, визначаючи характерні риси туристичного образу сучасної Японії, туристичні менеджери підкреслюють кулінарний потенціал країни, наводячи лексеми тематичної сфери «їжа» («Discover the exquisite delights of Japan's food and culture. From frenetic fish-markets and noodle-making in Tokyo to the regional delights of Osaka, Takayama and Kyoto. We take you to the heart of each region with real cultural experiences to get you under the surface of this fascinating country»). Більш того японська їжа позиціонується безумовно як свіжа, корисна та смачна: «Stay in a traditional Japanese minshuku, indulging Japanese style with a kaiseki, a beautifully presented healthy meal of many small courses». Ще однією домінантою образу Японії є традиційність та церемоніальність, наприклад, «laid-back island life and unique Japanese culture», або «Go to a tea ceremony held on an island oasis in the heart of the city». Використання екзотизмів – дієвий спосіб акцентування ексклюзивності Японії та її звичаїв, наприклад, minshuku, kaiseki, soba, yukata, ryokan. У більшості випадків надається дефініція японського запозичення, наприклад, «Relax in your yukata (cotton robe) and take an after dinner soak in the onsen» або «You'll hop on the world-famous 'Bullet Train', known as the shinkansen by locals». Наслідкування традицій репрезентується як інтелектуальність, мудрість та утаємниченість жителів країни. Подорож до Японії стає магичною, загадковою пригодою. Досить поширеними епітетами необхідно визнати лексеми magical, spiritual, charmed («Discover the intensity of Tokyo, the pure, clean, natural beauty of Hakone and Mt. Fuji, and the spiritual style and grace of Kyoto»). Традиційно поширені в туристичному тексті (абстрактні) епітети beautiful, fascinating, pure, clean, unique чергуються з такими як ceremonial, classic, magical, majestic, noble, spiritual. За словами копірайтерів, Японія – країна контрасту та еkleктики, країна вибору (eclectic balance), де кожен знайде щось до душі: «There's also the opportunity to take in the trend-setting (but very contrasting) districts of nearby Harajuku and Omote-sando». Контрастність образу простежується і завдяки використанню лексичних засобів, що визначають темп

життя японців: з одного боку це - «Start early for Tsukiji Fish Market and spend the morning at this fascinating, frenetic hive of activity» або «Discover the vibrancy of Tokyo, the beauty of Kyoto and the generosity of Hiroshima» та «Leave the bustle of Tokyo for peaceful, tranquil Hakone, the gateway to Mt. Fuji». Японія здавна славиться сезонами цвітіння сакури («Anyone who knows anything about Japan knows that cherry blossom – or sakura season is a thing of fleeting, blissful beauty») до того ж, як острівна держава вона у багатьох асоціюється з водою та усіма відтінками океану. В рекламі неодноразово зазначається різнобарвність Японії, її яскравість, домінуючими кольорами виступають рожевий, блакитний, зелений та їх відтінки. Особливу увагу приділяють визначенню білого (реклама гірськолижних курортів Японії).

Таким чином, образ Японії в туристичних текстах складається з декількох компонентів (інтелектуальність, релігійність, магічність, контрастність). Колірна гама Японії обумовлена геокліматичними особливостями цієї країни.

УДК 811.112.2

Прохорова П.В.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Прохорова П.В.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ WANDERN В НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ДІАЛЕКТНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Німецькомовна територія у плані ландшафтів доволі різноманітна, тому концепт *Wandern* є одним з ключових. Досліджуваний феномен членується на концептуально-предметні області, а ті, у свою чергу, членуються на лінгвокультурні поняття. Розглянемо їх більш детально та проінтерпретуємо.

На фізичній карті можна побачити гори, рівнини, пагорби, озера. Підтвердженням цьому є численність діалектних лексем (163 одиниці), які репрезентують концептуально-предметну область RELIEF DER ERDOBERFLÄCHE / РЕЛЬЄФ МІСЦЕВОСТІ. У межах зазначеної області виділяються лінгвокультурні поняття WIESE / ЛУГ, ACKER / НИВА, UFER / БЕРЕГ, GEBIRGE / ГОРИ, ANHÖHE / ВИСОЧИНА.

Лева частка діалектизмів нижньонімецьких діалектів референційно співвідносяться з різновидами лугів (полів) і слугує вербальними маркерами поняття WIESE / ЛУГ: Broëggel – «Bröel (Flurname)», Flagg, Heowe – «Hufe (Flurname)», Luan – «Lode (Flurname)», Maisenhoe – «Meisenheide».

Назви лугових масивів групуються за такими семантичними параметрами: а) «**якість**»: Flage – «ebene Fläche (Flurname)», Fleddern – «Fleddern (Flurname, nasse Wiese; б) «**функціональна призначеність**»: Bleekwäide /

Rasenwäide – «Wiesenstück nahe dem Haus, worauf die Wäsche zum Bleichen gelegt wurde»; в) *«розташування»*: Bääkwäide – «Weide, Wiese am Bach, Fluß», Scheed / Schäid / Schee(de)n – «Ackergrenze, Flurgrenze».

Лінгвокультурне поняття ACKER / НИВА об'єктивується в баварсько-австрійській лінгвокультурі лексемами, які класифікуються за семантичними параметрами *«розташування»*, *«форма»*, *«засіяність»*. Гіперо-гіпонімічний ряд цих лексем очолює лексема Acker, який позначає земельну поверхню для ниви: Plack, den / Äckerken / Ackerlöö / Ackerslöö – «Ackerfläche», Wende / Wenden – «Acker, der auf einer Seite schräg zuläuft; kleines Ackerstück», Sommerbraoke – «Brache, unbestellter Acker im Sommer», Huuskamp – «Acker am Haus», Drees / Dreese / Dreesken – «Acker mit Gras oder Einsaat von Gras», Dießelhook – «Stelle im Acker voller Disteln».

Лінгвокультурне поняття UFER / БЕРЕГ утворює у межах концептуально-предметної області RELIEF DER ERDOBERFLÄCHE / РЕЛЬЄФ МІСЦЕВОСТІ поняття з відповідною назвою і семантично організує 9 назв морського берега, узбережжя, берега річки, струмка як то: Waterkant (niederd.), Wasser (nordd.), Staden (bayr.), Hüste (Plattd.) / Werdkant – «Ufer; Strand; Küste», Bääkenkant(e) / Bääk-oower – «Bachufer», Flechtwerk – «Befestigung von Ufer», Bolkewaater – «krummes Flußufer».

Особливості семантизації берега як одного з найважливіших для німецької культури елементів природного ландшафту становить певний інтерес, оскільки берег є досить репрезентативним для своєї сфери ментальним утворенням. Берег річки в німецькій лінгвокультурі сприймається як знаковий елемент простору (Waterkant, Wasserkant, Bolkewaater). Про це свідчить той факт, що берег може виступати в якості «захисника» позначення якоїсь області простору, розташованої на березі річки.

Функція берега поширюється і на «уявний» простір, порівн.: Staden (bayr.) – «Ufer (stad – тихий, спокійний)». Берег може символізувати також особисту (психологічну) сферу суб'єкта, де контакт з іншим берегом виступає як метафоричне позначення міжособистісного контакту: Werder, Werd (niederd.) – «Flussinsel; allein sein (самотній)».

Гори є географічними бар'єрами німецькомовних етноспільнот та порівнюються звичайно з височиною Höhe, номінації баварсько-австрійських діалектів вербалізують лінгвокультурне поняття GEBIRGE / ГОРИ: Knochn – «steiler Berg»; Berch – «Berg»; Nockerl, Nock, Nocken – knolliger Berg (Berg mit sanften Formen); Berig / Bergn / Bääg / Höhe / Bergs(k)e / Barg / Barge / Bargsken – «Berg; kleine Erhebung (Hügelland)»; Alm – «Bergwiese»; Kogel, Kofel – «Bergkuppe». Із словника австрійського варіанту було відібрано по-

няття Mugl – «nicht Hügel, nicht Berg (keine eindeutige Deutsche Entsprechung)», яке важко назвати антонімічним.

Географічним бар'єром німецькомовних ареалів нерідко є височина, але розуміється вона діалектоносіями по-різному. У нижньонімецьких діалектах поняття ANHÖHE / ВИСОЧИНА вербалізується лексемами, які позначають круті, стрімчасті береги ріки або озера, пагорби: Buggel / Mugel / Bühel / Högel – «kleinere Bodenerhebung», Böggel / Böggels / Höggel – «kleine, runde Erhebung im Gelände», Bülten / Bülte / Bültens / Bültken – «flache Erhebung im Gelände», Timpen / Timp / Timpens / Timpken – «spitz zulaufendes Gelände; Ackerstück», Höggels / Höggelken / Höwwel / Höwwels / Höwwelken – «Hügel; Höhenzug», Poll / Pollen / Pölleken – «kleine Erhöhung im sumpfigen Gelände», Sandbülte(n) – «Sandhügel».

Так, для порівняння, представники баварсько-австрійського регіону поняття височини асоціюється здебільшого з горами: Barge / Bargsken – «Berg; kleine Erhebung (Hügelland)», Bucklige Welt – «Hügelland am Alpenostrand», de Barge – «Hügelland», Berch – «Berg», Knochn – «steiler Berg», Nockerl, Nock, Nocken — «knolliger Berg (Berg mit sanften Formen)», Berig / Bergn / Bääg / Höhe / Bergs(k)e / Barg / Alm – «Bergwiese», Kogel, Kofel – «Bergkuppe», Palfen / Ofen – «steile Felswand», як бачимо, засоби вербалізації поняття RELIEF DER ERDOBERFLÄCHE / РЕЛЬЄФ МІСЦЕВОСТІ в повній мірі відбивають різноманітність географічних умов проживання німецькомовних етнічних груп.

УДК 343.148:004.9 (043.2)

Антоненко А.А.

викл. ЗНТУ

Антоненко А.А.

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Експертна діяльність має інформаційну основу, що являє собою сукупність інформації, яка забезпечує її існування.

Існують різні визначення інформації в спеціальній літературі: «інформація знижує невизначеність явища, це те, що змінює нас, зміст повідомлення, а також відомості, які містяться в повідомленні, сигналі або пам'яті»; «повідомлення, відомості про що-не-будь, які передаються людьми»; «зазначення змісту, який отримано з зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього, пристосування наших почуттів». - У всіх наведених визначеннях основна складова – це термін «зміст». Якісні особливості інформації використовуються під час вирішення завдань експертизи.

В останній час в спеціальній літературі стало поширеним поняття «інформаційне забезпечення». Є. Лук'янчиков зазначає, що інформаційне забезпечення ... доцільно розуміти в двох функціональних значеннях, а саме, з одного боку, як правове регулювання... і його сутність, з точки зору інформаційного підходу з позиції повноти і досконалості, чіткості регулювання діяльності, а, з іншого – це вдосконалення діяльності в плані наукового, методичного забезпечення, використання криміналістики та інших прикладних і спеціальних дисциплін з метою підвищення якості діяльності».

Правове регулювання з точки зору інформаційного підходу з метою повноти і досконалості регулювання експертної діяльності здійснюється кодексами: КПК, ЦПК, ГПК, Митним кодексом, Кодексом адміністративного судочинства, Законом України «Про судову експертизу», відомчими інструкціями і настановами МВС України, де передбачені основні спеціальні й технічні заходи такого забезпечення, тощо. Складовою інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності є масив нормативних актів з питань судової експертизи.

У плані наукового і методичного забезпечення – це насамперед експертна техніка, яка запозичена із різних галузей науки і техніки та скомпонована в стаціонарні й лабораторні комплекси. Криміналістичний облік – це система реєстрації, систематизації та зосередження об'єктів або відомостей про них за їх ідентифікаційними ознаками з метою використання облікових даних для розкриття і запобігання злочинам, що ґрунтується на наукових даних, уза-

гальненнях практики боротьби зі злочинністю. Стан розробників погіршується через відсутність загальної стратегії комп'ютеризації судової експертизи, принципів перекладу на нову мову програмування. Що стосується колекцій довідкового і натурного характеру, то вони використовуються з метою інформаційного забезпечення пізнавальної діяльності експерта. В судовій експертизі вони мають два види: натурні колекції і оптові форми. Джерелом інформаційного забезпечення є і музеї криміналістики, які створюються при кафедрах вищих юридичних закладів освіти загального типу або спеціального, а також у різних експертних установах з метою експозиції речових доказів, які були предметом злочинів або експертних досліджень знарядь злочину та ін.

В законодавстві відсутнє визначення поняття і змісту інформаційного забезпечення діяльності державних судово-експертних установ. Деякі вчені вузько розуміють це поняття, визначаючи його тільки як можливість на запити керівників цих закладів отримувати зразки, каталоги продукції, технічну і технологічну документацію та інші матеріали, отримувати після закінчення експертизи предмети – речові докази у справі для використання їх в експертній, науковій та навчально-методичній діяльності. Вважаємо, що елементами інформаційного забезпечення експертної діяльності є і відомості про об'єкти судових експертиз, інформація про методи і методики вирішення експертних завдань. Ці відомості мають місце в загальнонауковій і спеціальній літературі, а також в наукових звітах і архівах експертних висновків.

Деякі аспекти методологічного забезпечення судово-експертної діяльності закріплені в нормативно-правовому аспекті (Закон «Про судову експертизу» 2004 р.). Відповідно до ст. 8 цього Закону створено Координаційну раду з проблем судової експертизи. Координація організаційної й наукової роботи потребує створення реєстру сертифікованих експертних методик з міжвідомчою координацією.

УДК 340

Баєва Л.В.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Баєва Л.В.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ РІШЕНЬ МІСЦЕВИХ РАД

Рішення місцевих рад, які встановлюють подальше життя держави і суспільства, приймаються відповідними органами місцевого самоврядування України в межах законодавчо визначеної компетенції. Питання осмислення механізму формування, прийняття і реалізації зазначених рішень, а також прагнення підвищення їх ефективності зумовлює їх актуальність.

Постійне вдосконалення механізму прийняття та реалізації рішень місцевих рад обумовлюється тими повноваженнями, які, згідно з чинним зако-

нодавством, має здійснювати кожна рада, та реаліями відповідного етапу розвитку України, необхідністю розв'язання щоденних проблем конкретного регіону, населеного пункту.

Після того, як рішення місцевої ради прийняте, набуло відповідної форми та юридичної сили, настає етап його реалізації. Значення цього етапу визначається тим, що повнота реалізації прийнятих радами рішень забезпечує реальні результати й зміст функціонування органів місцевого самоврядування.

Варто зазначити, що процес реалізації є дуже важливим і заслуговує на окрему увагу, оскільки всі органи місцевого самоврядування не лише підпорядковані закону, але й мають своїм безпосереднім обов'язком реалізовувати, втілювати управлінські рішення в життя суспільства. Процес здійснення нормотворчої діяльності місцевими радами може полегшити, а може й загальмувати здійснення громадянином належних йому прав і виконання покладених на нього обов'язків. У процесі реалізації рішень місцевих рад виявляється чимало фактів, коли виконання нормативних приписів, що формально відповідають закону, призводить до істотного обмеження прав громадян і юридичних осіб.

Зазначено, що механізм реалізації рішень місцевих рад являє собою сукупність політичних, організаційно-правових, економічних, соціально-культурних, ідеологічних засобів здійснення суб'єктами муніципального права публічної влади під час вирішення питань місцевого значення, згідно з Конституцією і законами України.

Аналіз механізму реалізації рішень місцевих рад дає підстави зазначити, що недоліком існуючого механізму реалізації рішень місцевих рад є те, що прогнозування розвитку будь-якої проблемної ситуації за вибору певної альтернативи відбувається переважно на етапі підготовки проекту та частково за його аналізу. Але проходження всіх етапів механізму підготовки проекту та реалізації рішення місцевих рад відбувається протягом певного часу. За цей час ситуація може змінитися, і деякі рішення вже не відповідатимуть своєму призначенню. Саме тому дуже важливо спрогнозувати можливі альтернативні варіанти впливу рішень місцевих рад на учасників адміністративно-правових відносин і своєчасно попереджувати настання небажаних наслідків у результаті реалізації цих рішень.

Важливим засобом забезпечення механізму реалізації рішень місцевих рад є контроль. Він здійснюється в усіх державних та недержавних органах, громадських організаціях. Контроль є об'єктивною необхідністю у процесі прийняття рішень місцевих рад, оскільки саме завдяки йому реалізуються організаційні плани й здійснюється спостереження за ходом їх виконання.

Суттєве значення у забезпеченні й належній реалізації механізму здійснення права членів територіальних громад на інформацію є чітке законодавче регулювання порядку офіційного оприлюднення рішень місцевих рад.

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ СУДДІ ТА СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЬЯТЬ

У філософській літературі процес формування внутрішнього переконання судді передається формулою «пізнано-усвідомлено-пережито-прийнято за істину». У гносеологічному аспекті процес формування суддівського переконання розгортається в системі «незнання-знання»: від вірогідності знання - до знання істинного і достовірного, отриманого у результаті досліджень сукупності доказів.

З точки зору сучасної психології переконання, як таке, це усвідомлена потреба особистості, що спонукає її діяти відповідно до своїх ціннісних орієнтацій. Це уява про нормативну поведінку, що стала внутрішньою мотивацією.

Одні вчені вважають що, внутрішнє переконання судді становить собою усвідомлену потребу судді використання власних думок, поглядів і знань. Воно пов'язане із правосвідомістю судді, яка розглядається як форма суспільної свідомості, що поєднує систему поглядів, ідей, уявлень, теорій, а також почуттів, емоцій і переживань. Процес формування внутрішнього переконання судді пов'язаний з безперервним вирішенням сумнівів, які виникають при розгляді справи.

Інші вважають, що суддівське переконання треба розглядати як складне явище, під яким розуміється не просто індивідуальне та суб'єктивне відчуття впевненості. Звичайно, переконання суддів є індивідуальним та суб'єктивним у тому розумінні, що воно складається в окремих людей, які вирішують справу. Але в жодному разі його не можна розглядати лише в психологічному аспекті. Переконання суддів спирається насамперед на їхню правосвідомість, всю сукупність поглядів та переконань.

Треті розуміють під внутрішнім переконанням суддів їхню впевненість суддів у тому, що вони дали правильну оцінку всім наявним у справі доказам і що висновок, якого вони дійшли таким шляхом з усіх питань при розгляді справи, є правильний. При цьому внутрішнє переконання суддів має спиратися на дослідження кожного доказу окремо і всіх доказів у їх сукупності та взаємозв'язку.

Отже, ми бачимо, що у будь-якому разі, переконання виступає таким собі психологічним фільтром, через який проходить рішення судді по справі. Тобто, воно на практиці виявляється безумовно суб'єктивним, що неодноразово знаходило своє підтвердження у роботах різних фахівців. Таким чином, закладати його у теоретичну основу судового права, у якості можливості або права судді – не тільки не можна, а й вкрай небезпечно.

У той же час, слід визнати, що судді є залежними від багатьох факторів, які прямо впливають на їх внутрішнє переконання, що в кінцевому результаті відображається на судовому рішенні, і не завжди таке рішення є зразком

об'єктивності та справедливості, що знов таки підтверджується судовою практикою та кількістю осіб звільнених із судових лав саме за такі «зразкові» рішення.

На нашу думку, переконання судді слід сприймати як стале відношення судді до певних обставин та його (судді) дій у рамках судового провадження. Саме на основі переконання щодо будь-чого суддя приймає певне рішення. Однак, хіба тільки переконання виступає таким собі фільтром – а досвід, а принципи, а властивості характеру, а правосвідомість, а рамки закону? Хіба вони не впливають на прийняте рішення? До того ж, а де ті рамки, де закінчується внутрішнє переконання та починається свавілля судді? З огляду на викладене, вважаємо не вірним застосування юридично закладеної у деяких нормативно-правових актах дефініції «внутрішнє переконання судді», як такої, що не відповідає ні розумінню сучасного судочинства, ні логіці побудови юридично-виваженої моделі судового провадження у цілому.

Подібні явища досить комплексно та органічно описує та включає в себе «судовий розсуд», який, перш за все, включає в себе як найменш два ключові аспекти: як психологічний (сприйняття фактів та обставин по справі, пропуск їх через свої «психологічні фільтри») – у вигляді досвіду, правосвідомості, життєвих цінностей тощо), так і діяльний (прийняття рішення та видання на його основі судового акту у вигляді постанови або ухвали). По-друге, судовий розсуд має більш-менш конкретні рамки.

Для того щоб не вносити плутанини у зміст різноманітних юридичних понять, на нашу думку, подібні дефініції як «переконання судді», «судейське переконання» слід взагалі виключити із юридичного обігу, а описані до сьогодні ними правові явища, включити як складові до великого правового феномену «судовий розсуд».

До того ж, неодноразово низка фахівців, із якими ми безумовно погоджуємося, закликала до необхідності нормативного закріплення судового розсуду у якості нормативної дефініції, що є, на нашу думку, слушним, своєчасним та вкрай необхідним.

УДК 347.763

Болокан І.В.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Болокан І.В.

ОСОБЕННОСТИ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ СТАТУСА ПЕРЕВОЗЧИКА В ДОГОВОРЕ ПЕРЕВОЗКИ ТРАНСПОРТОМ ОБЩЕГО ПОЛЬЗОВАНИЯ КАК ПУБЛИЧНОГО ДОГОВОРА

Пункт 1 ст. 396 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК Республики Беларусь) дает легальную дефиницию публичного договора и содержит приблизительный перечень таких договоров. Как одну из определяющих характеристик публичного договора ГК Республики Беларусь в ка-

честве стороны публичного договора, которая взяла на себя обязательство по продаже товаров, выполнению работ или оказанию услуг, называет коммерческую организацию. Эта сторона считается «более сильной» стороной в публичном договоре. Одним из договоров, который ГК Республики Беларусь называет в приблизительном перечне таких договоров, является договор перевозки транспортом общего пользования (ст. 396, п. 3 ст. 743 ГК Республики Беларусь).

В отношении «более сильной» стороны публичного договора перевозки транспортом общего пользования в специальной норме ГК Республики Беларусь (п. 1 ст. 743) отдельно не говорится о том, что это должна быть именно коммерческая организация. Лишь во втором пункте указанной статьи упоминается о перечне организаций обязанных осуществлять перевозки, признаваемые перевозками транспортом общего пользования, который публикуется в установленном порядке. Из анализа нормы ст. 44 ГК Республики Беларусь можно сделать вывод о том, что понятия «организация» и «юридическое лицо» в данном кодексе употребляются как синонимы. В связи с этим возникает определенная несогласованность общих и специальных норм ГК Республики Беларусь в отношении регулирования статуса перевозчика. Так, в общей норме о публичных договорах (ст. 396 Гражданского кодекса Республики Беларусь) говорится о том, что «публичным признается договор, заключенный коммерческой организацией...», то есть круг субъектов, которые признаются «более сильной» стороной в публичных договорах, является более узким по сравнению с положениями специальной нормы, регулирующей один из таких договоров (п. 1 ст. 743 Гражданского кодекса Республики Беларусь).

Такая же несогласованность наблюдается и между нормами ГК Республики Беларусь и специальными нормативно-правовыми актами – транспортными законами и подзаконными нормативно-правовыми актами. Исходя из положений ст. 3 Закона Республики Беларусь «Об основах транспортной деятельности» транспорт общего пользования может быть железнодорожным, морским, речным, автомобильным, авиационным (воздушным). Так, например, в соответствии с Уставом железнодорожного транспорта общего пользования, утвержденным Постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 02.08.1999 г. № 1196, который разработан в соответствии с Законом Республики Беларусь от 06.01.1999 г. «О железнодорожном транспорте», «Белорусская железная дорога» является государственным объединением, а, соответственно, не является коммерческой организацией. Статья 1 Воздушного кодекса Республики Беларусь определяет перевозчика как эксплуатанта воздушного судна, имеющего в соответствии с законодательством право на выполнение воздушных перевозок, а эксплуатантом воздушного судна в этой же статье признается организация, гражданин или иной субъект гражданско-

го права То есть, как видим, в данном перечне содержится более широкий диапазон субъектов, а не только коммерческие организации. Аналогичную ситуацию можно увидеть и при анализе Закона Республики Беларусь от 14.08.2007 г. № 278-З «Об автомобильном транспорте и автомобильных перевозках», и при анализе соответствующих норм Кодекса внутреннего водного транспорта Республики Беларусь.

Таким образом, ГК Республики Беларусь, определяя в соответствующих общих нормах дефиницию публичного договора, акцентируют внимание на определенных аспектах, выделяя соответствующие признаки отнесения того либо иного договора к числу публичных. Одним из таких определяющих признаков в ГК Республики Беларусь является статус коммерческой организации у той стороны публичного договора, которая оказывает соответствующие услуги. В отношении договора перевозки транспортом общего пользования, который относится к числу публичных, при формулировке его общей дефиниции и дефиниций разновидностей этого договора белорусский законодатель не выдерживает какой-то единой позиции и допускает нечеткость в формулировании требований к статусу перевозчика, что приводит к несогласованности законодательных положений в общих и в специальных нормах и нормативно-правовых актах. Несогласованность общей и специальных норм кодифицированного акта является нежелательным явлением с точки зрения юридической техники, поскольку влечет за собой необходимость толкования соответствующих норм.

УДК 343

Буканов Г.М.

канд. політ. наук, старш. викл. ЗНТУ

Буканов Г.М.

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ МІСЦЯ ПОДІЇ

На практиці мають місце випадки досить широкого тлумачення поняття «місце події», що не дозволяє відмежовувати огляд місця події від інших видів оглядів (місцевості, приміщень, транспортних засобів, трупа, предметів) та інших слідчих дій. Так, у випадках, коли потерпілого було вивезено з місця події до початку огляду, до протоколу включається опис трупа, що перебуває в лікарні (при цьому описується обстановка в операційній і т.д.), у той час як огляд трупа в подібних випадках є самостійним видом огляду, а фіксація обстановки операційної є зайвою, оскільки вона не стосується події, яка відбулася. Або ж до приїзду машини швидкої допомоги потерпілі, які залишилися живими, описуються у протоколі огляду місця події поряд з іншими об'єктами обстановки, тоді як законом передбачається освідування живих осіб. Необгрунтовано іноді провадяться огляди місця події у

приміщеннях, що належать особам, які ніяк не причетні до події злочину, або де проживав, працював потерпілий, підозрюваний, за відсутності підстав припускати, що саме в цьому місці щось відбулося. По суті, у подібних випадках мають місце огляди приміщень (або за наявності підстав – обшуки). Спираючись на викладене, можемо підсумувати, що під місцем події слід розуміти ділянку місцевості чи приміщення, де відбулася подія, що має ознаки злочину, або де виявлені її сліди, залишені в результаті дій злочинця або жертви у процесі вчинення злочину, готування до нього або приховання його наслідків.

Проведений поглиблений аналіз праць криміналістів дозволяє визначити обстановку місця події як комплекс усіх матеріальних об'єктів, змін у рамках місця події, пов'язаних з досліджуваною подією і діями її учасників, а також усіма наступними подіями.

Виходячи з наведеної дефініції, можемо назвати наступні групи об'єктів обстановки місця події:

1) сліди – як будь-які зміни обстановки, викликані подією, що відбулася (включаючи об'єкти, на яких вони утворилися). До таких ми відносимо сліди а) людини (ніг, рук, зубів, губ, крові, виділень, волосся); б) тварин; в) речовин, рідин, запахів, г) мікрочастинки, мікроречовини, мікроволокна органічного й неорганічного характеру; г) сліди транспорту; д) механічні ушкодження (розриви, розрізи, проколи, відколи, відщеплення, розруби, розлами, розпили, розтягування, волочіння, вдавнення, вигини, забиті місця, садна, переломи, подряпини, рани тощо); е) вогнепальні ушкодження; є) вузли; ж) хімічні, термічні, біологічні сліди; з) зміну місцезнаходження, розташування, знищення й появу предметів, речей; и) зміну стану, властивостей предметів. Для кожного виду злочину можна вирізнити групи характерних (типових) слідів як системи змін, що настають у результаті подій відповідного роду, виду. «Типові сліди» – це збірна категорія, що включає будь-які сліди, що можуть мати місце при вчиненні певного виду злочину. У кожному ж конкретному випадку обстановка місця події може містити лише деякі сліди з такого переліку типових. У той же час злочинець може утворити сліди, які не є типовими, що мають незвичайний вид. Відзначені розходження дозволяють простежити співвідношення: частковий збіг понять «типові сліди події» («слідова картина») і «обстановка місця події» (зокрема, її зміни, викликані подією, що відбулась);

2) зміни обстановки, причинно не пов'язані з подією (які в деяких випадках помилково можуть бути витлумачені як фрагмент відображення події). У зв'язку з цим висновок про відносність виявлених змін до події може бути зроблений лише на підставі проведення одночасного дослідження інших слідів і встановлення зв'язків перших і других;

3) деталі обстановки, що не зазнали змін, значимі для розслідування: а) об'єкти, які можуть бути використані як порівняльні зразки при проведенні експертних досліджень, як орієнтуюча інформація при проведенні наступних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів; б) ознаки обстановки, аналіз яких сприяє поясненню механізму події, дій її учасників, установленню умов, за яких вона відбувалася, висуненню версій про особу злочинця, його відносини і зв'язки з об'єктом посягання, про можливих очевидців; в) відсутність змін, характерних для події цього виду, як ознака інсценування або як наслідок їх зникнення, знищення, неповноти відображення.

УДК 343.91

Градецький А.В.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Градецький А.В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄС ЩОДО ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Основним змістом співпраці спецслужб європейських держав, зокрема у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, є обмін на двосторонньому рівні інформацією із зазначеної проблематики.

У 1975 році була створена так звана група TREVI, яка об'єднала міністрів юстиції та внутрішніх справ країн ЄС з метою посилення боротьби з міжнародною організованою злочинністю, тероризмом, торгівлею наркотиками. Зараз ця група поступилася місцем співробітництву у галузі юстиції і внутрішніх справ (ЮВС) в ЄС так званому Комітету К4, що складається з високопоставлених функціонерів та готує рішення у сфері ЮВС і відповідає за їх реалізацію. Бернський клуб був створений у 1965 році. До його складу входять керівники спецслужб країн-членів Євросоюзу. До існуючих структур співробітництва можна також віднести Конференцію міністрів внутрішніх справ країн Західного Середземномор'я, яка була утворена у 1982 році за ініціативою Франції з метою боротьби з ісламським фундаменталізмом та організованою злочинністю. У цьому ж ряду знаходиться Конференція Середньої Європи, що об'єднує керівників служб розвідки і безпеки країн Східної та Центральної Європи. Семінари ILETS мають на меті зібрання на неформальній основі представників спецслужб з питань легального перехоплення телекомунікацій. У 2000 році, під час головування в ЄС Фінляндії, з метою забезпечення координації діяльності поліцейських відомств країн-членів Євросоюзу та кандидатів на вступ було утворено Раду керівників поліцейських організацій – Police Chiefs Task Force (EPCTF).

Процес співробітництва спецслужб країн-членів ЄС набув певного поживлення після подій 11 вересня 2001 року. Зокрема, керівними органами ЄС було ухвалено низку рішень стосовно здійснення посиленого співробіт-

ництва в рамках Євросоюзу в так званій розвідувальній сфері. З цією метою за ініціативи Верховного представника Євросоюзу було засновано Центр оцінки ситуацій для обміну розвід-інформацією між основними спецслужбами країн-членів організації.

У грудні 2003 року на черговому саміті ЄС у Брюсселі було прийнято Європейську стратегію безпеки, де вперше тероризм було включено до переліку основних загроз для безпеки Союзу. Проте, будь-яких конкретних кроків у напрямі утворення спеціальних органів ЄС, до компетенції яких входила б розробка загальної концепції використання спецслужб країн-членів Союзу у боротьбі з тероризмом та координація їх діяльності, зроблено не було. Формат їх взаємодії залишався без суттєвих змін. Більш того, з точки зору правових інституцій, в рамках ЄС так й не було створено ефективного загального механізму боротьби з тероризмом.

Питання необхідності кардинального покращення взаємодії набуло особливої актуальності лише у березні 2004 року, після реалізації низки терористичних актів у Мадриді. Уперше за весь час існування Євросоюзу на порядок денний були винесені не тільки завдання організації і здійснення більш глибокого співробітництва спецслужб Євросоюзу, але й створення у перспективі в рамках ЄС наднаціональних розвідувальних структур, а також – вироблення єдиної концепції діяльності спецслужб як елемента спільної європейської політики у галузі оборони і безпеки. Зокрема, вже 19 березня 2004 року на вимогу ФРН в екстреному порядку було проведено Раду міністрів ЮВС, де обговорені основні можливі заходи з протидії тероризму.

25–26 березня 2004 року Європейською радою за результатами саміту ЄС було прийнято ряд документів програмного характеру: Декларацію про боротьбу з тероризмом, Стратегічні цілі Європейського союзу у боротьбі проти тероризму (оновлений План дій) і т. ін. Декларація передбачає активізацію співпраці між Європолом, Євроюстом, розвідувальними структурами країн-членів ЄС і Радою керівників поліцейських підрозділів країн ЄС. Пріоритетне значення буде надано подальшій розробці законодавства щодо недопущення фінансування тероризму та обміну інформацією з питань його фінансування.

Австрія, Німеччина та країни Бенілюксу заявили про намір активізувати у 5-сторонньому форматі боротьбу з тероризмом і організованою злочинністю. З цією метою на зустрічі міністрів ЮВС зазначених країн було прийнято рішення щодо створення єдиного банку даних на осіб, що підозрюються у причетності до діяльності терористичних організацій і організованих злочинних угруповань.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що вжиті на початку XXI ст. Європейським Союзом заходи щодо активізації боротьби з тероризмом у напрямі підвищення координації діяльності спецслужб країн-членів

організації мають досить змістовний та продуманий характер. Слід очікувати, що питання ефективності прийнятого ЄС курсу на підвищення координації діяльності спецслужб за рахунок створення посади Координатора та використання можливостей вже існуючих організаційних структур організації, тобто без утворення єдиної загальноєвропейської спецслужби, вирішуватиметься вже найближчим часом залежно від практичних результатів діяльності спецслужб країн-членів по боротьбі з тероризмом.

УДК 346.548(477)/(4)-021.25(043.2)

Давиденко О.О.

викл. ЗНТУ

Давиденко О.О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Перші спроби розробки цілісної концепції захисту прав споживачів були здійснені наприкінці ХІХ сторіччя - у період бурхливого розвитку продуктивних сил. Уже тоді уряди деяких найбільш розвинених країн здійснили ряд акцій, спрямованих на обмеження свавілля виробників і торговців. Зокрема, були прийняті нормативні акти, що захищали споживачів хід фальсифікації продуктів харчування. Як показав час, ефективність таких нормативних актів виявилася досить високою. Наприклад, деякі закони, прийняті в Німеччині в той час, діють і зараз.

Крапкою відліку в повороті до інтересів споживачів вважається 15 березня 1962 року, коли було опубліковано спеціальне послання президента США Джона Ф. Кеннеді про захист прав споживачів. У цей день вперше був проголошений принцип переваги інтересів споживача над інтересами виробника і сформульований перелік прав споживача, що потім почав застосовуватися не тільки в США, але і в усьому світі.

Актуальність досліджуваного питання підтверджується тим, що сфера захисту прав споживачів є важливою складовою усієї політики Європейського Союзу, де функціонують чіткі механізми такого захисту. І Україна, як відомо, в своїй політиці визначає важливе місце для правового забезпечення захисту прав споживачів. У ч.4 ст. 42 Конституції України зазначається, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Отже, як і в ЄС, в Україні захист прав споживачів віднесено до однієї з найважливіших сфер державної політики.

Захист прав споживачів відбувається через низку нормативно-правових актів, які вибудовані в певну ієрархічну систему та взаємопов'язані між собою.

Джерела права Європейського Співтовариства у своїй ієрархії поділяються на джерела первинного права та джерела вторинного права. Що ж до захисту прав споживачів, то відповідні правові норми містяться як у джерелах первинного, так і вторинного права.

Основним положенням для всієї бази правового регулювання захисту прав споживачів у ЄС є положення ст.153 Договору про заснування ЄС, яку називають статтею «мінімальний характер». Тобто відбувається мінімальна гармонізація сфери захисту прав споживачів на рівні ЄС, а держави-члени мають право встановлювати жорсткіші норми, які б створювали вищий рівень захисту прав споживачів порівняно з ЄС.

У ст.153 Договору передбачено, що «для відстоювання інтересів споживачів та забезпечення високого рівня їх захисту, Співтовариство робить свій внесок у захист здоров'я, безпеки та економічних інтересів споживачів так само, як і в забезпечення їх права на інформацію, освіту та самоорганізацію з метою захисту своїх інтересів».

Дана стаття вказує на необхідність звернення уваги на права споживачів при визначенні та здійсненні політики Європейського Співтовариства в усіх сферах. У п.2 ст.153 Договору зазначено: «вимоги захисту прав споживачів беруться до уваги при визначенні та здійсненні політики і діяльності Співтовариства в інших сферах».

Увесь масив законодавства щодо захисту прав споживачів поділяють на певні групи (блоки) відповідно до основних прав споживачів, визначених ще в 1975 р. в Програмі дій щодо політики спільноти у сфері захисту прав споживачів, зокрема: захист економічних інтересів споживачів; охорона здоров'я та безпека споживачів; інформування, навчання та представництво споживачів.

Також існують акти, які не мають юридичної сили, але все ж помітно впливають на формування політики ЄС у сфері захисту прав споживачів у цілому та на подальшу розробку актів у цьому секторі зокрема. Це Зелені та Білі книги, які є свого роду програмними документами. Такі книги є і стосовно політики ЄС у сфері захисту прав споживачів. Це, наприклад, Зелена книга про захист прав споживачів у Європейському Союзі від 2 жовтня 2001 р.

В Україні, на відміну від ЄС, законодавство не передбачає поділу захисту прав споживачів на блоки чи групи. Це не можна вважати недоліком чи перевагою, оскільки такий поділ відбувається тільки на рівні ЄС, а в державах-членах він теж відсутній.

Загальні положення про захист прав споживачів містяться в Цивільному кодексі України. Хоча в ньому безпосередньо і не вживається термін «споживач», однак, регулюючи ті чи інші питання, в ньому все одно йдеться про споживачів. Ст. 39 ГК України також, включає норми, що містять загальні положення про захист прав споживачів. Одним з найважливіших актів у сфері захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів». Цей закон

регулює загальні та конкретні питання. За своєю суттю термін «споживач» в цьому законі відповідає поняттю, яке використовується в праві ЄС.

Таким чином, можна зробити висновок, що всі дії, заходи та документи ЄС, що стосуються сфери захисту прав споживачів, є узгодженими і говорять про важливу роль цієї сфери як складової частини всіх напрямків діяльності ЄС. Стосовно України, то нормативно-правові акти в сфері захисту прав споживачів є теж узгодженими та послідовними.

УДК 340

Денисенко В.В.

канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

Денисенко В.В.

ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ГОСТИННОСТІ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Не визнання правового статусу іноземців суперечило економічним потребам греків і римлян, бо впливало на імпорт і зовнішню торгівлю взагалі. Досить рано утворився інститут покровителів іноземців, викликаний до життя як вимогами захисту, безпеки особи іноземця, так і цілком прагматичними міркуваннями власної національної безпеки. Інститут захисту (покровителів) іноземців став своєрідним свідченням суперечності між первісними пережитками примітивної свідомості, що не приймала нічого іноземного, і вимогами розвитку міжнародних відносин. Тут саме правове регулювання ставало фактором прогресивного розвитку свідомості, релігійних вірувань, моралі стародавніх народів. На міжособистих стосунках зародилося правило захисту громадянином держави свого знайомого іноземця, з яким він співпрацював. Оскільки такі відносини набули масового характеру, то їм надано значення державного інституту. В Греції ним став інститут проксенії. Розвинений інститут покровителів іноземців з визначеними привілеями і імунітетами існував у стародавньому Римі, відповідні правовідносини отримали назву патронату.

Свідчення про інститут гостинності належать ще до племінного суспільства. Гостинність як право народів було тут першим кроком на шляху до виникнення міжнародного права взагалі. У період греко-римської античності цей інститут оформився на основі запозичення відповідних норм більш раннього періоду.

В Стародавньому Римі інститут гостинності набуває форми договору (до цього він існував лише у формі звичаю – на Стародавньому Сході). У римлян гостинність існувала у двох видах – особиста (характеру сімейних зв'язків – *hospitum privatum*) і громадська, державна (*hospitum publicum*). Договір про державну гостинність укладав сенат. Згідно з договором іноземцю надавалися певні привілеї: безоплатні житло, харчування, гостьові пода-

рунки, право брати участь у жертвопринесеннях, урочистих обідах, видовищах державного значення тощо.

Hospitum privatum – приватне право гостинності. Зміст цих правовідносини полягав у тому, що римський громадянин ставав патроном іноземцю, який отримував статус клієнта, брав його під свій захист, здійснював від його імені угоди, захищав його інтереси в римському суді. Невідповідальний патрон міг бути покараним, оголошувався приреченим помсті богів, поставленим поза законом. Але все це було правом совісті, звичаєм, підтриманим релігією.

Порушення правил гостинності каралося за римськими законами і міжнародними договорами, які застосовували претори peregrinorum – спеціально введена посада для улагодження справ іноземців. Обсяг прав іноземців поступово розширювався від елементарних прав торгівлі до володіння майном та одруження, аж поки імператор Каракалла 212 р. н.е. не зрівняв їх у правах з місцевими жителями.

В римський період інститут гостинності зберігав багато природно-правових рис. Це право повинно було дотримуватися внаслідок самої його природи, оскільки воно походило від божества. Особливо слід наголосити на релігійному забезпеченні цього інституту. Як і міжнародні договори, інститут гостинності перебував під покровительством богів, що свідчить про важливість, якої надавали стародавні люди його дотриманню як господарями, так і гостями, котрі не повинні були ним зловживати.

Виникненню інституту гостинності, пом'якшенню статусу іноземців у міжнародному праві, утвердженню ставлення до іноземців з повагою, не загрожуючи їх життю, власності, безпеці та, як результат, визнанню принципу рівності іноземців і власного населення, сприяло розширення міжнародних відносин стародавніх держав.

Тісно з питанням становлення правового статусу іноземців пов'язане формування правового статусу особи взагалі. У стародавній період почав складатися правовий статус окремої особи, відбувається його визнання міжнародними договорами та закріплення в них. У міжнародних договорах за особою, як правило, закріплювався той статус, який вона мала за правом своєї країни.

Саме виникнення ідеї невідчужуваності, природного характеру прав людини є досягненням греко-римської античності. Вчені констатують, що в цей період сформувалися практично всі категорії прав людини, відомі сучасному міжнародному праву (право на життя, свободу, особисту недоторканість, право власності, свобода думки та релігії тощо).

**МІСЦЕ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ У
МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН**

Основою створення та функціонування механізму забезпечення прав та свобод громадян є Конституція України, яка розкриває суть цього механізму через такі поняття, як «гарантується», «охороняється», «не допускається», «забороняється», «забезпечується» та ін. Ці терміни передбачають активну діяльність органів виконавчої влади з реалізації прав та свобод, і використання того чи іншого зумовлено необхідністю підкреслити відповідну сторону механізму забезпечення прав та свобод громадян. Розмежування зазначених термінів не тільки є даниною законодавчій стилістиці, а й безпосередньо пов'язане і впливає із законодавчої техніки, несе відповідне змістове навантаження.

Необхідною умовою реалізації громадянських прав та свобод є наявність механізму їх забезпечення та гарантій, адже проголошення будь-якого права людини, навіть закріпленого відповідними актами держави і його органами, є не більше, ніж декларація.

Адміністративно-процесуальний механізм охорони прав та свобод громадян має профілактичне значення і діє до виникнення посягань. Даний механізм охорони містить процесуальні норми, що регламентують діяльність суб'єктів, спрямовану на охорону прав та свобод громадян. Цими нормами встановлюються такі процедури, як профілактика, контроль і нагляд.

Адміністративно-процесуальний механізм забезпечення прав та свобод громадян діє в різних сферах життєдіяльності держави. Суттєвим є питання про те, що даний механізм виникає в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів держави. А тому методи, за допомогою яких ці органи держави забезпечують права та свободи громадян, обумовлені характером їх виконавчо-розпорядчої діяльності.

Невід'ємною частиною адміністративно-процесуального механізму прав та свобод громадян є адміністративно-процесуальні гарантії. Для з'ясування сутності адміністративно-процесуальних гарантій прав та свобод громадян слід у першу чергу зупинитися на проблемі використання цього терміна. Справа в тому, що в законодавстві України відсутнє визначення цього поняття, хоча інколи вживаються такі терміни, як «гарантії», «гарантує», «гаранту-

ється» (п.1 ст. 6 КАС, п.3 ст. 8 КАС, ст. 3, 8 КУ), що мають один корінь. Процесуальні гарантії – це встановлені законом специфічні юридичні засоби процесуального забезпечення реалізації норм, які закріплюють матеріальні гарантії прав та свобод і потребують певного порядку втілення, наприклад, право на судовий захист, право на оскарження дій або бездіяльності адміністративних органів та їхніх посадових осіб, право на конституційне звернення реалізуються в процесуальній формі, яка визначена відповідними нормативними актами.

Аналіз сутності адміністративно-процесуальних гарантії прав та свобод громадян як правових засобів та способів, від дієвості яких залежить ступінь реалізації прав та свобод, виконання адміністративними органами покладених на них обов'язків і притягнення винних у порушенні цих прав та свобод до відповідальності, дозволяє виділити певні ознаки цих гарантії. Ознаки адміністративно-процесуальних гарантії прав та свобод громадянина, на які нами було акцентовано увагу, збігаються з ознаками правових гарантії, що наводяться деякими авторами, а саме:

- адміністративно-процесуальні гарантії прав та свобод громадян визначаються компетенцією адміністративних органів та їхніх посадових осіб щодо вирішення питань, пов'язаних із реалізацією статусу людини чи громадянина; надання даним органам і посадовим особам необхідних повноважень;

- обов'язок адміністративних органів і їхніх посадових осіб, що мають відповідні повноваження, застосовувати з метою забезпечення прав та свобод громадян комплекс заходів, закріплених в законі;

- встановлення відповідальності посадових осіб адміністративних органів за невиконання чи несвоєчасне виконання обов'язків, пов'язаних з реалізацією статусу громадянина;

- обов'язок уповноважених адміністративних органів і їхніх посадових осіб відновити порушені права та свободи громадян, відшкодувати завдану їм моральну і матеріальну шкоду, добиватися притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Також відзначимо, що гарантії не повинні забезпечувати реалізацію і охорону суб'єктивних прав лише самими особами, які наділені цими правами.

Отже, враховуючи все вищевикладене, адміністративно-процесуальними гарантіями слід визнати передбачені законодавством правові засоби та способи, що забезпечують реалізацію, охорону і захист прав та свобод громадян і спрямовані на законний хід і результати процесу.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Питання захисту комерційної таємниці є досить важливими як для комерційних підприємств, так і для самої держави, оскільки розвиток в Україні підприємницької діяльності є запорукою поліпшення ситуації в економіці країни й, відповідно, забезпечує надходження коштів у державну скарбницю. Серед основних засобів правового характеру, визначених в законодавстві України щодо захисту комерційної таємниці є закріплення права на інформацію, визначення режиму функціонування інформації, інтелектуальної власності тощо. Аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати, що законодавець, визначаючи правові засоби захисту комерційної таємниці, застосує два підходи:

- абсолютного захисту, що захищає комерційну таємницю як об'єкт інтелектуальної власності від посягань будь-яких третіх осіб;
- відносного захисту, що передбачає захист нелегкодоступної та незагальновідомої комерційної інформації, щодо якої вжито заходів збереження та таємності від актів недобросовісної конкуренції.

Крім того правовий захист комерційної таємниці передбачає настання юридичної відповідальності, яка може носити каральний (кримінальна та адміністративна) чи компенсаційний характер (цивільно-правова).

Правовий захист комерційної таємниці повинен також бути визначений на рівні самого підприємства. Основними кроками оформлення правового режиму комерційної таємниці на підприємстві є:

- визначення відомостей, які будуть віднесені до комерційної таємниці;
- застосування технічних засобів захисту цих відомостей;
- визначення переліку посад, які мають повний та обмежений доступ до комерційної таємниці;
- організація роботи з документами, які містять комерційну таємницю;
- встановлення та реалізація відповідальності персоналу щодо дотримання режиму таємності комерційної таємниці;
- вжиття заходів захисту комерційної таємниці як об'єкту інтелектуальної власності (авторське право, патентування).

Як показує досвід, на підприємстві приймається та функціонує цілий ряд нормативно-правових документів, що встановлюють та регулюють правовий режим доступу до комерційної таємниці, а саме:

– положення про комерційну таємницю та конфіденційну інформацію підприємства (відомості, що становлять комерційну таємницю та (або) конфіденційну інформацію);

– інструкція про порядок підготовки, обліку, зберігання та знищення документів, справ, видань і матеріалів, що містять комерційну таємницю;

– правила внутрішнього розпорядку та посадові інструкції осіб, що працюють із комерційною таємницею, а також інструкції про ведення ділових переговорів;

– зобов'язання особи про нерозголошення комерційної таємниці та іншої конфіденційної інформації тощо.

Крім цього регулювання обігу та захисту інформації, що містить комерційну таємницю бажано обумовити в установчих документах юридичної особи, включивши, наприклад, в установчий договір й (або) статут розділ, що регламентує захист комерційної таємниці, а також передбачити у контракті відповідальність працівників за недодержання вимог режиму обігу такої інформації. Звісно комбінація, кількість та зміст зазначених документів, що закріплюють обіг та захист комерційної таємниці, може бути різною залежно від роду діяльності й характеру «таємності» підприємства.

УДК 349.3(477)

Надієнко О.І.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Надієнко О.І.

ДОСВІД КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ У ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Створення в Україні ефективної системи пенсійного забезпечення обумовлено багатьма чинниками. Серед них – запровадження досвіду провідних країн Латинської Америки, де багаторівнева пенсійна система вже дає позитивні результати. Останнім часом пенсійне забезпечення зазначених країн набуває спільних рис. У більшості з них формується трирівнева модель з поєднанням солідарного та накопичувального компоненту, здійсненням пенсійного забезпечення державними та приватними органами, в обов'язковому та добровільному порядку. Найбільш поширеними видами пенсійних виплат стають пенсії за віком, інвалідністю, у разі втрати годувальника, за вислугу років та соціальні. Пенсійне страхування за віком диференціюється за колом осіб. У ряді країн, зокрема в Чилі, перший рівень представлений пенсіями, що надаються в рамках системи соціальної (адресної) допомоги; другий рівень – виплатами в межах обов'язкової накопичувальної системи; третій – виплатами з добровільного особистого пенсійного забезпечення. Пенсійні ж системи інших країн збудовані на засадах обов'язкового накопичення і солі-

дарність у них відсутня. Система пенсійних виплат обумовлена законодавством країни проживання пенсіонера. Пенсійний вік у країнах Латинської Америки також різний, але вищий, ніж в Україні.

Чилі – перша в Латинській Америці країна, що реформувала пенсійну систему. Реформа стала складовою загальної економічної реформи, розпочалась під час зростання ВВП і появи в державному бюджеті надлишків коштів. Запроваджена в 1981 р. недержавна пенсійна система замінила державну солідарну. Основними складовими оновленої системи стали: обов'язкове членство працівника в одному з пенсійних фондів; недержавне управління фондами; податкові пільги; індивідуальне накопичення та накопичення за рахунок інвестування пенсійних коштів; вільний вибір пенсійного фонду, умов і часу виходу на пенсію. Сучасна пенсійна система багаторівнева, включає солідарний (поступово припиняє існування) та накопичувальний компоненти. Розмір пенсій залежить від накопичених коштів, тривалості і регулярності сплати внесків, розміру ставок інвестиційного доходу та обсягу адміністративних витрат. Всім учасникам гарантується поповнення рахунку до певної величини на час виходу на пенсію. Пенсія складає 25% середньої заробітної плати. Карається і низька, і надто висока прибутковість. Відсутня централізована системи збору внесків, що обумовлює зменшення ефективності роботи фондів та збільшення адміністративних витрат. Розглядається можливість впровадження централізованої системи збору внесків. Викликає заперечення думка, що чилійська пенсійна модель не є вдалою (не сприяє розвитку економіки, низьким є рівень охоплення населення та надмірними – видатки, пенсійні кошти витрачаються невдало). Успішний чилійський досвід прискіпливо вивчався українськими фахівцями.

В *Аргентині* внаслідок реформи 1994 р. було запроваджено трирівневу пенсійну систему. Працюючі громадяни отримали право як на єдину пенсію з солідарної системи, так і на додаткову – з накопичувальної системи або з індивідуального рахунку. Створено ефективну систему автоматизованого обліку внесків. Запозичення досвіду формування системи, збору та використання її даних є актуальним для України. Недоліками пенсійної системи вважають брак довгострокової політичної підтримки; необґрунтований план фінансування витрат перехідного періоду; незадовільний стан надходження пенсійних внесків до солідарної системи; неефективне податкове законодавство. Недоліки підривають фінансову цілісність системи і спонукають до подальшого реформування.

Болівія. Особливості країни з невеликою кількістю потенційних платників внесків наклали відбиток і на побудову її пенсійної системи. Було обмежено кількість компаній з управління активами пенсійних фондів та введено порядок обрання компаній і єдиного банку-зберігача на підставі тендеру. Завдяки цьому утворилась система з найнижчими в Латинській Америці ад-

міністративними видатками. Разом з тим виникла проблема якості пенсійних послуг компаній-монополістів. За законодавством країни, 70% активів повинні інвестуватись в державні облигації з 15-річним терміном погашення за ставками, не меншими за ринкові. Інших видів інвестицій у Болівії не існує. Питання збору пенсійних внесків не стоїть. В оновленій пенсійній системі бере участь десята частина всього населення. Свого часу з неї було виключено селян, громадян, що не мають постійного місця роботи, самозайнятих, всіх працюючих, окрім працівників великих підприємств та державних службовців. Працюючих перевели на систему індивідуальних пенсійних накопичень. Облігаціями компенсували зроблені раніше внески.

Отже, запозичення досвіду країн Латинської Америки при вирішенні проблем пенсійного забезпечення України є важливим, але потребує серйозної апробації, експериментування з ґрунтовним аналізом результатів з урахуванням наших національних особливостей.

УДК 343

Назаренко П.Г.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Назаренко П.Г.

КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

Стаття 214 КПК України вимагає, щоб слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Виходячи з цього збирання, оцінка, дослідження і перевірка доказів як елементи процесу доказування регламентовані кримінально-процесуальним законодавством.

Це положення, на наш погляд, підлягає уточненню, оскільки, як мінімум, в доказуванні застосовуються методи побудови слідчих версій, планування, організація і координація слідчої діяльності, які нормами кримінально-процесуального законодавства України не регламентовані.

З аналізу закону та самого процесу доказування на досудовому слідстві з неминучістю випливає висновок, що його зміст розкривається в ряді характеристик. Серед них виділяють правову, психологічну і криміналістичну характеристики процесу доказування.

Реалізації науково-технічного потенціалу на досудовому слідстві може бути розглянута в двох аспектах: як один із способів здійснення слідчої діяльності і як умова її вдосконалення. У першому випадку, вказаний процес

виступає у вигляді складового компонента структури слідчої діяльності і схильний до суворої регламентації і формалізації внаслідок кримінального-процесуального характеру досудового слідства. У іншому випадку, використання науково-технічного потенціалу як умова вдосконалення слідчої діяльності, являє собою поки ще відкриту тему і вимагає наукової розробки, осмислення і аналізу.

Але, якби кримінально-процесуальна діяльність з розслідування раптом виявилася без криміналістичних методів, прийомів, способів і засобів (деякі з них згадані в тексті закону, але не перестали бути криміналістичними за своєю сутністю), то вона, на наш погляд, була б нездатною вирішити завдання, зазначені в законі.

Самостійність існування криміналістичної діяльності, як окремого виду людської діяльності, підтверджується також наявністю в неї об'єктивних критеріїв, які відрізняють її від інших.

Критерієм служить тотожність чи подібність розбіжності основних, найбільш важливих елементів діяльності: суб'єктів, цілей і завдань, методів та засобів, предметів діяльності. Одна діяльність від іншої відрізняється або всіма зазначеними елементами, або тільки деякими з них у різних сполученнях. Той самий суб'єкт може виконувати два чи декілька видів діяльності, що відрізняються методами і засобами, а також завданнями при загальній для них меті. Різні суб'єкти можуть вирішувати те саме завдання або, навіть, переслідувати одну мету, але різними методами і засобами, властивими різним видам діяльності. Для одних видів діяльності обов'язково необхідний спеціальний суб'єкт (слідчий, експерт, суддя). Для інших видів – суб'єктом може бути будь-яка особа, тому що ці види відрізняються лише особливим предметом, специфічними завданнями, а також методами і засобами. Одним словом, сполучення тотожних, подібних і різних елементів можуть бути найрізноманітнішими, але головне (системоутворююче) значення найчастіше за все мають такі елементи: ціль, завдання, методи і засоби. Специфічні завдання, а також методи і засоби їх вирішення дозволяють відрізнити один вид діяльності від іншого, навіть, при тотожності суб'єкта, мети і предмета діяльності, тобто у самих складних випадках.

Саме так, за методами і засобами, розрізняють, кримінально-процесуальну та криміналістичну діяльність, які здійснюються одним і тим суб'єктомслідчим при вирішенні будь-якого комплексного завдання, загального для цих видів діяльності.

Менш придатна для класифікації така підстава як суб'єкт (навіть, якщо це спеціальний суб'єкт). Якщо за цією підставою класифікувати види діяльності, то бачимо давно відому і, яка не дає можливостей одержати нові знання, схему: дізнавальна, слідча, експертна, судова, перекладацька, прокурорська діяльність тощо. Так що за наявності загальної, комплексної мети (чи

завдання) у декількох видів діяльності для їх розрізнення варто дивитися не стільки на суб'єктів (суб'єкт може бути той самий), скільки на методи, способи і засоби вирішення завдання.

Отже, є специфічні завдання, тобто криміналістичні чого ніхто не заперечує. Хоча вони часто є складовими загальних, комплексних завдань, тобто завдань для декількох видів діяльності. Є і специфічні, тобто криміналістичні методи, прийоми, способи і засоби діяльності, чого також ніхто не заперечує.

УДК 340.12

Саміло Г.О.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Саміло Г.О.

ПРАВО ТА МОРАЛЬ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЦІ

Мораль, право та політика є одночасно основними формами, в яких втілюється суспільний прогрес, та тими основними силами, які суспільство використовує для досягнення своїх цілей.

У сучасні мови та культуру термін «політика» увійшов як запозичення із давньогрецької. Він заснований на поняттях, що пов'язані із державою, владними відносинами, мистецтвом управління людьми та суспільством.

Політика – різноманітний мир відносин, діяльності, поведінки, орієнтацій та комунікативних зв'язків між людьми з приводу влади та управління суспільством; основними факторами політики виступають насамперед великі суспільні групи (класи, нації, народи, цивілізації), а також політичні організації, інститути, рухи та їхні лідери, які відображають політичні інтереси.

Політика залежить від свого часу, від конкретних історичних умов, від пануючої у суспільстві ідеології, моралі та права. Зміст політики визначається інтересами певних соціальних груп, виражається в її цілях, програмах, задачах. Відповідно політика може бути демократичною та авторитарною, революційною та реформаторською, публічною та закритою та ін.

Мораль – одна з форм суспільної свідомості та її реалізації на практиці, яка утверджує суспільно необхідну поведінку людини. Цінності моралі змінюються з часом, вони різні у різних народів. Але основними проблемами в моралі є визначення «доброго», «порядного», «гідного» та ін.

Оскільки політика є однією з важливіших сфер людської діяльності, то її небажано відділяти від моралі. Мораль та політика є організаційними, регулятивними, контрольними сферами суспільства. У сучасному світі головними моральними вимогами щодо політики є дотримання прав людини, соціальна спрямованість політики, утвердження демократичних принципів життєдіяльності, укріплення правових основ суспільства. Без спілки із мораллю політика втрачає компас, що вказує на її мету, а також відповідальнос-

ті, без яких вона загрожує стати засобом масового знищення, зняттям зброї з людей. У сучасних умовах зростає роль моральних критеріїв у політиці, збільшується «ціна» багатьох політичних рішень, підвищується значення впливу суспільної думки на політику та політиків. Можна сказати, що мораль без політики не має сенсу, а політика без моралі брудна. Вплив моралі на політику повинен здійснюватися по ряду напрямків: постановка цілей, вибір методів, забезпечення ефективності політики.

Право – одна з нормативних систем, яка регулює відносини у суспільстві, характеризується загальнообов'язковістю та забезпеченістю з боку держави. Специфіка та роль права у житті суспільства та його суб'єктів обумовлені тісним зв'язком права та держави. Держава санкціонує систему права, робить її публічною, загальною, обов'язковою, а з іншого боку – сама держава підтримується правом. Чітке розмежування сфер та функцій політики і права сприяє подоланню деяких небезпечних тенденцій у розвитку суспільства та його владних структур.

Для права, так само й для політики, мають велике значення правила та принципи моралі. Гармонічна, розумна взаємодія моралі, політики та права благотворно відображається як на них самих, так і на суспільстві в цілому.

Правова, моральна, демократична, соціальна держава є надійною основою для здійснення гуманістичної політики у суспільстві. Політика у свою чергу є необхідною умовою для відповідного вдосконалення моральних та правових норм.

Право та мораль виступають як необхідна форма державної політики, а в цивілізованому суспільстві – як основна її форма. Політика здійснюється через закони та у відповідності із законами. Право одночасно є показником положення особи у суспільстві, гарантованості її прав, інструментом їх охорони та реалізації.

У сучасну епоху питання про взаємозв'язок та взаємодію державної політики із правом та мораллю набуває важливішого значення ще й тому, що право тільки тоді справедливо та гуманно, коли воно однаково обов'язкове для всіх, а права та обов'язки рівні для усіх громадян, в тому числі для чиновників, депутатів, керівників.

Політизація життя сучасного суспільства – одна із його характерних особливостей. Політичний фактор вирішальним чином визначає напрямки і сутність економічних реформ, перетворень у сфері культури, розвиток міжнародних відносин, впорядкування всіх складових «соціального простору» життя людей. Політика у її сучасній інтерпретації може і має бути дійовим чинником гуманізації суспільного життя. Саме в цьому полягає людиновимірний зміст політики, який має замінити «традиційне» уявлення про політику виключно як сферу владних відносин.

ВІДСУТНІСТЬ ФАКТИЧНОЇ МОЖЛИВОСТІ ОСОБИ РЕАЛІЗУВАТИ ПРАВО НА ЗАХИСТ ПІСЛЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ЇЙ ПРО ПІДОЗРУ

Аналіз чинного нового Кримінального процесуального кодексу України засвідчив, що попри багато корисних новел, які були запроваджені законодавцем, на теперішній час існують також певні недоліки та прогалини, які потребують правового врегулювання шляхом внесення відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України.

Так, вивченням норм Кодексу щодо вимог, підстав та наслідків повідомлення особі про підозру, вбачається, що така особа, попри наявності в неї права будувати лінію свого захисту шляхом подання відповідних доказів, фактично позбавлена такої можливості.

Стаття 276 КПК України надає вичерпний перелік випадків, на підставі яких особа повідомляється про підозру. Найбільш поширений із них передбачений пунктом 3 частини 1 цієї статті, відповідно до якого повідомлення особі про підозру обов'язково здійснюється за наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Попри те, що вказана норма є повністю логічною та законною, однак у сукупності з іншими вимогами Кримінального процесуального кодексу України постає, так би мовити, колізія норм.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України значно розширив права підозрюваного, обвинуваченого, які перелічені в статті 42 вказаного Кодексу.

Зокрема, пунктами 8, 9 частини 3 вищевказаної статті передбачається право підозрюваного збирати та подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази (на підтвердження своєї невинуватості), а також брати участь у проведенні процесуальних дій.

Передбачені права підозрюваного є без сумніву конституційними та законними, оскільки хоча презумпцію невинуватості ще ніхто не відміняв, однак особа, яку підозрюють у вчиненні певного кримінального правопорушення, якщо вважає це за необхідне, може збирати докази, які підтверджують її невинуватість і бути присутньою при проведенні певних слідчих дій (наприклад під час слідчого експерименту).

Однак, вивчення глави Кодексу, яка регулює закінчення досудового розслідування, засвідчило, що по-суті можливість підозрюваної особи забезпечити собі належний стан захисту від висуненої підозри у вчиненні кримінального правопорушення знівельовано.

Прокурорсько-слідча практика склалася таким чином, що після повідомлення особі про підозру, майже відразу, протягом двох-трьох днів, які зазвичай використовуються слідчим і процесуальним керівником для обрання підозрю-

ваному певного запобіжного заходу, слідчим складається обвинувальний акт який, після його затвердження прокурором, направляється до суду.

Таким чином, особа, якій повідомлено про підозру та її захисник, у разі наявності останнього, фактично позбавлені можливості та часу на будування належної лінії захисту від інкримінованого кримінального правопорушення.

Якщо особі повідомити про підозру на підставі первісно зібраних доказів, у такої особи виникає статус підозрюваного та передбачені Кодексом права, у зв'язку з чим така особа може належним чином починати збирати докази не підтвердження своєї невинуватості. Однак, якщо за наслідками досудового розслідування, підозра не знайде свого об'єктивного підтвердження, то, відповідно до змісту ч.1 п.14 ст.3 КПК України, така особа є незаконно притягненою до кримінальної відповідальності, що буде мати негативні наслідки для прокурора – процесуального керівника, який погодив повідомлення про підозру та який, відповідно до Кодексу, повинен особисто в такому разі прийняти рішення або про скасування повідомлення про підозру, або про закриття кримінального провадження відносно особи.

Таким чином слідчий і прокурор позбавлені можливості проводити необхідні слідчі (розшукові) дії з особою, щодо якої є підстави вважати, що вона вчинила кримінальне правопорушення, оскільки, якщо така особа буде допитана в якості свідка та за її участю будуть проведені слідчі дії, а в подальшому на підставі цього будуть зібрані докази у кількості, достатньої для повідомлення про підозру, все це може виявитися марним і недопустимим у зв'язку з тим, що всі докази були отримані від свідка, якого в подальшому повідомлено про підозру.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаю, що вказані прогалини та недоліки в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України потребують усунення та законодавчого врегулювання шляхом їх доопрацювання фахівцями в галузі права за участю працівників, які безпосередньо використовують Кримінальний процесуальний кодекс України у своїй практичній діяльності.

УДК 343

Тимчук О.Л.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Тимчук О.Л.

ГЕОГРАФІЯ ТА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В США: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Російські та інші кримінологи часто пов'язують зниження злочинності в США із загальною тенденцією до посилення кримінально-репресивних заходів у боротьбі із нею, особливо після прийняття у 1994 р. при президенті Б.Клінтоні закону «Про контроль над насильницькою злочинністю та про правозастосовчу діяльність». Цей поліцейсько-репресивний закон передбачав, зокрема, заборону продажу 19 видів вогнепальної зброї, поширив смерт-

ну кару на 50 видів федеральних злочинів, значно посилив покарання за терористичні діяння, насильницькі посягання, сексуальні злочини, злочини, вчинювані організованими угрупованнями та професійними злочинцями. На боротьбу зі злочинністю та на її попередження було виділено більше 30 млрд. дол., штат поліцейських збільшено на 100 тис. Більш того, злочинність в США не зросла навіть в умовах фінансово-економічної кризи 2008–2010 рр., хоча ЗМІ та чимало кримінологів висловлювали побоювання, що рецесія (тобто зростання безробіття і скорочення реальних доходів людей) призведе до бурхливого зростання злочинності. Дані ФБР показують, що ці побоювання не виправдалися. Опубліковане в 2008 р. дослідження Фонду «Спадщина» показало, що зв'язок між економікою і злочинністю існує, але він не такий однозначний. Рівень злочинності стабільно зростав з 1955 р. по 1972 р., хоча в цей період часу економіка США переживала бурхливий період розвитку, а слабкі рецесії відбувалися лише в середині 60 рр. XX ст. Зниження рівня злочинності підтверджується не лише офіційною статистикою, але і щорічними віктимологічними опитуваннями, які засвідчують зменшення кількості американців, що потерпіли від злочинних посягань. Про тенденцію до зниження злочинності в США пишуть чимало європейських та російських дослідників, які наголошують на тому, що воно відбулось всупереч прогнозам про її зростання. За даними американських кримінологів, найбільше зниження злочинності відбулось на Північному сході та у містах із населенням більше 250 тис. Американський соціолог К. Фішер пише про певну розгубленість серед американських науковців у зв'язку із тривалою тенденцією до зниження рівня злочинності в США, однозначного пояснення якої немає.

Проблема специфічних детермінант злочинності в США потребує окремого дослідження, але доцільно стисло навести деякі дані про соціально-економічний розвиток цієї держави. Так, у США, попри дуже високий показник ВВП на д.н. (51 700 дол.), найвищий серед розвинутих держав рівень соціальної нерівності (індекс Джинні), який складає 44 (рівень Камеруну і Ямайки). У 1980 р. середній дохід вищих 5% американських сімей був у 10,9 вищий доходу 20% найбідніших сімей, а у 2008 р. цей показник склав 20,6 разів. Більш того, у період 1982–2006 рр. дохід 1% найзаможніших американців зріс майже вдвічі (з 12,8% до 21,3%), а дохід 80% іншого населення скоротився майже на 10% (з 48,1% до 38,6%). Середня зарплата в США в наш час нижча, ніж в сер. 70 рр. XX ст., не дивлячись на 50% зростання продуктивності праці. Доходи середнього класу також суттєво падають, особливо у умовах світової кризи 2008–2010 рр., із якої США виходять досить повільно. Безробіття у США за часи кризи зросло з 4 до 8% (у лютому 2014 р. впало до 6,6%), а за межею бідності мешкають 14,8% населення країни. З окремих штатів найвищий рівень безробіття в Род-Айленді (9,1%), а найнижчий – у Північній Дакоті (2,6%). Найнижча соціальна нерівність (індекс Джинні) в

Юті (0,419) та на Алясці (0,422), а найвища – в окрузі Колумбія (0,532) та в штаті Нью-Йорк (0,499). Найвищі доходи домогосподарства на д.н. фіксуються у Меріленді (70 тис. дол.), на Алясці та у Нью-Джерсі (більше 67 тис. дол.), а найнижчі – у Міссісіпі (36,9 тис. дол.), Західній Вірджинії та в Арканзасі (по 38 тис. дол.). В цілому рівень злочинності переважно вищий у менш заможних штатах США (або округах окремих штатів) і навпаки, зі зростанням ВВП на д.н., індекс злочинності – особливо насильницької – зменшується. Хоча існують і виключення: в Мені та в Кентуккі рівень злочинності нижчий середнього при меншому за середній по країні рівні доходів населення. З іншого боку, в заможному Меріленді рівень злочинності вищий середнього. Американські вчені констатують, що всупереч поширеним стереотипам, в тих штатах, містах або районах окремих штатів, в яких спостерігається значний приплив іммігрантів (переважно латиноамериканців), відзначається суттєве зменшення злочинності.

Наведені дані підтверджують складність проблем кримінологічної детермінації та засвідчують обмеженість економічного детермінізму, який пояснює зростання/зменшення злочинності лише коливаннями рівня доходів населення, безробіттям, соціальною нерівністю та іншими схожими чинниками без урахуванням соціокультурних та політико-правових детермінант, хоча вплив соціально-економічних факторів на злочинність є відчутним.

УДК 340

Філей Ю.В.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Філей Ю.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 року, органами державної реєстрації актів цивільного стану є:

– центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації актів цивільного стану;

– відділи державної реєстрації актів цивільного стану Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, районних, районних у містах, міських (міст обласного значення), міськрайонних управлінь юстиції;

– виконавчі органи сільських, селищних і міських (крім міст обласного значення) рад.

Державну реєстрацію актів цивільного стану громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за кордоном, проводять дипломатичні представництва і консульські установи України.

Згідно Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 1085/2010 від 09.12.2010, постановлено утворити Державну реєстраційну службу України, поклавши на цю Службу функції з реалізації державної політики у сфері реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, у сфері реєстрації релігійних організацій, а також функції Міністерства юстиції України з реалізації державної політики у сфері реєстрації.

Відповідно до Указу Президента України «Про затвердження Положення про Державну реєстраційну службу України» № 401/2011 від 6 квітня 2011 року, Державна реєстраційна служба України (Укрдержреєстр) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України та входить до системи органів виконавчої влади.

Укрдержреєстр є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань, статутів фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо їх реєстрація передбачена законами, статуту територіальної громади міста Києва, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності.

Укрдержреєстр здійснює свої повноваження безпосередньо та через структурні підрозділи головних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі.

Так, відповідно до «Положення про Головні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі» затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 23.06.2011 року № 1707/5, Головні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі підпорядковуються Міністерству юстиції України та є його територіальними органами.

Серед інших одним з основних завдань головного управління юстиції є забезпечення реалізації державної політики у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, а також внесення на розгляд Мін'юсту, Державної реєстраційної служби пропозицій щодо формування та реалізації політики у зазначеній сфері.

Відповідно до Типового положення про відділ державної реєстрації актів цивільного стану районного, районного у місті, міського (міста обласного значення), міськрайонного, міжрайонного управління юстиції, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 17.04.2002 року № 30/5 (із змінами), відділ державної реєстрації актів цивільного стану є структурним підрозділом реєстраційної служби районного, районного у місті, міського (міста обласного значення), міськрайонного, міжрайонного управління юстиції (далі – реєстраційна служба управління юстиції), який реалізує повноваження Державної реєстраційної служби України у сфері державної реєстрації актів цивільного стану. Відділ безпосередньо підпорядковується начальнику реєстраційної служби управління юстиції.

Незважаючи на визначення в Законі України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» деяких виконавчих органів місцевих рад як органів державної реєстрації актів цивільного стану, їх правове становище, закріплене Конституцією України та іншими актами законодавства, характеризує їх як органи місцевого самоврядування. Органами державної реєстрації актів цивільного стану є лише відділи державної реєстрації актів цивільного стану. Всі інші названі у ст. 4 зазначеного закону суб'єкти є органами, уповноваженими на виконання державної функції реєстрації актів цивільного стану.

УДК 343.21: 343.278

Шиян Д.С.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

Шиян Д.С.

ПРОБЛЕМА ПОНЯТТЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Згідно зі ст. 43 Конституції України кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

У ст. 55 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі для скорочення викладення – «позбавлення права...»).

«Позбавлення права...» включає два відносно самостійних види покарань: позбавлення права обіймати певні посади та позбавлення права займатися певною діяльністю.

Закон не обмежує видів діяльності, права на які може бути позбавлений засуджений судом. До переліку діяльності, право на яку може позбавити суд, належить як службова, так і не службова, як професійна (наприклад, лікарська, ветеринарна, педагогічна тощо), так і непрофесійна, як трудова, так і нетрудова, а також підприємницька або інша діяльність (наприклад, заняття

полюванням, керування особистим автотранспортом). Позбавлення права займатися певною діяльністю поширюється не тільки на службову й професійну, але й на іншу діяльність, що регламентується відповідними правилами, які передбачають конкретні права та обов'язки. Пропонується це положення закріпити у майбутній відповідній постанові Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Залежно від критеріїв класифікації діяльності, право займатися якою може позбавити суд засудженого, позбавлення права займатися певною діяльністю можна поділити на відповідні підвиди. Розглянемо підвиди цієї діяльності.

Службова діяльність – це постійне, тимчасове чи за спеціальним повноваженням здійснення функцій представників влади чи місцевого самоврядування, а також виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, пов'язаних із постійним чи тимчасовим обійманням посад в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях, або виконання таких функцій за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Службова діяльність включає в себе управлінську, іншу, органічно пов'язану з управлінською, часто підлеглу їй або обслуговуючу її, юридично значиму для інших людей діяльність, безпосередньо не спрямовану на виробництво матеріальних благ чи надання матеріальних послуг, а також інтелектуальне і документальне обслуговування діяльності інших людей.

Під професійною діяльністю в літературі розуміється вид діяльності, для здійснення якої необхідна професійна підготовка, або ця діяльність включає в себе види робіт, які вимагають спеціальної підготовки чи які дозволяють вчиняти певні дії або приймати рішення, характер яких встановлюють нормативні правові акти.

Діяльність, що регламентується відповідними правилами, які передбачають конкретні права та обов'язки, поширюється на певних осіб, які повинні дотримуватися цих правил. Ці правила встановлюються певними нормативно-правовими актами (законами, постановами, наказами, інструкціями, правилами тощо). Порушення або неналежне дотримання цих відповідних правил під час діяльності, що ними регламентується, і тягне припинення права нею займатися.

Позбавлення права займатися певною діяльністю поширюється на право займатися не будь-якою діяльністю, а лише службовою або професійною діяльністю, або іншою діяльністю, регламентованою лише відповідними правилами, що надають певні права чи встановлюють певні обов'язки.

При цьому позбавлення права займатися певною діяльністю тягне за собою й заборону для засудженого обіймати посади, пов'язані зі здійсненням такої діяльності. Наприклад, особа, засуджена до позбавлення права займатися лікарською діяльністю, не може працювати на посаді завідувача лікарнею.

Таким чином, пропонується закріпити поняття позбавлення права займатися певною діяльністю у ст. 55 КК у такій редакції: «Позбавлення права займатися певною діяльністю полягає у припиненні на визначений судом строк права на службову або професійну діяльність, або іншу діяльність, регламентовану відповідними правилами, якщо її здійснення пов'язане із вчиненням злочину».

УДК 336.14

Шиян О.Ю.

старш. викл. ЗНТУ

Шиян О.Ю.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ БЮДЖЕТУ

Разом із здобуттям незалежності перед Україною постало важливе завдання – створення власної фінансової і бюджетної систем, а в даний час – їх подальше вдосконалення. Дослідження проблеми визначення поняття бюджету за законодавством України сприятиме вирішенню питань бюджетного процесу, механізму планування та виконання місцевих бюджетів та змісту відповідних відносин, а також усуненню у бюджетному законодавстві прогалин і колізій, що сприяють його порушенню.

У науковій літературі термін «бюджет» формулюється по-різному, зокрема як:

- форма утворення, план формування централізованого фонду і його використання; великий кошторис, розпис доходів і видатків, який повинен бути узгоджений за термінами надходження і використання коштів;

- основний фінансовий план утворення, розподілу і використання централізованого фонду коштів держави або муніципального утворення, який затверджується відповідними представницькими органами державної влади або місцевого самоврядування і закріплює юридичні права й обов'язки учасників бюджетних правовідносин;

- система імперативних грошових відносин, у процесі яких створюється і використовується бюджетний фонд, що є централізованим фондом коштів, для фінансування широкого кола суспільних потреб;

- форма утворення і використання централізованого (в рамках держави або певної місцевості) фонду грошових коштів, необхідних для забезпечення функціонування держави та її органів;

– публічні економічні відносини, які опосередковують процес утворення, перерозподілу та використання централізованого фонду коштів певного державного, територіального чи муніципального утворення, що знаходиться в розпорядженні органів державної влади чи місцевого самоврядування, призначений для фінансування загальних завдань території та є основним фінансовим планом, який затверджується відповідним представницьким органом;

– кошторис, облік, розрахунок, розпис, рахунок видатків та доходів за минулий і за майбутній час;

– у широкому значенні бюджет являє собою централізований фонд державних коштів, за рахунок якого фінансуються потреби країни на народне господарство, соціально-культурні витрати, утримання апарату управління, утворення державних резервів.

Узагальнюючи наведені вище визначення, можна відзначити, що найчастіше під бюджетом розуміють фонд грошових коштів, за рахунок якого здійснюється відповідне фінансування. Коли мова йде про складання, прийняття та виконання, бюджет розуміють як фінансовий план або як кошторис чи розпис доходів і видатків.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Вітчизняне законодавство визначає зміст поняття бюджету, як план формування та використання фінансових ресурсів. В. Даль у Тлумачному словнику російської мови формулює план як «предприятие, намеренье, обдуманное предложение, порядок действия, для достижения чего-либо». В.Т. Бусел у Великому тлумачному словнику сучасної української мови розкриває план як «задум, проект, що передбачають перебіг, розвиток чого-небудь; текст, документ із викладом такого задуму, проекту». Не викликає сумнівів, що сутність бюджету не можна розглядати так вузько, лише як план, тобто як програма, проект або документ. Згідно з п. 11 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України бюджетні кошти (кошти бюджету) – належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету. Саме ці кошти повинні складати суть бюджету. Вважаємо, що зміст бюджету складає певна сукупність, а точніше фонд, відповідних фінансових ресурсів, тобто бюджетних коштів, а тому вони повинні складати сутність цього поняття. Фонд визначається як «кошти або матеріальні цінності, що мають цільове призначення, використовуються з певною метою». Отже, зміст поняття бюджету, у тому числі місцевого, пропонуємо розглядати як певний фонд відповідних фінансових ресурсів. Пропонується внести відповідні зміни у поняття бюджету закріплене п. 1 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України: після слова «...бюджет – ...», перед

словами «...для забезпечення...», словосполучення «план формування та використання», замінити терміном «фонд».

Таким чином, пропонується п. 1 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України визначити у такій редакції: «...1) бюджет – фонд фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;...».

УДК 340.114

Бахір М.В.

студ. гр. ГП-131 ЗНТУ

Бахір М.В.

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК ЧИННИК ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Для того, щоб розкрити тему цілком, потрібно розібрати її по частинам. Початком буде визначення самої суті питання, тобто поняття правового нігілізму. Правовий нігілізм – заперечення соціальної цінності права, свідоме ігнорування вимог закону, різко критичне ставлення до вимог дотримання права та поваги до нього.

Поняття «нігілізм» являється всебічним і обширним. Воно вміщує у собі заперечення, ігнорування або не сприймання речей такими, які вони є. Правовий нігілізм відторгає усі існуючі права та закони; заперечує саме існування права, як соціального інституту. Заперечення існування системи правил поведінки та регулювання взаємин між людьми, призводить до протиправних діянь.

Поняття «чинник» може виступати, як обставина, діяння чи причина. Чинник має дві сторони одного поняття і може взаємодіяти з одним поняттям по різному у різних ситуаціях. Першою являється самі причини виникнення правового нігілізму. Правовий нігілізм зароджується від осіб, які зневірюються в уряді і звинувачують їх у занедбанні країни. Вони хочуть дійсного правосуддя для тих, хто це заслуговує, але при нинішніх стосунків до осіб в чийх руках знаходиться наше життя та розквіт країни, цього не можна домогтися. Не можна бути впевненим що «Феміда» покарає їх належним чином чи взагалі покарає вона саме тих винних людей. У не змозі захистити народ і країну люди втрачають надію на справедливість і знаходять рішення в запереченні та відторгненні дійсних законів.

Друга сторона показує що сам правовий нігілізм виступає вже причиною протиправної поведінки людей. Відторгнення особою загальних положень і правил призводить до не стабільності волевиявлення і розуміння усіх загальноприйнятих понять, які служать на захист народу. Розповсюдження між народом не довіри і заперечення законодавства може призвести до створення актів, що можуть ігнорувати суб'єктивні права, свободи й інтереси

громадян та інших суб'єктів суспільних відносин тощо. Кінцем таких дій стає масове повстання народу та вже зароджений нігілізму дозволяє людям створювати хаос і відмовлятися від загальноприйнятих положень, а в свою чергу створювати під натиском нові, які суперечать нормам права.

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Створення законів та актів спрямованих на захист приводять до миру та спокою. Не виконуваність же законів є ознакою безсилля влади. Така загальна неслухняність є результат надто низької і деформованої правосвідомості, відсутності належної правової культури, а також наслідок загальної розпущеності і безвідповідальності. Порушення таких прав людини, як право на життя, честь, гідність, житло, майно, безпеку призводить до протиправної поведінки. Слабка правова захищеність особистості підриває віру в закон, у здатність держави забезпечити порядок і спокій в суспільстві, захистити людей від злочинного посягання.

Загалом правовий нігілізм стає причиною правопорушень з вени уряду і тих хто до них близький. Простий громадянин не в змозі самотійно і грамотно себе захистити, а на органи правопорядку надіятися не треба, бо інколи і для них закони стають простими словами на папері. Перехід до правового нігілізму приходить із ініціативи самої особи, але вже тоді коли втрачена надія на краще життя і закони які б мали захищати народ. Все починається навпаки, закони не захищають, а дають змогу іншим вас звинуватити у тому, у чому ви не винні та зробити так, щоб ви відмовилися від своїх прав та свобод. Багато що залежить від активної позиції самої особи, бо тільки вона зробить крок до зневіри і заперечення чи почне боротися з відкритою дискримінацією людських та правових положень.

УДК 340

Безсусідня Д.О.

студ. гр. ГП-120 ЗНТУ

Безсусідня Д.О.

ПРАВОТВОРЧІ ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ УСТАНОВЧИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

У процесі правотворчості відбувається узагальнення, оптимізація інтересів суспільства та закріплення їх у документальній формі – у законах, постановах, зверненнях, заявах та деклараціях Верховної Ради України. Звідси, представницька функція Верховної Ради України здійснюється у таких правотворчих формах як прийняття законів; прийняття постанов Верховної Ради; прийняття декларацій; у формі звернень Верховної Ради; у формі заяв. Проаналізуємо дані форми здійснення представницької функції Верховної Ради України.

Однією з пріоритетних правотворчих форм здійснення установчої функції є прийняття законів або законотворча форма. «Законотворчість» є поняття більш широке ніж поняття «прийняття законів». Законотворчість являє собою діяльність, пов'язану з підготовкою і прийняттям законодавчих актів. Законотворчість є провідною частиною правотворчості і основною конституційно-правовою формою прийняття законів державою. При здійсненні установчої функції дуже важливе значення має не тільки прийняття законів, а й підготовка законодавчих актів. Тобто, при розробці та підготовці законопроектів відбувається процес відображення гострих суспільних проблем у рішеннях парламенту. Суб'єкт, який працює над розробкою законопроекту повинен враховувати преференції та сподівання населення. Тобто, при складанні будь-якого законопроекту позитивним фактором його подальшого схвалення форумом громадськості виступає вміння формулювати не тільки актуальні, а й приховані проблеми, знаходити їх розуміння та пропонувати розв'язання у формі проектів законів.

В свою чергу, акт прийняття законів є актом законодавчого закріплення соціальних, економічних, політичних та духовно-культурних інтересів громадян України та якісно нових суспільних відносин, що виникають на основі певних інтересів і потреб суспільства. Від адекватного сприйняття інтересів громадян та своєчасного їх відображення в законодавчих актах залежить рівень реалізації та захисту цих інтересів Верховною Радою.

Здійснення Верховною Радою установчих повноважень у формі правотворчості – це діяльність Верховної Ради України, змістом якої є прийняття законів та інших актів Верховної Ради.

Таким чином, в результаті розгляду форм здійснення установчої функції Верховної Ради України можна зробити наступні висновки:

– характерними ознаками форм здійснення установчих повноважень Верховної Ради України є наступні:

- 1) взаємообумовленість форм здійснення установчої функції її змістом;
- 2) взаємозв'язок форм здійснення установчої функції з призначенням Верховної Ради України;
- 3) установча функція здійснюється в організаційних та правотворчих (нормативних та ненормативних) формах;
- 4) установча функція здійснюється суб'єктами механізму реалізації даної функції у формі їх конкретної діяльності (конкретних дій);
- 5) форми установчої функції обумовлені компетенцією та місцем суб'єктів у механізмі реалізації цієї функції;
- 6) установчоа функція здійснюється у різних формах завдяки певним способам та завдяки проведенню певних заходів Верховною Радою.

До основних організаційних форм здійснення установчої функції належать сесії; пленарні засідання; парламентські дебати; парламентські слухан-

ня; проведення Днів Уряду України в Верховній Раді України; заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє та зовнішнє становище України.

До основних правотворчих форм здійснення установчої функції належать прийняття законів, постанов, заяв та звернень, прийняття декларацій тощо. Вони поділяються на нормативні та ненормативні форми. Форми здійснення установчої функції можна визначити як сукупність правових способів та організаційних заходів, завдяки яким Верховна Рада України здійснює представництво інтересів населення.

УДК 340.12

Буц О.О.

студ. гр. ГП-113 ЗНТУ

Буц О.О.

ЕВОЛЮЦІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Функція – «function» в перекладі з латини означає виконання, звершення. У широкому розумінні – це обов’язок, роль, що її виконує відповідний інститут чи процес стосовно до цілого, характеристика напрямку чи аспекту діяльності.

Держава на різних етапах свого розвитку виконує певні завдання, здійснює різноманітні обов’язки. Таке виконання завдань та обов’язків характеризує сутність і соціальне призначення держави, а також її зміст.

Призначення держави, що виявляється в її функціях, є об’єктивна необхідність виконання суспільно корисної, соціально обумовленої діяльності.

Функція в теорії держави і права означає напрямок, предмет діяльності того або іншого політико-правового інституту, зміст цієї діяльності, її забезпечення. Саме в цьому контексті говориться про функції держави, уряду, міністерства, інших державних органів. Функції держави не слід ототожнювати з функціями її окремих органів, які є частиною апарату держави і відбиваються у компетенції, у правах і обов’язках, які закріплені за ними.

Отже, функції держави – це основні напрямки її діяльності, в яких відображаються й конкретизуються завдання і мета держави, проявляються її сутність і соціальне призначення в суспільстві. Функції держави обумовлені її задачами, залежать від її сутності і змінюються в міру її зміни, в міру переходу до сутності іншого порядку.

Еволюція це розвиток. Держави можуть утворюватися, і можуть зникати. З цього випливає, що кожна держава повинна розвиватися відповідно з часом, в якому воно існує, інакше це загрожуватиме його загибеллю. Невід’ємною частиною розвитку будь-якої держави, є її функції. Зі створенням будь-якої держави, в ній створюється якась кількість функцій. Склад для цих функ-

цій основному індивідуальний для кожної держави. Але у своїй сутності, він залежить від деяких факторів, таких як суспільний лад, вибраний державою, географічне розташування, клімат, екологічний стан земель, на яких знаходиться дана держава, їх плодючість та інші. У процесі розвитку держави у неї з'являються нові функції. Причин появи нових функцій може бути декілька. На прикладі інформаційної функції можна сказати, що деякі нові функції держави, утворюються внаслідок суспільної необхідності в них. У даному випадку без створення інформаційної функції, держава не могла вчинити еволюційний стрибок в наступну еру розвитку, інформаційну. Також причиною утворення нової функції може бути зовнішній чинник. Це може бути зміни відносин з іншими державами, або навпаки, підписання з ними будь-яких угод щодо спільних дій, результати яких повинна буде досягати нова функція. Екологічне становище в країні, і в світі в цілому, також може послужити причиною утворення нової функції. Вона може бути спрямована як на боротьбу зі стихійним лихом, або на боротьбу з його наслідками, так і на захист природи, природних ресурсів та іншого. Ну, і звичайно ж, само собою, причиною утворення нових функцій в державі можуть бути ситуації, які відбуваються всередині держави, відносини яких необхідно регулювати, чи досягнення необхідного результату в тій галузі, в якій були утворені ці функції. Це можуть бути різні галузі, наприклад: економічні, екологічні, соціальні, правозахисні і т.д.

Також функції можуть еволюціонувати. Причин для еволюції функцій може бути також багато, як і причин, їх утворення. Функції можуть еволюціонувати внаслідок зміни державно-політичного ладу, змін у зовнішніх або внутрішніх відносинах держави і т.д. Еволюція функції неодмінно тягне за собою еволюцію інших державних галузей, пов'язаних з цією функцією. В основному, при еволюції тієї чи іншої функції держави, еволюції піддається так само право, яке регулює повноваження цієї функції. Видалення, створення нової чи еволюція старої функції необоротно змінює і курс держави.

Функції держави є невід'ємною частиною будь-якої держави. Без функцій неможливо уявити жодну державу на будь-якому етапі її розвитку. Створення, знищення, та еволюція функцій держави є необхідною умовою для розвитку будь-якої держави і світової цивілізації в цілому. Завдяки змінам функцій держави, а зокрема їх еволюції, держава крокує на наступний щабель еволюції, здійснює еволюційний стрибок, тим самим наближаючи всю цивілізацію до наступного етапу свого розвитку.

*Величко О.В.***ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СТОРІН У ДОГОВОРІ ДОВІЧНОГО
УТРИМАННЯ**

Договір довічного утримання є однією з договірних конструкцій, за допомогою якої оформлюється перехід права власності на майно від однієї особи до іншої. У зв'язку з цим актуальними є питання оптимального захисту інтересів кожної зі сторін цього договору.

Питання укладення договору довічного утримання регулює глава 57 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). На захист інтересів сторін договору довічного утримання (догляду) ст. 745 ЦК України закріплює письмову форму цього договору з обов'язковим нотаріальним посвідченням. Відповідно до ч. 1 ст. 220 ЦК України у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним. Для цього договору жодним чином не можуть бути застосовані положення ч. 2 ст. 220 ЦК України про те, що у разі ухилення однієї із сторін від нотаріального посвідчення договору довічного утримання за умови наявності домовленості сторін щодо всіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами, такий договір може бути визнаний судом дійсним. Адже ця договірна конструкція має у своєму арсеналі ще один значний засіб захисту інтересів сторін, а саме інтересів відчужувача, – заборону відчуження предмету договору для набувача, яка накладається саме нотаріусом, і завдяки якій набувач не має права до смерті відчужувача продавати, дарувати, міняти майно, передане йому за договором довічного утримання (догляду), а також укладати щодо цього майна договір застави, передавати його у власність іншій особі на підставі іншого правочину (ч. 1 ст. 754 ЦК України). Частина 2 вказаної статті, крім заборони відчуження, встановлює також заборону звернення стягнення протягом життя відчужувача на майно, передане набувачу за договором довічного утримання (догляду). А частина 3 взагалі присвячена гарантіям захисту інтересів відчужувача, адже закріплює норму, відповідно до якої втрата (знищення), пошкодження майна, яке було передане набувачеві, не є підставою для припинення чи зменшення обсягу його обов'язків перед відчужувачем. Щодо цього положення слід вказати, що воно є невідгідним для набувача, адже якщо з майном, яке було передано за договором довічного утримання набувачеві, щось трапиться, тобто предмета, який становив для нього інтерес, вже не існує, він продовжує залишатись зобов'язаним пе-

ред відчужувачем до смерті останнього або до розірвання цього договору в судовому порядку, що є досить проблематичним.

Серед законодавчо закріплених обов'язків набувача за договором довічного утримання (догляду) слід назвати лише обов'язок набувача поховати відчужувача в разі його смерті, навіть якщо це не було передбачено договором довічного утримання (догляду) (ч. 3 ст. 749 ЦК України). Всі інші положення, які можуть тлумачитись як обов'язки набувача, такими не є, адже законодавець застосовує диспозитивну конструкцію норм. Недосконалою є і норма ст. 750 ЦК України, яка попри її імперативну назву – «Обов'язок набувача забезпечити відчужувача житлом» – говорить не про обов'язок, а є лише диспозитивною нормою, яка може стати потенційним обов'язком, якщо сторони «не забудуть» закріпити її в конкретному договорі. З огляду на вказану норму звертає на себе увагу ще одна недостатньо врегульована, на наш погляд, проблема, на яку може не звернути увагу потенційний відчужувач, і якою може скористатись набувач – це «диспозитивний» обов'язок безпосередньо пов'язаний із забезпеченням відчужувача або третьої особи житлом. Відчужувач має чітко розуміти, що за положеннями, закріпленими у ч. 1 ст. 750 ЦК України, цей обов'язок має бути прямо закріплений у договорі, адже зазначена норма в законі сформульовано диспозитивне, а не імперативно. До того ж у законі йдеться про можливість такого забезпечення житлом саме у будинку (квартирі), який йому переданий за договором довічного утримання (догляду), а не будь-якому іншому житлі. Натомість, на наш погляд, це не перешкоджає сторонам за домовленістю передбачити у конкретному договорі довічного утримання (догляду) обов'язок набувача забезпечити відчужувача або третю особу житлом в іншому будинку (квартирі), а не лише в тому, який йому переданий за договором довічного утримання (догляду). Закріплення відповідної норми у ЦК України було б бажаним з точки зору найбільш повного та ефективного захисту прав та інтересів відчужувача.

Отже, договір довічного утримання (догляду), маючи досить давнє походження, містить досить багато норм, що дозволяють враховувати інтереси кожної із сторін цього договору. Натомість враховуючи значну кількість судових спорів, які виникають із цього договору, очевидним стає, що окремі його норми все ще вимагають свого вдосконалення. Крім питань найбільш оптимального та ефективного захисту прав сторін за договором довічного утримання (догляду) не достатньо досконалими та завершеними є норми, які регулюють питання суб'єктного складу та предмету цього договору, які мають стати предметом окремого дослідження.

*Дмитренко Я.Д.***ПРИНЦИП ПРЯМОЇ ДІЇ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

У системі принципів права Європейського союзу особливе місце займає принцип прямої дії цього права в його відносинах з національним правом. У правовій теорії й практиці цей принцип відносять разом із принципом верховенства європейського права до фундаментальних принципів, на основі яких будується й підтримується європейський правопорядок.

В практичному плані здійснення принципу прямої дії права поряд із принципом його верховенства означає для фізичних і юридичних осіб можливість опиратися на право Співтовариств і домагатися його реалізації через суди держав-членів, а для європейського правопорядку – його затвердження й розвиток.

У теоретичному й практичному плані принцип прямої дії європейського права проявляється у вигляді можливості й здатності норм, що втримуються в актах органів і інститутів Євросоюзу й Співтовариств, виступати у вигляді регулятора суспільних відносин, що виникають на території держав-членів, безпосередньо, прямо, без необхідності їхньої ратифікації або інших форм їхнього офіційного визнання з боку держав. Такого роду пряме, безперешкодне застосування актів Європейського союзу й Співтовариств на території держав-членів сприяє посиленню взаємозв'язку й взаємодії правової системи даного державного утворення з національними правовими системами. Якби на шляху прямого впливу права Євросоюзу й Співтовариств на національне право існувало «обмеження» у вигляді необхідності його ратифікації або іншої форми імплементації, то це право втратило б свою нинішню ефективність.

Аналіз чинного законодавства й судової практики Європейського союзу вказує на те, що хоча принцип прямої дії наднаціонального права представляється у вигляді фундаментального, а отже – універсального принципу, що повинен поширюватися на всі без винятку акти наднаціональних органів і інститутів, однак це не зовсім так.

Своє перше закріплення принцип прямої дії наднаціонального права одержав в установчих договорах Євросоюзу й Співтовариств, зокрема в Договорі, що засновує Європейське співтовариство, і поширювався лише на деякі юридичні акти, а саме на регламенти – акти загального характеру, що є обов'язковими у всіх своїх складових частинах як для наднаціональних, так і для національних органів і інститутів і підлягають прямому застосуванню у всіх державах-членах, а також на рішення, що містять в собі положення нормативного характеру, прийняті по кожному конкретному випадку, і є обов'язковими у всіх своїх складових частинах для кожного суб'єкта права,

кому вони адресовані, включаючи держави-члени, корпорації й інші юридичні й фізичні особи.

Пізніше принцип прямої дії наднаціональних актів був розповсюджений практикою Європейського суду справедливості також на ряд інших правових актів різних органів і інститутів Євросоюзу, у тому числі «як виняток» – на директиви як на «інструмент» гармонізації й певної уніфікації наднаціонального й національного права. Відповідно до судової практики 1980-х і 1990-х років директива може мати пряму дію в тих випадках, якщо вона не була імплементована, незважаючи на закінчення строку її реалізації в національне право, і якщо вона за своїм вмістом є досить конкретною, щоб застосовуватися в окремому випадку.

Всі наднаціональні нормативні правові з погляду можливості їхньої прямої дії або застосування на території держав-членів можна підрозділити на наступні три групи:

- акти, які в повному обсязі й поза всякими умовами мають пряму дію. Це регламенти, рішення й деякі інші нормативні правові й індивідуальні акти європейських недержавних органів і інститутів;

- акти, що мають пряму дію лише при дотриманні певних умов і вимог, сформульованих і закріплених у відповідних рішеннях Європейського суду справедливості. Це, зокрема, директиви, договірні акти, що укладаються Європейськими співтовариствами із третіми країнами, і ряд інших актів. При цьому нерідко бувають такі ситуації, коли одне джерело включає норми, одні з яких мають пряму дію, а інші не мають такої (наприклад, норми-мети, норми-дефініції й ін.);

- акти, які не можуть ні за яких умов мати прямої дії. Мова йде, зокрема, про акти, прийняті у процесі співробітництва поліцій і судових органів держав-членів у кримінально-правовій сфері. У цьому випадку мають на увазі рамкові рішення, прийняті з метою зближення законодавчих і регламентарних положень держав-членів.

УДК 347.464.8

Зимняков П.П.

студ. гр. ГП-131 ЗНТУ

Зимняков П.П.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРЕДМЕТУ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Питання укладення договору довічного утримання регулює глава 57 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). У науковій цивілістичній літературі не існує єдиного підходу щодо того, що є предметом договору довічного утримання. Досить значний час загальновизнаним було віднесення

договору довічного утримання (догляду) до групи договорів, що опосередковують перехід права власності на майно, і, відповідно, визнання предметом договору довічного утримання (догляду) відповідного майна. У радянські часи таким майном визнавалось лише нерухоме майно, нині, відповідно до законодавчої дефініції цього договору, таким майном може бути як нерухоме майно, так і рухоме майно, яке має значну цінність. При цьому в науковій цивілістичній літературі неодноразово зверталась увага на те, що законодавець виокремлює в дефініції житловий будинок, квартиру або їх частину, які, як відомо, відносяться до нерухомого майна. Пояснюючи таку позицію законодавця робляться припущення щодо виокремлення житлових будинків, квартир або їх частин серед нерухомого майна через те, що саме вони найчастіше виступають предметом договору довічного утримання (догляду).

Щодо рухомого майна як предмета договору довічного утримання (догляду) обговорення стосується саме законодавчого закріплення такої його виокремлюючої ознаки, як значна цінність, адже остання категорія є дещо суб'єктивною та оцінною. Здебільшого пропозиції науковців зводяться до необхідності закріплення якогось узагальнюючого критерію такої оцінки.

Таким чином майно, а саме нерухоме майно і, зокрема, житлові будинки, квартири або їх частини, та рухоме майно, яке має значну цінність, можна визнати класичним розумінням предмету договору довічного утримання (догляду). Натомість останнього десятиріччя з'явилося чимало праць, як наукового, так і навчального характеру, у яких обґрунтовується позиція, відповідно до якої предметом договору довічного утримання (догляду) крім відповідного майна, яке становить інтерес для набувача за договором довічного утримання (догляду), є також забезпечення догляду за відчужувачем та надання йому необхідної допомоги з боку набувача, яке становить інтерес для відчужувача. Така позиція є цілком зрозумілою якщо виходячи з поняття предмету будь-якого договору, як того, що становить інтерес для тої чи іншої сторони договору. Інша річ, що за таким підходом предмет будь-якого договору стає «подвійним», що дещо ускладнює вироблення критеріїв класифікації договорів. Натомість, з іншого боку, такий підхід дозволяє враховувати інтереси всіх його сторін.

Зазначимо декілька слів про матеріальне забезпечення набувачем відчужувача та догляд за ним як предмет цього договору, який становить інтерес для останнього. Звертає на себе увагу диспозитивність конструкції норми ч. 1 ст. 749 ЦК України, адже формулювання «можуть бути» дає підстави для ухилення від цього з боку набувача, що згодом може «перерости» у судові спори, які, в свою чергу, не сприятиме довірливим та нормальним стосункам сторін договору. Отже, доцільним уявляється врегулювання цього питання шляхом закріплення імперативної норми у ЦК України. У разі запропонованого вище врегулювання цього питання, відповідає необхідність у закріпленні

ч. 2 ст. 749 ЦК України щодо вирішення ситуації, коли обов'язки набувача не були конкретно визначені або у разі виникнення потреби забезпечити відчувача іншими видами матеріального забезпечення та догляду відповідно до засад справедливості та розумності. Враховуючи те, що вказані категорії є оціночними, їх застосування у законодавстві все ж таки слід обмежити.

Отже, характеризуючи предмет договору довічного утримання (догляду) більш доцільним видається виходити з його подвійної природи, яка враховує інтереси кожної сторони договору, який вона має на увазі укладаючи той чи інший договір. Дискусійними питаннями щодо предмету договору довічного утримання, який становить інтерес для набувача – майно, є доцільність чи недоцільність виокремлення окремих видів нерухомого майна при переліченні того, що має передаватись, та використання оціночних та суб'єктивних категорій при характеристиці рухомого майна. Дискусійними питаннями щодо предмету договору довічного утримання, який становить інтерес для відчувача – утримання та(або) догляд, є доцільність закріплення у ЦК України імперативної норми щодо обов'язкової конкретизації видів матеріального забезпечення та (або) довічного догляду. Все це, у свою чергу, може призвести до неоднакової судової практики та невизначеності у захисті прав сторін договору.

УДК 347

Калиниченко О.В.

студ. гр. ГП-111 ЗНТУ

Калиниченко О.В.

ЗМІСТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Аналіз міжнародних правових відносини у забезпеченні прав людини в Україні бажано почати з основних положень та базисних напрямків діяльності. Доцільно викладення цієї теми розпочати з аналізу форм міжнародної співпраці України у сфері забезпеченні прав людини, до яких відносяться: участь держави в діяльності міжнародних організацій; національна нормативна база щодо міжнародної співпраці та забезпечення прав людини; ратифікація міжнародних договорів; переговори та консультації; доповіді посадових осіб на міжнародних форумах; спільні наукові дослідження, гранти, конференції.

Україна є членом головних та допоміжних органів ООН, таких як Рада ООН з прав людини, Комісія соціального розвитку, Комісія з народонаселення та розвитку, Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комітет з внесків, Комісія з наркотичних засобів, Статистична комісія, Виконавча рада Всесвітньої продовольчої програми (ВПП), Виконавча рада Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Виконавча рада Програми розвитку ООН

(ПРООН) / Фонду ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА). Головування нашої країни у Виконавчій Раді ПРООН / ЮНФПА в 2006 році є визнанням її авторитету.

Як показник визнання авторитету і ролі нашої держави на міжнародній арені, Україна тричі обиралась непостійним членом Ради Безпеки ООН (1948 – 1949, 1984 – 1985, 2000 – 2001 роках), шість разів – членом Економічної і Соціальної Ради (ЕКОСОР) і останній раз була обрана у жовтні 2009 року на період 2010 – 2012 років. Українські представники обиралися на керівні посади головних комітетів сесій Генеральної Асамблеї, зокрема, Другого (економічні та фінансові питання), третього (соціальні, культурні та гуманітарні питання, питання прав людини) та Четвертого (спеціальні політичні питання та питання деколонізації). Яскраво характеризує відношення міжнародної спільноти до України є висування кандидатури нашої країни до Ради Безпеки ООН на термін 2016 – 2017 років, вибори плануються у жовтні 2015 року.

Співпраця з Європейським Союзом передбачає подальшу інтеграцію України в цю структуру, тому для України співпраця в сфері забезпечення прав людини є пріоритетним напрямком. Україна та ЄС вперше встановлено договірних відносин в 1994 році через партнерство та Угоду про співробітництво, ця домовленість вступила в силу в 1998 році. Виходячи з цього, Україні – ЄС План дій був затверджений в лютому 2005 року.

Однією з форм міжнародної співпраці України у сфері забезпечення прав людини це ратифікація міжнародних договорів. Ратифікація – процес надання юридичної сили документу (міжнародного договору) шляхом затвердження його відповідним органом кожної зі сторін, підписаного від імені держави чи уряду, вищим органом держави або його главою. Ратифікація втілюється в 2-х актах: міжнародно-правовому (ратифікаційній грамоті) і національному (закон про ратифікацію міжнародного договору). В аспекті національного права ратифікація означає включення міжнародно-правових норм, що містяться в міжнародному договорі, в національну правову систему. Найчастіше ратифікація використовується для надання юридичної сили міжнародним договорам. Таким чином, ратифікація є одним з способів впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство.

Першим документом, який був ратифіковано Україною, став Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, це відбулося 3 грудня 1958 року. Першим документом ратифікованим Незалежною Україною стала Конвенція про права дитини 28 серпня 1991 року, через чотири доби після проголошення незалежності. Україна ратифікувала більшість основних міжнародних документів з прав людини. Україна ратифікувала основні Конвенції ООН про права людини. На офіційному сайті ООН вказано, що серед основних конвенцій, протоколів та поправок Україна не ратифікувала з 27 тільки 5 документів.

Співпраця України з усіма міжнародними суб'єктами також потребує ратифікації угод та рішень цих суб'єктів. Так, наприклад наша країна ратифікувала 61 міжнародних трудових норм (конвенцій) МОП, у тому числі вісім основоположних конвенцій. Велика кількість міжнародних нормативних документів та національна процедура їх ратифікації призводить до виникнення певних проблем. Тому необхідне адміністративне впровадження та удосконалення нормативної бази України і в цій сфері.

УДК 343.62

Квітко В.В.

студ. гр. ГП-112 ЗНТУ

Квітко В.В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ АБО ЗА ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНА ОПІКА ЧИ ПІКЛУВАННЯ

З детального аналізу статті 166 КК України, можна дійти висновку, що основним безпосереднім об'єктом цього злочину є всебічний (фізичний, психічний і соціальний) розвиток дитини або особи, стосовно якої встановлена опіка чи піклування, а також встановлений порядок догляду за такими особами. Також об'єктом можуть виступати здоров'я, життя, інші блага. Потерпілими від цього злочину, відповідно можуть бути діти та особи, стосовно яких встановлена опіка чи піклування.

Так, опіка встановлюється над неповнолітніми, які не досягли п'ятнадцяти років, і над громадянами, визнаними судом недієздатними внаслідок душевної хвороби або недоумства. А піклування встановлюється над неповнолітніми віком від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років і над громадянами, визнаними судом обмежено дієздатними внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами.

Щодо об'єктивної сторони даного злочину, то вона проявляється у формі злісного невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, стосовно якої встановлено опіку чи піклування.

Тобто, це може, проявитися у: залишенні впродовж тривалого строку потерпілого без будь-якого нагляду; ухиленні від виховання дітей (у т.ч., незабезпеченні відвідування ними школи, контролю за проведенням дозвілля) незабезпеченні потерпілим безпечних умов перебування за місцем проживання чи в іншому місці; невжитті заходів щодо їх лікування; безпідставному обмеженні в харчуванні, одязі, інших предметах першої необхідності; штучному створенні незадовільних побутових умов тощо.

Обставинами, які ж вказують на злісний характер такого невиконання, можуть, зокрема, бути його тривалість, системність, багаторазовість, а також неодноразові звернення представників влади, освітніх, медичних та інших закладів, органів опіки та піклування, громадян з приводу неналежного виконання зазначених вище обов'язків.

І головне, слід сказати те, що склад цього злочину утворюється лише у разі, коли невиконання обов'язків батьків чи осіб, що їх замінюють, потягло тяжкі наслідки. Законодавець, під тяжкими наслідками розуміє наступне: смерть, каліцтво дитини чи особи, стосовно якої встановлено опіку чи піклування, захворювання їх на небезпечну хворобу, вчинення ними суспільне небезпечних діянь, які призвели до смерті інших осіб, заподіяння істотної шкоди їх здоров'ю або потягли за собою великі матеріальні збитки тощо. При цьому обов'язковою умовою кримінальної відповідальності батьків, опікунів чи піклувальників є те, що зазначені наслідки перебувають у причинному зв'язку із їх діянням. Злочин вважається закінченим з моменту настання тяжких наслідків.

Щодо суб'єктів злочину, то їх можна вважати спеціальними. Адже ними можуть бути лише батьки, усиновителі, опікуни та піклувальники. Також необхідно відмітити, що суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом, на що вказує злісний характер діяння. І ставлення винної особи до наслідків є необережним.

Отже, відповідно до чинного законодавства суд призначає покарання за ст. 166 КК України тільки за наявності тяжких наслідків. Такі випадки, на жаль, непоодинокі, але ще більше випадків, коли батьки неодноразово притягались до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП, проте на них це не впливало, в плані особистого перевиховання і зміни образу життя. Що в подальшому призводило, по-перше, до їх кримінальної відповідальності, а, по-друге, ще й до тяжких захворювань дітей.

Отже, на наш погляд, доцільно внести зміни до кримінального законодавства, а саме криміналізувати злісне невиконання батьками обов'язків по догляду за дитиною без настання тяжких наслідків. Якщо таке діяння матиме повторність, то цілком зрозуміло, що покарання повинно бути суворішим, але виходячи з того, що воно не призвело до тяжких наслідків, то злочин повинен бути невеликої тяжкості, тобто передбачати у санкції покарання у виді обмеження або позбавлення волі на строк до двох років. А щодо покарання за тяжкі наслідки, то воно повинне бути суворішими, тобто такими, якими вони є і зараз, в діючій статті ККУ.

Отже, виходячи із усього вище сказаного, усі ми повинні створити світ, сприятливий для дітей, світ у якому кожна дитина почуватиметься захищеною, де її думка буде поважатися, де немає місця насильству, світ, який би дав змогу виховати здорове, щасливе, досконале покоління. Оскільки сього-

днішні діти – завтрашні громадяни, то їх захист і розвиток є передумовою майбутнього розвитку людства.

УДК 349.3(477)

Кошова Т.В.

магістрант Інституту права ім. В. Сташиса КПУ

Кошова Т.В.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Світовий досвід створення пенсійних систем свідчить про розмаїтість форм їх організації. Оцінити стан сучасної національної системи пенсійного забезпечення неможливо без аналізу її еволюціонування.

Проблема захисту непрацездатних і старих існувала завжди. На перших етапах розвитку суспільства це відбувалося в рамках сімейних, племінних відносин або як добродійність з боку монархів. У докапіталістичний період основними формами матеріального забезпечення непрацездатних виступали: право на утримання як привілея, добродійність, опіка і піклування, державне піклування, колективна взаємодопомога тощо. Формування капіталістичного способу виробництва призвело до виникнення об'єктивної необхідності в організації системи захисту найманих робітників від соціального ризику втрати працездатності по старості. Ця система складалася з державної системи страхування по старості, приватних систем страхування і різних форм добродійності. Добровільне страхування було доступно найбільш забезпеченим прошаркам пролетаріату, тому на арену історії було висунуте питання про страхування обов'язкове. Зародження ідеї такого страхування в XIX ст. пов'язують з ім'ям Отто фон Бісмарка.

Російське суспільство досить швидко сприйняло ідею. У 1901 р. були затверджені тимчасові правила про державні пенсії робітникам казенних гірничих заводів і рудників. З 1903 р. був впроваджений принцип відповідальності підприємця за професійний ризик у випадках смерті або каліцтва робітників. Великим кроком на шляху формування державної пенсійної системи стало прийняття у 1912 р. законів: «Про страхування робітників від нещасних випадків на виробництві», «Про забезпечення робітників на випадок хвороби», «Про затвердження Ради у справах страхування робітників». Отже, у царській Росії пенсії призначалися внаслідок виробничого каліцтва. Страхування робітників покладалося на страхові товариства, до складу яких входили підприємці.

З 1917 по 1922 рр. було прийнято декілька десятків декретів і розпоряджень з питань пенсійного забезпечення. Але забезпечення селян і осіб, які займалися індивідуальною трудовою діяльністю, не увійшло в державну

систему. У 1919 р. було встановлено порядок прямого кошторисного фінансування пенсійного забезпечення. Страхові фонди і каси були об'єднані в єдиний фонд соціального забезпечення. У 1921 р. державне забезпечення було замінено соціальним страхуванням за рахунок підприємств. У 1933 р. його було передано профспілкам. Створена система охопила випадки втрати заробітку у зв'язку з непрацездатністю, старістю і безробіттям. У 1930 р. Наркомат праці СРСР затвердив Правила забезпечення по старості. Встановлювались вимоги до пенсійного віку і стажу роботи. Впроваджувалось пенсійне забезпечення за вислугу років. На початок Великої Вітчизняної війни була створена система соціального забезпечення, яка охоплювала всіх трудящих у всіх випадках втрати ними заробітку.

Початок створенню єдиної системи пенсійного забезпечення поклав Закон 1956 р., який розширив коло тих, хто мав право на пенсію, скасував багато обмежень, полегшив умови її одержання. Відповідно до Закону 1964 р. вперше була створена державна система пенсійного забезпечення колгоспників. Діюча в СРСР пенсійна система забезпечувала всім категоріям громадян мінімально необхідний прожитковий рівень споживання. Виділялися пенсії за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника, за вислугу років. Система була заснована на консолідованій програмі фінансування виплати пенсій і цілком залежала від збалансованості державного бюджету. З прийняттям Закону «Про пенсійне забезпечення громадян у СРСР» у 1990 р. завершився процес створення єдиної всеохоплюючої пенсійної системи. Джерелом коштів для фінансування пенсій став Пенсійний фонд.

Після здобуття незалежності Україна перебуває у стані активного пошуку оптимальної моделі пенсійного забезпечення, відбувається розвиток та деталізація законодавчого й організаційного забезпечення, посилення ролі держави як суб'єкта, відповідального за стан пенсійного забезпечення, підвищується роль недержавного регулювання, самоврядності у досліджуваній сфері. Посилюються законотворчі тенденції в напрямку кодифікації галузевого законодавства.

Отже, розвиток поглядів на формування моделей пенсійного забезпечення дозволяє стверджувати, що для виникнення в державі системи пенсійного забезпечення необхідні передумови: рівень розвитку продуктивних сил, достатній для забезпечення фінансування непрацездатних; усвідомлення суспільством необхідності пенсійного забезпечення своїх членів; одночасний рух знизу у вигляді самоорганізації трудящих та зверху шляхом законодавчого закріплення прав на пенсійне забезпечення з метою вирішення проблеми.

**ПРОБЛЕМА ПРЕДМЕТА ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ ЛИСТУВАННЯ,
ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ЧИ ІНШОЇ
КОРЕСПОНДЕНЦІЇ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ ЗАСОБАМИ ЗВ'ЯЗКУ АБО
ЧЕРЕЗ КОМП'ЮТЕР**

Предметом порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер є відомості, що передані чи передаються шляхом листування або телефонних розмов, та повідомлення, які передаються або були передані телеграфом чи за допомогою інших засобів зв'язку, а також через комп'ютер. Відповідно до Закону України «Про інформацію» інформація – будь-які відомості та / або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

До предмета цього злочину потрібно також віднести й інформацію про сам факт листування чи розмови однієї людини з іншою, з юридичною особою, інформацію про особу, якій адресовано лист (повідомлення, телеграму) чи з якою велася розмова (прізвище, ім'я, її адреса та інші особисті дані), інформацію про дату та час листування чи розмови. Отже, основними ознаками інформації як предмету злочину, передбаченого ст. 163 КК України, є: а) її таємний характер – інформація повинна бути такою, яку б адресат або джерело інформації не бажало доводити до відома інших з будь-яких причин; б) інформація повинна передаватися чи бути переданою засобами зв'язку або через комп'ютер.

Засоби зв'язку – технічне обладнання, що використовується для організації зв'язку. Засоби зв'язку призначені для прийому та передачі інформації на відстані. Інформація також може передаватися у різних формах: паперовій, звуковій та візуальній. До засобів зв'язку відносять: телефон, домофон, факс, телеграф, модем, радіостанція тощо.

Поняття комп'ютер досить-таки багатозначне, найчастіше вживається для означення програмно керованого електронного пристрою обробки інформації. Разом з тим, це може бути будь-який механічний, немеханічний (електронний) пристрій (або навіть людина), призначені для проведення обчислень.

Враховуючи швидкий розвиток техніки, в тому числі й комп'ютерної, гостро постає питання про доповнення термінології, зазначеної у ст. 163 КК України. Візьмемо для прикладу Smart TV. З одного боку – це телевізор, котрий має вбудований доступ до Інтернету, однак з іншого – це комп'ютерна система, інтегруюча в телевізор, котра працює на основі опера-

ційної системи. Деякі моделі Smart TV мають можливість підключення до соціальних мереж, за допомогою яких дуже часто сучасні люди спілкуються між собою, обмінюються інформацією, в тому числі й приватною. За допомогою вказаних телевізорів також здійснюються різного роду відео конференції та відео дзвінки через Skype, обмін фото- та відео контентом між пристроями, такими як комп'ютер або ж смартфон. Існує думка, що деякі моделі Smart TV можуть слідкувати за користувачами. Зокрема, вони відсилають на сайт виробника інформацію щодо перемикання каналів, а також імена файлів, записаних на додаткових носіях інформації, що приєднуються до телевізора. Як повідомляє The Washington Post подібним злиттям інформації своїх користувачів займаються й такі знамениті компанії Microsoft, Google, Facebook, Skype тощо. Тож Smart TV – це комп'ютер чи телевізор? А вказана інформація підлягає під сферу дії ст. 163 КК України?

Смартфони, комунікатори, планшетні персональні комп'ютери, Slate PC, Інтернет-планшети, мобільні Інтернет-пристрої і ще дуже багато різноманітних новітніх пристроїв, призначених зокрема й для обміну певною інформацією та відомостями. Постає багато складностей безпосередньо у віднесенні їх під поняття, зазначені у ст. 163 КК України як засоби обміну інформацією. Чи підлягають під кримінально-правовий захист спілкування осіб за допомогою різноманітних програмних забезпечень типу Skype або ICQ, SMS- та MMS- переписки? Важко віднести їх до сфери охоплення термінами, що на сьогоднішній день зазначені у ст. 163 КК України. На нашу думку, словосполучення «засоби зв'язку або через комп'ютер» потрібно доповнити словосполученням «за допомогою телекомунікацій». Адже відповідно до ст. 1 Закону України «Про телекомунікації» телекомунікації (електрозв'язок) – передавання, випромінювання та / або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних або інших електромагнітних системах. Отже, це поняття значно ширше охоплює новітні засоби, котрими може здійснюватися обмін інформацією, спілкування тощо, адже до телекомунікаційних мереж відносяться: телефонні, радіо-, теле- та комп'ютерні мережі. У всіх цих мережах інформація є ресурсом, що надається клієнтам.

Таким чином, пропонуємо назву та диспозицію ч. 1 ст. 163 КК України викласти у такій редакції: «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються за допомогою телекомунікацій, засобами зв'язку або через комп'ютер».

*Печникова М.І.***ПРОБЛЕМА КВАЛІФІКАЦІЇ ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З
ОПОРОМ ОСОБАМ, ЯКІ ПРИПИНЯЛИ ХУЛІГАНСЬКІ ДІЇ**

Однією з необхідних і обов'язкових умов нормального функціонування будь-якої держави є громадський порядок, стан безпечної життєдіяльності суспільства, який охороняється, у тому числі державними інституціями, шляхом захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, інтересів суспільства в межах, визначених правовими нормами, з урахуванням традицій, звичаїв, норм моралі. Найбільш небезпечним посяганням на громадський порядок, що порушує громадський спокій є хуліганство. Особа, яка вчиняє хуліганство, посягає на суспільні відносини, що забезпечують нормальні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, спокійний відпочинок і дотримання правил поведінки в суспільному житті та побуті, часто завдає шкоди особистим інтересам людей, їхньому здоров'ю, власності, навколишньому середовищу тощо. Хуліганство, як вид протиправного діяння, небезпечне для суспільства тим, що на його ґрунті вчиняється ряд інших, більш тяжких злочинів.

У ч. 3 ст. 296 КК України встановлена кримінальна відповідальність за хуліганство, передбачене частинами першою або другою цієї статті, якщо воно було, крім того, пов'язане з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії.

Під представником влади необхідно розуміти особу, яка постійно або тимчасово перебуває на службі в органах державної влади і здійснює функції зазначених органів. Представники влади – це, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості.

Представниками громадськості, які охороняють громадський порядок, є особи, які виконують обов'язки по охороні громадського порядку: позаштатні працівники міліції, члени будинкових комітетів, особи, призначені для підтримання порядку під час мітингів, демонстрацій, походів, проведення зборів тощо.

Під поняття опору підпадають такі дії винного, як відштовхування, спроба вирватись при затриманні, погроза побиття у відповідь на вимогу представника влади або громадськості припинити хуліганство, нанесення цим особам побоїв, тілесних ушкоджень, засипання очей піском тощо.

Припинення може полягати як в прямому застосуванні сили до злочинця, так і в інших діях (наприклад, спроба викликати наряд міліції, захистити потерпілого). Прохання і вмовляння з боку сторонніх осіб не можуть розглядатися як припинення хуліганських дій.

Хуліганські дії, пов'язані з опором представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, не потребують додаткової кваліфікації як злочин проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян і охоплюються ч. 3 або ч. 4 ст. 296 КК України. Опір цим особам або іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, не охоплюються названими нормами у випадках, коли внаслідок застосованого при цьому насильства вчинюється ще й інший, більш тяжкий злочин (наприклад, передбачений п. 8 ч. 2 ст. 115, ст. ст. 119, 121, 348 КК України).

Опір особам, що припиняли хуліганські дії, визнається кваліфікуючою ознакою ч. 3 ст. 296 КК України лише у тих випадках, коли він був складовою частиною хуліганства. Якщо ж опір було вчинено після припинення хуліганських дій – як протидію затриманню, він не може бути кваліфікуючою ознакою хуліганства і відповідальність має наставати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами ст. ст. 296 і 342 КК України.

Таким чином, наявність в ч. 3 ст. 296 КК України такої кваліфікуючої ознаки, як «пов'язаному з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку», призводить до помилок у правозастосовній практиці. З огляду на це пропонується цю кваліфікуючу ознаку з ч. 3 ст. 296 КК України виключити. Натомість цю кваліфікуючу обставину викласти в редакції «пов'язаним з опором особам, які припиняли хуліганські дії».

З урахуванням цього пропонується ч. 3 ст. 296 КК України викласти у наступній редакції:

«3. Дії, ... , чи пов'язані з опором особам, які припиняли хуліганські дії, – караються ...».

УДК 349

Притула Б.О.

студ. гр. ГП-130 ЗНТУ

Притула Б.О.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

За останні роки було прийнято багато законів, не завжди при цьому враховувались загальнолюдські цінності. Часто це відбувалось без відповідної логічної послідовності. Особливо це стосується проблем оподаткування, приватизації, підприємництва. Такі закони вимагали частих змін. В результаті знижується регулюючий вплив законодавства на суспільні відносини. Наявність законів, які не виконуються, приносить великий збиток системі правового регулювання. Тому забезпечення дієвості правових норм – першочергова задача при формуванні правової системи України. Для цього важливо

визначити, які групи суспільних відносин мають регулюватися тільки законами, які принципи повинні лежати в основі побудови законодавства.

Господарське право, як і будь-яку іншу юридичну дисципліну, можна визначити насамперед за предметною ознакою, тобто за сукупністю суспільних відносин, що регулюються нормами господарського права. З цієї точки зору господарське право - система норм, які регулюють господарські відносини, тобто відносини, в які вступають організації, підприємці у процесі своєї господарської діяльності. Господарські відносини у сфері економіки України становлять предмет господарського права.

Зміст предмета господарського права визначається двома основними поняттями: «народне господарство» і «господарська діяльність». Зазначені поняття визначаються у чинному законодавстві України. В сукупності вони утворюють народногосподарський комплекс України. Це основне коло суб'єктів, які здійснюють господарську діяльність. Історично склалося так, що абсолютна більшість цих суб'єктів є державними організаціями. У зв'язку з цим держава як власник цих підприємств, установ та організацій здійснює в широких межах державне регулювання економіки. Відносини, що виникають при цьому, регулюються різними галузями права: господарським, адміністративним, фінансовим та ін.

Господарське право України розвивається як система норм, які регулюють три сектори економіки. Домінуючим є державний сектор, до якого належать різні господарюючі суб'єкти, засновані на державній власності (близький до нього сектор, заснований на комунальній власності). Другий сектор становлять підприємства, засновані на колективній власності (західні економічні теорії вважають його приватним, але він у нашій країні настільки одержавлений, що вважати його приватним немає достатніх підстав). Це – колективні підприємства, виробничі кооперативи, господарські товариства. Третім, найбільш цікавим сектором, що швидко розвивається, є приватний сектор. З розвитком процесу приватизації майна державних підприємств питома вага цього сектора зростатиме.

Слід враховувати також і те, що господарське право регулює відносини щодо державного регулювання економіки, яке здійснюється у певних правових формах і за допомогою певних методів. Об'єктивними чинниками, що зумовлюють необхідність державного регулювання господарського життя, є:

- виконання державою соціальних функцій – забезпечення умов для нормальної життєдіяльності суспільства, в тому числі у сфері економіки. Таким чином держава виконує функцію організації господарського життя суспільства;
- наявність у держави на праві власності ще досить значного масиву майна (передусім засобів виробництва), що зумовлює управління державним сектором економіки з боку держави-власника.

ТИПИ І ВИДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ

Існують різні підходи до класифікації міжнародно-правових санкцій. Санкції розрізняють на різних підставах. Зокрема, у залежності від кількості потерпілих суб'єктів вони бувають індивідуальні – коли санкції застосовуються однією потерпілою державою та колективні – коли примусові заходи застосовуються двома і більше потерпілими суб'єктами міжнародного права. Вважається загальновизнаним, що характером міжнародно-правових санкцій володіють саме колективні заходи, які передбачаються главою VII Статуту ООН у разі виникнення загрози миру, порушення миру або акту агресії.

У залежності від суб'єктів здійснення санкцій розрізняють санкції, які застосовуються в порядку самопомогі та санкції, здійснювані за допомогою міжнародних організацій.

До першої групи належать реторсії, репресалії, розірвання або призупинення дипломатичних чи консульських відносин та самооборона. Реторсії – це застосовувані у відповідь на правопорушення відповідні примусові заходи суб'єкта, спрямовані на обмеження інтересів іншої держави. Міжнародна практика включає багато форм реторсій, застосовуваних до держави-порушника: підвищення мит на товари з цієї держави; уведення квот і ліцензій на торгівлю з даною державою; встановлення обмежень на імпорту товарів із цієї держави; підвищення податкових платежів; націоналізація власності держави-порушника, її підприємств і громадян; так звані політичні реторсії: всілякі обмеження, установлювані для дипломатів і громадян цієї держави (обмеження пересування територією держави перебування, обмеження в правах громадян держави-порушника), а також заходи, що свідчать про незадовільний стан міждержавних відносин (відкликання дипломатичного представника з держави-порушника; оголошення співробітників дипломатичного представництва цієї держави *persona non grata*; скасування запланованих державних візитів тощо). Репресалії – це відповідні примусові заходи, спрямовані на обмеження прав іншої держави, що вчинила правопорушення. У сучасному міжнародному праві застосовуються такі форми репресалій:

- ембарго – заборона продавати товари, майно і технології на територію держави-порушника;

- бойкот – заборона купувати і ввозити на територію товари та майно, що походить з даної держави;

- заморожування авуарів (внесків) держави-порушника в банках, розташованих на своїй території;

- вилучення своїх внесків із банків держави-порушника.

Серед форм репресалій виділяються так звані політичні: денонсація або анулювання міжнародних договорів із державою-порушником; невизнання (відмова держави визнавати ситуації або дії, породжені неправомірними з погляду міжнародного права актами правопорушника).

Розірвання або призупинення дипломатичних чи консульських відносин утворюють самостійний вид санкцій, що застосовуються на постійній або тимчасовій основі потерпілою державою і виражаються в призупиненні або припиненні нею дипломатичних і/або консульських зв'язків. При цьому слід мати на увазі, що розірвання дипломатичних відносин не означає автоматичного розірвання консульських відносин.

Особливим видом санкцій є самооборона, яка полягає у застосуванні до правопорушника збройних заходів відповідно до Статуту ООН у відповідь на збройний напад. Використання колективних збройних заходів для підтримки міжнародного миру і безпеки в міжнародному праві є винятковим заходом, застосовуваним тільки у випадку таких ситуацій, що загрожують міжнародному миру і безпеці. Санкції збройного характеру повинні застосовуватися лише у випадку, якщо вичерпані всі інші заходи впливу. Міжнародна практика застосування колективних заходів показує, що вони можуть застосовуватися не тільки для припинення акту агресії конкретної держави, але й з метою запобігання поглибленню міжнародного збройного конфлікту або збройного конфлікту неміжнародного характеру (в першу чергу – громадянських воєн).

Можливість застосування колективних збройних заходів передбачена статутними документами цілого ряду міжнародних організацій (насамперед ООН), а також Організації американських держав (ОАД), Ліги арабських держав (ЛАД) та інших регіональних організацій. Порядок застосування збройних заходів у рамках ООН належить до виключної компетенції Ради Безпеки ООН. Такі заходи, здійснювані за Статутом ООН, можуть застосовуватися в двох формах:

- а) окремими державами від імені і за спеціальними повноваженнями ООН;
- б) спеціально утворюваними збройними силами ООН.

УДК 340.1

Ротко В.М.

студ. гр. ГП-119 ЗНТУ

Ротко В.М.

ОСНОВНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ІУДЕЙСЬКОГО РЕЛІГІЙНОГО ПРАВА ІЗ СУЧАСНИМ ІЗРАЇЛЬСЬКИМ ПРАВОМ

Проблеми визначення основних шляхів і форм взаємозв'язку і взаємодії іудейського релігійного права з формованим в Ізраїлі світським або цивільним правом мають не лише теоретичне, але і суто практичне значення. Вони значною мірою зачіпають релігійні і інші інтереси як тих іудеїв, які проживають на території своєї історичної батьківщини, так і тих, хто, залишаючись

прибічниками своєї релігії, живе в інших країнах. Будучи невід'ємною складовою частиною загальної системи ізраїльського права, іудейське право, незважаючи на численні складнощі і протиріччя в його взаєминах з ізраїльським цивільним правом, проте вирішує з ним загальні для усього ізраїльського суспільства і держави проблеми.

Разом з іншими складовими частинами – підсистемами загальної системи ізраїльського права воно вирішує проблеми, пов'язані з регулятивною діяльністю держави і релігійних інститутів. За допомогою норм, що містяться в традиційних іудейських законах і заповідях, це право опосередкує певну область громадських стосунків. Серед загальних принципово важливих для нормального існування ізраїльського суспільства і держави проблем, які вирішуються спільними зусиллями офіційних, державних і релігійних кругів, у тому числі засобами релігійного і світського права, далеко не останнє місце займають проблеми встановлення і підтримки в країні громадського порядку і законності, забезпечення усебічних гарантій прав і свобод громадян, збереження і розвитку традиційних іудейських національних, моральних і інших цінностей, підтримки і розвитку що не суперечать сучасній ізраїльській дійсності історичних традицій і звичаїв, підвищення ефективності існуючих в країні державних і громадських, включаючи релігійні, інститутів та ін.

Кожна з цих і інших подібних до них загальнозначущих проблем опосередкує і вирішується релігійним і цивільним правом з функціональної точки зору хоча і взаємопов'язано, у взаємодії один з одним і з іншими підсистемами загальної системи ізраїльського права, але в той же час в структурному плані, з точки зору особливостей складових їх норм, сфер додатка і методів здійснення велінь, що містяться в них, відносно відособлено один від одного. У перекладі мовою практики це означає, що в процесі рішення загальних державних і громадських проблем в іудейському релігійному і ізраїльському світському праві позначається не лише їх стратегічна спільність, але і предметна, тактична особливість. Остання нерідко служить причиною неузгодженості, а іноді і суперечності в механізмі взаємозв'язку і взаємодії іудейського права з цивільним правом. Найчастіше, як відзначається в ізраїльській юридичній літературі, це трапляється тоді, коли іудейське релігійне право не лише не узгоджується з сучасною дійсністю, але і суперечить їй.

Загальні цілі і завдання, що вирішуються спільними зусиллями представників іудейського релігійного співтовариства і офіційних кругів Ізраїлю за допомогою правових засобів, з одного боку, і численні протиріччя між іудейським і світським правом – з іншого, дуже гостро ставлять на порядок денний питання, пов'язані з основними шляхами і формами їх взаємозв'язку і взаємодії. Як вже відзначалося, це не лише теоретично, але і практично важливі питання. Бо від того, наскільки швидко і ефективно вони вирішуються, безпосередньо залежить дозвіл проблем внутрішній зв'язаності і узгодженості

іудейського права з цивільним, а в той же час проблем підвищення ефективності загальної системи ізраїльського права в цілому.

Пряма дія іудейського права проявляється в тому, що воно створює разом зі світськими (сіоністськими) поглядами і доктринами ідеологічну основу сучасної правової системи Ізраїлю, релігійно-етичний фундамент правотворчої, а частково правозастосовної і правоохоронної діяльності державних органів. Під сильним впливом іудейських релігійних традицій і догм перебуває, зокрема, законодавча діяльність парламенту (Кнесета) Ізраїлю. Це позначається не лише на традиційному сімейному праві, але і на інших галузях права: кримінальному, цивільному, адміністративному, трудовому та ін. Разом з дією іудейського релігійного права на загальну систему сучасного ізраїльського права свій вплив на нього воно чинить і непрямим шляхом. При цьому йдеться не про ідеологічну основу сучасного ізраїльського права, що створюється за допомогою ідей, традицій і канонів іудейського релігійного права, так само як і не про інші сторони і форми безпосереднього інтелектуального і іншої дії. Мається на увазі вплив підсистеми іудейського релігійного права на світське право і на усю систему сучасного ізраїльського права самим фактом свого існування і функціонування. Існування іудейського, релігійного права разом зі світським правом, спільний дозвіл ними загальнозначущих проблем і колізій, що виникають між ними, поза сумнівом, накладають значний відбиток на кожну з цих підсистем загальної системи ізраїльського права – на їх характер, зміст, шляхи і форми їх взаємозв'язку і взаємодії.

УДК 341

Скороходова Ю.А.

студ. гр. ГПЗ-118 ЗНТУ

Скороходова Ю.А.

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Держави-члени ЄС досягли найбільшого прогресу щодо уніфікації заходів з управління процесом міжнародної трудової міграції в контексті постійної економічної та регіональної інтеграції. ЄС прагне забезпечити свободу пересування трудящих, одночасно вживаючи заходів захисту, пов'язаних із зовнішнім контролем на кордоні, в тому числі, й на кордоні з Україною.

Трудова міграція в рамках ЄС повинна розглядатися з трьох позицій: вільне пересування громадян ЄС та його обмеження; зміна режиму в результаті розширення ЄС; статус громадян держав, які не є членами ЄС. Крім того, на міжрегіональному рівні ЄС має актуальний для всіх членів позитивний перелік держав (це Канада, США), громадяни яких мають право пересуватися по території ЄС без візи протягом трьох місяців. При цьому варто врахувати, що

ЄС є одним з основних регіонів призначення трудових мігрантів, які прибувають із третіх країн. Складність цього об'єднання для трудящих-мігрантів полягає в тому, що кожна держава-член ЄС має свою міграційну політику, що особливо чітко спостерігається на Півдні та Півночі Європи. Однак завдяки прийняттю в 1999 р. Амстердамської угоди ЄС отримав додаткові повноваження в розробці єдиної політики щодо трудових мігрантів, які прибувають ззовні. У грудні 2005 р. Європейська комісія запропонувала політичний план щодо легальної трудової міграції, який став основою для прийняття рішень із цього питання в рамках ЄС до 2009 р. Європа почала проводити досить жорстку політику по відношенню до мігрантів, достатньо чітко розмежовуючи власне міграцію, нелегальну міграцію та пошук притулку біженцями, вважаючи, що останні два явища є негативними з точки європейської правової бази. У 2003 р. навіть було створено перелік небезпечних держав, громадяни яких не можуть претендувати на міграцію до ЄС. Було укладено ряд договорів про реадмісію нелегальних мігрантів, у тому числі й з Україною.

Разом з тим держави Західної Європи стали більш відкритими для висококваліфікованих мігрантів. Наприклад, Велика Британія запровадила дозвіл на отримання робочої візи за умови отримання запрошення від роботодавця. Ця програма діє щодо спеціальностей, які ввійшли до переліку дефіцитних професій. У 2002 р. було затверджено програму з прийому висококваліфікованих спеціалістів у сфері інформаційних технологій. Зокрема, ЄС розробив та прийняв проект про видачу спеціальних візових дозволів для висококваліфікованих спеціалістів. За даними Міжнародної організації з міграції, частина таких спеціалістів походить із пострадянського простору, за винятком РФ.

ЄС має найбільшу інтеграційну систему у сфері трудової міграції. Вільне пересування трудової сили здійснюється тільки в 15 державах ЄС, а після 1 травня 2011 р., відповідно до транзитних положень Договору про вступ, всі обмеження в межах ЄС знімаються. Забезпечення цієї свободи лежить на Європейському Суді з прав людини. В'їзд і перебування громадян ЄС в державах ЄС іншого громадянства регулюється Директивою 2004/38/ЄС, положення якої було включено в закони всіх держав-членів ЄС в 2006 р. Положення цієї директиви зводяться до таких: рівноправність оплати праці, участі в об'єднаннях, обов'язкове медичне забезпечення, право на освіту дітей, забезпечення нормальних житлових умов, право на соціальне страхування. З урахуванням правил щодо об'єднання сімей, члени сім'ї громадянина ЄС відразу допускаються до ринку праці.

Розширення ЄС у 2004, 2007, 2013 рр. призвело до певних обмежень у вільному пересуванні з метою захисту від дестабілізації «старих» членів ЄС, за винятком Кіпру та Мальти. Ці обмеження не стосуються свободи здійснення самостійної підприємницької діяльності. У грудні 2004 р. було прийня-

то програму щодо посилення свободи, правопорядку та безпеки в рамках ЄС, яка визначила напрямки розвитку, у тому числі й правового регулювання міжнародної трудової міграції до 2009 р. Було створено комісію для розробки політичного плану щодо легальної міграції, адмісії. Крім того, було визначено, що перспективи ринку праці в ЄС великі, адже навіть сам розвиток отримав назву Сценарій задоволення потреб у трудових ресурсах. На підставі цієї програми має бути прийнято чотири Директиви, які стосуються міграції. У 2005 р. комісія прийняла План розвитку відповідно до Програми, основними положеннями якого стали: розробка імміграційного порталу ЄС, розширення послуг, які надаються європейським порталом щодо мобільності трудових ресурсів, допомога новим державам-членам щодо інтеграції.

УДК 340

Халепа К.Ю.

студ. гр. ГП-133 ЗНТУ

Халепа К.Ю.

СТАНОВО-ПРЕДСТАВНИЦЬКІ УСТАНОВИ ІСПАНІЇ – КОРТЕСИ

У XII ст. в Леоні виникла представницька установа, яка називалася так само, як і колишні збори світських і духовних магнатів, що скликалися королями – *curia* або *cortes*. Кóртеси – регіональні станово-представницькі збори в середньовічній Іспанії, з XIX століття – парламент в Іспанії. Перші кортеси були створені в 1137 році. Спочатку в кортесах могли брати участь лише дворяни і духовенство, з 1188 в кортесах отримали представництва городяни, коли король Альфонс IX скликав єпископів, магнатів і «виборних громадян від окремих міст».

Поява представницької установи в Леоні вже наприкінці XII ст., а незабаром і в Кастилії, пов'язана з особливостями історичного розвитку цих країн – реконкістою і провідною роллю міст у політичному житті. В кортесах зазвичай були присутні представники трьох станів. Першим станом в кортесах, вважалася світська знать рикос омбрес, неї починалася подача голосів. Вони збиралися за запрошенням короля. За повідомленням хроніки 1241 року в кортесах в Бургосі король засідав «з рикос омбрес і людьми з землі».

Другим станом в кортесах був нижчий прошарок знаті – інфансони, ідальгос, вперше з'явилися в кортесах в 1250 р. і засідали надалі не на всіх зборах. Духовенство теж складалося з вищого і нижчого шарів. До вищого ставилися архієпископи, єпископи, абати, магістри військових орденів. До нижчого – клірики капітулів, приходське духовенство. Прелати були присутні на кортесах в силу особистого свого права, нижче духовництво обирало своїх представників. Але вони опиняються в кортесах вперше лише в 1295 р. і надалі беруть участь у роботі цього зібрання нерегулярно.

Третій стан складався з представників міських громад. Порядок участі міст в кортесах не був суворо визначеним. У першу чергу, посиляли своїх депутатів міста і поселення з територій самого королівства, причому, які саме міста-визначав король. Брати участь у кортесах могли лише поселення, які мали свою раду (консехо). Якщо місто не мало такого органу або пізніше втрачало право на подібну установу, воно позбавлявся можливості брати участь у кортесах.

В окремих випадках в кортеси залучалися і представники громад, у яких були свої сеньйори. Делегатами міст в кортесах були, як правило, представники міської верхівки з найбільш заможних ідальгос і кабальєрос. Про участь у кортесах купецького і ремісничого населення міст говорити не доводиться. Одиначне згадування про купців в кортесах 1268 р. в Хересі, ймовірно, пояснюється тим, що на цих кортесах обговорювалося питання про ієни на різні товари. Представники від міст в кортеси призначалися шляхом виборів або жеребкування. Звичайна кількість депутатів від міста не перевищувала чотирьох осіб. Даючи депутатам перелік вимог, міські ради тим самим визначали їх повноваження.

Скликалися кортеси, як правило, за розпорядженням короля. Засідання відбувалися в різних частинах королівства, там, де знаходилася в даний момент королівська резиденція, найчастіше у Вальядоліді, Бургосі, Медині дель Кампо, Паленсії. Засідання відбувалися нерегулярно, але досить часто. Король відкривав засідання, промовляв тронну промову. В усній чи письмовій формі він визначав порядок денний і просив думку кортесів з зазначених питань. В окремих випадках депутати отримували утримання в період діяльності кортесів. Королі гарантували безпеку для всіх осіб, що відправлялися на засідання кортесів.

До компетенції кортесів відносилось обговорення найрізноманітніших питань державного життя: законодавства, податкового оподаткування, зовнішньої політики, престолонаслідування. Без згоди кортесів не можна було скасовувати раніше видані закони. Значення представницького органу у фінансовій політиці держави зазначалося в злагоді кортесів на введення нових податків. На кортесах розглядалися питання війни і миру, укладання договорів. На кортесах призначалися опікуни малолітнього короля. У діяльності цього органу багато місця займали економічні проблеми. Вже до середини XIII ст. кортеси приймали присягу у короля, вирішували питання престолонаслідування. З кінця XV ст. почалося обмеження впливу кортесів і сфер їхньої діяльності: вони скликалися рідше, представництво міст в кортесах обмежувалося. До кінця XVIII ст. кортеси припинили своє існування. Відновили свою діяльність кортеси тільки в XVIII–XIX ст., але вже як вищий представницький і законодавчий орган – парламент.

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Демократичні перетворення, що відбулися в нашій країні, прийняття Конституції України, курс на проведення правової реформи обумовили перегляд традиційних уявлень юридичної науки радянського і сучасного періоду про право і його джерела, у тому числі джерела такої галузі, як кримінально-процесуальне право. Тривале панування позитивістського праворозуміння визначило ставлення юриспруденції до форм вираження правових норм.

Немає в теорії права й єдності поглядів щодо визнання відомчих нормативних актів джерелом права, що пояснює актуальність визначення їх правової природи, ролі та значення у формуванні кримінально-процесуального законодавства.

Джерелами кримінального процесуального права України є форми закріплення кримінально-процесуальних норм, що регулюють кримінально-процесуальні відносини та встановлені органами державної влади під час реалізації ними функцій у законодавчій, виконавчій і судовій сферах, а також містяться в чинних міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та практиці Європейського суду з прав людини.

Джерела кримінально-процесуального права України можуть бути зведені до семи видів: Конституція, закони, міжнародні договори, рішення Конституційного Суду України, рішення Європейського Суду з прав людини, судова практика, відомчі нормативні акти. Ці положення демонструють, що кримінально-процесуальна наука, на відміну від загальної теорії права, визначає більш вузьке коло джерел кримінально-процесуального права.

Таким чином, на підставі аналізу доктринальних положень та порівняльного аналізу законодавства України та інших держав визначається поліномративність регулювання кримінально-процесуальних відносин.

Представляється можливим вирізнити такі ознаки системи джерел кримінально-процесуального права:

- обумовленість суспільних відносин, які регулюються цією системою, предметом і методом кримінально-процесуального регулювання;
- цілісність, тобто організаційно-структурна відокремленість усієї системи джерел кримінально-процесуального права;
- неадитивність (принципова незвідність регулятивних властивостей системи до суми регулятивних властивостей складових її елементів);
- множинність джерел кримінально-процесуального права як елементів цієї системи;

– визначена самостійність кожного джерела кримінально-процесуального права, обумовлена сферою регулювання і компетенцією органу державної влади, що його прийняв;

– точно визначене положення кожного джерела кримінально-процесуального права в системі джерел кримінально-процесуального права;

– структурна упорядкованість елементів (джерел) цієї системи, що визначає їхні функціональні залежності і взаємодію (наприклад, спеціалізація правових норм, що регулюють кримінально-процесуальні відносини).

Отже, система джерел кримінально-процесуального права – це єдина, цілісна, доцільно й ієрархічно організована система нормативних актів, що регулюють кримінально-процесуальні та організаційно-процесуальні відносини.

Норми міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, повинні застосовуватись і тлумачитись у світлі рішень Європейського Суду з прав людини, рішення якого фактично наповнюють нормативним змістом положення зазначених міжнародних актів, визначають критерії прав людини, встановлюють їхні межі.

Рішення Конституційного Суду України, що стосуються норм кримінально-процесуального права, виконують правотворчу функцію і встановлюють правила, що реально впливають на регулювання кримінально-процесуальних відносин. Пропонується передбачити в Кримінально-процесуальному кодексі України аналогічний вищезазначеному порядку виконання рішень Європейського Суду України порядок виконання рішень Конституційного Суду України.

Постанови Пленуму Верховного Суду України, в яких даються роз'яснення застосування кримінально-процесуальних норм, мають нормативний характер, є джерелом кримінально-процесуального права і відіграють важливу роль у регулюванні кримінально-процесуальних відносин і формуванні кримінально-процесуального законодавства.

УДК 347

Черниш А.І.

студ. гр. ГПЗ-118 ЗНТУ

Черниш А.І.

МОДЕЛІ І ФОРМИ СУЧАСНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ

На сьогоднішній день в конституційно-правовій науці не існує чіткого поділу федеративних держав за ознаками. Проте вчені переважно виділяють такі основні критерії поділу федеративних держав на види: 1) за принципами устрою: територіальні; національні; змішані федерації; 2) за формою утворення: договірні федерації; конституційні федерації; 3) залежно від історико-

географічних чинників: історичні; географічні; етнонаціональні; 4) за принципом симетрії (асиметрії): структурно асиметричні федерації; з чітким виокремленням двох (або більше) категорій суб'єктів у складі федерації; приховано асиметричні федерації.

Слід докладно охарактеризувати цю класифікацію.

1. Розрізняють федерації, побудовані за національним, територіальним та змішаним принципом. Нині у світі переважають федерації, побудовані за територіальним принципом (США, Бразилія, Мексика, Австрія, Німеччина, Австралія та ін.). Так, жоден із 50 штатів США не був утворений за національною ознакою, однак на півдні країни темношкіре населення складає більшість; в Аргентині утворено 22 штати, де є дві національні групи; у Німеччині є одна нація, а суб'єктів федерації після об'єднання з НДР - 16; в Австрії проживає одна нація, проте є 9 земель, які є суб'єктами федерації. Рівноправними суб'єктами бельгійської федерації, починаючи з 1993 р., коли завершилася трансформація Бельгії від унітарної до федеративної держави, є община Фландрія, населення якої розмовляє нідерландською мовою, община Валлонія, що застосовує французьку мову, та Брюссельський регіон, де вживають обидві мови. Суб'єкти цієї федерації рівноправні. Утворенням федерації були припинені сепаратистські тенденції серед фламандців, які складають близько 60% десятимільйонного населення Бельгії.

2. У теорії конституціоналізму здійснюється класифікація федеративних держав за формою утворення. Договірні федерації виникають на основі договору або установчого пакту і створюються, як правило, «знизу». Договірні федерації створювали на основі волевиявлення суб'єктів, які об'єднувалися. В США, Швейцарії і Танзанії такими суб'єктами були попередньо (до об'єднання) суверенні держави. Серед договірних нерідко виділяють так звані класичні федерації, котрі еволюціонували від конфедерації (США, Швейцарія). В Австралії та Канаді створення федеративної держави було спричинене об'єднанням колоніальних володінь. У США утворення нових штатів відбувалося на основі прийнятих конгресом спеціальних законів і внаслідок перерозподілу меж штатів, які вже існували, окупації спірних земель або навіть купівлі територіальних володінь у інших держав.

Конституційні федерації засновуються шляхом прийняття конституції та створюються головним чином «зверху». Конституційні федерації створюються за рішенням центру і звичайно без будь-якого волевиявлення з боку складових території держави, що набувають статусу суб'єктів. Формальною основою створення та існування таких федерацій є конституції новоутворюваних держав.

3. Розрізняють також федеративні держави, організація території яких зумовлена виключно історичними, географічними та іншими подібними чинниками, а також ті держави, де федеративну форму запроваджено з урахуванням етнонаціональних чинників. До таких федерацій належать Бельгія, Боснія і Герцеговина, Ефіопія та Індія.

4. За принципом симетрії (асиметрії). Кожній федерації доводиться вирішувати низку проблем загального характеру: суверенітету, розмежування предметів відання й повноважень між федерацією та її суб'єктами, створення механізму підтримання балансу інтересів усередині федерації. Із сучасних позицій федералізм аж ніяк не вимагає повної симетричності у всіх сферах відносин між центром і суб'єктами федерації. Історія знає достатньо прикладів, коли федерації мали (або мають) асиметричний характер, тобто коли окремі суб'єкти федерації володіли або володіють різним статусом, мали (або мають) неоднакові права, у тому числі у сфері міжбюджетних або міжурядових відносин.

Можна виокремити такі правові форми асиметричних федерацій. По-перше, це структурно асиметричні федерації. У складі таких федерацій є як утворення, що мають статус суб'єкта федерації, так і утворення, що не мають цього статусу. Так, до складу Канади входять десять провінцій і три федеральні території (Юкон, Нунавут і Північно-Західні території). По-друге, у складі федерації можуть виокремлюватися дві (або більше) категорії суб'єктів. Прикладом такої федерації є Росія, серед 89 суб'єктів якої є республіки, краї, області, автономна область, автономні округи та два міста федерального значення.

УДК: 316.6

Походенко С.В.

доц., зав. каф. ЗНТУ

Походенко С.В.

ПРОГРАМА ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Значна увага до психологічних засад політичного вибору громадян стає ознакою кінця минулого і початку нового тисячоліття в багатьох країнах, де відбувається суттєва трансформація політичної системи. Досить явно вималюються суперечності між намаганнями низки авторів знайти методолого-прикладні засоби підвищення політичної культури і електоральної активності та відсутністю цілісного фундаментального соціально-психологічного дослідження політичного вибору в системній взаємодії низки інтраперсональних та інтерперсональних процесів життєдіяльності індивідуальних і групових політичних суб'єктів.

Цілком назріла наукова проблема створення єдиної соціально-психологічної методології для узагальнення фундаментальних і прикладних психологічних розробок, поглиблення розуміння соціально-психологічної природи політичного вибору громадян, визначення основних психологічних механізмів, закономірностей політичного вибору в умовах інтенсифікації розвитку демократичних засад, розробки інструментарію для більш ефективного прогнозування результатів виборів, підвищення рівня суб'єктності учасників виборчого процесу і одночасно зменшення негативних суспільних наслідків (збільшення конфліктності та соціальної напруги) в ситуації виборчого процесу.

Залишається відчутним розрив між розвитком психології політичного вибору як базової галузі і відсутністю шляхів інтеграції накопиченого в ній досвіду дослідження політичної та електоральної активності громадян, наукового усвідомлення спрямованої на підвищення суб'єктності учасників виборчого процесу практики соціально-психологічного супроводу виборчих кампаній.

У філософсько-методологічному плані джерела складності досліджуваної проблеми пов'язані з недостатньою розбудованістю наукового методу дослідження політичного вибору громадян в системній взаємодії низки інтраперсональних та інтерперсональних процесів життєдіяльності індивідуальних і групових політичних суб'єктів. У сучасній соціальній психології залишається актуальним подолання обмежень соціологічного підходу до

схеми наукового дослідження, який суттєво обмежує вивчення процесуально-динамічних аспектів політичного вибору, прогнозування дії мотиваційних, ситуаційних, ірраціональних чинників тощо, та політологічного підходу, в рамках якого провідним чинником суб'єктної активності виступає політико-ідеологічне самовизначення громадян, що суттєво обмежує можливості її швидкого підвищення в умовах трансформації суспільства та низького загального рівня політичної культури громадян. Це спонукає до розробки соціально-психологічної методології вивчення рівня та інтенціональності суб'єктної активності в процесі політичного вибору громадян.

На *теоретико-психологічному* розгляд політичного вибору громадян стикається із тенденцією його поліваріантного трактування: невинновданого розширення до меж загального політичного процесу, або звуження до певної дії під час голосування; спостерігається концептуально-термінологічна та рівнева неузгодженість в розумінні низки споріднених понять: «політична участь», «політична активність», «політична (електоральна) поведінка», «політична орієнтація», «політичне самовизначення» та ін.; існує необхідність подолання розриву між визначенням та розумінням психологічних механізмів та чинників вибору, як ухвалення певного рішення в різних психологічних школах та підходах. Певна термінологічна невизначеність психологічної природи політичного вибору призводить до виникнення розриву між виявленням закономірностей підвищення-зниження активності виборців у стихійних форматах їх перебігу, або в лабораторних умовах і можливістю урахування цих закономірностей у розробці технологій спрямованих на підвищення суб'єктної активності учасників виборчого процесу.

У *науково-методичному* плані проблема ускладнюється недостатньою вивченістю онтології і феноменології соціально-перцептивних та рефлексивних процесів, що зумовлюють підвищення рівня та інтенціональність суб'єктної активності учасників виборчого процесу. Невідповідність існуючих методологічних схем дослідження психологічної реальності виборців у їх прямій та опосередкованій ЗМІ взаємодії з іншими політичними суб'єктами (кандидатами, політичними партіями та їх представниками; іншими виборцями в певному соціокультурному оточенні) зумовлює пошуки нових схем експериментального дослідження, які б забезпечували збереження сутнісних суб'єктних якостей об'єкта дослідження і запобігали як індивідуалістичній, так і колективістичній редукції соціально-психологічної дійсності.

У *дослідницько-прикладному* плані складність проблеми полягає в тому, що до цього часу більшість спроб підвищення суб'єктної активності громадян відбувалися без урахування довгострокового ефекту їх використання та ґрунтувалися на дії міжгрупових соціально-психологічних механізмів та ефектів (зокрема інгрупового фаворитизму, соціальної стереотипізації, казуальної атрибуції тощо) і маніпулятивних тактиках спрямованих на зниження

рівня безпеки, підвищення конфліктності, соціальної напруги та соціального розшарування. Процес персоніфікації політичного суб'єкта (політичне імідування) побудований на лише на основі соціально-бажаних якостей призводить до формування надлишкових очікувань, з подальшим швидким розчаруванням. Отже короткостроковий ефект підвищення активності обертається її зниженням та негативними соціальними наслідками: високим рівнем соціальної напруги, формуванням негативних соціальних настановленнях щодо політики, політиків, політичної участі. Отже технологія підвищення суб'єктної активності має враховувати дію основних соціально-психологічних та соціально-перцептивних механізмів в довгостроковій соціальній перспективі та забезпечувати групову рефлексію на всіх рівнях та етапах виборчого процесу.

Саме в такому ракурсі доцільно розглядати проблему підвищення суб'єктної активності в процесі політичного вибору громадян в умовах трансформації суспільства.

Зважаючи на актуальність зазначеної теми, її недостатню розробленість, об'єктом нашого дослідження є політичний вибір як процес ухвалення рішень стосовно власної політичної участі та делегування владних повноважень.

Предметом дослідження є психологічні механізми, закономірності та умови політичного вибору.

Мета роботи – з'ясувати особливості політичного вибору в умовах трансформації суспільства та визначити основні чинники активізації суб'єктності громадян в процесі політичного вибору.

Вихідне теоретичне припущення про те, що процес трансформації суспільства (як великої групи) в цілому характеризується процесами подібними до другої фази групової динаміки малої групи може бути представлено низкою гіпотез, що мають бути перевірені в процесі емпіричного дослідження:

- Традиційні цінності суспільної свідомості набувають підвищеної значущості у порівнянні з індустріальними та постіндустріальними;
- Ірраціональні чинники політичного вибору переважають над усвідомленими;
- Політична активність громадян більшою мірою зумовлена мотивацією уникнення у порівнянні з мотивацією досягнення;
- Особистісна складова політичного суб'єкта має більше значення для виборців у порівнянні з ідеологічною;
- Провідним психологічним механізмом електорального вибору є додаткова проекція, що призводить до надмірних соціальних очікувань та подальшого розчарування;
- Архетип батька є найбільш соціально затребуваним (у порівнянні з архетипом матері, героя та ін.);

– Організація суспільного діалогу (діалог як модель суб'єкт суб'єктної комунікації) дає змогу прискорити процес трансформації суспільства.

Теоретико-методологічну базу подальшого вивчення політичного вибору громадян складають суб'єктний та вчинковий підходи (Б.Г. Ананьєв, Г.О. Бал, О.О. Бодальов, А.В. Брушлінський, О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, С.Д. Максименко, О.М. Матюшкин, В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, О.К. Тихомиров, С.Л. Рубінштейн, В.О. Татенко, І.П. Маноха, В.А. Роменець, О.В. Киричук та ін.)

Методологічним підґрунтям аналізу психологічних механізмів політичного вибору є гуманістична парадигма в соціальній психології (П.М. Шихирев, І.Р. Сушков, В.С. Агєєв та ін), гештальтпсихологія і теорія поля (К. Левін, Ф. Перлз, Н.М. Лебєдєва та ін.), психології рефлексії (В.К. Зарецький, Н.І. Гуткіна, О.Р. Новікова, Й.С. Ладенко, А.В. Рад, О.В. Растянінников, І.В. Палагіна, Г.Ф. Похмелкіна, І.М. Семенов, С.Ю. Степанов, А.Б. Холмогорова, Д.В. Ушаков та ін.), теорія групової рефлексії (М.І. Найдьонов та ін.).

Основними методами дослідження виступають *теоретичні* методи: моделювання та системної інтеграції, мисленнєвого експерименту; *емпіричні* методи: психологічні тести (особистісний диференціал Ч. Осгуда, методика вивчення особистісної ідентичності «Хто Я» М. Куна, Методика дослідження ціннісних орієнтацій М. Рокича), метод незакінчених речень, метод фокус-груп, метод дослідження-впровадження для проектної технології організації виборчої кампанії, методи аналізу дискурсу.

УДК 159.9

Дергач М.А.

проф. ЗНТУ

Дергач М.А.

ТВОРЧИЙ КОМПОНЕНТ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА

Академічний характер підготовки психологів, що зберігається до сьогодні не повною мірою забезпечує розвиток креативних здібностей студентів. Як наслідок – випускники вузів, володіючи достатнім обсягом спеціальних знань, професійних умінь і навичок, свободою у виборі форм і методів роботи, відчують труднощі у прийнятті та виконанні оперативних рішень у нестандартних ситуаціях.

Розробляючи порушене питання, на нашу думку, варто спиратися на науковий доробок Т. Цігена, М. Вертхаймера, В. Келлера, А.Ф. Осборна, К. Патріка, С.Д. Парне, Е. Баню, А.В. Брушлінського, Д.Б. Богоявленської,

В.В. Давидова, О.М. Леонтьєва, А.Р. Лурії, В.С. Мухіної, С.Л. Рубінштейна, В.Д. Шадрікова та ін.

Осмислюючи проблему розвитку креативного мислення студентів важливими є підходи Р. Кеттелла і Р. Стернберга, Дж. Гілфорда, Е. Торранса і В.Н. Дружиніна, Н. Когана, А.М. Матюшкіна та ін.

Для розробки питань організації навчального процесу з урахуванням проблеми розвитку креативного мислення студентів важливими є роботи Ю.М. Кулюткина, А.К. Макарової, А.А. Орлова, Є.К. Осипової, Л.Ф. Спіріна, Г.С. Сухобської, Г.П. Щедровицького та ін.

Розв'язання проблеми розвитку творчого компоненту професійної компетентності психологів повинно починатися з визначення психолого-педагогічних умов, що забезпечують розвиток креативного мислення майбутніх психологів у ході вузівської підготовки; з виявлення залежності розвитку креативного мислення від особистісних особливостей студентів; з розробкою програм розвитку креативного мислення; з формування активної творчої особистості в процесі навчання.

В цьому контексті стратегія діяльності викладача вузу з розвитку креативного мислення майбутніх психологів базується на реалізації програми, яка забезпечує:

а) оволодіння студентами знаннями про сучасні теорії та концепції творчого мислення як однієї з базових компетенцій професії психолога, про сутність креативного мислення і способи його розвитку, про психологічні інерції як перешкоди у розвитку креативного мислення, про якості, що необхідні для прояву креативного мислення у професійній діяльності психолога;

б) розвиток уваги, уяви, сприйняття, відчуття простору;

в) розвитку таких якостей як активність, асоціативність, інтуїтивність, метафоричність, що є властивостями креативного мислення.

Процес підготовки психологів у ВНЗ стосовно розвитку їхнього креативного мислення набуває успішності тоді, коли освоєння студентами знань поєднується з осмисленням і аналізом способів нестандартного вирішення професійних проблем; коли розвиток креативного мислення студентів базується на використанні методу діалогу, який дозволяє знімати проблемність ситуації у професійній діяльності, методу ігрових ситуацій, що моделюють професійну діяльність психолога; коли розвиток асоціативності, інтуїтивності, метафоричності, здатності до аналітико-синтетичних операцій базується на оволодінні студентами спеціальними прийомами оригінального рішення професійних завдань; коли розвиток уваги, уяви, пам'яті тощо базується на оволодінні способами подолання психічної інерції в мисленні та поведінці.

Сафіулліна Ю.В.
**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ**

Для дослідження соціально-психологічних особливостей відповідальності студентів ми використовували «Опитувальник «Відповідальність» (В.П. Прядеін, А.І. Крупнов). Вибірку склали студенти молодших (перших) та старших (четвертих та п'ятих) курсів. У дослідженні особливостей відповідальності студентів взяли участь 311 осіб – юнаків і дівчат у віці від 16 до 23 років, студентів Запорізького національного технічного університету та Запорізького національного університету. Серед опитаних було 90 студентів, які навчаються за технічними спеціальностями, пов'язаними з машинобудуванням, 101 студент гуманітарних спеціальностей, та 120 студентів-психологів, з яких 54 студенти ЗНУ, а 66 осіб – студенти ЗНТУ. Студенти психологи, досліджувались як представники і гуманітарної і природної науки.

У результаті дослідження ми отримали наступні дані: ергічна і сенсична відповідальність у студентів гуманітарних спеціальностей зростає з роками (від 19,2 до 22,1 бала), тобто вони становляться більш самостійними, ретельніше відносяться до виконання важких та відповідальних завдань та проявляють позитивні емоції при виконанні відповідальних справ. Такі ж показники і по гармонічній складовій відповідальності – з роками в цих студентів вона зростає (від 63,7 до 71,7 бала). Цікавими в студентів цієї спеціальності є результати за параметром суб'єктності у відповідальності, показники якої також з роками зростають (від 20,3 до 23,1 бала), що свідчить про більшу направленість особистості на власне благополуччя, самореалізацію та якості власної особистості. Тобто можна зробити висновок, що з роками навчання у вищому навчальному закладі студенти-гуманітарії становляться більш орієнтованими на себе. Показники активнісної (38,8 на молодших курсах, 43,5 бала на старших) та регулюючої гармонійності відповідальності (44,5 на молодших курсах, 49,6 бала на старших) у цих студентів також зростає. І по сумарним показникам – тенденція зберігається (261 бал на перших курсах та 272 бала на старших), тобто можна зробити висновки, що студенти-гуманітарії становляться більш відповідальними к старшим курсам.

В студентів-психологів навпаки, деякі прояви відповідальності зменшуються з роками. Це видно за наступними показниками: егоцентричність відповідальності (з 16,3 до 13,5), усвідомленість (з 24,4 до 20,8) та предметність у відповідальності (з 20,6 до 17,9), мотиваційно-смилова (з 62,9 до 55,7), спрямувальна (з 42,3 до 37,7) гармонійність а також спрямувальна агармонійність відповідальності (з 32,4 до 27), а також, внаслідок – сумарний

190

показник відповідальності (в молодших курсів він 267,7, в старших – 257,7). Це свідчить про те, що студенти молодших курсів є більш відповідальними, ніж студенти старших курсів, що видається нам цікавим спостереженням.

Показники відповідальності студентів технічних спеціальностей з роками суттєво не змінюються, як видно з сумарного показника відповідальності (молодші курси – 271,4, старші – 267,8).

В результаті емпіричного дослідження нам вдалось виявити психологічні особливості динаміки відповідальності студентів вищих навчальних закладів. Дослідження показало, що студенти гуманітарних спеціальностей з роками становляться самостійнішими, ретельніше відносяться до виконання важких та відповідальних завдань, при цьому вони становляться більш спрямованими на себе.

На відміну від них, студенти-психологи є більш відповідальними на молодших курсах. Студенти технічних спеціальностей за сумарним показником є найвідповідальнішими, але не виявлено практично ніякої динаміки відповідальності від молодших до старших курсів.

УДК 159.3

Волошина Н.В.

доц. ЗНТУ

Волошина Н.В.

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА СИСТЕМОЮ Е. ДЕ БОНО

Проблемою творчого мислення займалися Е. де Боно, Барташнікова І.А., Барташніков О.О., Булда А.А., Роговенко М.М., Георгян Н.М., Загурська І.С., Кочерга О., Міхіна І. М., Новікова Є.В., Рагозіна В.В., Стась М.І., інші дослідники.

Розмірковуючи про майбутнє, ми ніколи не маємо про нього повної інформації. Як правильно збудувати своє майбутнє? Як вибрати роботу, яка буде приносити і хороші гроші і задоволення? Як створити щасливу сім'ю? І т. д. На ці та багато інших питань допомагає відповісти творче мислення.

Творче мислення необхідне винахіднику, воно необхідне архітектору, в дизайнерському мистецтві, спеціалістам з реклами, підприємницькій діяльності, тобто в областях, пов'язаних з новаторством. Проте воно необхідне не лише тим людям, які займаються цими видами діяльності. Воно є потрібним всім. Всім необхідно спілкуватись з багатьма людьми, приймати рішення, виокреслювати стратегію, будувати плани та перетворювати їх в життя. Часто доводиться проводити перемовини, переборювати конфліктні ситуації.

10–11-річний вік можна назвати перехідним періодом від молодшого шкільного віку до підліткового. В цей час відбувається «злиття» особливос-

тей розумових процесів молодшого школяра і підлітка. Г.А. Цукерман звертає увагу на те, що мислення на рівні формальних операцій гіпотетичного міркування вперше проявляється саме в 10–12-річних школярів. Мислення в цей період робиться рефлексивним, учні здатні усвідомлювати процеси власного мислення, розумові, мовні та мнемічні стратегії.

Школярі цього віку проявляють гнучкість, пластичність, вони готові до змін і відкриттів, до співпраці. Як пише Едвард де Боно, вік між дев'ятьма і одинадцятьма роками – це період, коли дітям більше всього подобається мислити. Дитина насолоджується самим процесом мислення. Учні віком від 9 до 12 років мають високий рівень мотивації до творчого мислення. Вони отримують задоволення від процесу мислення, від гри з ідеями. А.М. Матюшкін підкреслює, що в період розвитку дитини від молодшого до середнього шкільного віку (з 6–7 до 12–13) посилюється взаємовплив уваги та інтелекту. В цей період особливо важливо стимулювати розвиток творчого, нешаблонного мислення: пошук проблем, їх аналіз і вирішення.

Сучасний зарубіжний вчений Едвард де Боно розробив власну специфічну концепцію творчого мислення. Вчений розглядає творче мислення в широкому розумінні, як процес роботи з інформацією (як операційне вміння), який виникає в проблемній ситуації, безпосередньо пов'язаний зі сприйняттям людиною навколишньої дійсності, з його увагою, спирається на роботу пам'яті, уяви, знань (свідомі та несвідомі), пов'язаний з особистісними характеристиками, з його емоційною сферою, мотивацією до творчості. Мислення знаходить свою реалізацію в мові і мовленні, але рівень розвитку мовленнєвих навичок не може бути показником рівня розвитку мислення людини. Мислення також знаходить свою реалізацію в образах.

Едвард де Боно, спираючись на критерій новизни і оригінальності, виділив продуктивне (творче) мислення. В 1967 році вчений вводить поняття «латеральне мислення», під яким розуміє специфічний процес обробки інформації, спрямований на зміни існуючої стереотипної моделі сприйняття навколишньої реальності, створення нових альтернативних підходів до рішення певної проблеми. Ключовими сторонами латерального мислення є перегляд інформації, яка існує, і свідомий пошук альтернатив. Метою – генерація нових ідей і відхід від старих фіксованих стереотипів; внесення змін в аналіз рішення завдання і підходи до рішення проблеми. Основне завдання – перебудова схеми рішення завдання, яке існує, і пошук ефективного рішення проблеми. Основні принципи: усвідомлення домінуючої ідеї; пошук різних підходів; звільнення від контролю логічного мислення; використання випадку; усвідомлення того, що будь-яка з точок зору є лише однією з багатьох можливих точок зору; відкладання оцінки при прийнятті рішення. Основні етапи латерального мислення: а) усвідомлення недоліків фіксованих моделей; б) набуття навичок використання латерального мислення.

Творче мислення, підкреслює де Боно, охоплює більш широку область, ніж латеральне. Латеральне мислення є ядром творчого. Творче мислення пов'язане з артистизмом, талантом, емоційною чутливістю, натхненням і т. п. Для творчого мислення важливим є новизна і оригінальність результату, для латерального – ефективність кінцевого продукту. Нова ідея при латеральному мисленні повинна бути логічно обгрунтована на кінцевому етапі роботи.

На основі своїх теоретичних поглядів вчений розробив методи розвитку латерального мислення. Це такі, як «ПМЦ» – «П» означає «Плюс» або хороші аспекти; «М» означає «Мінус» або погані аспекти. Мета – знайти хороші аспекти, погані та цікаві під час вирішення проблеми. Наприклад: Вас не запросили на день народження: «П» – не треба тратити на подарунок. «М» – не повеселюсь, «Ц» – цікаво подивитись, чи будуть сумувати без мене; цікаво подивитись, чи задумається ця людина, що може втратити доброго друга.

Метод «РВФ» – Розгляд Всіх Факторів. Мета – роздивитись усі фактори, які необхідно враховувати при вирішенні конкретної проблеми. Наприклад: вибір домашньої тварини: порода, чистоплотність, здоров'я тварини, хто буде доглядати й т. д.

«ПЛ» – Погляди Інших Людей. Мета – поставити себе на місце іншої людини для того, щоб подивитись на світ її очима. «ПЛ» містить два етапи: 1) визначити людей, яких торкається проблема, що виникла; 2) стати на місце всіх цих людей: треба намагатись уявити собі погляди та думки цих людей: спробуйте подивитись на речі поглядом свого опонента. Наприклад, Вашому татусю не подобається ваш новий друг (чи подруга). Тато: я переживаю за свою дитину та її майбутнє, бо раптом цей друг погано на неї вплине і т. ін. Дитина: мені цікаво з ним (нею) я визнаю щось нове і т. д.

«НіР» – Наслідки та Результат. Мета – розглянути всі наслідки дії або вирішення. Шкала часу: розгляд термінових наслідків, короткострокових, середньострокових, довгострокових.

«АМВ» – Альтернативи – Можливості – Вибір. Мета – знайти багато варіантів вирішення проблеми, багато підходів.

«ЦПЗ» – Цілі – Прагнення – Задачі. Мета – точно визначити та вибрати мету того, чого ви хочете досягти. Запитання ЦПЗ: Яка мета моїх роздумів? Який результат я хочу отримати? Чого я хочу добитись?

Метод випадкових слів. Випадкове слово – стимул для творчого пошуку. Мета – знайти нову ідею, вирішення проблеми тощо. Наприклад: «Ксерокс*нос». Нос воспринимает запахи. Яке значення може мати запах у нашому випадку (перехід)? Можливо, ксерокс буде виділяти запахи в тому випадку, коли він несправний?

Під час роботи з мисленнєвими інструментами використовується штучна термінологія (наприклад «ПМІ»). Метою штучності термінології є створення певного «швидкого» стимулу, на який так само швидко буде реагувати й людський мозок.

Бондар І.В.

СИСТЕМА ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ФАКТОРІВ НІКОТИНОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Досліджуючи екзистенційні фактори ніотинової залежності, ми мали на меті емпірично встановити наявність та характер зв'язку між такими екзистенційними аспектами «буття-в-світі» як осмисленість життя, самотність, екзистенційна тривога (тривога долі і смерті, порожнечі і безглуздості, провини і самозасудження), ставлення до смерті, самодистанціювання, самотрансценденція, свобода, відповідальність, автентичність, життєстійкість, самовідчуження та психологічними особливостями залежності особистості від нікотину (тютюнопаління). У дослідженні взяли участь 100 студентів ЗНТУ (середній вік – $18,9 \pm 1,3$ роки), переважно жіночої статі. Систематизуємо отримані результати.

1. Статистично-значущі відмінності (U-критерій Манна-Уїтні) за екзистенційними факторами між залежними від нікотину та незалежними від нього полягають у тому, що курці менше бояться смерті і менше уникають теми смерті в розмовах та роздумах, та у більшій мірі відчують пустоту і знеціненість життя, частіше почуваються винними та засуджують себе. Апробована нами «Шкала екзистенційної тривоги» (А. Weems та ін.), виявилась психометрично чутливою до ніотинової залежності/незалежності, отже, перспективною є її адаптація.

2. Кореляційний аналіз (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена) основних вимірів екзистенції – самодистанціювання, самотрансценденції, свободи, відповідальності (за «Шкалою екзистенції» А. Ленгле, К. Орглер) з параметрами куріння виявив, що чим більше виражена самотрансценденція, «воля до смислу», тим менша загальна і психологічна залежність від куріння; чим більше виражена свобода, тим менша ніотинова залежність, тим нижче самооцінка залежності від куріння, тим менша інтенсивність куріння; чим більше виражена відповідальність, тим слабша ніотинова залежність та її фізіологічні негативні прояви (синдром відміни). Характерно, що всі значущі зв'язки мотивів куріння і чинників «Шкали екзистенції» – негативні.

3. Аналіз зв'язку настанов стосовно смерті (за опитувальником «Профіль настанов стосовно смерті» П. Вонга, Г. Рикьора и Дж. Гессера) та параметрів куріння показав, що настанови «Страх смерті» та «Уникання теми смерті» негативно корелюють із тестовою силою залежності від куріння самооцінкою ступеня залежності від куріння. Чим більша залежність від куріння – тим менший страх смерті, тим довше і більше суб'єкт курить. «Страх смерті» позитивно корелює із мотивами куріння «Впевненість» і «Ме-

ні подобається бути курцем». Настанова «Нейтральне прийняття смерті» позитивно корелює з самооцінкою важкості кинути курити і самооцінкою ступеня залежності від куріння сигарет. Настанова «Наближаюче прийняття смерті» позитивно корелює із «самооцінкою бажання кинути курити».

4. Загальне переживання самотності (за «Диференційним опитувальником переживання самотності» Д. Леонтьєва, Є. Осіна) значимо позитивно корелює із такими мотивами куріння як «Оптимізація спілкування» і «Анти-самотність», показниками «Індукованої тяги» до куріння і значимо негативно корелює із регулярністю куріння сигарет. Чим більш позитивно залежний від нікотину ставиться до власної самотності, тим ймовірніше, що він курить задля задоволення.

5. Аналіз зв'язку автентичності особистості (за «Шкалою автентичності (AS)» В. Бардадімова і С. Нартової-Бочавер) та параметрів куріння показав, що субшкала AS «Автентичне життя» – негативно корелює з мотивом куріння «Оптимізація спілкування»; субшкала AS «Самовідчуження» – позитивно корелює із мотивом «Антисамотність»; субшкала AS «Прийняття зовнішнього впливу» позитивно корелює із мотивом «Впевненість у собі» та психологічною залежністю від куріння.

6. Аналіз зв'язку компонентів життестійкості особистості (за HARDI-Survey – короткою версією тесту життестійкості С. Мадді) та параметрів куріння свідчить, що субшкала «Залученість» як компонент життестійкості в найбільшій мірі пов'язана з особливостями поведінки курця. Чим більше виражена «Залученість», тим менш актуальними є мотиви куріння «Оптимізація спілкування» і «Антисамотність», «Антистрес», тим менш гострим є «синдром відміни» у курця, тим легше він переживає відсутність нікотину. Компонент життестійкості «Контроль» позитивно корелює з регулярністю куріння.

7. Кореляційний зв'язок форм відчуження особистості (за «Опитувальником відчуження» С. Мадді в адаптації Є. Осіна) і параметрів куріння найбільш тісний і системний. Загальний рівень відчуження позитивно і значуще корелює із силою залежності від куріння, мірою автономії від куріння, тривалістю та інтенсивністю куріння, синдромом відміни, психологічною залежністю від куріння, мотивами куріння: антисамотністю, оптимізацією спілкування, контролем ваги. Відчуження в міжособистісних стосунках і відчуження від власної особистості чинять найбільший внесок у зв'язок із особливостями поведінки нікотинозалежних, практично відтворюють картину зв'язку загального рівня відчуження. Зовсім не пов'язане із курінням відчуження від суспільства.

ВНУТРІШНЯ КОМУНІКАЦІЯ У СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Метою програми соціально-психологічного супроводу організаційних змін є оптимізація процесу впровадження змін в організації й, відповідно до цього, сприяння розвитку організації. Серед основних етапів програми ми виділили: діагностику готовності організації до змін, формування й навчання команди агентів змін, організацію роботи з опором змінам, організацію системи пост-проектної підтримки змін.

Розроблена нами програма покликана сприяти не тільки адаптації до неминучості змін, зниженню опору та залучення персоналу в процес змін і підвищення причетності до змін, але, що є більш важливим, формуванню групової ідентичності, ототожненню із цілями, цінностями й культурою організації, укріпленню лояльності персоналу, створенню партнерського союзу керівництва й співробітників підприємства та досягненню загального розуміння змістів і ресурсів змін.

Для досягнення наведених результатів, перш за все, необхідно вибудувати корпоративні комунікації і розробити стратегію внутрішнього PR змін як частину програми соціально-психологічного супроводу змін.

Внутрішні комунікації (internal communications) представляють собою передачу і обмін інформацією усередині компанії і охоплюють всі горизонтальні, вертикальні та інші комунікації в організації – всередині підрозділів і між підрозділами, між керівниками та співробітниками (Алешина І.В., Тренев Н.Н.).

За своєю суттю, внутрішні комунікації – це функція в організації, яка допомагає в управлінні процесом впровадження нових проектів, культури та філософії для внутрішньої аудиторії. Розвитку ефективної комунікації з внутрішньою аудиторією і створенню і зміцненню корпоративної лояльності присвячений внутрішній PR.

У завдання внутрішніх комунікацій і внутрішнього PR входять: формування єдиного інформаційного простору, подолання комунікативних розривів і досягнення взаєморозуміння, отримання зворотного зв'язку від персоналу компанії, демонстрація «відкритості» керівництва, роз'яснення корпоративної політики в галузі навчання та розвитку персоналу, формування єдиних стандартів поведінки відповідно з корпоративним кодексом і етикою компанії.

Серед інструментів внутрішньої комунікації та внутрішнього PR виділяють: інформаційні (ЗМІ, сайт, стенди, листівки, повідомлення), аналітичні (поштові скриньки, анкетування, фокус – групи, моніторинг персоналу), комунікативні (корпоративні свята, корпоративне навчання, адаптаційні тренін-

ги, професійні змагання тощо), організаційні (збори, наради, виступи керівництва, розробка і впровадження корпоративних стандартів і т.п.).

Виділимо основні етапи стратегії внутрішньої комунікації та внутрішньої PR-компанії в межах програми супроводу змін :

а) Організаційний етап. Включає в себе збір та аналіз інформації, розробку основних ідей, необхідного позиціонування змін, функцій центрального і допоміжних інформаційних меседжів, створення структури та функціоналу, створення інформаційних матеріалів. На цьому етапі використовуються різні опитувальники, фокус-групи, ящики зворотного зв'язку та інші соціально-психологічні інструменти моніторингу персоналу, групові дискусії та мозкові штурми.

б) Мотиваційний етап. На даному етапі важливо створити і інтегрувати у свідомість співробітників основні мотиви і смисли, на які вони могли б спиратися при впровадженні проектів змін. На цьому етапі відбувається створення потужної інформаційної хвилі по неформальним комунікативним потокам, проведення публічних заходів з приводу впровадження нових проектів (зустрічі – відкриття), інформування співробітників, залучення їх у процеси обговорення, організація та проведення трансформаційних нарад. Ця стадія забезпечується такими засобами внутрішньої комунікації як корпоративні газети, інтернет (корпоративний сайт), інтранет (внутрішній портал, корпоративний блог, внутрішня електронна пошта), корпоративне телебачення, плакати, дошки оголошень, стенди, корпоративні заходи, тренінги, регулярні інформаційні наради, особисті зустрічі керівника з співробітниками, міжособистісне спілкування, неформальна система комунікацій (чутки, плітки).

в) Мобілізаційний етап – активізація готовності співробітників до впровадження нових проектів. Ця стадія забезпечується за допомогою медійного та комунікативного супроводу, корпоративних заходів, круглих столів та інших технологічних проектів, що були розроблені в межах стратегії внутрішнього PR.

Успішне впровадження організаційних змін залежить від успіху вибудованої системи корпоративних комунікацій та внутрішнього PR.

УДК 159.9

Пучина О.В.

доц. ЗНТУ

Пучина О.В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА СПЕЦІАЛІСТАМ ПІДПРИЄМСТВА У ПРОЦЕСІ ПОБУДОВИ КАР'ЄРИ

У контексті сучасної соціально-економічної ситуації актуальними для психологічної науки та практики стають проблеми, пов'язані з побудовою і розвитком кар'єри, оскільки саме даний процес дає можливість людині реалізувати свої здібності, можливості та потреби. Сьогодні до професіоналів

пред'являються високі вимоги, пов'язані з необхідністю формувати не просто процеси функціонування, але і розвитку діяльності. Професіонал зобов'язаний уміти самостійно будувати і розвивати власну професійну діяльність в умовах постійно змінюваних об'єктивних обставин. Він повинен не просто встигати за життям, але і випереджати його. Цей феномен є критичною проблемою і найважливішим критерієм для розробки моделей фахівця в тому випадку, якщо ця модель служить основою для проектування організації процесу професіоналізації та побудови кар'єри.

Ситуація на світовому ринку вимагає застосування новітніх засобів й методів навчання та професійної діяльності на кожному підприємстві. Підвищення якості підготовки спеціалістів передбачає покращення їх загальноосвітнього, загальнокультурного, спеціального професійного рівня, психологічної готовності до конкурентоспроможної професійної діяльності, результатом якої є ефективна та прибуткова діяльність, що в свою чергу впливає на розвиток кар'єри. При професійній кар'єрі працівник в процесі своєї професійної діяльності проходить різні стадії розвитку: навчання, праця, професійне зростання, послідовний розвиток своїх професійних здібностей, звільнення з роботи та вихід на пенсію. Всі ці стадії працівник проходить не обов'язково на одному підприємстві. Кожна стадія кар'єрного розвитку потребує соціально-психологічного супроводу та допомоги.

Форми і методи надання соціально-психологічної допомоги входять до спеціальних соціально-психологічних технологій. У вітчизняній літературі зазначені технології трактуються як сукупність прийомів, методів та впливів, що застосовуються соціальними службами, окремими закладами соціального обслуговування, соціальними працівниками та психологами з метою досягнення успіху соціально-психологічної допомоги та забезпечення ефективності реалізації завдань соціального захисту населення. Соціально-психологічна допомога спеціалістам на підприємстві – це сукупність способів, дій, спрямованих на встановлення, збереження чи поліпшення соціального та професійного функціонування об'єкта, а також на попередження негативних процесів у кар'єрі фахівців.

Основними аспектами надання соціально-психологічної допомоги спеціалістам на підприємстві є:

- динамічність, яка проявляється в постійній зміні змісту та форми роботи з клієнтом;
- неперервність, що визначається потребою постійної підтримки контакту з клієнтом;
- циклічність, тобто стереотипне, закономірне повторення етапів, стадій процесу в роботі з клієнтами;

– дискретність соціально-психологічної допомоги як технологічного процесу, яка проявляється в нерівномірному ступені впливу на клієнта на різних етапах діяльності.

Успішність надання соціально-психологічної допомоги спеціалістам на підприємстві у процесі побудови кар'єри визначається переходом зовнішніх впливів у внутрішні регулятори поведінки, що засвідчують психологічна настроєність на високоефективну діяльність, задоволеність обраною спеціальністю та власною професійною діяльністю, позитивне сприйняття цілей підприємства ін.

УДК 316.61+316.723

Сорока А.В.

канд. соц. наук, доц. ЗНТУ

Сорока А.В.

СОЦИАЛЬНЫЙ ТАНЕЦ КАК ФЕНОМЕН СОВРЕМЕННОЙ ГОРОДСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Для жителей крупных городов Украины вполне нормальным, для некоторых даже привычным, стало получение приглашений в Интернете посетить сальса-вечеринку или милонгу. Подобные вечеринки обычно организуют школы социальных танцев с целью дать возможность своим ученикам попрактиковаться в танцевальных навыках, но главным образом, культурно отдохнуть и пообщаться. Вместе с тем, в городской культуре города Запорожья феномен «школа социальных танцев» появился относительно недавно. Новым является и само понятие «социальный танец».

Актуальность темы определяется ролью социальных танцев в налаживании диалога между полами и повышении культуры общения в целом, возведения общения в ранг искусства. В современном мире, страдающем проблемой одиночества, особенно важно вести поиск тех инструментов культуры, которые объединяют людей на гуманитарной основе и способствуют построению гражданского общества в Украине.

Концептуализация понятия «социальный танец», с одной стороны, связана с выделением тех общих характеристик, которые присущи всем социальным танцам. Так, для большинства социальных танцев, при наличии определенной техники (основного или базового шага), характерна импровизация. Ими занимаются преимущественно не для соревнований, а в качестве досуга, обмена положительными эмоциями между партнёрами, для которых танец становится формой общения, выражения чувств. С другой стороны, концептуализация может быть связана с выявлением роли социальных танцев в современной городской культуре путем раскрытия содержания философии, духа, этики кон-

кретных социальных танцев. В число наиболее популярных социальных танцев в Запорожье, входят: аргентинское танго, бачата, сальса и др.

Следует отметить, что, не забывая о многозначности термина «культура», воспользуемся его определением как набора кодов, которые предписывают человеку определенное поведение с присущими ему переживаниями и мыслями, оказывая на него, тем самым, управленческое воздействие. Обращение к культурному коду аргентинского танго или сальсы, или бачаты, или какого-либо иного социального танца следует начать с истории их возникновения, т.к. именно она во многом определяет сущность и «душу» танца.

Танго родилось в эмигрантских кварталах Буэнос-Айреса в конце XIX века. Мужчины из разных стран в поисках работы съезжались в Аргентину, оставляя дома свои семьи, жен, любимых женщин. Их тоска по дому, грусть о любимых, их желание иметь хоть какую-то возможность обняться с женщиной привели к тому, что они придумали танец, который в последствии назвался «танго».

Бачата зародилась в Доминиканской республике в начале 60-х годов XX века во времена напряжённой социальной обстановки, сложившейся после свержения диктатора Рафаэля Трухильо. Шумные вечеринки бедняков назывались бачатой, (кумбанчатой), а музыка и песни таких вечеринок повествовали о проблемах бедняков, неразделённой любви и прочих жизненных невзгодах.

Сальса возникла во второй половине XX века, представляя собой объединение карибских народных традиций, музыкальных стилей и ритмов. По мнению Джорджа Дуони (автора книги «Народная музыка Пуэрто-Рико, к вопросу о происхождении сальсы»), сальса явилась одним из путей сохранения национальных традиций в рамках сопротивления тенденции к общему культурному обезличиванию, символом сопротивления потере национальной идентичности.

История возникновения этих танцев обнажает их первичные социальные смыслы: поиск и жажда любовного партнера в танго, уход от социального гнета и личных неурядиц в бачате, сопротивление потере национальной идентичности в сальсе. В процессе истории первичные смыслы определенных социальных явлений могут претерпевать существенных изменений, однако они навсегда остаются неотъемлемой частью их культурного кода. По моему мнению, первоначальные смыслы этих социальных танцев не исчерпали себя и, все еще, остаются созвучными современности.

В заключении можно отметить следующее: понять культуру аргентинского танго или другого социального танца можно через знание его истории, философии, принципов и правил, базовых движений и т.п. Однако, чтобы приобщиться к этой культуре, стать ее носителем необходимо танцевать, т.е. только лишь через, если так можно выразиться, «танцевание».

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНО-МОВНОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗПР

В умовах сучасного суспільства існуюча система допомоги дітям з легкими формами інтелектуальних порушень потребує удосконалення та подальшого розвитку. При цьому важливим завданням є організація колективної діяльності дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР), яка ускладнюється через недостатній рівень сформованості у них комунікативних навичок. Комунікативне недорозвинення дітей цієї категорії ускладнює процес спілкування з оточуючими людьми, створює несприятливі умови для їх розвитку, «живить» дефект (Л.С. Виготський). Тобто актуальним завданням є дослідження особливостей комунікативно-мовного розвитку дітей із ЗПР з однолітками та визначення напрямків для організації корекційної роботи з цього питання.

Дослідженню особливостей комунікативно-мовного розвитку дошкільників присвячена значна кількість праць. Науковці пропонують розглядати його, як складову цілісного розвитку особистості дитини (Т.О. Піроженко), визначають чинники розвитку мови як засобу спілкування (М.І. Лісіна, О.О. Бодальов). Автори підкреслюють, що при організації роботи з дітьми дошкільного віку актуальним завданням є формування у них нормативно-вікової форми спілкування. У даній роботі специфіка комунікативно-мовного розвитку старших дошкільників із ЗПР розглядалася межах дослідження особливостей становлення діяльності спілкування цієї категорії дітей з однолітками.

Дослідження форми та особливостей спілкування дітей із ЗПР старшого дошкільного віку з однолітками проводилось за модифікованим варіантом методики О.О. Смирнової та Г.І. Капчелі. Для визначення форми спілкування досліджувались особливості розвитку потребнісно-мотиваційної сторони спілкування в спеціально змодельованих ситуаціях взаємодії (відповідно реалізації певного мотиву – особистісного, ділового та пізнавального).

У дослідженні взяли участь діти із ЗПР 6–7 років та їх нормально розвинені однолітки. Загальна кількість респондентів склала 80 осіб. Порівняльний аналіз даних за результатами дослідження дозволив констатувати, що домінуючою формою спілкування у дітей ЗПР з однолітками є ситуативно-ділова форма, що не відповідає віковим нормативам. Ця форма спілкування з однолітками за даними М.І. Лісіної характерна більш ранньому віковому етапу для нормально розвинених дітей дошкільного віку. Тобто, результати дослідження свідчать про те, що діти своєчасно не досягають нормативно-вікової

форми спілкування з однолітками. Тому для стимуляції розвитку комунікативної діяльності дітей із ЗПР необхідною є організація додаткової роботи.

Для визначення напрямків корекційної роботи з дітьми із ЗПР проведено аналіз якісних характеристик спілкування та особливостей мовних висловлювань дітей з ситуативно-діловою формою спілкування. За рівнем ситуативності більшість всіх мовних висловлювань у дітей із ЗПР складала ситуативні висловлювання – 97,6% (від загальної кількості висловлювань). Позаситуативними висловлюваннями діти майже не користувалися (2,4%). Діти із ЗПР практично не обговорювали пізнавальні питання, не обмінювалися думками про своїх друзів, однолітків у групі. У них переважали висловлювання про володіння предметами, про тварин, іграшки та предмети побуту. За функціями перевага надавалася інформаційним повідомленням за типом простої констатації фактів. Наприклад, «це сонце», «це мій малюнок», «я малюю дощик». Вони склали 81% від загальної кількості висловлювань дошкільників із ЗПР. Повідомлень оціночного характеру було лише 1,2% («Це дуже гарна квітка», «Молодець, ти все знаєш», «Ти гарно малюєш», «Ваня такий смішний»). Висловлювань особистісного характеру майже не відзначалось (0,8%). Кількість запитань, якими користувалися діти під час спілкування, становила 17%. Дуже мало діти старшого дошкільного віку із ЗПР ставили питання пізнавального характеру («Як називається ця риба?», «А восьминіг, якщо його не чіпати, не вкусить?»). З питаннями про допомогу діти до своїх однолітків зовсім не зверталися.

Якісний аналіз результатів дослідження свідчить про те, що дітям із ЗПР доступні усі засоби спілкування, однак найчастіше вони використовують експресивно-мімічні та мовні засоби. Більша кількість висловлювань відображає певну ситуацію. Перевага надається інформаційним повідомленням за типом простої констатації фактів. У дітей із ЗПР спостерігається низький рівень розвитку пізнавальних мотивів при спілкуванні з однолітками.

При складанні корекційної програми необхідно враховувати, що роботу з розвитку комунікативної діяльності дітей із ЗПР дошкільного віку доцільно проводити з питань розширення репертуару засобів спілкування (візуальні, жестові, емоційно-мімічні, пантомімічні, мовні); розвитку здатності усвідомлювати себе та сприймати однолітків як суб'єктів спілкування, формування емоційно-позитивного сприйняття однолітка, потреби у спілкуванні з однолітками; формування у дітей соціальних уявлень, усвідомлення та відтворення в іграх різноманітних видів соціальних стосунків.

ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ ЯК УМОВА УСПІШНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Запорукою соціально-економічної стабільності у державі є психічне здоров'я нації. Фахівцем з психічного благополуччя особистості вважається психолог, від сформованості професіоналізму у якого залежить ефект його професійної діяльності. Однією з характеристик професійності психолога є його професійна позиція.

Розробкою поняття «позиція» в різних аспектах у вітчизняній психології займалися такі психологи, як К.А. Абульханова-Славська, Л.І. Божович, Є.І. Ісаєв, В.Н. Маркін, В.І. Слободчиков й ін. Поняття «позиція» відображає відносно стійку систему відносин людини, що розвивається, до різних сторін дійсності, до власної особистості покладену в основу конкретної діяльності, вчинків, лінії поведінки. Це поняття можна визначити як «категоріальний міст» між теоріями, в центрі яких стоять гранично загальні категорії, такі як «діяльність», «відношення», «спрямованість», «особа», і такими практичними застосуваннями, які оперують поняттями «готовність» і «вчинок».

На сьогодні проблеми особистісного і професійного розвитку студентів у ВНЗ займають одне з провідних місць у психолого-педагогічних дослідженнях (Г.В. Гарбузова, Є.Ф. Зеєр, Л.М. Мігіна, У.С. Родигіна, Є.В. Самаль й ін.).

У останні десятиліття значна увага почала приділятися вченими становленню майбутнього психолога-професіонала, зокрема в особовому плані (Т.М. Буякас, А.І. Донцов, І.В. Завгородня, Г.Ю. Любімова, О.Н. Родина, С.С. Чеботарьов і багато інших).

Разом з тим аналіз робіт, в яких вивчається подібна проблематика, виявив суперечність трактування поняття «професійна позиція», виділення її основних компонентів, структури і специфіки прояву на різних етапах становлення психолога, у тому числі і на етапі професійного навчання.

Визначимося з терміном «позиція». Так, енциклопедичний словник дає таке визначення поняття: позиція – це (від лат. *positio* – положення) – положення, розташування чого-небудь (напр., позиція фігур на шахматах). У словнику Словник С.І. Ожегова знаходимо, що позиція – це положення, розташування.

Словник Д.М. Ушакова подає таке визначення: позиція – це положення, розташування, точка зору, принципове відношення до чого-небудь, що визначає характер дій, поведінки.

Професійна позиція – це точка зору, відношення до призначення своєї професії і дії, поведінку, обумовлене ними; це система інтелектуальних, во-

льових і емоційно-оцінних відносин до світу, педагогічної дійсності і педагогічної діяльності.

Соціальна позиція формується з тієї системи поглядів, переконань і ціннісних орієнтацій, які були сформовані в загальноосвітній школі. У процесі фахової підготовки на їх базі формується мотиваційно-ціннісне ставлення до професії психолога, цілей і засобів дійсності.

Отже, професійна позиція студента-психолога виступає – це стійка система відносин особистості до різних аспектів майбутньої професійної діяльності, що визначає професійні плани і наміри, напрями діяльності, професійний світогляд. Структура професійної позиції включає три компоненти:

- ставлення до людей в професії, розташоване в континуумі негуманний-гуманний;

- ставлення до майбутньої професійної діяльності, що відображає способи освоєння і реалізації професійної діяльності, розташовується в континуумі пасивний – ініціативний;

- ставлення до себе як до майбутнього психолога: неприйняття себе – прийняття себе, позитивна оцінка себе як майбутнього психолога.

Терміном професіоналізм позначається сукупність психологічних, психічних і особистісних змін, що відбуваються у людини в процесі оволодіння і тривалого виконання діяльності, що забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних завдань у нових умовах.

Формування професіоналізму йде за трьома основними напрямками:

- а) зміна всієї системи діяльності, її функцій і ієрархічної будови, у ході вироблення відповідних трудових навичок відбувається рух особистості по щаблях професійної майстерності, розвивається специфічна система способів виконання діяльності, тобто формується особистісний стиль діяльності;

- б) зміна особистості суб'єкта, що виявляється як у зовнішньому вигляді (моторика мови, емоційність, форми спілкування), так і у формуванні елементів професійної свідомості (професійної уваги, пам'яті, мислення і т.д.), що в більш широкому плані може розглядатися як становлення професійного світогляду;

- в) зміна відповідних компонентів установки суб'єкта по відношенню до об'єкта діяльності, що проявляється в різних сферах: у когнітивній сфері – у рівні інформованості про об'єкт, ступеня усвідомлення його значимості; в емоційній сфері – в інтересі до об'єкту, у схильності до взаємодії з ним і задоволеності від цього, незважаючи на труднощі; у практичній сфері – в усвідомленні своїх реальних можливостей впливу на об'єкт, в результаті – установка суб'єкта впливати на об'єкт замінюється на потребу у взаємодії, що дозволяє говорити про становлення професійної культури.

Виходячи з усього вищесказаного, можна дати наступне визначення: професійна позиція психолога – це спосіб реалізації ним власних базових

цінностей у професійній діяльності зі створення умов для оптимізації розвитку особистості, психологічного супроводу індивіда. Гуманістичний характер даної позиції визначається, по-перше, тим, наскільки цінності гуманізму є базовими для психолога, а, по-друге, тим, наскільки адекватні цінностям обираються психологом форми, методи і засоби діяльності.

Отже, професійна позиція психолога – одна з найважливіших умов ефективності його професійної діяльності. Позиція – це єдність свідомості і діяльності людини, де діяльність є одним із способів реалізації її базових цінностей. Розглядаючи «точку зору» і ставлення до своєї професії, можна виділити наступні характеристики професійної позиції психолога: дистанційна, «рівнева», кінетична; соціальна. Еталоном можна вважати позицію: поруч, нарівні, разом. Важливе значення має сформованість гуманістичної професійної позиції психолога.

УДК 159.972

Шевченко С.І.

старш. викл. ЗНТУ

Шевченко С.І.

ПСИХОСОМАТИЧНІ АСПЕКТИ ШКІРНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

В сучасному світі захворювання шкіри стають досить розповсюдженою медичною проблемою. Якою ж є роль психологічної складової у виникненні цих захворювань?

Численні дослідження підтверджують, що думки людини певним чином впливають на основні органи за допомогою трьох систем: нервової, ендокринної та імунної.

Нервова система пронизує все наше тіло подібно до павутини. Вона складається з центральної (головний, спинний мозок) і периферичної (вегетативної) систем. У вегетативній нервовій системі є дві гілки: збудження і розслаблення. Симпатична нервова система відповідає за процеси збудження, приводить людину в стан готовності до зіткнення з викликом чи небезпекою. Нервові закінчення виділяють медіатори, що стимулюють наднирники до виділення гормонів – адреналіну і норадреналіну, які, у свою чергу, підвищують частоту серцевих скорочень і частоту дихання та діють на процес травлення за допомогою виділення кислоти в шлунку.

Ендокринна система складається з ряду органів, що виділяють гормони – речовини, що регулюють ріст, рівень активності і статеве життя. Ендокринна система зв'язує наші думки з реальними відчуттями і діями. Крім того, вона виділяє гормони, відомі під назвами ендорфін і енкефалін, що змінюють нашу реакцію на стрес і біль, які діють на наш настрій, апетит і на деякі процеси навчання і запам'ятовування.

Імунна система є третьою основною системою, вплив якої поширюється на все тіло людини. Вона підтримує здоров'я, захищаючи організм від зовнішніх (наприклад, бактерії і віруси) і внутрішніх (наприклад, пухлинні клітини) антигенів.

Нервова, ендокринна та імунна системи переплетені між собою. Вони обмінюються інформацією за допомогою медіаторів, що складаються з білка – нейропептида.

Імунна система вбиває мікроорганізми, що вторглися, але вона являє собою дещо більше, ніж «армію», що блукає організмом з кров'яним потоком в пошуках порушень порядку. Але, коли виникають збої у її роботі, вона перестає реагувати достатньо активно на зовнішні антигени (бактерії і віруси), ми починаємо хворіти. Іноді інфекція буває настільки сильною, що імунна система, працюючи як зазвичай, не може з нею впоратися.

Коли, навпаки, імунна система реагує занадто різко на зовнішні антигени, виникає алергія, в тому числі, і нейродерміт – ознака зайво жорсткої реакції на речовину, що не представляє собою особливої небезпеки. Цей фізіологічний процес нагадує занадто чутливу людину, що гостро сприймає будь-які насправді необразливі зауваження. У такому разі реакція імунної системи виявляється більш небезпечною, ніж дії зовнішніх антигенів.

УДК: 316.6+316.36-042.3: 316.33

Хрусталева М.С.

доц. ЗНТУ

Хрусталева М.С.

ФОРМА ШЛЮБУ ТА РОЛЬОВА СУМІСНІСТЬ ПАРТНЕРІВ

Шлюбні стосунки завжди привертали до себе увагу дослідників та займали одне з провідних місць у вивченні соціальної психології особистості та психології міжособистісних стосунків.

Міжособистісні взаємини, серед яких шлюбні стосунки посідають центральне місце, складають психологічний простір життєвого світу особистості, визначаючи якість життя людини, обумовлюючи її суб'єктивне відчуття задоволеності собою та іншими. Саме шлюбні стосунки забезпечують задоволення багатьох особистісних потреб, фрустрація яких призводить до викривлення у розвитку особистості та внутрішніх конфліктів, що роздирають людину зсередини.

Вчені досліджували психологію сім'ї з різних боків: психологічну сумісність подружжя та емоційну адаптацію у перші роки після укладення шлюбу (М.М. Обозов, Т.М. Трапезнікова, П.М. Якобсон та ін.), фактори, що впливають на задоволеність шлюбом чоловіків та жінок, розподіл ролей у сім'ї (Ю.Е. Альошина, Л.Я. Гозман), вивчався вплив ціннісних орієнтацій та шлю-

бно-сімейних настанов партнерів на майбутню подружню взаємодію (Л.І. Мороз, Ю.Е. Альошина, Г.М. Дубчак, Т.В. Говорун), проведений психологічний аналіз розлучень (Л.З. Сердюк). Вивчалася психологія емоційних стосунків: А.А. Богословського цікавила симпатія та механізми її виникнення, Л.Я. Гозман та Н.І. Ажгіхіна розглядали динаміку емоційних стосунків від аттракції до кохання.

При спільному проживанні партнери в шлюбі майже постійно знаходяться в процесі спільної діяльності, так як у них існує значна взаємна залежність, зумовлена спільним веденням домашнього господарства, залежністю один від одного при розподілі сімейного бюджету, залученістю в процес спільного виховання дітей. Якщо у шлюбі між партнерами здійснюється спільна діяльність, то можна говорити про процеси сумісності та спрацьованості учасників цієї діяльності.

Дослідження проблеми сумісності подружжя вимагає аналізу всієї сукупності багатоаспектних взаємозв'язків між чоловіком і дружиною, а критерій сумісності подружжя буде найбільш повним, оскільки в сім'ї одна людина розкриває перед іншим багато сторін своєї особистості. У силу цього проблема сумісності в сім'ї є багатогранною. Це сумісність і фізіологічна, і психологічна, і соціально-психологічна, і соціальна.

Виявленню факторів подружньої сумісності присвячені роботи А.Н. Волкової, Я.Л. Коломинського, Ю.Н. Олійника, М.М. Обозова, В.А. Терьохіна та ін. А.Н. Волкова робить наступні висновки.

Подружня сумісність виступає як узгодженість сімейних цінностей і рольових очікувань – домагань при реалізації сімейних функцій.

Більш важливим є узгодження сімейних цінностей, тоді як щодо розподілу сімейних ролей є можливість взаємної адаптації і корекції установок.

Інтеграція уявлень подружжя про сімейний уклад в цілому є вельми індивідуальним процесом, які мають свої особливості в кожному конкретному випадку.

Узгодженості рольових очікувань слід приділити особливу увагу, бо за даними останніх досліджень саме їх невідповідність найчастіше виявляється причиною неуспіху шлюбу. Ми черпаємо свої уявлення про рольові обов'язки на підставі того, що постає перед нами в нашій сім'ї і в інших відомих нам сім'ях, в повсякденному побуті та спілкуванні, грі «дочки – матері» та інших, так званих рольових іграх і т. п. Ми спочатку переживаємо ці ролі, потім програємо їх, потім усвідомлюємо і, нарешті, реалізуємо наші уявлення про дружину і чоловіка, батьків і дітей у власній родині. Всі ці уявлення глибоко індивідуальні, і немає нічого дивного в тому, що у різних людей вони можуть не співпадати. Чоловік і дружина можуть очікувати від подружжя дуже різного і по-різному уявляти собі своє сімейне життя. При

цьому, чим більше не збігаються ці уявлення, тим менш міцною є сім'я, тим більше в ній виникає небезпечних для неї самої ситуацій.

Якщо скористатися поняттям «роль» (під яким в найбільш загальному сенсі розуміється та поведінка, яка очікується від мене іншими в ході виконання мною певних функцій на такому-то місці і за таких-то обставин), то в подібних випадках можна і потрібно говорити про не співпадання рольових очікувань, рольовому конфлікті або, більш широко, про конфлікт уявлень. Якщо члени сім'ї по-різному розуміють свої ролі і пред'являють один одному неузгоджені, відкинуті іншими очікування і відповідні їм вимоги, сім'я є мало сумісною і конфліктною. Адже поведінка кожного, відповідно його індивідуальним уявленням про свої сімейні ролі, буде розглядатися ним як єдино правильне і бажане, а поведінка іншого партнера, що не відповідає цим уявленням, – як невірне, нерозумне і навіть зловмисне.

Більш того, з нашими очікуваннями і уявленнями вельми тісно пов'язані наші потреби, які ми хотіли б задовольнити у шлюбі. Але, якщо уявлення різко не збігаються, то точно так само у взаємному розлагодженні знаходяться і наші потреби. Ми прагнемо задовольняти зовсім не ті потреби, які є актуальними для іншого, і відповідно чекаємо від нього задоволення тих наших потреб, які він як раз задовольняти не збирається. Причому частенько ця саме неузгодженість переходить спочатку в прихований, а потім вже і відкритий поведінковий конфлікт, коли один чоловік з його очікуваннями і потребами стає перешкодою для задоволення бажань, намірів та інтересів іншої.

Більшість цих досліджень стосується традиційного шлюбу та потенційно шлюбних взаємин, інші ж форми шлюбних стосунків залишилися поза увагою дослідників.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що форма шлюбу пов'язана з психологічною сумісністю партнерів, оскільки характер подружніх відносин багато в чому залежить від ступеня узгодженості сімейних цінностей чоловіка і дружини і рольових уявлень про те, хто і в якій мірі відповідає за виконання тих чи інших обов'язків.

Адекватність рольової поведінки подружжя залежить від відповідності рольових очікувань (очікування чоловіка або дружини від партнера активно-го виконання тих чи інших сімейних обов'язків) рольовим домаганням подружжя (особиста готовність кожного з партнерів виконувати сімейні ролі).

Дослідженням було охоплено 60 пар, які проживають у цивільному або зареєстрованому шлюбі від одного до трьох років.

За допомогою методики А.Н. Волкової «Рольові очікування і домагання у шлюбі» визначено ступінь узгодженості рольових очікувань та домагань партнерів та рольова адекватність партнерів.

Порівнюємо ступінь узгодженості рольових очікувань та домагань партнерів в залежності від форми шлюбу. Для перевірки значущості розбіжностей

середніх значень узгодження сімейних цінностей для зареєстрованого та цивільного шлюбу був використаний t – критерій рівності середніх Стюдента.

Значущі розбіжності показників спостерігаються у господарсько-побутовій ($t=2,2$, при $\alpha=0,04$) та на рівні тенденцій у інтимно-сексуальній сфері ($t=1,8$, при $\alpha=0,1$). Ступень узгодженості рольових очікувань за названими шкалами в зареєстрованому шлюбі нижча ніж у цивільному. Це може бути пояснено зростанням вимог до партнера у зареєстрованому шлюбі. Якщо враховувати що сучасні пари починають сумісне життя без офіційного визнання шлюбу, то можна вважати реєстрацію шлюбу джерелом сімейної кризи. Суспільне визнання шлюбу «вмикає» переосмислення рольових очікувань та домогань партнерів, а молода сім'я потребує нових зусиль по узгодженню сімейних ролей. Народна мудрість про те що господарська та сексуальна рутина знайшла емпіричне підтвердження.

Для одружених чоловіків та жінок рольова неадекватність зростає порівняно з незареєстрованими парами у господарсько-побутовій сфері. Їх активність у рішенні побутових питань нижча не співпадає з вимогами партнерів.

В свою чергу у жінок, які перебувають у цивільному шлюбі неадекватні очікування від чоловіків у емоційно-психотерапевтичній сфері. Цивільний шлюб, таким чином базується на романтичних очікуваннях жінок.

Отже, виходячи із представлених даних можна зробити висновок, що неспівпадіння очікувань у господарсько-побутовій сфері відбувається насамперед тому, що традиційно на чоловіка прийнято покладати обов'язки годувальника, добувача, а на жінку – обов'язки господині, берегині вогнища. Та на жаль ця нормативна рамка не збереглася сьогодні.

На сьогодні ми можемо спостерігати тенденцію активного освоєння жінками чоловічого простору і неохоче освоєння чоловіками жіночого, розбіжність декларацій і вчинків щодо домашньої роботи, виникнення «подвійного навантаження» на жінок, міцність стереотипу «чоловіка-добувача».

УДК 159.9

Репецкая А.В.

преп. ЗНТУ

Репецкая А.В.

ОСОБЕННОСТИ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЙ РЕФЛЕКСИИ В СТАРШЕМ ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ

Нами проводится серия исследований, цель которых – осуществить эмпирическую верификацию отдельных положений концепции, в том числе, определить место и роль экзистенциальной рефлексии в процессе личностного самоопределения студентов (в старшем юношеском возрасте). Логика

первой серии нашего исследования и его основные задачи заключались в следующем:

- с помощью ряда методических средств оценить особенности экзистенциальной активности в контексте процесса личностного самоопределения студентов;
- используя статистические методы, объединить всех испытуемых в классы (группы-кластеры) по принципу их наибольшего сходства (на основе данных по всем используемым нами шкалам измерения);
- оценить особенности каждой группы на предмет выраженности продуктов экзистенциальной рефлексии.

Процесс личностного самоопределения как формирование личностью определенного уровня готовности к самореализации сопровождается экзистенциальной активностью и опосредуется работой экзистенциальной рефлексии. Уточним, что собственно личностное самоопределение начинается с того, что смысл жизни как обобщенный мотив жизнедеятельности перестает выполнять свою побудительную, направляющую и смыслообразующую функцию. Процесс личностного самоопределения условно завершается формированием нового действующего обобщенного мотива жизнедеятельности или смысла жизни.

Мы считаем, что экзистенциальная рефлексия – это процесс извлечения, добычи экзистенциального смысла из соответствующего (экзистенциального) опыта личности. По нашему мнению, экзистенциальная рефлексия играет ключевую роль в процессах экзистенциального смыслообразования, смыслоосознания и смыслостроительства, а феноменологически это проявляется как поиск, нахождение и разработка экзистенциальных образований различной степени общности, до интегрального образования – смысла жизни личности.

На первом этапе исследования, который имеет пилотажно-разведывательный характер, нами было продиагностировано 50 студентов университета разных специальностей и курсов в возрасте от 17 до 22 лет. Отбор испытуемых проводился случайным образом по принципу добровольности участия.

В психодиагностическую батарею вошли следующие методики:

- «Психосемантическая диагностика скрытой мотивации» (И.Л. Соломин);
- методика определения доминирующего состояния (ДС-8, Л.В. Куликов);
- методика «Уровень соотношения «ценности» и «доступности» в различных жизненных сферах» (О.Б. Фанталова);
- методика исследования самоотношения (С.Р. Пантелеев);
- «Шкала экзистенции» (А. Ленгле, К. Орглер);

– «Тест экзистенциальных мотиваций» (Корякина Ю.М. Адаптация опросника экзистенциальных мотиваций «ТЭМ» (Тест экзистенциальных мотиваций)).

На втором этапе исследования мы проанализировали общую картину, отражающую особенности личностного самоопределения всей группы испытуемых, полученную нами с помощью метода экспериментальной психосемантики. Экзистенциальная активность и ее результаты, в том числе осмысления и переосмысления экзистенциального опыта (результаты экзистенциальной рефлексии), находят свое отражение в маркере Удовлетворенность жизнью. Ближе в семантическом пространстве это понятие расположено к понятиям Я и Мое настоящее. Таким образом, предметом экзистенциальной рефлексии испытуемых, скорее всего, есть Я-концепция испытуемых и жизненная ситуация, в которой они находятся. Вероятнее всего, экзистенциальная рефлексия испытуемых на данном жизненном этапе пока еще не затрагивает ключевые аспекты личностного самоопределения, а именно – поиск себя и стремление найти себя и быть собой.

На третьем этапе исследования по методикам № 2–6 нашей тестовой батареи нами была получена матрица размером 50х26, где 50 – количество испытуемых, 26 – количество шкал (субшкал) по этим методикам. Процедура кластерного анализа было выделено 3 класса испытуемых, которые распределились следующим образом: 1 класс – 17 человек, 2 класс – 14 человек, 3 класс – 19 человек. Результаты диагностики испытуемых по каждому из трех классов были обработаны с помощью однофакторного дисперсионного анализа (ANOVA). Независимой переменной в данном случае выступал номер класса (от 1 до 3), а зависимой – результаты тестирования по каждой из шкал указанных выше методик.

На основе результатов эмпирического исследования нами были выделены следующие основные особенности личностного самоопределения в старшем юношеском возрасте:

а) процесс самоопределения у испытуемых пока что в достаточной мере не запущен: испытуемые, скорее всего, находятся под сильным влиянием популярных социальных стереотипов, что может существенно затруднить поиск и обретение себя;

б) процесс личностного самоопределения у испытуемых преимущественно носит ситуативный и спонтанный характер. В то же время, испытуемые демонстрируют осознанный уровень отношения к соответствующим жизненным проявлениям, а именно – осознают необходимость поиска себя и своей самореализации;

в) большинство испытуемых довольны и той жизненной ситуацией, в которой они находятся, и своим психическим состоянием, и отношением к ключевым аспектам и сторонам жизни. Они пока далеки от своей самореали-

зации, в том числе – и в сфере профессии, которую они получают. В целом, испытуемые живут в настоящем, довольны тем, как они живут и пока не считают актуальной свою самореализацию.

У испытуемых, скорее всего:

- пока еще недостаточно жизненного и личного опыта, который может быть предметом рефлексии, в том числе и экзистенциальной;
- предметом экзистенциальной рефлексии является их Я-концепция и жизненная ситуация, в которой они находятся;
- экзистенциальная рефлексия не затрагивает ключевые аспекты их личностного самоопределения, а именно – поиск себя и стремление найти себя и быть собой.

г) Всех испытуемых можно разделить на три класса (группы), каждый из которых характеризуется своими специфическими особенностями личностного самоопределения.

Группы значимо различаются по следующим индикаторам протекания процесса и, соответственно, результата личностного самоопределения:

- степенью «разрыва» в сознании показателей «ценность» и «доступность» в контексте ценностей, присущих самореализующейся личности (группа с наименьшим «разрывом» характеризуется наибольшим уровнем готовности к самореализации);
- уровнем проявления самоуважения как фактора самоотношения (при этом класс с наибольшим уровнем принятия себя характеризуется также наибольшим уровнем готовности к самореализации);
- уровнем самообвинения (при этом – чем ниже этот показатель, тем выше уровень готовности к самореализации);
- особенностями доминирующего положения и тесно связанного с ним настроения.

д) Большой уровень готовности к самореализации характеризуется:

- желанием действовать и ожиданием радостных событий в будущем;
- повышенной готовностью к реагированию на возникшие трудности и возможностью тратить энергию на такое реагирование;
- наличием целей (замыслов) и восприятием их как вполне достижимых;
- большей степенью уверенности в своих силах и возможностях;
- большей устойчивостью эмоционального тона и его адекватностью;
- большей удовлетворенностью жизнью в целом, ее ходом, процессом самореализации.

ж) Большая критичность в оценке себя тесно связана с самопринятием личности и является важным условием успешности (продуктивности) личностного самоопределения: чем позитивней образ себя, тем меньше человек видит в себе недостатков и тем успешней личностное самоопределение.

з) Группы (классы) испытуемых отличаются как уровнем экзистенциальной активности, так и уровнем экзистенциальной рефлексии.

к) Группа, которая имеет более высокий уровень готовности к самореализации, характеризуется:

- более выраженной самотрансценденцией, способностью жить ради чего-то/кого-то (ориентироваться в действиях на смысл, а не только на цель);

- более выраженной ответственностью – способностью доводить до конца решения, которые были приняты на базе личных ценностей;

- более выраженным фундаментальным доверием, самоценностью и наличием реального (а не знакомого) смысла жизни.

л) С другой стороны, не удалось обнаружить различие между классами по таким диагностическим показателям как:

- аутосимпатия, что, скорее всего, указывает на то, что уровень развития или сформированности личностной рефлексии во всех трех классах существенно не отличается;

- внутренняя конфликтность как показатель противоречивости и несогласованности Я – концепции;

- особенности отношения к жизненной ситуации как важный компонент, вовлеченный в процесс личностного самоопределения;

- способности испытуемых различных классов находить реальные возможности для действия, создавать из них иерархию в соответствии с их ценностями, и, таким образом, приходить к персонально обоснованному решению.

УДК 004.946 + 004.42 : 378.147.111

Казаченко Н. П.

канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Казаченко Н.П.

К ВОПРОСУ О ПСИХОГИГИЕЧЕСКОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО – ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ТРУДА

Профессиональная деятельность педагога сопровождается яркими переживаниями, эмоциями, чувствами. Это сложное психофизиологическое состояние организма, имеющее ярко выраженную индивидуальную окраску, порою достигает чрезвычайно высокой интенсивности – уровня стресса. В свою очередь ответная реакция на внешние воздействия выражается целым комплексом сложных явлений в организме, включающих в себя и изменение эмоционального состояния. Эмоциональное состояние является отражением процессов возбуждения в коре больших полушарий головного мозга и подкорковых центрах и в свою очередь вызывает более или менее выраженные функциональные сдвиги со стороны различных систем организма.

Согласно демографическим данным, на протяжении последних 25–30 лет в индустриально развитых странах свирепствует своеобразная эпидемия, ежегодно лишая жизни миллионы людей. Поражения сердечно – сосудистой системы (в частности, инфаркт миокарда, возникающий вследствие ишемической болезни) являются причиной более 50% всех случаев смерти. Установлено, что эти поражения обусловлены главным образом неблагоприятными для человека формами эмоционального напряжения.

Тем не менее, вопросам психогигиены профессиональной деятельности педагогического труда, в частности и в настоящее время внимания практически не уделяется. Предполагая дальнейшее развитие психологической службы в школе, одним из направлений решения психогигиенических проблем можно считать использование коллективно-групповой психотерапии среди педагогического персонала.

Данный психотерапевтический метод один из наиболее приемлемых и удобных для реализации в этих целях, не требующий специальной медицинской подготовки, доступен практическому психологу. Его принцип основан на активизации положительного влияния сотрудников друг на друга в коллективе. В разработке его форм при проведении и оценке различных вариантов большое значение имеет умение психолога понять сущность процедуры, дать ей правильную социальную оценку.

В проведении коллективно – групповой психотерапии можно выделить ряд этапов:

- диагностика коллектива;
- формирование коллектива;
- психотерапевтическое воздействие на коллектив.

Данную психотерапевтическую методику следует начинать с диагностического этапа, цель которого – изучение межличностных взаимоотношений в коллективе. Межличностные отношения, формирующиеся при общении и деятельности людей в современной психологии подразделяются по следующим основаниям :

- по соответствию нормам морали;
- в зависимости от ролевых позиций человека;
- по эмоциональному фону;
- по источнику зависимости (родственной, материальной, личностной и др.);
- по взаимной связи (односторонние, взаимные, аналогичные, различные).

Психопрофилактическую работу удобнее проводить в малых группах, так как психолог, работая с большими группами, не может дать оценки индивидуальным особенностям каждого её члена. При этом лица, входящие в один коллектив оказывают друг на друга определенное влияние, которое

дозирується і регулюється змістовно психологом в ході психотерапевтичних процедур. Основними формами таких впливів є:

а) внушення – його ефективності сприяють наступні обставини : суггестивний повинен бути старший, більш досвідчений суггестивного, вважатися більш волею людиною;

б) індукція – передбачає передачу не інформації, а форм поведінки, дій і т.д.;

в) підрадянство – запозичення манери поведінки, дій, виражень, обертів мови, звичок, міміки.

Підрадянство відрізняється від внушення тим, що запозичення чужого не залежить від активності того людини, у якого беруть що – або, в той час як при внушенні і індукції суггестивний і індуктивний активні.

В ході розвитку взаємостосунків і взаємних впливів люди можуть займати різні ролі в групі:

– лідерство – поведінка, спрямована на відстаючих і нав'язування інтересів, мотивів діяльності;

– колективізм – принципове відстаювання інтересів групи;

– конформізм – непри принципове пристосуваність;

– нонконформізм – негативне ставлення до інтересів групи.

В залежності від зайнятої ролі в формальних і неформальних групах можуть бути виділені лідери, сублідери, проводники. Практичному психологу при виконанні колективно – групової психотерапії після в'яснення ролів, взаємостосунків і взаємних впливів необхідно визначити структуру групи. В цих цілях найбільш зручно використовувати дані спостережень, інтерв'ю, опитування. Вважаємо, що при роботі з педагогічним колективом краще використовувати дані спостережень. Інтерв'ю і опитування може налаштувати колектив і спотворити картину мікросоціальних стосунків.

УДК 159.9

Шевчук З.М.

канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Шевчук З.М.

БАЗИСНІ ЦІННОСТІ В ДИСКУРСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Останнім часом дедалі більшу увагу зосереджують на вивченні цінностей у вузькому значенні, отож найбільшій популярності в аксіологічних дослідженнях набула теорія базисних цінностей Шалом Шварца. Універсальність моделі Ш. Шварца підтверджено емпірично в численних дослідженнях, які проводили в різних культурах і які стосувалися різних психологічних та

соціально-психологічних аспектів. Автор стверджує, що цінності – це існуючі за межами ситуації задачі, які служать інтересам індивідів або груп і представляють одну з десяти мотивацій або типів цінностей.

На підставі аналізу цінностей різних культур, а також релігійних та філософських праць, Ш. Шварц виокремив універсальні цінності, згрупував їх та визначив десять типів цінностей, згідно з відповідними мотиваційними цілями. Ш. Шварц виокремлює ще одну базисну цінність – духовність (spirituality). Мотиваційна ціль цього типу цінностей – відчуття значущості та внутрішньої гармонії крізь трансцендентність щоденного життя. Ця цінність містить відчуття сенсу та узгодженості повсякденного існування, вона пронизує різні цінності окремих груп. Дослідження східних та західних культур довело, що духовність як група цінностей може набувати різноманітних форм, оскільки хтось може відчувати духовність через спілкування з природою, хтось – через допомогу іншим. Отож, можна стверджувати, що існує кілька типів духовних цінностей, тому складно досліджувати духовність у різних культурах.

Саме тому, ми обрали методику Ш. Шварца для проведеного нами дослідження, щоб виявити ціннісні категорії: «Універсалізм» і «Доброзичливість» які приводять до розкриття духовного потенціалу особистості. Дослідження проводилося на базі Запорізького національного технічного університету і Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Зупиняємося в своїм дослідженні на даних які більш всього нас цікавлять, а саме на другій протилежній вісі самотрансцендентність або ж вихід за межі свого «Я», де ввійшли цінності: «універсалізм» і «доброзичливість». Мотиваційна ціль цього типу цінностей – відчуття значущості та внутрішньої гармонії крізь трансцендентність щоденного життя. Як ми бачимо з отриманих нами даних, для досліджуваних студентів найбільш значимими для обох груп являються цінності універсалізм; захід – 34,57%, південь – 31,6%, молодь найбільшою мірою прагне до розуміння, прийняття, толерантності, захист добробуту всіх людей та збереження природи. Вони готові встановлювати контакти з кимось з-поза свого середовища. Тобто ми бачимо, що студенти націлені досягати все нове. Прагнення розвиватися всебічно, отримувати все нові знання, прагнення до цілісності, оволодіння повним комплексом соціальних функцій дорослої людини, включаючи громадські, суспільно-політичні, професійно-трудова. Варто відзначити, що цінність універсалізм на рівні переконань і на рівні конкретних поступків займає лідируючу позицію як на заході так і на півдні країни. Цінність доброзичливість, (доброта) захід – 26,09%, південь – 22,1%. Цінність доброти є духовним початком, це переорієнтація від споживання до самовіддачі. Тут можна говорити про вплив суспільної думки, а також фактор впливу виховання в сім'ї, релігійне виховання, культурне. Але це вужче окреслений просоціальний тип цінностей порівняно

з універсалізмом. В основі цієї групи цінностей – доброчинність, спрямована на забезпечення добробуту близьким у щоденному спілкуванні. Молодь показала свою готовність до збереження добробуту людей, з якими вони мають близькі контакти, виявами чого є лояльність, чесність, повага, відповідальність, прагнення прощати, зріла любов, справжня дружба.

Отже домінування в структурі особистості самотрансцендентності відображає її ставлення до світу, свідчить про можливість перетворення внутрішніх можливостей в позитивне діяльно активне ставлення до оточуючих і природи в тому числі. Можна говорити про прихований духовний потенціал молоді, який завдяки цінностям може розвиватися в усіх життєвих сферах. Тому, що саме трансцендентне є інтегральним показником духовного потенціалу.

Отримані експериментальні результати підтвердили припущення про те, що чинниками розвитку духовного потенціалу в юнацькому віці є:

- сформованість у осіб юнацького віку духовних цінностей, здатності до психологічної близькості з іншими людьми, прагнення допомогти іншим; високий рівень переваги духовних потреб над матеріальними, духовного задоволення.

- поетапний розвиток цих чинників веде до зростання духовного потенціалу в юнаків до морального виховання яке виступає провідним чинником всебічного гармонійного розвитку особистості. Духовні цінності кожної особистості є її найбільшим надбанням.

Перспективою нашого дослідження буде процес формування духовних цінностей які ведуть до розвитку духовного потенціалу, а саме: залучення студентської молоді до духовних надбань свого народу та формування духовної культури особистості студента через вивчення духовної спадщини регіону, матеріальна допомога дитячим організаціям, участі в благодійницьких, меценатських акціях, адресна допомога. В таких меценатських, доброчинних діяннях молоді людини розкривається її особистісна духовна цінність.

УДК: 616.12-008.331.1:159

Рябой Є.М.

викл. ЗНТУ

Рябой Є.М.

НАПРЯМКИ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ХВОРИМИ НА ГІПЕРТОНІЮ

Гіпертонія є однією з найпоширеніших та небезпечних хвороб людини (рубрикація МКХ-10: і.10), в Україні вона все більше набуває характеру неінфекційної пандемії. Це масове захворювання переважно вражає осіб молодого працездатного віку, погіршуючи якість їхнього життя та скорочуючи вік. Оскільки на сьогодення збереження та зміцнення здоров'я молодого на-

селення обумовлює здоров'я нації в майбутньому, а також є необхідною складовою, яка інтегрована у розвиток благополучного українського суспільства, тому психопрофілактична, психодіагностична та психокорекційна робота з хворими на гіпертонію повинна займати значне місце в професійній діяльності медичних психологів у структурі загальносоматичних лікарень.

Окремі аспекти особливостей особистості, психічних реакцій та необхідності надання психотерапії хворим на гіпертонічну хворобу досліджені такими фахівцями з психосоматичної медицини, як І.В. Дроздова, В.В. Кришталь, Н.О. Марута, О.М. Мацуга, Б.В. Михайлов, А.Б. Смулевич, однак клінічна практика медичних психологів ще й дотепер не має у своєму розпорядженні основних регламентованих орієнтирів у роботі та системи ефективних психокорекційних заходів для такої складної та специфічної психосоматичної патології.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування основних напрямів роботи медичного психолога з хворими на гіпертонію.

Визначаючи та характеризуючи гіпертонію, зазначимо, що, насамперед, це – захворювання серцево-судинної системи, яке розвивається як наслідок первинної дисфункції вищих судиннорегуючих центрів, нейрогуморальних та ниркових механізмів, характеризується підвищенням артеріальним тиском, а при виражених стадіях – органічними змінами серця, нирок та центральної нервової системи.

Орієнтуючись на наукову позицію Б.В. Михайлова та співавторів, ми вважаємо, що для надання належної психологічної допомоги категорії хворих на гіпертонічну хворобу, необхідно значно прискорити створення психосоматичних відділень у структурі обласних загальносоматичних лікарень, у яких поряд з лікарським кадрами повинні працювати медичні психологи, як це передбачено світовою практикою.

У медичній психології існує точка зору, щодо необхідності реалізації суб'єктивного підходу в лікувальному процесі, урахуванні психологічних особливостей суб'єктивного відображення здоров'я та хвороби у пацієнта та його особистісного впливу на ефективність лікування. Дотримуючись цього концепту ми пропонуємо наступні напрями роботи з хворими на гіпертонічну хворобу, яку має здійснювати медичний психолог:

формування у пацієнтів терапевтичного комплаєнса та внутрішньої мотивації до лікування фармацевтичними препаратами та методами дієто-фітотерапії;

- поглиблення та систематизація знань щодо етіопатогенетичних механізмів та можливого перебігу хвороби у соціальній ситуації розвитку;
- розуміння ролі профілактичних та саногенних чинників;
- поглиблення знань про психосоматичне здоров'я та психосоматичне захворювання з позиції холістичного підходу;

- психодіагностика системи ставлень до здоров'я та хвороби, інтрапсихічних та міжособистісних конфліктів, порушень психоемоційної сфери;
- усвідомлення та перебудова дисфункціональних соціальних установок та системи негативних моральних цінностей;
- підвищення суб'єктивної якості життя хворих;
- формування екзистенціальної відповідальності за своє психосоматичне здоров'я та психосоматичну хворобу.

При роботі із зазначеною категорією хворих медичний психолог може застосовувати такі методи психокорекції та психотерапії, як когнітивна та психодинамічна психотерапія, аутогенне тренування, тренінг релаксації. Так, завданням методу когнітивної психокорекції є зміна оцінки хворими кризової соціальної ситуації хвороби та формування нових уявлень про неї, а також адекватних форм реагування і поведінки. Використання аутогенного тренування та технік релаксації, спрямоване на розвиток і посилення процесів саморегуляції хворих. Мішенями психодинамічної психотерапії є зміна ставлення хворих до свого захворювання, еквівалентне моделювання психосоціальної дійсності, підвищення толерантності до емоційно-стресових ситуацій, регенерація позитивної активності, розкриття та переопрацювання трансферних дезадаптивних стереотипів ранніх взаємовідносин з фігурами батьків.

Перспективою наших подальших досліджень є вивчення психологічних чинників, що лежать в основі виникнення і розвитку гіпертонії.

УДК 159.9
Максименко Є.А.
викл. ЗНТУ

Максименко Є.А.

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ПСИХОЛОГІЇ МІСТА

Формуванню образу міста присвячено не досить багато психологічних досліджень. Але контурів підходів до науково вивчення цього питання достатньо.

Образ міста розглядається як результат спрямованого або спонтанного впливу, в тому числі і завдяки ЗМІ.

Розглянемо особливості сучасних ЗМІ, як джерело формування проблемного поля психології міста.

ЗМІ традиційно впливають на суспільну свідомість і поведінку людей, спонукаючи їх до досягнення тих чи інших цілей. У періоди еволюційного розвитку суспільства структура та функції ЗМІ, як правило, роблять значний внесок у стійке функціонування суспільства в цілому. Однак у перехідну епоху розвитку суспільства окремі структури ЗМІ мають інші темпи життя. Вони можуть розвиватися поза співфункціонуванням один з одним і суспільством в цілому, що проявляється у вираженні ідей та інтересів, часом далеких

від громадських потреб. Все, що ми дізнаємося про наше суспільство і навіть про світ, в якому живемо, ми дізнаємося зі ЗМІ. З іншого боку, про самі ЗМІ ми чули такого, що не можемо довіряти цьому джерелу. Ми опираємося їх впливу, підозрюючи, що нами маніпулюють.

Психологічне вивчення ЗМІ сучасної України є актуальним завданням у силу ряду обставин: ускладнюється сама динаміка розвитку ЗМІ, вони стали частиною повсякденного життя мільйонів українців, визначаючи їх погляди і думки; ЗМІ є одним з найважливіших агентів соціалізації, що визначає характер взаємодії людей з соціальним і культурним середовищем; ЗМІ втрачають однорідність у сенсі виробництва єдиного, спільного для всіх знання. З початком кардинальної трансформації суспільства наприкінці минулого століття ЗМІ стають важливим фактором у процесі реформування інших соціальних інститутів, формування нових демократичних, економічних і міжгрупових відносин; принципово новим у розвитку ЗМІ стає не лінійність процесів, що відбуваються в них, що неминуче призводить до того, що одні ЗМІ зуміли адаптуватися до сучасних українських реформ, в той час як інші виявилися настільки не адаптивні, що, врешті рещт, почали розпадатися, іноді безслідно зникаючи.

Особливий інтерес представляють роботи Е. Гідденса, Ю. Габермаса, Н. Лумана, Т. Лукмана, П. Бергера, Ж. Бодріара, в яких з різних теоретико-методологічних позицій досліджується проблематика соціально-психологічної ролі ЗМІ в умовах пізньої сучасності. Аналіз соціально-психологічних змін у сучасному світі, системи «улаштування» (за Гідденсом) сучасного суспільства через теорію структуризації, свідчить про рефлексивність ЗМІ як явища, заснованого на безперервному моніторингу діяльності, здійснюваної індивідами та оточуючими їх людьми.

Теорії, які розкривають механізми формування образу життєвого середовища, дозволяють зробити протилежні висновки. З одного боку, досвід особи впливає на формування образу її життєвого простору, з іншого - значної ваги надається впливу зовнішніх інформаційних джерел.

УДК 159.9

Горяньська Є.І.¹, Сорока О.В.²

¹ студ. гр. ГП-219м ЗНТУ

² канд. соц. наук, доц. ЗНТУ

Горяньська Є.І., Сорока О.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН В ГРУПАХ ПОЗАШКІЛЬНИХ УСТАНОВ

Проблема дитячої обдарованості у наш час стає все більш ваговою, що обумовлено соціально-політичними змінами у суспільстві, насамперед зростанням попиту на неординарну творчу особистість як результату ефективного навчання та виховання.

Позашкільні навчальні заклади покликані гармонізувати розвиток обдарованої дитини, «зняти» комплекс психологічних проблем, який може в неї розвиватися внаслідок взаємодії з іншими людьми, тобто ефективно вирішити проблему інтеграції обдарованої дитини (у майбутньому – дорослого) в соціум. Тому майстерне коригування педагогами позашкільних закладів системи взаємостосунків обдарованих дітей (поряд із підтримкою і подальшим розвитком їхньої обдарованості) із іншими дітьми та батьками, сприятиме вирішенню основної місії кожного педагогічного працівника – позитивній соціальній адаптації кожної дитини, а ширше – соціальній інтеграції кожної майбутньої особистості, яка буде здатна проявляти свій потенціал на користь суспільству.

Аналіз літератури з даної теми дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, позашкільні заклади освіти мають ряд особливостей:

- організують навчально-виховний процес у різновікових і різностатевих учнівських об'єднаннях;
- використовують при цьому різноманітні форми і методи групової та індивідуальної роботи;
- реалізують зміст позашкільної освіти та виховання впровадженням гнучких програм і навчальних планів відповідно до 3-х рівнів навчання (початкового, базового і вищого) [1].

По-друге, до особливостей міжособистісних стосунків можна віднести наступне:

- детермінованість стосунків умовами життя людини;
- залежність стосунків як від конкретних людей, так і від соціальних ситуацій, в яких вони формуються та розвиваються;
- емоційна забарвленість, оскільки стосунки суб'єктивно переживаються кожною окремою особистістю;
- включення у стосунки системи настанов, ціннісних орієнтацій, очікувань, стереотипів, через які люди сприймають і оцінюють один одного;
- їх кон'юнктивний (об'єднувальний), або диз'юнктивний (роз'єднувальний) характер [2].

За результатами практичної частини дослідження (у якому було використано психологічні методики: «Тест на виявлення ставлення до виконавської діяльності» В. Г. Касімова, «Вибір у дії», «Значимі стосунки» й проведено статистичний аналіз) можна зробити такі висновки:

- Серед дітей, що мають високий рівень музичної обдарованості слід розрізняти тих, які характеризуються «значним» ступенем обдарованості і тих, які мають «високий» ступінь розвиненості музичної обдарованості;
- Дітям із високим рівнем музичної обдарованості притаманна внутрішня мотивація до навчання музики, у той час як дітям із достатнім та середнім рівнями музичної обдарованості – зовнішня. Так, серед дітей із середнім

рівнем музичної обдарованості виявлено 67% тих, що мають зовнішню мотивацію, а серед дітей із достатнім рівнем – уже 50%;

– У музично обдарованих дітей найкраще розвинена академічна та інтелектуальна обдарованість, а до найменш розвинених видів обдарованості – технічна та спортивна;

– Відмінності у розвитку видів обдарованості стосуються індивідуальних схильностей та особливостей особистості музично обдарованих дітей;

– Діти з високим ступенем музичної обдарованості більше налаштовані на відтворення звучання музичного твору, емоційно включені у сам текст, менше переживають з приводу того, як їх сприймає аудиторія.

Гіпотеза дослідження про те, що музична обдарованість дитини обумовлює підвищення її статусу у групі ровесників в цілому, на наш погляд, підтвердилася. Але це не означає, що високий ступінь музичної обдарованості у дитини не провокує проблем у міжособистісному спілкуванні з іншими дітьми. Крім того, діти, які мають високий ступінь музичної обдарованості ризикують розвиватися у однобічному напрямку, тому актуальним завданням для батьків та педагогів позашкільної освіти є гармонізація усіх напрямків розвитку дитини.

Отримані дані можуть бути використані в роботі практичних психологів та педагогів у сфері позашкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки [Текст]: Зб. наук. праць / Т.І. Сущенко та ін. – Вип. 39. – Запоріжжя, 2006. – 452 с.

2. Фархутдінова Ю.М. Спільна діяльність як чинник розвитку особистості [Текст] / Фархутдінова Ю.М. // Соціальна психологія. – 2008. – №4. – С. 111–121.

УДК 159.9 : 539

Грищенко І.В.¹, Сорока О.В.²

¹ студ. гр. ГПЗ-219м ЗНТУ

² канд. соц. наук, доц. ЗНТУ

Грищенко І.В., Сорока О.В.

ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК ДЕПРЕСИВНОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ

За всю історію людства не було ще такого часу, коли люди б не страждали від яких-небудь залежностей. Залежністю ХХІ століття стає Інтернет. Інтернет-залежність визначається психологами як «нав'язливе бажання вийти в Інтернет, перебуваючи off-line, і нездатність вийти з Інтернету, будучи on-line».

Термін «Інтернет-залежність» часто трактується дуже широко і позначає велику кількість проблем поведінки і контролю над потягами. Дослідни-

ки виділяють п'ять основних типів (всі вони поширені саме в студентському середовищі, в інших «вікових» групах деяких може не існувати): 1) кіберсексуальна залежність; 2) пристрасть до віртуального спілкування та віртуальних знайомств; 3) нав'язлива «фінансова» потреба у Мережі; 4) інформаційне перевантаження (нав'язливий web-серфінг); 5) комп'ютерна залежність. На сьогоднішній день в Україні не існує психологічного чи психіатричного діагнозу «Інтернет» чи «комп'ютерної» залежності. В останню версію «Діагностичного і статистичного посібника з психічних розладів» (DSM-IV), що встановлює стандарти класифікації типів психічних хвороб, не ввійшла жодна з цих категорій.

Вважається, що особи, які відчувають Інтернет-залежність мають досить високий рівень obsесивно-компульсивних розладів, а також афективних розладів з перевагою депресії. Депресія у психології визначається як афективний стан, що характеризується негативним емоційним фоном, зміною мотиваційної сфери, когнітивних уявлень і загальною пасивністю поведінки. К. Янг та Р. Роджерс в ході опитування респондентів встановили зв'язок Інтернет-залежності з депресією. Дану кореляцію автори пояснили тим, що для осіб з депресивними розладами, що характеризуються низькою самооцінкою та страхом бути відкинутими, дуже важливе прийняття інших, тому труднощі в міжособистісному спілкуванні вони можуть компенсувати завдяки віртуальній підтримці.

Наше дослідження було спрямовано на розв'язання низки завдань:

- встановлення процентної частки Інтернет-залежних та схильних до Інтернет-залежності серед молоді;
- виявлення характеру зв'язку між надмірним захопленням Інтернетом та депресивним станом;
- апробація web-ресурсів у якості надійного механізму проведення соціально-психологічних досліджень. В якості діагностичного інструментарію для розв'язання поставлених завдань використано тест «Шкала депресії» на визначення рівня депресії (адаптація Т.І. Балашової) та тест «Шкала Інтернет-залежності» (А.Є. Жичкіної). Статистичний аналіз даних здійснювався за допомогою SPSS.

Першу вибірку сукупність (100 респондентів) склали молоді люди віком 17–22 років, студенти Запорізького національного технічного університету та учні Державного навчального закладу «Запорізьке ВПУ «Моторобудівник». Другу (211 респондентів) – користувачі соціальної мережі «Вконтакті» віком 17–22 років (було розіслано 200 листів і протягом 5 днів – отримано 111 відповідей). Перед початком проведення тестування респондентів було проінформовано, для чого проводиться дане дослідження та що таке Інтернет-залежність.

У процентному відношенні результати дослідження можна виразити наступним чином:

- серед студентської молоді кількість Інтернет-залежних склала 26,3% і 0% з них знаходились у справжньому депресивному стані, схильних до Інтернет-залежності 49,1% і 0,9% з них мають замасковану депресію (або суб-депресивний стан);

- серед молоді, що була опитана через Інтернет, кількість Інтернет-залежних склала 18,4% і 1% з них знаходились у справжньому депресивному стані, схильних до Інтернет-залежності 64% і 4,5% з них мали замасковану депресію. Більш детальний статистичний аналіз дозволив встановити, що у жіночій частині першої вибірки існує зв'язок між інтернет-залежністю та депресивним станом особистості, але він зворотній (коефіцієнт кореляції $-0,425$).

За результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

- проблема Інтернет-залежності є дійсно актуальною (серед респондентів частка Інтернет-залежних в сукупності із схильними до Інтернет-залежності склала 75,4–82,4%);

- не існує прямо пропорційного зв'язку між рівнем Інтернет-залежності та рівнем депресії (серед Інтернет залежних лише 1% знаходились у справжньому депресивному стані);

- для певної частини молодих жінок рівень їх депресії є тим нижчий, чим вищим стає їх рівень Інтернет-залежності (цей висновок потребує більш детальної перевірки);

- дослідження через Інтернет мають свої переваги (швидко й майже безкоштовно можна провести опитування великої кількості людей), але враховуючи недоліки (дослідник не знає достеменно, що респондент володіє саме тими якостями, які йому потрібні) бажано проводити паралельні дослідження, які включають безпосередню взаємодію із респондентами.

УДК 159.923

Махончук А.С.¹, Волошина Н.В.²

¹ студ. гр. ГП-220 ЗНТУ

² канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Махончук А.С., Волошина Н.В.

ИНТЕГРАТИВНАЯ МОДЕЛЬ ФАСИЛИТАЦИИ ЛИЧНОСТНОГО РОСТА

Предложенная интегративная модель А.С. Андреева основана на системном подходе: рассмотрен социум как система взаимодействующих личностей, а личность как функциональная система психики, обеспечивающая социокультурные взаимоотношения и взаимодействия индивида. Однако личность детерминирована не только социальным, но также биологическим и

224

духовным окружением. Также функционирование личности определяется внутренними процессами, объединяющими в себе физиологическую, психическую и духовную природу (см. рис. 1).

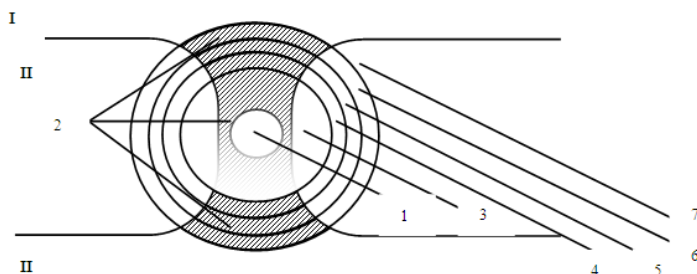

Рисунок 1 – Интегративная модель личности

Согласно интегративной модели фасилитации личностного роста структура личности представляет собой сущностное ядро 1 и ряд оболочек, обозначенных цифрами 2–7. Эта структура распространяется на три уровня, имеющие (снизу вверх) природное (физико-биологическое) (I), психосоциальное (II) и духовное (III) качество. Социальное поле можно рассматривать как коллективное психическое. Направление снизу вверх в интегративной модели можно назвать эволюционным, поскольку оно совпадает с качественными изменениями, происходящими в процессе эволюции жизни и психики. Наличие биологического, социального и духовного компонентов психики можно обнаружить в представлениях о личности Р. Ассаджиоли, Г.А. Балла, Э. Бэрна, С. Гингера, У. Джеймса, К. Уилбера, В. Франкла. Трёхкомпонентная модель психики и личности, состоящей из биологического, собственно психического (социального) и духовного аспектов, уходит своими корнями в глубокую древность. Как указывает Е.А. Торчинов, в даосизме эти три аспекта представлены тремя энергетическими центрами, расположенными в теле человека. Также Торчинов предполагает, что три мира шаманского мира (нижний, средний и верхний) можно рассматривать как экстериоризацию внутреннего психического мира человека. Вертикальная ось представляет био-психо-социо-духовный разрез личности.

В центре модели, на рисунке, находится «универсальная сущность» (или «Сущность») – 1. Это – универсальное общечеловеческое начало, которое в разных религиозных и духовных традициях обозначается по-разному. Сущность можно рассматривать как индивидуальное божественное, или то, что может переживаться, как божественное в себе. Нетрудно обнаружить соответствие между Сущностью в данной модели и духом в модели уровней существования всего сущего К. Уилбера. А.С. Андреев полагает, что Сущность окружена сплетением юнговских «архетипов», совместно образующих в модели на рисунке «воронку» (с цифрой 2). Они так же, как и Сущность,

носят универсальный, общечеловеческий характер. Однако они представляют собой различные аспекты всеобщего: в отличие от целостной однородной Сущности, архетипы дифференцированы. «Воронка» 2, представляющая в интегративной модели место нахождения архетипов, соединяет биологическое начало в природе с духовным универсумом. Сущность вместе с архетипами можно обозначить термином «основа психики». Самую глубинную из окружающих основу психики оболочек можно рассматривать и как внешнюю часть ядра, образуемого ею вместе с основой. Это – индивидуальная сущность человека – 3. Она представляет собой результат преломления универсального божественного начала Сущности в суперпозиции архетипов, характерной для данного индивидуума. Именно эта часть человека именуется сущностью в экзистенциализме и экзистенциальной психологии. Поэтому мы называем ее «экзистенциальной, или индивидуальной, сущностью».

Следующим слоем 4 является динамическое функциональное образование, обеспечивающее внутреннюю психическую деятельность личности. Этот слой – «эндопсихика». Внешним по отношению к эндопсихике является образование слоёв 5–7, которые А.Ф. Лазурский, назвал «эндопсихикой», а К.Г. Юнг – «эктопсихикой». Эта часть психики обеспечивает взаимодействие личности с внешним миром в самом широком его понимании. По мере необходимости интегративная модель может не только корректироваться, но и усложняться за счёт введения дополнительных измерений.

УДК 159.9

Лихоманова А.А.

студ. гр. ГП-220 ЗНТУ

Лихоманова А.А.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ХАРАКТЕРИСТИК ЭМПАТИИ И АЛЕКСИТИМИИ У СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

В работе представлены результаты исследования особенностей взаимосвязи характеристик эмпатии и алекситимии у студентов-психологов, а также зависимость эмпатии и алекситимии от переживания негативных и позитивных эмоций студентами.

Актуальность исследования определяется необходимостью дальнейшей разработки теоретических аспектов проблемы эмпатии и алекситимии, в контексте того, что эмпатия является необходимым профессионально-важным свойством для будущих психологов, в то время как алекситимия - профессионально-нежелательным (вредным) свойством. Исследование проведено на базе Запорожского национального технического университета со студентами-психологами 3 года обучения. Выборка состояла из 30 человек, в возрасте от 19 до 22 лет.

Были использованы следующие методики: одношкальный опросник А. Меграбяна, Н. Эпштейна «Диагностика эмпатии» в модификации И. Юсупова и др.; методика Е. Старостиной, Г. Тейлор и др. TAS-20-R «Торонтская шкала алекситимии-20»; «Шкала позитивного аффекта и негативного аффекта» Е. Осина, созданная на основе англоязычной методики «PANAS»; методы статистического анализа данных - описательного, сравнительного (критерий U Манна-Уитни), корреляционного (ранговая корреляция Спирмена).

Эмпатия – это понимание эмоционального состояния другого человека и способность разделить его опыт. Как индивидуально-психологическое свойство эмпатия характеризует способность человека к сопереживанию и состраданию. Она составляет ядро коммуникации.

Алекситимия – психологическая характеристика личности, включающая следующие особенности: затруднение в определении и описании (вербализации) собственных эмоций и эмоций других людей; затруднения в различении эмоций и телесных ощущений и др.

Проанализировав данные, мы установили, что по уровню эмпатии студенты-психологи распределились следующим образом: низкий уровень эмпатии у 13,3% студентов, средний – у 80%, высокий – у 6,7%. По уровню алекситимии студенты-психологи распределились подобным образом: низкий уровень у 16,7% студентов, средний у 76,7%, высокий у 6,7% студентов.

В целом, у студентов преобладают положительные эмоции – состояния приятной вовлеченности, высокой энергичности и полной концентрации ($M=31,6$), над негативными – состояниями субъективно переживаемого страдания, неприятной вовлеченности ($M=22,5$).

Обнаружены отличия, связанные с полом испытуемых (U Манна-Уитни): у девушек более высокий уровень эмпатии-сочувствия ($p \leq 0,05$), более высокий уровень внешне-ориентированного мышления ($p \leq 0,05$).

Между общими показателями эмпатии и алекситимии у студентов-психологов статистически значимой связи не установлено (критерий Спирмена). Однако, между дифференциальными показателями эмпатии и алекситимии такая связь есть.

Анализ выявил значимую ($p \leq 0,05$) отрицательную корреляцию ($r = -0,383$) между эмпатией и внешне ориентированным мышлением (ВОМ). Чем больше мышление ориентировано на внешние стимулы, тем меньше эмпатичность, и наоборот. Выявлена также тенденция к значимой ($p \leq 0,1$) отрицательной корреляции ($r = -0,348$) между «когнитивной эмпатией» (знаниями об эмоциях) и внешне ориентированным мышлением (ВОМ). Чем больше показатель ВОМ, тем меньше показатель «когнитивной эмпатии», и наоборот. Установлена взаимозависимость позитивных эмоций и общего показателя эмпатии ($r = 0,376$). Эта связь не является сильной, но она поло-

жительная и статистически значимая ($p \leq 0,05$). Чем выше уровень позитивных эмоций, тем выше уровень способности к эмпатии, и наоборот. Кроме того, «эмпатическое воображение» на статистически значимом уровне ($p \leq 0,05$) положительно связано с позитивными эмоциями ($r = 0,413$) и негативно – с отрицательными ($r = -0,347$). Чем выше уровень позитивных эмоций, тем легче сопереживать-сочувствовать вымышленным персонажам.

Алекситимическая характеристика ТОЧ – трудности с описанием чувств, на уровне статистически значимой тенденции ($p \leq 0,1$) отрицательно коррелирует ($r = -0,333$) с позитивными эмоциями.

На основании полученных данных можно сформулировать следующие выводы. У студентов-психологов эмпатия и алекситимия сосуществуют как относительно независимые личностные образования, выраженные преимущественно на среднем уровне. Алекситимический, внешне ориентированный стиль мышления, препятствует росту эмпатических способностей. Важные ресурсы увеличения эмпатических характеристик и уменьшения алекситимических – развитие внутренне ориентированного стиля мышления и повышение уровня эмоционального благополучия, развитие устойчивого позитивного отношения к себе и другим.

УДК 004.496 + 004.42 : 378.147.111

Казаченко Н.П.¹, Мороз Е.Н.²

¹канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

²студ.гр. ГПз-218м ЗНТУ

Казаченко Н.П., Мороз Е.Н.

ПРОЯВЛЕНИЕ ВНУШАЕМОСТИ В ЭМОЦИОГЕННЫХ СИТУАЦИЯХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В современной отечественной и зарубежной психологии внушаемость рассматривается как степень восприимчивости человека к внушению, определяемая субъективной готовностью подвергнуться и подчиниться внушаемому воздействию. Несмотря на свою долгую историю, это проблема до настоящего времени носит дискуссионный характер.

Некоторые ученые рассматривают внушаемость как негативную черту личности или даже черту присущую преимущественно психически больным. Другие же исследователи указывают, на то, что внушаемость позволяет более успешно воспитывать человека. Аналогичные точки зрения нередко высказывают медики и медицинские психологи, специалисты в области военной психологии.

В задачи настоящего исследования входило установление взаимосвязи уровня внушаемости с индивидуально-психологическими особенностями представителями некоторых видов профессиональной и спортивной деятельности. При этом определялась роль внушаемости как детерминанты успеш-

ности и эффективности деятельности специалистов в эмоциогенных условиях выполнения профессиональных функций.

С этой целью применялась комплексная методика, которая включала шкалу зависимости (L. Navran, 1994), рейтинг (обобщение оценок компетентных экспертов) и модифицированный вариант методики С. V. Guidi (иллюзия восприятия тепла).

Исследование позволило выделить четыре фактора, обуславливающие эффективность внушения. Это свойства суггестора (социальный статус, обаяние, волевое превосходство, интеллектуальный потенциал, характерологические особенности). Вторым фактором являются особенности суггеренда (степень внушаемости, индивидуально-психологические особенности). Третий фактор – отношения суггестора и суггеренда включал такие критерии как наличие или отсутствие доверия, авторитетность, зависимость и привязанность. И наконец четвертый фактор – способ внушения был обусловлен уровнем аргументированности и характером сочетания логических и эмоциональных компонентов (слова, интонации, мимика, жесты, действия, окружающая обстановка).

Исследование показало, что среди свойств личности, обуславливающих повышенную внушаемость, прежде всего следует выделить, неуверенность в себе, заниженную самооценку, высокую тревожность, экстравертированность, недостаточность логического мышления. К ситуативным факторам внушаемости можно отнести эмоциональное состояние субъекта, низкий уровень компетентности, дефицит времени для принятия решения, утомление.

Корреляционный анализ показал наиболее сильные связи внушаемости с нейротизмом и тревожностью. Одновременно выявлены отрицательные зависимости со склонностью к риску и эмоциональной устойчивостью.

Полученные фактические материалы имеют немаловажное практическое значение в контексте решения вопросов профотбора и профпригодности, особенно при деятельности человека в экстремальных условиях.

УДК 159.9

Шостак А.М.¹, Черепехина О.А.²

¹студ. гр. ГП-220

²канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Шостак А.М., Черепехина О.А.

МІСЦЕ ДОШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ СЕРЕД ЧИННИКІВ ЗАДОВОЛЕНOSTІ ШЛЮБОМ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У зв'язку зі зміною сімейних функцій в сучасному суспільстві проблема якості шлюбу стає центральною проблемою при дослідженні сім'ї. У психологічному дослідженні сім'ї та подружжя основний акцент ставиться на вивченні саме задоволеності шлюбом. Більшість фахівців визначають її як внутрішню суб'єктивну оцінку, ставлення подружжя до власного шлюбу. Дошлюбні стосун-

ки чоловіка і жінки займають одне з перших місць в дослідженні соціального життя людей.

Вивченням характеристик, що впливають на задоволеність шлюбом, займалися багато дослідників. Проблеми шлюбних стосунків досліджували: А.Б. Добрович, Л.Б. Шнейдер, С.І. Голод, М.А. Абалакіна, В.І. Чекалін, М.Я. Соловійов, А.Г. Харчев, П.Р. Юркевич та ін. У найбільш систематизованому вигляді вони представлені в моделі якості шлюбу, створеної американськими дослідниками Р.А. Левісом і Дж.Б. Спенієром, що здійснили вторинний аналіз понад 300 робіт наприкінці 70-х років. Ними було виділено 40 найважливіших ознак подружнього успіху, об'єднаних в 14 груп, які, у свою чергу, дали три блоки факторів:

- а) дошлюбні;
- б) соціальні й економічні;
- в) особистісні й внутрішлюбні (внутріподружні).

Подружжя задоволеність шлюбом є не що інше, як суб'єктивне сприйняття людьми крізь призму соціокультурних норм ефективності функціонування сім'ї в плані задоволення їхніх індивідуальних потреб. Так в одному з досліджень були виділені три блоки факторів, що впливають на якість сімейних відносин: перший блок факторів пов'язаний з особистістю подружжя, їхнім походженням і сімейним вихованням, другий блок – пов'язаний з дошлюбними стосунками й умовами їх виникнення, третій блок – фактори, що проявляються в процесі спільного життя подружжя.

До факторів першого блоку, які несприятливо впливають на успішність шлюбу, було віднесено виховання в неповній родині, ранній вік вступу до шлюбу, а так само заперечення батьків подружжя проти виникнення даного шлюбу.

До числа факторів другого блоку, що негативно впливають на стабільність шлюбу, було віднесено короткочасність дошлюбного знайомства, а так само значну різницю у віці між одруженими.

Найбільш великою виявилася третя група факторів, що відображають специфіку стосунків у сім'ї подружжя, що розлучаються.

Також тривалість знайомства подружжя слід розглядати в якості одного з важливих показників готовності до шлюбу. Слід зауважити також, що в різний час багато авторів підкреслювали роль зрілості особистості для успішності побудови шлюбу і сім'ї. Як виявлено у ході обстеження, частіше розлучаються пари з коротким періодом (менше 6 місяців) дошлюбного знайомства, ніж ті, у яких дошлюбні стосунки тривали більше 2 років.

Отже, період дошлюбних стосунків є найскладнішим у психологічному плані з усіх етапів подружнього життя. Тому проблема дошлюбних стосунків в даний час вважається найбільш загостреною, а її невирішеність є гальмом для подальшого покращення підготовки юнаків і дівчат до сімейного життя.

Сукупність дошлюбних чинників, що спонукали молодих людей укласти сімейний союз, істотно впливають на успішність адаптації подружжя в перші роки спільного життя, на міцність шлюбу або ймовірність розлучення.

УДК 159.9

Черевко В.В.¹, Черепехіна О.А.²

¹студ. гр. ГП-220

²канд. психол. наук, доц.ЗНТУ

Черевко В.В., Черепехіна О.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ

Аналіз наукової літератури і життєва практика свідчать про те, що молоді люди, які вступають в шлюб, часто зазнають труднощів, обумовлених їх психологічною невідповідністю: низьким рівнем психологічних знань, не сформованістю якостей сім'янина, невмінням вирішувати міжособистісні проблеми, нездатністю проявляти емпатію, взаємоповагу, турботу.

Психологічна невідповідність до шлюбу викликає у молоді незадоволення, розчарування, невпевненість у собі, небажання разом з партнером налагоджувати сімейні взаємини, зниження мотивації шлюбу.

Рівень готовності сучасної молоді до подружнього життя визначає в подальшому стабільність і тривалість існування сім'ї.

Актуальність проблеми готовності сучасної молоді до сімейного життя обумовлюється такими особливостями: омолодження шлюбу, збільшення числа розводів, зв'язаних переважно з невмінням чоловіка і жінки будувати свої взаємини, з невірними уявленнями молодих людей про ролі чоловіка і жінки в родині, розвиток альтернативних форм шлюбно-сімейних відносин і інших явищ.

Розкриваючи поняття «психологічна готовність до шлюбу» слід виходити із суті подружнього життя, як діяльності, обумовленої функціями сім'ї, і поняття готовності, як стану і якості особистості.

Формування в молоді психологічної готовності до подружнього життя - складний процес, якому притаманні цілісність, сталість, динамізм.

Виходячи з методологічних та теоретичних посилань (А. Денисенко, Т. Левицька, А. Карасевич, Л. Шнейдер) можемо стверджувати, що психологічна готовність базується на сформованості уявлень про особистість як рівень розвитку індивіда; психологічні основи шлюбу та сімейного життя; процес розвитку почуттів, необхідних для шлюбного та сімейного життя; механізми спілкування тощо.

Формування готовності до створення сім'ї має передбачати прийняття нової системи обов'язків і відповідальності за сім'ю, набуття навичок між-

особистісного спілкування, вмінь пристосуватися до звичок та якостей характеру іншої людини.

Важливими складовими психологічної готовності сучасної молоді до шлюбу є зовнішні та внутрішні психологічні чинники, до яких відносяться: віковий період вступу в шлюб та його тривалість; матеріальний статус партнерів; батьківський вплив, а також індивідуальні особливості подружжя, зокрема мотиви вступу в шлюб, вираження адаптаційних можливостей, емоційна і моральна зрілість тощо.

Серед суб'єктивних чинників особливе місце займають мотиви створення сім'ї. Наприклад, С. Ковальов виділяє їх п'ять: кохання, духовна близькість, матеріальний розрахунок, психологічна відповідність і моральні міркування.

Найпершим мотивом виділяють кохання. Кохання – це життя, це подих злету, ніжності ласки, це повне серце щастя і натхнення, це час, коли душа співає, це джерело, з якого починається усе сімейне радісне життя. Кохання, це коли обидва партнери впевнені, що кохають один одного – інша справа, що глибина і міцність цього почуття може бути різною – і що саме це почуття привело їх до шлюбу.

Вимушені обставини як ще один із основних мотивів, яким найчастіше постає вагітність жінки. Такі шлюби, на думку А. Карасевич, Т. Левицької, є досить поширеними у реальному житті. До вимушених обставин можна віднести вік, довгу самотність внаслідок невдач або певних рис характеру людини, що також не є обов'язково прогностично несприятливою ситуацією.

Економічний розрахунок – це мотив, який полягає у розрахунку на квартиру або інші чинники матеріального добробуту. Такий тип мотивації звично вважається аморальним і піддається осуду, але, якщо краще розібратися у ситуації, то мотивація не здається такою негативною, як на перший погляд.

Ще однією мотивацією утворення шлюбу, згідно з Т. Левицькою, є тиск соціальних нормативів та традицій, що спостерігається, наприклад, коли подруги та приятелі вступають у шлюб і у особи створюється враження необхідності, майже обов'язковості такого вчинку і для себе.

Отже доходимо висновку що, до особливостей психологічної готовності сучасної молоді до шлюбу та сімейного життя можна віднести такі елементи:

- формування певного морального комплексу: готовність молоді прийняти на себе нову систему обов'язків щодо свого партнера;
- емпатійний комплекс, тобто наявність рис, пов'язаних з проникненням у внутрішній світ людини;
- висока естетична культура почуттів і поведінки особистості;
- готовність до міжособистісного спілкування і співпраці: сім'я є малою групою, для нормального її функціонування необхідна узгодженість ритмів життя подружжя;

– здатність до відповідальності, яка базується на безкорисливості.

Беручи до уваги той факт, що сучасна молодь в недостатній мірі підготовлена до шлюбу та сімейних стосунків, необхідно приділяти особливу увагу удосконаленню кожного елементу цих особливостей. Тому дуже важливо, щоб кожна молода людина, вступаючи у шлюб, створюючи сім'ю, була готова до таких змін у її житті.

УДК 159.9

Шатько А.В.¹, Черепехіна О.А.²

¹студ. гр. ГП-220

² канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Шатько А.В., Черепехіна О.А.

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІВ КЕРІВНИЦТВА СПОРТИВНОЮ КОМАНДОЮ

У будь-якому вигляді спільної діяльності люди об'єднуються в малі соціальні групи і досягають успіху на основі взаєморозуміння і узгодженості зусиль. Спортивна діяльність тому підтвердження. Будь-яка спортивна команда в кожному конкретному виді спорту представляє собою вид «малої» соціальної групи, в ній діє пристрій взаємовідносин, якій відповідає відомим соціально-психологічним схемами та педагогічному плану.

Спортивна команда, чисельність якої не перевищує 25–30 осіб, відповідає критеріям «малої групи». Спортивна команда як об'єкт вивчення в будь-якому виді спорту представляє собою особливий вид контактної спільності людей, об'єднаних спільною метою спільної спортивної діяльності, основними видами якої є тренування і змагання.

Таким чином, у спортивній команді головним є навченість руховій взаємодії при безпосередньому міжособистісному контакті членів команди один з одним на тренуваннях і змаганнях. У спортивних командах, як показано в дослідженнях Р.Л. Кричевського, Ю.Л. Ханіна, І.П. Волкова, Ю.Я. Кисельова, Г.Д. Горбунова, М.В. Прохорової, В.Д. Гончарова, Ю.А. Коломейцева та ін, розвиваються і формуються різні форми та види міжособистісних взаємин і взаємовпливів як по вертикалі системи: «тренер–спортсмен», «тренер–команда», так і по горизонталі системи: «спортсмен–спортсмен», «спортсмен–команда».

Стиль керівництва – постійна сукупність особистісних індивідуально-психологічних характеристик тренера, який управляє спортивною командою, за допомогою яких він реалізує той чи інший метод керівництва залежить від ступеня вираження і оптимального ефективного співвідношення в особистості тренера, вроджених задатків і отриманого професійного і життєвого досвіду.

Спорт, як і інші види діяльності пов'язаний з теорією і практикою наук про управління людьми, в ньому також використовують класифікацію стилів керівництва, вперше розроблених в 1938 р. німецьким психологом Куртом Левінім, який запропонував використовувати для визначення стилю терміни «авторитарний», «демократичний», «ліберальний».

Авторитарний або директивний стиль керівництва характеризується повним його єдино начальництвом. Особисте прийняття рішень має за мету залишити за собою виключне право наказувати. Всі керівні взаємовідносини тренера-автократу перетворюються у форму наказу, вимоги, розпорядження. В спортивній діяльності рідко зустрічаються прояви діяльності, яка б точно вкладалась тільки в конкретний стиль керівництва. Переважно тренер застосовує всі три стилі керівництва, але виразність їх відбувається різко. Володіння одним чи двома із розглянутих стилів характеризує той чи інший індивідуальний стиль керівництва тренера.

В спорті порівняно з іншими видами діяльності, частіше серед тренерів, як керівників, переважає авторитарний стиль керівництва спортивною командою.

Тренери з демократичним стилем управління можуть добитися більших успіхів, ніж тренери-автократи, в силу наступних причин:

Менш авторитарний тренер більше доступний спортсмену. Спортсмени вільніше себе почувають з ним і спілкуються з більшим бажанням, тому тренер може краще взнати про їх застереження, проблеми, можливі розчарування і тим самим застерегти небажані тенденції і їх протікання в команді;

Спортсмени мають можливість проявити ініціативу і самостійність, досягнути певної самостійності в складних ситуаціях, що є хорошою школою;

Тренеру вдається передати частину відповідальності за прийнятті рішення спортсменам і вони починають відчувати свій авторитет;

Спортсмени, дії яких не обмежуються авторитарним тренером, можуть приймати більш гнучкі тактичні рішення і тренувати такі навички;

Користуючись будь-яким стилем управління, тренер перш за все повинен пам'ятати, що мистецтво управління спортивною командою залежить від його вміння грамотно і розумно виконувати наступні функції: організовувати – будувати подвійний організм команди, матеріальний і соціальний; розпоряджатися – пов'язувати і об'єднувати, співставляти всі дії і зусилля; передбачати – вивчати майбутнє, прогнозувати і встановлювати програму дій.

Отже, можна сказати, що від стилю керівництва тренера залежить згуртованість та досягнені успіхи спортивної команди. Найбільш вдалим стилем керівництва тренера, можна вважати демократичний стиль.

Демократичний стиль керівництва – це природний стиль. У цьому випадку керівник розподіляє відповідальність і роботу між підлеглими, даючи їм досить високий ступінь свободи і влади.

УДК 159.9

Красовська Ю. С.

студ. гр. ГП-219м ЗНТУ

Красовська Ю.С.

ОБРАЗ МЕТИ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Перед тим, як що-небудь розпочати робити, людина керується вже створеним образом чогось матеріального, що буде виконуватися у її практичній діяльності, та має стати втіленням образу в життя. А сам процес уявлення представляє собою спільну діяльність двох сигнальних систем. Особливу форму уявлення становить мета. Вона звернена до сфери віддаленого майбутнього і не передбачає негайного досягнення реального результату, його повного збігу з образом. Разом з тим мета може стати сильним мотивуючим фактором творчого пошуку для людини.

Аналіз літератури показує, що особливості образної сфери у дітей підліткового віку, зокрема, особливості образу мети у підлітків, вивчені не достатньо широко: відсутня чітка класифікація механізмів та способів формування образу мети у дітей старшого шкільного віку, механізмів становлення уявлень про мету та образу мети. Крім того існує безліч неузгоджених дискусій щодо видів образу, як окремої категорії у психології, а також розбіжність в думках авторитетних вчених, що зумовлена абстрактністю як категорії образу, так і поняття мети.

Об'єктом нашого дослідження стала образна сфера дитини старшого шкільного віку; предметом дослідження виступив образ мети у старшокласника. Мета дослідження – виявити змістовні особливості образу мети у підлітків старшого шкільного віку. Особливості образу мети у старшокласників нами досліджено за допомогою вільного асоціативного експерименту та методу незакінчених речень. До дослідження, проведеного у квітні 2013 р., було залучено 75 учнів 9–11 класів Запорізької гімназії № 25, віком від 14 років до 18 років.

В результаті первинного аналізу отриманих асоціацій ми виділили смислове ядро в психосемантичному просторі слова «мета» у старшокласників. Так, найчастіше вживаними асоціаціями до слова «мета» є «мрія» та «досягнення», що становить по 18,67% від загальної кількості досліджуваних.

Виявлено, що смислове ядро психосемантичного простору мети у дівчат значно складніше та більш диференційоване, ніж у хлопців. Це може свідчити про те, що хлопці менше замислюються над метою, не розрізняють для себе

глобальних цілей від короткострокових, на відміну від дівчат, які мають тенденцію до сепарування проміжних цілей та планування шляху до кінцевої мети.

Смислові ядра психосемантичних просторів слова «мета» розрізняються у учнів дев'ятих, десятих та одинадцятих класів: для дев'ятикласників мета найчастіше пов'язана з мрією, а для учнів 10-х та 11-х класів – з досягненням. Для всіх вікових категорій учасників дослідження мета також пов'язана з роботою, життям, успіхом та ін. Для великої кількості старшокласників мета, перш за все, є способом досягнення успіху в житті (51,19%).

Практична значущість проведеного нами дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів шкільними психологами, ведучими психологічних тренінгів, психотерапевтами.

УДК 159.9

Третьяк К.Г.¹, Бородулькіна Т.О.²

¹ студ.гр. ГПЗ-219м ЗНТУ

² канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Третьяк К.Г., Бородулькіна Т.О.

ПСИХОЛОГІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕКЛАМНОГО ПОВІДОМЛЕННЯ

Поняття психологічної ефективності рекламного повідомлення є ключовим у психології реклами та означає міру активності впливу реклами на споживача, тобто яскравість і глибину враження, які реклама залишає у пам'яті людини. До структури психологічної ефективності реклами входять когнітивний, поведінковий та емоційний компоненти. Когнітивний компонент пов'язаний з тим, як рекламна інформація сприймається людиною. Вивчення когнітивного компоненту передбачає аналіз ряду процесів переробки інформації, таких, як відчуття і сприйняття, пам'ять, уявлення та мислення, мова та ін. Емоційний компонент рекламного впливу визначає емоційне ставлення до об'єкта рекламної інформації: чи ставиться до нього суб'єкт з симпатією, антипатією, нейтрально або суперечливо. Поведінковий компонент включає в себе силу впливу на фактичну поведінку та вірогідність виконання бажаної дії в контексті рекламного звернення.

Для вимірювання психологічної ефективності різних способів рекламного повідомлення ми провели відповідне дослідження (на прикладі реклами концерту класичної музики для студентської аудиторії) в декілька етапів.

На основі визначених критеріїв психологічної ефективності реклами, що відповідають її структурним компонентам, ми розробили процедуру експертної оцінки психологічної ефективності реклами концерту класичної музики для студентської аудиторії. Для вимірювання психологічної ефективності різних способів реклами концерту класичної музики для студентської

аудиторії ми розробили анкету, на основі критеріїв психологічної ефективності реклами, та провели експеримент. Дослідження проводилося у жовтні 2013 на базі ЗНТУ; в ньому взяли участь студенти 1–4 курсів спеціальностей «Психологія» та «Журналістика» (всього 136 осіб).

Здійснили психологічну експертизу різних способів реклами концерту класичної музики для студентської аудиторії (перший спосіб рекламного повідомлення полягав у презентації концерту класичної музики за допомогою афіші та короткої розповіді про особливості події; другий спосіб полягав в особистій презентації події музикантом, програванні ним музичних композицій та демонстрації афіші). При порівнянні результатів експертної оцінки цих двох способів виявилось, що психологічна ефективність першого способу рекламування концерту класичної музики занижка в порівнянні з другим способом. Показники емоційного та поведінкового компоненту ефективності рекламного повідомлення про концерт в першому та другому способах отримали низькі оцінки експертів. Інформативність двох запропонованих способів реклами концерту була оцінена експертами майже однаково. За оцінками експертної групи, другий спосіб реклами концерту класичної музики є більш ефективним у порівнянні з першим.

За результатами фокус-групи, спрямованої на розробку нового способу рекламування концерту, ми змінили та доповнили класичний спосіб рекламування концерту за допомогою афіші та розробили третій спосіб рекламування концерту класичної музики, який включив: інформування аудиторії про концерт, розповідь про учасників концерту, діалог з аудиторією та роздачу листівок з інформацією про концерт всім бажаючим. В подальшому експерименті було задіяно другий та третій способи рекламування концерту (перший спосіб не використовувався нами у зв'язку з низькими оцінками його ефективності експертами).

Провели порівняльний аналіз психологічної ефективності двох (другий та третій) способів реклами концерту класичної музики для студентської аудиторії. Порівняльний аналіз базувався на результатах проведеного експерименту. Аналіз проводився по кожному з структурних компонентів психологічної ефективності реклами: когнітивному, емоційному та поведінковому. В другому та третьому варіантах рекламування, вплив був спрямований на аудіальний та візуальний канали, проте в третьому способі було задіяно менше рекламних стимулів, ніж в другому, рекламний вплив другого способу був інтенсивніший. Після аналізу результатів виявилось, що сприйняття учасниками експерименту другого способу рекламування значно ефективніше, ніж третього. Отже посилення інтенсивності впливу на сприйняття через аудіальний та візуальний канали сприяли підвищенню ефективності рекламного повідомлення студентами.

Наша гіпотеза про те, що психологічна ефективність реклами концерту класичної музики залежатиме від різних способів рекламування: інтенсивність візуальних та аудіальних рекламних стимулів обумовлює рівень психологічної ефективності рекламного повідомлення – чим інтенсивніше візуальні та аудіальні стимули, тим вище рівень психологічної ефективності рекламного повідомлення, що проявляється в сприйнятті рекламного повідомлення, емоційних та поведінкових реакціях споживача, – підтвердилася.

Практична значущість проведеного дослідження полягає у тому, що його результати можуть використовуватися спеціалістами рекламних відділів філармоній для покращення рекламних кампаній концертів; психологами, менеджерами та маркетологами, що працюють в рекламній сфері; викладачами навчальної дисципліни у вищій школі «Психологія реклами і маркетингу».

УДК 159.9

Мордвинцева М. В.

студ. гр. ГП-219м ЗНТУ

Мордвинцева М.В.

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ПРО ЕМОЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема уявлень про емоції у дошкільників представлена в науковій літературі недостатньо. Аналізуючи наукову літературу було виявлено існування дефіциту в дослідженнях емоційного словнику дошкільника, особливостей та закономірностей уявлень про емоції та відсутність цілісного знання вчених про емоційні уявлення у дошкільників. Метою нашого дослідження було визначити змістові особливості уявлень про емоції у дітей старшого дошкільного віку. Дослідження проводилось протягом місяця; у ньому взяли участь діти 5–7 років. Вибірка дослідження складає 21 дитину. Для дослідження особливостей уявлень про емоції у дошкільників використано діагностичну вправу «Хлопки», асоціативні експерименти «Емоція» та «Настрій». Контент-аналіз уявлень про емоції та почуття дошкільників здійснено за такими смисловими категоріями: дія, стан, ситуація, дія + стан, дія + ситуація, ситуація + стан, дія + стан + ситуація, інше.

За допомогою вправи «Хлопки» було виявлено, що дошкільники більше впізнають та описують слово «почуття» (42,9%), ніж слово «емоція» (28,6%). Слово «почуття» вербально описується дітьми найчастіше через відчуття, наприклад, «что-то чувствуют», «что-то болит или нет». Дошкільники описують слово «емоція» через дію (наприклад, «боится», «радуется») та розуміють, що існують різні емоції («разное настроение»).

Ми спробували вияснити, які з емоційних явищ (емоція, почуття чи настрій) більше вербально описуються та наскільки адекватними є ці описи. Найбільш вербально описаними дошкільниками емоційними явищами виявлено емоцію та настрій (71,4% дітей надали асоціації до цих слів). До слова

«почуття» діти надали менше асоціацій, проте їхня адекватність була оцінена як найвища (100%), у порівнянні з адекватністю асоціацій до слів «настрій» (88,6%) та «емоція» (52%).

Емоції описувалися найчастіше через стан (50%), трохи рідше через назву (41%), а найрідше – через ситуацію (26%). Настрій описується дітьми найчастіше через назву (58,9%), також досить високі показники опису настрою через дію (50%). Низький показник опису настрою через стан (33,3%). Почуття діти описують частіше через ситуацію (37%), зовсім не описують через назву.

Також ми спробували з'ясувати, які почуття, базові та похідні емоції найбільше впізнаються дошкільниками. Найбільш впізнаваними є почуття дружби (95,2%), любові (85,7%), базова емоція радості (90,5%) та похідна емоція веселощів (85,7%). Найменш впізнаваними є почуття ревності (9,5%), заздрості (9,5%) та базова емоція збентеження (9,5%). Найнижчі показники впізнавання у базовій емоції відрази (4,8%) та у похідній емоції задоволення (4,8%). Презирство та антипатія характеризуються відсутністю впізнавання (рис.1) у старших дошкільників.

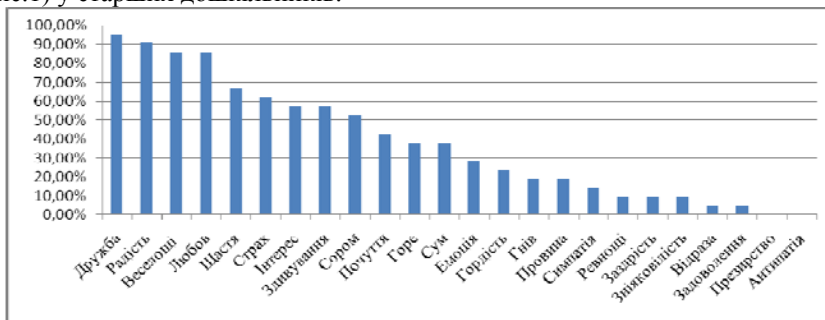

Рисунок 1– Впізнавання почуттів, базових та похідних емоцій дітьми старшого дошкільного віку

Також, виявлено, що найчастіше діти описували емоції (емоції радості, здивування; похідні емоції веселощів, страху) та почуття (почуття дружби та любові) через дію. Отримані нами результати розходяться з думкою багатьох вчених (О.В. Гордєєвої, С. Дональдсона, Н. Вестермана, П. Харріса та ін.) про те, що дітям дошкільного віку властива стійка тенденція розуміти емоцію через пов'язану з нею ситуацію.

Практична значущість проведеного нами дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані в роботі психологів, які працюють в навчальних дошкільних закладах, при розробці психологічних занять для дошкільників, при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Педагогічна психологія» та «Методика викладання психології». Наукова новизна нашого дослідження полягає у розробці способу оцінки змістових особливостей уявлень про конкретні емоції та почуття у старших дошкільників.

*Храмцова Д.О.***ПОНЯТТЯ «РЕФЛЕКСІЯ» ТА «РЕФЛЕКСИВНІСТЬ» В ПСИХОЛОГІЇ**

Проблема рефлексії та рефлексивності, будучи комплексною та міждисциплінарною, виступає одночасно і як фундаментальна загальнопсихологічна проблема. Рефлексивність розкривається як професійно важлива якість для широкого спектру видів діяльності. Особливо вона важлива для «суб'єкт-суб'єктних» взаємин, тому академічні та практичні психологи, такі як В.С. Співаковський, О.С. Шаров, Ю.І. Лобанова, С.В. Волканівський, М.В. Борисова, Н.О. Макарчук, Т.А. Морозова, І.Г. Безотосова-Курбатова, А.В. Карпов, І.М. Семенов, С.Ю. Степанов, А.В. Репецька та ін. займаються розглядом особливостей рефлексивного механізму, взаємозв'язку його з різноманітними рисами і властивостями особистості.

У зарубіжній психології складається чітка традиція вивчення рефлексії в ґносеологічному аспекті в рамках когнітивного та поведінкового напрямку досліджень. О.М. Саковська відмічає, що в біхевіористському напрямку є тенденція до витіснення рефлексії з психології. Проте дослідження рефлексії в когнітивній психології спрямовувались на демонстрацію її регулятивної ролі в життєдіяльності людини. Поняття рефлексії також розглядалось і представниками етогенічної теорії. Р. Харре розглядає рефлексію як «магічний дарунок», здатність до самопізнання та саморегуляції, які породжуються людським спілкуванням, і як самоусвідомлення, що проявляється в таких рефлексивних процесах як самоспостереження та саморегуляція.

Друга лінія вивчення рефлексії характерна для вітчизняної психології. Рефлексія тут виступає як один з принципів розвитку самосвідомості та психіки в цілому. Наприклад, В.І. Сосновський розуміє рефлексію як переосмислення людиною зв'язків і її відносин з соціально-предметним світом.

Істотний внесок у дослідження психології рефлексії вносять праці І.М. Семенова і С.Ю. Степанова. Вони показують, що у сучасній психології існує три рівня розуміння рефлексії: як пояснювального принципу психічних явищ; як істотного компонента психічних процесів, наприклад, творчого мислення; як предмета спеціального психологічного дослідження.

Існує й інша класифікація видів рефлексії, яка була розроблена Н.І. Гуткіною. Вона виділяє наступні види рефлексії: логічна – рефлексія в області мислення, предметом якої є зміст діяльності індивіда; особистісна – рефлексія в області афективно-потребової сфери, яка пов'язана з процесами розвитку самосвідомості; міжособистісна – це рефлексія по відношенню до іншої людини, спрямована на дослідження міжособистісної комунікації.

В залежності від ступеня складності рефлексуючого змісту А.В. Карпов виділив рівні рефлексії, а саме: 1-й рівень, який включає рефлексивну оцінку особистістю актуальної ситуації, оцінку своїх думок і почуттів в даній ситуації, а також оцінку поведінки в ситуації іншої людини; 2-й рівень передбачає побудову суб'єктом судження щодо того, що відчуває інша людина в тій же ситуації, що вона думає про ситуацію і про самого суб'єкта; 3-й рівень включає уявлення думок іншої людини про те, як вона сприймається суб'єктом, а також уявлення про те, як інша людина сприймає думку суб'єкта про самого себе; 4-й рівень включає в себе уявлення про сприйняття іншою людиною думки суб'єкта з приводу думок іншої людини про поведінку суб'єкта в тій чи іншій ситуації.

Своєрідність проблеми рефлексії обумовлено унікальністю самої власності рефлексивності. Рефлексивність як психічна властивість являє собою одну з основних граней тієї інтегративної психічної реальності, яка співвідноситься з рефлексією в цілому. Двома іншими її модусами є рефлексія, в її процесуальному статусі, і рефлектування, як особливий психічний стан. Ці три модуси найтіснішим чином взаємопов'язані і взаємодетермінують один одного, утворюючи на рівні їх синтезу якісну визначеність, що позначається поняттям «рефлексія».

Отже, ми можемо сказати, що рефлексія є зверненістю свідомості на себе, у зовнішній світ особистості. У сенсі цього визначення, думка, мова, уява та інші способи свідомої діяльності можуть бути рефлексивними, якщо з їх допомогою людина може звернутися до самої себе. Рефлексивність – це властивість особистості, її невід'ємна складова частина. За допомогою цієї особливості людина може активно займатися самовивченням, розвитком власної особистості, виходячи з проаналізованих нею вчинків і дій, які були здійснені раніше.

УДК 159.9

Чикунлай А.О.¹, Бородулькіна Т.О.²

¹ студ. гр. ГП-219м ЗНТУ

² канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Чикунлай А.О., Бородулькіна Т.О.

РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕКСТІВ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

Останнім часом в педагогічній психології затребуваними стають різноманітні розвиваючі та навчальні програми психологічних занять для дітей дошкільного віку, у зв'язку з чим виникає необхідність у створенні відповідних психологічних текстів, які можна використовувати як навчальний матеріал для дітей. Не зважаючи на те, що такі тексти створюються деякими пси-

хологами, залишається актуальною та невирішеною проблема забезпечення розуміння цих текстів дошкільниками, тому вважаємо обрану тему дослідження актуальною. На основі проведеного теоретичного аналізу нами розроблений спосіб оцінки змістовних особливостей розуміння психологічних текстів старшими дошкільниками. Категорії та параметри оцінки змістовних особливостей розуміння психологічних текстів дошкільниками представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Методичне забезпечення дослідження особливостей розуміння психологічних текстів дошкільниками

Категорії	Параметри	Методики, вправи
Особливості розуміння психологічної лексики старшими дошкільниками	Реакція на психологічну лексику (знайоме – не знайоме слово)	Діагностична вправа «Хлопаючи у долоні»; контент-аналіз вербальних пояснень
	Наявність і зміст вербального пояснення психологічної лексики	
	Адекватність пояснення психологічної лексики	
Повнота розуміння психологічних текстів старшими дошкільниками	Повне розуміння	Контент-аналіз переказу дитиною психологічної казки «Про Чарівниць-Потреб і зачаровані Емоції» І.В. Вачкова та результатів напівстандартизованого інтерв'ю з дитиною
	Часткове розуміння	
	Повне нерозуміння	
Глибина розуміння психологічних текстів старшими дошкільниками	Низький рівень	Вачкова та результатів напівстандартизованого інтерв'ю з дитиною
	Середній рівень	
	Високий рівень	

Дослідження проводилося індивідуально з кожною дитиною протягом квітня–травня 2013 року у Запорізькому дошкільному навчальному закладі № 145 «Дружна сімейка» у три етапи. У дослідженні взяли участь 20 старших дошкільників, 10 дівчат і 10 хлопців, віком 5–7 років. В якості психологічного тексту було застосовано казку «Про Чарівниць-Потреб і зачаровані Емоції», узятую з книги І.В. Вачкова «Психологія для малюків», в якій автор пропонує ознайомити дітей 5–6 років із наукою психологією, пояснюючи її доступність для дошкільнят тим, що психологія оперує поняттями, значення яких на побутовому рівні вже усвідомлюється дошкільниками.

Виявлено, що для старших дошкільників найбільш знайомими з пропонувананих слів психологічної тематики (які застосовано також у психологічному тексті-казці І.В. Вачкова) є характер та радість, а майже невідомими є такі: внутрішній світ, психічні процеси, темперамент, емоції, свідомість, гнів, скромність та співпраця. Старші дошкільники ще не здатні розуміти та пояс-

нювати незнайому для них психологічну лексику адекватно; вони дають неадекватні пояснення саме тим словам, які менш за все лунають з вуст батьків, вчителів чи однолітків (наприклад: «Внутренний Мир – это где речка, там мир», «Психические процессы - это когда врачи уколы делают»).

Оцінюючи повноту та глибину розуміння психологічного тексту старшими дошкільниками, ми дійшли висновків, що діти старшого дошкільного віку ще не здатні сприймати та розуміти написаний І.В. Вачковим психологічний текст у вигляді казки. Їх перекази були поверхневими, неповними, діти змінювали послідовність подій, не запам'ятовували усіх героїв. Серед 20 дітей старшого дошкільного віку лише 7 змогли переказати казку самостійно; половина дітей зовсім не зрозуміла психологічний текст – діти не змогли розкрити зміст казки і навіть не змогли сказати, про що ця казка. І тільки одна дитина змогла більш-менш переказати пропоновану казку, розкрити її зміст, зрозуміти. Отже, більшість старших дошкільників зовсім не розуміли або частково та поверхово розуміли пропонований їм психологічний текст. Причиною цього, можливо, стало те, що в тексті було використано складну та незрозумілу для їхнього віку психологічну лексику.

Практична значущість проведеного дослідження полягає у тому що його результати можуть використовуватися у практичній роботі психологами та вчителями при розробці програм психологічних занять для старших дошкільників; при викладанні дисциплін: «Методика викладання психології»; «Вікова психологія»; «Педагогічна психологія».

УДК 159.9

Вертеба В.І.

студ.гр. ГП-210 ЗНТУ

Вертеба В.І.

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕАЛЬНОГО ОБРАЗУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ У СТУДЕНТІВ

У всі часи однією з центральних фігур освітнього процесу у вищій школі був і залишається викладач. Саме на нього покладається місія реалізації цілей і завдань навчання і виховання майбутніх фахівців, іменованих також студентами. Він є організатором активної навчально-пізнавальної, трудової та громадської діяльності. Від його праці та старанності залежить освіта народу, культурний та моральний розвиток суспільства, а також майбутнє людської цивілізації в цілому.

У зв'язку з реформами в освітній системі з боку держави, бурхливим впровадженням у процес навчання інформаційних технологій, сучасне суспільство висуває підвищені вимоги до викладача. Викладач вже не може бути тільки провідником знань та інформації, він має бути педагогом, психологом,

другом. Від цього багато в чому залежить успішність його педагогічної діяльності і авторитет.

Часто студенти з різними рівнями успішності та етапами навчання роблять зауваження у бік викладачів. Ці зауваження можуть стосуватися форми проведення лекції, підбору матеріалу, його пояснення, вміння зацікавити, вести діалог і т.п. На підставі цього можна стверджувати, що незалежно від етапу та рівня навчання в студентській свідомості існує певний ідеальний образ, спираючись на який, кожен із студентів може говорити про рівень компетентності викладача. Даний образ відображає ставлення учня до педагога та рівень знань про викладачів в цілому, регулює процес педагогічної взаємодії.

Проблема образу викладача у педагогічному процесі присутня в працях видатних педагогів і психологів, таких як Б.Г. Ананьєв, А.С. Макаренко, Ф.Н. Гоноболін, І.О. Зимня, Л.М. Мітіна, А.О. Реан та ін. Процесу сприйняття учнями особистості викладача присвячено роботи А.А. Бодальова, М.І. Дяченко, Л.А. Кандибовича, О.А. Ямшикової та ін.

У багатьох дослідженнях образ викладача розглядається в контексті теорії соціальної перцепції. Поняття «образ викладача» визначається як складне когнітивне та емоційне утворення, в якому відображаються суб'єктивні уявлення людини про викладача як професіонала в його багатоаспектній природі (як індивіди, особистості, суб'єкти професійної діяльності, індивідуальності). Це утворення є активним початком і виконує різноманітні функції в професійному становленні викладача (мотиваційну, ціннісно-цільову, прогностичну, контрольну-коригуючу, регулятивну).

Становлення образу викладача, як внутрішньо закономірний процес змін в уявленнях людини про викладача, є тривалим, суперечливим, безперервним процесом. Цей процес у кожної людини починається з ранніх років і здійснюється під впливом багатьох факторів. Значний внесок у становлення образу викладача у студентів вносять педагогічні дисципліни, які виступають в якості основи для інтеграції знань.

О.А. Ямщикова в своєму дослідженні визначає образ викладача як сукупність професійних, соціальних, зовнішніх, ідейно-моральних, психологічних детермінант, комплекс соціальних установок, що формуються у свідомості студентів і актуалізуються в процесі навчання у ВНЗ.

У дослідженні Є.Г. Васильєвої та Т.В. Юдіної виділяються два провідних напрямки в образі викладача учнів, які автори умовно позначають як «блок професійних якостей» та «блок особистих якостей». У свою чергу кожен блок підрозділяють на відповідні категорії. Так, у першому блоці, були виділені «наукова кваліфікація», «педагогічна кваліфікація», «інновативність і творчість», «відповідальність». У другому блоці автори виділяють: «повагу до студентів», «оптимізм», «лояльність», «працьовитість», «комунікабельність».

Найбільш повним психологічний портрет викладача представлено в концепції І.О. Зимньої, яка включає наступні структурні компоненти його особистості: індивідуальні якості, особистісні якості, комунікативні (інтерактивні) якості, статусно-позиційні особливості, професійно-предметні та зовнішньо-поведінкові показники.

Враховуючи те, що образ – це один з головних регуляторів діяльності особистості, а образ педагога у свідомості студентів, в свою чергу, є одним з найважливіших факторів, що впливає на ставлення не тільки до педагога, а й до навчальної діяльності в цілому, актуальність дослідження визначається тим, що воно спрямоване на вивчення проблеми формування ідеального образу викладача, його особистісних та професійно значущих характеристик, які необхідні в процесі навчання у ВНЗі. Дане знання допоможе більш ефективній педагогічній взаємодії студента і викладача, що в свою чергу може позначитись на рівні навчальної успішності студентів.

УДК 159.9

Колебанова Л.В.

студ. гр. ГП-222 ЗНТУ

Колебанова Л.В.

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО ВИЩОЇ ОСВІТИ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ З РІЗНОЮ НАВЧАЛЬНОЮ УСПІШНІСТЮ

Визначення ставлення студентів до вищої освіти (ВО) є актуальною темою на сьогоднішній день. Кожен рік значна кількість молоді намагається стати студентами вищих навчальних закладів. Нажаль, майже ніхто не вивчав ставлення студентів до ВО, однак, спостерігається велика зацікавленість до даної теми у деяких сучасних спеціалістів з психології, соціології і т.п. Цікавість, наприклад, представляє дослідження особистісного сенсу вищої освіти для студентів і фахівців С.В. Васильєвої.

У нашій науковій роботі представлено результати емпіричного дослідження особливостей ставлення до вищої освіти у студентів-психологів з різною навчальною успішністю. В дослідженні взяли участь студенти-психологи ЗНТУ 1–5 курсу (всього 146 осіб), вік яких складає від 17 до 23 років. Дослідження проведено у березні–квітні 2013 року.

Об'єкт нашого дослідження: ставлення студентів до вищої освіти. Предмет дослідження: особливості ставлення до вищої освіти у студентів-психологів з різною навчальною успішністю. Гіпотеза нашого дослідження базується на такому припущенні: студенти-психологи з різною навчальною успішністю будуть по-різному ставитися до ВО: у студентів з низькою початковою успішністю буде переважати відчужене ставлення до ВО, а у студентів з високою навчальною успішністю буде переважати симбіотичне ставлення до ВО.

Для виявлення особливостей ставлення студентів до ВО була використана модифікована методика «Кола взаємовідносин» Т.В. Рум'янцевой.

Враховуючи відстань між колами, якими студенти (за процедурою дослідження) позначали у пропонованому бланку себе та ВО, виявлено, що більшість студентів-психологів мають симбіотичне ставлення до ВО та залежать від нього (38,5%); значна частина студентів відчуває себе частиною ВО (20,9%); майже однакова кількість досліджуваних має автономну позицію по відношенню до ВО (11,5%) і відчужено ставиться до ВО (10,8%); ще менше студентів проявляють інтерес до вищої освіти (8,1%), деякі вважають ВО частиною себе (6,1%).

Якщо визначати ставлення студентів до ВО, враховуючи розмір кіл взаємовідносин, якими вони за процедурою дослідження позначали у пропонованому бланку себе та ВО, то можна стверджувати, що більшість студентів вважає ВО більш значущим, ніж самого себе (48,6%); достатньо велика кількість студентів відчуває рівну значущість себе та ВО (42,6%); незначна кількість досліджуваних визначає себе більш значущими, ніж ВО (8,8%).

За допомогою непараметричного Н-критерію Крускала-Уолліса не виявлено статистично значущих відмінностей у ставленні студентів-психологів 1–5 курсу з різною навчальною успішністю до ВО. Проте виявлено деякі відмінності у ставленні до ВО (враховуючи значущість себе та ВО) у студентів-психологів з різною навчальною успішністю на 1-му ($XI=10,853$, $df=5$, $p=0,054$) та 2-му ($XI=10,344$, $df=5$, $p=0,066$) курсах. Так, першокурсники з високою навчальною успішністю мають симбіотичне ставлення до ВО; до ВО вони ставляться як до більш значущого у порівнянні з собою. У першокурсників з нижчою навчальною успішністю спостерігається відчужене ставлення до ВО та незначна кількість студентів ставиться з цікавістю до ВО. На 2-му курсі одна частина студентів з високою навчальною успішністю має симбіотичне ставлення до ВО та ставиться до ВО як до більш значущого, чим вони самі, а в інших переважає автономне та рівноправне ставлення до ВО.

Так, за допомогою цього дослідження нам вдалося дізнатися про деякі особливості ставлення студентів-психологів з різною навчальною успішністю до вищої освіти. Гіпотеза про те, що у студентів-психологів з різною навчальною успішністю буде різне ставлення до ВО підтвердилась частково: в цілому не виявлено значущих відмінностей у ставленні до ВО у студентів-психологів з різною навчальною успішністю, проте виявлено такі відмінності на перших двох курсах навчання.

УДК 159.9

Кутова А. Є.¹, Бородулькіна Т. О.²

¹ студ. гр. ГП-219м ЗНТУ

² канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Кутова А. Є., Бородулькіна Т. О.

ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО РОБОТИ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Ставлення до роботи є одним з важливих чинників успішної професіоналізації випускників вищого навчального закладу, що і обумовлює актуальність вибору теми дослідження. Об'єктом нашого дослідження є ставлення до роботи у студентів-психологів. Предмет дослідження – особливості та динаміка ставлення до роботи у студентів-психологів 1–5 курсів. Мета дослідження – виявити типи, психосемантичні особливості та динаміку ставлення до роботи у студентів-психологів 1–5 курсів.

Для дослідження типів ставлення студентів до роботи використано модифікацію методики «Кола взаємин» Т. В. Рум'янцевої; для побудови психосемантичного простору до слів «робота» та «робота за спеціальністю» ми використали вільний асоціативний експеримент; для дослідження смислових особливостей ставлення студентів-психологів до роботи ми використали метод «незакінченого речення». Для обґрунтування динаміки характеристик ставлення до роботи у студентів-психологів з першого по п'ятий курс використано непараметричний Н-критерій Крускала-Уолліса.

Дослідження проведено протягом березня–квітня 2013 р. на базі Запорізького національного технічного університету зі студентами 1–5 курсів спеціальності «Психологія» (загальна кількість респондентів: 149 осіб).

Враховуючи відстань між колами, якими студенти (за процедурою дослідження) позначали у пропонуваному бланку себе та роботу, виявлено, що у більшості досліджуваних ставлення до роботи відчужене (35,6%) та симбіотичне (33,6%), що свідчить про те, що значна кількість студентів-психологів або не пов'язує своє життя з роботою (відчужений тип ставлення), або, навпаки, відчуває залежність свого життя від роботи (симбіотичний тип ставлення). Враховуючи розмір кіл взаємовідносин, якими студенти за процедурою дослідження позначали у пропонуваному бланку себе та роботу, більше половини студентів-психологів (58,5%) відчуває себе менш значущими, у порівнянні з роботою. Відчуття великої значущості себе у порівнянні з роботою виявлено у 31,3% студентів. Відчуття рівноправності, рівності себе і роботи зустрічається у студентів-психологів найменше (10,2%).

За допомогою непараметричного Н-критерію Крускала-Уолліса виявлено статистично значущі відмінності між студентами-психологами різних курсів за типом ставлення до роботи, враховуючи значущість себе та роботи ($XI=20,624$; $df=4$; $p=0,000$). Так, ставлення до роботи у студентів-психологів

п'ятого курсу значно відрізняється від ставлення до роботи у студентів-психологів попередніх курсів. У студентів 1–4 курсів домінує перший тип ставлення до роботи, який полягає у низькій значущості себе у порівнянні з роботою. Проте на п'ятому курсі цей тип ставлення проявлений найменше (14,3%). На п'ятому курсі студенти ставляться до роботи як до чогось менш значущого у порівнянні з собою (61,9%), та певна частина студентів ставить-ся до роботи «на рівних».

Окремо нами досліджено типи ставлення студентів-психологів 1–5-го курсів до роботи за спеціальністю. У більшості досліджуваних ставлення до роботи за спеціальністю відчужене (30,2%), що свідчить про те, що значна частина студентів-психологів або не пов'язує своє життя з роботою за спеціальністю (відчужений тип ставлення), або, навпаки, відчуває залежність свого життя від роботи за спеціальністю (симбіотичний тип ставлення).

За допомогою непараметричного Н-критерію Крускала-Уолліса виявлено статистично значущі відмінності між студентами-психологами різних курсів за типом ставлення до роботи за спеціальністю, враховуючи значущість себе та роботи за спеціальністю ($XI=9,288$; $df=4$; $p=0,054$). Виявлено, що ставлення до роботи за спеціальністю у студентів-психологів різних курсів відрізняється. У студентів на перших трьох курсах та на п'ятому – домінує перший тип ставлення до роботи за спеціальністю, який полягає у низькій значущості себе по відношенню до неї. На четвертому курсі цей тип ставлення проявлений найменше. Студенти-психологи майже не ставляться до роботи за спеціальністю «на рівних».

У результаті аналізу смислового ядра психосемантичного простору слова «робота» ми виявили, що гроші є найбільш частотною асоціацією з роботою для студентів-психологів всіх курсів. А ось робота за спеціальністю зовсім не асоціюється у студентів із грошима. Смисловим ядром в психосемантичному просторі «роботи за спеціальністю» для студентів-психологів виявлено інтерес, успіх, психологію, задоволення, бажання, мрію, щастя та ін.

Результати аналізу відповідей студентів на запитання «Робота потрібна для того, щоб...» показали, що для великої кількості студентів-психологів робота є «способом зайнятості себе» (28,2%) та «способом забезпечити себе і сім'ю» (20,8%).

Отже, ставлення до роботи і роботи до спеціальності у студентів-психологів є переважно відчуженим та симбіотичним, значна частина студентів відчуває себе менш значущими по відношенню до роботи. Робота найчастіше асоціюється для студентів-психологів з грошима, тоді як робота за спеціальністю – з інтересом, успіхом, психологією, задоволенням, бажанням, мрією, щастям та ін.; студенти-психологи майже не пов'язують роботу за спеціальністю з матеріальними цінностями.

УДК 159.9

Галка Т.В.¹, Семенцова О.М.²

¹студ. гр. ГПз-229м ЗНТУ

²старш. викл. ЗНТУ

Галка Т.В., Семенцова О.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР

Незрілість емоційної сфери негативно відображається на адаптивних можливостях дитини: порушує міжособистісні стосунки, призводить до складнощів в спілкуванні, ускладнює навчання та контакти з соціумом. Знаходячись під впливом негативних емоцій, дитина сама ускладнює собі оптимальне задоволення власних потреб. Тобто проблема емоційного самопочуття дітей є однією з самих актуальних, так як позитивний емоційний стан відноситься до числа найважливіших умов розвитку особистості.

Особливу актуальність проблема розвитку емоційної сфери набуває для категорії дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР), оскільки у значній мірі визначає собою змістовну характеристику специфіки цієї категорії дітей, як аномальної форми розвитку психіки (Т.О. Власова, К.С. Лебединська, В.І. Лубовський, М.С. Певзнер, У.В. Ульяновка). Дослідники визначають незрілість емоційного розвитку у дітей із ЗПР, що спостерігається в ситуативності поведінки, нестійкості та нестабільності емоційних проявів. Але проблема емоційного розвитку цієї категорії дітей на сьогодні є недостатньо вивченою.

Метою даного дослідження, у якому взяло участь 30 вихованців Запорізького дитячого будинку «Сонечко» старшого дошкільного віку із ЗПР та 30 їх нормально розвинених однолітків, є визначення психологічних особливостей емоційного розвитку дітей із ЗПР.

Одним з компонентів емоційного розвитку дитини є можливість ідентифікувати власні емоційні стани та емоційні стани інших людей. Результати дослідження за методикою Г.А. Урунтаєвої, Ю.О. Афонькіної «Ідентифікація емоційних станів по тематичним малюнкам» свідчать про те, що діти із ЗПР часто помилялись при ідентифікації власних емоційних станів та станів інших осіб. Особливо важко їм було ідентифікувати емоції подиву та суму. Так, при розгляді емоції суму 57% дітей зовсім не відповіли на запитання. З ідентифікацією емоції подиву впоралися лише 33% дітей, інші діти або мовчали, або давали невірні відповіді «Хлопчик на малюнку чогось боїться бо в нього великі очі», «Хлопчик кричить», «Дівчинка не красива».

Аналіз результатів отриманих за методикою Г.А. Урунтаєвої, Ю.О. Афонькіної «Вивчення емоційних проявів дітей під час інсценування сюжетних сцен з використанням емоційної лексики, міміки, виразних рухів та інтонацій голосу» показав, що діти із ЗПР мають труднощі передачі власних емоцій за допомогою жестів та міміки. У них спостерігається мала виразність експресивно-мімічних засобів для відображення емоцій суму та подиву. Деякі діти зовсім не змогли показати ці емоції, у деяких дітей емоції були

мало виразні, інші відображували їх не вірно. Але за допомогою драматургії, використання якої передбачалось другою серією завдань цієї методики, коли дошкільники брали на себе роль будь-якого героя казки, їм було легше передавати власні емоції за допомогою міміки та пантоміміки, вони були менш сором'язливими та скованими.

За результатами дослідження визначено, що у дітей із ЗПР спостерігається більш низький рівень проявів емпатії у порівнянні з їх нормально розвиненими однолітками. Різниця у показниках складає близько 30%. Якісний аналіз відповідей дітей із ЗПР показав, що ситуація, яка описує емоцію інтересу, зацікавленості виявилась найскладнішою для них, щодо прояву емпатії, а ситуації провини та злості часто виникали у їх житті і вони дуже добре пам'ятають ці ситуації.

Складнощі у дітей із ЗПР виникали і з інтонаційною виразністю, з вербалізацією власних емоційних станів та станів інших осіб. У дітей спостерігався дуже скудний словниковий запас. Це підтверджують результати дослідження за методикою В.М. Мінаєвої «Ідентифікація власних емоційних станів та станів інших людей», під час виконання якої дітям пропонувалось спочатку описати причину виникнення емоції, а потім вербалізувати свої почуття на дану емоцію. В групі із ЗПР не співпали відповіді у 27 дітей. Наприклад, якщо дитина розуміла причину, яка може викликати дану емоцію, то дитина не могла описати почуття, яке має виникнути у даній ситуації. Чи навпаки при виконанні завдань першої серії дитина не могла дати відповідь, а на питання у другій серії відповідала вірно.

Проведене дослідження визначило специфіку емоційного розвитку у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР. А саме, у них спостерігається низький рівень емпатії, виникають складнощі при ідентифікації, вербалізації та передачі за допомогою жестів та міміки власних емоційних станів та станів інших людей.

УДК 159.9

Чекмарьова А. О.¹, Походенко С.В.²

¹ студ. гр. ГПЗ-228 м ЗНТУ

² канд. психол. наук, доц. ЗНТУ

Чекмарьова А.О., Походенко С.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ В МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКАХ

Проблема агресивної поведінки є одна з найважливіших у розвитку й становленні особистості підлітка, а також його становлення в соціумі. Агресія притаманна підліткам і є засобом їхнього самовиразу, що часто унеможливорює нормальні стосунки з батьками, вчителями і однолітками. Агресивність формується як форма протесту проти нерозуміння дорослих, через незадоволення своїм становищем в суспільстві. В той же час на розвиток агре-

сивності підлітка можуть впливати природні особливості його темпераменту, наприклад, збудливість і сила емоцій, які допомагають формуванню таких рис як дратівливість, невміння стримувати себе. Природньо, що в стані фрустрації підліток з подібною психічною організацією шукає виходу внутрішньому напруженню. Крім того, агресія може бути викликана необхідністю захистити себе або задовольнити свої потреби в ситуації, в якій зростаюча людина не бачить іншого виходу, окрім бійки, або, принаймні, словесних загроз. Тим паче, що для деяких підлітків участь у бійках, утвердження себе в очах навколишніх за допомогою кулаків є сталою лінією поведінки, відбиваючої норми, прийняті у визначених соціальних групах. Отже, в підлітковому віці в силу складності і протирічності внутрішніх і зовнішніх умов їх розвитку можуть виникати ситуації, які порушують нормальний хід особового становлення, та створюють об'єктивні передумови для виникнення і проявів агресивності.

Існують три теорії виникнення агресивності у підлітків:

а) Психоаналітична теорія (З. Фрейд, К. Лоренц, А. Адлер), згідно з якою агресивність має генетичні корні. Вона дана кожному як захисна інстинктивна реакція. Агресивність незмінна, генерується спонтанно, безперервно і спрямована на інші об'єкти (у тому числі на людей) з метою їх підкорення чи завоювання;

б) Фрустраційна теорія (Дж. Доллард, Л. Берковітц та ін) розглядає агресивність як ситуаційний та один із виходів з фруструючої ситуації. При фрустрації особистість реагує цілим комплексом захисних реакцій, одна з яких грає провідну роль;

в) Теорія соціального научування (А. Бандура, А. Басс) розглядає агресивність як поведінку, засвоєну в процесі соціалізації через спостереження відповідного способу дій та соціальне підкріплення.

На нашу думку, найбільш повно процес впливу агресивності на особистість розкриває теорія соціального научування. З трьох розглянутих нами теорій походження агресивності ця теорія є однією з найбільш ефективних в плані прогнозування агресивної поведінки.

В результаті проведеного нами емпіричного дослідження агресивності сучасних підлітків були отримані такі результати:

– Підліткова агресивність набуває пікових показників у 14–15 років, далі її рівень зменшується.

– Домінування є найбільш вираженим типом у старшому підлітковому віці, у середніх підлітків більш виражений середній рівень типу домінування; у молодших підлітків цей тип представлено на низькому рівні. Це свідчить про те, що в молодшому підлітковому віці ще не виражені навички домінуючого типу поведінки. Цей тип міжособистісних стосунків починає проявлятися в середньому підлітковому віці, коли виникає почуття незалежності від

оточуючих, зростає прагнення звернути увагу на свою індивідуальність. Більш чітко позиція домінування виражена у старшому підлітковому віці. Прагнення до почуття дорослості досягає своєї вершини й підлітки намагаються проявити себе шляхом домінування, маючи при цьому свій індивідуальний стиль (імідж) поведінки.

– У молодших підлітків домінує високий рівень дружелюбності; у середніх підлітків більш виражений рівень дружелюбного типу стосунків вище середнього; і у старшому підлітковому віці домінуючим є низький рівень дружелюбності. Таким чином, можна казати, що чим старше підлітки, тим більше дружелюбність стає егоїстичною та корисною, що, звичайно, не дає розвиватися позитивним стосункам.

– Аналіз динаміки агресивності та ворожості у підлітковому віці показав, що агресивність у молодших підлітків вища, ніж у середніх та старших. Ворожість має зворотню динаміку, у молодших підлітків найнижчий показник, найвищий показник у старших підлітків. Отже, молодші підлітки, які тільки входять до дорослого світу і налякані тим, що не розуміють що їм робити, є досить агресивними. Коли вони оволодівають навичками ворожості та домінування агресивність зменшується.

– В результаті дослідження агресивності в міжособистісних стосунках встановлено, що найвищий рівень агресивності у середніх підлітків, середній рівень агресивності у молодших підлітків, найвищий рівень агресивності у старших підлітків. Це зумовлено тим, що молодші підлітки ще тільки починають входити у доросле життя, а старші підлітки вже у чомусь знаходяться у дорослому житті. Вони краще розуміють доросле життя, більш готові до змін у їхньому світі.

УДК 159.3

Глава Н.Д.

студ. гр. ГП-220 ЗНТУ

Глава Н.Д.

СОЦІОГЕНЕЗ ПУСТОЩІВ ЯК ФОРМА СУБКУЛЬТУРИ ДІТЕЙ

Дослідження дітей, спрямовані на розуміння їх соціогенезу та персоногенезу, започатковані ще В. Прайером, З. Фройдом, К. Хорні, продовжилися дослідниками і в наш час, зокрема, Ш.О. Амонашвілі, В.Л. Леві, В.І. Сіткарь, Т.В. Дуткевич, іншими. Дитинство – це специфічна субкультура впродовж життєвого шляху людини, що вміщує як дитячу безпосередність, так і, як виявляється, мудрість, – зазвичай, феномен старших людей. Одна з форм дитячої безпосередності – це дитячі пустощі. Значення та роль пустощів у розвитку особистості дітей досліджували С.Л. Рубінштейн, Г.О. Люблінська,

Т.В. Дуткевич та ін. Однак дослідження названих авторів не торкалися місця пустощів у дитячій субкультурі.

Мета нашої роботи – проаналізувати соціогенез пустощів як однієї з форм дитячої субкультури.

Пустощі – це короткий епізодичний відрізок поведінки дитини, в якому яскраво проявляється її активність, ініціатива, винахідливість. Особливості пустощів: їх позитивний тон, переживання великого задоволення від зробленого й обов'язково добре ставлення до оточуючих.

Дитяча субкультура (від лат. *sub* – під, *cultura* – виховання, розвиток) – в широкому розумінні – все, що створено людським суспільством для дітей і дітьми, у вузькому – змістовний простір цінностей, установок, способів діяльності і форм спілкування, які здійснюються в дитячих співтовариствах, в тій чи іншій конкретно-історичній соціальній ситуації розвитку. У загально-людській культурі дитяча субкультура займає підпорядковане місце, і володіє разом з тим відносною автономією, оскільки її основні культурні цінності передаються з вус в уста, з «покоління в покоління» однолітків. Носієм дитячої субкультури є не тільки актуальні для офіційної культури особливості поведінки, свідомості, діяльності, але і соціокультурні інваріанти – елементи різних історичних епох, архетипи колективного несвідомого та ін., які зафіксовані в дитячій мові, мисленні, ігрових діях, пустощах, фольклорі. Дитяча субкультура, володіючи нескінченним потенціалом варіантів становлення особистості, в сучасних умовах набуває значення пошукового механізму нових напрямків розвитку суспільства.

Р. Кемпбелл вважав, що в кожній дитини є емоційний резервуар. Є певні емоційні потреби і те, як вони задовольняються, багато що проявляє. Це, – як дитина почувається, чи задоволена вона, чи сповнена радості. Також це зумовлює її поведінку – вона, скажімо, грайлива, або ж замкнена чи плаксива. Тому, чим повнішим є емоційний резервуар дитини, тим кращою й адекватнішою буде її поведінка, тим позитивнішими будуть її емоції. Психолог В. Абраменкова вказує, що діти, які пустують, – «це діти з вираженим почуттям гумору, які вміють бачити смішне в найсерйознішому, уявляти ситуації в найнеочікуванішому ракурсі й тому викликають до себе підвищений інтерес навколишніх».

Багато традиційних форм дитячої поведінки є своєрідним психологічним тренінгом навичок спілкування дитини. Завдання самопізнання та саморегуляції, які поступово ускладнюються, усвідомлення правил і норм взаємин між людьми і співробітництва з іншими вони засвоюють, активно проявляючи їх в іграх та пустощах, в ситуаціях випробування хоробрості та передражнювання. І завжди дитина може знайти вихід із ситуації, звернувшись до дитячої традиції та фольклору, які в буквальному розумінні слова обслуговують усі важливі

сфери життя дитини: ставлення до самої себе, спілкування з однолітками та дорослими, з природою та потаємним світом надприродного.

Таким чином, варто обережно ставитись дорослим до пустощів дітей, вчитись батькам і наставникам умінно проникати розумом і серцем у глибокий духовний світ дітей.

УДК 159.9

Галімон В.Є.

студ. гр. ГП-210 ЗНТУ

Галімон В.Є.

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Гендер, як специфічний набір культурних характеристик визначає соціальну поведінку жінок і чоловіків, їх взаємини між собою. Терміном «гендер» визначають не просто жінок або чоловіків, а саме відносини між ними, спосіб соціального конструювання цих відносин, взаємодію статей в соціумі. Поняття «гендер» – є аналітичним інструментом для розуміння соціальних процесів. Отже гендер – це соціально-психологічна стать людини, сукупність її психологічних характеристик та особливостей соціальної поведінки, що виявляються в ході спілкування та взаємодії [1].

У сучасному суспільстві уявлення про чоловічі й жіночі якості, про ролі, які чоловіки і жінки повинні виконувати в соціумі, змінюються. Зі зміною системи гендерних ролей багато традиційних психологічних відмінностей між статями, на яких ґрунтувалися стереотипи маскулінності і фемінінності, зникають або різко зменшуються, а самі образи стають менш полярними і однозначними. У зв'язку з цим діагностика і вивчення гендерної ідентичності, гендерних стереотипів як зовнішнього прояву гендерної ідентичності представляються необхідними й важливими.

У психології вивчаються закономірності особистісного розвитку, які викликані явищами статевої диференціації, стратифікації і ієрархізації; аналізуються психологічні способи і механізми, що дозволяють чоловікам і жінкам розуміти й використовувати вплив гендерних чинників в ході самореалізації [3; 4].

Змістовні складові розкриваються через поняття маскулінність (мужність), фемінінність (жіночість) і андрогін (одночасна вираженість і маскулінних, і фемінінних рис), які виявляють соціально-психологічні, а не фізіологічні або анатомічні характеристики людини.

Психологічна стать особистості розглядається не просто як набір протилежних рис маскулінності і фемінінності, а як більш складно організований конструкт, що включає в себе гендерні уявлення, стереотипи, інтереси, настанови статево-рольової поведінки. Індивідуальні уявлення про маскулін-

ність і фемінінність закладаються у людини в ранньому дитинстві, і біологічна стать може як збігатися з психологічною, так і відрізнятися від неї.

Гендерна ідентичність є однією з базових характеристик особистості, яка формується в результаті психологічної інтеріоризації чоловічих і жіночих рис, у процесі взаємодії «Я» з іншими в ході соціалізації і розглядається як усвідомлення й переживання індивідом «Я» по відношенню до якихось образів-еталонів статі.

Для дослідження гендерної ідентичності застосовується анкетування за опитувальником Сандри Бем «Анкета (опитувальник) статевих ролей BSRI», який використовується для виявлення ступеня вираженості маскулінних і фемінінних характеристик, а також дозволяє визначити тип особистості: маскулінний, фемінінний, андрогінний. Стетово-рольовий опитувальник С. Бем (BSRI; Bem, 1974) – це найбільш широко використовуваний інструмент для вимірювання того, як доросла людина оцінює себе з точки зору гендеру (Hargreaves, 1987) [2].

За результатами дослідження встановлено, що якості, які не виправдали себе при порівнянні жіночої самооцінки з «ідеальною жінкою» це: за відповідями чоловіків – Схильний захищати свої погляди, Сильний, покладатися тільки на себе, Владний, Агресивний; за відповідями жінок – Уміє поступатися, Життєрадісний, Ніжний, Ласий до лестощів, Жіночний, хто вміє співчувати, Піклується про людей, співчуває, Здатний втішити, Той, хто має тихий голос, Теплий, Сердешний, М'який, Ненависник лайок, Спокійний.

При порівнянні чоловічої самооцінки з «ідеальним чоловіком» спостерігається така тенденція: за відповідями чоловіків – Незалежний, Атлетичний, Швидкий у прийнятті рішень, Владний, Схильний вести за собою, Той, хто має дух змагання; за відповідями жінок – Сором'язливий, Ніжний, Здатний втішити, Теплий, Сердешний, Довірливий, Люблячий дітей.

У чоловіків в порівнянні з їхнім ідеалом критерії маскулінні й фемінінні не виправдані в 10% (по 6 з кожної групи), жіноча думка про себе як «ідеальну жінку» за чоловічими якостями не співпала в 8,3% (5 критеріїв) і 23,3% (15 критеріїв) по фемінінним якостям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берн Ш. Гендерная психология [Текст] / Ш. Берн. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 320 с.
2. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов [Текст] / С. Бем. / Пер. с англ. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – С. 308 – 330.
3. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины [Текст] / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.
4. Клецина И.С. Психология гендерных отношений: Теория и практика [Текст] / И. С. Клецина. – СПб.: Алетей, 2004. – 324 с.

СТАТЕВІ РОЗБІЖНОСТІ СТИЛІВ ЛЮБОВІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

До цього часу не існує єдиної психологічної концепції любові. Найбільш розробленою є теорія любові Р.Дж. Стернберга «Трикутна любов». Автор вважає, що любов може бути зрозуміла при наявності трьох компонентів, які разом можуть бути розглянуті як вершини рівнобедреного трикутника. Три вершини – це: інтимний компонент, компонент пристрасті, компонент рішення. Всі можливі комбінації перерахованих вище компонентів утворюють 8 підгруп – типів любові, за Р.Дж. Стернбергом: приязнь, пристрасна любов, формальна, романтична, дружня, фатальна, досконала любов, відсутність любові (або дуже слабка). Цю концепцію було взято за основу нашого подальшого дослідження.

Мета нашого дослідження: дослідити особливості стосунків любові у юнацькому віці. Об'єкт дослідження: почуття любові. Предмет дослідження: особливості почуття любові в юнацькому віці. В нашому дослідженні взяли участь студенти віком від 18 до 23 років (загальна кількість студентів – 100 осіб).

Порівнявши види любові за статтю ми виявили, що у хлопців та дівчат переважає досконалий вид любові, але у хлопців він зустрічається частіше. У опитуваних хлопців жодного разу не зустрівся формальний та пристрасний вид (табл.1).

Таблиця 1 – Порівняння стилів любові у юнаків та дівчат

Вид любові	Стать	
	юнаки	дівчата
Досконала	66,7%	51,0%
Приязнь	3,9%	8,2%
Пристрасна	0%	4,1%
Формальна	0%	4,1%
Романтична	15,7%	14,3%
Дружня	3,9%	8,2%
Фатальна	9,8%	10,2%

Виходячи з цього, ми можемо зробити припущення, що глибина та справжність почуттів у опитуваних хлопців більша, ніж у дівчат.

Згідно з другою обраною методикою З. Рубіна «Шкала любові та симпатії», в процесі дослідження було виявлено перевагу любові над симпатією у стосунках переважної більшості досліджуваних.

Порівняння типів стосунків за шкалою любові Рубіна та компонентів любові за Стернбергом із використанням кореляційного аналізу за Пірсоном

показало, що між ними є прямий зв'язок. Найтісніший зв'язок установлено між любов'ю та «зобов'язаннями» й між симпатією та «інтимністю». Тобто стосунки любові мають більш усвідомлений характер, ніж стосунки симпатії. Можливо припустити що симпатія «переростає» у любов, завдяки визначенню, надання їй ім'я любові.

Можна зробити висновок, що юнаки та дівчата, які відчувають любов до свого партнера, перш за все, беруть на себе зобов'язання любити, бути відданим цій любові. Це може бути підсумком більш романтичних відносин. Юнаки та дівчата, які відчувають симпатію до свого партнера, відчувають близькість, прихильність і теплоту по відношенню до іншої людини, не маючи довгострокових зобов'язань. Якщо ці відносини закінчаться, то не буде відчуття сильних емоційних переживань. Але самий слабкий значимий зв'язок любові та симпатії виявлено з компонентом «пристрасть». Це може свідчити про те, що в юнацькому віці при створенні пари люди більше орієнтовані на довіру, дружбу, повагу, а не на сексуальні відносини.

УДК 159.9

Кириленко Д.М.

студ. гр. ГП-219м ЗНТУ

Кириленко Д.М.

СПРИЙНЯТТЯ ЛЮБОВІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Любов – це одне з понять, визначення якого викликає безліч труднощів у дослідників, починаючи з психоаналізу (інстинкт, афект тощо), до сучасної соціальної психології. Психологічна сутність даного феномена не розкрита до теперішнього часу. У вітчизняній академічній психології феномену любові до недавнього часу приділялася лише незначна увага, більшість дослідників займали позицію агностицизму щодо даного психологічного явища. В останні десятиліття відбулися значні зміни соціальної ситуації в Україні: спостерігається сексуальна розкутість молодого покоління, але потреба в любові і відносинах, заснованих на ній, не слабшає. Також неясно, чому при сильній прив'язаності до партнера, кохання не завжди приносить задоволення і щастя, радість життя. Відкриті залишаються проблеми взаємності і не взаємної любові, її негативних наслідків («нещасливої любові»). Любов позитивно впливає на процес особистісного самовизначення в ранній юності (М. Клей, І. С. Кон), є мотивом вибору шлюбного партнера в молодості (В.В. Бусаров). Потреба в любові й інтимності зберігається у людини протягом усього життя (Е. Еріксон, А. Маслоу). Таким чином, любов є одним з факторів особистісного розвитку людини, служить способом встановлення емоційних стосунків з оточуючими, підтримує інститут шлюбу. У зв'язку з цим у сучасному суспільстві особливу важливість і актуальність набуває

вивчення психологічних особливостей прояву і переживання любові у дівчат та юнаків.

У даній роботі ми розглядаємо феномен любові по відношенню до осіб протилежної статі (партнерам) в юності. Любов – це складний і багатоаспектний феномен, в якому виділяють наступні складові: еротична і сексуальна (З. Фрейд), ціннісно – смислова (С.Л. Рубінштейн, В. Франкл), когнітивно-поведінкова (Р. Стернберг), емоційно-поведінкова (Ф. Шейвер), онтогенетична (Е. Еріксон), процесуальна (Л.Я. Гозман). На основі аналізу поглядів на любов у вітчизняній і зарубіжній психології, ми можемо сформулювати наступне розуміння любові як потреби будувати особливі відносини з партнером. Любов – це інтимне, інтенсивне, напружене і відносно стійке відчуття суб'єкта, поєднане з сексуальним потягом. Воно відчувається по відношенню до іншої людини (партнеру), викликає бажання бути з ним, заклопотаність його благополуччям, детермінує поведінку по відношенню до нього.

Для того, щоб виявити уявлення випробуваних про кохання було застосовано спрямований асоціативний експеримент. В анкеті запропоновано за допомогою 5 іменників описати кохання, відповідаючи на запитання «Що для вас є кохання?» (для визначення когнітивної компоненти сприйняття любові), 5 прикметників – «Яке ваше кохання?» (для визначення емоційного компоненту сприйняття кохання) та 5 дієслів «Що робить кохання?» (для визначення діяльнісного аспекту сприйняття любові). Для вирішення того ж завдання було застосовано проєктивні тематичні оповідання на теми «Як я зрозумів (зрозуміла), що кохаю», «Як я зрозумів (зрозуміла) що кохають мене?». Випробуваним пропонувалося описати ситуації, в яких вони зрозуміли, що кохають та коли зрозуміли, що їх кохають. Для визначення характеру взаємин: кохання чи симпатія застосовано опитувальник «Шкала любові і симпатії» (З. Рубін, модифікація Л.Я. Гозман, Ю.Е. Альошина). Методика містить дві шкали: шкалу любові та шкалу симпатії, а також визначає загальний рівень емоційних відносин в діаді. Для з'ясування рівня близькості-відчуженості (злиття-відокремлення) у взаєминах і особливостей партнерських відносин використано проєктивний тест «Кола взаємовідносин» Т.В. Рум'янцевої. Тест «Кола взаємин» являє собою графічний спосіб вираження людиною своїх взаємовідносин з іншою людиною. Обробка та інтерпретація результатів методики «Кола взаємовідносин» тісно пов'язані з поняттями диференціації «Я», динамікою розвитку взаємин у парі, рівнем сумісності. Ключовими показниками змістовного аналізу результатів виконання тесту є наступні:

- відстань між колами;
- величина кіл.

Було виявлено, що стать опитуваних впливає на тривалість стосунків, сприймання любові як стосунків, що активізують, тип ставлення до партнера

та значущість себе у порівнянні з партнером. Дівчата та хлопці по різному розуміють любов, це підтверджується проведенням асоціативним експериментом та отриманими результатами. Визначено, що любов для більшості дівчат є: взаємини; для хлопців: почуття, радість. Дівчата більш диференційовано відносяться до стосунків, а от хлопці більш орієнтовані на емоційність. При виявленні асоціацій на запитання «Яка ваша любов?» ми отримали наступні результати: більшість хлопців вважають, що вона: щира та взаємна, дівчатам більш притаманна любов така як: взаємна, романтична. Хлопці вважають, що любов зближує та допомагає, дівчата – що любов окрилює та підтримує.

Завдяки методиці «Кола взаємин» (автор Рум'янцева) було виявлено сприйняття досліджуваними своїх стосунків із партнером. Найбільш розповсюджений у юнаків та дівчат перший тип, який свідчить про низьку емоційність стосунків між партнерами. Юнаки у своїх відношеннях з дівчиною вважають себе значимішими, частіше, ніж дівчата в стосунках з хлопцями. Половина опитаних юнаків та дівчат позначили свої стосунки як рівноправні.

Почуття до свого партнера усвідомлюються як кохання мають наступні риси: відкритість, повага, залежність, довіра та тяжіння до партнера. Коли закохуються хлопці, то по відношенню до дівчини вони відчують в більшості притягання та залежність, а от дівчата відчують, що кохають коли в них з партнером є розуміння, відкритість, допомога довіра та залежність.

Більшість юнаків та дівчат закохується з першого погляду. Також, вони розуміють, що кохають, коли в них існує потреба в їхньому партнері, тобто вони не можуть без нього обходитися в своєму повсякденному житті. Знання того, що вони відкриті своїм партнерам, та того, що партнери відкриті їм, є ознакою того, що вони кохають. Розуміння почуттів партнера як кохання спирається на відчуття відкритості в свою адресу. Більшість юнаків та дівчат зрозуміли, що їх люблять після подолання сварок, коли партнер прагнув наладити стосунки.

УДК: 316.6+316.36-042.3: 316.33

Григорьева М.В.

студ. гр. ГП-220 ЗНТУ

Григорьева М.В.

ПРОГРАММА ИССЛЕДОВАНИЯ ДИНАМИКИ ОБРАЗА СЕМЬИ В ПЕЧАТНЫХ СМИ

Современное украинское общество столкнулось с тяжелыми последствиями радикальной трансформации в политической, экономической и социальной сферах. Возникли новые модели поведения в обществе, изменился повседневный образ жизни украинцев, страна разобщи́лась, разделившись на

богатых и бедных, нарушено нормальное функционирование основных институтов общества, ослабла социальная ответственность.

Отсутствие в обществе четких нравственных ориентиров, распад традиционной морали напрямую сказались на институте семьи и брака. Демографический кризис, состоящий из ряда тяжелых и опасных социальных последствий, является не только национальной бедой, но и прямой угрозой национальной безопасности.

Формирование ценностных установок семьи происходит не без участия средств массовой информации. Жизнь современного человека немыслима без масс-медиа, т. к. они помогают ему ориентироваться в обществе, пополнять собственные знания, укреплять социальные связи, повышать личные и профессиональные качества.

На основании этого мы решили исследовать динамику образа семьи. СМИ, реклама, популярные передачи, художественные фильмы транслируют определенные ценностные установки в отношении института семьи и брака. Эти установки не могут не влиять на семейно-брачное поведение. Современные медиапродукты, ориентируют человека на гедонистический образ жизни, потребительское отношение к жизни. На этом фоне происходит девальвация образа традиционной семьи.

В работе составлена схема контент-анализа исследования динамики образа семьи в печатных СМИ. Образ семьи на страницах периодических изданий довольно частое явление. Исходя из того, что изменилось отношение к происходящим семейно-демографическим процессам попытаемся сделать анализ публикаций за 1982 и 2012 годы периодического издания «Комсомольская правда».

Актуальность исследования определяется необходимостью дальнейшей разработки теоретических аспектов проблемы динамики образа семьи в СМИ. С помощью данного исследования можно проследить динамику общественного мнения в вопросах семьи. И, таким образом, проследить конфликт поколений.

Контент-анализ (от англ. «содержание» и греч. «разложение, расчленение») – формализованный количественный метод анализа документов. Перевод в количественные показатели массовой текстовой или фонетической информации с последующей статистической ее обработкой. Характеризуется большой строгостью, систематичностью. Объектом контент-анализа может быть содержание различных печатных изданий, радио- и телепередач, кинофильмов, рекламных сообщений, документов, публичных выступлений, материалов анкет.

Включает в себя: выделение системы опорных понятий (категорий анализа); отыскание их индикаторов – слов, словосочетаний, суждений и т. п. – (единиц анализа); статистическую обработку данных.

По сути, контент-анализ предполагает перевод качественно представленной информации на язык счета.

Разработка программы анализа материала:

В начале нашего исследования мы выделили категории анализа. Категории анализа – это ключевые элементы исследовательской концепции, смысловые единицы, выраженность которых подлежит регистрации в соответствии с поставленной целью. Главное, чтобы список категорий был предельно исчерпывающим, а также давал возможность однозначного соотнесения той или иной части текста с конкретной категорией.

В качестве категорий для исследования были выбраны принятые в психологии характеристики семьи: функциональность/дисфункциональность, ролевая структура, социальное окружение. Содержание категорий представлено следующими подкатегориями.

Функции семьи: репродуктивная, хозяйственно-бытовая, регенеративная, сфера первичного социального контроля, образовательно-воспитательная, рекреативная, духовного общения, социально-статусная, психотерапевтическая, интимно-сексуальная.

Дисфункции семьи прямо противоположны функциям семьи.

Ролевая структура семьи: супруги, мать/жена, отец/муж, ребенок, сестра, брат, бабушка, дедушка, тетя, дядя.

Социальное окружение: друзья, общественная организация, рабочая организация, образовательные учреждения: дошкольные, школа, Вуз, городская громада и местная власть, государство, международные организации).

Помимо того, необходимо учитывать, что категория может быть представлена в тексте различными по знаку единицами анализа. Например, в отрицательной (критической), нейтральной или же положительной форме. Разумеется, количество вариантов такого рода отношений бывает и более разнообразным. В нашей работе выделены положительные или отрицательные оценки роли.

Кодировочная матрица представляет собой таблицу, удобную для регистрации первичных результатов исследования. Составлена она в Excel для удобства счета первичных результатов.

Контент-анализ позволяет создать картину, которая создается в обществе посредством СМИ. Поэтому все определения контент-анализа подчеркивают его объективный характер. Объективность при этом трактуется так: «Каждый шаг может быть произведен только на основе явно сформулированных правил и процедур». Поэтому важным проверочным механизмом становится повторяемость результатов при использовании одного и того же материала разными исследователями. Таким образом, контент-анализ является довольно точной исследовательской техникой. Однако при этом необходимо понимать возможности и границы применимости метода.

ШЛЮБНІ ТА РЕПРОДУКТИВНІ УСТАНОВКИ МОЛОДІ

У сучасному суспільстві спостерігається тенденція до переваги спільного життя без офіційного укладення шлюбу, тобто до цивільного шлюбу, під яким розуміється співжиття, фактичні шлюбні відносини без офіційної реєстрації. Модель майбутніх сімейних відносин формується в перші два роки сімейного життя. Установлено, що на формування шлюбних та сімейних установок впливають: вік, сімейний стан, рівень освіти та прибутків, виховання, взаємозв'язки між членами родини, у якій виховувалась особа.

Нами було проведено дослідження, направлене на вивчення особливостей репродуктивної поведінки в консенсуальному (цивільному шлюбі). У вибірку емпіричного дослідження увійшло 32 дівчини та 31 хлопець у віці від 18 до 25 років.

Мета дослідження: виявити особливості ставлення до дітей, як прояву репродуктивної поведінки, в залежності від ставлення до цивільного шлюбу у сучасної молоді.

У ході дослідження було виявлено, що громадянський шлюб більшою кількістю опитаної молоді сприймається як відносини, що не освячені ні церквою, ні державою.

В цілому ми можемо спостерігати, що більшість сучасної молоді вважає консенсуальний шлюб як прийнятну форму відносин, і позитивно відносяться до такої форми стосунків, що підтверджує, що цивільний шлюб є досить поширеною формою проживання серед молоді. Більшість опитуваних вважають, що в консенсуальному шлюбі головне перевірити сексуальну сумісність.

Реєстрація шлюбу у випадку народження дитини обов'язкова, що говорить про серйозність відношення до дітей та про їх значущість у житті молоді. Основна умова узаконення шлюбу – упевненість партнерів у міцності шлюбу, що свідчить про те, що молоді люди прагнуть об'єднати своє життя з партнером назавжди. Для них має велике значення упевненість у майбутньому, стійкість та стабільність сімейного життя, а матеріальне положення при цьому не грає великої ролі.

Суспільна думка у житті сучасної молоді не має великого значення, це говорить про інтровертний локус контролю – направленість на самого себе, на свої пріоритети та цінності.

Сприйняття батьківства залежно від прийняття, або не прийняття цивільного шлюбу серед сучасної молоді проявляється в таких якостях: товариськість, стриманість, сприйняття дитини – у категоріях слабке-сильне, важке-

легке. Тобто сучасна молодь орієнтована на дружелюбство, емоційну врівноваженість, взаємоповагу у стосунках із дітьми та розуміє діти – важка справа.

Респондентами, що ставляться до цивільного шлюбу із схваленням, діти сприймаються як «далекі». Молодь в цивільному шлюбові не готова до народження дитини.

За даними опитування можна припустити, що народження дитини в цивільному шлюбі можливо при оволодінні батьками такими якостями як емоційна стабільність (врівноваженість) та довірливість.

Більшою кількістю опитуваних визначено, що народження дитини у цивільному шлюбі неможливе.

З результатів направлено асоціативного експерименту видно, що молоді люди з недовірою сприймають консенсуальний шлюб, вони характеризують його як безвідповідальний, нестійкий, сумнівний, незаконний, ризиковий, вільний, ревнивий, неважливий, несправжній, поганий, суперечливий, що, в свою чергу, впливає не негативне ставлення до народження дитини в цивільному шлюбі.

Щастя буде лише в шлюбі – так вважають опитувані. Можна стверджувати, що бути впевненими у собі, мати певний статус по відношенню до дитини та один до одного молоді люди можуть лише в шлюбі.

УДК 159.9

Сівер В.О.¹, Семенцова О.М.²

¹студ. гр. ГПЗ-229 ЗНТУ

²старш. викл. ЗНТУ

Сівер В.О., Семенцова О.М.

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ ЗОРУ

У наукових дослідженнях спостерігається значне різноманіття підходів, щодо визначення поняття «спілкування». Спілкування у вітчизняній психології розглядається в якості однієї з основних умов розвитку дитини, важливого чинника формування її особистості, провідного виду діяльності, спрямованого на пізнання та оцінку себе в процесі взаємодії з іншими людьми (Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, М.І. Лісіна, В.С. Мухіна, А.Г. Рузская, О.О. Смирнова, Д.Б. Ельконін).

Особливого значення спілкування набуває для дітей з вадами зору, оскільки порушення діяльності зорового аналізатора (первинний дефект) призводить до виникнення вторинних відхилень в розвитку дитини. У дітей з вадами зору сприйняття дійсності здійснюється через призму власного дефекту, що безумовно впливає на їх взаємодію з дорослими та однолітками. Тобто, важливо створити такі умови розвитку спілкування, при яких дитина з вада-

ми зору відчувала би себе комфортно, треба допомогти освоїти достатньо широке коло відносин, які необхідні їй для успішної соціальної адаптації у суспільстві. Але в науковій літературі найбільш повно представлені матеріали з питань діагностики спілкування та корекційної роботи з дітьми, які мають важкі форми порушення зору. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що проведені дослідження не в повній мірі охоплюють проблеми розвитку спілкування дітей старшого дошкільного віку зі зниженим зором. Тому дослідження особливостей спілкування у дітей цієї категорії є досить актуальним.

Метою даної роботи є визначення специфіки міжособистісних стосунків та дослідження особливостей спілкування дітей зі зниженим зором. У дослідженні взяло участь 30 дітей старшого дошкільного віку, які відвідували спеціалізований дошкільний навчальний заклад № 146 м. Запоріжжя компенсаторного типу (для дітей з вадами зору) та 30 їх нормально розвинених однолітків. Всіх вихованців спеціалізованого дошкільного закладу, незважаючи на значний діапазон зорових захворювань, серед яких найпоширенішими були – гіперметропія, міопія, амбліопія та косоокість (збіжна, розбіжна, акомодацийна), можна віднести до групи дітей зі зниженим зором. Діти з важкими формами порушення зору не брали участь у дослідженні.

Процес спілкування та характер міжособистісних стосунків дітей зі зниженим зором, як показали результати дослідження, має свою специфіку у порівнянні з їх нормально розвиненими однолітками. Спостереження за поведінкою дітей зі зниженим зором у різних видах діяльності (предметно-практичної, ігрової) свідчать про те, що вони в процесі спілкування з однолітками та дорослими набагато гірше володіють невербальними засобами спілкування. В процесі взаємодії майже не користуються виразними рухами, жестами, мімікою. За результатами дослідження встановлено загальну тотожність соціально-перцептивних здібностей у дітей з нормальним та порушеним зором, яка визначає наявність потенційних можливостей оволодіння невербальними засобами комунікації дошкільниками зі зниженим зором в умовах спеціально-організованого корекційного навчання.

Діти з порушеннями зору прагнуть до спілкування та активної взаємодії з оточуючими, але, не маючи достатньої кількості комунікативних засобів та навичок, досвіду комунікативної діяльності, не можуть реалізувати власну потребу в спілкуванні. Це призводить до того, що діти 6–7 років з зоровою патологією спілкуються з однолітками найчастіше в процесі ігор організованих дорослими (за допомогою ігрових дій та при участі дорослих). Діти даної категорії рідше, ніж їх нормально розвинені однолітки за власною ініціативою вступають в контакт з партнером, однак, активно відгукуються на прохання дорослого поспілкуватися.

Для дітей старшого дошкільного віку характерною є тенденція до підвищеної самооцінки, а у дітей з порушеннями зору за результатами дослі-

дження відзначається тенденція до заниженої самооцінки при оцінці себе іншими людьми (дорослими та однолітками). Невпевненість дітей у власній цінності для інших людей не дозволяє їм у повній мірі задовольняти власні комунікативні потреби та призводить до порушень розвитку їх потребнісно-мотиваційної сфери.

Таким чином, сенсорна недостатність при порушеннях зору ускладнює процес взаємодії та спілкування з оточуючими людьми. Порушення процесу спілкування у дітей зі зниженим зором призводять до обмеження соціальних контактів та, як наслідок, обумовлюють недостатній рівень розвитку комунікативної діяльності. Наявність специфічних особливостей розвитку спілкування у дітей зі зниженим зором зумовлює доцільність здійснення корекційної роботи з ними з цього питання.

УДК 159.9

Дейнека К.М.

студ. гр. ГПЗ-228м ЗНТУ

Дейнека К.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ДО ВАГІТНОСТІ

Останнім часом увагу дослідників все більше привертає проблема вивчення психологічних особливостей вагітної жінки, зокрема, особливості її психоемоційної сфери.

До того ж, дослідження останніх десятиріч свідчать про те, що від психоемоційного стану вагітної багато в чому залежить фізіологічний перебіг гестації та пологового акту, а також стан плода та новонародженого. Крім того, психоемоційний стан жінки під час вагітності, віднесено до числа факторів, які визначають психічний розвиток дитини на ранніх етапах онтогенезу.

Тому, якщо взяти до уваги те, що одним з головних завдань соціуму є відтворення здорового, та генетично міцного потомства, то актуальність теми адаптації до вагітності загострюється особливо сильно.

Мета дослідження: виявити особливості перебігу вагітності в залежності від рівня тривожності та переважаючих емоційних станів.

Було проаналізовано психологічні особливості протікання вагітності та формування материнської сфери.

Методами дослідження стали: аналіз наукової та методичної літератури, психодіагностичні процедури, статистичний аналіз, індивідуальне інтерв'ю, анкетування.

Практична значимість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути застосовані в роботі практичного психолога в сфері перинатології, в індивідуальному та сімейному консультуванні пар, очікуючих на появу дитини.

Вагітність є кризовим етапом у онтогенезі особистісного розвитку жінки, який характеризується глибокими психологічними й соматичними змінами.

До того ж з позиції психології більш доцільним, та вірним є визначення синдрому вагітності, як нового психогенного стану, що обмежений певним періодом часу, який починається не в день зачаття, а при усвідомленні жінкою свого нового становища, і закінчується не пологами, а в момент «пігмаліонізації» своєї дитини. Емпіричне дослідження емоційного стану вагітних жінок із ускладненим перебігом вагітності проводилося як в групі госпіталізованих жінок («ускладнена вагітність») – 25 осіб, так й в групі в цілому адаптованих («вагітність без ускладнення») – 25 осіб.

За результатами нашого дослідження значущого зв'язку між переважаючим емоційним фоном і характером перебігу вагітності виявлено не було.

За результатами дослідження рівня тривожності під час вагітності ми маємо такі дані:

- рівень ситуативної тривожності у жінок з групи «вагітність без ускладнення» є вище за рівень ситуативної тривожності вагітних з групи «ускладнена вагітність». Жінки, які перебувають під наглядом лікарів, відчують себе більш захищеними, та впевненими, що відображається на загальному рівні ситуативної тривожності.

- рівень особистісної тривожності у порівнянні двох груп досліджуваних залишається на середньому рівні і статистичної значущості не має.

За результатами дослідження самопочуття, активності та настрою ми дійшли висновку, що статистично значущий зв'язок є між загальним самопочуттям та настроєм вагітних.

За нашими підрахунками самий значущий зв'язок між самопочуттям і настроєм є у першому триместрі.

Таким чином, гіпотеза про наявність зв'язку між негативним емоційним станом і характером перебігу вагітності підтвердилась частково.

УДК 159.9

Бондаренко Ю.С.¹, Семенцова О.М.²

¹студ. гр. ГПЗ-229 ЗНТУ

²старш. викл. ЗНТУ

Бондаренко Ю.С., Семенцова О.М.

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДОШКІЛЬНИКІВ

В наш час важливість сім'ї як інституту виховання обумовлена тим, що в ній дитина знаходиться протягом значної частини свого життя, і по тривалості впливу на особистість жоден з інститутів виховання не може зрівнятися з нею. Умови сімейного виховання, а саме характер стосунків у сім'ї, взаємо-

266

дія батьків з дитиною, впливають на формування поведінкової сфери, спрямовують тенденції розвитку особистості дитини.

Актуальність цього дослідження зумовлена й соціальною значимістю проблеми агресії, жорстокості і насильства в умовах сучасного суспільства. Дана тема широко обговорюється в засобах масової інформації, в наукових публікаціях, літературних творах. Психологами, педагогами та батьками відзначається істотне зростання кількості дітей схильних до агресії, що є чинником ризику їх протиправної поведінки в майбутньому. Поведінка в дитинстві дозволяє, на думку багатьох дослідників, досить надійно передбачати поведінку в зрілі роки (А. Бандура, Р. Берон, А. Берковіц, Г. Корнадт, А. Реан, Д. Річардсон, З. Фрейд, Е. Фромм). Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження визначив, що існує нерозривний взаємозв'язок виховання та вікових особливостей агресивної поведінки у дітей дошкільного віку. Так як саме в цьому віці, діти бажають бути схожими на своїх батьків і несвідомо їх наслідують. В зв'язку з цим вивчення причин, механізмів прояву різних форм агресивної поведінки, корекція ранніх проявів агресивності, навчання адекватним соціальним навичкам міжособистісного спілкування у дошкільному віці є актуальною і нагальною проблемою сучасної психологічної науки.

Метою дослідження, у якому прийняло участь 33 вихованця Запорізького дитячого садка № 145 «Дружна сімейка» разом з батьками, є дослідження впливу психологічних особливостей сімейного виховання на прояви агресивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку.

Прояви агресивної поведінки у дітей старшого дошкільного віку досліджувались за методикою «Малюнок неіснуючої тварини» та за тестом «Казка». Аналіз результатів дослідження за двома методиками дозволив визначити групу дітей з вираженими агресивними тенденціями у поведінці. Характерними рисами та особливостями поведінки даної групи дітей були погана пристосовність, підвищена конфліктність, нездатність до конструктивної взаємодії, страх, тенденція до захисту та невдоволеність собою.

Аналіз результатів дослідження за методикою Едмонда Ейдемільлера і Віктораса Юстицкиса «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ) дозволив визначити особливості порушень сімейного виховання. Відповідна особливість стилю сімейного виховання діагностувалась, якщо число балів, що було нараховане за відповіді батьків досягало або перевищувало діагностичне значення. За результатами дослідження за цією методикою, у 13 сімей (39,4%) з 33, не виявлено порушень процесу виховання дитини. У інших 20 сімей виявлено такі порушення сімейного виховання: гіперпротекція у 2 осіб (6,1%), потураюча гіперпротекція – 9 осіб (27,3%), недостатність вимог-заборон, вимог-обов'язків і мінімальність покарань – 8 осіб (24,2%), домінуюча гіперпротекція у 1 особи (3%).

Причинами цих порушень є: виховна невпевненість батьків, яка виявлена у 6 осіб (18,2%), фобія втрати дитини – 1 особа (3%), проекція на дитину власних небажаних якостей – 5 осіб (15,2%), розширення сфери батьківських почуттів – 4 особи (12,1%), нерозвиненість батьківських почуттів – 1 особа (3%), зрушення в установках батьків по відношенню до дитини залежно від її (дитини) статі – 2 особи (6,1%).

Отримані за методикою АСВ дані дозволяють зробити висновок, що головним порушенням процесу виховання дітей є потураюча гіперпротекція, причиною якої є виховна невпевненість батьків та проекція на дитину власних небажаних якостей. Висунута на початку дослідження гіпотеза про те, що сімейне виховання дітей дошкільного віку значно впливає на виникнення, розвиток і закріплення агресивної поведінки статистично підтверджена.

На основі отриманих даних планується розробка системи заходів, щодо зниження агресивної поведінки у дітей дошкільного віку та гармонізації дитячо-батьківських стосунків.

УДК 316.6

Шнурченко А.О.

студ. гр. ГП-210 ЗНТУ

Шнурченко А.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТОСУНКІВ СПОРІДНЕНOSTІ У ПСИХОЛОГІЇ

Одна з сучасних тенденцій розвитку суспільства полягає в поширенні нуклеарних сімей, таких які складаються з подружжя та їх дітей. Тому розширені сім'ї дедалі менше цікавлять дослідників. Але саме розширена сім'я має довшу історію існування. Саме в такій сім'ї формувались потужні стосунки спорідненості, соціально-орієнтована особистість людини. Тому дослідження стосунків спорідненості важливо для розуміння психології сучасної людини.

Широко відомі роботи з проблеми родинних відносин, стосунків спорідненості Федотова А.Ю., Шнейдер Л.Б., Сіляєвої Є.Г., Шилова І.Ю., Кравченко А.І., Дружиніна В.Н., Ейдемільера Е.Г., В.В. Юстицька.

Значний емпіричний матеріал з проблеми спорідненості накопичений за кордоном. Її досліджували М. Годельє, А. Моруа, Л.Г. Морган.

Родинні відносини можна розглядати як стосунки між братами і сестрами у звичайній родині, а також між батьками, дітьми та іншими родичами у розширеній сім'ї з приводу реалізації ними сімейно-родинних ролей.

За Сіляєвою Є.Г стосунки спорідненості визначають такі типи сімей: простий, нуклеарний, складний, розширений. Тіпологізуючи сімейні структури, слід зазначити, що найпоширенішими в сучасних урбанізованих агломераціях є нуклеарні сім'ї, що складаються з батьків і дітей, тобто з двох поколінь.

Інший автор Шилов І.Ю. розглядає поняття про спорідненість як нерозривно зв'язане з поняттям про походження. Родичами є люди, пов'язані походженням. Існують дві форми такого зв'язку: перша – це зв'язок між людьми, з яких один відбувся від іншого, друга – зв'язок між людьми, які походять від одного і того ж предка. У першому випадку люди просто пов'язані походженням, у другому – спільністю походження.

Так само спорідненість розглядали автори інших наук, так в рамках соціології Волков Ю.Г. та Мостова І.В. описували спорідненість як сукупність соціальних відносин, заснованих на кровних зв'язках, шлюбі та спеціальних правових нормах.

Осипова Г.В. описувала родинні зв'язки як саме універсальне з усіх людських відносин, засноване на кровних узах, шлюбі чи усиновленні.

Інше трактування поняттю родинні зв'язки дала автор Макейчик А.А.:

Родинні зв'язки – вид міжособистісних і соціально-групових відносин, а також почуттів, норм, цінностей, заснованих на спільності походження, шлюбі, породженні, усиновленні.

Родинні зв'язки – зв'язки між людьми, заснований на походженні однієї особи від іншого (прямі родинні зв'язки), або різних осіб від спільного предка, а також на шлюбних сімейних відносинах. Люди, пов'язані родинними відносинами, називаються родичами.

Розширена сім'я – це складені сім'я, що складається з батьківської і новоствореної сімей та включає в себе кілька поколінь, що проживають спільно. (Кравченко А.І.).

Дружинін В.Н. доходить висновків, що є загальні тенденції, пов'язані з положенням дитини в сімейному сузір'ї. Різне становище людини у своїй сімейній системі має особливий сенс в її розвитку і наступних сімейних взаєминах, спілкуванні, діяльності, у формуванні мотиваційних та інструментальних якостей особистості.

В. Таман виявив тенденцію відтворювати в своїй новій сім'ї місце, яке людина займала серед братів і сестер. Наприклад, старший брат, у якого була молодша сестра, створює стійкий союз з жінкою, у якої був старший брат. За статистикою розлучень комплементарний шлюб є найбільш вдалим. Найгірший прогноз шлюбу між особами, які були єдиними дітьми в сім'ї. Помічено, що в тому випадку, якщо в батьківській сім'ї не було контактів з однолітками, дорослі чоловік і жінка будуть шукати в партнері риси батька і матері.

УДК 32

Арабаджиев Д.Ю.

канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

Арабаджиев Д.Ю.

ДЕТЕРМІНАНТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО МОНІТОРИНГУ ЗА ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ В УКРАЇНІ

Поняття «політична система суспільства» увійшло в науковий обіг порівняно недавно. Серед важливих причин, що спонукали до його впровадження та широкого використання, було прагнення дати цілісне уявлення про політику і політичне життя суспільства.

Дотепер у науковій літературі побутують різні погляди, як на тлумачення поняття «політична система» суспільства, так і на сутність цього феномена. Надаючи визначення політичної системи, О.В. Бабкіна та В.П. Горбатенко стверджують, що політична система – це інтегрована сукупність відносин влади, суб'єктів політики, державних та недержавних соціальних інститутів, покликаних виконувати політичні функції щодо захисту, гармонізації інтересів соціальних угруповань, спільнот, суспільних груп, забезпечувати стабільність і соціальний порядок у життєдіяльності суспільства.

Політична система виступає як одна з частин або підсистем суспільної системи. Вона взаємодіє з іншими її підсистемами: соціальною, економічною, ідеологічною, етичною, правовою, культурною тощо. Політична система конкретного суспільства визначається його класовою природою, соціальним устроєм, формою правління, типом держави, характером політичного режиму тощо.

Політичну систему держави необхідно відрізнити від самої держави. Політична система складається з формальних і неформальних структур, що різним чином співвідносяться з державою. Структура політичної системи будь-якого суспільства включає в себе державу та її органи, політичні партії, суспільні організації та рухи, інші об'єднання громадян у поєднанні з нормативно-правовою основою й політичною ідеологією. Кожний з названих компонентів реалізує свої цілі, завдання й функції, використовуючи власні специфічні методи, форми і засоби.

Зважаючи на те, що сучасні політичні системи (серед яких і політична система нашої країни) розвиваються в умовах демократизації, зрозумілим є зростання інтересу до питання діяльності громадських організацій та інших інститутів громадянського суспільства і їх ролі в політичних системах. Адже збереження функцій і повноважень інститутів самоорганізації та самодіяльності громадян, тобто громадських організацій, визначають ступінь розвиненості громадянського суспільства і сприяють розвитку демократії й підви-

щенню рівня політико-правової культури соціуму на всіх етапах розвитку держави в будь-якій країні.

У роботах класиків соціологічної думки М. Вебера, Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, А. де Токвіля дається уявлення про соціальні інститути і організації, групи інтересів і групи тиску. До них примикають роботи Е. Арато, Р. Арона, А. Лейпхарда, Ю. Габермаса та інших дослідників, які аналізують проблему підвищення ролі громадянського суспільства як континууму громадських організацій на прикладі країн Заходу.

На роль об'єднань громадян в політиці особливу увагу звертали американські дослідники – і це не дивно, адже, як зауважував А. де Токвіль, саме американці змогли винести максимальну користь із права створювати об'єднання.

Теорії груп розвивали численні американські дослідники. Так, А. Бентлі стверджував, що об'єктом політологічного вивчення повинні бути не законодавчі норми і формальні моменти політичної організації суспільства, а дії людей, що добровільно об'єдналися в групи, направлені на досягнення політичних цілей.

Д. Трумен визначив політичний процес перш за все як «процес групової конкуренції в боротьбі за владу над розподілом ресурсів», а саме суспільство – як множинність груп, що взаємодіють одна з одною.

Сутність демократії полягає в здатності громадян замінити один уряд на інший і тим самим захистити себе від ризику перетворення політиків в незмінну силу. Демократія є механізмом, який дозволяє виразити прагнення простих людей, залишаючи здійснення політики в руках тих, хто володіє необхідним досвідом та кваліфікацією.

В демократичній політичній системі громадяни беруть участь у виборах, здійснюючи своє пряме волевиявлення, а уряд усвідомлює необхідність проведення чесних і прозорих виборів як підтвердження легітимності своєї влади.

Громадські організації в даному випадку відіграють потрійну роль, забезпечуючи неухильну реалізацію прав перших, попереджуючи будь-які спроби впливу на процес з боку других та одночасно гарантуючи чесність і прозорість виборчого процесу.

В сучасному українському суспільстві триває процес становлення громадських організацій, їх інституційний розвиток, рівень якого дозволяє говорити про зміцнення організаційних можливостей для впливу на різні сфери життя суспільства і на політичну сферу зокрема.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК УМОВА СТАНОВЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Децентралізація як процес регіонального розвитку в Україні розглядається в контексті дослідження оптимізації розподілу функцій управління. Шляхом децентралізації здійснюється передача повноважень від центральних органів державної влади до регіональних, що дозволяє привести послуги, які надає держава, у відповідність із потребами і запитами населення.

Розвиток процесу децентралізації вимагає системного підходу до відносин між центральними та регіональними органами влади; який дозволяє аналізувати стан і динаміку в балансі відносин між адміністративно-територіальними рівнями. Центральні органи влади являють собою підсистему загальнодержавного контролю й керування. У цієї підсистеми є свої імперативи – цілісність території держави, забезпечення єдиної загальнодержавної політики. Децентралізація спрямовується на створення управлінської вертикалі, що пронизує всі адміністративно-територіальні рівні та забезпечить їх чітку субординацію.

Досягнення збалансованості між двома системами виконавчої влади має стати основою поліпшення функціонування органів місцевої державної влади, що є важливою складовою всіх органів державної влади. Плідна взаємодія обох систем виконавчої влади має стати основою для оптимального функціонування загалом системи виконавчої влади в регіонах, що позитивно вплине на дієздатність механізму держави як організаційної основи унітарного державного устрою України.

Процес децентралізації є дієвим та ефективним, він визначається формулою «менше етатизму – менше сепаратизму». Політична емансипація регіонів приводить до того, що території одержують від держави більше високий рівень автономії, але в обмін на відмова від сесесії, на збереження державної єдності й загальних правил політичної гри.

Децентралізація влади є процесом розподілу повноважень щодо здійснення функцій і завдань держави як по горизонталі, так і по вертикалі. При цьому форми децентралізації можуть бути різними.

Для децентралізації правовий фундамент закладає Конституція держави, в якій визначається адміністративно-територіальний поділ держави, конституційний статус територіальних одиниць, володіння чи неволодіння ними частиною суверенітету, ступінь автономності, сфери компетенції рівнів влади.

Проте потреба в децентралізації політичної організації в Україні відчувається на двох основних напрямках. Перерозподіл повноважень у рамках

вертикалі органів державного управління. Цей процес має відбуватися в напрямку посилення впливу регіональних органів влади у сфері планування і використання ресурсів території. Це припускає зміну складу коштів на користь регіонів, що централізовано перерозподіляються через систему державного бюджету. Регіони мають отримати право проводити самостійну політику у сфері економічного розвитку території. Це право має бути доповнене їх можливістю формувати фонди розвитку регіону за рахунок коштів, що збираються на їхній території у вигляді податків.

Перехід до децентралізації – глобальний зсув влади, що звільняє індивіда від державної опіки і дозволяє будувати демократію знизу догори. Оскільки для процесу демократичного розвитку дуже важливий зворотний зв'язок між владою і людиною – поінформованість громадян про дії влади та поінформованість влади про реальні потреби конкретного громадянина, то природно, що здійснити це найлегше на базовому рівні влади – місцевому, де громадяни і представники влади живуть поруч. Отже, децентралізація влади є необхідною складовою процесу регіонального розвитку.

УДК 316.74:378

Дубініна Я.П.

старш. викл., ЗНТУ

Дубініна Я.П.

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УПРАВЛІННІ ВНЗ

В умовах демографічної кризи, зменшення чисельності випускників загальноосвітніх шкіл, а також скорочення державного фінансування освіти спостерігається достатньо висока конкуренція вишів у боротьбі за споживачів освітніх послуг. У цій ситуації перемогти в конкурентній боротьбі можуть тільки ті освітні організації, які активно використовують інструменти маркетингу: постійно вивчають попит і пропозицію, збалансовано формують портфель освітніх послуг, пропонують адекватні платоспроможному попиту і якості послуг ціни, здійснюють гнучку комунікаційну політику. Отже, для функціонування в умовах ринку й конкурентної боротьби вищим освітнім установам необхідно враховувати у своїй роботі зовнішні умови й співвідносити їх зі своїми можливостями, а одним з діючих механізмів погодження зовнішніх політичних, соціально-економічних і внутрішніх умов організації у світовій практиці визнано маркетинг.

Маркетинг особливо актуальний для системи вищої освіти, оскільки здатний допомогти у вирішенні загострених протиріч між кризовим станом економіки і високими темпами зростання сфери освіти, між попитом і фактичною пропозицією освітніх послуг, між державною і недержавною освітою, визначи-

ти раціональні пропорції між гуманітарними та технічними спеціальностями, потребами народного господарства та випуском фахівців освітніх установ.

Маркетингові дослідження основних шляхів, напрямків і механізмів змін у системі вищої освіти покликані дати відповідь на такі питання методологічного та прикладного характеру: якою мірою існуюча система вищої освіти відповідає потребам людини, суспільства і держави?, що є стимулом і мотивом для отримання вищої освіти представниками різних соціальних груп?, які є перспективи і тенденції щодо розвитку потреб в освіті суб'єктів – представників різних категорій?, якою мірою ринок вищої освіти (країни, регіону), що існує і розвивається, здатний задовольнити ці потреби?, якими є методологічні підстави визначення освітнього замовлення?

Даний перелік, безумовно, не вичерпує актуальних питань соціології освіти. У ньому зафіксована лише проблемна ситуація, оскільки розвиток освітньої потреби і її задоволення здійснюється в режимі ринку. Таким чином, як ми вважаємо, маркетингові дослідження є теоретичним і прикладним інструментом управління як усією системою освіти (у межах країни, регіону), так і діяльністю окремого вищого навчального закладу, й, одночасно, здійснюють функцію прогнозу його розвитку.

На сьогоднішній день вузи реально відчули потребу в дієвих маркетингових прийомах та методах, які відповідають сучасним умовам розвитку ринку освітніх послуг та дозволяють формувати свою стратегію і забезпечувати собі конкурентоспроможну позицію з подальшим позитивним розвитком.

Маркетингове дослідження має цільовий і замовний характер. Його мета – розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення управління в системі освіти, розвиток освітнього ринку і більш повне задоволення потреб особистості, суспільства і держави в освіті. Рекомендації маркетингових досліджень дозволяють сприяти задоволенню попиту особистості через розробку і виробництво нових освітніх послуг. У державній системі управління маркетингові дослідження є одним з інструментів, що дозволяють регулювати процес взаємодії між виробником і споживачем на освітньому ринку. Отже, результатом досліджень маркетингу є конкретні розробки й результати, які використовуються при виборі й реалізації стратегії й тактики маркетингової діяльності ВНЗ.

Маркетингове дослідження нами розглядається в двох аспектах – широкому й вузькому. У широкому розумінні роль маркетингових досліджень полягає не тільки (і не стільки) в фіксації проблеми, а й в розробці алгоритму її вирішення, прогнозуванні стратегії розвитку освітньої організації. У вузькому сенсі маркетингове дослідження може розглядатися як моніторинг рівня відповідності попиту і пропозиції на ринку освітніх послуг. Маркетингові дослідження – це основа для прийняття управлінських рішень.

Специфіка стратегій маркетингових досліджень, орієнтованих на задоволення потреби в освіті, полягає в наступному: для суспільства – маркетингові дослідження з'ясовують напрями оптимізації управління системою освіти; для держави – маркетингові дослідження використовуються з метою адаптації структур управління до існуючих умов; для особистості маркетингові дослідження – це можливість декларування потреб та участі у формуванні освітнього замовлення.

Можна стверджувати, що маркетинг освітніх послуг – це принципово новий напрямок в управлінській діяльності вищих навчальних закладів, який потребує наукового та прикладного обґрунтування.

УДК 316

Єрохіна Т.В.

старш. викл., ЗНТУ

Єрохіна Т.В.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З МЕДІА-ТЕРОРИЗМОМ

Вироблення стратегії протидії медіа-тероризму як явищу, що останнім часом набуло характер глобального і стало дієвим інструментом геополітики низки держав, неможливе без розуміння соціокультурних його аспектів.

Розуміючи під медіа-тероризмом цілеспрямоване залякування людини, групи людей, соціальної маси шляхом викликання та поширення в інформаційному просторі завдяки використанню засобів мас-медіа почуття страху, що виникає в результаті факту нелегітимного насилля (або його загрози), для реалізації політичних, соціальних та інших цілей, звертаємо увагу на те, що діяльність мас-медіа, які свідомо чи несвідомо виступають інструментом в руках терористів, залежить від типу суспільства, його культури, а також системи різномірних соціальних норм, звичаїв, традицій, морально-етичних імперативів.

Говорячи про соціальні аспекти медіа-тероризму, зауважмо, що термін «соціальний» розглядаємо в широкому аспекті – як «пов'язаний із суспільством в цілому» (в західноєвропейській та американській термінології у таких випадках використовується термін «соціетальний»).

З цієї точки зору, можна стверджувати, що медіа-тероризм є явищем, що знаходиться в арифметичній прогресії з розвитком інформаційного суспільства – чим досконаліші засоби поширення інформації, чим швидші її потоки, чим розповсюдженішими стають соціальні мережі і глобальнішою world wide web, тим ефективнішою є діяльність медіа-терористів.

Поширенню і інтенсифікації медіа-тероризму сприяє і глобалізація суспільства – стирання меж (реальних та віртуальних, культурних, релігійних

тощо) забезпечує уніфікацію і охоплення ширших мас меседжем, що розповсюджують терористи.

Ступінь демократизації суспільства також впливає на успішність медіа-теористичної діяльності. Свобода слова, заборона цензури, розвиток ЗМІ, практична відсутність обмежень у поширенні і отриманні інформації, безконтрольність мас-медіа – найкращі передумови для використання останніх терористами.

Звертаючи увагу на суб'єкт-об'єктні характеристики медіа-тероризму, слід звернути увагу на те, що терористи апелюють до масової свідомості, розуміючи і використовуючи саме ті занепокоєння і страхи, що є актуальними для даного суспільства. Почуття страху набуває соціально-спрямованого характеру. Скажімо, для американців, це буде загроза з боку мусульманських країн щодо здійснення терористичного акту, подібного до подій 11 вересня, для європейців – безликі терористи-самогубці, для росіян – «бандерівці» з автотатами.

Хто б не виступав суб'єктом терористичної атаки (окрема людина, терористичне угруповання або ін.), «меседж», що доноситься до масової свідомості, завжди орієнтований на особливості цих мас, враховує ментальну, релігійну, культурну специфіку.

Враховуючи соціальну специфіку медіа-тероризму, для розгляду культурних аспектів відштовхуємося від поняття культури як соціального спадку (визначення культури як будь-якого соціально успадкованого елементу людського життя – як матеріального, так і духовного», запропонованого Е.Сепіром) та набутих форм поведінки (наприклад, за Джуліан Стюарт, «культуру зазвичай розуміють як набуті способи поведінки, що передаються соціально...»). Розгляд соціокультурних аспектів передбачає і врахування аспектів релігійних, адже достатньо часто саме релігія служить основою диференціації однієї культури від іншої або об'єднує різні культури.

Культурні аспекти проявляються як на рівні суб'єкта медіа-тероризму, так і на рівні об'єкта. Так, наприклад, виправданість скоєння насильницьких дій певною культурою, а часто і релігійне підґрунтя таких дій, є міцною основою терористичної діяльності низки організацій. Прагнення поширення власної культури (релігії, способу життя та ін.) може стати причиною терористичних дій. Специфіка певної культури певного народу, що виступає об'єктом терористичних дій (мирний спосіб життя, вкрай негативне відношення до насильства або ін.) робить його легкою «здобиччю» для суб'єктів терористичної діяльності.

Отже, соціокультурні аспекти медіа-тероризму відображають протирічний і складний характер цього явища – з одного боку, при виробленні стратегії анти-терористичної діяльності необхідно ставити глобальні цілі, орієнтуватися на спільні дії низки держав, виробляти універсальні підходи. З іншого боку, залежно від суб'єкту та об'єкту медіа-тероризму не можна не враховувати національну специфіку цього явища.

УДК 37.014

Попович В.М.

канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

Попович В.М.

ДУХОВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Здавен українці дивували іноземних мандрівників своєю освіченістю, культурністю і релігійністю. Багатовікова традиція православного виховання, штучно перервана в 1917 році, робить перші кроки у своєму відродженні, зустрічаючись з безліччю проблем. Переживаючи процес свого становлення, православна освіта в сучасній Україні характеризується рядом специфічних ознак, проблем і тенденцій. Перш за все постає проблема специфіки духовної освіти, її відмінності від інших форм навчання. Дискутивними є питання про об'єкт і суб'єкт виховання, про її направленість і наповненість в секулярному суспільстві. Все це конкретизується через вирішення проблеми змісту, форм і структури духовної освіти, що забезпечить якість навчання, визначений всією православною спільнотою рівень підготовки кадрів.

Мета дослідження – на основі результатів контент-аналізу наукових матеріалів провідних українських релігієзнавців, статей, офіційних повідомлень, систематизувати проблеми сучасної православної богословської освіти.

Дане дослідження зустрічається з наступними проблемами: є протиріччя на законодавчому рівні (церква відділена від держави), і це створює міжконфесійну напругу (визнання дипломів тільки ВНЗ християнських церков порушує принцип свободи совісті і рівності усіх релігійних організацій).

Важливим показником є реформування богословської освіти (впровадження Болонського процесу, кадрове забезпечення, інноваційні технології навчання).

Показники: запровадження Болонської системи, якість богословської освіти, увага до церковних досліджень, впровадження новітніх технологій в освітній процес, дистанційне навчання, підвищення матеріально-технічної бази, кадрове забезпечення.

Показники: підготовка священнослужителів і пастирів, проблема виховної роботи і церковних послухів в духовних школах, пріоритет виховання і формування духовної особистості.

Слід відзначити невеликий показник за категорією «Місія духовної освіти», що також вказує на посилення процесу секуляризації церковно-релігійного середовища. Хоча матеріали УПЦ КП більш за все спрямовані на питання виховної роботи в духовних ВНЗ, приділяючи більше уваги духовній складовій богословської освіти.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІ РУХИ ЯК ФОРМИ ВИЯВУ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ

Актуальність дослідження громадсько-політичних рухів зумовлена їх впливом та роллю у становленні демократичної, соціальної і правової держави. Активна діяльність в сучасній Україні громадсько-політичних рухів свідчить про успішне становлення громадянського суспільства та розвиток демократії в Україні. Громадсько-політичні рухи є одним з ефективних і доступних засобів впливу на органи державної влади з боку населення, що здійснюється в умовах демократичного суспільства і правової держави.

Проблематика виникнення і розвитку громадсько-політичних рухів є досить ґрунтовно висвітленою у політичній науці України та зарубіжжя. Вагомий внесок у дослідження громадсько-політичних рухів зробили В. Бебик, Р. Ліпшутц, А. Турен, П. Штомпка; серед українських вчених дане питання вивчають Л. Камінська, О. Кіндратець, А. Матвійчук та ін.

Разом з тим, дана тема залишається актуальною для державного управління та перспективною для наукових досліджень, оскільки активне залучення громадсько-політичних рухів до процесу прийняття державно-політичних рішень дасть змогу швидко та ефективно реагувати на проблеми суспільства.

Громадсько-політичні рухи мають масовий характер. Вони створюються з певною метою, внаслідок вільного бажання громадян на основі спільності інтересів і не мають фіксованого членства.

Громадсько-політичні рухи – це структурно неформлені масові об'єднання громадян і організації різних соціально-політичних орієнтацій, діяльність яких, як правило, має тимчасовий характер і найчастіше спрямована на виконання певних тактичних завдань, після чого вони або розпадаються, або консолідуються в нові політичні партії чи організації.

На основі законодавчо визначених прав і обмежень громадсько-політичні об'єднання виконують ряд основних функцій:

а) Опозиційна функція. Її роль полягає в запобіганні надмірній централізації влади, сприянні прогресивному розвитку громадянського суспільства. Для досягнення цього, громадсько-політичні рухи вдаються до різних заходів: висування альтернативних програм, апеляції до громадської думки, контролю та ін.

б) Захисна функція спрямована на захист інтересів, потреб членів організації через вимоги, заяви до державних органів, уряду, а також законодавчу ініціативу.

в) Виховна функція направлена на формування в громадян моральної, політичної, управлінської, правової культури, професіоналізму.

Громадсько-політичні рухи, залежно від їх зв'язків з політичною системою, можуть бути інституціональними (формальними) та неінституціональними (неформальними). Перші визнаються політичною системою як її складова і функціонують за комплексом формальних правил. Другі діють поза системою, за правилами, що запропоновані нею.

Отже, громадсько-політичні рухи – це один із ефективних і доступних способів впливу на офіційні структури влади з боку населення. У демократичній державі інститути громадянського суспільства відіграють надзвичайно важливу роль і є основною альтернативою в забезпеченні суспільних благ. Громадсько-політичні рухи як елемент громадянського суспільства мають діяти заради захисту та реалізації прав і свобод громадян, що, у свою чергу, посилять результативність влади. У сучасних умовах демократичного розвитку громадяни мають самі вирішувати власну долю. Для цього і необхідне широкое й активне залучення громадських структур як альтернативних традиційним політичним інститутам (державним і партійним) до політичного процесу. Важливим питанням при прийнятті державно-політичних рішень виступає громадська компетентність та її підвищення. Отже, громадські рухи – це рушійна сила, яка є основною складовою формування громадянського суспільства, які безпосередньо через активізацію своїх членів розвивають політичну свідомість і політичну культуру громадян.

УДК 378.3(477)

Агарков О.А.¹, Ременюк Д.Д.²

¹д-р політ. наук, проф. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-318

Агарков О.А., Ременюк Д.Д.

МОЖЛИВОСТІ І ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЗА РАХУНОК ГРАНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ (НА ПРИКЛАДІ ЗНТУ)

Сучасний стан суспільства передбачає у першу чергу розвиток різних сфер життя. Провідну позицію займає розвиток саме соціальної сфери, бо саме проблеми, які виникають у ній найоб'єктивніше вирішувати за допомогою грошових видатків, таких як гранти.

Тому коректним буде дати визначення поняттю грант. Грант – це грошові, або інші засоби, що передаються громадянами та юридичними особами, в т.ч. іноземними, а також міжнародними організаціями, для проведення конкретних наукових досліджень, реалізації соціальних програм та інших цілей, на умовах грантодавця.

У певному сенсі з цього поняття можна виділити основні критерії яким має відповідати грант, для того щоб зрозуміти повному цього терміну.

До основних критеріїв яким має відповідати грант, відносять:

- обов’язкові сторони процесу, а саме: грантодавець і отримувач гранту;
- певна форма гранту (грошові кошти, або інше майно);
- конкретні умови надання гранту (безоплатно і безповоротно);
- обов’язкові умови для одержувача гранту – роздільний облік коштів і цільове їх використання;
- конкретно поставлена мета – здійснення заздалегідь обумовленої соціальної програми по складеному поетапному плану.

Сама по собі грантова підтримка, має свої види. Вона поділяється на: президентську підтримку, державну, благодійну допомогу і у вигляді пожертви. Щодо використання грантів в рамках реалізації соціальних програм у вищих навчальних закладах (ВНЗ), можливо окреслити певні рамки такої діяльності. Президентську підтримку можливо використовувати в межах отримання грантів президента України для обдарованої молоді. Щодо поділу цього виду на підвиди, то можна означити гранти для реалізації соціальних програм та гранти для створення конкретних технічних розробок.

Крім цього можливою є реалізація соціальних програм у рамках благодійних грантів і грантів як пожертви, бо такими трансфертами можна забезпечити соціальні програми періодичного типу і вирішувати нагальні проблеми, а саме нестачу ресурсів для розвитку бібліотечного фонду, неповне забезпечення студентів практикою, розвиток студентів за допомогою проведенню тематичних стипендіальних програм, що у майбутньому зможе дати поштовх для реалізації більш значимих програм. Можливим є робота студентів за кордоном, стажування, навчання за обміном, що може забезпечуватися за допомогою державних грантів.

В рамках ВНЗ має бути створений грантовий комітет, який би мав на меті: допомогу як студентам, аспірантам, так і докторантам та викладачам у сфері професійної діяльності; який би надавав грантову підтримку і допомогу у вирішенні соціально значимих проблем і реалізації соціальних програм у рамках ВНЗ.

Важливими етапами створення грантових комітетів в ВНЗ є:

- по-перше, створення міцної законодавчої бази, як на рівні країни, так і створення наказів на рівні ВНЗ;
- по-друге, визначення конкретної діяльності органів з надання грантів, створення програми своєї діяльності в перспективі на роки вперед;
- по-третє, чіткий і раціональний розподіл коштів націлений на вирішення конкретних проблем в рамках ВНЗ;

– по-четверте, стійка і функціональна система діяльності такого відділу (грантового комітету), розробка положення про відділ та методик його роботи;

– по-п'яте, вирішення значимих завдань ВНЗ за рахунок грантового комітету на практиці.

Це б дало змогу позитивно впливати цьому комітету на ряд важливих подій в ВНЗ. Актуальним була б розробка плану роботи на декілька років вперед, щоб у подальшому була можливість, як регулювати діяльність, так і впливати на важливі проблеми в рамках ВНЗ.

Потенційними перспективами реалізації соціальних програм за рахунок грантів у вищих навчальних закладах є:

– вирішення нагальних проблем, тим самим реформування системи діяльності ВНЗ;

– реалізація соціально значимих програм в рамках ВНЗ, як наслідок розвитку соціальної сфери і гарантії позитивних змін за рахунок грантування.

Отже, гранти – можуть стати першим кроком для вирішення актуальних соціальних проблем і тим самим стабілізувати і поліпшити життя сучасного суспільства, як на рівні ВНЗ так і в цілому в країні.

УДК 37.018.3+37.015.4

Агарков О.А.¹, Давиденко І.В.²

¹д-р політ. наук, проф. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-319м

Агарков О.А., Давиденко І.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ В ДИТЯЧИХ БУДИНКАХ

Щорічно десятки тисяч сиріт виходять з сирітських установ в самостійне життя, і більшість з них погано адаптуються до такого життя.

В результаті – безробіття, убогість, злочинність, стають алкоголіками або наркоманами, кінчають життя самогубством. І тільки небагатьом вдається адаптуватися в суспільстві. Отже, в наших установах не створені умови для повноцінного формування особи, немає основи для оптимального включення вихованця в звичайне життя країни.

З метою визначення сучасних підходів до забезпечення соціальної адаптації вихованців дитячих будинків методами соціальної роботи нами було проведено дослідження методом контент-аналізу публікацій журналу «Соціальна робота в Україні: теорія та практика».

В даному дослідженні вивчаються проблеми соціальної адаптації дітей в дитячих будинках.

Проаналізувавши ми отримали наступні дані.

Складовими соціальної адаптації, на думку авторів публікацій, повинні бути:

- щодо ставлення до вихованця, потрібно надавати увагу та поважати його;

- у спілкуванні – довіра, щирість;

- у дозвіллі потрібно застосовувати різноманітні завдання, тренування, змагання та конкурси;

- що стосується освіти, то потрібно приділяти велику увагу індивідуальному підходові до кожного вихованця, професійній орієнтації, вибору професії, а також проводити професійне навчання.

Крім того вихованці мають потребу в любові, сім'ї, житлі, матеріально-муду та медичному забезпеченні.

Наступним кроком, було проведено дослідження методом спостереження в Комишуваській загальноосвітній школі соціальної реабілітації смт. Комишувахи, де ми дослідили проблеми соціальної адаптації вихованців. До них відносяться:

- проблеми соціального характеру: переобтяженість дітей негативним досвідом, негативними образами, обумовлена початковими обійманням неповноцінною, небезпечною ситуацією; соціальний статус дитини-сироти – «дитина держави»;

- проблеми медичного характеру: патологічні відхилення стану здоров'я вихованців; важкі психічні травми, нервові розлади, затримка розвитку;

- психологічні проблеми: емоційна холодність, скутість, відчуженість, недовіра до людей, недоброзичливе, а іноді агресивне ставлення до них; не сформованість комунікативних умінь, невміння вибудовувати конструктивне спілкування рівні «дитина – дитина», «дитина – дорослий»;

- педагогічні проблеми: соціально-педагогічна занедбаність дітей; девіантна поведінка; низький рівень соціальної культури; високий рівень домагань, егоїзм, споживче ставлення до людей, слабо розвинуте почуття відповідальності, ощадливості.

Отримані результати кажуть нам про необхідність організації соціальної адаптації.

Щоб оптимізувати цей процес, ми рекомендуємо:

- реагувати на цю проблему вихованця в такий спосіб, щоб передати те, що він сам може впоратися із нею;

- безупинно підвищувати активність вихованця;

- обмежувати вплив негативних соціальних чинників;

- розвивати навички міжособистісного спілкування;

- намагатися усунути бар'єри спілкування, що призводять до нерозуміння;

– створювати емоційно – комфортну обстановку для вихованців, задовольняти найважливіші потреби – в безумовному прийнятті та любові, увазі, турботі, підтримці, визнанні та повазі;

– включати вихованців у різноманітні види діяльності розвитку;

– одну з найважливіших негараздів у дитячому будинку – потреба вихованця у любові, рекомендуємо приділяти кожному вихованцю певний час.

Отже, з отриманих результатів видно, що справжній рівень адаптації вихованців дитячого будинку нижчий, ніж повинен бути, адже ми з'ясували, що діти, ще з раннього віку живуть у закритих дитячих установах, зростають у умовах дефіциту спілкування. Метою соціальної адаптації є виховання в дитини відчуття обов'язку, соціальної захищеності та підготовка до майбутньої дорослого життя. Від того, наскільки зуміє підготувати дитячий будинок вихованців до цієї самостійного життя, і залежатиме успішність їхнього подальшого життєвого шляху.

УДК 37.035

Агарков О.А.¹, Демків М.М.²

¹д-р політ. наук, проф. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-319м

Агарков О.А., Демків М.М.

ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВІДНОСИНИ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Інтерес до ціннісних основ окремої особистості і суспільства в цілому завжди зростав на межі епох, в кризові, переломні моменти історії людства. Саме тому особливого значення набуває процес ціннісного самовизначення у родині, оточенні підлітка, становлення системи ціннісних орієнтацій, яка особливо необхідна для успішної реалізації майбутньої самостійної діяльності в суспільстві. Адже сім'я визначає не тільки розвиток дитини, але і в кінцевому підсумку розвиток всього суспільства.

У науковій літературі немає єдиного визначення поняття «соціальна орієнтація». Соціальна орієнтація це вміння людини чітко орієнтуватися в соціальній ієрархії, підлаштовуватися під неї залежно від особистої необхідності, а також здатність бачити закони, що визначають життя тієї чи іншої соціальної структури, і жити за цими законами. У вузькому розумінні «соціальна орієнтація» трактується як процес усвідомлення соціальним суб'єктом власного місця та ролі в соціальній спільноті та суспільстві у цілому, визначення свого ставлення до цієї спільноти та спрямування своєї діяльності в ній, або як суб'єктивна схильність посісти певне соціальне становище.

Найвагоміший, найперший вплив у формуванні орієнтації має взаємодія між дітьми та їх батьками в родині. Під поняттям дитячо-батьківські відно-

сини розуміють систему різноманітних почуттів батьків по відношенню до дитини, а також дитини по відношенню до батьків, особливостей сприйняття, розуміння характеру особистості та вчинків один одного. Дитячо-батьківські стосунки вченими описуються дуже різними поняттями і термінами, які визначаються вихідними теоретичними позиціями авторів. Разом з тим, практично у всіх підходах можна углядіти вихідну дихотомію, яка створює подвійність або поляризацію батьківських відносин.

Розвиток дитини визначається її емоційним контактом і особливостями співробітництва з батьками. Стиль відношення дорослих до дитини впливає не тільки на формування тенденції до певного стилю поведінки але й на тип соціальної орієнтації підлітка в майбутньому. У кожній родині об'єктивно складається певна, далеко не завжди усвідомлена нею система виховання.

Для дослідження впливу дитячо-батьківських відносин на тип соціальної орієнтації підлітків були використані дві методики «Взаємодія батько-дитина» та «Ціннісні орієнтації» Рокича. Дослідження проводилося на базі Гімназії № 50 м. Запоріжжя. Вибірка склала 100% учнів, присутніх на момент анкетування. У дослідженні брали участь 40 учнів 8-х класів та 30 батьків.

Метою дослідження було дослідити характер залежності типу соціальної орієнтації підлітків від стилю дитячо-батьківських відносин. В ході дослідження було доведено гіпотезу, а саме твердження про існування залежності типу соціальної орієнтації підлітків від стилю дитячо-батьківських відносин, а також що, за допомогою переважання відповідного стилю виховання підлітків можна сформулювати їхню подальшу соціальну орієнтацію. Результати дослідження можна використовувати у роботі соціального працівника, соціального педагога, психолога.

УДК 316.66

Арабаджієв Д.Ю.¹, Уткіна С.В.²

¹канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-320

Арабаджієв Д.Ю., Уткіна С.В.

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ФРІЧАЙЛДІНГУ В УКРАЇНІ

Фрічайлдінг бере свої корені з демографічної теорії XVIII століття англійцем Томасом Мальтусом. Згідно з нею, ріст населення планети значно перевищує зростання продуктів харчування, що у майбутньому призведе до голоду, якщо вчасно не зупинитися. Термін «фрічайлд» виник у 1970 р., коли в Сполучених Штатах Америки заснували Національну організацію «Не-батьків» (The National organization for Non – Parents). Із 1990 р. у США задали тону бездітності, зародивши течію фрічайлдерів. Кількість добровільно бездітних почала зростати у Європі (показник майже 40% самотніх європейців, 284

зокрема в Німеччині таких 50%). Сьогодні ж західні активісти руху ведуть себе набагато активніше – наприклад, вимагають від уряду скасувати соціальні і податкові привілеї для співгромадян, які мають дітей. Вже є цілі мережі готелів, музеїв, кінотеатрів в які не допускаються діти молодше 10/12/16 років.

У 2004 році фрічайлдинг прийшов і на територію України, що проявилось у створенні різних тематичних сайтів, форумів і груп у соціальних мережах. На даний момент особливої участі в суспільному житті вітчизняні послідовники руху не приймають, максимум – беруть участь у телевізійних ток-шоу або висловлюють свої думки в Інтернеті. Але нещодавно в Україні з'явилася перша фрічайлд – консультант, яка завдяки спеціальній методиці допомагає жінці визначити, чи варто їй заводити дітей.

Між американськими й українськими фрічайлдингом є одна істотна відмінність: вітчизняні «добровільно бездітні» категорично і не раз заявляли, що вони не рух, не організація, не політичний проект.

В Україні головними аспектами виникнення фрічайлдингу є:

Соціальний аспект. Соціальне середовище створює такий тип мислення, який більше орієнтований на досягнення результатів. Фрічайлдинг – це багато в чому результат соціальних змін:

- зміна позиції «все заради дітей» на позицію «треба жити тут і зараз»;
- надлишок коштів – бажання відразу їх прилаштувати на розваги;
- соціальна мобільність, в тому числі можливість змінювати роботу;
- установка на високі стандарти життя;
- можливість міжнародного онлайн спілкування і пошуку однодумців.

Культурний аспект. Сучасні зразки активно пропагують ідею насолоди, життя на повну і необмежені можливості. Розваги, подорожі, активність й експерименти зі стосунками. Рух свідомо бездітних йде у розріз із традиціями українського народу: образ матері в традиції описаний й оспіваний, є природним бажання жінки мати дітей.

Психологічний аспект. Згідно психоаналітичної концепції, дуже часто причиною відмови від дітей є дитячий досвід, отриманий в сім'ї. Якщо дитина в сім'ї недостатньо отримувала заохочень від батьківських фігур, якщо не було теплих відносин з батьками. Цей сценарій поведінки може закріпитися і людина вже в дорослому житті буде намагатися щось довести, стати першим, лідирувати.

Економічний аспект. Україна розвивається, економіка і культурні цінності асимілюються із західними зразками. Послання «реалізуй себе», «будуй кар'єру», штовхають людей до пошуків ідеальної роботи та грошей. Також збільшення числа людей, які не бажають мати дітей, спровоковано економічною нестабільністю, відсутністю ефективних соціальних програм для батьків, незалежно від їх віку та соціального стану. Тобто, в умовах ринкової еконо-

міки молодим сім'ям для народження дитини необхідно створити певні фінансово – побутові умови. Тим самим народження дитини відбувається тоді, коли подружжя здобуває більш-менш стабільне соціально – економічне положення в суспільстві.

Таким чином, фрїчайлдінг – це ідеологія, яка передбачає відсутність дітей і свідоме небажання мати їх у подальшому. Основна ідея фрїчайлдіngu – відмова від дітей для особистої свободи і пропаганда бездітного способу життя. За останні роки в Україні збільшується кількість прибічників фрїчайлдіngu. На це впливає багато непрямих детермінант: соціальні, економічні, культурні, психологічні та медичні чинники. Найбільше значення серед них в Україні мають соціально – економічні, дія яких на дітородну активність опосередковується світоглядними й аксіологічними феноменами (нормами, традиціями тощо). Найнегативнішою демографічною тенденцією у країні в період суспільно – економічних трансформацій стала відсутність економічного забезпечення відтворення населення. Константою всього вище наведеного є те, що в усьому світі спостерігається криза інституту сім'ї.

УДК 061.237

Арабаджієв Д.Ю.¹, Бекдамірова Л.З.²

¹канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-320

Арабаджієв Д.Ю., Бекдамірова Л.З.

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ІНСТИТУТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

В узагальненому вигляді громадянське суспільство слід розуміти як «сферу спілкування, взаємодії, самоорганізації та самоврядування вільних індивідів на основі добровільно сформованих асоціацій, яка захищена законами від прямого втручання держави й у якій панують громадянські цінності».

Становлення в Україні громадянського суспільства та його інституцій набуває дедалі більшої актуальності в контексті орієнтації нашої держави на європейські цивілізаційні цінності.

Розвиток громадянського суспільства пов'язаний із функціонуванням самоорганізованих груп інтересів, які інституціоналізуються в процесі своєї діяльності. Такими інститутами стають, зокрема, громадські організації.

Громадські організації – добровільні об'єднання громадян, що створюються для вирішення громадських проблем та вираження спільних інтересів. В державах розвинутої демократії громадські організації діють в усіх сферах суспільного життя, вносять вагомий внесок в справу загального добробуту і стабільного поступу, є важливим чинником соціального та політичного життя. Здійснюючи свою діяльність на національному та місцевому рівнях, такі

організації є ядром «третього сектору». В їх діяльності втілюються дух і сутність громадянського суспільства, а їх мережі пов'язують його в єдине ціле.

Розгалужена система громадських організацій є важливим показником розвитку громадянського суспільства. Враховуючи цей аспект, варто зазначити про позитивні тенденції в Україні. За даними Державної служби статистики кількість зареєстрованих громадських організацій станом на 1 січня 2013 року збільшилось у порівнянні з 1 січня 2012 року на 5,4% – до 3,943 тис. об'єднань громадян, зареєстрованих Міністерством юстиції України. З загальної кількості зареєстрованих об'єднань громадян центральні органи 3, 122 тис. організацій мали всеукраїнський статус, 821 – міжнародний статус.

Однак існує низка чинників, у зв'язку з якими гальмується діяльність громадських організацій. Однією з важливих проблем організацій є їх фінансування. Важливим в цьому аспекті є врегулювання процедури надання державних грантів та особливості державних закупівель послуг громадських організацій; створення державного фонду розвитку громадянського суспільства, що на конкурсних засадах має здійснювати державну підтримку довгострокових програм і проектів організацій. Для більш ефективної діяльності громадських організацій також важливим є налагодження ефективного діалогу громадських організацій та влади. Питання діяльності громадських організацій повинні бути чітко врегульовані на законодавчому рівні. Закони, що регулюють діяльність громадських організацій, повинні бути переглянуті та доповнені. Належна міцність та сталість громадських організацій залежатимуть від того, чи будуть спроможні вони отримати широку соціальну підтримку мас в якості членів, волонтерів та донорів. Вони повинні довести свою необхідність, а громадяни водночас усвідомити це. На сьогоднішній день можна запропонувати такі тенденції розвитку громадських організацій.

По-перше, слід констатувати, що недержавні неприбуткові організації є основою громадянського суспільства і вирішальним чином впливатимуть надалі на архітектуру суспільства в цілому і вектори цивілізаційного розвитку в XXI ст.

По-друге, «третій сектор» західного світу досяг значного рівня розвитку, відрізняється секторальною збалансованістю і відносною неполітизованістю. В Україні цей процес іде в цілому більш успішно, ніж в інших пострадянських країнах, але стан «третього сектору» ще далекий від його прототипів на Заході.

По-третє, не менш важливим питанням є фінансування третього сектору. За даними київського ресурсного центру «Гурт», основну частину коштів українські громадські організації отримують з-за кордону. Існують також інші джерела: пожертви бізнесменів, державні кошти та власноруч зароблені гроші.

По-п'яте, процес зростання кількості недержавних неприбуткових організацій автоматично не переходить у якісно вищу форму – консолідований громадський рух. Держава повинна створити законодавчу базу, яка сприяти-

ме виникненню і функціонуванню оптимального саморегулюючого громадського сектору із залученням до цього «другого сектору» – комерційного. Таким чином, тільки завдяки активній взаємодії українських державного, комерційного та громадського секторів може сформуватися демократичне українське суспільство.

УДК 364

Попович В.М.¹, Грицаєнко В.С.²

¹канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-311

Попович В.М., Грицаєнко В.С.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ОБСЛУГОВУВАННІ КЛІЄНТІВ

Система соціального обслуговування в Україні останніми роками зазнає значних змін. Чи не найважливішою з них є створення багатьох недержавних організацій, підвищення їх активності та впливу в усіх сферах життя. На початку 2005 р. їх діяло понад 20 тисяч, і поступово їх кількість зростає.

Актуальність цієї теми зумовлена поступовим ростом значення недержавних організацій з соціальної роботи у загальному секторі соціального обслуговування. У зв'язку з цим поступово набирає значення діяльність міжнародних та українських недержавних організацій.

Аналізом цієї теми займалися такі вчені, як Ю. Горемікіна, К. Чагин, Л. Паливода, О. Кікоть, О. Власова та ін..

На 1 січня 2009 р. в Україні було зареєстровано 61610 громадських організацій, 11972 – благодійних, 21828 – релігійних та 4536 підприємств об'єднань громадян (релігійних організацій, профспілок). Тільки близько 10% з них є реально діючими, крім того, діяльність 85% недержавних організацій зосереджена на рівні міст, районів, областей.

За час своєї діяльності організація реалізувала такі проекти:

– «Порятунок», метою якого є виховна робота емоційно-художніми засобами (створено хорівий колектив, «ВІА», студії художнього слова, образотворчого мистецтва);

– «Прозріння», який є продовженням проекту «Порятунок» (виступи акторів у колонії; підготовка ув'язненими концертів і вечорів; виставка художніх робіт; навчально-консультативна робота з талановитою молоддю у виправних закладах, спрямована на підготовку до вступу в навчальні заклади після виходу на волю);

– «Адаптація», який покликаний допомагати людям інтегруватися в соціум, знаходити себе в певних сферах діяльності (пошук і створення робочих місць, організація курсів підготовки для вступу в навчальні заклади, нав-

чання користувачів ПК, консультації психологів, допомога в оволодінні будівельними спеціальностями);

– «Надія», що зосереджений на створенні умов у виправній колонії № 119 для дистанційного отримання спеціальної освіти, підготовки до вступу в навчальні заклади;

– «Школа життя», завдання якого полягає в організації виробничо-технічного навчання у виправній колонії №119, розширенні діяльності Реабілітаційного центру;

– «Дорога в майбутнє», який охоплює заходи щодо ресоціалізації засуджених під час їхнього перебування у виправних закладах шляхом здобуття виробничо-технічної освіти, стосовно психологічної адаптації і соціального супроводу звільнених осіб у Реабілітаційному центрі. На початок 2004 р. клієнтами Реабілітаційного центру було 528 осіб (373 перебували у місцях позбавлення волі, 155 відбули строк покарання), більшість із них – дітисироти, вихованці шкіл-інтернатів, які не мають житла, документів, засобів для існування.

Співпраця із громадськими організаціями, добровільними рухами та ініціативами взаємодопомоги є важливим чинником у розвитку соціальної роботи, сприяє формуванню солідарності в суспільстві, орієнтує людей, які добровільно, на громадських засадах прилучилися до подолання певних соціальних проблем, на здобуття фахових знань.

Соціальні працівники повинні знати, які організації діють в районі, місті, області, на яку допомогу від них можна розраховувати. Бо якщо державні соціальні служби мають більш-менш універсальні (однакові для всіх регіонів) критерії соціального обслуговування або іншої підтримки клієнтів, то недержавні організації надають соціальну допомогу в міру своїх можливостей і за самостійно встановленими критеріями. Вони можуть співпрацювати з державними організаціями й виконувати їхнє замовлення з надання послуг представникам соціально вразливих груп, отримуючи за це відповідну компенсацію.

УДК 364.46

Попович В.М.¹, Данилевська А.В.²

¹канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-311

Попович В.М., Данилевська А.В.

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Актуальність цієї теми полягає в тому, що у добу реформування держави, становлення нових соціально-економічних, політичних, культурних відносин все актуальнішим є пошук оптимальних шляхів соціалізації особистос-

ті, її соціальний захист. У зв'язку з цим спостерігається стрімкий розвиток соціальної педагогіки та соціальної роботи як перспективних напрямків науки та практики.

Мета роботи – розкрити роль волонтерства у становленні особистості майбутнього соціального працівника.

Науково-теоретичним тлом послужили праці таких вчених як З. Бондаренка., О. Брижоватої, Р. Вайноли, І. Григи, А. Капської, В. Кратінової, Т. Ляха та ін.

Волонтерська діяльність, як доводить аналіз останніх досліджень, публікацій, законодавчих актів, з кожним роком набуває усе більшої потужності за рахунок введення чіткого законодавчого регулювання.

Ще й сьогодні кількісне збільшення та якісне поглиблення й урізноманітнення практики волонтерської діяльності, залучення дедалі більшого числа державних та громадських організацій і установ, окремих громадян до цієї роботи висуває нові питання, поки що недостатньо врегульовані чинним законодавством.

Реальні зміни, що відбулися останнім часом в організації соціального життя України, призвели до відповідних змін у стилі соціалізаційного процесу, який все більше набуває риси, притаманні європейському типу соціалізації. З соціально-педагогічної точки зору ці зміни вимагають розширення змісту соціалізаційного процесу, в якому, поряд з традиційними аспектами – засвоєння та відтворення соціального досвіду – з'являється новий аспект – інноваційна діяльність й соціальна творчість.

У зв'язку з цим все більше уваги приділяється розвитку суб'єктних якостей особистості, що відповідає тенденції подальшої гуманізації загальнофілософських і педагогічних підходів до формування останньої.

У плані загальної соціалізації завдяки волонтерській діяльності студенти отримують:

- більш глибокі знання з соціальних проблем, більш реальні уявлення про спосіб життя різних верств населення;
- нові навички й досвід загального характеру;
- розвиток комунікативних навичок, досвід спілкування з різними людьми;
- досвід ділового спілкування й ділової поведінки;
- самоактуалізація та самореалізація завдяки переходу до нового, більш активного способу життя;
- самоствердження через відчуття себе корисним, отримання більш соціально поважного статусу тощо.

У плані професійного становлення надбання волонтерів включають:

- перевірку власної теоретичної та практичної підготовки на практиці;
- самодіагностику професійної придатності та професійних пристрастей;

- стійку динаміку соціально-ціннісної складової у системі професійної мотивації;
- набуття додаткових фахових знань з майбутньої спеціальності;
- напрацювання навичок спілкування з майбутніми клієнтами, спілкування з професіоналами в обраній спеціальності;
- знайомство з новими методиками і технологіями;
- відпрацювання власного набору професійного інструментарію;
- формування індивідуального стилю професійної поведінки й діяльності.

По суті волонтерство дозволяє розширити діапазон професійної діяльності студентів соціально спрямованих спеціальностей. При цьому слід відзначити, що волонтерська діяльність має переваги у порівнянні з навчально-професійною діяльністю, у тому числі з практикою, основними з яких є:

- добровільність участі, а звідси більш стійка мотивація до діяльності;
- більше самостійності, а звідси більш динамічне та якісне особистісне та професійне зростання;
- більше каналів соціального порівняння (інші волонтери, професіонали соціальної сфери тощо), а звідси умови для формування більш об'єктивно-критичного ставлення до себе як в особистісному, так і в професійному плані.

УДК 376.2

Арабаджієв Д.Ю.¹, Зайцев О.О.²

¹канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-321

Арабаджієв Д.Ю., Зайцев О.О.

РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В СОЦИАЛЬНОЙ ИНКЛЮЗИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

В современном украинском обществе насчитывается большое количество детей-сирот. Проблема детского сиротства содержит в себе многие аспекты, одним из которых является проблема включение сироты в полноценную жизнь общества. Решение этой проблемы в западных странах видят в социальной инклюзии. Инклюзия (с англ. inclusion) – включение, добавление, приращение, присоединение. Инклюзия представляет собой активный процесс укрепления чувства принадлежности индивида или группы к сообществу, ведущий к социальной интеграции. Так В.Н. Ярская под социальной инклюзией, в широком смысле понимает «демократическую акцию включения индивида или группы в более широкое сообщество с целью приобщения к определенному действию или культурному процессу» которое становится сегодня «кодовым знаком для обозначения стремления к преодолению неравенства, обретения свободы и нового качества жизни».

М.С. Астоянц и И.Г. Россикина выделяют в социальной инклюзии, на индивидуальном уровне, наличие совокупности трех компонентов: это включенность в группу, включенность в деятельность и чувство включенности, принадлежности, позитивную самоидентификацию, эмоциональный контакт с социумом – составляют субъективный компонент инклюзии. Инклюзии будут способствовать личностная активность, общительность, развитый круг интересов.

Алгоритм деятельности практического психолога и социального педагога, в условиях инклюзивного образования включает:

- Ознакомление с личным делом ребенка, историей и особенностью протекания заболевания, собеседование с представителем психолого – медико-педагогической консультации;

- беседу с ребенком и его родителями, целью определения уровня возможностей ребенка (самообслуживание, общение, познавательных возможностей, самоконтроля поведения, эмоционально – волевой сферы и т.п.);

- оценку образовательной среды, определение о его соответствии с потребностями и возможностями ребенка. Психолог предоставляет предложение по осуществлению организационных, функциональных, методических изменений;

- изучение индивидуальных особенностей и психического развития ребенка;

- проведение психолого – педагогического консилиума с целью разработки индивидуальной программы;

- проведение встречи с родителями и учащимися класса (школы), педагогами с целью формирования их психологической готовности к взаимодействию с ребенком с особыми образовательными потребностями;

- проведение психокоррекционной работы с целью развития потенциальных возможностей ребенка и соответствующего формирования личности;

- отслеживание социально – психологического климата в коллективе и статуса ребенка в группе;

- Содействие социальной интеграции ребенка: вовлечение в внеклассную и внешкольную деятельность;

- Мониторинг уровня адаптированности и интегрированности ученика, адаптация соответствующих индивидуальных программ, планов.

Нормативное обеспечение инклюзивного образования:

- Конституция Украины;

- 6 Законов, 2 Указа Президента, 3 Постановления Кабинета Министров;

- Государственный стандарт начального среднего образования;

- Государственный стандарт базового и полного среднего образования;

- Мероприятия по внедрению инклюзивного образования:

- Закон «О внесении изменений к законодат. актам по вопросам общ. среднего и дошкольн. образов.»;
- Концепция развития и Порядок внедрения ИО;
- План на 2009–2015 гг. «Украина без барьеров»;
- 129 тыс. детей, интегрированных в дошкольные и общеобразовательные учебные учреждения;
- Новое Положение о ПМПК;
- Программа по украинскому жестовому языку;
- Программы в 5–9 классах для всех нозологий;
- Должность «Ассистент учителя».

УДК 368.914

Арабаджиев Д.Ю.¹, Сизоненко О.О.²

¹канд. політ. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-321

Арабаджиев Д.Ю., Сизоненко О.О.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

Соціальний захист прав людей похилого віку є невід'ємним фактором кожної нормально функціонуючої соціальної системи у державі, яка гарантує соціальний захист і соціальна-економічну підтримку населення.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що головна мета держави повинна бути в тому, що забезпечити повноцінне життя людей похилого віку в соціальних та економічних сферах життя. Також головна трудність полягає в зміні статусу літніх людей та максимального продовження їх незалежної та активного життя в старості, викликане, перш за все припиненням або обмеженням трудової діяльності, переглядів ціннісних орієнтирів, самого способу життя і спілкування, а також виникнення різних утруднень як у соціально-побутовій, так і в психологічній адаптації до нових умовам.

Об'єктом дослідження є правове забезпечення соціального захисту людей похилого віку в Україні.

Предмет дослідження є правове забезпечення державою людей похилого віку.

Метою дослідження є проаналізувати усі права на соціальний захист і забезпечення людей похилого віку в Україні.

Однією зі складних проблем, які потребують невідкладного вирішення в процесі розбудови демократичної і правової державності України, є забезпечення соціальних гарантій громадянам та створення умов для надання якісних соціальних послуг населенню. На шляху термінового вирішення цього завдання стоять різні за складністю і масштабом перешкоди. Одна з них - реалізація правових положень, затверджених у Конституції України, законо-

давчих та нормативно-правових актах з питань надання соціальних послуг населенню відповідно до потреб часу.

На думку О. Данилової, одна з найважливіших особливостей сімейного або домашнього насильства полягає в тому, що воно являє собою повторювані в часі інциденти множинних видів насильства (фізичного, сексуального, психологічного та економічного). «Тут важливо відзначити різницю між сімейним конфліктом та випадком насильства: якщо конфлікт має локальний ізольований характер, то насильство має системну основу і складається з наступних один за одним інцидентів».

На захисті сім'ї від насильства стоїть закон, який так і називається: Закон України «Про попередження насильства в сім'ї (від 15.12.2001 №2789 ІІІ). Згідно з юридичним визначенням цього офіційного документу, насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного та економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини чи громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Безкарність штовхає насильника, домашнього хулігана на вбивство. Саме серед родичів відбувається близько 40% усіх зареєстрованих вбивств, причому на одне вбивство чоловіка дружиною припадає сім вбивств дружин їхніми чоловіками. Фахівці підкреслюють, що жінки переважно вдаються до вбивства для самооборони або доведені до скрути безпробудним пияцтвом чоловіка, побиттям, знущаннями над дітьми.

Право на свободу від насильства – одне з основних прав людини. Насильство над українськими жінками та дітьми в родині є порушенням основного права людини на безпеку, яке гарантується Загальною декларацією прав людини. Також це є порушенням права на свободу від тортур, від жорстокого, нелюдського або принизливого ставлення, яке гарантується Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. Домашнє насильство несумісне з демократичними принципами, закладеними в українській Конституції та інших правових документах нашої країни.

УДК 314.5

Васильченко О.А.¹, Беспала О.І.²

¹канд. соціол. наук, старш викл. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-311

Васильченко О.А., Беспала О.І.

НАСИЛЬСТВО В СІМ'І ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

«Краще вмерти біжучи, ніж жити гниючи» (Іван Багряний).

Насильство в сім'ї – одна з найбільш поширених і загально-відомих соціальних проблем, з якою прямо чи опосередковано стикається більшість населення. Домашнє насильство неможливо пояснити тільки економічними

негараздами, бідністю чи алкоголізмом, тому що ці чинники лише посилюють агресивну поведінку домашніх насильників, але не є його причинами. Насправді домашнє насильство як соціальне явище існує давно і є широко розповсюдженим в Україні. Воно відбувається серед людей різних національностей, різного фінансового й соціального статусу, в сім'ях віруючих і невіруючих, серед людей похилого віку й серед молоді. Проблема насильства в сім'ї стала об'єктом вивчення. Холостової, Л. Берковіци, Ю. Антоняна, О. Данилової. Серед вітчизняних учених, які особливу увагу приділили дослідженню цієї теми, можна виділити Т.Ю. Забеліну, Ю.П. Платонова, Н.О. Шведову, Є.Г. Тонкопєєву та інших.

Відомий польський психолог, що ретельно досліджував проблему насильства в сім'ї, Єжі Меллібруда виділив 4 ознаки насильства:

- насильство завжди здійснюється за попереднього наміру;
- суть насильства полягає у порушенні прав і свобод конкретної людини;
- насильство є таким порушенням прав і свобод людини, що унеможлиблює її
- самозахист;
- насильство в умовах відсутності самозахисту призводить до реальної шкоди, тобто фізичної та психічної травми.

На думку Л. Берковіц, домашнє насильство завжди породжує агресію; при цьому агресивна поведінка не є придбаною від народження, а формується під впливом навколишнього середовища і є результатом спотвореного процесу соціалізації.

М.Шеллер вважає, що домашнє насильство щодо жінок виходить з природи жінки – вона народилася жінкою і, перебуваючи в певних відносинах з чоловіком, вона набуває особливого, більш низького у порівнянні з чоловіком соціального статусу. Всі ці фактори роблять жінку вразливою до насильства в сім'ї.

Подальші дослідження показали, що у сім'ї, як правило, немає сталих позицій жертви та образника.

У 1978 році Стейнмец опублікувала працю «Синдром побитих чоловіків». Звісно, що насильство з боку жінок – не таке поширене явище, воно застосовується, зазвичай, з метою самозахисту. Стаття більшою мірою була спрямована на звернення уваги до феномена, що є паралеллю «синдрому побитих жінок». В цьому випадку головний акцент робиться на тому факті, що чоловік теж може переживати образ – не стільки фізичну, скільки психологічну.

На захисті сім'ї від насильства стоїть закон, який так і називається: Закон України «Про попередження насильства в сім'ї (від 15.12.2001 №2789 ІІІ). Згідно з юридичним визначенням цього офіційного документу, насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного та

економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини чи громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Безкарність штовхає насильника, домашнього хулігана на вбивство. Саме серед родичів відбувається близько 40% усіх зареєстрованих вбивств, причому на одне вбивство чоловіка дружиною припадає сім вбивств дружин їхніми чоловіками. Фахівці підкреслюють, що жінки переважно вдаються до вбивства для самооборони або доведені до скрути безпробудним пияцтвом чоловіка, побиттям, знущаннями над дітьми.

Право на свободу від насильства – одне з основних прав людини. Насильство над українськими жінками та дітьми в родині є порушенням основного права людини на безпеку, яке гарантується Загальною декларацією прав людини. Також це є порушенням права на свободу від тортур, від жорстокого, нелюдського або принизливого ставлення, яке гарантується Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. Домашнє насильство несумісне з демократичними принципами, закладеними в українській Конституції та інших правових документах нашої країни.

УДК 364.272

Васильченко О.А.¹, Горбачова Д.Ю.²

¹канд. соціол. наук, старш викл. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-311

Васильченко О.А., Горбачова Д.Ю.

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ, ЩО СТРАЖДАЮТЬ НАРКОЗАЛЕЖНІСТЮ

На сьогодні в Україні соціальна ситуація ускладнюється. Одне з головних місць в ній займає проблема зловживання наркотичними речовинами, яка зростає з кожним днем. Значними темпами зловживання наркотичних речовин поширюється серед молоді, а особливо серед підлітків. Говорять, що наркотиками «бавляться» лише неблагополучні діти.

Для того, щоб лікування людей з наркотичною залежністю було ефективним, потрібно розробляти нові програми для їх реабілітації. Реабілітація – це відновлення основних соціальних функцій особистості, соціальної групи, суспільного інституту, їх соціальної ролі як суб'єктів основних сфер життя суспільства. Основною метою реабілітаційних програм є формування в особистості адекватної поведінки та адекватного реагування.

Мета роботи – дослідити існуючі концепції, моделі та програми психологічної допомоги хворим на наркоманію з урахуванням стадії їх наркотичної залежності.

Проблема реабілітації наркозалежних стала об'єктом досліджень М.М. Кабанова, В.О. Гиляровського, І.М. П'ятницької.

У всіх реабілітаційних заходах, у всіх методах впливу на пацієнта, перш за все, треба апелювати до особистості хворого. М.М. Кабанов виділяє три етапи реабілітаційних програм хворих на наркоманію:

- Терапія відновлення;
- реадaptaція;
- власне реабілітація.

Терапія відновлення запобігає формуванню психічного дефекту та інвалідизації хворого. Конкретними завданнями терапії відновлення є посилення компенсаторних механізмів здоров'я, відновлення порушених функцій і соціальних зв'язків хворого. На цьому етапі активно використовують біологічні методи лікування, включаючи медикаментозний, фізіотерапію, лікувальну фізкультуру, а також психосоціальний вплив (наприклад : лікування середовищем, арт-терапія).

Виділяють такі програми реабілітації наркозалежних: програма індивідуального психологічного консультування, програма групового психологічного консультування.

Програма індивідуального психологічного консультування (ППК) включала одно-півторагодинні бесіди з пацієнтами, що проводяться 1–2 рази на тиждень протягом першого року реабілітації, і потім 1 раз на місяць у наступні роки. В окремих пацієнтів у разі потреби індивідуальні психотерапевтичні сеанси проводили в позаурочний час. На психотерапевтичних сеансах особлива увага приділялася міжособистісним і психосоціальним аспектам життя пацієнта. Розглядалися такі теми, як зайнятість, відносини з оточуючими, сімейні проблеми, питання здоров'я, фінансові проблеми.

Перед початком дослідження проводили анкетування хворих. Пацієнти повинні були відповісти письмово на питання. Таким чином, анкета включала блоки питань по сімейному стану пацієнта, його розвиток в школі і після неї, відносини в сім'ї, першому досвіду наркотизації, з'ясування причин, способів наркотизації, лікуванню пацієнта від наркотичної залежності, відношенню до лікування, плани на майбутнє. З хворими була проведена багаторічна психотерапевтична робота в рамках програми індивідуального психологічного консультування. У перший рік після стаціонарного лікування з пацієнтами проводилася одно-півторагодинна розмова щотижня, згодом ці зустрічі зменшувалися і здійснювали один раз на місяць. При необхідності (поява додаткових або несподіваних проблем у пацієнта) зустрічі проводилися і в позаурочний час.

Слід підкреслити, що всі хворі на наркоманію, які в період спостереження пройшли курс групового психологічного консультування, отримали

від цього користь, так як вони найбільше потребують допомоги після виходу із наркологічного закладу.

Таким чином, реабілітацію наркозалежних можна розглянути з боку соціальної психології. Як відомо, що лікування хворих на наркоманію мало-ефективне в умовах наркологічного стаціонару. Тому така низка ефективності потребує створення нових реабілітаційних програм.

УДК 316.35

Васильченко О.А.¹, Новак Т.О.²

¹канд. соціол. наук, старш викл. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-311

Васильченко О.А., Новак Т.О.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Розвиток професійної культури починається з формування ціннісного ставлення до своєї справи і колегам і поступово переходить до значно ширшого контексту, аж до держави і суспільства. Питання ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників у сучасному українському суспільстві є досить актуальним. Дана проблема набуває особливого значення з огляду на існуючі соціально-економічні, морально-духовні, політичні перетворення.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що соціальна робота це на самперед робота з людьми, тому у кожного соціального працівника повинні формуватися певні цінності які допоможуть правильно працювати с клієнтами. Підготовка майбутніх соціальних працівників повинна бути заснована саме на ідеях гуманізму та на потребі майбутнього фахівця у постійному й різнобічному самовдосконаленні та формування найважливіших ціннісних орієнтацій майбутніх спеціалістів.

Метою статті є дослідження та аналіз особливостей сучасних ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних працівників.

Під ціннісними орієнтаціями слід розуміти відображення у свідомості людини цінностей нормативного характеру, що визначають релігійні, політичні, естетичні, моральні, ідеологічні засади оцінювання людиною навколишньої дійсності. Саме під їх впливом відбувається формування інтересів, цілей, переконань, ідеалів та інших елементів структури світогляду особистості, а також ставлення її до оточуючого світу, вибір лінії поведінки та мотивів діяльності. Сутність ціннісних орієнтацій визначається як відбиття у свідомості людини цінностей, що визнаються нею як стратегічні життєві цілі й загальні світоглядні орієнтири. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку особистості, її участі в трудовій діяльності. Можна вважати що ціннісні орієнтації – це суб'єктивні конструкти цінностей або різновидів соціальних настанов. Кількісний склад ціннісних орієнтацій визначається наявністю у людській життєдіяльності інтересів і потреб, соціальних запитів, а критеріями та способами оцінювання їх необхідності для осо-

бистості, виражених у моральних принципах, нормах, ідеалах, установках і життєвих цілях, є їх якість, стійкість до суспільних змін. Саме ж поняття цінність розглядається як значимість чогось для особи, як узагальнене уявлення про певні блага, які людина вважає життєво необхідними, а також можливі шляхи досягнення цих благ. Також цінності розглядаються як духовно спонукальні чинники, провідна роль яких виявляється в об'єднанні людей для досягнення спільних цілей. На думку М. Головатого, цінності – це також певні ідеї, погляди за допомогою яких люди задовольняють свої потреби та інтереси. М. Заброцький справедливо вважає, що цінності – це те, що людина особливо цінує в житті, чому надає особливий позитивний життєвий смисл.

Узагальнюючи вищесказане, я хочу наголосити на тому, що особливої уваги заслуговує проблема формування професійних цінностей як важливого моменту в підготовці та професійному становленні майбутнього соціального працівника, передумовою якого є зростання його професійної позиції, що розглядається як складна система цінностей особистості, де установки, інтереси, світоглядні категорії й ставлення суб'єкта до загальнолюдських цінностей на єдиній основі регулюють практичну діяльність. Наявність професійних цінностей забезпечує сумлінне ставлення до майбутньої професійної діяльності, спонукає людину до творчого пошуку, вдосконалює у свідомості студента умовну модель майбутньої фахової діяльності, яка слугуватиме орієнтиром для професійного саморозвитку. Глибинний сутнісний зв'язок між соціальністю, духовністю й моральністю, не дозволяв нехтувати формуванням моральних і духовних чеснот. Так само і надмірне захоплення моральними ідеалами й цінностями у вихованні без урахування соціальних координат може перетворитись на нудне і безплідне моралізаторство. Що є не припустимим для соціального працівника оскільки наша спеціальність відноситься до професій типу «людина-людина». Формування внутрішнього, духовного світу людини без огляду на соціальні реалії її життя несе в собі небезпеку соціальної неадекватності, самотності, втечі у світ ідеальних ілюзій, втрати життєвої наснаги.

УДК 364.142

Васильченко О.А.¹, Шульга А.В.²

¹канд. соціол. наук, старш викл. ЗНТУ

²студ. гр. ГП-311

Васильченко О.А., Шульга А.В.

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДИХ СІМЕЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

За О. Контом сім'я – спілка, що базується на інстинктах та емоційній прихильності. О. Конт вважав найважливішими завданням сім'ї – передавання традицій. Сім'я забезпечує соціальну наступність поколінь, є основним елементом суспільства, за її зразком побудовані інші складові суспільства.

Сім'я змінюється та розвивається. При цьому людство повинно дотримуватися закону поступального розвитку, не порушуючи його революційними змінами, тому що для сім'ї це надзвичайно руйнівно. Кожне наступне покоління покликане передавати та збільшувати матеріальний та духовний потенціал. Це механізм нормального прогресивного розвитку людства.

Сім'я як найважливіший соціальний інститут досліджувалася класиками соціології – Л. Морганом, Ф. Енгельсом, М. Ковалевським, Ф. Ле Пле, Б. Малиновським, О. Контом, Е. Дюркгеймом, П. Сорокіним, Г. Спенсером та ін.

Актуальністю посугувало те, що сім'я в Україні потрапила під вплив трансформаційних процесів, які неоднозначно відобразилися на ній та призвели до значних змін у її життєдіяльності. Спостерігається значна диференціація сімей за доходами, зубожіння значної частини сімей, погіршення соціального самопочуття та стану здоров'я членів родини, зменшення середньої тривалості життя, зменшення народжуваності та зростання частки народження позашлюбних дітей.

Метою є дослідження мотивів до створення сім'ї та визначення тих причин, які впливають на їх розпад.

Серед безлічі проблем, що з'являються у молодих сімей, особливо у перші роки подружнього життя, найбільш актуальною є відсутність власного житла. Багато хто не наважується створити сім'ю саме через відсутність власного житла.

Проблема забезпеченості сімей житлом набула гостроти у зв'язку з його приватизацією та розвитком ринкових відносин. Актуальність цієї проблеми пов'язана, насамперед, зі значним скороченням будівництва нового житла за державні кошти і його безкоштовним наданням; надмірною вартістю житла, яке будується приватними компаніями, що в свою чергу є недоступним для основної маси сімей з низьким рівнем доходів; ростом тарифів на житло й житлово-комунальні послуги; необхідністю капітального ремонту старих будівель тощо.

В 2002 році була прийнята Програма забезпечення молоді житлом на 2002–2012 рік і продовжена на 2013–2017 рік. Вона дає можливість одержати квартиру в кредит на тридцять років на максимально вигідних пільгових умовах. Умови цієї програми досить привабливі – при народженні першої дитини, сім'я одержує пільгу безпроцентного кредиту, після появи другої дитини держава погашає 25% вартості житла, а при народженні третьої – 50%.

Але з 2006 р. на одержання молодіжного кредиту ввели відкрите рейтингування. Зокрема додалися кілька першочергових пільгових категорій громадян, серед яких особи із критичним віком, молоді вчені, провідні молоді

спортсмени тощо, вік подружжя, що має право на пільговий кредит обмежується 30 роками. Також, за цією програмою обов'язковою умовою стало перебування на квартирному обліку. Через це ті сім'ї, що дійсно мали потребу в житлі, але не були на обліку через відсутність реєстрації, втратили право претендувати на часткову компенсацію. Крім того, обмежили строк погашення позики, що раніше становив 20–30 років, п'ятьма роками. Це, в свою чергу, також дуже обмежило доступ молодих сімей до пільгових кредитів.

Незважаючи на те, що соціальна ефективність Державної програми забезпечення молоді житлом зростає, практично в усіх великих містах попит на кредити перевищує бюджетні можливості. Тому залучення позабюджетних джерел фінансування є об'єктом постійної уваги Фонду.

Підводячи підсумки, можна заявити, що збереження та підтримання молоді сім'ї є актуальним і одним з головних завдань нашої держави.

Сучасна молода сім'я переживає тяжку кризу і має свої, властиві тільки їй, особливості:

- об'єктивно недостатній рівень матеріальної і фінансової забезпеченості. При цьому 69% молодих сімей живуть за межею бідності;

- об'єктивно підвищена матеріальна і фінансова потреба у зв'язку з необхідністю облаштування сімейного життя: придбання житла, організація побуту;

- час, коли подружжя змушені проходити певні шаблі соціалізації: здобувати освіту, професію, робоче місце.

Невирішеність проблем молодих сімей, слабка державна підтримка найчастіше призводять до сімейних конфліктів, сприяє розпаду сім'ї. 70% всіх розлучень відбуваються в перші 5 років спільного життя.

УДК 007 : 304 : 070

Погребна В.Л.

д-р філолог. наук, проф. ЗНТУ

Погребна В.Л.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ «РАДУГА» ЯК ТИП ВИДАННЯ

Існує ряд характерних ознак, якостей, які визначають схожість і відмінності видів і типів журналів. Висхідним явищем у цьому процесі є соціальні чинники, які створюють умови для виникнення нових типів журнальної продукції, визначають типоформуючі ознаки: видавець (засновник), ціль (мета) та завдання журналу, читацька аудиторія. Саме ці три ознаки в різній послідовності свого впливу і створюють тип видання. Вони тісно між собою пов'язані, але кожна з них може бути первісною при формуванні типу видання.

До вторинних (залежних) типологічних ознак належать: авторський склад, внутрішня структура, оформлення, жанри друкованих матеріалів. Залежно від мети видання і читацької аудиторії вибирається відповідне оформлення, склад авторів, жанри матеріалів, внутрішня структура. Ще в більшій підпорядкованості, залежному становищі знаходяться такі ознаки, як періодичність, обсяг і тираж.

Сучасну літературно-художню періодику складають друковані та електронні журнали, часописи та газети, які містять художні твори різних жанрів, розділи літературної критики, есеїстку, публіцистичні матеріали тощо, пов'язані з культурно-мистецькою тематикою, а також видання, що, окрім літературного, мають культурологічне, мистецьке чи громадсько-політичне спрямування.

В літературно-художніх (або літературно-мистецьких) журналах основне місце займають твори художньої літератури різних жанрів, а також публіцистичні і критичні статті і матеріали. Тематика таких журналів може бути різною. Тут публікують рецензії про кіно, вистави, виставки, книжки, концерти; пишуть про видатних людей, які зробили внесок в розвиток культури. Часто до редакції таких журналів входять поети та критики.

Останнім часом розгляд типологічних особливостей сучасної літературно-мистецької журнальної періодици в Україні помітно активізувався (дослідження О. Іванової), однак подібні розвідки носять поодинокий характер. Типологічні риси журналу «Радуга» ніким із дослідників спеціально не розглядалися, не визначалося місце цього часопису в сучасному журнальному літературно-мистецькому дискурсі. Цим і визначається актуальність нашого дослідження. Літературно-мистецька періодика є невід'ємною складовою

частиною історії журналістики, тому відсутність систематичного і повного знання про розвиток окремих газет і журналів у той чи інший період, на тих чи інших територіях України збіднює загальну картину історико-журналістських процесів.

«Радуга» – літературно-мистецький місячник, у радянські часи – орган Правління Спілки письменників України. Це видання має підзаголовок «журнал художественной литературы и общественной мысли», його видавець: ООО «Журнал «Радуга». Виходить у Києві. В часописі друкуються твори українських письменників, що пишуть російською мовою. Журнал видається з 1927 року. Головний редактор журналу – Юрій Владиславович Ковальський.

Періодичність – 10 номерів за рік (з 2013 року – 6 номерів за рік). Журнал розповсюджується за передплатою на всю територію України. Наклад – 2000 примірників. Обсяг номеру – 150–260 сторінок.

В журналі друкувалися знамениті Віктор Некрасов, Микола Ушаков, Юрій Чорний-Діденко, Володимир Кисельов, Борис Чичибабін ... – всі без винятку відомі російські письменники України. І в нинішні, зовсім не прості для літератури, часи редакція «Радуги» постійно демонструє вміння знаходити все найкраще і гідне. І, що не менш важливо, підтримати талановитих авторів, сприяти їх подальшому зростанню.

Найстаріший літературний журнал України «Радуга» у 2012 році відзначив 85-річчя. В історії розвитку цього часопису були різні періоди. У роки перебудови був «вибух» тиражу, як і у багатьох «товстих» журналів тієї пори. Була і є тісна співпраця з кращими письменниками України, які пишуть російською мовою (Андрій Курков, Сергій та Марина Дяченки, Анатолій Крим, Олександр Мардань та багато інших). Був в історії цього видання навіть етап «анафеми», коли сталінський режим вирішив прикрити «Радугу» з огляду на політичну неблагонадійність (у 1937-му).

Сьогодні журнал орієнтується на смаки сучасного читача. Провідний принцип об'єднання матеріалів у рубрики – жанрово-тематичний, він дає можливість зорієнтуватися щодо тематики та жанру матеріалів. Основні рубрики: «Проза», «Поезія», «Літературний погляд», «Огляди. Погляди», «Спогади, щоденники», «Люди і книги», «Глядацький зал», «Сім нот», «Конкурси. Рейтинги», «Радуга – дітям», а також підрубрики: «Гість «Радуги», «Лауреати року», «Пам'ять», «Рецензії».

До редколегії журналу входять відомі фантасти Марина і Сергій Дяченки, які організували на базі журналу майстерню фантастики для молодих авторів. «Радуга» намагається не тільки брати участь у літературному житті України, а й організовувати це літературне життя. На сторінках журналу публікується інформація про літературні конкурси, звіти про проведення

літературних форумів і конференцій, друкуються твори переможців різних літературних конкурсів.

Журнал «Радуга» – співзасновник літературних премій: Гоголівської; «Коло спорідненості» («Круг родства») ім. Віталія Заславського; ініціатор проведення Міжнародної літературної премії ім. Юрія Долгорукого.

Журнал «Радуга» надає можливість реалізувати творчий потенціал і заявити про себе на літературному просторі. Сьогодні часопис публікує твори видатних сучасників і молодих письменників, таких як: Валентина Єрмолова, Олександр Кабанов, Володимир Каденко, Павло Баулін, Марина та Сергій Дяченко, Сергій Лук'яненко, Платон Беседін та ін.

Аудиторія літератури і літературно-мистецької періодики – нечисленна і стабільна роками. У наш час літературні журнали майже позбавлені ознак «масовості» – аудиторію цих видань можна віднести до елітарної публіки. Часопис «Радуга» має обмежене коло читачів – науковці-філологи, письменники, деякі студенти гуманітарних факультетів вузів України, інтелігенція.

Це видання відкриває літературні стежки для авторів-початківців, відслідковує творчість відомих українських російськомовних авторів сучасної літератури, вишукує творчі скарби в різноманітних літературних конкурсах. На сьогодні він залишається, можливо, в Україні одним з небагатьох видань, які регулярно виходять і успадковують традиції концепції «товстого літературного журналу».

УДК 007 : 304 : 070

Пода О.Ю.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Пода О.Ю.

ГЕНДЕР І МАС-МЕДІА: РЕАЛЬНИЙ І ВІРТУАЛЬНИЙ СВІТИ

Сучасний дискурс мас-медіа активно «експлуатує» категорію «гендер».

Гендер – «змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку й чоловіка залежно від їх статі» (Т. Мельник).

Зазвичай, реальний стан реалізації гендерної політики держави представляється на рівні офіційних ЗМК, медіа громадських організацій, органів влади в регіонах.

Більшість ЗМК, орієнтованих на масове споживання інформації, виданя з чітко визначеним аудиторним маркером за статевою і віковою ознаками

(жіночі й чоловічі), формують на своїх шпальтах не стільки наявну реальність, скільки її бажаний варіант – віртуальну реальність («абстрактно – це вигаданий світ в уяві користувача» (А. Каптев).

У процесі реалізації через медіа релаксаційної, гедоністичної, рекламної, іміджевої, маркетингової функцій мас-медіа обумовлюється тимчасове «занурення» аудиторії у світ краси, комфорту, отримання задоволення, відпочинку, відчуття захищеності тощо.

Концептуально уявлювана «втеча» від реального світу, реальних ситуацій і проблем підтримується на рівні типу видання, його типологічного різновиду й відповідного формально-змістового наповнення та ілюстративного супроводу.

Зазвичай бажана штучна модель життя реципієнта формується комплексно, на рівнях як текстової, так і візуальної комунікації.

Наприклад, рекламний дискурс переважно візуалізує бажане (для підтримки чоловічого стереотипного контенту в журналах для чоловіків акцентними є активна життєва позиція, статусність, матеріальна спроможність, успішність, фізична привабливість тощо; для жінок (у жіночих журналах) стереотипи працюють в межах набору таких тем, як «краса», «мода», «чітко задані межі фізичної привабливості», «багатий дім як здобуток чоловіка» тощо. Наголосимо й на певній активності у просуванні стереотипу успішної жінки, у котрому перетинаються не тільки розхожі стереотипи фемінного, але й стандарти маскулінності. Усе це концептуально вписується не тільки в текст матеріалів й візуалізацію, але й активно функціонує на рівні назв рубрик, розділів, заголовків.

Візуальність як характеристика гендерного маркера в жіночих і чоловічих журналах представляється і як невід’ємна ознака інформаційного дискурсу, адже ні для кого не є відкриттям, що в більшості випадків процес читання часописів такого типу почав підмінюватися процесом гортання сторінок, перегляданням ілюстрацій. Чим насиченіша візуалізація, тим активніше оформлюється бажане життя як штучний віртуальний світ, котрий може не збігатися, а то й різко контрастувати з повсякденним буттям.

Натомість через художню комунікацію здійснюється емоційне сприйняття змісту тексту, у якому вимальовується штучний бажаний світ. Причому для жіночої аудиторії визначені свої вербально-візуальні ряди, для чоловіків – інші (зауважимо, що рівень художньої комунікації в чоловічому журналі зазвичай є приємним винятком, аніж практикою повсякдення). До того ж чим «глянцевіший» часопис, тим більш солідним є підґрунтя формування концептів бажаного (віртуального) світу.

Найбільший вплив візуалізації, котрий посилюється й можливостями аудіального ряду, – у телевізійному та кінодискурсах, трансльованих через канали телебачення.

Різні жанрові формати телепродукції (реаліті-шоу, розважальні та інші програми, телесеріали), показ художнього кіно сприяють чіткому образно-предметному перенесенню побаченого на екрані у світ бажаного, часто переходячи у формат «недосяжної мрії».

Паралельність існування світу реального й віртуального на рівні індивідуума, групи, маси дозволяє активно використовувати техніки маніпулятивного впливу. Показовими в цьому плані є дискурси пропаганди, реклами, консьюмеризму тощо.

УДК 007 : 304 : 070

Юферева О.В.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Юферева О.В.

ВЗАЄМОДІЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ТА ВЕРБАЛЬНОЇ СКЛАДОВИХ СУЧАСНОГО МЕДІАТЕКСТУ: ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ДИСКУСІЇ

Питання щодо пропорційного співвідношення вербальної та візуальної складових у сучасному медіатексті не має остаточної відповіді. Пошук рішення переконує, що вивчення «візуального» та навіть окреслення обсягу цього поняття, специфіки взаємодії з іншими елементами традиційно здійснюється мономодально. Як аргумент – роботи, присвячені креолізованому тексту А. Бернацької, М. Ворошилової, у яких обстоюється теза щодо сумнівності впровадження поняття «візуальний» компонент і пропонується використовувати ширше поняття – «невербальність».

У фокусі нашої уваги опинився об'єкт, який поки що не дістав загальноновизнаної дефініції: креолізований текст (Ю. Сорокін, Є. Тарасов), полікодовий текст (Г. Ейгер, В. Юхт), «ізоверб» (А. Михеев), мультимодальний текст (Г. Крес, Т. ван Ліувен). Наведений перелік далеко не вичерпаний (грунтовний аналіз термінологічного різноманіття здійснюється, наприклад, у статті Т. Лук'янець) і залишається відкритим, передусім тому, що перебуває у становленні. Уже сьогодні народжується розуміння обмеженості одного з найсучасніших міждисциплінарних понять – мультимодального тексту – до речі, доволі гнучкого й ефективного інструмента для аналізу медіатекстів, позаяк не ізолює різні комунікаційні модули. Для його теоретиків письмовий текст за своєю природою є мультимодальним і це відкриває шлях до аналізу візуальної складової (шрифти, формат, ілюстрація тощо).

Більшість досліджень процесу креолізації та аналізу образів реклами, медіатекстів, логотипів тощо в російській науці ґрунтуються на класифікації О. Анісімової, що запропонована у праці «Лінгвістика тексту і міжкультурна комунікація» (2003). Авторка висуває градацію ступенів злиття елементів: гомогенний вербальний текст, паралінгвістично активний текст, текст із час-

тковою креолізацією, текст із повною креолізацією. У межах цієї термінології медіатекст постає семіотично збагаченим жанром, що тяжіє до синхронізації читання і перегляду, тобто текстом з частковою креолізацією.

Поза суто лінгвістичною площиною дослідження відкривається перспектива міждисциплінарних студій медіатексту, що поєднують гетерогенні елементи. Проте, складно не визнати слушність зауваг О. Сарни: «у намаганнях міждисциплінарних досліджень одразу ж виникають труднощі не лише із проясненням обрисів предметного і проблемного полів, але й обґрунтуванням щодо застосування тих чи інших методів і навіть визначенням спільного об'єкта дослідження: різночитання виникають уже під час обговорення, що ж власне виступає як такий об'єкт». Г. Крес та Т. ван Ліувен, що присвятили роботу особливостям мультимодальних утворень, наполягають на тому, що жоден із компонентів не можна розглядати як домінуючий: обидва утворюють єдиний цілісний образ сторінки, екрану, телебачення, а, отже, слід зламати міждисциплінарні бар'єри, щоб зрозуміти логіку цієї інтеграції. Тож діалог між лінгвістикою, семіотикою, медіастудіями, дослідженнями візуальної комунікації уможливило вихід гуманітаристики на новий рівень бачення складних об'єктів.

Відштовхуючись від усвідомлення змін кореляції словесного і візуального (висловленого, зокрема, Р. Бартом: «зображення більше не ілюструє слово, зі структурної точки зору, саме слово паразитує на зображенні»), вчені висувають різноманітні стратегії аналізу візуального тексту. Але залежність візуального образу від конвенцій письма сильніша, ніж очікується, і це переконливо доводять на різноманітному матеріалі вже згадані науковці Г. Крес та Т. ван Ліувен.

Очевидно, що зміст тексту зростає на єдності візуальної та вербальної складових, вступаючи у різні функціональні взаємодії, несучи різноспрямовані значення, – теза, з якою погоджуються сучасні дослідники інтеграційної природи медіатексту, незважаючи на використання різної термінології.

УДК 007 : 304 : 070

Скуртул Г.С.

викл. ЗНТУ

Скуртул Г.С.

«ЗАРОБІТЧАНСТВО» ЯК ПРОБЛЕМА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ В ПОВІДОМЛЕННЯХ ІНФОРМАЦІЙНИХ АГЕНТСТВ (НА ПРИКЛАДІ «УНН»)

Упродовж останніх кількох десятиліть проблеми трудової еміграції («заробітчанства») виходять на передній план. Вони є особливо актуальними і для українського суспільства, яке зазнало значних негативних впливів унаслідок

лідок розпаду Радянської Союзу, економічної нестабільності, демографічного падіння, масового безробіття. Цілком очевидно, що на усвідомлення людиною проблем та небезпек трудової еміграції, а також на формування «заробітчанської» культури насамперед впливають засоби масової інформації, які можуть ефективно формувати еміграційне мислення масової аудиторії. З огляду на це метою дослідження обрано аналіз висвітлення питань трудової еміграції як соціально-економічної проблеми незалежної України в повідомленнях інформаційного агентства «Українські національні новини».

Проблемою осмислення теми міграції / еміграції в ЗМІ займалися дослідники: О. Ровенчак, О. Смірнова, В. Тітов, А. Топчій. Однак спеціального дослідження, присвяченого специфіці висвітлення проблеми масової трудової еміграції українців, її наслідків та перспектив повернення заробітчан на батьківщину, в повідомленнях інформаційних агентств і досі немає, що й зумовило цілком виправданий науковий інтерес.

З метою виявлення загальних тенденцій сприйняття «заробітчанства» та оцінки ситуації журналістами щодо питань масового від'їзду українців для заробітку до іншої країни, ми звернулися до аналізу змісту матеріалів «Українських національних новин». Вивчаючи їх, перш за все зацікавились наступними питаннями:

- в якому соціальному контексті описуються мігранти, тобто які сторони життя та економічні практики «заробітчан» висвітлює інформаційне агентство;

- які установки можуть сформуватись та закріпитись у читачкої аудиторії по відношенню до емігрантів під впливом недостовірних і завищених статистичних даних;

- якими джерелами користуються журналісти, висвітлюючи проблеми (переваги) трудової еміграції українців (коментарі експертів, статистика, законодавча база тощо).

Вважаємо, що ЗМІ не лише безпосередньо формує, але й допомагає становленню вже відносно усталеного в повсякденній свідомості образу (відображають цей образ, роблячи його більш чітким). Соціальні уявлення щодо трудових мігрантів у соціально-психологічному плані направлені на відтворення звичної картини світу, яка є неминуче порушеною в умовах масової трудової еміграції в проміжку короткого за історичними мірками часу (роки незалежності), а також на укріплення власної соціальної ідентичності, яка часто досягається за рахунок звинувачень та зневажливого ставлення до тих, хто працює не на добробут власної країни.

Загалом із цієї тематики опубліковано 118 матеріалів. Відзначимо, що в більшості випадків в інформаційних замітках, інтерв'ю та статтях майже не використовуються такі вузькоспеціальні чи наукові терміни, як «трудова міграція (еміграція, імміграція)» та «трудоий мігрант (емігрант, іммігрант)»,

а замінюються їх публіцистичними синонімами «заробітчанство» та «заробітчанин».

В аспекті проблематики дослідження нас цікавили перш за все такі теми як:

– стосунки між населенням сторони, що приймає, та «заробітчанами» («Автобуси з українськими заробітчанами не пускають через угорсько-український кордон», «У Петербурзі в емігрантів вимагатимуть відбитків пальців», «Італійська влада легалізує українських «заробітчан», «Польща закрила радіопрограму, в якій образили заробітчанок»);

– оціночні судження щодо соціального захисту та перспектив перебування за кордоном українських трудових емігрантів («Підготовка до проведення Олімпіади-2022 сприятиме поверненню українських заробітчан – О. Вілкул», «Рано чи пізно ставлення до іммігрантів в європейських країнах погіршиться, і українців це також торкнеться – В. Медведчук», «Через безробіття у ЄС українські заробітчани повернуться додому – експерт», «П. Розенко: 95% «заробітчан» – нелегали, які незахищені ні за кордоном, ні в Україні»);

– контроль над фінансовими потоками українців за кордоном, схеми повернення зароблених коштів в Україну («В. Балого у Facebook: щороку заробітчани перераховують в Україну суму, еквівалентну прямим іноземним інвестиціям», «Найбільше українські трудові емігранти заробляють в Німеччині», «Заробітчани висилають в Україну 6–7 млрд. доларів щорічно – дослідження», «Торік українські заробітчани переказали в Україну більше коштів, аніж вклали інвестори», «В Івано-Франківську область за останні 3 роки поступило 1 млрд. доларів від заробітчан»).

Отже, інформаційне агентство «Українські національні новини» періодично звертається до висвітлення «заробітчанства», однак це здебільшого однотипні публікації, які лише повідомляють про проблему і не пропонують шляхів її вирішення. На сайті переважають три види публікацій (за формою) – це короткі повідомлення на кілька речень, здебільшого невеликі статті з викладом основних фактів, статистики, скупю аналітикою та, часто, фокусуванням на окремому аспекті теми, а також інтерв'ю-монологи.

УДК 007 : 304 : 070

Куянцева О.О.

старш. викл. ЗНТУ

Куянцева О.О.

«ОЛІМПІЙСЬКА АРЕНА» – СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ ПРО СПОРТ

Спортивна журнальна періодика є вагомим сегментом сучасного медіапростору України. Її бурхливий розвиток на початку ХХІ століття зумовив потребу у комплексних дослідженнях цього типу видань, аналізі їхніх жанро-

вих та типологічних характеристик. Окремі наукові розвідки в області спортивної журналістики належать таким російським та вітчизняним ученим, як С.А. Михайлов, Є.А. Войтік, Ю.О. Сазонова та ін. Зокрема, типологічні та профільні характеристики спеціалізованих російських журналів про спорт вивчав дослідник Є.О. Слюсаренко. На жаль, сучасні українські спортивні журнали залишились поза увагою науковців.

З огляду на це, аналіз профільних характеристик сучасного українського журналу про спорт є актуальним. Предметом дослідження обрано журнал «Олімпійська арена», оскільки це одне з провідних спортивних видань, офіційний орган Міністерства молоді та спорту України і НОК України, на сторінках якого всебічно висвітлюється спорт високих досягнень.

Традиційно журнали будь-якої предметно-тематичної спрямованості поділяють на спеціалізовані та універсальні. Ринок спеціалізованих журнальних видань в Україні представлений достатньо розгалужено. Це видання, присвячені окремим видам спорту: «Футбол», «Теніс», «Ринг», «Світ єдиноборств» та ін. «Олімпійська арена» – видання універсальне, оскільки в ньому висвітлюється інформація, що стосується як олімпійських, так і неолімпійських видів спорту.

Журнал «Олімпійська арена» був заснований у 1995 р., виходить раз на місяць, розповсюджується по всій території України. Визначаючи профіль цього журналу, зазначимо, що за своєю цільовою аудиторією це комбіноване видання, розраховане на підготовленого читача, що регулярно відстежує перебіг подій у сфері спорту, відчуває потребу у серйозних інформаційно-аналітичних матеріалах, а також зацікавлений у культурно-просвітницьких публікаціях, що розкривають питання розвитку олімпійського руху у світі і містять коментарі й поради тренерів та спортсменів щодо тренувань, спортивних дієт чи розпорядку дня.

Видання розповсюджується за передплатою, у кіосках преси, а також через обласні та міські фізкультурні й спортивні організації, комерційні спортивні організації і клуби, мережу спортивних магазинів, отже, серед читачів є не тільки ті, для кого спорт є хобі, захопленням, розвагою, а й професійні спортсмени, тренери, люди, задіяні у спортивній індустрії.

Контент журналу складається переважно з інформаційно-аналітичних матеріалів. Найчастіше на сторінках видання можна побачити репортажі, огляди, коментарі, інтерв'ю з відомими спортсменами і тренерами, аналітичні статті.

У 2012–13 рр. провідною темою, що висвітлювалась у журналі, стала підготовка до XXII Олімпійських та Параолімпійських зимових ігор у російському м. Сочі. Інформація щодо цієї теми розміщувалась у кожному номері «Олімпійської арени» у рубриці «На обрії – Сочі-2014». У коротких інформаційних замітках журналісти повідомляли про фінансування Олімпіади, про-

цес будівництва транспортних сполучень, олімпійського селища, змагальних об'єктів (Льодова арена «Шайба», Палац спорту «Айсберг», Ковзанярський центр «Адлер-арена», Центр санного спорту «Санки» та ін.), про заготовку снігу та тестування трас («ОА», 2012, №10; 2013, № 2, 11, 12). Окрему увагу приділяли перебігу естафети Олімпійського вогню.

Питання здобуття ліцензій на виступ на Олімпійських іграх українськими спортсменами стало провідним у інтерв'ю з Даніелем Амірхановим «Останній крок – він найскладніший» («ОА», 2013, № 10). Начальник відділу зимових видів спорту Міністерства молоді та спорту України відповів на запитання журналіста С. Наконечної стосовно майбутнього складу Олімпійської збірної України, розповів про надії, що покладаються на команди з фрістайлу та біатлону, наголосив на проблемах, пов'язаних із підготовкою спортсменів з ковзанярського спорту, скелетону, керлінгу і хокею (у змаганнях з цих видів спорту українські спортсмени участі не братимуть).

Більше інформації про українську Олімпійську збірну протягом 2012–2013 рр. було представлено у рубриці «Олімпієць-2014». В ній було розміщено інтерв'ю з українськими спортсменами, зокрема, з фрістайлісткою Ольгою Волковою («Ольга Волкова. Історичне сальто», «ОА», 2012, № 2), саночницею Мариною Галайджян («Мета є, будемо боротися!», «ОА», 2012, № 12), біатлоністкою Оленою Підгрушною («Олена Підгрушна: «Всі мої думки – про біатлон»», «ОА», 2012, № 12) та Надією Діденко, лідером збірної з лижної акробатики («Три бажання Надії», «ОА», 2013, № 11).

Отже, «Олімпійська арена» є прикладом якісного комбінованого видання, у якому широко представлені інформаційно-аналітичні матеріали, що пояснюється намаганням зацікавити максимальну кількість читачів, а також надати компетентний погляд на нагальні проблеми і досягнення олімпійського руху в Україні.

УДК 007 : 304 : 070

Селюкова Н.Ю.

старш. викл. ЗНТУ

Селюкова Н.Ю.

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗМІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Інформаційний простір не може перебувати осторонь подій, які відбуваються у світі і в Україні зокрема. Кожна хвилина може стати вирішальною для долі країни, яка при цьому на сьогодні залежить навіть більше від розуміння реальної ситуації населенням держав, ніж від військового озброєння. Така ситуація вимагає оперативної інформації, що, у свою чергу, сприяє появі нових підходів і форм висвітлення як окремих подій, так і загальної обстановки.

Розвиток соціальних мереж і їх переформатування від розважального до оперативного джерела інформації вимагає і від інтернет-ЗМІ відповідати певним вимогам. Стислі повідомлення текстового формату з додержанням класичних норм інформаційної журналістики – вказуванням часу і міста подій – знов зайняли перші місця в інформаційному потоці.

До того ж набув популярності в ЗМІ інтернет-простору такий жанр, як коментар, при цьому знов-таки із додержанням принципу торкання лише однієї проблеми в одному коментарі.

Якщо ефіри «наживо» не є новими для українських засобів масової інформації, то вимогою часу є й об'єктивність. Досягають її завдяки стріму (потоківому мультимедіа), що дає можливість не лише побачити безпосередньо те, що відбувається на даний момент у будь-якому місці, а й зробити власні висновки із побаченого завдяки тому, що коментарі стрімера мають обмежуватися тільки відтворенням того, що відбувається, деталізацією, однак при цьому без власних думок і почуттів. Стрім на сьогодні вже вийшов за межі аматорської журналістики, зважаючи на те, що потокове відео використовують і професійні телеканали знов-таки за форматом «наживо». Прикладами подібного є висвітлення подій на «5 каналі» під час мітингів Євромайдану, транслуючи «Громадське ТВ» або «Еспресо». Однак, варто зазначити, що насамперед до подібного вдаються центральні телеканали. На регіональному рівні стріми залишаються лише в інтернет-мережі.

Не залишаються осторонь актуальних подій і, відповідно, потреб часу друковані ЗМІ. Позбавлені можливості донесення оперативної інформації, яка вже на день потрапляння до споживача може бути застарілою, друковані засоби масової інформації починають активно використовувати ще до недавнього часу актуальні лише в інтернет-мережі блоги. При цьому на перший план виходять не стільки інформаційна складова, скільки аналітична й емоційна. Однак стверджувати про об'єктивність у такому випадку досить складно. Суб'єктивне бачення журналістом того, що відбувається, навіть спираючись на авторитетні думки, відіграє, безумовно, важливу роль в інформаційному потоці, однак все ж таки залишається журналістикою думок.

Тож, виходячи з вищенаведеного, можемо говорити, що на сучасному етапі засоби масової інформації зосереджуються перш за все на оперативності подання даних про події. При цьому застосовуються засоби, які ще недавно розглядалися як аматорські. Стріми, блоги, інформаційні повідомлення безпосередньо від свідків або учасників подій ще кілька місяців тому сприймалися як переваги суто інтернет-простору. На сьогодні вони стали частиною професійної журналістики.

ФОРМОТВОРЧІ СКЛАДНИКИ ІМІДЖУ ОКСАНИ МАРЧЕНКО

Імідж телеведучого формується і оцінюється за такими критеріями: культура поведінки, культура спілкування та культура мовлення. Названі критерії визначають особистість і професійний доробок.

Оксана Марченко – ведуча різноманітних телепрограм. Основна риса її поведінки – тактовність у відносинах з колегами та учасниками програм, відсутність хизування своєю зовнішністю та роллю, яку виконує. Щирість у спілкуванні з учасниками шоу та зовнішня привабливість ведучої у поєднанні з такими особистісними якостями, як доброзичливість, милосердя, свідчать про високий рівень майстерності. Підґрунтям культури спілкування є взаєморозуміння, співчуття, прагнення до взаємодії. Саме на цих засадах базуються бесіди та інтерв'ю Оксани Марченко. Постановка питань завжди тактовна, коментарі та провокаційність відсутні, ведуча слухає, чує, реагує та співчуває; і це дає підставу сприймати її як доброзичливу, відкриту, щиру людину.

Мова Оксани Марченко правильна, чиста, мелодійна, багата на засоби художньої образності: порівняння, метафори, епітети, пересипана прислів'ями та приказками. З метою створення трагічної чи комічної атмосфери під час запису передачі чи прямого ефіру ведуча доцільно використовує риторичні питання та вигуки, володіє вмінням тримати паузу та за допомогою експромту виходити з незручного становища. Отже, мовлення Оксани Марченко поєднує і ораторські здібності, і елементи народної мови, і володіння акторською майстерністю.

Імідж ведучої – одна із складових популярності програми, і найперше завдання, яке він вирішує – це встановлення контакту з глядачем. Перший контакт – візуальний – базується на зовнішній привабливості, націлений не тільки на сприйняття образу Оксани, а й на оцінку передачі в цілому. Доцільність всіх деталей зовнішнього вигляду свідчить про гарний смак та відчуття міри, що в свою чергу допомагає досягти позитивного візуального контакту між ведучою та глядачем.

Найважливішою складовою образу Оксани Марченко є вміння доносити до глядачів мету, предмет та завдання програми, що є свідченням високого рівня освіченості, обізнаності з проблемою, яка є темою передачі. Емоційний контакт з аудиторією підтримується за рахунок небайдужості ведучої.

Отже, образ Оксани Марченко є зразком професійної майстерності.

Островська Н.В.

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ТОК-ШОУ «ПРИЦІЛ» («ТЕЛЕКРИТИКА»)

Суспільно-політичні ток-шоу активно досліджуються як зарубіжними (Б. Геблер, Й. Теншер, А. Дьорнер, С. Поцелуєв, Д. Бондарев, О. Козлова та ін.), так і вітчизняними (Ю. Голоднікова, Г. Почепцов, О. Довженко та ін.) дослідниками. Значну увагу аналізу практичної реалізації програм цього формату приділяють медіакритичні видання. Зокрема, громадська телекритика «Телекритика» тривалий час (2008–2013) проводила моніторинг методів пропаганди, застосовуваних у політичних ток-шоу на українському телебаченні, досліджувала роль цих програм. Результати моніторингу опубліковані на сайті інтернет-видання про ЗМІ «Телекритика». Після тривалої критики вітчизняних політичних ток-шоу видання пропонує власну програму цього жанру. Це суспільно-політичне ток-шоу «Приціль» – онлайн-проект, який виробляє команда «Телекритики» за технічного партнерства компанії «betv» та за фінансової підтримки Фонду розвитку ЗМІ Посольства США в Україні.

Актуальність цієї розвідки зумовлена підвищеним інтересом до проблеми вибору формату політичного ток-шоу. Метою дослідження є визначення й аналіз жанрової специфіки суспільно-політичного ток-шоу «Приціль».

Прем'єрний випуск «Прицілу» відбувся 19 жовтня 2013 р., автором і ведучим програми є Сергій Рахманін, політичний аналітик, перший заступник редактора тижневика «Дзеркало тижня». За форматом кожен випуск програми триває годину, протягом якої гості ток-шоу обговорюють проблеми сьогодення. Ток-шоу виходить щомісяця. Архів програми зберігається у відкритому доступі на «ВідеоТеці» (мультимедійному проекті «Телекритики») та сайті інтернет-каналу «betv». У ток-шоу врахована можливість зворотного зв'язку з глядачами. Творці програми запрошують усіх охочих не тільки спостерігати за дискусією, а й брати в ній участь. Запитання до запрошених експертів і коментарі до дискусії можна залишати на сторінці «Телекритики» у Facebook та у Twitter «Прицілу». За аналізований період у ток-шоу розглядалися такі теми: «Тимошенко: жертва чи кат?» (19 жовтня 2013 р.), «Українська опозиція. Заснула? Померла? Відродилась?» (12 листопада 2013 р.); «Чи є життя після Євромайдану?» (18 грудня 2013 р.); «Журналіст в умовах революції: четверта влада, третій зайвий чи перший кандидат на ув'язнення?» (22 січня 2014 р.); «Людина і зброя. Чим закінчиться холодна війна в Україні:

політичною відлигою чи гарячою точкою?» (12 лютого 2014 р.); «Перші кроки нової влади: саджати, воювати, домовлятися, підкуповувати?» (26 лютого 2014 р.); «Крим. Воювати чи не воювати?» (12 березня 2014 р.). Перелік тем засвідчує, що для обговорення обираються найбільш актуальні теми місяця.

При відборі учасників Сергій Рахманін керується принципом: рівень учасників визначає рівень програми, запрошуючи найбільш компетентних експертів. Це, наприклад, Євген Головаха (заступник директора Інституту соціології НАНУ); Ольга Айвазовська, координатор виборчих і політичних програм громадянської мережі «Опора»; Олександр Сушко, політолог, член Ради ВО «Майдан»; Валерій Чалий, експерт Центру Разумкова; Вікторія Сюмар, журналіст, громадський активіст, медіа-експерт та інші. На відміну від інших політичних ток-шоу, у «Прицілі» провідну роль відіграють не політики. Серед учасників представлені юристи, журналісти, політологи, політехнологи, громадські активісти, медіа- та інші авторитетні експерти. Тим самим підвищується роль інтелектуала в сучасному світі.

У програмі присутня внутрішня аудиторія, її становлять студенти київських вишів, що мають можливість поставити запитання учасникам.

Відійти від одноманітності всередині дискусії, утримати увагу глядачів вдається завдяки вдалому структуруванню. Програма будується за раундами:

- пристрілка (ведучий анонсує, про що будуть говорити, і надає по черзі слово експертам);
- перестрілка (раунд, де учасники можуть ставити будь-яке запитання одне одному);
- обстріл (експертам ставлять запитання присутні студенти і помічник озвучує запитання з інтернету);
- контрольний постріл (міні-раунд, у якому кожен учасник робить висновки з теми, що розглядається).

Особливістю цього ток-шоу є активна роль ведучого, що висловлює власну думку відносно обговорюваних питань. Сергій Рахманін направляє дискусію так, щоб глядач отримав максимум інформації, знайомить з історією проблеми, справедливо розподіляє час між учасниками, допомагає презентувати суть дискусії глядачам, роблячи контентні проміжні резюме, розставляючи акценти.

Таким чином, суспільно-політичне ток-шоу «Приціл» є прикладом інтелектуальної журналістики. Жанровою специфікою програми є вибір актуальних тем, авторитетні учасники, серед яких переважають експерти та журналісти, активна роль аудиторії та провідна роль ведучого.

ОБРАЗ ІДЕАЛЬНОГО БАТЬКА НА СТОРІНКАХ СУЧАСНОГО РОДИННО-ПОБУТОВОГО ГЛЯНЦЮ

На сучасному етапі жіночі журнали, орієнтовані на сімейні / родинні цінності, конструюють модель позитивної щасливої сім'ї, відображають демократичний погляд редакції на моделі сімейних стосунків – це «щаслива повна сім'я», «мати-одиначка» й модель «батьки розлучені», але, як відомо, у неповній родині гармонійний розвиток дитини практично неможливий. У той час як мати формує емоційний світ дитини, створює умови та стимули для внутрішнього розвитку, – батько завжди втілює авторитет, уособлює сферу моралі, прищеплює вміння загальної орієнтації у зовнішньому світі, створює захист від девіантних суб'єктивних хитань.

Звичайно, у процесі історичного розвитку суспільства змінювалися уявлення про батьківство і погляди на поведінку і статус батька у родині (залежно від культури, історичного періоду, політичного режиму, соціальної політики держави тощо). Так, у патріархальному доіндустріальному суспільстві шлюб і батьківство були обов'язковими складовими чоловічої ідентичності. «Гарний батько» виступав втіленням влади й інструментальної ефективності. До його безумовних обов'язків не входив догляд за дітьми, але вони, особливо хлопчики, багато часу проводили з ним, працювали під його керівництвом.

Сьогодні традиційні цінності батьківства взагалі маргіналізувалися, оскільки питання шлюбу, народження дитини стали справою вільного вибору, поширилося незареєстроване партнерство.

У сучасних глянцевих журналах родинно-побутового характеру «Хорошие родители», «Мой ребенок», «Твой малыш» репрезентація батьківських практик відбувається таким чином, що однією із домінант-складників батьківського образу стає обов'язок батька матеріально забезпечити родину. На думку авторів публікацій зазначених видань, бути гарним батьком – значить, насамперед, піклуватися про матеріальний добробут родини, підтримувати її споживачські можливості.

На сторінках глянцевих видань «Хорошие родители», «Мой ребенок», «Твой малыш» питання щодо кризи батьківства, кризи родинних стосунків взагалі не підіймаються і не обговорюються, що, зрозуміло, пояснюється типом видання: глянець форматує реальність, у якій немає місця темам, що потребують серйозного обговорення: тривалий робочий день батька, його постійна відсутність у родині, некомпетентність у вихованні дітей, застосування як психологічного, так і фізичного насилля по відношенню до них,

незацікавленість справами наймолодших членів родини, байдужість до їх існування, тощо.

Виходячи із змісту видань «Хорошие родители», «Твой малыш», «Мой ребенок», головним завданням батька стає створення і підтримання розкоші, комфорту існування власної родини. Саме як споживач корисних товарів, технічних новинок чоловік-батько репрезентований в постійній рубриці журналу «Хорошие родители» – «Семья ПАПА». Зрозуміло, що основний прибуток глянцевою виданням приносить реклама, у зв'язку з чим матеріали рубрики «Семья ПАПА» частіше нагадують сторінки рекламного каталогу товарів, аніж класичного універсального родинно-побутового видання, якими були подібні видання у радянські часи.

Безперечним є той факт, що одним із головних обов'язків батька є створення умов безпеки життєдіяльності дітей і дружини. Як свідчать матеріали рубрики, здатність втілити його в життя цілком залежить від платоспроможності голови родини. Простежується така тенденція, що акценти у створенні образу батька на сторінках журналу «Хорошие родители» переміщуються з ознаки-домінанти «батько-трудівник, представник певної професії» (як це було репрезентовано у родинно-побутових виданнях радянського часу) на ознаку-домінанту «батько-заробітчанин і споживач», що є прикметною рисою постіндустріального гедоністично-консьюмеристського суспільства.

Статті авторів глянцеви́х журналів репрезентують ідеальне, бажане уявлення про батька як доброго чарівника, натхненного організатора дозвілля родини, який «Спланировал, сделал, впечатлил... И ощутил себя Цезарем...». При цьому до прямих обов'язків батька входить додавання «духа соревнования», приготування смачної їжі, піклування про комфорт. Тобто і в цьому випадку спрацьовує істинне призначення глянцю, притаманне йому *apriority* – породжувати бажання і репрезентувати умови їх втілення.

Не реальним, а, швидше, ідеальним, бажаним постає батько і в матеріалах рубрики «Звездные родители», створених у жанрі «історії знаменитості» (журнал «Хорошие родители»). Героями таких публікацій свого часу стали Роберт Де Ніро («Роберт Де Ниро добропорядочный папаша»), Аарон Джонсон («Аарон Джонсон счастлив по-своему»), Жан Рено («Секреты Жана Рено»), Джим Кері («Джим Керри») та інші зірки популярного зарубіжного кінематографу. Історії їх батьківства за своєю структурою схожі на оповідання, бо, прагнучи до акцентування певних позитивних індивідуальних вчинків героя публікації, авторки Юлія Абрамова, Тетяна Дідух і Влада Барсукова переакцентовують увагу на емоційне сприйняття ним світу, при цьому, звичайно ж, за рахунок редукції, ретуші соціальних та інших факторів його життєвого успіху. Згадані зіркові історії виконують когнітивні і психологічні функції і репрезентують, у цьому випадку, практики позитивного батьківст-

ва, що є швидше винятком, аніж правилом конструювання сучасної чоловічої ідентичності.

Позиціонуючи себе у якості компетентних експертів з виховання дітей, журнали «Хорошие родители», «Мой ребенок», «Твой малыш» пропонують такі складові ідеального образу батька: на відміну від радянських часів, в постіндустріальному консьюмеристському суспільстві акценти переміщаються з ознаки-домінанти «батько-трудівник, представник певної професії» на ознаку-домінанту «батько-заробітчанин і споживач». Наразі додаються ще такі елементи: «батько – секс-символ» і «зреалізована самодостатня, успішна особистість».

УДК 007 : 304 : 070

Панченко С.А.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Панченко С.А.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИДАННЯ «УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ГАЗЕТА»

«Українська літературна газета» як спеціалізоване видання літературного спрямування орієнтоване на формування власної аудиторії із числа літературознавців, філологів, представників письменництва та всіх небайдужих до української літератури. Потенційні читачі шукають газету з певним іміджем, відповідним їх інтересам, смакам, культурному та освітньому рівню. Цільова аудиторія кожного періодичного видання також має свій певний імідж.

Майбутній імідж видання закладають вже в його модель, визначаючи систему його публікацій, тематичні рубрики та жанрові особливості залежно від особливостей та іміджу його потенційної читачької аудиторії. Відповідно до іміджу видання вибирають і його назву, яка має дати читачеві уявлення про характер інформації, що міститься в його публікаціях, для якої аудиторії вона призначена. Назва аналізованого видання доволі лаконічна, що становить частину іміджу газети.

Імідж газети найсильнішим чином впливає на її бренд – торгову марку видання. Спотворення цього іміджу можуть призвести до зменшення популярності і привабливості бренду газети, до її витіснення з інформаційної ніші, яку вона займає, і ослаблення її фінансової бази.

Залежно від завдань періодичного видання, особливостей його цільової аудиторії, змістовно-тематичної моделі і для його іміджу визначається структура – склад і будова його номера. Як відомо, «Українська літературна газета» позиціонує себе як видання про сучасну українську літературу. Змістовно-тематична модель видання базується на літературно-критичних статтях, рецензіях, інтерв'ю з відомими письменниками та культурними діячами

України та світу, а також публікації текстів поезії та прози. Обкладинка зверстана за принципом конструкції з одним композиційним центром. Назва видання розміщена посередині зверху білими літерами на синій фоновій підкладці, на «горищі» подано три текстові анонси зі вказуванням сторінок.

Композиційним та зоровим центром титульної частини «УЛГ» є ілюстрація. Специфіка графічного зображення полягає у поєднанні фотографії та мальованого зображення, що досягається завдяки використанню графічних редакторів.

Цілі і завдання видання обумовлюють основні його характеристики, головні тематичні напрямки виступів, формування найважливіших розділів і співвідношення між ними, жанрову систему публікацій, систему рубрик та ін.

Чимале значення мають особливості аудиторії видання, її склад, інтереси, інформаційні запити. Вони впливають не тільки на тематику матеріалів номера, але і на його дизайн, специфіку форм подачі інформації на друкованих сторінках. Важливий чинник, що визначає структуру номера, – змістовно-тематична модель видання. Його загальна довготривала модель, яка фіксує постійні характеристики, конкретизується в моделях окремих номерів, пов'язаних з певним періодом – днем тижня, порою року, сезоном, кампанією.

Формуючи структуру номеру, відповідають на чотири головні питання: «Що включити в номер?», «У якому співвідношенні повинні знаходитися різні частини його змісту?», «Як їх розташувати?», «Як подати матеріал, які форми для цього використовувати?». У пошуках відповіді на перше питання С. Гуревич приходить до висновку, що, по-перше, кожен номер газети повинен складатися з матеріалів, присвячених найважливішим питанням сучасності, піднімати найактуальніші проблеми, що хвилюють широку громадськість. І, по-друге, – у кожному номері для цього повинні бути присутніми найрізноманітніші матеріали. Вони утворюють систему публікацій номера. Під публікацією ми розуміємо опублікований – надрукований в газеті для сприйняття її читачами текст або ілюстрацію. В «Українській літературній газеті» присутня чітка та логічна рубрикація, що складає цілісну систему структури видання. Постійними є рубрики «З плину подій», «Рецензії», «Меч духовний», «Ювілеї», «Віч-на-віч», «Робітня», «Письменник і час». Окремо виділяється рубрика «Фотогалерея «УЛГ»». Типологічний, як основний внутрішній фактор, визначає принципи оформлення журналу у відповідності до його класу, тематичної спрямованості та аудиторії. «УЛГ» належить до категорії якісних спеціалізованих видань, адже для нього характерне домінування аналітичних публікацій, зваженість думок у висловлюваннях, контроль за достовірністю інформації, наявність експертних оцінок у матеріалах. Тому публікації у журналі подані у чорно-білій гамі, композиція є чіткою та простежується у кожній рубриці. Ілюстрації, що супроводжують матеріали, здебільшого виконують допоміжну функцію, наприклад, в інтерв'ю подається

портрет інтерв'юера, а в історичному матеріалі – локація чи постать, про яку йде мова в публікації.

При роботі над оформленням видання найістотнішими ознаками є зміст, цільове і читацьке призначення. Правильне визначення виду видання і відповідне його оформлення є важливим для подальшого просування на ринку та у суспільному житті. Зміст друкованої продукції визначає зовнішню форму, а сукупність усіх характеристик дає змогу віднести її до певного типу.

«Друковані видання створюються для читача, тому, як би ми не розглядали газети чи журнали, в основі є читач». Тип видання формується не лише за допомогою читацької аудиторії і її інтересів, виділяти їх як єдині ознаки було б невірно. На формування типу видання безпосередньо впливають і інші чинники. О. Акопов вважає, що новий тип видання виникає завдяки трьом типоформуючим ознакам: засновника, мети і завдання, читацької аудиторії. Так, більшість дослідників сходяться на тій думці, що всі три ознаки тісно пов'язані між собою і впливають одна з одної, але кожна з них може виступати первісною під час формування певного типу.

УДК 007 : 304 : 070

Волинець Г.М.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Волинець Г.М.

ФОТОРЕПРОДУКЦІЯ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «СУББОТА ПЛЮС»

На сьогодні є чимало досліджень, присвячених питанням жанрології фотожурналістики (Д. Акчурін, Г. Алямовська, В. Березін, М. Василенко, Г. Волчек, М. Ворон, О. Камкин, О. Колосов, М. Максимович, Л. Поліха, М. Рожкіна, Д. Струженцов, П. Холланд, Б. Черняков та ін.), функціонального призначення ілюстрацій (М. Алуєва, С. Болховитинова, О. Косюк та ін.), особливостям дизайнерських рішень при використанні фотографій, малюнків інфографіки тощо (С. Головкин, В. Іванов, В. Тулупов та ін.). Співвідношення текстового, ілюстративного та графічного матеріалів у виданнях досліджують такі науковці, як: М. Василенко, Т. Крайнікова та ін. Проте залишаються недостатньо вивченими такі аспекти, як оформлення сучасних мас-медіа, композиція ілюстративного матеріалу, жанри новітньої фотожурналістики взагалі та фоторепродукція (як один із видів ілюстрації) зокрема. Саме це визначає актуальність теми.

Загальновідомо, що фоторепродукція – це особливий технічний вид фотографії, головним якісним критерієм якої є максимальна схожість з оригіналом і здатність передати з максимальною достовірністю якісні характеристики оригіналу, маючи різні з ним розміри. За характером технічного виконання фоторепродукції поділяються на: штрихові (креслення, текст, документи) і 320

тонові (фотографії, картини, малюнки олівцем). У кожній з цих груп розрізняють оригінали одноколірні і багатоколірні. Однак дослідники (зокрема, В. Ахунов) наголошують, що репродукція відрізняється від оригіналу не лише художніми та естетичними характеристиками, але й комунікативними.

У щотижневику «Суббота плюс» фоторепродукції найчастіше виступають наочними ілюстраціями до текстових матеріалів кінореклами (наприклад, окремі кінокадри з нових фільмів); відтворюють всесвітньо відомі твори образотворчого мистецтва, а також твори закордонних художників, історичні фотографії XIX та XX століть; рідше – це фотокопії з різноманітних документів, плакатів тощо.

На сторінках газети певний час (весна–літо 2013 р.) розміщувалися фоторепродукції досить відомих художніх полотен, наприклад: Леонардо да Вінчі «Леда і лебідь», 1510 р. (№ 17, 2013 р.), Хуго ван дер Гус «Гріхопадіння», 1467 р. (№ 18, 2013 р.), Й. Хайнц «Венера й Адоніс», 1595 р. (№ 19, 2013 р.), П. Бонно «Саломея», XVIII ст. (№ 29, 2013 р.), О. Глезу «Народження Венери», 1845 р. (№ 30, 2013 р.) тощо.

Час від часу на шпальтах видання з'являються репродукції ікон та інших релігійних та історичних цінностей. Так, у рубриці «Вне закона» бачимо зображення старовинної ікони, поява якої, за висновками експертів, датована XVIII століттям (№ 19, 8–16 травня 2013 р.).

Фотографічне відтворення картин, малюнків, документів, старих фотографій, є невід'ємною частиною постійної рубрики «Фотография с историей», саме тут найчастіше зустрічається цей вид фотоілюстрації в газеті. Найпоширеніший вид фоторепродукції у газеті – це копії з фотографій, зазвичай створених у період з 1920-х до 1960-х років. За допомогою фоторепродукцій читач має можливість більш повно досягнути певний історичний період, мати уявлення про зовнішній вигляд людей, про їхнє життя. Вдало підібрана фоторепродукція у супроводі тексту також дає змогу відчувати тогочасну атмосферу, вона здатна викликати співчуття, захоплення, або ж відразу, залежно від початкової ідеї автора.

Репродукції документів досить часто фігурують у рубриці «Тема номера», що репрезентує найрізноманітніші журналістські розслідування. У цих матеріалах фоторепродукції виконують функцію наочності фактажу та аргументації викриття злочинів.

Книжкові обкладинки, сторінки і фрагменти газетних та журнальних публікацій (наприклад, фрагменти власних публікацій з минулих номерів, а також публікацій інших ЗМІ), найчастіше з'являються у рубриках «Жизнь наша», «Читатель-газета» та в деяких інших.

У ролі фотоілюстрацій можуть бути використані й репродукції кінокадрів, що пов'язані з текстом кінорецензії або з рекламою нового кінофільму (рубрика «Досуг»), а також вони з'являються й у програмі телебачення, на-

приклад, у номері 19 (2013 р.) у програмі телепередач можемо побачити кадри з фільмів «Место встречи изменить нельзя», «Каменный цветок», «Сестры», «Робин Гуд: Принц воров» та інших.

Отже, фотографічне відтворення малюнків, картин, документів є невід'ємною частиною оформлення газети «Суббота плюс». Фоторепродукції займають важливе місце у щотижневику «Суббота плюс». На сторінках видання досить часто можна побачити копії творів образотворчого мистецтва (живопис, малюнок і под.), кінокадрів художніх фільмів, документальних фотографій, фрагментів публікацій, актів, звітів тощо.

У більшості випадків фоторепродукції у газеті «Суббота плюс» доповнюють матеріали публікацій, дають читачеві більш чітке уявлення про події різних історичних періодів або історичні пам'ятки мистецтва. Фоторепродукції характеризуються актуальністю та документальністю, високою якістю фото- і поліграфічного виконання. Вони дають можливість точно відтворювати частини текстів та ілюстрацій, надрукованих в зазначеному періодичному виданні; вони виступають беззаперечними аргументами в аналітичних матеріалах газети.

Фоторепродукції доповнюють текст та впливають на читачів часом навіть сильніше, ніж текст, а також дають реципієнтові можливість більш повно осягнути матеріали газети, уявити ту чи іншу ситуацію, переконатися у правдивості матеріалів.

УДК 007 : 304 : 070

Тонкіх І.Ю.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Тонкіх І.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ФОРМАТІВ В ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

Останнім часом велика кількість дослідників звертає увагу на переваги інтернет-журналістики, обумовлені новими технологічними можливостями мережі. Серед основних переваг називають інтерактивність, мультимедійність, наявність гіперпосилань, надзвичайну оперативність, зберігання великих обсягів інформації в архівах тощо. Ці особливості впливають на функціонування традиційних журналістських жанрів у мережевих ЗМІ, призводять до їх суттєвої трансформації та удосконалення засобів впливу на читача.

Майже всі науковці, які займаються дослідженням інтернет-ЗМІ, називають мультимедійність однією з головних переваг інтернет-простору: М. Дьюз, Р. Крейг, І. Кірія, Н. Лосева, М. Лукіна та І.Фомічова, Б. Потятиник та інші. Проте, незважаючи на велику кількість розвідок, які надають теоретичне обґрунтування технологічних переваг мережі в інтернет-ЗМІ, на сьогодні

дні бракує досліджень, присвячених аналізу особливостей реалізації мультимедійних форматів у мережових виданнях, характеристиці їх різновидів та специфіки функціонування.

Використання мультимедійних елементів має бути виправданим метою і функціями публікації. Часто журналісти, намагаючись привернути увагу і розважити читача, перевантажують матеріали надмірною кількістю фотографій, внаслідок чого рекреативна функція домінує над інформаційною. Мультимедійні засоби мають доповнювати публікацію, а не дублювати зміст, утлений в тексті.

Доцільність використання того чи іншого засобу обумовлюється тематикою і жанром публікації. Так, наприклад, у спортивних рубриках можна знайти найбільш простий і розповсюджений жанр – мультимедійний репортаж. Головним завданням такої публікації є детальне, наочне, емоційне висвітлення спортивної події, з докладним описом її перебігу. Доволі часто у публікаціях, присвячених спортивній тематиці, використовують також мультимедійні огляди футбольних матчів за певний період, які містять текст і фотографії, іноді – також відеоілюстрації (фрагменти матчів).

Досить часто мультимедійні статті та рецензії можна знайти у рубриках, присвячених культурі. Доцільною тут є добірка кадрів із згадуваних фільмів та відеоілюстрації до тексту. Рецензії часто мають мультимедійний формат: вони поєднують текст із кадрами з фільмів або трейлерами.

Потрібно зазначити, що спортивні й культурні події – найбільш вигідні для візуалізації інформаційні приводи, оскільки вже сама їх сутність вимагає під час висвітлення максимальної наочності й зображальності.

Іноді журналісти використовують не лише окремі фотографії, а й фотострічки, фоторепортажі та фотогалереї. Це відбувається тоді, коли виникає потреба послідовно й детально висвітлити певну проблему або подію. Найбільша кількість таких мультимедійних форматів – у рубриках, що містять публікації на суспільно-громадську тематику.

Фото- й відеофайли часто застосовують у мультимедійних інтерв'ю з культурними, спортивними, громадськими та політичними діячами. Іноді текст супроводжують лише фотопортрети респондентів, при цьому найбільш цікаві моменти інтерв'ю подаються у відеоформаті.

Підготовка звітів вимагає інших принципів створення мультимедійних форматів. Оскільки головна мета цього жанру – відтворити перебіг певного заходу (в інформаційному звіті) або проаналізувати виступи учасників (в аналітичному звіті), задля більш повного висвітлення подій доцільним стає використання відеоілюстрацій. При цьому відеофайли у звітах використовуються як смислові акценти. Вони містять найбільш важливі фрагменти виступів, які далі в тексті автор або цитує, або аналізує та оцінює.

Якщо звіти, інтерв'ю, огляди, рецензії та репортажі супроводжуються переважно фотографіями та відеофайлами, то у статтях журналісти використовують також інфографіку, карикатури, флеш-анімацію, gif-анімацію, копії юридичних документів та журнальних сторінок, скріншоти інтернет-сторінок тощо.

Інфографіка у статтях на економічну тематику – постійний структурний елемент публікацій. Статична інфографіка (карти, графіки, діаграми) та складні статичні схеми, як правило, ілюструють тенденції економічного розвитку в окремих галузях промисловості або сільського господарства.

У статтях, присвячених політиці, окрім зазначених мультимедійних форматів, часто використовують флеш-анімацію та карикатури задля привертання уваги до матеріалу, посилення експресивного впливу публікації на читача, навіювання певних ідей, висміювання та дискредитації політичних партій.

Отже, моніторинг публікацій інтернет-видань за 2011–2013 рр. дозволяє зробити висновок про широке використання технічних можливостей мережі, зокрема застосування різних мультимедійних форматів. Їх вибір обумовлюється темою та жанром публікації: відеофайли переважають в інформаційних та аналітичних звітах, фотографії – в інтерв'ю, оглядах, рецензіях та репортажах, інфографіка – у статтях на економічну тематику, карикатури та флеш-анімація – у політичних статтях.

Головна умова використання певного мультимедійного формату – це доцільність його вживання та підпорядкованість загальній меті публікації, і тоді файли мультимедіа виконуватимуть не лише розважальну, а й інформаційну, експресивну, спонукальну функції.

УДК 007 : 304 : 070

Пода О.Ю.¹, Житарь О.П.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГП-419с, ЗНТУ

Пода О.Ю., Житарь О.П.

ПРО КІНО: ПЕРЕТИНИ КІНОКРИТИКИ І КІНОЖУРНАЛІСТИКИ

Життя сучасної людини неможливо уявити без кіно. Нові технології й технічні засоби перетворили перегляд фільму на буденність, доступність за бажанням. Про похід до кінотеатру як святковий чи вихідний захід усі вже давно забули.

Традиція радянського кінопрокату була така, що хтось за дорученням держави чи то партії замовляв для нас те чи інше кіно, визначав після його зйомок, чи варто воно того, аби показувати масам. Через кіно на них впливали, ними маніпулювали. Кіноіндустрія мала потужну підтримку ЗМІ: журналі «Советский экран», «Новини кіноекрану», улюблену «Кінопанораму» на телебаченні.

Сучасний пересічний кіноглядач фактично залишений сам на сам зі світом кіно. Його він може «споживати» величезними порціями.

Як розібратися в потоці фільмів? Як зрозуміти кіно? Як визначити, де мистецтво, а де маскульт? У всьому цьому має надаватися професійна допомога, функціонально має йтися про кінокритику й кіножурналістику.

Такі ресурси є, але як зацікавити реципієнта до них звертатися? Чи вони мають обслуговувати тільки коло професіоналів від кіно?

На сьогодні ми маємо приклад того, як активна у сфері кіноіндустрії країна формує кінокритичний ресурс (апеляція до медійних ресурсів Росії зумовлюється активним розвитком кіно в цій країні). Водночас постає проблема необхідності професійної критики для пересічного глядача чи то ситуативної активізації кіножурналістики для нього.

Актуальною є проблема розмежування термінів «кінокритик» і «кіножурналіст», вимагає конкретизації й специфіка їх функціонального навантаження.

Так, деякі з дослідників пропонують називати кінокритиків-журналістів кінооглядачами, а справжніми кінокритиками – науковців, котрі здійснюють глибокий кінознавчий аналіз фільму як площини теорії кіно, наукового вивчення останнього.

Для кінокритики найбільш характерною є жанрова реалізація у формі рецензії, рецензії-огляду, огляду, проблемної статті, бесіди, круглого столу, інтерв'ю, есе.

Кіножурналістика представляється рецензією-заміткою, інформаційною заміткою, інтерв'ю, репортажем, есе з елементами рецензії тощо. Як наслідок – кінокритики частіше пишуть аналітику, кіножурналісти – подають інформацію.

Дослідники певні, що кіножурналістика – явище, не менш важливе, ніж кінокритика. Адже це задоволення суспільної потреби в інформації про кінематографічні події (прем'єри, фестивалі, з'їзди, конференції, кіноринки, кінопрокат і ін.) і про людей, які працюють в кіно. Сучасна ситуація така, що глядач і читач сам формує творчу активність журналіста і критика.

Тому кіножурналістика залежить від широкого кола читачів, задовольняє їх потреби, подаючи загальну інформацію про фільм, його тематику і проблематику, практично не стосуючись естетичного (мистецтвознавчого) боку. Кінокритика, на думку кінознавців, має свою функціональну специфіку, що журналісти обов'язково мають брати до уваги:

- підтримувати в кіномистецтві систему цінностей, градууючи твори за рівнем художньої цінності;
- протистояти силі екранного навіювання, коли воно переходить на рівень маніпуляції свідомістю;
- виражати позиції, що існують в суспільстві, відносно кінематографу;

- визначати кінематографічний контекст;
- виховувати естетичний смак;
- виконувати просвітницьку функцію.

Сказане вище дає підстави, з одного боку (тобто, по-перше), розмежовувати поняття кінокритики і кіножурналістики, незважаючи на те, що сфера і об'єкт їхнього аналізу спільна – кіно, кіновиробництво. З іншого (по-друге) – в основі кіножурналістики й кінокритики покладено різні засадничі основи й підходи, принципи аналізу, що відповідно зумовлює й відмінність рецепієнтського корпусу (це, по-третє). По-четверте, окреслюється й формальне (жанрове) коло. За формою спостерігається певна подібність (рецензія як основний жанр), за змістовим наповненням цієї форми очевидна відмінність, що обумовлюється в першу чергу професійними галузевими характеристиками (якщо йдеться про кінознавство і кінокритику як його складову) і аудиторним фактором у разі активності кіножурналістики (масовий рецепієнт).

УДК 007 : 304 : 070

Пода О.Ю.¹, Рубюк П.К.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГП-419с, ЗНТУ

Пода О.Ю., Рубюк П.К.

ПРОФЕСІЙНА КІНОКРИТИКА В ЖУРНАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Сучасне журналістикознавство має активно реагувати (через наукові публікації; семінари для журналістів-практиків) на проблеми функціонування жанрів у друкованих ЗМІ. Більшість науковців переважно констатує появу чималої кількості матеріалів, що «виходять» за межі традиційних жанрових форм, і замість ретельного аналізу намагається підібрати нову назву-гібрид.

Подібна ситуація спостерігається на рівні дискурсів професійної кінокритики й представлення в масовій пресі матеріалів на тему кіно. Своїх «акцентів» почала додавати й активна на сьогодні медіакритика.

Вірогідно, взірцем для репрезентації кінодискурсу у пресі все-таки мають бути професійний часопис, професійні критики й мистецтвознавці.

Журнал «СЕАНС» (Росія) має не таку давню історію, як інші журнали. Заснований у 1989 р. кінематографістами Ленінграду (перший номер вийшов у травні 1990), він одразу позиціонував себе як потужне мистецтвознавче видання.

Орієнтація на професіоналізм була підкріплена відкриттям свого видавництва (1993) і розгортанням науково-дослідницької діяльності (1997) тощо.

З 2004 р. часопис поновив свій вихід і видається до сьогодні, зберігаючи раніше засновані ланки діяльності, розширивши їх викладацькою діяльністю, зіймкою телепроектів, соціальної реклами тощо.

Характеризуючи формат текстів професійної критики в часописі наголосимо на такому:

- жанровий дискурс журналу відповідає типу видання;
- тематично й проблемно все обертається навколо кіно;
- автори текстів – професійні журналісти, випускники філфаків, які спеціалізуються на темах культури, кіномистецтва й досягли професійного визнання, мистецтвознавці, діячі кіно.

Отже, щодо жанрового дискурсу можемо сказати, що:

- інтерв'ю з видатними діячами кіномистецтва є невід'ємною складовою жанрового репертуару часопису; причому функціонує і аналітичне й інформаційне інтерв'ю;

- традиційним жанром часопису є рецензія;

- можемо говорити, що активним є жанр есе (в основі якого – суб'єктивний аналіз рецензента);

- є ще одна дуже цікава форма оцінювання, яку можна назвати реплікою, думкою (одночасно публікується до десятка, а той більше, думок професіоналів про той чи інший фільм);

- не можна оминати увагою і статтю: науково-популярна – чимало текстів про історію кінематографа, а ця форма викладу є найбільш вдалою; проблемна (кіно – це сфера, що активно розвивається, змінюється, а це зумовлює появу проблем, про які треба писати й говорити);

- згадуються і ювілеї видатних кінодіячів, як наслідок, активність нарисів, замальовок, спогадів та ін.

Отже, жанровий дискурс часопису «СЕАНС» представляється переважно аналітичною групою жанрів, менше – художньо-публіцистичними жанрами і мінімально – інформаційними.

Зважаючи на професійну орієнтацію видавців журналу, тобто аудиторію, котра в той чи інший спосіб причетна до професійного кіно, можна твердити, що на рівні жанровому домінує аналітика.

Тип журналу, його цільова аудиторія визначають той рівень інформації, ті смисли, які будуть зрозумілими, які готові сприймати і переосмислювати. Окрім того, активність національної журнальної професійної кінокритики (у цьому випадку – російської) зумовлюється й потужним розвитком кіновиробництва, яке, на жаль, в Україні є мінімальним.

УДК 007 : 304 : 070

Пода О.Ю.¹, Руденко Р.І.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Пода О.Ю., Руденко Р.І.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ДЛЯ ВСІЄЇ РОДИНИ

«The Walt Disney Company» – сучасний виробник медійної, кінопродукції, книжок, комп'ютерних ігор, потужний дистриб'ютор. Аби аудиторія і споживачі швидко і вчасно орієнтувалися у світі Діснея, створено спеціальні сайти, розраховані як на широку аудиторію й пересічного споживача (зважа-

ючи на специфіку жанрів, персонажів – це діти та підлітки, а також їхні батьки, дідуся і бабусі), так і на професійний бізнес.

Галузевий, чи то тематичний, портал виконує низку важливих для бізнесу функцій, найвагоміші з них – маркетингові. Відповідно до цього, Інтернет-портал – це: PR і рекламне підґрунтя; власний медіа-канал; інформаційний носій, підконтрольний бізнесу; торговельна площа; віртуальний канал просування товарів; інструмент для збору маркетингової інформації (статистика, опитування, відгуки, коментарі); розвиток галузевої бази даних; інструмент просування товарів і послуг; інструмент збільшення пізнаваності й лояльності до бренду; формування образу виробника; інкубатор галузевих ідей (обговорення на форумі, конкурси тощо); фактор розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та ін. (Жалевич А. Отраслевой интернет-портал эффективный инструмент маркетинга предприятий [Электронный ресурс] / А. Жалевич. – Режим доступа: <http://b2blogger.com/articles/it/213.html>).

Задоволення потреб аудиторії Disney є чітко продуманим. Зокрема і через функції інформування, тобто використання в першу чергу порталу як каналу комунікації, через який реалізуються бізнесові функції (інформування з метою заробити гроші).

Структура порталу – «Новини», «Про компанію», «Історія Disney», «Біографія Уолта Діснея», «Ще цікаво», «Кіно», «Канал «Disney», «Книги», «Подорожі», «Магазин», «Шоу», «про Disney»; «Конкурси», «Персонажі», «Творчість», «Ігри», «Відео»; наявна реклама. Сайт disney.ru характеризується як вертикальний, тобто такий, що має вузьку тематичну спрямованість, надає різні сервіси для користувачів мережі за певними інтересами і орієнтований на повне охоплення означеної тематики або сфери діяльності. Якщо тематика вертикального порталу досить цікава, то може оформлюватися «спільнота» (community) – більш-менш постійна група осіб, що користується цим інтернет-ресурсом на рівні інформаційному, комунікаційному, споживацькому.

Цікавим є факт того, що вперше мультфільми Діснея демонструвалися в СРСР у 1931 р. на фестивалі американських мультиплікаційних фільмів. Водночас повноцінний доступ до контенту «The Walt Disney Company», професійна робота з ним стали можливі тільки з 2006 р. (йдеться про пострадянський простір, зокрема країни СНД), тобто від моменту відкриття російсько-го офісу – «Уолт Дисней Компани СНГ».

Це: кінопрокат і просування художніх і мультиплікаційних фільмів «Walt Disney Pictures», «Walt Disney Animation Studios», «Pixar Animation Studios», «Touchstone Pictures», «DreamWorks SKG», «MARVEL Studios»; виробництво російського кіно для «місцевого» глядача й сімейного перегляду під брендом «Disney»; всесвітньовідомі театральні постановки за відомим сюжетами «Disney» (для цього також створена спеціальна компанія в Росії;

створення федерального родинного каналу «Disney» (початок мовлення – грудень 2011), де активно транслюється як ліцензійна медіатека, так і продукт російського виробництва; створення і поширення мобільного контенту; створення й поширення інтерактивного контенту через disney.ru; розробка й випуск комп'ютерних ігор; випуск книжок; діяльність ліцензіара тощо.

Без сумніву, таке величезне коло діяльності «The Walt Disney Company» вимагає й активного інформування, швидкої комунікації, що представлене спеціальним розділом «Новини» у структурній частині, що називається «Про Disney». Тематично контент нового пов'язаний з діяльністю компанії, її продукцією для всієї родини, члени якої захоплюються світом «Disney» (персонажами, кінофільмами, мультиплікацією, комп'ютерними іграми тощо). Інформаційний дискурс представляється такими жанрами, як анонс, інформація, новина, рекламне оголошення, рекламне оголошення з елементами гри тощо. Фактично весь новинний дискурс націлений на те, аби привертати увагу аудиторії до кіно- і мультфільмів, ігор, акцій за участю улюблених персонажів чи то акторів тощо, тобто спонукати їх вчиняти певні дії (наприклад, купувати). Звернімо увагу на те, що в матеріалах інформаційного характеру досить чітко простежується активність рекламного дискурсу. Окрім цього, майже в кожному матеріалі наявні гіперпосилання, які дозволяють переходити на інші сайти і значно розширюють межі первісного інформування. У інформаційному дискурсі активні повідомлення, замітки (різні її види), анонси, вікторини та ін.

Новинний дискурс цілком виправдано обслуговує й телевізійну діяльність «The Walt Disney Company», доводячи, що «Канал «Disney» є складовою сайту disney.ru.

Зважаючи на те, що основна аудиторія сайту □ це діти та підлітки, інтернет-ресурс є етичним, цікавим, розвиваючим проектом, з прекрасним дизайном і структурою.

УДК 007 : 304 : 070

Погребна В.Л.¹, Пода Ю.О.²

¹ д-р філол. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Погребна В.Л., Пода Ю.О.

ТЕЛЕБАЧЕННЯ ЯК КАНАЛ МАНІПУЛЯЦІЙ

Сучасні електронні медіа є потужними гравцями на комунікативній арені кожної технічно й технологічно розвиненої країни світу. Особливу роль у цьому процесі відіграє телебачення як канал трансляції медійного продукту. Окрім постачання високоякісного телевізійного контенту, медіа активно «просуває» технології маніпулятивного впливу. При цьому варто зауважити,

що справжньою причиною маніпулювання, на думку американського вченого М. Чукаса, є «не прогрес техніки й засобів масової комунікації, а зіткнення інтересів соціальних груп».

«Маніпулювання – це вид психологічного впливу, майстерна реалізація якого веде до прихованого збудження в іншій людині намірів, які не збігаються з реальними бажаннями» (В. Петрик, М. Присяжнюк та ін.). Складовими цього процесу, на думку згаданих дослідників, є :

- об’єкт маніпулювання (свідомість людини й масова свідомість);
- жертва маніпулювання (людина, група людей, суспільство як об’єкт маніпулювання, які були використані або якимось чином посприяли досягненню встановленої мети);
- суб’єкт маніпулювання (людина, група людей, яка ініціювала проведення маніпулювання свідомістю для досягнення певної мети);
- інструменти маніпулювання (ідеї, прийоми, форми, способи, методи, використання яких дає змогу впливати на свідомість людини для досягнення певної мети);
- мішені впливу (окремі люди, їхні об’єднання, соціальні групи, населення й навіть країни – об’єкти спеціальних інформаційних операцій), серед яких виділяють збуджувачі активності людини, регулятори активності людини; когнітивні (інформаційні) структури; операційний склад діяльності; психічний стан.

Маніпулятивний вплив не є однорідним, розрізняють інформаційний вплив, що поділяється на інформаційно-технічний вплив (вплив на інформаційно-технічну інфраструктуру об’єкта з метою забезпечення реалізації необхідних змін у її функціонуванні, а також вплив на фізичний стан людини) та інформаційно-психологічний вплив (вплив на свідомість та підсвідомість населення з метою внесення змін у їхню поведінку та світогляд, базовими методами є переконання й навіювання), йдеться також про спеціальні інформаційні операції, акції інформаційної агресії, інформаційні війни та інформаційну зброю (В. Петрик, М. Присяжнюк та ін.).

Переважаюча більшість технологій впливу складна й затратна в продукуванні та реалізації, зважаючи на це не можна оминати увагою як наукову проблему каналів їх трансляцію і просування.

Аналіз телевізійного контенту дозволяє говорити про те, що телебачення як канал маніпуляцій активно транслює вплив на кількох рівнях:

- рівні журналістської діяльності, тобто інформаційному (зокрема, активно використовується новинний дискурс), аналітичному (наприклад, жонгулювання категоріями об’єктивність / суб’єктивність, аналіз / інтерпретація тощо), художньо-публіцистичному;
- рекламному рівні;
- іміджевому рівні;

- рівні документальної комунікації;
- рівні художньої комунікації та ін.

Зауважимо, що дуже часто рівні трансляції впливу можуть перетинатися, дублюватися і т.д., чим зумовлюють швидше досягнення запланованого ефекту маніпуляції.

У перспективі дослідження озвученої проблеми – глибший аналіз каналів маніпулятивного впливу, які представляються усією системою ЗМК.

УДК 007 : 304 : 070

Клименко Н.О.¹, Шевченко Д.С.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГП-419с, ЗНТУ

Клименко Н.О., Шевченко Д.С.

ВІЗУАЛЬНІ ФОРМИ КОМУНІКАЦІЇ У ЖУРНАЛІ «COSMOPOLITAN»

У наш час візуальна комунікація стала ще актуальнішою. Уже сьогодні передбачається тенденція подальшої візуалізації всіх сфер життя. Зрозумілість, читабельність і візуальна зручність є основними критеріями ефективності будь-якого повідомлення.

Візуалізація інформації найяскравіше та найширше представлена в сучасних глянцеvih виданнях, так як ці журнали призначені саме для перегляду, а не для читання. У жіночих глянцеvih виданнях є свій стиль оформлення та подання візуальної інформації, за допомогою чого вони вибудовують систему символічних цінностей: естетичних, моральних, соціальних, гендерних та ін.

Глянцеві видання – високоякісні друковані видання, розраховані на широку цільову аудиторію. Глянець має гендерні відмінності та розрахований переважно на релаксацію людини, тому він цілковито оминає серйозні теми. За допомогою яскравої візуалізації в глянцеvih виданнях створюється ілюзія багатства, щастя та вічного свята життя.

Журнал Cosmopolitan є яскравим прикладом глянцевого журналу, що має власний стиль оформлення та подання візуальної інформації. Візуальна інформація в журналі переважає над текстовою, що спрощує та збільшує швидкість осмислення повідомлення, дозволяє читачу уникнути інформаційного перевантаження й полегшує швидкий пошук потрібних даних. Разом з тим, за допомогою яскравого та ефективного використання кольору та шрифтів, журнал привертає увагу читачів та впливає на їх почуття: вдало оформлений дизайн викликає позитивні емоції та вселяє оптимізм.

Уже назва журналу – це візуальне оголошення. Cosmopolitan завжди зберігає особливості розробленого шрифту, щоб залишатися впізнаваним та унікальним. Також на обкладинці вказується місяць, рік видання та часто – рекомендована ціна. Головне зображення, зазвичай це одне зображення відомо-

мої особи, використовується класичним способом: фотографія трохи нижче поясу, завдяки чому обличчя зображене досить великим, щоб виділитися на газетних прилавках та створити візуальний контакт.

У якості ілюстрацій в *Cosmopolitan*, як і в інших глянцевиx виданнях, використовуються фотографії, малюнки та колажі. Фотографії в журналі завжди якісні, мають ідею та привертають більшу увагу, ніж малюнок, і при цьому краще запам'ятовуються. Малюнки ж найчастіше використовуються при ілюструванні нанесення макіяжу, супроводжують матеріали на тему сексуального здоров'я.

За своїм змістом малюнки можуть бути статистичними і нестатистичними. Статистичні ґрунтуються на цифрах і служать для наочного зображення зв'язків між об'єктами або подіями. До них можна віднести таблиці та графіки, вони служать для полегшення сприйняття цифр. У журналі *Cosmopolitan* багато опитувань, результати яких зображають у вигляді таблиць з відсотками. Зазвичай такі таблиці яскравого забарвлення (часто це рожевий та малиновий кольори) та розміщені в хаотичному порядку по всьому номеру журналу. Для розміщення цифрової інформації у журналі використовуються кругова діаграма та гістограма. Такі типи графіків роблять інформацію легкою для сприйняття та зручною для перегляду.

Нестатистичні малюнки у журналі *Cosmopolitan* використовуються найбільш широко і допомагають уявити думки, які найлегше зрозуміти саме за допомогою візуального сприйняття. До них відносяться: підсумовування пунктів, підкреслення думок, карти, креслення, схеми, логотипи, символи, декоративні елементи. Підсумовування пунктів застосовується для того, щоб узагальнити наведені раніше факти і допомогти читачеві зорієнтуватися у ході сприйняття інформації. Зазвичай у *Cosmopolitan* в підсумовуванні використовується заголовок плюс максимум шість машинописних рядків, при цьому на одному рядку розміщується максимум до шести слів. Щоб підкреслити важливу інформацію, її виділяють, уклавши в рамку так само, як і при підсумовуванні пунктів – таким чином здійснюється візуальне підкреслення думок.

Часто у журналі застосовується техніка колажу, зазвичай в тих випадках, коли ілюстрація відіграє провідну роль, – «до» і «після», або «було – стало». Цей прийом широко використовується для зображення етапів нанесення макіяжу, створення зачіски. Також в *Cosmopolitan* часто за допомогою колажу порівнюють стиль певної відомої особи і звичайної дівчини.

Невід'ємним невербальним компонентом є колірна гама. Колір, як відомо, сильно впливає на психіку людини. Тим самим можна пояснити вибір кольору при оформленні текстів на сторінках журналів. В *Cosmopolitan* колірна гама використовується у широкому спектрі. Статті на нейтральні теми оформлені в більш веселих відтінках, на відміну від текстів, які спрямовані на вирішення деяких психологічних, сексуальних проблем, в них зустріча-

ються більш стримані відтінки. Щоб читач сконцентрувався на окремій частині матеріалу, в журналі застосовують такі прийоми: кадрування, обведення рамкою, контрастний колір, стрілки.

Автори часто акцентують увагу за допомогою кольору, наприклад, чергують колір букв у словах. Також використовують різноманітні шрифти, які здатні привернути увагу читача. Таке типографічне і графічне оформлення найбільш поширене у заголовках статей і рекламних гаслах.

Отже, візуальні форми комунікації в журналі представлені у вигляді фотографій, малюнків, гістограм, кругових діаграм та таблиць. Досить часто використовується метод колажу, навіть в діаграмах та гістограмах. Таке подання візуальної інформації робить цікавим для перегляду будь-які статистичні та нестатистичні дані. Класичні графіки в журналі не використовуються.

Аналіз журналу *Cosmopolitan* за 2008–2013 роки показав, що візуалізація в журналі повністю відповідає його головній цілі – інформувати та розважати. Оформлення журналу яскраве, барвисте та помітне. Гарний дизайн робить будь-яке повідомлення зрозумілішим для аудиторії, а відповідно, й ефективнішим, дозволяє сфокусувати увагу не лише на змісті повідомлення, але й на його контексті, створивши відповідний настрій, емоційний фон, що і є головним завданням глянцевого видання.

УДК 007 : 304 : 070

Волинець Г.М.¹; Грицаєнко Ю.О.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГП-420, ЗНТУ

Волинець Г.М., Грицаєнко Ю.О.

НЕФОТОГРАФІЧНІ ІЛЮСТРАЦІЇ У ЧАСОПИСІ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

«Український тиждень» – щотижневий ілюстрований суспільно-політичний україномовний журнал, що висвітлює ключові події та проблеми країни й світу. На думку видавництва, часопис розрахований на свідомого й соціально активного читача. Тематика журналу охоплює такі напрями, як політика, суспільство, культура, економіка, спорт. Відповідно, ідейно-тематична спрямованість видання диктує певні жанрові обмеження у використанні ілюстрацій (наприклад, мало представлена художня фотографія, практично немає на сторінках журналу постановочних фото, не використовуються технічні креслення тощо). Попри це тижневик активно використовує найрізноманітніші форми інфографіки.

Традиційно (М. Василенко, О. Дудінова, С. Некляєв, К. Серажим та ін.) до жанрів найпростішої інфографіки відносять таблиці, графіки, карти, кругові діаграми, гістограми, логічні схеми. Більш складна інфографіка може комбіну-

вати текстові блоки, фотографії, карти, таблиці, діаграми, реконструкцію подій, навіть комікси, все, що може допомогти створити повноцінну графічну розповідь. Інфографіка допомагає у поширенні ідей і залученні уваги.

Інфографіка на сторінках часопису «Український тиждень» репрезентована традиційними загальнозрозумілими формами – це таблиці, схеми, графіки, діаграми та географічні карти. Хоча подібні жанри на шпальтах видання представлені невеликою кількістю (порівняно з фотографіями), однак, така сконцентрована візуальна «картинка» є необхідним, доречним і смислним додатковим джерелом інформації.

Графіки, представлені на сторінках «Українського тижня», переважно є не самостійними матеріалами, а додатками до статей з економічної проблематики. Поодинокі на шпальтах часопису трапляється «спав» графіка й гістограми (№ 6, 2013 р., с.31; № 38, 2013 р., с. 14, 15).

Звичайні, прості таблиці у журналі подаються вкрай рідко, однак і ті нечисленні приклади демонструють універсальний інструментарій для приваблення читачького інтересу, зокрема виділення рядків / стовпчиків різними кольорами або контрастами світле / темне, використання малюнків, логотипів, символів і навіть обрисів кордонів країн у заголовках рядків/стовпчиків (№ 21, 2012 р., с.23).

Замість таблиць досить часто журнал використовує гістограми (гістограма – спосіб графічного представлення табличних даних; кількісні співвідношення деякого показника представлені у вигляді прямокутників, площі яких пропорційні; найчастіше для зручності сприйняття ширину прямокутників беруть однакою, при цьому їх висота визначає співвідношення відображуваного параметра), зокрема, оприлюднюючи різного роду рейтинги. Найчастіше цей жанр інфографіки вміщено в часописі на стор. 6–7 або 8–9, тобто на початку кожного номера. Причому такі гістограми є самодостатніми, окремими інформаційними блоками, до них додається лише коротке вербальне пояснення. Гістограми у часописі завжди мають оригінальний вигляд: звичайні, «нудні» стовпчики з відповідними числовими даними перетворюються на стопку газет (рейтинг «Слово в неволі» – № 19, 2012 р., с. 8–9), на купки монет, олімпійських медалей (№ 33, 2012 р., с. 20), на силуети заводів і труб (що вказують на промвиробництво) різної висоти – співвідносно з відповідними показниками (статистика «Друга хвиля кризи?» – № 17–18, 2012 р., с. 6–7), на обриси пляшки («Обсяг продажу алкогольних напоїв» – № 13, 2013 р., с. 36) тощо.

Як додаткову інформацію, гістограми найчастіше використовують у матеріалах на економічні та політичні теми, рідше – у статтях соціокультурного спрямування.

Кругові діаграми досить активно використовуються на сторінках «Українського тижня». Переважна більшість кругових діаграм має класичну, традиційну форму, нічим особливим не відрізняється.

Схеми у часописі «Український тиждень» зазвичай є мальованими. Найчастіше схеми використовуються для відображення махінацій, пов'язаних зі сферами економіки, політики, із різними проблемами соціуму. Зрідка схеми використовуються для реконструкцій певних подій («Реконструкція останнього етапу польоту ТУ-154М» – № 39, 2012 р., с. 16), економічних інновацій («Схема глибоководного буріння для видобутку гідратів метану» – № 12, 2013 р., с. 25) тощо.

У тижневику географічні карти використовуються не лише у рубриці «Навігатор», де розміщено статті про подорожі, але і в інших рубриках: у якості історичної довідки; як інформаційне нагадування про місцезнаходження певної держави, регіон або просто певної місцевості, про її географічні ознаки й особливості; для наочності соціально-економічних новацій тощо. Мапи також застосовуються для наочності прогнозів, наприклад, щодо можливих змін на сучасній світовій мапі, щодо геополітичних трансформацій і подібне. Карти розміщують біля текстів як інформаційну довідку про певні природні явища. Вони є надійним фактографічним матеріалом для демонстрації (або на підтвердження) окремих гіпотез (№ 16, 2012 р., с.30–53 та ін.). Для відображення певних процесів, фактів, явищ використовуються не тільки статистичні складники, але й робляться певні кольорові акценти.

На сторінках журналу з'являються синтетичні жанри ілюстрацій, наприклад: рейтинг-фотоколаж, схема-малюнок із використанням фотографій і текстових вставок, схема-малюнок із включенням кругової діаграми, карта із вкрапленням світлин, різноформатні монтажі та колажі з поєднанням фотографій, малюнків, статистичних показників і под.

Отже, сьогодні інфографіка стала невід'ємною частиною графічного образу сторінки часопису «Український тиждень». Вона несе додаткову скомпресовану інформацію, унаочнює нудні статистичні дані щодо певних явищ, описаних у статті, привертає увагу до матеріалу, «розбавляє» текст і дозволяє вивчити його так, як не дозволив би цього зробити будь-який інший різновид ілюстрації. Інформаційна графіка виконує в тижневику різні функції: вона супроводжує, ілюструє текстовий матеріал і нерозривно пов'язана з текстом; вона доповнює текст структурованим і скомпресованим фактажем; надає додаткову, якісно нову інформацію, є самостійним матеріалом.

Проведений контент-аналіз за 2012–2013 рр., доводить, що інфографіка на шпальтах номерів «Українського тижня» використовується нерівномірно (у випуску може бути лише 2–3 жанрових різновиди інформаційної графіки, а в деяких номерах – понад 30 форм). Це зумовлюється тематикою та проблематикою дібраних у номер матеріалів. Наприклад, номер, присвячений про-

блемі походження української мови (№ 39, 2012 р.), містить найбільшу кількість одиниць інформаційної графіки, в основному – це таблиці й мапи.

УДК 007 : 304 : 070
Харченко А.Ю.
студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Харченко А.Ю.

ВИДИ ДИСКУСІЙНИХ ПРОГРАМ НА ЗОДТРК «ЗАПОРІЖЖЯ»

Регіональні студії телебачення є природною складовою системи сучасних засобів масової інформації, яка функціонує на основі юридичних, економічних, культурних та етичних правил. Місцеві телестудії допомагають глядачеві розібратися в навколишній дійсності, зрозуміти й оцінити соціальні явища, виробити свою позицію стосовно них.

На сучасному етапі жанр теледискусії став одним із найбільш поширених жанрів телевізійної публіцистики у ХХІ ст. Зростаюча поширеність і популярність жанру дискусії цілком закономірні і відповідають самому стилю сучасного життя з його напруженими пошуками істини.

До вивчення жанру теледискусії зверталися такі вчені, як М. Пряхін, Г. Кузнецов, Т. Адамьянц, Т. Шальман, В. Цвік, О. Юровський, А. Яковець, Г. Новікова, Р. Борецький, С. Мединський.

Теледискусія – це публічний діалог на болючу, актуальну тему. На сьогоднішній день жанр теледискусії частіше зустрічається як складова ток-шоу (від англ. talk show – жанр телепередачі, теледискусії, обговорення питань загального інтересу, різноманіття точок зору).

На ЗОДТРК «Запоріжжя» цей жанровий різновид представлений у програмах: «Відверта розмова», «Знак запитання», «Будуємо нову країну», «Час змін», «По суті», «Арт і Шок», «Суботні зустрічі», «Стежини долі», «На перехресті думок», «Літпросвіт», «Мистецтво жити».

Дискусійні програми ЗОДТРК «Запоріжжя» торкаються таких сфер життя: суспільної, політичної, культурної, економічної і духовної.

Науковці виокремлюють види теледискусій за такими ознаками: за тематичним спрямуванням; за мірою напруження; за формою та характером подання інформації; за характером питань.

За тематичним спрямуванням дискусії поділяються на: 1) політичні; 2) розважальні; 3) соціальні. Прикладом соціальної теледискусії є програма «Знак запитання», політичної – «По суті».

За мірою напруження: 1) націлена на пошук істини; 2) суперечка з приводу якоїсь події або факту; 3) спір з метою переконати і прийняти певну точку зору. У «Знаці запитання» представлений спір з метою знаходження оптимального розв'язання проблеми; «Стежини долі» – це дискусія, спрямована на пошук істини; у програмі «На перехресті думок» представлений спір з метою переконання і прийняття певної точки зору.

За формою та характером подання інформації виділяють: телеміст, теледебати; бесіду; дискусію. Бесіда є основою програм: «Арт і шок», «Літпро-

світ», «Стежини долі», «Мистецтво жити», «Суботні зустрічі». Дискусія переважає в проектах: «На перехресті думок», «По суті», «Знак запитання».

За характером питань дискусії бувають: 1) закриті; 2) відкриті. У програмах «Знак запитання» та «Мистецтво жити» ведучі застосовують низку відкритих питань, які передбачають розгорнуту відповідь.

Специфіка жанру теледискусії полягає в тому, що у центрі обговорення актуальні проблеми, які терміново потребують вирішення або привернення уваги населення. Спостерігаючи за дійством, глядач підсвідомо асоціює себе з учасниками діалогу: «Я теж міг би так висловитися»; «Ні, не згоден з такою думкою». Телевізійна дискусія задовольняє потребу аудиторії в спілкуванні.

Отже, ми виокремили види дискусійних програм, які представлені на ЗОДТРК «Запоріжжя». Поділ класифікацій відбувається: за тематичним спрямуванням; за відтінком напруження; за формою та характером подання інформації; за характером питань. Соціальним ток-шоу на «Запоріжжі» виступає «Знак запитання». Політична дискусія представлена у передачах «По суті» та «Будуємо нову країну». Програма з метою знаходження вирішення проблеми – «Знак запитання», пошук істини – «Стежини долі», прийняття певної точки зору – «На перехресті думок». Форма бесіди застосовується в «Арт і шок», «Літпросвіт», «Стежини долі», «Мистецтво жити», «Суботні зустрічі». Подання інформації у характері дискусії переважає в програмах «На перехресті думок», «По суті», «Знак запитання». У ток-шоу «Знак запитання» та «Мистецтво жити» ведучі застосовують низку відкритих питань, які передбачають розгорнуту відповідь.

У діалогічних програмах на регіональному телебаченні переважають дискусії, направлені на встановлення істини, адже особлива увага приділяється ідеалам добра, миру, праці, допомоги, знання, патріотизму.

УДК 007 : 304 : 070

Козицька Ю.В.

студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Козицька Ю.В.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛУ

Візуальний контент відзначається невербальними засобами, які супроводжують письмову мову. «Візуальна журналістика», на думку О. Корди, спирається на «принципи графічного оформлення друкованої смуги відповідно до правил сприйняття візуальної інформації». Такий підхід передбачає увагу до дизайну видання, кеглю, зображення, шрифту, верстки заголовків і текстів, підбору ілюстрацій. Також до візуального контенту можна віднести: фотографії, колажі, малюнки, репродукції, діаграми, схеми.

З розвитком туристичного бізнесу все більшої популярності набуває тревел-журналістика – це особливий різновид масмедіа, направлений на інформування суспільства про подорожі в контексті розробки таких тем, як: географія, історія, культура і туризм.

Візуальний контент на сторінках тревел-видань представлений якнайширше, адже фотографія допомагає реципієнту сприймати навколишню дійсність (етнос, побут, культуру та атмосферу життя іншого народу). Функції візуальних компонентів у тревел-виданнях різнобічні: символічна, ілюстративна, ефемістична, функція створення іміджу, характерологічна та сатирична.

Найбільш впливову тенденцією сучасного журналістського продукту становить злиття вербального і невербального. Так, на думку В.М. Березіна, «ілюстрування нині все ширше стає елементом текстотворення, рівень інтегрованості всіх образотворчих засобів, так само як і інших знакових утворень, в єдиний текстуальний простір друкованих та електронних видань вельми високий». Очевидно, що «ескалація зображення» – це новий процес розвитку мовної комунікації, який відповідає першорядним потребам сучасного суспільства.

У зв'язку з функціональним перерозподілом та інтеграцією зображення і вербальної частини виникають семіотично ускладнені тексти. Для процесів, що відбуваються у таких текстуальних утвореннях, застосовується метафоричний термін «креолізація тексту». Вчені Ю. Сорокін і Є. Тарасов визначають креолізацію тексту як «текст та фактуру, які складаються з двох частин (вербальної (мовної) і невербальної (що належить до інших знакових систем))». Сприйняття креолізованого тексту супроводжується подвійним декодуванням закладеної в ньому інформації. Креолізований текст постає складним утворенням, в якому вербальні та невербальні елементи утворюють візуальне, структурне ціле. Основними компонентами креолізованого тексту є вербальна частина (надпис / підпис, вербальний текст) та зображення (малюнок, фотографія, таблиця). У різних жанрах вони постають у різних комбінаціях.

Отже, типологізація візуального контенту тревел-видань тісно пов'язана з поняттям креолізації. Креолізований текст на сторінках тревел-видань одночасно виконує декілька функцій: зосереджується на фактажі (портрет персонажа, деталь інтер'єру), а також дозволяє наочно передати образне авторське сприйняття ситуації, концепцію автора, що розкриває головну думку тексту.

Візуалізація медіа-травелога – фактор, що впливає на сюжетні трансформації жанру. Сучасний медіа-травелог характеризується більш чіткою композиційною будовою словесної частини, звуженістю кола персонажів, об'єктів, що висвітлюються. Тому без фотографії медіа-травелог часто постає образно й експресивно збіднілим.

Автономізація візуальної інформації, образів маніфестується змінами у співвідношенні зі словесним текстом. Зокрема, фотографія розширює «ра-

му»: зображення розтягується на всю площу розвороту видання, на тлі якого друкується текст. Світлини і словесний текст створюються різними людьми. Також фіксується співіснування подорожніх репортажів з іконічним еквівалентом – фоторепортажем без вербального супроводу.

УДК 007 : 304 : 070

Нагаєнко Н.С.

студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Нагаєнко Н.С.

ТРЕВЕЛ-ШОУ В КОНТЕКСТІ ТУРИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Сьогодні тревел-шоу під впливом сучасних технологій набуває унікальних характеристик та властивостей, які, на думку західних дослідників Б. Кукінг, Е. Остін, Е. Фюрзіх, Д. Борма, полягають у перетворенні інформації з одного культурного контексту в інший, формуванні образу різних культур.

Тревел-шоу – це телевізійний жанр розважального характеру, який за мету ставить ознайомлення глядача з певною місцевістю та усіма її особливостями. Б. Кукінг підкреслює, що тревел-шоу вирізняється особливою композиційною будовою, близькою до побудови драматичних творів. Специфіка тревел-шоу зумовлюється тематичними особливостями, характерним об'єктом зображення, авторським задумом, способом трактування матеріалу (наприклад, згадкою про географічні, історичні, культурні факти, безпосередньою участю місцевих жителів). Е. Остін говорить про те, що головним предметом тревел-шоу є країна. А також наголошує на тому, що саме автор розкриває її культурні, географічні властивості, намагаючись показати глибинні ментальні відмінності. Н. Симоніна розрізняє три режими викладу інформації у тревел-шоу: документальний, споживчий та розважальний.

Дослідниця І. Показан'єва виділяє такі особливості тревел-шоу:

а) комунікативний намір шоу – надихнути телеглядача на подорож, тобто розважити і дати прикладну інформацію про місце призначення (наприклад, демонструються мальовничі пейзажі, даються поради щодо проведення часу, кухні, вибору розваг та іншої туристичної інформації);

б) специфіка тревел-шоу полягає у тому, що воно аудіовізуально передає культурні та національні відмінності, пропонує і підтримує готові соціокультурні конструкти;

в) роль журналістів у тревел-шоу полягає у виявленні «нового» в якій-небудь країні або культурі і співвіднесенні цього «нового» з уже наявними в аудиторії знаннями. У тревел-шоу журналісти перетворюють інформацію з одного культурного контексту в інший;

г) до структури тревел-шоу входять наступні складові: гра, музика, інфографіка, образність, інтрига, використання уривків з фільму, архівної зйомки, фотографій, акцентування на яскравих деталях, інтонації.

Таким чином, тревел-шоу як сучасний телевізійний жанр зосереджене на відображенні інформації про подорожі в контексті розробки таких тем, як: історія, культура, географія, туризм. Цей жанр спирається на інформацію, пов'язану з туризмом. Тревел-шоу як жанру притаманні також такі риси: подача події через фільтр суб'єктивного сприйняття автора, продуманий і повторювальний сценарій подорожі, чітко окреслена і закріплена роль ведучих, поєднання розважальної та інформаційної складової із виразним домінуванням першої.

УДК 007 : 304 : 070

Діброва Д.С.

студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Діброва Д.С.

ТИПИ ТЕЛЕВЕДУЧИХ НА ТЕЛЕКАНАЛІ «ІНТЕР»

На початку ХХ століття телебачення стало найважливішим засобом поширення інформації та одним з видів дозвілля. Телебачення використовує технології, які створюють такі стани спілкування, як «ефект присутності», «ефект діалогу» і «ефект довіри». Завдяки цим ефектам, телебачення впливає на психологію людей різного віку і формує їхній світогляд.

Дослідження тележурналістики є провідним напрямом у сучасному журналістикознавстві, до вивчення питань, пов'язаних із професійною діяльністю телеведучих, звертались такі вчені, як В.М. Шепель, В.Л. Цвік, Л.А. Миргородська, А.А. Кісельова, Б.Н. Лозовський, П.С. Гуревич, А.Н. Братишев та ін.

Бурхливий розвиток телеіндустрії зумовлює актуальність вивчення типології телеведучих на українському телебаченні. Предметом дослідження обрано передачі «Чекай на мене», «Ранок», «Новини», «Давай одружимося в Україні» на телеканалі «Інтер», оскільки це один з провідних українських каналів, що має усталену глядацьку аудиторію.

У наш час вплив телеведучого на свідомість глядача та формування його думки надзвичайно великий. А отже, і оцінка іміджу та визначення типу телеведучого дозволяє нам відстежити ці процеси і зрозуміти, яким чином імідж ведучого з телеекранів впливає на процес комунікації.

Телеведучі повинні звертатися до аудиторії від свого імені, адже глядачі свідомо чи несвідомо ототожнюють і персоніфікують сприйману з телеекрану інформацію з тією людиною, яка її передає. Відповідно, особливе значен-

ня надається людським і професійним якостям диктора, його здатності викликати повну довіру, увагу і повагу у глядачів.

Сучасні дослідники виділяють наступні особливості телебачення: багатоканальність, використання різних способів телевізійного спілкування, жанрове розмаїття телепрограм, можливість творчого втілення найнеймовірніших проєктів, наявність великої кількості виразних засобів. Однак, як і раніше, успіх у глядачів програми багато в чому визначається іміджем особистості телеведучого.

Одна зі спроб типологізації іміджу телеведучих належить А.А. Кісельовій. Грунтуючись на типах, що виділені дослідницею, та залучивши аналіз мовлення та позамовних елементів, виділимо чотири моделі іміджу телеведучих: «Знавець», «Свій», «Дипломат», «Критик». У якості домінуючих складових іміджу телеведучого можна назвати наступні: вміння говорити «мовою» своєї аудиторії; знання того, що саме сьогодні її хвилює; гострота розуму і почуття гумору.

Імідж ведучого типу «Знавець» виконує роль «Дорослого» («Батька»). Головною функцією цього типу є інформування глядача, але іноді суб'єктивна інформація подається як факт об'єктивної реальності. До типу «Знавець» ми віднесли Анатолія Бондаренко, ведучого програми «Чекай на мене». Він часто вживає такі слова, як: «усім відомо», «необхідно», «приєднання», використовує займенник «ми» замість «я». Вербальна поведінка обмежена. Невербальна поведінка характеризується стриманістю та відстороненістю. Ведучий намагається створити ефект "причетності" й, отже, викликати більший інтерес у глядачів.

Модель «Свій» є демократичною, проте, саме завдяки великій кількості інтерогативів, контактивів та експресивів у мовленні ведучого, досягається ефект певної близькості й довіри. Вільні вияви невербальної поведінки ведучого на всіх рівнях – дотику, близькості, міміки та жестики. До типу іміджу «Свій» ми віднесли Дашу Малахову (телепрограма «Ранок»). У її мовленні зафіксовані випадки вживання неспецифічної лексики, наприклад, «жах», «всім цікаво», «дивіться». На невербальному рівні ми можемо спостерігати ефект відкритого спілкування, вільне вираження своїх емоцій.

В межах моделі «Дипломат» ведучий оперує репрезентативами, регулятивами та інтерогативами, які уможливають здійснення ним функції моделювання. Цьому типу властива стриманість та делікатність, а його головною метою виступає не висловлення своєї власної позиції, а оптимізація взаємодії між іншими учасниками спілкування. До типу «Дипломат» ми віднесли Володимира Андрієвського з програми «Новини», оскільки його образ посилює загальне стримування невербальної поведінки з можливим вираженням емоцій на рівні міміки.

Основа вербальної поведінки іміджу «Критик» також складається з інтерогативів, регулятивів і репрезентативів, що пояснюється спільністю виконуваної цими типами функції. Яскравим прикладом ведучого-«критика» є Анфіса Чехова з програми «Давай одружимося в Україні». Анфіса є дуже емоційною людиною, тому вона на свідомому рівні не стримує своїх емоцій, яскрава та експресивна, та інколи демонструє своє зверхнє ставлення до певних учасників, не звертає уваги на ті випадки, коли її поведінка викликає недовіру глядача, або коли вона демонструє зневагу до учасника шоу.

Отже, у сучасних інформаційних та розважальних програмах телеканалу «Інтер» існують різні типи телеведучих, кожен з яких грає важливу роль у формуванні іміджу програми і телеканалу в цілому. Телеканал доклав багато зусиль, щоб наблизити ведучого до глядачів програми, тому реципієнти відчують себе задіяними у певній програмі.

УДК 007 : 304 : 070

Скрипник О.І.

студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Скрипник О.І.

РЕПОРТАЖ-РОЗСЛІДУВАННЯ НА СТОРІНКАХ ВИДАННЯ «FORBES УКРАЇНА»

Журналістське розслідування – це один із найскладніших та найпопулярніших жанрів сучасної преси, мета якого полягає у виявленні безвладдя, корумпованості, безправ'я, соціальних вад та інших негативних тенденцій сучасності, а також у боротьбі з цими тенденціями. З огляду на необхідність поліпшення та стабілізацію суспільного життя шляхом соціальної критики та викриття невинуватених вчинків і намірів окремих індивідів, структур, наразі є нагальною потреба у дослідженні особливостей функціонування жанру репортажу-розслідування.

До розгляду функціонування жанру репортажу-розслідування звертали-ся такі вчені, як М. Василенко, В. Здоровега, О. Костянтинов, О. Тертичний, Ю. Шум та ін. Вони дослідили історичні, теоретичні та практичні особливості функціонування розслідування, а також окреслили перспективи подолання жанрової кризи.

Журнал «Forbes Україна» – це українська версія американського фінансово-економічного видання. Визнання та прихильність читачів журнал отримав саме завдяки сміливим та об'єктивним репортажам-розслідуванням у світі бізнесу та політики, які і є провідним жанром видання.

Матеріали розслідувань, опубліковані у журналі, вражають тематичною гостротою, актуальністю та масштабністю дослідження. Аналіз репортажів-розслідувань у виданні «Forbes Україна» показав, що головною специфікою

цього жанру є поєднання у ньому репортажного начала та елементів аналітики. Відповідно, репортаж-розслідування сконцентровує у собі елементи як інформаційних жанрів (факти, цифрові дані, деталі, свідчення), так і аналітичних (аналіз, коментар, прогноз, припущення, думки), а також елементи публіцистики (описи, ліричні відступи і т.д.). На відміну від звичайного розслідування, у репортажі-розслідуванні мають бути присутніми не лише результати розслідування, але й сам шлях та механізм його проведення. У цьому плані виняткову роль відіграє саме тканина репортажного опису та мовно-стилістичний інструментарій.

Характерними для репортажів-розслідувань видання «Forbes Україна» є високий ступінь аналітичності, емоційна напруженість оповіді, її динамізм, а також документальність та використання часово-просторових меж.

Перелічені риси жанру репортажу-розслідування ми можемо простежити, зокрема, на прикладі матеріалів С. Головніна «Звідки береться дешева горілка і хто контролює спиртову галузь» («Forbes Україна», публікація від 24.09.2012) та К. Каплюк «Межигір'я-2 в лісах Київської області» («Forbes Україна», публікація від 10.09.2012). Динамізм оповіді у зазначених вище матеріалах досягається деталізацією, цитуванням та швидкою зміною мовних пластів (опис, розповідь, міркування, монолог).

Показаний у матеріалах К. Каплюк та С. Головніна і прозорий механізм проведення розслідування, в ході якого використовуються відповідні методи збору інформації (експеримент, спостереження, опитування). Зазначені розслідування мають сюжетні особливості детективного жанру, що також властиво репортажам-розслідуванням.

Як неминучий вислід колізій репортажу-розслідування, публікаціям С. Головніна та К. Каплюк притаманні актуальність теми, її гострота та масштабність дослідження. А прозорість механізму діяльності авторів та наочність проведених ними розслідувань говорить про ефективність матеріалів та високий коефіцієнт перспективності обраних тем.

УДК 007 : 304 : 070

Субота Г.В.

студ. гр. ГП-420, ЗНТУ

Субота Г.В.

СПЕЦИФІКА НОВИНИХ ІНТЕРНЕТ-ЖАНРІВ

Сьогодні мережа Інтернет – це потужний механізм, який являє собою необмежений інформаційний простір. Мас-медіа одними з перших зрозуміли можливості всесвітньої мережі. Результатом їх діяльності стали численні онлайнові видання, інтернет-журнали, портали та новинні сайти. Сучасна людина має бажання бути коротко і ясно проінформованою про найсвіжіші

344

події, тому і обирає новинні веб-ресурси, які є найбільш оперативними, а їх контент характеризується своєю лаконічністю, стислістю та концентрацією уваги на факті.

З розвитком інтернет-журналістики змінюються її жанри, з'являються нові унікальні форми подачі матеріалу, які впливають на трансформацію новинної журналістики в цілому. До вивчення інформаційних жанрів в мережі звертались такі вчені, як: О. Амзін, З. Вайшенберг, Дж. Гол, В. Кіхтан, Р. Крейг, Б. Потятинник, Д. Таєвський, Е. Фіхтеліус.

Сьогодні в новинній інтернет-журналістиці найбільш популярними в силу своєї лаконічності є інформаційні замітки та репортажі, які супроводжуються ілюстраціями, відеоматеріалами, даючи можливість реципієнту краще ознайомитись з подією. Окрім того, жанри часто поєднуються з елементами інтерв'ю з місця подій або коментарем. Структура таких новин – пірамідальна, проста, увага акцентується на одному факті. Окрім репортажу та замітки, велику популярність мають наступні он-лайн жанри: реферат, огляд редакції, інсайди, некролог, популярний виклад, а також записи в блозі.

Реферат – це збір всіх даних про подію, підсумки, які можуть супроводжуватись фото чи відеоматеріалами у хронікальному порядку та гіперпосиланнями на джерело. Зазвичай, така форма викладу охоплює від трьох до п'яти новин, пов'язаних між собою сюжетом.

Огляд редакції – це огляд преси, цитати аналітиків, ньюсмейкерів, іноді – огляд блогів, які на сьогодні виокремились як піджанр. Огляд редакції є одним із популярних серед користувачів мережі, оскільки у ньому коротко і чітко подаються новини декількох видань, що економить час реципієнта.

У технічних і наукових рубриках часто подається інформація у жанрі популярної статті, яка складається із невеликого вступу та основної частини – академічно коректного бекграунду. Автор такої статті зобов'язаний володіти всією необхідною термінологією.

Досить часто різними сайтами використовуються рейтинги. Сьогодні їх можна створити у будь-який графічний спосіб: використовуючи новітні програми, можна створювати різноманітні діаграми та таблиці. Така форма викладу, безумовно, приверне та утримає увагу реципієнта.

Часто в мережі використовуються некрологи, що являють собою коротку біографію померлої людини.

Інсайди – це унікальний новий піджанр. Він функціонує за наступною технологією: аноніми надсилають на сайт інсайди. Перед публікацією ведучий опитує ньюсмейкерів, які мають відношення до повідомлення. Матеріал викладається для обговорення користувачів і містить в собі початкове повідомлення та обговорення з учасниками подій. Цінність інформації підвищується за рахунок додаткових коментарів.

Блог – це новий піджанр онлайнної журналістики, це тематичні замітки одного автора. Блог також може виступати форумом. Отже, з однієї сторони – це самостійний інформаційний жанр, а з іншої – це своєрідне поле для спілкування.

Всі новини, не зважаючи на свої абсолютно різні форми, мають відповідати таким критеріям, як: своєчасність викладу, близькість теми для реципієнта, пов'язаність з відомими особами, вплив події на суспільство, злободенність, екстраординарність та конфлікт. Дуже важливо дати об'єктивну оцінку своєї новини, враховуючи перелічені критерії. Адже від цього залежить потенційна аудиторія інтернет-ЗМІ.

Інтернет-новина, представлена в інформаційних жанрах має особливу структуру та подачу:

- новина повинна мати короткий, але влучний заголовок;
- весь обсяг тексту варто розділити на декілька невеликих абзаців для кращого сприймання реципієнтом;
- ефект від новини посилюється через використання відео- та аудіо матеріалів, додаткової первинної інформації, інтерактивних карт, таблиць, діаграм, публічних опитувань;
- додаткову інформацію можна надати у вигляді гіперпосилань на інші джерела – це вдало використовується в жанрі реферату.

Отже, як бачимо, жанрова палітра новин в мережі Інтернет доволі різноманітна і включає в себе як трансформовані традиційні форми подачі матеріалів, так і абсолютно нові піджанри, які притаманні лише онлайнним ЗМІ. Крім того, подача новин в Інтернеті має свою специфіку і переваги, серед яких – одночасне споживання реципієнтом текстової та аудіовізуальної інформації, а також безпосередній зв'язок з користувачем (опитування, коментування).

УДК 007 : 304 : 070

Федорова Х.Є.

студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Федорова Х.Є.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ЖУРНАЛИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЖУРНАЛЬНОЇ ПЕРІОДИКИ

Літературно-мистецький журнал займає особливе місце серед сучасної періодики. Він представляє собою періодичне журнальне видання, що містить твори художньої літератури, публіцистичні та критичні статті, а також інші матеріали, що пов'язані з культурно-мистецькою тематикою. Функціонування таких видань в суспільстві є одним із об'єктивних критеріїв, який

віддзеркалює рівень розвитку літературного процесу в країні на певному етапі та свідчить про його потенційні можливості.

До вивчення типології журнальної періодики зверталися О. Акопов, І. Михайлин, Л. Монич, О. Пилипенко, В. Шевченко. Розвідки, присвячені розгляду специфіки літературно-мистецької періодики носять поодинокий характер (дослідження О. Іванової, О. Левицької).

Належність журналу до літературно-мистецького типу видань передбачає наявність на його сторінках значного обсягу наступних специфічних матеріалів:

- художня література: проза, поезія, драма, гумор, фантастика;
- публіцистика: есеїстика, нариси, фейлетони, памфлети, спогади;
- критика: рецензії, анотації, огляди літератури, відгуки на книги;
- інформаційні матеріали: інтерв'ю, повідомлення про події у книжковому світі (фестивалі, ярмарки, форуми, зустрічі з письменниками, репрезентації), статті про письменників.

У літературно-мистецьких журналах здійснюється комунікація з літературою у формі публікації творів та публічних виступів літераторів, а також встановлюють контакт між літературою та суспільством в аспекті узгодження запитів та очікувань споживачів і пропозицій виробників.

Літературно-мистецькі журнали – не нове явище для українського медійного ринку. Багатолітня історія цих видань свідчить, що вони організовували нове літературне покоління, акумулювали пошуки мистецтва слова та його здобутки, презентували літературне життя сучасності, відображали суспільні настрої, окреслюючи мистецькі процеси в контексті суспільного життя. Сьогодні ці видання перебувають на новому етапі свого розвитку. І, на жаль, сучасний ринок літературної періодики не є дуже різнобарвним. Його основу складають добре відомі авторитетні видання, що існують вже тривалий час, і поживають нові видання, які з'являються на книжковому ринку чи у віртуальному інформаційному просторі. Але останні з'являються не дуже часто та не відрізняються високою якістю контенту, тому на літературний процес, здебільшого, впливають лише журнали-корифеї української журналістики: «Всесвіт», «Дніпро», «Березіль», «Радуга». Це найстабільніший сегмент ринку літературної періодики, ці видання пропонують сучасному читачеві якісний матеріал, створюють і поширюють знання про літературу та мистецтво загалом.

Зміни в діяльності літературно-мистецьких видань відбуваються повільно. Одні журнали усвідомлюють соціокультурні зміни («Всесвіт», «Київська Русь», «ШО»), а інші – працюють на збереження класичного формату «товстого» журналу («Дзвін», «Вітчизна»). Перспективною видається орієнтація на таблоїдизацію, що можна назвати однією з найсуттєвіших змін ринку

друкованих видань в останні десятиліття, що втілюється в роботі деяких літературно-мистецьких журналів («ШО»).

Отже, літературно-мистецький журнал – це досить специфічний представник видань журнального типу. Він виконує надзвичайно важливу роль у суспільстві: конструє образ не тільки літератури, а й інших видів мистецтва, допомагає читачеві формувати власну картину всесвітнього мистецького процесу. Але, незважаючи на це, літературно-мистецьке видання наразі не активно функціонує, а лише намагається досягти цього рівня і знаходиться на самому початку нового етапу свого розвитку – етапі переформатування наповнення і зовнішнього вигляду.

УДК 007 : 304 : 070

Яценко А.П.

студ. гр. ГП-410, ЗНТУ

Яценко А.П.

ФОРМОТВОРЧІ ЕЛЕМЕНТИ РАДІОПРОГРАМ КУЛЬТУРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Культурологічна проблематика на сучасних радіостанціях посідає одне з останніх місць: і за рейтинговістю, і за якістю виробництва. Причина – перевага музично-інформаційного та інформаційно-розважального контенту на радіостанціях України. Поширення фрагментарної культури не сприяє розвитку виробництва програм культурної проблематики, документалістики. Така ситуація спричинена недостатньо широким застосуванням спеціальних елементів, що допомагають сформувати яскравий звуковий образ. Необхідність пошуку нових осучаснених форм вираження культурної інформації на радіо обумовлює актуальність теми.

Використання формотворчих елементів у програмному виробництві радіопрограм досліджували А. Шерель, А. Кисельов, П. Дудик, В. Різун, І. Пенчук, О. Гоян, В. Лизанчук та ін.

Мета дослідження – охарактеризувати формотворчі елементи радіопрограм культурологічного спрямування та окреслити їх значення при виробництві.

Основними формотворчими елементами називають мову, звук, шум. Інколи додають монтаж. Науковці розмежовують поняття природніх (мова, звук, шуми) та технічних або стильових виражальних засобів (реверберація, прийом «Буратіно», звукова мізансцена, голосовий грим, монтаж). Усі вони використовуються для формування звукового образу.

До мовних елементів відносять стилетворчі виражальні засоби: риторичні прийоми, метафори, порівняння, гіперболи і т. д. Вони демонструють багатство мови, можливість впливу на слухача. Для програм культурологіч-

ного спрямування характерне вживання широкого спектру мовностилістичних прийомів. Адже мова у програмах художньо-документальних жанрів, що найчастіше використовуються для висвітлення культурної тематики, має бути експресивною, образною та емоційною. При цьому може приглушуватись документальність та фактологічність змісту.

Необхідний звуковий образ допомагає створити і правильно підібрана музика. Музика – це вид мистецтва, що відображає дійсність у звукових художніх образах і активно впливає на психіку людини. Одним з основних завдань програм культурологічної проблематики дослідники називають вплив на емоційний стан реципієнта. Адже музика більшою мірою впливає на емоції слухача. Для цього у виробництві радіопрограм використовуються спеціальні музичні бази, де музика поділена на категорії. Кожна з них відповідає певному емоційному стану людини (закоханість, сум, щастя, тривога). Тобто музика у культурологічній програмі здійснює певні емоційні акценти в тексті.

На відміну від музики, шуми підкреслюють природність того чи іншого явища чи події, про яку розповідає журналіст. Нерозбірлива мова, шум, обривки музичних фраз, які випадково потрапляють в мікрофон – це шуми. Вони становлять звуковий фон.

Серед технічних виражальних засобів основним, який використовуються у програмах культурологічного спрямування, є монтаж. Саме монтаж лежить в основі створення звукового образу. Під час монтажу усі природні виражальні засоби гармонійно поєднуються між собою. З його допомогою можна дотриматись драматургії та динаміки програм. Зважаючи на здебільшого документальний характер культурологічних програм, створити динамічну та цікаву драматургію можна за допомогою чергування слів ведучого та коментарів свідків подій або цитування їх. Набір різних відрізків записів дозволяє досягти в кожному конкретному випадку найбільшої виразності і правдивості звукового зображення. Більше того, такі відрізки можуть бути поєднані різнофактурно, за допомогою акустичного колажу. Це елемент асоціативного характеру. Тобто мікшування одночасно робочих моментів запису, лозунгів, цитат, інтерв'ю, текстів сценарію. У такий спосіб можна досягти найбільшого звукового хаосу, викликаючи у слухача певну емоцію, наприклад, паніки або страху, чи, навпаки, розвеселити його.

Таким чином, всі виражальні формотворчі та стилетворчі засоби в комплексі допомагають відобразити звукову картину дійсності під певним кутом зору, створити найяскравіший образ та викликати потрібну емоцію у слухача. Саме з їх допомогою формуються стиль програми, індивідуальні особливості, манери журналістського викладу матеріалу, ритм. Проте ці поняття не слід розглядати лише як технічну складову, адже тільки гармонійне використання слова або мови, музики, шумів може скласти повний звуковий образ. Цей

образ буде не тільки уточнювати інформацію, яку подає радіожурналіст, а й викликати емоцію, що є однією з основних цілей програм культурного спрямування.

УДК 007 : 304 : 070

Стойкова Я.О.

студ. гр. ГП-411, ЗНТУ

Стойкова Я.О.

ОСОБЛИВОСТІ СТЕРЕОТИПІЗАЦІЇ ФЕМІННОСТІ У ЖУРНАЛІ «ЕДИНСТВЕННАЯ»

Журнал «Единственная» – видання, спрямоване на жіночу аудиторію, саме тому усі статті написані крізь призму фемінних стереотипів. Згідно з закоренілим стереотипом, що мода – це суто жіноча справа, журнал насичений матеріалами про моду. Зокрема, рубрика «Мода» репрезентує статті про вибір одягу на певний сезон, рубрика «Урок моди» допомагає підібрати одяг під певну фігуру; «Студія стилю» вчить правилам стилю; «Тенденції моди» розповідає про модні тренди. Догляд за собою та краса – ще один із жіночих стереотипів. Рубрика «Краса» насичена порадами по догляду за своєю зовнішністю.

Існує стереотип, що головним обов'язком жінки є народження дітей. У журналі є рубрики про догляд за дитиною «Наші діти», «Практикум для мам».

Згідно з сучасним стереотипом, жінкам властиво придумувати собі різноманітні проблеми. Тому для вирішення певних життєвих ситуацій та проблем в «Единственной» є рубрики, присвячені психологічним проблемам: «Психоособистість», «Психологічність» та рубрика «Психовідносини»; тут розміщено поради про те, як будувати відносини з чоловіком, і саме тут проглядається ще один стереотип: жінка, як берегиня сімейного вогнища, повинна піклуватися про те, щоб у стосунках із чоловіком була ідилія.

Якщо раніше праця була обов'язком чоловіка, то в сучасному світі жінка також може зробити гарну кар'єру. Цій темі присвячена рубрика «Робота».

Вважається, що жінки люблять різноманітні романтичні історії. Саме тому в «Единственной» є рубрика «Розповідь», у якій розмішують історії про велике кохання. Проте, якщо раніше вважалося, що жінок хвилює лише тема кохання, то зараз зародився стереотип того, що не лише чоловіка, а й жінку хвилює секс. Цьому присвячено рубрику «Інтим».

«Місце жінки – на кухні» – давній стереотип, згідно з яким кулінарія є суто жіночою справою. У журналі цей стереотип також підтримується, є багато рецептів різноманітних страв. Хатні справи теж вважаються жіночою

роботою. Рубрика «Ідеї для декору» має статті, які радять, як краще облаштувати свій дім для того, щоб створити затишок.

«Жінка без чоловіка – неповноцінний член суспільства» – дуже міцно закоренілий стереотип. Кожна жінка повинна вийти заміж, якщо вона вільна або розлучена, це означає, що вона непорядна. Тому жінки, які живуть за старими стереотипами, дуже переймаються через свою незаміжність. Для таких жінок у журналі є багато статей про те, як вийти заміж.

Жінка – майбутня мати, тому їй не можна вживати алкоголь, про це розповідається у багатьох статтях. Але «Единственная» підтримує новітній стереотип, що вживати алкоголь може як чоловік, так і жінка, тому у журналі трапляються рецепти алкогольних коктейлів.

Слідкувати за фігурою, сидіти на дієті – ще один жіночий стереотип. Цій темі присвячена рубрика «Дієтика», у якій є різноманітні дієти та поради, як схуднути.

«Суперечки – улюблена справа жінок» – давній і невмирущий стереотип. Журнал «Единственная» також його використовує для залучення читачок. Є рубрика «Дві точки зору», у якій щовипуску постає певне питання, і подаються дві протилежні точки зору на нього.

У журналі дуже часто використовується такий жанр як інтерв'ю. В усіх інтерв'ю проглядається новітній стереотип успішної леді (жінки розповідають про те, як вони досягли успіхів) та стереотип того, що вони схильні до кохання й романтики (діляться історіями про своє кохання).

Реклама, яка присутня у журналі, також розміщується з урахуванням стереотипів: це рекламування косметики, згідно з тим стереотипом, що жінка повинна бути гарною; побутової техніки, адже побут – жіноча справа; дитячих продуктів, бо народження дитини – головний жіночий обов'язок; реклама одягу – у підтримку того стереотипу, що жінки – модниці, та з урахуванням новітніх стереотипів, що жінка може бути кар'єристкою – діловий одяг.

Гендерні стереотипи є частиною нашого життя, вони впливають на сприйняття інформації. Кожна стаття журналу «Единственная» написана з урахуванням певного стереотипу та сприймається аудиторією крізь призму стереотипів. Наявність стереотипів спрощує роботу автора, бо він чітко знає, про що варто написати. В усіх жіночих виданнях дуже яскраво проглядаються гендерні стереотипи, це не оминуло й журнал «Единственная» – видання суто для жінок, а отже фемінність є характерною рисою цього журналу.

СПЕЦИФІКА ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНОГО КОНТЕНТУ ЖУРНАЛУ «ESQUIRE»

«Esquire» – щомісячний чоловічий журнал, що видається у багатьох країнах світу. Російська версія журналу з'явилася у 2005 року. Тематика «Esquire» охоплює безліч напрямів, а саме: культура, політика, економіка, мистецтво. Особливість проблематики видання ще і в тому, що час від часу на сторінках журналу можна натрапити на медичні, технічні, спортивні та інші незвичні (для традиційних, стандартних чоловічих журналів) матеріали.

У журналі за увесь 2012 рік були такі рубрики: «Пресса», «Достижения», «Развлечения», «Психология», «Каково», «Политика», «Открытие», «Преступность», «Закон», «Город», «Навыки», «Бизнес», «10 вещей, которые стоит узнать о женщинах», «География», «Литература», «Проза», «Авиация», «Техника», «Дети», «Страхи», «Идеи», «Журналистика», «Государство», «Искусство», «Одежда», «Вещи», «Отношения», «Человек», «Вера», «Спорт», «Навыки», «Любовь», «Пятиминутный путеводитель», а серед постійних рубрик – «Поступки и намерения», «Правила жизни», «Цифры», «Красивая женщина рассказывает анекдот», «Чтение», «Письма» и «Письмо редактора».

Жанрова складова видання посідає провідне місце у концепції випуску. У журналі «Esquire» протягом великого часового відрізка сформувалася традиційно використовувана група жанрів.

Найбільш вживаними інформаційними жанрами є інтерв'ю, факт, фотофакт та фоторепортаж.

Аналітика теж займає значну частину в журналі: безліч статей та кореспонденцій на різні теми, коментарі, огляди. Натомість художньо-публіцистичні жанри в «чистому» вигляді практично не представлені, окрім анекдоту та житейської історії, але вони поєднані із жанрами фотожурналістики. Використання безлічі фотографій із незначною частиною вербального інформаційного наповнення справляє приємне враження на реципієнта. Практично у кожному номері журналу читач знайде фотозамітки, подорожні та портретні фотонариси, рідше – фотозамальовки. Літературні жанри представлені оповіданнями та новелами.

Унікальність журналу – яскраві та незвичайні фотосесії. Серед обов'язкових складників – фотографії, зазвичай, крупним планом (із зображенням обличчя героя), що розміщуються на обкладинці журналу. Рідко можна побачити на обкладинці людину на весь зріст, або хоча б по пояс.

Фотографії до текстів – це ще один погляд на порушену тему та проблему. Її візуальне доповнення (досить часто – креативно переосмислене) робить матеріал більш яскравим.

В оформленні текстів переважають чорно-білі кольори – це додає образній темі ефекту індивідуалізму, ностальгії та, у першу чергу, експресивного забарвлення. «Додають фарби» матеріалам яскраві картинки і фотографії; іноді невеликий текст, який поміщається на одній сторінці, можуть оформити набагато яскравіше, ніж всі інші, і, незважаючи на те, що він абсолютно не буде підходити під оформлення решти матеріалів, журнал це не зіпсує. Великі тексти чергуються з фотоматеріалами, якщо на одній сторінці була велика фотографія, на наступній буде кілька маленьких.

Російський «Esquire» у сфері глянцевого чоловічого журналістики займає особливе місце, у журналі немає оголених або напівоголених жінок (на відміну від багатьох чоловічих журналів) і рутинної, буденної та очевидної інформації. Журнал унікальний своїми гострими, надзвичайно цікавими матеріалами на різні теми, зокрема: політика, культура та соціум.

Отже, «Esquire» – це унікальний журнал, тематично стабільний та водночас бунтівний. Інформаційний дискурс журналу є політематичним, насиченим, стилізованим та винятковим. Зміст видання бездоганно синтезується із жанровою палітрою часопису, а прекрасні якісні фотографії ще яскравіше розкривають проблемно-тематичне наповнення журналу та виконують естетичну функцію.

УДК 007 : 304 : 070

Плішак І.О.

студ. гр. ГП-419м, ЗНТУ

Плішак І.О.

МОТИВАЦІЯ / ДЕМОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСОБИ СМИСЛОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ ВИДАНЬ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ ТА ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Мова масової комунікації є відображенням певної епохи. В кінці ХХ – початку ХХІ століття в житті українського суспільства відбулася зміна трьох епох: соціалізму, перебудови та незалежності.

Масова комунікація в Радянському Союзі розвивалася як невід’ємна частина радянської держави. Саме Ленін сказав, що газети повинні бути «колективним пропагандистом, колективним агітатором ... колективним організатором». Отже, засоби інформації були інструментом, предметом контролю з боку держави (від імені народу) за допомогою контролю над матеріальними засобами комунікації. Психологічно метою був той мотиваційно-спонукальний зміст свідомості, що сприймався людиною як безпосередній і

найближчий очікуваний результат її діяльності через певні образи, заклики, стереотипи.

Горбачовська політика гласності дала друку велику свободу для викриття певних фактів з радянського минулого і сталінського терору, для обговорення та критики зовнішньої політики та аналізу замовчуваних соціальних проблем – таких як наркоманія, аборти і проституція, гострі дискусії про кордони дозволеної інформації. Але гласність стала фундаментом того процесу політичного реформування та лібералізації, який почав Горбачов.

Проте через зростання ролі інформації в суспільстві, її кількості, об'єму та прискорення темпу життя людей, суміжним з феноменом програмування людей (тобто нав'язуванню окремих правил життя) є феномен «демотивація», коли процес взаємодії аудиторії зі ЗМІ обмежується лиш споживанням інформації, без здійснення якихось дій щодо її використання чи застосування у власному житті.

До вивчення особливостей радянської журналістики та пропаганди звертались такі вчені як Д. Стровський, Г. Мельник, Л. Немикіна та ін. Більш детальне висвітлення смислового навантаження заголовків є у працях А. Шестерина, С. Хомінського, В. Рудницької та ін.

У аспекті мотивації та демотивації смислове навантаження заголовків різних епох мають на меті різні цілі та методи. Вплив ідеології та пропаганди у Радянському Союзі був зосереджений на ідеалізації життя, людини, влади, через навіювання певних стереотипів. Мотивуючий заголовок – це елемент тексту, завдання якого – вплинути на читача емоційно. Саме тому у матеріалах радянських газет переважають заголовки мотиваційного типу – такі заголовки спрямовані на виховання почуття гордості за власну країну, звернені не до якогось окремого адресату, а до всього радянського суспільства, тобто одночасно заслуги одної людини автоматично перетворювалися на здобуток цілого суспільства, і навпаки: здобуток суспільства – це здобуток кожного з його громадян.

У період Перебудови мотиваційні заголовки трансформувалися у мотиваційно-спонукальні, підпорядковуючись подіям, що відбувалися у цей період: заголовки цього періоду відрізняються наявністю критичної оцінки, спонукуванням до прочитання і зменшення ідеологічного впливу на читача та присутнє звернення не до всього суспільства в цілому, а до окремих його членів, з'являються матеріали на міжнародні теми.

У період Незалежності взагалі втрачається вплив радянської ідеології та пропаганди на українське суспільство. Наряду з цим помітно зменшилася кількість мотивуючих заголовків: їх замінили більш сміливі, відверті та сенсаційні, які часом шокували та демотували читачів сміливістю виражень та зображень. Проте, використання мотиваційних заголовків зберігається у виданнях, які зберегли риси радянської журналістики. Це, в основному, онов-

ленні видання старих радянських газет чи трудових колективів різних заводів, комбінатів, заводів та політичних партій.

Таким чином, смислове навантаження заголовків у різні часи використовувало різні засоби впливу на аудиторію. Радянські засоби масової комунікації використовувалися як інструмент держави і влади. Основне завдання радянської преси – ведення пропаганди, контрпропаганди та ідеологічної війни з капіталістичним світом. Натомість у часи Перебудови значно зменшилася роль пропаганди на маси, і тому головною ціллю заголовків того періоду було спонукання громадян до власного трактування подій, що відбувалися в державі, простежувалося спонукання (не примушення) до певних дій та роздумів, критичного та всебічного світосприйняття. У добу Незалежності засоби масової інформації отримали повну свободу слова, що в окремих випадках навіть суперечило морально-етичним нормам суспільства: з'явилися провокуючі, шокуючі заголовки сенсаційного типу, що було спровоковано збільшенням інтересом журналістів та аудиторії до матеріалів, пов'язаних з подробицями приватного життя різних публічних постатей.

УДК 007 : 304 : 070

Маловічко Ю.О.

студ. гр. ГП-419м, ЗНТУ

Маловічко Ю.О.

«СЛОВО І ЧАС» У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ПЕРІОДИКИ В УКРАЇНІ

Наукова періодика – один з найважливіших інструментів для здійснення наукової комунікації між фахівцями в інтересах їхньої професійної діяльності. Наукові журнали, як правило, містять інформацію про теоретичні і прикладні дослідження та призначені для наукових співробітників – фахівців у тій чи іншій галузі науки.

Наукові журнали займають важливе місце серед численних наукових видань. В останні роки у зв'язку зі змінами в економічній і політичній ситуації в країні їхня питома вага у загальній кількості журнальних видань дещо зменшилась. З одного боку, відбулося скорочення числа наукових журналів внаслідок ліквідації або об'єднання окремих випусків, а з іншого – з'явилося чимало нових журналів науково-популярного, суспільно-політичного, літературно-мистецького характеру.

Залежно від цільового призначення, наукові журнали можуть бути поділені на науково-теоретичні, науково-практичні та науково-методичні.

Науково-теоретичні журнали відображають новітні досягнення фундаментальних і галузевих (прикладних) наук. Це журнали Національної академії наук, галузевих академій, академічних науково-дослідних установ, науко-

вих товариств, вищих навчальних закладів. Одним із таких видань є журнал «Слово і час», заснований Національною академією наук України, Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, Національною спільною письменників України.

У ньому друкуються статті й розвідки з питань теорії й історії української літератури, компаративістики, зарубіжних і слов'янських літератур, текстології, літературного джерелознавства, літературної критики, а також суміжних дисциплін – культурології, фольклористики й етнології, стилістики, перекладознавства та ін.

«Слово і час» сприяє розвитку освіти та культури в Україні, знайомить читача з передовим літературним досвідом у питаннях вивчення і дослідження літератури, спрямовує до першоджерела.

Постійно ведуться рубрики «Рецензії», «Наші презентації», «Літературна карта», «Осередки філології», «Хронограф», «Літопис подій», «Бібліографія», друкуються розвідки науковців-початківців («Дебют»), статті про літературну та громадську діяльність українців зарубіжжя (Діаспора), про інтеграцію української філологічної науки в європейський культурний процес («Україніка»), архівні матеріали і спогади («Написане лишається», «З пам'яті літ») тощо.

Аудиторія журналу може бути масовою або спеціальною, професійно орієнтованою: науковці, викладачі, учителі, студенти, діячі мистецтва, сучасні українські письменники. Уже впродовж 50 років щомісяця виходить у світ журнал «Слово і Час» («СіЧ»), який від початку зарекомендував себе як авторитетне видання, адже до складу редколегії входили і входять відомі науковці, літературознавці, митці. Журнал читають і черпають із нього нові ідеї професори й асистенти, студенти й аспіранти, вчителі та учні.

Журнал «Слово і Час» висвітлює питання історії, теорії та сучасної практики літературного руху, загальнокультурного життя. Постійно координуються основні напрями літературознавчих досліджень та формування на теренах України нового теоретико-літературного дискурсу. Протягом останнього десятиліття, у журналі синтезуються найновіші досягнення у галузі літературознавчої практики, зберігається тяглість наукових традицій і національна специфіка. Він забезпечує всіх зацікавлених у розвитку літературного процесу новинами в галузі вітчизняної та зарубіжної літератури, слугує місцем безперервної критичної оцінки нових наукових теорій. Часопис має власну електронну сторінку, що сприяє миттєвому розповсюдженню повідомлення у світовому інформаційному просторі. Отже, «Слово і час» займає важливе місце у контексті розвитку науково-теоретичної періодики в Україні.

Христенко М.О.

ЖУРНАЛ «МУРЗИЛКА» В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РАДЯНСЬКОЇ ЖУРНАЛЬНОЇ ПЕРІОДИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

У Радянському Союзі існував дуже цікавий і практично не вивчений пласт дитячої та юнацької журналістики. До вивчення особливостей дитячої періодики в контексті культурних, політичних та ідеологічних трансформацій зверталися такі вчені, як М. Апарцева, Р. Зозуляк, Є. Огар, В. Передрій, Ю. Стадницька, І. Руденко та інші.

Вчені визнають, що дитяча література і періодика тоталітарних режимів сьогодні досліджується як ідеологічний феномен. З одного боку, дитяча журналістика була частиною загальної пропагандистської системи; дітям були адресовані особливі, адаптовані для них образи, гасла і літературні тексти, що видавалися величезними тиражами. З іншого боку, саме дитяча періодика в той же самий час була однією з найбільш вільних сфер та пропонувала найбільші можливості для творчості.

У радянській дитячій журналістиці сформувалися дві тенденції, що визначили долю багатьох видань. Перша тенденція виражалася в необхідності виконувати соціальне замовлення – адаптувати для дітей систему класових цінностей, спираючись на сформульовані В. Леніним завдання преси: пропагувати, агітувати й організовувати. Піонерські та комсомольські організації до кінця 1980-х рр. були засновниками дитячих та юнацьких періодичних видань і визначали основні напрямки дитячої журналістики того часу.

Інша тенденція відображала гуманістичні традиції дитячих видань та інтереси дітей і викликала певні побоювання у теоретиків комуністичного виховання.

У 1920–1930-ті рр. була створена розгалужена мережа дитячих газет і журналів, перед якими стояло завдання – сформувати світогляд людини нового радянського типу, ефективно вплинути на розвиток особистості майбутніх будівельників суспільства соціальної справедливості. Основний масив радянських дитячих журналів сформувався вже до середини 1920-х рр. ХХ ст.: «Юные товарищи» (заснований у 1922 р.), «Барабан» (1923 р.), «Воробей» (1923 р.), «Новый Робинзон» (1924 р.), «Пионер» (1924 р.), «Гудок – детям» (1927 р.), «Детский уголок» (1927 р.). Кожен з цих та багатьох інших журналів мав свою спрямованість, тематику і структуру.

Журнал «Мурзилка» впродовж усього свого існування залишається одним із найпопулярніших дитячих журналів у країні. Це унікальне видання, яке пережило багато переломних моментів в історії Радянського Союзу: громадянську війну, Велику Вітчизняну війну, розпад СРСР.

За час існування журналу в ньому встигли попрацювати багато класиків радянської літератури: С. Маршак, С. Михалков, Д. Хармс, А. Барто, Є. Шварц, В. Катаєв, А. Гайдар. У різні роки в журналі працювали чудові художники (А. Пахомов, В. Лебедев, Ю. Васнецов, Т. Мавріна, А. Брей).

На сторінках журналу «Мурзилка» існував лозунговий стиль діалогу з юним читачем: програмні заяви, листи самих піонерів, які закінчуються відомими гаслами: «Будь готов! Всегда готов! Пионер – всем ребятам пример! Пионер семечки не грызет! Пионер работу не разбирает! Все на борьбу с неграмотностью, пьянством, грязью и неряшливостью в личном и общественном быту! Дети деревни, будьте готовы к смычке с пионерами завода!».

Завдяки використанню засобів розмовного стилю на сторінках журналу «Мурзилка» налагоджувалися довірливі та невимушені відносини між юним читачем та автором. Таким чином, розробляється нова концепція дитинства, спроба сформувати «нову людину» реалізується через ритуалізацію основних законів піонерів – все знати, все вміти, любити працювати для людей.

Одним з основних завдань радянського журналу було виховання у дітей матеріалістичного світогляду, розвиток їх творчих здібностей. Відповідно до цього досить чітко сформувалася структура журналу. Крім літературного та наукового відділів, розробляється великий і серйозно поставлений суспільно-політичний відділ (з декількома рубриками).

Радянська дитяча журналістика цікава тим, що її ідеологічні і міфологічні структури були багатоплановими і менш передбачуваними, ніж аналогічні структури радянської «дорослої» періодики.

У роки Великої Вітчизняної війни дитяча періодична преса стала ідейним керівником для юних підпільників і партизанів. Газети цих років – малоформатні, надруковані на тьмяному сірому папері. У них висвітлювалися подвиги юних героїв, друкувалися тексти військових пісень, вірші, карикатури. Починаючи з 1940 р. в журналі «Мурзилка» з'являється окрема військова рубрика – «Військові таємниці», в якій міститься дуже багато оповідань, присвячених військовій тематиці. Також вводяться тематичні рубрики: «Знаки відмінностей», «Маршали Радянського Союзу», «Зклеї військовий літак».

Таким чином, в роки Великої Вітчизняної війни редакція журналу «Мурзилка» прагнула продемонструвати дітям ідеї солідарності, згуртованості.

З початку 1930-х р. у журналі починається активне пропагування ідей Сталіна. На рубежі 1950–1960 рр. широкі масштаби набуло капітальне будівництво. У журналі «Мурзилка» часто з'являються розповіді про глобалізацію будівництва в СРСР.

Як тільки Радянський Союз розпався, журнал став повністю аполітичним. У 1990 р. журнал «Мурзилка», як і всі дитячі журнали, різко змінив свої орієнтири. Якщо раніше, за словами авторів журналу, тон редакції по відношенню до читача був поважний, дружній, з дітьми ніби радилися на сторін-

ках журналу, до них зверталися за допомогою, то сучасний зміст став більш наївним, розважальним.

Таким чином, намагаючись вийти з ідеологічного поля і виключити всякий зв'язок журналу із сучасною історико-політичною ситуацією в країні, видавці дитячого журналу «Мурзилка» мимоволі приєднуються до загальної тенденції переходу в «глянець».

УДК 007 : 304 : 070

Воробйова А.Б.

студ. гр. ГП-420, ЗНТУ

Воробйова А.Б.

ФУНКЦІЇ АУДІОПІДКАСТІВ В ІНТЕРНЕТ-ВИДАННІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Стрімкий розвиток мультимедійних технологій та їх активне застосування інтернет-виданнями та інтернет-користувачами зумовили появу нових форм створення і поширення інформації та комунікаційних моделей.

До розгляду і вивчення функціонування інтернет-ЗМІ вдавалися такі дослідники: Б. Потятиник, А. Федорчук, О. Акопов, В. Комаровський, Р. Крейг, О. Калмиков, М. Чабаненко, С. Машкова та інші. Проте знайти практичні поради щодо створення мультимедійних матеріалів, зокрема аудіопідкастів, у таких загальнотеоретичних роботах доволі складно.

Інтернет надав користувачам нові інструменти для поширення будь-якої інформації, оперативного обміну нею та здійснення взаємодії в режимі реального часу без географічних обмежень.

Підкастинг (від англ. podcasting) – це створення і розповсюдження підкастів (звукових або відеофайлів) в інтернеті у форматі mp3, aac або ogg / vorbis. Створення та публікація підкасту передбачають такі етапи, як визначення тематики і пошук ідеї для підкасту. Якщо планується створення серії підкастів, складають план (шоуноти).

Підготовка обладнання: для запису підходить аналоговий або цифровий мікрофон. Аби якість звукового сигналу була чіткішою, використовують мікшери та фільтри. Після першого етапу відбувається безпосередньо запис підкасту, під час якого для запису звукового сигналу можуть використовуватися апаратні чи програмні засоби (аудіо редактори). Останні записують звук на окрему звукову доріжку. Для зв'язку між віддаленими співрозмовниками використовується інтернет-телефонія.

Наступним етапом є монтаж відео-або аудіо матеріалу – процес переробки або реструктурування початкового матеріалу, в результаті чого виходить інший цільовий матеріал. Необхідний для синхронізації порядку проходження,

накладення доріжок, видалення шумів, перешкод, додавання різного музичного оформлення. В якості фону в підкастах використовують *podsafe* музику.

Після запису і обробки матеріал можна публікувати. Готовий підкаст (бітрейт 64 – 128 кбіт/с) може публікуватися безпосередньо на сайті, підкаст-терміналі і тематичному майданчику.

Технологічною базою для підкастингу є формати RSS і Atom. Специфічний елемент *enclosure* описує додавання медіаоб'єкту (відеоролику, зображення, аудіофайлу). Для пошукової оптимізації сайту для цього елементу використовують такі атрибути:

- *url* (посилання на аудіофайл);
- *length* (розмір запису в байтах);
- *type* (MIME).

Саме у виданні культурологічного спрямування використання підкастів є найбільш доречним, оскільки вони мають можливість донести ту інформацію, яка непідвласна звичайному тексту: музика з концертів, коментарі експертів, відео з вистав, інтерв'ю з акторами тощо.

Аудіо- або відеопідкасти не повинні бути занадто довгими, вони не мають на меті стрім з концерту чи вистави з подальшими коментарями. Тут важливо передати користувачу атмосферу, що панувала на заході, та надати думки кваліфікованих осіб. Тривалість оптимального підкасту – 4–7 хвилин, саме за цей час можна надати максимально повну інформацію, обрати кілька найвдаліших коментарів, та водночас не втратити увагу реципієнта.

Важливим аспектом є також відношення підкасту до тексту, адже він не має дублювати друковану інформацію, проте й суперечити їй також. Відповідно, якщо у підкасті є коментар, то текстове оформлення не обов'язкове, достатньо лише анонсувати його в друкованому тексті. Зазвичай супровідний текст представляє собою журналістський твір: замітку, рецензію, репортаж тощо. Тим часом підкаст для такого матеріалу не містить тексту автора, лише картинку з місця проведення та думки компетентних людей.

Іноді онлайнві видання культурологічного спрямування публікують власні проекти (цикли передач). В такому випадку підкаст є найважливішою ознакою, що відрізняє інтернет-ЗМІ від традиційних видань. Зазвичай такі передачі мають дві складові: текстову і аудіовізуальну. Текст містить лише анонси до самого підкасту, якщо це інтерв'ю, то містить питання до гостя. Підкаст в свою чергу має заставку, вступну і заключну частину від журналіста і безпосередньо бесіду з компетентною особою.

Отже, особливості створення аудіопідкастів для інтернет-видань культурологічного спрямування полягають у чітких нормах тривалості, наповнення і відповідності до тексту. Разом з тим, журналіст повинен мати навички роботи зі спеціальними програмами для монтажу та розміщення підкастів на сайті.

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ КІБЕРСПОРТУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Галузь кіберспорту є новою специфічною сферою розваг. Явище кіберспорту з'явилося завдяки поширенню інтернет-зв'язку і цікавості людей до індустрії відеоігор. Оскільки це є дуже популярним і прибутковим бізнесом, відеоігри перетворилися зі способу гаяння часу на повноцінний компонент суспільного життя.

Кіберспорт, як і будь-який інший спорт, потребує вивчення, аналізу та адекватного висвітлення. Враховуючи тісний взаємозв'язок між кіберспортом та інтернетом, новини стосовно цієї теми найчастіше розміщуються на різноманітних web-ресурсах.

Як правило, інформацію стосовно новин кіберспорту публікують не у ЗМІ (навіть спеціалізованих), а в соціальних мережах, пабліках, блогах, сайтах тощо.

До проблем функціонування новин в інтернет-просторі, зокрема в інтернет-ЗМІ та блогах, зверталися такі учені як А. Амзін, Ю. Голоднікова, С. Довбиш, І. Козлов, Л. Розінова та інші, однак жоден з них не приділяв уваги специфіці висвітлення теми кіберспорту.

Висвітлення таких новин є дуже специфічним навіть у мережі інтернет, через велике різноманіття тем, безпосередньо ігор та турнірів.

Майже неможливо знайти якісь загальні відомості про кіберспорт. Пошук інформації залежить і директується грою, турніром або якимись конкретними даними (дати, назви команд, статистика тощо).

Через це найточнішу інформацію щодо новин кіберспорту можна знайти на сайтах організаторів турнірів чи безпосередньо розробників ігор. До них належать міжнародні ліги кіберзмагань: ESL – www.esl.eu, ASUS – www.dreamhack.se, MLG – www.majorleaguegaming.com тощо.

Еквівалентом подібного в СНД є Starladder – www.starladder.tv, що також «хостить» міжнародні турніри, проводить лайвстріми ігор та організовує турнір з такою ж назвою.

Через таку специфіку пошуку інформації складається враження, що новини кіберспорту не є актуальними, чи їх немає взагалі. Насправді ця галузь є дуже популярною, про що свідчать велика аудиторія турнірів та live-стрімів.

Навіть у спеціалізованих ЗМІ, таких як російськомовне українське видання «Шпиль» чи російська «Игромания», матеріали стосовно кіберспорту друкуються рідко, бо подібні видання частіше спираються саме на новини ігрової індустрії та техніки.

До недрукованих ЗМІ подібної тематики можна віднести програму «Ігронафти» на каналі QTV, проте, як і друковані видання, вона зосереджена на новинах самої індустрії ігор, а не кіберспорту.

Отже, на сьогодні постає парадокс: специфічна галузь з широкою всевітньою аудиторією залишається не тільки не вивченою спеціалістами, а й взагалі належним чином не відображена в ЗМІ, зокрема у вітчизняних.

УДК 007 : 304 : 070

Чернявська О.Є.

студ. гр. ГП-420, ЗНТУ

Чернявська О.Є.

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПОДІЙ У ЗАПОРІЗЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

Інтернет-ЗМІ суттєво відрізняються від традиційних друкованих. Їх перевагою є те, що вони перманентно оновлюються, виправляються чи доповнюються з максимальною оперативністю. Вони є більш ефективними у висвітленні подій внаслідок своєї доступності. В повній мірі вони демонструють такі підходи до тексту, як спрощення, лаконічність та мінімізація мовних засобів задля залучення більш великого обсягу аудиторії. Однак, враховуючи специфіку сфери, текст зазнає впливу такого фактору, як суб'єктивність.

Культурні аспекти життя міста, представлені у регіональних інтернет-ЗМІ, здебільшого мають інформаційний, а не аналітичний характер. Це зумовлено такими факторами, як: позиціонування міста як переважно промислового, і як наслідок – неприоритетність цієї сфери життя, низький рівень популяризації і просування теми культури як такої. Особливістю регіональних інтернет-ЗМІ є те, що доступ до них має кожен, але інформація буде потенційно цікавою лише для обмеженої кількості населення регіону.

На сьогодні найбільш ефективним каналом масової комунікації з точки зору зацікавлення є не стільки інтернет-ЗМІ, скільки соціальні мережі – через їх гіпероперативність і можливості формування контенту користувачами, переважно у вигляді фото чи відео. Наприклад, у «ВКонтакте» існує публічна сторінка «Типове Запоріжжя», яку можна розглядати як принципово новий вид засобу масової комунікації, і на яку підписано більше 87 тис. людей. Кількість користувачів постійно зростає, і більшість з них є активними коментаторами нових постів. Публічна сторінка розміщує гіперпосилання на сторінку ЗМІ, яка містить інформацію з приводу культурної події, чи власний пост-рекламу, який може побачити велика кількість аудиторії. Культурна подія переважно подається у вигляді анонса. За допомогою такої опції як репост відбувається додаткове інформування інших людей для максимального поширення анонсу події та її популяризації.

Культурні події Запоріжжя дуже докладно й оперативно висвітлюються на сайті порталу 061.ua. Тут наявні як анонси та прес-релізи, так і замітки, репортажі, статті. Повноцінне висвітлення події, яке містить, окрім тексту, також фото та відео, надає реципієнту повну картину того, що може відбуватися чи відбулось, і тим самим провокує інтерес. Сфера культури представлена у розділі «Досуг».

Портал zp.vgorode.ua має рубрику «Афіша», в якій містяться різноманітні підрозділи, які стосуються сфери культурного життя міста. Такі події висвітлюються у жанрі анонсу або прес-релізу. Поверховий характер інформації зумовлений позиціонуванням сайту як довідника.

Сайт afisha.zp.ua містить як анонси, так і прес-релізи. Багатоаспектність інформації стосовно культурних подій Запоріжжя і зручна навігація робить його зручнішим, ніж zp.vgorode.ua, і більш продуктивним з точки зору реципієнта. Спеціальний розділ «Новини культури» містить оперативну інформацію стосовно як життя міста, так і країни загалом.

Висвітлення культурної тематики міста є на порталі zabog.zp.ua у розділі «Культура», який містить в собі такий розподіл за темами: «Кінотеатри», «Театри», «Музеї, виставки», «Історія Запоріжжя». Останній підрозділ є відмінною рисою цього порталу від інших інтернет-ЗМІ міста. Він містить інформаційні довідки про місто та його історію від найдавніших часів і до 1977 року. Період історії, який стосується сьогодення, через невідомі причини відсутній. Процес комунікації забезпечує форум, на якому ведуться активні дискусії. Портал містить довідкову та контактну інформацію стосовно тих місць, де можуть відбутися культурні події. На додатковій панелі з'являється опція «Афіша Запоріжжя», яка надає більш детальну інформацію у вигляді лаконічного анонсу.

Отже, всі запорізькі інтернет-ЗМІ у тій чи іншій мірі висвітлюють культурні події міста. Але, на жаль, майже всі вони мають один серйозний недолік: це орфографічні та стилістичні помилки у тексті та сумнівні заголовки, які не відповідають змісту. Також ці інтернет-ЗМІ мають спільну рису: розважально-інформаційний, а не аналітичний вектор подання інформації.

УДК 007 : 304 : 070

Ільєва А.І.

студ. гр. ГП-419м, ЗНТУ

Ільєва А.І.

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ КОРЕСПОНДЕНТСЬКИХ ПУНКТІВ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Кореспондент – це особа, яка займається збором, створенням, редагуванням, підготовкою та оформленням інформації для редакції зареєстровано-

го засобу масової інформації, що пов'язаний з нею трудовими чи іншими договірними відносинами, – або займається такою діяльністю за власною ініціативою.

У Законі України «Про телебачення і радіомовлення» зазначено, що «структуру національного телебачення і радіомовлення України становлять: державні та комунальні телерадіоорганізації, система Суспільного телебачення і радіомовлення України, приватні, незалежно від способу розповсюдження програм, громадські та інші телерадіоорганізації, засновані відповідно до вимог законодавства України». Залежно від території розповсюдження програм визначається територіальна категорія мовлення та територіальна категорія каналу мовлення або багатоканальної телемережі. Загальнонаціональне мовлення – це «мовлення не менше ніж на дві третини населення кожної з областей України». Регіональне мовлення – це «мовлення на регіон (область, декілька суміжних областей), але менше ніж на половину областей України».

Місцеве мовлення – це «мовлення на один чи кілька суміжних населених пунктів, яке охоплює не більше половини території області». Регіональне телевізійне мовлення є самостійним сегментом структури національного телебачення, регіональна журналістика стала автономною силою, яка формує політичну орієнтацію та визначає пріоритетність місцевих проблем. Лише регіональне телебачення здатне враховувати особливості диференційованих соціальних, професійних, етнічних і територіальних груп, перекладати проблеми великої політики на мову місцевих умов, створювати довірливість близького спілкування.

Особливе місце у регіональному телевізійному просторі займають кореспондентські пункти центральних телекомпаній. У Запоріжжі функціонують такі корпункти всеукраїнських ЗМІ: «1+1», «Інтер», «ICTV» та «5 канал» (на базі «ТВ Голд»). Робота власкорів у регіонах сприяє якомога точнішому зображенню картини дійсності всієї країни. Основні принципи їх діяльності регулює Закон України «Про телебачення і радіомовлення». У статті 36 зазначено:

Телерадіоорганізації мають право у встановленому порядку відкривати кореспондентські пункти на території України та за її межами.

Кореспондентський пункт є структурним підрозділом (філією) телерадіоорганізації, який створюється з метою інформаційного забезпечення телерадіоорганізації.

Кореспондентські пункти не мають права самостійно здійснювати мовлення, а також розмішувати рекламу на каналах мовлення.

Спецкорами у Запоріжжі працюють: Яків Носков («1+1»), Сергій Бордюжа («Інтер»), Олена Себелева («ICTV»). Деякі всеукраїнські канали, що не

мають розгалужених кормереж, співпрацюють зі стрингерами (позаштатними місцевими кореспондентами).

Спеціальний кореспондент готує оперативні, публіцистичні, документальні та художні матеріали, телевізійні сюжети з питань внутрішнього життя України. Виїздить на місця для висвітлення подій в каїні, виступає в програмах (передачах) з власними матеріалами. Бере участь у телепрограмах, що транслюються в прямому ефірі. Поширеними є прямі включення з місця подій. Розробляє концепцію мовлення за своєю тематикою, бере участь у розробленні перспективних та поточних планів мовлення. Формує, розширює й поновлює авторський актив.

УДК 007 : 304 : 070

Переверзева А.В.

студ. гр. ГП-419с, ЗНТУ

Переверзева А.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ

На сьогодні можна виділити безліч телеканалів різного виду, кожен з яких відрізняється специфікою роботи, створенням програмного продукту та навіть відрізняється самою структурою телеканалу. Проходячи етап за етапом, телебачення розширило свій діапазон впливу на аудиторію, а також почало активний власний розвиток всередині системи кожного каналу.

До дослідження проблеми особливостей регіонального телебачення звертались: Головчук О., Галич В., Доценко Е., Казанська О., Лебедев-Любимов А., Лизанчук В., Монро П., Цвик В., Юровский А., Борецкий Р. та інші.

Регіональне телебачення є активним учасником усіх подій місцевого масштабу, інформує свого глядача про те, що виходить за межі можливостей та інтересів центральних каналів, активно долучає аудиторію до проблем управління регіоном, областю. Однак разом з популярністю посилюються і вимоги глядачів до якості роботи місцевого телебачення, його програмної політики, змістового й естетичного аспектів його діяльності.

Регіональні ЗМІ мають на меті специфічні цілі, оскільки мешканці того чи іншого телеканалу хочуть жити не столичним життям, а знати, що їх оточує у власному регіоні. Безліч вчених та телевізійних експертів досліджували феномен саме регіонального телебачення, визначаючи його основні принципи та завдання.

Регіональне телебачення, незалежно від представленого телеканалу, відіграє важливу роль у національній системі, зокрема, якщо воно передбачає право меншин виражати себе. Разом із загальнонаціональними каналами

регіональне телебачення формує духовні інтереси різних категорій населення, забезпечує інтерес членів суспільства, орієнтує на нові цінності, сприяє збереженню регіональної ідентичності й культурної спадщини та утворює принципи державності незалежної України.

Система регіонального телебачення має організаційно впорядковану структуру, необхідні організаційні відносини із суб'єктами масової комунікації. До того ж регіональне телебачення є системою відкритого типу, що залучає до взаємодії суб'єкти різних типів власності, які дозволяють нарощувати матеріально-технічну базу, надавати інформаційні послуги і використовувати високі інформаційні технології.

Регіональні студії телебачення є природною складовою системи сучасних засобів масової інформації, яка функціонує на основі юридичних, економічних, культурних та етичних правил. Регіональне телебачення конкурентоспроможне стосовно центральних засобів масової інформації. Підвищується професіоналізм місцевих журналістів, і, як результат, зростає довіра до місцевих телестудій. Невигадане життя простих людей на екранах провінційного телебачення – його безсумнівна перевага.

Отже, на сучасному етапі велика увага приділяється регіональному телебаченню, його функціонуванню, проблематиці, розвитку, впливу на думку і культуру глядачів. Значення регіонального телебачення дедалі зростає. На відміну від програм центрального телебачення, передбачених для якоїсь усередненої або елітарної аудиторії, місцеве мовлення висвітлює проблеми і надає інформацію, безпосередньо пов'язану з повсякденним життям глядачів. Якщо загальна проблематика та жанрові особливості програм на центральних каналах є переважно розважальними або кримінальними, то регіональне телебачення, програми якого часом виконані не так професійно і технічно, вирізняються щирістю і близькістю до глядача. Таким чином, теза про те, що телебачення будь-якої країни сильно насаперед завдяки регіональному телебаченню, підтверджується.

Регіональні рекламодавці не виділяють потрібний обсяг коштів для виробництва дійсно цікавої, виготовленої з використанням сучасних комп'ютерних технологій, реклами. Тому телекомпанії виготовляють рекламу, виходячи із запропонованого замовником мінімального бюджету. Показ того, наскільки ефективні ті чи інші миючі засоби, вже давно набив усім оскому, а оригінальний короткий рекламний шедевр із сучасною музикою напевне подіє набагато краще. Отже, якість оформлення і змісту – головний фактор успіху.

ЖАНРОВЕ НАПОВНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО АГЕНТСТВА «УКРАЇНСЬКІ НОВИНИ»

Інформаційне агентство – це спеціалізоване інформаційне підприємство (організація, служба, центр), що обслуговує ЗМІ. Головна функція інформаційних агентств – забезпечувати оперативною політичною, економічною, соціальною, культурною інформацією редакції газет, журналів, телебачення, радіомовлення, а також інші установи, організації, приватних осіб, які підписані на продукцію ІА. Функціонування агентств орієнтоване на збір новин. Інформаційні агентства знаходяться в самому центрі системи засобів масової інформації.

На сьогодні ІА є різновидом засобів масової інформації, а їх матеріали повноцінним, хоча і специфічним, інформаційним продуктом. У світовій та вітчизняній науці ІА розглядалися лише в традиційній ролі постачальників інформації для інших ЗМІ (В. Миронченко, О. Нестерук, О. Лашук), а також як складний інформаційно-комунікативний комплекс, що виконує інформаційну, координаційну, інтегративну та культурну функції в медіапросторі (В. Сапунов, Е. Могилевська). Наукове осмислення жанрового наповнення інформаційних агентств і досі залишається поза увагою журналістикознавців, що і зумовило цілком виправданий науковий інтерес. Метою роботи є визначення особливостей жанрового наповнення інформаційного агентства «Українські новини».

Інформаційне агентство «Українські новини» працює на інформаційно-му ринку України з 1993 року та займає провідне місце серед основних постачальників ділової й політичної інформації про Україну. Продукти агентства доступні клієнтам у будь-якій зручній для них формі: від доступу на сайт і розсилки в режимі реального часу до щоденних (різної періодичності), щотижневих випусків.

Дослідження розміщених на офіційному сайті інформаційного агентства матеріалів довело, що найбільш уживаним є жанр інформаційної замітки. Заголовки, як правило, відображують сутність факту, що покладений в основу матеріалу. Подія висвітлюється стисло. До матеріалу обов'язково додано фотографію, що відповідає змісту матеріалу. Замітки різні за своїми розмірами та змістом: складаються з одного чи декількох взаємопов'язаних хронологічних повідомлень, але наявні і розширені замітки, що містять будь-які подробиці й розкривають сутність факту, про який повідомляється. Також трапляються короткі нерозширені замітки, які відповідають на питання «що відбулося?» або «що станеться?». В них містяться не лише події, а й зміна думок важливих людей, оновлення статистичних даних, що дає новий погляд на ситуацію. На сайті інформаційного агентства у вільному доступі протягом дня з'являється в середньому до восьми заміток. Розширені замітки, які пред-

ставлені на сайті ІА, як правило, мають не тільки заголовок, але й підзаголовок. Деякі замітки мають продовження, тобто від факту, який охарактеризовано в матеріалі, будуються нові матеріали, в яких вже висвітлюються інші сторони ситуації або її наслідки. Іноді розширена замітка може містити коментар експерта. ІА «Українські новини» має серії заміток з однієї тематики, в кожній наступній з'являється нова інформація – доповнення чи спростування попередньої, якщо нові факти суперечать тому, про що йшла мова раніше.

Також журналістами ІА «Українські новини» використовується інформаційне інтерв'ю. Питання журналістів чіткі та прості за структурою, як правило, складаються з одного речення. Відповіді не розширені і короткі. Через них не передається авторське «я» журналіста, який не виражає своїх суджень і не дає оцінки. Відповіді інтерв'юйованого мають лише інформаційний характер, у них немає роздумів чи аналітики.

Проте неможливо не відзначити, що сьогодні серед матеріалів інформаційного агентства «Українські новини» часто можна знайти інтерв'ю, які своїми рисами схожі на аналітичні жанри. Значно збільшився обсяг інтерв'ю за рахунок більш детальних питань і розлогих відповідей. Інколи журналіст дозволяє собі згадати в запитанні раніше відомі йому факти та вдатися до їх порівняння. Наявна авторська думка, яка виражається за допомогою суб'єктивних суджень. (Наприклад, «-Поки що європейські і українські представники оптимістично дивляться на можливість підписання угоди про асоціацію з ЄС в листопаді. А які перспективи ратифікації цієї угоди? Адже і наші дипломати, і експерти говорять про те, що це буде набагато складніше за переговори про підписання угоди, бо кожна країна, особливо сусіди, буде намагатися вирішити спірні питання» (Андрій Гончарук: заявки України по перегляду тарифів в рамках СОТ потребує переформатування» (інтерв'ю від 14 червня 2013 р.).

Людина, яка відповідає на таке питання, не просто дає інформацію, але й інтерпретує її по-своєму, нібито пояснює журналісту, чому вона вважає саме так. У цьому і проявляється суб'єктивність. У таких інтерв'ю зустрічаємо висловлювання: «на мою думку», «особисто я вважаю», «мені здається». Також часто такі матеріали завершуються висновком, прогнозом журналіста на базі отриманої інформації: «Складно сказати, що очікує Україну через рік, коли кожного дня ситуація може докорінно змінитися, але принаймні ми отримали відповідь на головне питання, яке хвилює кожного українця «Чи зможе влада поліпшити або утримати економіку хоча б у такому стані, у якому вона перебуває зараз» (Хто відповідь за «Українську революцію» (від 17 лютого 2014 р.).

Крім інтерв'ю, для висвітлення інформації «з перших вуст» інформаційними агентствами активно використовується коментар. Людина повною мірою привселюдно виражає думку стосовно події, факту, явища. Як правило, агентство публікує коментарі фахівців у галузі, про яку йде мова. У заголовок покладено проблему, що коментується. (Наприклад: «Введення заочно-го кримінального провадження прокоментував адвокат» (від 20 січня 2014 р.)

У рубриці під назвою «Статті» розміщено матеріали, що мають спільні характеристики з аналітичними статтями. Основний текст розділено на декілька підрозділів, кожен із яких має заголовок. Проте ці заголовки суттєво відрізняються від тих, які журналісти агентства використовують для інформаційних матеріалів. Вони більш інтригуючі, тобто одразу складно зрозуміти, про що йтиме мова. (Наприклад: «Відносини за синусоїдою», «Підвели вболівальники» «Очікування й сподівання», «Обережний оптимізм», «Стимулятори зростання», «Політична економія»). У статтях порушують назрілі, гучні соціально-економічні проблеми, журналіст висловлює свою позицію та дає оцінку подіям, які описує. Також наприкінці статті автор дає свій прогноз розвитку подій і додає варіанти шляхів вирішення проблеми. У зв'язку з розвитком Інтернет-технологій ІА без перешкод виходять на кінцевого споживача, тому виникає потреба у висвітленні чи подачі не просто фактажу, новини, але й аналізу того, що відбувається – саме це спричинило вживання інформаційними агентствами аналітичних жанрів.

Отже, при висвітленні тих чи інших суспільно значущих подій журналісти інформаційного агентства «Українські новини» використовують традиційні жанри. На сьогодні інформаційні агентства є різновидом засобів масової інформації, а їх матеріали повноцінним, хоча і специфічним, інформаційним продуктом; це, в свою чергу, висуває певні вимоги і до форми, і до змісту. Головна інформаційна стрічка агентства «Українські новини» включає матеріали, що відносяться переважно до інформаційних жанрів. Найбільш типовий жанр – замітка. Використовуються також інформаційне інтерв'ю, однак вихід на кінцевого споживача за допомогою мережі Інтернет, а також потреба аудиторії в аналітиці, змушує журналістів ІА використовувати аналітичні жанри: статті, аналітичні інтерв'ю.

УДК 007 : 304 : 070

Осіпова М.В.

студ. гр. ГП-419м, ЗНТУ

Осіпова М.В.

ПАЛОМНИЦЬКІ НАРИСИ ТА «ХОДІННЯ» ЯК ВИТОКИ ПОДОРОЖНЬОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Паломницький жанр активно розвивався у давньому вітчизняному письменстві впродовж семи (XII–XVIII) століть. Типологічно він об'єднав самотні описи подорожей до Єрусалима, його місцевостей і святинь, цінні для християнської душі і цікаві для кожної допитливої людини. У давньому українському письменстві цей жанр розвивався в найбільшчих контактах з аналогічними явищами в слов'янських літературах православного кола, певною мірою зазнавав впливу західноєвропейських художніх явищ.

Паломницькою прозою в Україні цікавилися здавна, але вона тривалий час не потрапляла до друкарень, її не осмислювали ні як історичний чи літературний феномен, ні як стабільний жанр давнього письменства. Проблемам

вивчення паломницької прози присвячені дослідження Н. Кірсоної, П. Білоуса. Паломницьку літературу (ходіння) як прообраз тревел-журналістики розглядає в своїх роботах Ю. Полежаєв.

Ходіння (паломницька література) були своєрідним путівником, що містив необхідну інформацію про «святі місця», природні багатства, менталітет, населення. Зміст паломницької літератури формувався під впливом релігійних, апокрифічних легенд, доповнювався розповідями проповідників, монахів. Паломництво – це різновид мандрівки, але такої, що завжди передбачає двоплановість – тобто дія відбувається одночасно як у реальній, так і в духовній площині. Паломницькі нариси різнилися багатобарвністю: вони залежали не тільки від часу, але й від особистості автора, відображаючи коло його інтересів і мету подорожі. Спільне в них було те, що вони передавали калейдоскоп вражень, викликаних різнобарвністю побаченого. Мандрівників до «святої землі» називали паломниками, пілігримами або «каліками перехожими».

Терміном «ходіння» користувалися твори як у релігійній, так і у світській літературі. Дорожні записки «ходіння» походять від ітерераїв (від лат. *iter* – шлях) – так називали спеціальні путівники, наративні замітки картографії. Вони містили інформацію про станції на римських дорогах та зазначення відстаней між ними, а також короткі маршрути до найближчих шляхів. Єдиний такий путівник у вигляді книги, що зберігся донині, це «Ітинерарій провінцій Антоніна Августа», де охарактеризовано усі шляхи імперії, яких нараховувалося 372, – від Британії до Африки включно.

Формування таких путівників продовжилось у Візантійській імперії. Досвід перейняли у Київській Русі, де подібні твори називали «ходіннями». Серед ходінь відомі так звані «путники» – короткі покажчики маршрутів, що містили тільки перелік пунктів, через які пролягав шлях паломника з Русі до Святої Землі.

Найдавнішою пам'яткою цього жанру є «Житє и хоженє Данила, русской земли игумена». Тут подано детальний, топографічний опис Єрусалима, Віфлеєма, Йорданії, Галілеї, Самарії, описується поклоніння гробниці Івана Богослова в Ефесі. Докладно описані річка Йордан, природа Палестини. Також детально представлені описи архітектурних споруд.

Типологічними рисами ходінь є правдивість, документальну достовірність, об'єктивність, фактографічність, оперування справжніми іменами, датами, географічними назвами. У XIV–XV ст. з'являються «Ходіння гостя Василя», «Ходіння за три моря». Паломницьку прозу, або «ходіння» XIV–XVI ст. представляють два твори – «Поклоненіє святого града Іерусалима» (1531 р.), автор якого невідомий, і «Перегринация, ілі Путь до Іерусалима» Данила Корсунського (кінця XVI ст.).

В Україні зміни в структурі традиційної паломницької літератури розпочинаються лише на початку XVIII ст. Дискримінаційні заходи царського уряду щодо книгодрукування в Україні поширювалися і на паломницькі твори. «Ходіння» стали основою для створення паломницької літератури, а згодом і подорожньої журналістики. Паломницькі нариси і «ходіння» є витоками сучасної тревел-журналістики.

УДК 373.57

Соколов Є.П.

канд. физ.-мат. наук, доц., декан ЗТФ ЗНТУ

Соколов Є.П.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДИДАКТИКИ ПІД ЧАС ПРОЕКТУВАННЯ КУРСУ ФІЗИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПРИСКОРЕННИКІВ

Дидактика – це одна з основних складових комплексу педагогічних наук. Предметом вивчення дидактики є процес навчання, розглянутий як процес педагогічний.

Основоположник наукової педагогіки Ян Коменський (1592–1670) у своїй книзі «Велика дидактика» дав коротке й надзвичайно ємне визначення науки дидактики: «Дидактика – це універсальне мистецтво вчити всіх усьому». Таке розуміння дидактики зберігається й до сучасного часу. Залишаються незмінними й головні питання, на які в кожному конкретному випадку повинен дати відповідь дидактичний аналіз. Це питання: «Для чого вчити?», «Чому вчити?», «Як вчити?», «Кого вчити?».

Мовою сучасної педагогічної науки ці питання можна сформулювати так: «Які цілі освіти?», «Яким повинен бути зміст освіти?», «Які форми й методи слід використовувати при навчанні?».

Цілком можливо, що людині далекий від наукового підходу до педагогічного процесу ці питання здаватимуться надуманими й малозначимими. Однак, насправді, вони дуже глибокі й на кожному історичному етапі розвитку педагогіки вчені-педагоги відповідали на них по-різному.

Так на перше питання дидактики, «Для чого вчити?», Я. Коменський відповідав: «Для придбання знань!», і додавав: «Усьому, що повинне знати, потрібно навчати!». Цією відповіддю він заклав основи пансофізма – педагогічного руху, спрямованого на узагальнення всіх добутих людством знань і повідомлення цього узагальненого знання через школу рідною мовою до всіх людей, незалежно від соціальної, релігійної й расової приналежності. І сьогодні ми, складаючи навчальні плани, обов'язково виділяємо в них блок ЗУН (знання, уміння, навички).

Однак, проходить сто років і швейцарський педагог Й.Г. Песталоцці (1746–1827) приходить до іншої відповіді: «Природа створює дитину як неподільне ціле, як дійсно органічну єдність із різнобічними моральними, розумовими й фізичними задатками. Вона, безумовно, хоче, щоб жоден із цих задатків не залишився нерозвиненим...». Отже, у педагогіці з'являється ідея «розвитку». «Ідея розвивального навчання – велике відкриття Песталоцці», – так оцінив цей підхід К.Д. Ушинський (1824–1870). Подальше продовження

ідеї «розвитку в навчанні» знаходить у роботах і практичної діяльності таких учених-педагогів як А. Дістервег, Ф. Фребель, К.Д. Ушинський, О.А. Хованський.

Але проходять нові сто років і Д. Дьюї (1859–1952) пропонує нову мету освіти – «виховання особистості, що вміє пристосуватися до різних ситуацій в умовах вільного підприємництва». Ідея прагматичної освіти й соціального розвитку особистості виходить на перший план в американській педагогіці й одержує свій розвиток в «методі проектів» У. Кілпатріка. Цей підхід з 1928 року розглядався й у радянській педагогіці.

На сучасному етапі описані вище підходи поєднуються єдиним синтетичним поняттям «компетентність». Це поняття містить у собі як ЗУН (знання як змістовний компонент, а вміння й навички, як процесуальний компонент), так і особистісні й соціальні якості (готовність використовувати наявні знання для розв'язання задач, готовність здобувати нові знання, особистісні оцінки набутих знань).

Існує й друге питання, яке виникає при звертанні до дидактики, як інструмента проектування навчальних курсів. Це питання про ту свободу, яку ми маємо для практичної реалізації рекомендацій дидактики.

У переломні миті соціального життя така свобода звичайно необмежена. А часто суспільство навіть вимагає впровадження принципово нових підходів до освіти. Так, наприклад, відразу після створення радянської школи, з 1920 р. по 1936 р., у СРСР виникає й бурхливо розвивається педологія. Це новий напрямок науки про розвиток і виховання дитини, яке намагалося об'єднати підходи, характерні для різних наук (медицини, біології, психології, педагогіки). Незважаючи на те, що даний напрямок не витримав випробування на «політичну благонадійність» і був скасований спеціальною постановою керівних органів, роботи таких учених, як М.Я. Басова, П.П. Блонського, Л.С. Виготського, А.Б. Залкінда, С.С. Моложавого, стали основою радянської педагогіки. В 60-х роках минулого століття в науку вертаються такі науки як кібернетика й генетика, що дає новий поштовх розвитку й педагогічним наукам. З'являються такі імена як М.Н. Скаткін, І.Я. Лернер, В.В. Краєвський, А.В. Хуторський.

Звичайно, у більш ординарних випадках безмежної свободи для педагогічної творчості не існує. І варіанти відповідей на дидактичні питання багато в чому обумовлюються вже існуючими стандартами й традиціями. Так у випадку, який розглядається, проектування навчальних курсів для студентів-прискоренників відповіді на дидактичні питання здаються очевидними. Для чого вчити? – Для того, щоб студент-прискоренник у період навчання на загальнотехнічному факультеті оволодів тими знаннями, які дозволили б йому на наступних етапах навчання опанувати спеціальними навичками й знаннями. Чому вчити? – Матеріал навчальних курсів визначений існуючими

навчальними програмами. Як учити? – Використовуючи загальноприйняті форми навчання, такі як лекції, практичні заняття й лабораторні роботи.

Однак, незважаючи на те, що зовнішня форма навчального процесу є повністю заданою, залишається ще його внутрішній зміст, у рамках якого ми вільні в застосуванні наукових дидактичних принципів. На наш погляд, цією свободою було б корисно скористуватися для того, щоб перенести в студентські навчальні курси дидактичний принцип «концентрично-радіального» побудови навчальних дисциплін, який був впроваджений на загальтехнічному факультеті ЗНТУ в рамках спеціального курсу фізики для абітурієнтів.

Зміст терміна « концентрично-радіальна структура» полягає в тому, що при переході від етапу до етапу (від пропедевтичного курсу фізики в базовій школі до курсу фізики старшої школи, а потім до університетського курсу), ми вибудовуємо матеріал так, що структура викладу може бути представлена графічно як система концентричних дотичних кілець. Збільшення площ кілець показує збільшення обсягу матеріалу на кожному новому ступені навчання, а зіткнення кілець – генетичну спільність відповідних тем. Радіальними лініями відповідних курсів можуть бути наступні дидактичні лінії. По-перше, «технічна» лінія (теорія «контекстного» навчання А.О. Вербицького, М.Д. Ільязовой). По-друге, «гуманістична» лінія (теорія індивідуально-орієнтованої педагогіки, ідея Г. Гессе про об'єднання естетичного й інтелектуального компонентів загальнолюдської культури). І, нарешті, «логічна» дидактична лінія (дидактичний підхід, у центрі уваги якого знаходяться виконання учнями в процесі навчання єдиних загальнозначущих логічних операцій).

УДК 378

Гуляєва Л.В.

канд. пед. наук, доц. ЗНТУ

Гуляєва Л.В.

КОМПЕТЕНТІСТНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Продуктивна спільна навчально-пізнавальна діяльність учнів та вчителя фізики в середніх загальноосвітніх навчальних закладах в старшій школі відбувається в межах компетентістного підходу. Вивчення фізики на академічному та профільному рівнях спрямоване, насамперед, на формування системи фундаментальних знань з метою продовження навчання у вищих технічних навчальних закладах. Викладання спеціальних дисциплін базується на знаннях фундаментальних дисциплін. Для забезпечення наступності у навчанні значну роль відіграють у навчально-виховному процесі в старшій школі інтегративні курси за вибором фундаментально-професійної спрямованості.

Мета інтегративних курсів за вибором фундаментально-професійної спрямованості – показати старшокласникам роль та місце фундаментальних фізичних знань в їхній у майбутній професійній діяльності.

Функції вчителя:

- предметно-теоретична функція передбачає досконале володіння вчителем змістом фізики, як науки, орієнтуватися в різних напрямках науково-технічного прогресу, різноманітних галузях промисловості, перспективах його розвитку.

- методична функція передбачає володіння на теоретичному та практичному рівнях сучасними методами, формами навчання, контролю; орієнтуватися та цілеспрямовано вибирати відповідні програми навчання.

- психолого-валеологічна функція передбачає урахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, їх батьків, вчителів; володіння навичками рефлексивної діяльності, здоров'язбереження школярів та вчителів.

До навчально-методичного комплексу курсів за вибором фундаментально-професійної спрямованості входить:

- інтегрована програма з фундаментальної дисципліни (фізики) та навчальної дисципліни технічних спеціальностей;

- інтегративні якісні, графічні, розрахункові, експериментальні завдання з технічним змістом.

Перевага надається продуктивним методам навчання. Навчально-виховний процес спрямований на розвиток продуктивного технічного мислення. Розв'язання певних навчальних протиріч, проблемних ситуацій спонукає учнів до опанування новими знаннями. Старшокласники розробляють траєкторію свого індивідуального розвитку, навчання відбувається згідно поставлених учнями особистісно-важливих цілей, навчання набуває особистісного сенсу. Результатом вивчення інтегративних курсів за вибором фундаментально-професійної спрямованості є продукт технічної діяльності: розроблені технічні моделі, комп'ютерні програми, участь учнів у науково-дослідній діяльності, участь їх у конкурсах малої академії наук різних рівнів тощо.

Отже, в результаті використання вчителем фізики різноманітних продуктивних методів, форм навчально-пізнавальної діяльності моделюється фундаментальний та професійний зміст навчання, формуються ключові компетенції старшокласників, зокрема, компетенції саморозвитку та самоосвіти.

УДК 378.14:53 (043.2)

Лозовенко О.А.

канд. пед. наук., доц. ЗНТУ

Лозовенко О.А.

ДВІ КУЛЬКИ, НИТКА ТА ПОХИЛА ПЛОЩИНА: НЕСПОДІВАНІ ТРАЄКТОРІЇ

Мета цієї невеличкої статті – звернути уваги читачів на задачу про рух кульок, зв'язаних між собою нерозтяжною ниткою, яка пропущена крізь

отвір у похилій площині. Вважається, що перша кулька рухається лише у площині, а інша – лише у вертикальному напрямку; кульки можна вважати матеріальними точками, тертя відсутнє, нитка є невагомою і нерозтяжною. Питання полягає у тому, щоб визначити траєкторію руху першої кульки.

Що ж цікавого саме у цій задачі? По-перше, вона легко перетворюється у невеличке дослідження, що може бути виконане студентом у межах індивідуального завдання. Крім того, розгляд цієї задачі може стати основою лекції, оскільки її розв’язання потребує використання чималої кількості понять і законів механіки.

Якщо розпочати розв’язання задачі з розгляду окремого випадку – площина є горизонтальною, то для отримання рівнянь руху необхідно буде згадати закони збереження моменту імпульсу і енергії. У цьому випадку рух кульки, що знаходиться на площині, можна розглядати як рух у полі центральної сили певного вигляду, отже, доречно буде звернути увагу на умову замкненості траєкторії. Розв’язання задачі у випадку, коли площина має певний кут нахилу потребує використання рівнянь Лагранжа.

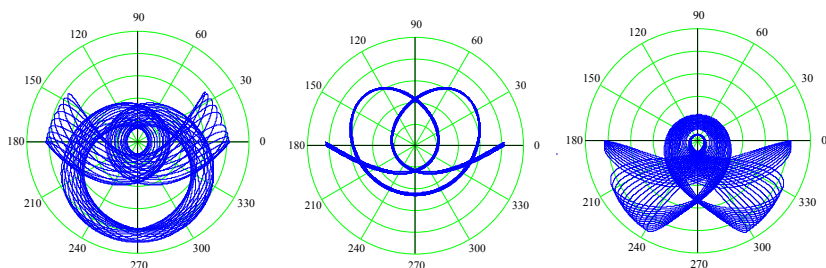

Рисунок 1 – Траєкторії руху кульки

Зазначимо також, що для визначення траєкторії руху кульки з отриманих фізичних законів диференціальних рівнянь треба скористатися чисельними методами. І як можна побачити на рисунках, наведених вище, результат виявляється досить несподіваним.

УДК 539

Таланова Л.С.

старш. викл. ЗНТУ

Таланова Л.С.

ОСНОВИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Проблемне навчання – система дидактичних прийомів, що забезпечують активізацію розумової діяльності студентів в процесі навчання на всіх видах занять шляхом вирішення проблемних ситуацій.

Головні етапи проблемного навчання:

I. Формулювання проблеми (осмислення проблемної ситуації, розуміння поставленого завдання).

II. Складання гіпотез рішення.

III. Рішення проблемної ситуації.

IV. Аналіз отриманих результатів.

I. Формулювання проблеми відноситься не стільки до студента, як до викладача. Сформулювати проблему часто важче, ніж вирішити її. Якщо проблема погано сформульована, то студент, може її не зрозуміти, не зрозумівши, він не зможе її вирішити. Якщо студент не розуміє проблему – це не його вина, значить проблема не досить чітко, зрозуміло сформульована викладачем.

Проблема повинна бути природною та цікавою. Інтерес спонукає бажання студента вирішувати певну проблему. Студенту, насамперед, необхідно з'ясувати наступні питання:

- в чому суть проблеми;
- що в даній проблемі невідомо і що дано;
- що потрібно отримати в результаті розв'язання проблеми;
- чи можливе вирішення проблеми відомими способами і засобами?

Вихідний пункт процесу самостійного мислення студентів – розуміння проблеми. Проблема повинна становити перед студентом певне інтелектуальне ускладнення, інакше вона не мобілізує його розумові здібності.

Необхідно створити відповідну творчу ситуацію і майстерність викладача полягає саме у створенні активної творчої атмосфери під час вирішення проблеми.

II. Складання гіпотез вирішення проблемної ситуації.

Якщо етап осмислення дав певні результати, то необхідно оцінити можливість вирішення проблеми, тобто скласти і ряд гіпотез.

Народження гіпотез – це народження нових думок на основі знань і досвіду. Нові думки – або результат дії (досвіду, експерименту), або абстрактного мислення. Для складання гіпотез навчання піднімає весь арсенал знань.

Якщо для створення гіпотез потрібні знання, то ясно, що невідповідно підготовлений студент не витримає проблемного навчання. Час, відведений на заняття, безповоротно втрачено.

III. Рішення проблемної ситуації – дозволить, після вибору гіпотез, отримати самостійні, глибокі та міцні знання. Може статися так, що проблема вирішується не повністю, виявилася важкою для студентів. Викладач повинен взяти провину на себе: він створив проблему без урахування сил і можливостей студентів. Якщо таке трапилося, то необхідно внести додаткову інформацію для подолання труднощів.

IV. Аналіз отриманих результатів. Навіть дуже здібні студенти, отримавши відповідь, зазвичай, закривають зошит. Роблячи так, вони позбавляють себе того важливого та повчального, що дає останній етап роботи. Озираючись назад, знову розглядаючи рішення та аналізуючи результат і шлях, яким вони прийшли до результату, студенти можуть зробити свої знання більш глибокими та міцними, закріпити навички, що необхідні їм для вирішення завдань.

Таким чином, чотири етапи проблемного навчання охоплюють всю структуру навчально-виховного процесу.

УДК 373.57.

Мехед С.С.

викл. ЗНТУ

Мехед С.С.

НАОЧНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ ШКІЛ ДО ЗНО

Існує декілька методів організації навчально-пізнавальної діяльності, що спрямовані на передачу та засвоєння учнями знань, формування умінь і навичок, а саме: наочні методи навчання. До наочних методів навчання належать: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження. Якщо з методом ілюстрування все більш – менш просто і зрозуміло – оснащення ілюстраціями нерухомої наочності, плакатів, малюнків, картин, схем та карт, то методика і техніка демонстрування наочності вимагає більш чіткої організації спостереження, визначення його мети, ознак, предметів і явищ, що спостерігаються учнями. Метод демонстрування – це, перш за все, показ рухомих засобів наочності, приладів, дослідів, технічних установок. Це можливий показ учням різноманітних наочних об'єктів – реальних предметів, що є безпосередньою наочністю, та їх зображенням, що є опосередкованою наочністю. За певним критерієм об'єкт наочності може бути:

а) оглядовим, це коли учні під керівництвом викладача спостерігають, розглядають об'єкти в натурі або в зображеннях;

б) дієвим – коли спостерігають і виготовляють різні предмети й матеріали такі як моделі, карти, діаграми, таблиці в лабораторіях.

Поєднуючи споглядання з дією, наочність допомагає засвоювати знання глибше й повніше, ніж спостереження без практики.

Виділимо засоби наочності.

– Натуральні об'єкти – рослини, тварини, знаряддя та продукти праці, мінерали, хімічні речовини та ін. Зазначимо, що використання на уроках натуральних об'єктів не завжди можливо.

– Ілюстративні об'єкти – навчальні картини, репродукції художніх картин, макети, муляжі та ін. Цінність їх полягає в тому, що вони в яскравій образній

формі відображають складні предмети та явища. При їх використанні необхідно звертати увагу школярів на внутрішню суть зображень, навчити читати картини, бачити в них головне, спрямовувати сприймання учнів на ознаки й особливості предметів, що представлені у вигляді макетів, муляжів та ін.

– Схематичні засоби – географічні, топографічні, історичні карти, схеми, малюнки, діаграми, графіки. Вони відображають дійсність в умовних, символічних і графічних формах, схематично, але чітко показують кількість та просторові відношення між окремими елементами, що відображають явища, зв'язки та залежності між різними сторонами об'єкта.

Наочні методи вимагають від викладача суворого дотримання технічних прийомів і правил. Наприклад, об'єкт, що демонструється, має бути розміщений так, щоб він був доступним усім учням. Кожний об'єкт має з'являтися тоді, коли він потрібний.

Метод самостійного спостереження – це безпосереднє споглядання та сприймання явищ дійсності. На сьогодні сучасне життя вимагає від людини здобування знання не тільки з книг, а й безпосередньо з життя, власних спостережень і дослідів. Це можуть бути природні явища, поведінка тварин та функціонування механізмів. Спостереження здійснюються безпосередньо або за допомогою спеціальних приладів.

Спостереження – це складна діяльність, що виражається у єдності сприймань і мислення. Учні аналізують процес, втручаються в нього, змінюють, щоб краще його пізнати. Самостійні спостереження та досліді бувають короткочасними та тривалими, фронтальними та індивідуальними. Їх учні можуть проводити на уроках і поза ними, у процесі гурткової роботи або дома. Тривалі спостереження вимагають систематичної фіксації фактів і висновків.

Організація спостережень і дослідів передбачає наступні етапи: вступний інструктаж викладача, вивчення або повторення раніше засвоєних знань, самостійні спостереження та досліді, висновки учнів та викладача, а також колективні теоретичні узагальнення та оцінювання виконаної роботи.

УДК 37.019:53

Мартинюк Р.В.

викл. ЗНТУ

Мартинюк Р.В.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ ТА УЧНІВ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЗАДАЧ

Неприпустимо низькі результати розв'язування тестових завдань ЗНО із короткою відповіддю можуть, серед іншого, спричинятися недостатнім рів-

нем інтелектуальної самостійності абітурієнтів, коли звичайна шкільна задача з фізики викликає відмову від пошукових дій, якщо її умова дещо незвично сформульована. У своїй роботі ми спиралися на відомий у педагогічній психології факт, що індивідуальна навчальна діяльність, для якої характерна самостійність учнів, формується з первинної форми навчальної діяльності, що має колективно-розподілену форму виконання. І це формування відбувається в процесі інтеріоризації. Отже, учням потрібно спочатку брати активну участь у колективних розв'язуваннях задач. При цьому вони мають усвідомити, що розмірковування над проблемами принципово проходить у вигляді діалогу (або полілогу). Цей діалог може бути зовнішнім (між людьми, які реально спілкуються), а може бути внутрішнім (під час самостійного розмірковування людина сама ставить запитання і сама на них відповідає).

Ми пропонуємо зразки нового типу дидактичних матеріалів, що могли б виступати в ролі технологічних засобів формування самостійності учнів при розв'язуванні фізичних задач. Для кожної окремо взятої задачі дидактичні матеріали виконані у вигляді карток або слайдів комп'ютерної презентації. На кожному етапі розв'язування задачі є «слайди-запитання», «слайди-підказки» та «слайди-відповіді», що мають на меті підказати учню шлях до самостійних розмірковувань.

Діалог, який передбачається запропонованими нами дидактичними матеріалами, носить перехідний характер, і має сприяти процесу інтеріоризації.

Результативність використання запропонованого нами типу дидактичних матеріалів перевірялася на заняттях фізико-математичного гуртка Запорізького територіального відділення МАН. Тексти були розміщені на картках, які видавалися учням на їхнє прохання, коли необхідна була допомога на якомусь з етапів розв'язування задачі. У подальшому планується випробувати цю ідею в умовах дистанційного навчання.

УДК 537.87+517.98

Онуфрієнко В.М.

д-р ф.-м. наук, проф. ЗНТУ

Онуфрієнко В.М.

ДИФЕРЕНТЕГРАЛЬНЕ ЧИСЛЕННЯ ЗМІННОГО ПОРЯДКУ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ГРАНИЦЬ В ЗАДАЧАХ МАТЕМАТИЧНОЇ ФІЗИКИ

Можливість інтегродиференціального визначення α -міри Хаусдорфа фрактального носія заряду через застосування відображення у вигляді ортогонального проектування фракталу на діаметр розглядуваної множини. Такий підхід розглядається в прикладних задачах з границями фрактального типу в рівняннях математичної фізики у вигляді диференціальних рівнянь зі сталим порядком диференціальів [1].

Поряд з цим зростає інтерес до вивчення просторів з фрактальними параметрами, що змінюються від точки до точки.

Розгляд фрактальних множин у метриці Хаусдорфа дозволив порівнювати величину хаусдорфової розмірності зі змінним показником порядку $\alpha(x)$ диференціальів (дробового інтеграла [2])

$$\left({}_a I_x^{\alpha(x)} f\right)(x) = \frac{1}{\Gamma[\alpha(x)]} \int_a^x \frac{f(t)}{(x-t)^{1-\alpha(x)}} dt$$

і дробової похідної

$$\left({}_a D_x^{\alpha(x)} f\right)(x) = \frac{\alpha(x)}{\Gamma[1-\alpha(x)]} \int_a^x \frac{f(x)-f(t)}{(x-t)^{1+\alpha(x)}} dt + \frac{f(x)}{\Gamma[1-\alpha(x)](x-a)^{\alpha(x)}}$$

та ввести їх у формулювання крайової задачі математичної фізики з початковими та граничними умовами фрактального типу.

Визначаємо покриття фрактально конфігурованої границі області зі змінним скейлінгом $\alpha(x)$ за допомогою вводу у розгляд дилатацій $\Delta_i(k)$ (k – номер покоління покриття, i – число підмножин у k -тому поколінні), за умови зменшення розміру дилатацій у порівнянні з наступним за номером покриттям: $\Delta_i(k+1) < \Delta_i(k)$.

Кількість покриттів є функцією відношення розмірів дилатацій сусідніх поколінь $\Delta_{i(k+1)}$ та $\Delta_{i(k)}$ у вигляді $N_{i,\Delta_{i(k+1)}\Delta_{i(k)}} = f(\Delta_{i(k)}/\Delta_{i(k+1)})$. Для наступних дилатацій $\Delta_{i(k+2)} < \Delta_{i(k+1)}$ кількість покриттів визначається функцією $N_{i,\Delta_{i(k+2)}\Delta_{i(k+1)}} = f(\Delta_{i(k+1)}/\Delta_{i(k+2)})$. Очевидно,
 $N_{\Delta_{i(k+1)}\Delta_{i(k)}} \times N_{\Delta_{i(k+2)}\Delta_{i(k+1)}} = N_{\Delta_{i(k+2)}\Delta_{i(k)}}$, або у проєкціях на вісь OX

$$f(\Delta x_{i(k)}/\Delta x_{i(k+1)}) \cdot f\left(\frac{\Delta x_{i(k)}/\Delta x_{i(k+2)}}{\Delta x_{i(k)}/\Delta x_{i(k+1)}}\right) = f(\Delta_{i(k)}/\Delta_{i(k+2)}).$$

Гладкий розв'язок такого функціонального рівняння існує, є єдиним і визначається так званою характеристикою Коші у вигляді

$$f(\Delta x_{i(k)}/\Delta x_{i(k+1)}) = (\Delta x_{i(k)}/\Delta x_{i(k+1)})^\alpha, \quad -\infty < \alpha < \infty.$$

$$N_{i,\Delta_{i(k+1)}\Delta_{i(k)}} \cdot \Delta x_{i(k+1)} = \Delta x_{i(k+1)}^{1-\alpha(x)} \Delta x_{i(k)}^{\alpha(x)}$$

Сума $\sum_{i=1}^{\infty} N_i \Delta x_i^{\alpha(x)}$ апроксимує проєкцію на вісь OX протяжності $L(x)$

границі, що знаходиться під покриттям.

Граничний перехід дає формулу дробового диференціала $d^{\alpha(x)}x_i$, де диференціальний оператор визначається засобами дробового числення з рівнянь

$$d^{\alpha(x)}L(x) = {}_aD_x^{\alpha(x)}L(x)dx_i^{\alpha(x)},$$

$$d^{\alpha(x)}(x_i - x'_i) = {}_aD_x^{\alpha(x)}(x_i - x'_i)dx_i^{\alpha(x)} = \frac{x_i^{1-\alpha(x)}}{\Gamma(2-\alpha(x))} dx_i^{\alpha(x)}.$$

Доведено граничні переходи від моделі границь областей з фрактальним шаром до класичних простого та подвійного шарів.

Запропонований підхід до моделювання границь в диференціальних рівняннях математичної фізики застосовано до аналізу електромагнітних хвиль у широкому класі середовищ незалежно від їх фізичної структури, хімічного складу і природи поляризації (дипольної, електронної чи іонної).

ЛІТЕРАТУРА

1. Onufrienko V.M. The differintegral model for describing fractal coupling between waveguide surfaces / V.M. Onufrienko // Telecommunications and Radio Engineering. – 2001. – Vol. 57. – № 1. – P.30–36.
2. Гинзбург А. И., Карапетянц Н. К. Дробное интегродифференцирование в гельдеровских классах переменного порядка / А. И. Гинзбург, Н. К. Карапетянц // Доклады АН. –1994. – Т. 339. – № 4. – С.439–441.

УДК 537.87+517.98

Сніжко Н.В.

канд. фіз.-мат. наук, доц. ЗНТУ

Сніжко Н.В.

ГРАНИЧНІ УМОВИ ДЛЯ ДИФЕРІНТЕГРАЛЬНИХ РІВНЯНЬ ЗАКОНІВ УНІВЕРСАЛЬНОГО ВІДГУКУ

Для багатьох діелектричних середовищ сприйнятливість в широкому частотному діапазоні підпорядковується дробовим степеневим залежностям, які називаються універсальним відгуком. Електромагнітні поля в таких діелектричних середовищах можуть бути описані диференціальними рівняннями з похідними нецілого порядку за часом. Одержані рівняння, які описують “універсальний” закон Кюрі – фон Швейдлера і “універсальний” закон Гаусса для таких діелектричних матеріалів. Ці закони зображаються диференціальними рівняннями нецілого порядку, що дозволяє описувати електромагнітні поля в діелектричних середовищах з універсальним відгуком. Для граничних умов Барретта формулюється задача Коші, і таким чином одержуємо задачу Коші для дробових інтегро-диференціальних рівнянь для електромагнітних хвиль в діелектричних матеріалах. Побудована асимптотика розв’язку задачі Коші, яка демонструє степеневі хвости. Ця степенева поведінка є однією з важливих властивостей розв’язку задачі Коші з граничними умовами Барретта. Задачі Коші для дробових інтегро-диференціальних рівнянь для електромагнітних хвиль є загальними для широкого класу діелектричних середовищ незалежно від типу фізичної структури, хімічного складу чи природи поляризації (дипольна, електронна або іонна).

УДК 537.87

Антоненко Н.М.

канд. фіз.-мат. наук, старш. викл. ЗНТУ

Антоненко Н.М.

ДИСКРЕТНІ І НЕПЕРЕРВНІ МОДЕЛІ ДЛЯ ПОБУДОВИ ГРАНИЦЬ У РОЗВ'ЯЗКАХ РІВНЯНЬ МАТЕМАТИЧНОЇ ФІЗИКИ

Розглянуто застосування операції ДН-перетворення \mathcal{F} до доданків, які входять до складу рівнянь руху. Ця операція дає можливість реалізувати перетворення дискретних моделей взаємодіючих частинок в неперервні моделі, в моделі суцільних середовищ.

Для дискретної системи необмеженої кількості частинок з міжчастковою взаємодією сформульовано теорему, яка описує Фур'є-перетворення доданка, який визначає взаємодію.

Показано, що при неперервному граничному переході рівняння частинок із α -взаємодією зводяться до дробових диференціальних рівнянь для суцільних середовищ.

Показано, що операція ДН-перетворення \mathcal{F} відображає дискретні рівняння руху

$$\frac{\partial^2 u_n(t)}{\partial t^2} = g[u_{n+1}(t) - 2u_n(t) + u_{n-1}(t)] + F(u_n(t))$$

у рівняння суцільного середовища

$$\frac{\partial^2 u(x,t)}{\partial t^2} = G_2 \frac{\partial^2 u(x,t)}{\partial x^2} + F(u),$$

де $G_2 = g(\Delta x)^2$ – скінченний параметр.

УДК 621.372.001.24

Зіненко І.І.

старш. викл. ЗНТУ

Зіненко І.І.

ГРАНИЧНІ УМОВИ ДЛЯ ДРОБОВИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ ЗАКОНІВ ТЕОРІЇ ПОЛЯ

Рівняння в яких невідома функція знаходиться під знаком похідної дробового порядку, тобто рівняння типу

$$F(x, y(x), D_{a_1}^{\alpha_1} \omega_1(x) y(x), D_{a_2}^{\alpha_2} \omega_2(x) y(x), \dots, D_{a_n}^{\alpha_n} \omega_n(x) y(x)) = g(x), \quad (1)$$

де $D_{a_i}^{\alpha_i} = D_{a_{i+}}^{\alpha_i}$ або $D_{a_{i-}}^{\alpha_i}$,

називаються диференціальними рівняннями дробового порядку. За аналогією з класичною теорією диференціальних рівнянь поміж диференціальних рівнянь дробового порядку вилучають лінійні однорідні та неоднорідні рівняння з постійними та змінними коефіцієнтами. Диференціальні рівняння дробового порядку вивчаються як в просторі регулярних функцій, тобто функцій, які підсумовуються з деяким ступенем, неперервні та достатньо кількість разів диференційованих в класичному розумінні, так і в різноманітних просторах узагальнених функцій.

На практиці, також і в теорії поля, дуже часто виникає необхідність розв'язувати аналоги задач Коші та Діріхле для диференціальних рівнянь дробового порядку. Так, якщо необхідно знайти розв'язок $y(x)$ рівняння (1), яке задовольняє початковим умовам

$$D_{b+}^{\beta_1} y(x) \Big|_{x=x_0} = b_1; D_{b+}^{\beta_2} y(x) \Big|_{x=x_0} = b_2; \dots D_{b+}^{\beta_m} y(x) \Big|_{x=x_0} = b_m, \quad (2)$$

де $x_0, b, b_1, \dots, b_m, \beta_1, \dots, \beta_m - const$,

то тоді будемо знаходити розв'язок задачі Коші для рівняння (1). Якщо значення невідомої функції чи значення її похідних цілого чи дробового порядку задані на кінцях деякого відрізка $[x_0, x_1]$, то тоді для рівняння (1) ставиться крайова задача типу Діріхле.

УДК 517.98

Черняхівська К.С.¹, Онуфрієнко В.М.²

¹асп. ЗНТУ

²д-р ф.-м. наук, проф. ЗНТУ

Черняхівська К.С., Онуфрієнко В.М.

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ СТОКО-ДЖЕРЕЛЬНИХ ФРАКТОЇДІВ В ЗАДАЧІ АНАЛІЗУ ЛОГОПЕРІОДИЧНОЇ АНТЕНИ

Вивчається застосування диферінтегральної моделі фрактально конфігурованих випромінювачів (фрактоїдів) електромагнітної енергії для аналізу логоперіодичної антени.

Векторний потенціал $\vec{P}^{(\alpha)} = P_z^{(\alpha)} \vec{z}_0 e^{i\omega t}$ точкового фрактального випромінювача з α -польним моментом $\vec{P}_0^{(0)} = \vec{P}_0^{(0)} \vec{z}_0 e^{i\omega t}$ визначаємо з рівняння

$$\Delta \vec{\Pi}^{(\alpha)} + k^2 \vec{\Pi}^{(\alpha)} = -\frac{4\pi}{k} Z \vec{P}^{(0)} \delta^{(\alpha)}(r),$$

де \vec{z}_0 – одиничний орт на осі OZ , $k = k^m k^0$, $k^m = \sqrt{\epsilon \mu}$, $k^0 = \omega/c$, c швидкість світла у вільному просторі, хвильовий імпеданс $Z = k^m/\epsilon = \sqrt{\mu/\epsilon}$;
 $\delta^{(\alpha)}(\vec{r} - \vec{r}') = \frac{1}{\Gamma(\alpha)} \cdot \frac{1}{|\vec{r} - \vec{r}'|^{1-\alpha}}$ – дельта-функція Дірака; $\vec{P}^{(0)} = \omega \vec{P}_0^{(0)}$.

Єдина компонента векторного потенціала визначена у вигляді
 $\Pi_z^{(\alpha)}(r) = \frac{Z P^{(0)}}{\Gamma(\alpha)} \int_0^\infty \frac{e^{-ikr'}}{k r' (r-r')^{1-\alpha}} dr'$ та як результат зазначеного інтегрування

$$\Pi_z^{(\alpha)}(r) = \frac{Z P^{(0)}}{\Gamma(\alpha)} \frac{{}_1F_1(0; \alpha; -ikr)}{k r'} r^\alpha,$$

де ${}_1F_1(0; \alpha; -ikr)$ – функція Кумера, яка для $\alpha = 0$ трансформується у функцію e^{-ikr} , а потенціал фрактального розподілу – в класичний потенціал стаціонарного електричного диполя $\Pi_z^{(\alpha)}(r) = \frac{Z P^{(0)}}{k r} e^{-ikr}$.

Наведені вирази для векторного потенціала $\Pi_z^{(\alpha)}(Z, k, r)$ описують модель фрактального точкового джерела, а для фрактального стоку маємо

$$\Pi_z^{(\alpha)}(-Z, -k, r) = \frac{Z P^{(0)}}{\Gamma(\alpha)} \frac{{}_1F_1(0, \alpha, ikr)}{k r^{1-\alpha}} r^\alpha.$$

За такої моделі стоко-джерельного фрактоїду з'являється нова можливість аналізу та конструювання адекватної форми логоперіодичної антени із заданими характеристиками по струму відсікання, форми діаграми спрямованості тощо.

УДК 537.87+517.98

Куземко А.В.¹, Онуфрієнко В.М.²

¹асп. ЗНТУ

²д-р ф.-м. наук, проф. ЗНТУ

Куземко А.В., Онуфрієнко В.М.

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ФРАКТАЛЬНО КОНФІГУРОВАНИХ ЛІНІЙ ПЕРЕДАЧІ ЕНЕРГІЇ

Формулюється диферінтегральна модель межі фрактально конфігурованої лінії, що ґрунтується на можливості визначення хаусдорфової метрики й міри фрактальних точкових зарядів за допомогою диферінтегральної альфа-форми сингулярних розподілів на топології множин фізичних зарядів (елементів струмів) у несучільному середовищі.

Структуру поля горизонтальної поляризації в задачі про похиле падіння і поширення плоскої хвилі під кутом ϕ до осі OZ з фрактального середовища на відповідно конфігуровану границю розділу $y = 0$ з металевою поверхнею визначаємо формулами

$$D_z^\alpha \hat{E}_1^{(\alpha)} = E_{nao} \left(e^{-jkL^+} - e^{-jkL^-} \right); \quad L^+ = y \sin \phi + z \cos \phi; \quad L^- = y \sin \phi - z \cos \phi; \\ k = 2\pi/\lambda; \quad D_z^\alpha \hat{E}_1^{(\alpha)} = 2jE_{nao} \sin(kz \cos \phi) e^{-jky \sin \phi}.$$

Відновлену за допомогою дробового інтегрування α -характеристику перетворюємо до виду

$$\hat{E}_1^{(\alpha)} = 2jE_{nao} (k_\alpha \cos \phi)^\alpha \sin(\gamma_\alpha z + \alpha\pi/2) e^{-j\beta_\alpha y}.$$

Одержуємо поле у вигляді квазіплоскої неоднорідної хвилі зі сталою поширення $\beta_\alpha = k_\alpha \sin \phi$.

На паралельних відбивальних площинах $z = a_n$ виконуються граничні умови для α -характеристики $\hat{E}_1^{(\alpha)} = 0$, з чого випливає, що

$$z = a_n = \frac{n\pi - \alpha\pi/2}{k \cos \phi} = \frac{n\pi}{k_\alpha \cos \phi}, \text{ де } k_\alpha = k/(1 - \alpha/2n), \quad n = 1, 2, \dots$$

Одержані результати використано для аналізу умов поширення і затухання електромагнітної енергії у фрактально конфігурованих лініях. Результати порівнюються з даними класичної теорії гомогенного середовища.

ПРО НАБЛИЖЕНИЙ РОЗВ'ЯЗОК БІСИНГУЛЯРНИХ ІНТЕГРАЛЬНИХ РІВНЯНЬ СПЕЦІАЛЬНОГО ВИДУ

Нехай $H_{\omega(i)}^{(\mu, \nu)}(\gamma)$ – узагальнений простір Гельдера зі стандартною нормою [1]; $\gamma = \gamma_1 \times \gamma_2$ – замкнений кістяк Ляпунова. Розглядається бісингулярне інтегральне рівняння з ядрами Коші:

$$a_0\varphi + a_1S_1\varphi + a_2S_2\varphi + a_{12}S_{12}\varphi = f, \quad (1)$$

де

$$(S_1\varphi)(t, \tau) = \frac{1}{\pi i} \oint_{\gamma_1} \frac{\varphi(t_0, \tau)}{t_0 - t} dt_0, \quad (S_2\varphi)(t, \tau) = \frac{1}{\pi i} \oint_{\gamma_2} \frac{\varphi(t, \tau_0)}{\tau_0 - \tau} d\tau_0,$$

$$(S_{12}\varphi)(t, \tau) = -\frac{1}{\pi^2} \oint_{\gamma_1} \oint_{\gamma_2} \frac{\varphi(t_0, \tau_0)}{(t_0 - t)(\tau_0 - \tau)} dt_0 d\tau_0,$$

коефіцієнти рівняння задовольняють умови $a_0, a_1, a_2, a_{12}, f \in H_{\omega(i)}^{(\mu, \nu)}(\gamma_0)$, а також

$$a_1 = \lambda a_0, \quad a_{12} = \lambda a_2, \quad a_0 \neq a_2, \quad \lambda = \lambda(t) \neq \pm 1; \quad (2)$$

$$\kappa_1 = \text{ind}_{\tau} \frac{a_0 - a_2}{a_0 + a_2} = 0, \quad \kappa_2 = \text{ind} \frac{1 - \lambda}{1 + \lambda} = 0 \quad (3)$$

Доведено, що за виконання умов (2), (3) рівняння (1) нетерове, безумовно розв'язне, зображається у вигляді композиції двох одновимірних сингулярних інтегральних рівнянь та має єдиний розв'язок. Побудована та обґрунтована обчислювальна схема наближеного розв'язання рівняння (1) (наближені розв'язки будуються у вигляді інтерполяційних многочленів Лагранжа за системою вузлів Фейєра на кістяку γ).

Одержана ефективна оцінка швидкості збіжності наближених розв'язків до точного за нормою простору $H_{\omega(2)}(\gamma)$, де $H_{\omega(2)}(\gamma) \subset H_{\omega(i)}^{(\mu, \nu)}(\gamma)$.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сніжко Н.В. Класифікація узагальнених просторів Гельдера функцій двох змінних / Н.В. Сніжко // Вісник Київського університету. Сер. фіз.-мат. науки. – 1999. – Вип. 3. – С. 124 – 128.

УДК 539.3

Антоненко Н.М.

канд. фіз.-мат. наук, старш. викл. ЗНТУ

Антоненко Н.М.

КОНТАКТНА ЗАДАЧА ПРО СКРУТ ШАРУ, ПРУЖНО ЗЧЕПЛЕНОГО З ПІВПРОСТОРОМ

Постановка задачі. Розглянемо однорідний ізотропний невагомий шар пружно зчеплений з пружним півпростором. Шар характеризуємо товщиною і модулем зсуву μ_1 . З шаром зчеплений циліндричний штамп радіуса R з плоскою підшоною. Штамп повертається на кут ψ відносно своєї осі. Необхідно визначити напруження та переміщення в шарі та півпросторі.

Усі величини, які відносяться до шару позначатимемо нижнім індексом 1, а до півпростору – 2. У шарі та півпросторі введемо локальні циліндричні системи координат $O_k \rho_k z_k$, $k = 1, 2$ (осі $O_k z_k$ направимо вглиб шару та півпростору).

Граничні умови:

$$u_{\varphi 1}(\rho, 0) = \rho \psi, \quad \rho < R, \quad \tau_{\varphi z 1}(\rho, 0) = 0, \quad \rho > R,$$

$$u_2(\rho, 0) = u_1(\rho, h) + m \tau_{\varphi z 1}(\rho, h), \quad \tau_{\varphi z 2}(\rho, 0) = \tau_{\varphi z 1}(\rho, h),$$

де $m \geq 0$ – коефіцієнт пружних зв'язків, $u(\rho, z) = u_{\varphi}(\rho, z)$.

Переміщення в шарі знаходимо з рівняння $\frac{\partial^2 u}{\partial \rho^2} + \frac{1}{\rho} \frac{\partial u}{\partial \rho} - \frac{u}{\rho^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial z^2} = 0$.

Ненульові компоненти НДС пов'язані з функцією $u(\rho, z)$ співвідношеннями:

$$\tau_{\varphi \rho} = \mu \left(\frac{\partial u}{\partial \rho} - \frac{u}{\rho} \right), \quad \tau_{\varphi z} = \mu \frac{\partial u}{\partial z}.$$

Метод розв'язання. Задача розв'язується за допомогою інтегрального перетворення Ханкеля першого порядку. Введено функцію $\tau(\rho) = \tau_{\varphi z1}(\rho, 0)$, $\rho < R$, відносно якої побудовано інтегральне рівняння задачі:

$$\int_0^R s \tau(s) (W_{11}^0(\rho, s) + K(\rho, s)) ds = -\mu_1 \rho \Psi, \quad \rho < R.$$

$$\text{де } K(\rho, s) = \int_0^\infty a_1(p) J_1(ps) J_1(p\rho) dp, \quad a_1(p) = \frac{f(p) e^{-2ph}}{\mu_1 + \mu_2 + m \mu_1 \mu_2 p - f(p) e^{-2ph}}$$

$$, f(p) = \mu_1 - \mu_2 + m \mu_1 \mu_2 p, \quad W_{11}^0(\rho, s) = \int_0^\infty J_1(ps) J_1(p\rho) dp \text{ – інтеграл Вебера-Соніна.}$$

Контактні напруження запропоновано шукати у вигляді:

$$\tau(s) = f(s) / \sqrt{R^2 - s^2}.$$

Розв'язок інтегрального рівняння отримано методом механічних квадратів, запропонованим для рівнянь такого типу в [1]. При спрямуванні коефіцієнта пружного зв'язку до нуля ми отримуємо результати, які співпадають з відомими для контактної задачі про скрут шару жорстко зчепленого з півпростором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Величко И. Г. Контактная задача кручения многослойного основания / И. Г. Величко, Е. В. Стеганцев // Вісник Дніпропетровського державного університету. – 2004. – № 6: сер.: Механіка. – Вип. 8, Т. 1. – С. 146–154.

УДК 811.161.

Онуфрієнко Г.С.

д-р філос. у філол. наук., доц. ЗНТУ

Онуфрієнко Г.С.

ПАРАДИГМАТИЧНИЙ ВЕКТОР ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Термінологія – традиційний об'єкт наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Як номінативні одиниці на позначення системи понять науки, техніки, культури, виробництва, терміни, з одного боку, вербально фіксують стан, розвиток і прогрес відповідних галузей, а з іншого боку, ілюструють еволюційні процеси в мові спеціального призначення на різних рівнях її системної організації, але найперше – на лексичному рівні, найбільш мобільному, чутливому, динамічному та еластичному.

Різні термінологічні простори, відбиваючи концептосфери відповідних галузей, постійно, проте різними темпами, еволюціонують, взаємодіють й утворюють суміжні зони, котрі набувають статусу гібридних. Ці різні за масштабами і сутністю процеси асоціативного групування термінів складають парадигматичну панораму термінології, аналітичний опис якої лінгвістичними категоріями є актуальним, теоретично цінним та практично значущим як для загального термінознавства, так і для прикладного мовознавства, спеціальної номінації та спеціальної мовної комунікації.

Мета цього дослідження, виконаного відповідно до завдань другого етапу «Лексична система мови спеціальності в категоріях парадигматики та дериватології» кафедральної НДР 08512 «Системно-структурна організація лексичного ярусу мови спеціальності» (2012–2015 рр.), – простежити й лінгвістично описати види парадигматичних відношень у різних групах специфічної лексики на матеріалі гуманітарної, економічної та юридичної галузей.

У різножанрових працях із теорії номінації (монографія; дисертація; рекомендовані МОН України підручник чи навчальний посібник для вишів; стаття у фахових журналах чи збірниках; тези наукової доповіді) українських (Ф. Бацевич, Т. Космеда, М. Кочерган, В. Манакін, Г. Онуфрієнко, Т. Пристайко, О. Снітко та ін.) і російських лінгвістів (Н. Арутюнова, О. Кубрякова, В. Лейчик, Д. Лотте, Е. Ляпкина, Б. Серебренников, І. Стернін, А. Уфимцева та ін.) доведено, що знаки природних мов, зокрема української та російської, співвідносяться з поняттями у двох векторах: у парадигматиці (вертикальна вісь, асоціативні відношення) – як номінативні знаки та синтагматиці (горизонтальна вісь, лінійні відношення) – у складі предикативних знаків.

Ілюстрацією парадигматичних відношень у термінології виступають різні класи термінологічних одиниць: один і той же термін може входити на 390

засадах різноманітних асоціативних зв'язків (наприклад, загальне – часткове, подібне – протилежне тощо) у різні лексико-семантичні парадигми, наприклад, гіперо-гіпонімічні, синонімічні, антонімічні, омонімічні, паронімічні.

Провідними в системі парадигматичних відношень як у відносно специфічній, так і в абсолютно специфічній групах термінологіки з урахуванням їх ролі у спеціальній комунікації є гіперо-гіпонімічні, багатозначність і термінологічні інновації. Проаналізуємо ці парадигматичні відношення.

Так, родо-видові відношення тематично структурують та ієрархізують галузеві термінології. Наприклад, юридичний термін право як базовий гіперонім, доповнений додатковими значеннєвими ознаками, утворює парадигму ієрархії на засадах логіко-семантичного підпорядкування: право → банківське, вексельне, виборче, договірне, доказове, загальне, заставне, звичаєве, консульське, міжнародне, цивільне право (перший ступінь ієрархії); міжнародне право → адміністративне, економічне, космічне, кримінальне, публічне, торгове, фінансове міжнародне право (другий ступінь ієрархії).

Полісемія в термінології – особливий вид парадигматичних відношень на основі семантичних асоціацій. Наприклад, у кримінальному праві, авторському праві, цивільному праві та економічній сфері іменниковий термін виконавець функціонує з різним поняттєвим змістом, що підтверджується фактом: один і той же концепт у суміжних сферах звузив своє значення в умовах спеціалізованої галузі. Порівняємо: виконавець – це «співучасник злочину» у кримінальному праві; «особа, котра виконує певним чином твір літератури або мистецтва» в авторському праві; «юридична чи фізична особа, яка виконує роботи чи надає послуги споживачам» у цивільному праві; в економічній сфері – це «підприємство, організація, установа чи громадянин-підприємець, які виконують роботи чи надають послуги». Порівняльний аналіз дефініцій переконує, що тільки у цивільному праві та економічній сфері майже не відбувається галузева спеціалізація, а навпаки – спостерігається реалізація одного і того ж термінологічного значення.

Багатозначність у термінології переважно виникає внаслідок метонімічних асоціацій і представлена в основному термінами-одно- словами, тоді як складені терміни чи терміни-словосполучення тяжіють до моносемічності. Полісемія також може ускладнюватися й омонімічними відношеннями.

Найяскравіший і постійний прояв динамічних парадигматичних зв'язків у термінології – це інновації, термінологічні неологізми, які імпульсовані асоціацією за парадигмою «відоме», «дане», «знайоме», «старе» – «нове», «невідоме», котра детермінується універсальними категоріями «час» і «простір» та корелюється з уявленнями про ціле й цілісне, якими ще з часів Арістотеля вважалося те, що має початок, середину і кінець. Поміж термінологічних неологізмів найбільшу групу складають ті, що є похідними на питомому ґрунті від лексичних запозичень із мертвих та живих європейських мов (на-

приклад, апелювач, відеосуміш, кіберзлочин, креативність, мажоритарник), і найменша – похідні від питомих основ за допомогою формантів із міжнародного фонду (наприклад, античинник, підписант, гіперзростання). Група лексичних запозичень – це термінологічні неологізми (наприклад, у міжнародному економічному праві франчайза (франшиза), у цивільному праві лізинг, секвестр тощо). Активно з'являються нові гетерогенні терміни. Серед них, наприклад, у кримінальному праві кримінальне провадження, судовий розпорядник; дистанційне судове розслідування, єдиний реєстр досудових розслідувань; у цивільному праві заповіт подружжя; страховий сертифікат; у фінансовому праві афілійована особа, асоційована компанія, пов'язана особа, розміщення відходів. З'явилися навіть нові спеціальні галузі права (наприклад, корпоративне, інформаційне, міжнародне космічне право). Актуалізувалися й окремі поняття та відповідно терміни (суд присяжних, гуманітарна інтервенція).

У найскладніших випадках щодо визначення «новизни» лексеми доцільно керуватися запропонованою професором О. Котеловою «презумпцією новизни»: якщо неможливо довести, що відсутнє в словниках і картотеках слово є старим, вважати його за нове є достатні підстави.

Поміж синонімів, поява яких свідчить як про тривалість і складність процесів формування й розвитку, так і про тенденцію до мовного вдосконалення термінології (пошуку якнайточнішої і найумотивованішої номінації), концептуально переконливими є виключно абсолютні синоніми (дублети), наприклад: асесор = засідатель, юрист = правник, апеляція = оскарження. Ідеографічні синоніми (наприклад, адвайзер = радник = консультант) у рамках термінології суттєво ускладнюють чи навіть унеможливлюють або спотворюють спеціальну комунікацію.

Асоціації на засадах протилежних, але порівнюваних в одному аспекті відношень утворюють антонімічні пари (наприклад, осудність ≠ неосудність, засуджений ≠ виправданий).

Сфери функціонування, звукова близькість, відмінність чи подібність, мовне походження можуть стати чинниками паронімічних відношень у термінології (порівняємо: в мові права підозрюваний – підозрілий, досліджувати - розслідувати).

Отже, здійснене в парадигматичному векторі лінгвістичне дослідження сучасної юридичної, економічної і гуманітарної термінологіки, засвідчуючи системність її організації (та міру/ступінь цієї системності) в лексико-семантичних асоціаціях, дозволило виявити в групі абсолютно специфічної (вузькоспеціальної) лексики такі провідні (основні) напрями семантичної організації номінативних знаків, як гіперо-гіпонімія, інновація, антонімія,

абсолютна синонімія. У групі відносно специфічної лексики більш поширені полісемія, неповна синонімія, омонімія, паронімія.

Здобуті результати системного дослідження специфіки видів парадигматичних відношень у різних стратах термінологіки мають вагоме як лінгвістичне, так і лінгводидактичне значення. Останнє є найпереконливішим у практиці викладання студентам усіх українських вишів нової обов'язкової університетської дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», зокрема однієї з найважливіших тем в опануванні мови обраного фаху «Українська термінологія у професійному спілкуванні» в рамках модуля №3 «Наукова комунікація як складова фахової діяльності».

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

На межі століть відбуваються бурхливі зміни в усіх сферах суспільного, державного, політичного, економічного життя, освіти, культури, побуту; з'являються нові реалії і поняття. Інноваційні процеси в сучасній українській мові віддзеркалюють усі ці зміни, активізуючи розвиток лексики, збагачуючи словниковий склад.

Метою цього дослідження є з'ясування найважливіших джерел та способів мовної презентації новотворів. Мета зумовила розв'язання таких завдань: розгляд умов виникнення новотворів, технології їх рефлексування та визначення ролі й функцій новотворів у сучасній українській мові. Для студентів II–III курсів ЗНТУ, які вивчають українську мову за професійним спрямуванням, є актуальним з'ясування інноваційних процесів у терміносистемах різних галузей знань.

Дослідженням новотворів, їх структури, значення, функцій займалися українські та російські лінгвісти: К.Г. Городенська, С.Я. Єрмоленко, О.А. Земська, Д.В. Мазурик, Г.С. Онуфрієнко, Т.С. Пристайко, Ю.Ю. Саплін, О.С. Снітко, О.А. Стишов, Н.В. Чернікова, Д.М. Шмельов та ін.

На сучасному етапі розвитку мови можна виділити три основні джерела інновацій: створення нових одиниць за допомогою переосмислення лексичних значень, які вже є в мові; словотвірні інновації та запозичення слів із інших мов.

Однією з невирішених проблем неології є проблема часової межі неологізмів. Сучасні лексикологи та лексикографи новими словами вважають одиниці, котрі з'явилися в українській мові в останні 20–25 років і ще не втратили своєї новизни, що власне і є основною стилістичною ознакою новотворів. Наприклад, як безумовні неологізми сьогодні сприймаються слова, які виникли впродовж останніх 2–3 місяців: *антимайдан*, *євромайдан*, *майданівець*, *тітушки*, та стали словесними маркерами соціально-політичних процесів, що відбуваються сьогодні у нашому суспільстві.

У сучасній українській неології існує декілька класифікацій новотворів, ми ж зацікавимо увагу на класифікації В.Г. Гака, який виділяє ксенізми (запозичені слова, що відображають реалії інших країн), гапакси (індивідуально-авторські вживання), okazіonalіzmi (потенційні слова, що утворюються в мовленні за готовими моделями) тощо.

Професор О.А. Земська підкреслює, що у кінці XX століття значно активізувався лексико-семантичний спосіб творення нових слів, який є най-
394

більш продуктивним при творенні розмовних та жаргонних слів, як-от: *бабаки, зелені, капуста, круті*.

Унаслідок словотвірних новацій виникають неологізми, серед яких преважують іменники та прикметники. Продуктивними способами їх творення є суфіксація, префіксація, аббревіація та композиція: *кучмізм, кучміст, тіньовик, тіньовий, регіонал; супермодель, суперціна; НБУ, ЦВК; євромайдан, євробанкнота* тощо.

Глобалізаційні процеси в суспільстві активізували запозичення нових слів з інших мов. У наш час вузькоспеціальна термінологія соціально-економічної лексики увійшла до загального вжитку: *бартер, декларація, оренда, сертифікат, спонсор, субсидія* тощо.

З розвитком суспільства значно розширюється сфера освіти, професійної діяльності, тому і відновили активність слова *коледж, колег, ліцей, гімназія*, з'явилися і такі нові слова: *бакалавр, магістр; бізнес-вумен, дизайнер, топ-модель, фотомодель; бутік, маркет; макіяж, пірсинг, татуаж* тощо.

Засоби масової комунікації, володіючи інформаційним простором, ширше, ніж інші джерела, пропагують та впроваджують новотвори, які з часом стають мовною нормою. Процес запозичення слів пояснюється відкритістю сучасного українського суспільства, розвитком економічних і культурних зв'язків із західним світом, тому і з'явилися в нашій мові слова *байкар, білдинг, драйв, імідж, імпічмент, менталітет, сек'юріті* тощо.

Отже, інноваційні одиниці продовжують регулярно поповнювати активний український лексикон, збагачуючи й урізноманітнюючи лексику, сприяючи розвитку української мови, виводячи її на міжнародний рівень.

УДК 811.111'42'272'23

Адаменко О.В.

викл. ЗНТУ

Адаменко О.В.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ЛІНГВІСТИЧНІЙ ГЕНДЕРОЛОГІЇ

Одним із пріоритетних напрямів сучасних лінгвістичних студій є дослідження мови під антропоцентричним кутом зору. Такий підхід акцентує увагу на всіх параметрах людської особистості, які відбиваються в мові. Одним із таких параметрів і є стать.

Концептуальний базис студіювання *гендеру* досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями в різних галузях. В лінгвістиці особлива увага приділяється вивченню дискурсивного конструювання *гендеру* (Велика І.О., Мартинюк А.П., Tanen D.), проводяться наукові розвідки вивчення *гендеру* в мові культурологічного (Бессонова О.Л., Дудолодова А.В., Кирилів

на А.В.), соціолінгвістичного (Потапов В.В.), психолінгвістичного (Горошко О.І., Андріанова О.А.) характеру.

Дослідженням статі в мові займається *лінгвістична гендерологія* або *гендерна лінгвістика*. І, як і будь-яка нова наукова галузь, цей новий науковий напрям потребує власної терміносистеми.

Основою формування багатьох термінологічних інновацій є поняття *гендер*. Цей термін покликаний підкреслити соціально конструйований характер статі, його конвенціональність, інституціональність та ритуалізованість.

У сучасній науці під *гендером* розуміють комплекс соматичних, репродуктивних, психологічних, соціальних, культурних ознак індивіда, котрі відносять його до тієї чи іншої статі. *Гендер* є одночасно і продуктом суспільства, й інструментом, за допомогою якого розподіляються суспільні ролі, будуються суспільні інститути, встановлюються норми й вимоги та виникають певні стереотипи.

За останні десятиліття до термінології гендерної лінгвістики увійшло чимало словосполучень з елементом *гендер*: *гендерний стереотип*, *гендерна ідентичність*, *гендерні ролі*, *гендерна метафора*, *гендерний дисплей*, *гендерні стратегії*, *гендерна оцінка*, *гендерлект* тощо.

Гендерна лінгвістика продовжує «постачати» нові термінологічні одиниці, які насамперед позначають ті аспекти вербальної особистості, що тісно пов'язані з соціокультурною статтю.

УДК 8'1(071):304. 44

Сергієнко Г.О.

старш. викл. ЗНТУ

Сергієнко Г.О.

НЕОЛОГІЗМИ В ХУДОЖНЬОМУ І МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСАХ

Неологізми – невід'ємна частина лексики будь-якої мови і сучасної російської мови зокрема. Жодна мова не змогла б існувати без неологізмів. Це пов'язано з тим, що нові слова надають мові природної динамічності: лексика змінюється з часом, словниковий запас поповнюється новими найменуваннями, застарілі реалії переходять у пасивний запас мови.

Неологізми в російській мові досліджували А. Брагіна, О. Котелова, В. Лопатін, Н. Шведова, Д. Шмельов та інші. Мета цієї роботи – проаналізувати особливості неологізмів у публіцистичному та художньому стилях російської мови. У сучасній російській мові неологізми поділяються лінгвістами на мовні та авторські, або індивідуально – стилістичні. Слово є неологізмом, допоки відчувається свіжим. Так, колись неологічний іменник «*космодром*» сьогодні функціонує як активна лексема. Якщо поняття є актуальним і

слово, яке називає його тісно пов'язане з іншими словами, то воно перестає бути неологізмом.

У науковій літературі зазначено, що слова-неологізми з'являються в мові трьома шляхами: 1) у результаті словотворчої деривації – утворення нових слів з існуючих в мові морфем за відомими (зазвичай продуктивним) моделями; найбільш поширені такі способи утворення неологізмів, як суфіксація (*заземленный* → *заземленность*, *накрутить* → *накрутка*, *дразнить*, *геолог* → *геологиня*); префіксація (*супервыгодный*); префіксально-суфіксальний спосіб (*звук* → *озвучивать*); складання основ, часто – в поєднанні з суфіксацією (*токсикомания*, *малокартинье*, *чужестранство*); усічення основ, особливо характерне для творення неологізмів у розмовній мові; 2) семантичною деривацією, тобто розвитком у вже існуючому слові нового, вторинного лексичного значення на основі подібності (*теневой бизнес*, *теневая экономика*; *паралич власти*); 3) через запозичення слів з інших мов (*ваучер*, *имидж*, *маркетинг*, *ноу -хау*, *триллер*) або з некодифікованих підсистем цієї мови (з діалектів, просторіччя, жаргонів). У сучасній російській мові функціонують відносно нові жаргонні за походженням слова *беспредел*, *разборка*, *тусовка* тощо. Особливу групу неологізмів складають лексичні та фразеологічні кальки-слова і поєднання слів, створені під впливом іншомовних зразків: *крутой* (переклад одного із значень англ. Tough), *бритоголовые* (англ. skinheads), *горячая линия* (англ. hot line), *утечка мозгов* (англ. brain drain) і т.п.

Найбільш складними для розуміння іноземними студентами є авторські, індивідуально-стилістичні неологізми, створені письменниками, поетами для досягнення максимальної образності художнього тексту. Проза кінця ХХ - початку ХХІ століття є демократичною та відкритою як за змістом, так і стосовно використання в ній мовних елементів. Прозу ХХІ століття відрізняє велике жанрове розмаїття і можливість проникнення до її складу елементів з інших функціональних стилів. У жанровому відношенні найбільш інтенсивно розвиваються фантастика та фентезі, що дає можливість авторам для зображення вигаданих предметів і явищ уживати нові, створені ними слова. Неологізми першої групи з'являються для називання реалій і понять, яких раніше не існувало в житті народу: *венчурный* (спрямований на фінансування нових, неапробованих ідей, проектів, пов'язаних із ризиком), *возрожденцы* (послідовники різних псевдопатріотичних рухів, що прагнуть до відродження країни), *грант* (форма додаткового фінансування наукових досліджень у вигляді певних дотацій).

Неологізми другої групи створюються і для називання явищ, які вже мали місце в житті суспільства, але не отримали з тих чи інших причин, зокрема ідеологічного характеру, свого найменування: *внесудебный* (перебуває за межами судочинства; здійснюваний без суду і слідства, *возвращенец* (той, хто добровільно повертається на батьківщину з еміграції) тощо. У третій

групі – неологізми, які позначають реалії, що не існують в дійсному житті , але прогнозовані, можливі у фантазіях, при подальшому розвитку науки і техніки: *киборг* (напівлюдина, напівробот), *космоліт* (космічний літак, космоплан), *ядерна зима*.

Неологізми переважно є стилістично нейтральними. Однак частина нових лексичних одиниць має відтінок зниженості або піднесеності. До перших відносять просторічні одиниці: *сбацать* (виконати музичний твір), *порнуха* (порнографія); жаргонізми: *качалка* (тренажер для занять бодібілдингом), *качок* (людина з сильно розвиненою, «накачаною», мускулатурою). До других належать неологізми, що мають відтінок книжності: *инвектива* (лайка), *истеблишмент* (сукупність громадських організацій, груп, що володіють владою) тощо.

Лексичні одиниці, що мають оцінні та емоційні властивості, можуть виражати зневагу (*коммуняка*, несхвалення або іронію (*демократизатор*), *отдсиденты*, *политтусовка*).

Особливу увагу іноземних студентів необхідно скерувати на okazіоналізми, тобто авторські неологізми, створені за незвичними словотвірними моделями. Такий вид неологізмів не існує поза конкретного контексту. Їх придумують письменники та публіцисти для використання один раз у певному творі: *широкошумные дубравы* (А. Пушкін) в *тяжелозмейных* волосах (А. Блок), *огнекистые* веточки бузины (М. Цветаева). Авторами таких неологізмів можуть бути не тільки письменники; люди самі, того не помічаючи, часто придумують слова типу *открывачка*, *распакетить*, *перегрустить*).

За своєю художньою значущістю індивідуально-стилістичні неологізми подібні до метафори : в основі їх створення лежить прагнення відкрити в слові нові смислові грані, ощадливими мовними засобами створити виразний образ. Подібно до яскравих, свіжих метафор, індивідуально-стилістичні неологізми є своєрідними та неповторними. При цьому письменник не ставить перед собою завдання ввести в уживання винайдені ним слова. Призначення цих слів інше – бути виразним, персональним засобом у контексті конкретного твору.

У рідкісних випадках такі неологізми можуть повторюватися , але при цьому вони все-таки не відтворюються, а «народжуються заново». Наприклад, О. Блок у вірші «На островах» (1909 р.) ужив okazіональне визначення снігу: «Вновь оснеженные колонны, Елагин мост и два огня». У вірші А. Ахматової «9 октября 1913» (1915 р.) читаємо: «Вот поняла, что не надо слов, оснеженные ветки легки». Однак ніхто не стане стверджувати, що подібний збіг вказує на залежність стилю одного поета від іншого, тим більше на наслідування, повторення «поетичної знахідки».

Часто okazіоналізм з'являється в мові як засіб мовної гри, жартів, каламбуру: *клеветон* (у Н.С. Лескова – результат каламбурного з'єднання слів

клевета и фельетон), *первопечатник* (слово, створене І. Ільфом і Є. Петровим шляхом навмисного спотворення слова першодрукар); Чуоккала (назва рукописного альманаху К. Чуковського, з'єднало в собі першу частину його прізвища і другу половину назви селища Куоккала під Петербургом, де до революції мешкав К. Чуковский).

Отже, сфери мас-медіа та художнього дискурсу найбільш насичені авторськими неологізмами, що й зумовлює активну роботу над семантизацією цієї лексики у процесі суцільного читання художніх текстів на практичних заняттях з російської мови як іноземної. Неологізми насамперед у цих дискурсах ілюструють словотвірні можливості опановуваної студентами мови та унаочнюють специфіку комбінаторики морфем і частин слів у процесі номінації.

УДК 811.161.2'373.46+42

Бондарчук К.С.

старш. викл. ЗНТУ

Бондарчук К.С.

ЯВИЩЕ ОМОНІМІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У наукових текстах певне місце, хоч і не дуже вагоме, посідають омоніми. Омонімія пов'язана з полісемією, тому питання їх розмежування в сучасному мовознавстві залишається дискусійним. Академік Л. Булаховський зазначав, що абсолютної межі між багатозначністю й омонімією слів немає, оскільки й багатозначні за своїм походженням слова з плином часу фактично, з утратою мовцями чуття зв'язку значень, можуть пов'язуватися для нас в омоніми. Проблеми омонімії в українській термінології висвітлювали Л. Архипенко, І. Казимир, М. Кочерган, Н. Краснопольська, А. Криженко, Г. Кузьменко тощо. Мета цього дослідження – визначити шляхи виникнення омонімії в економічній термінології.

В економічній терміносистемі функціонують омоніми, що з'явилися внаслідок розпаду багатозначного слова: *люстрація*¹ від лат. *lustratio* (очищення шляхом жертвопринесень) – релігійні обряди, пов'язані з уявленнями про очищувальну силу магічних дій; *люстрація*² (польс. *lustracja* – перевірка, від лат. *lustrum* – податний або фіскальний період) – періодичні описи державного майна для обліку прибутків; *люстрація*³ – визначення доходу з нерухомого майна.

Іншими джерелами омонімії в економічній термінології є такі:

– семантичний спосіб, за якого у співзвучних словах відсутній внутрішній мотивований зв'язок, тобто омоніми виникли внаслідок випадкового збігу неспоріднених слів, напр., *дельта*¹ – зміна ціни опціону на майбутню купівлю чи продаж акцій, зумовлена зміною поточних цін акцій, *дельта*² –

четверта літера грецького алфавіту, *дельта*³ – ділянка суходолу в гирлі ріки; *пул*¹ – одна із форм розрахунків між підприємствами, *пул*² – розмінна монета Афганістану;

– синтаксичний спосіб, за якого омоніми утворюють різні словосполучення, як-от: *клімат*¹ – сукупність політичних, соціальних та економічних чинників, що сприяють здійсненню інвестицій (*клімат інвестиційний*); *клімат*² – багаторічний статистичний режим погоди (*клімат помірний*); *імунітет*¹ – звільнення від сплати податків окремих юридичних або фізичних осіб (*податковий імунітет*), *імунітет*² – несприйнятливість організмів до збудників хвороб (*слабкий імунітет*);

– тематичний – найбільш поширений у міжгалузевій термінології, тобто терміни-омоніми належать до різних терміносистем, як-от: *амортизація* (техніка й економіка); *ремісія* (медицина й економіка); *редукція* (лінгвістика й економіка); *трансація* (дипломатія й економіка); *конгломерат* (геологія й економіка) тощо.

Крім повних омонімів, звучання і написання яких збігається в усіх граматичних формах, у термінологічній омонімії мають місце неповні омоніми, у яких звучання збігається тільки в певних граматичних формах, причому омоформи мають місце як у економічній внутрішньосистемній, так і міжгалузевій термінології. Наприклад, *актив* – частина бухгалтерського балансу (ліва сторона), *активи* – економічні ресурси підприємства; *комісія*¹ – плата комерційному банкові за проведення операцій коштом клієнта (може вживатися лише в одн.), *комісія*² – уповноважена група осіб (однина і множина). Зафіксовано також омографи – слова, що мають однакове написання, але відмінне звучання й лексичне значення: *кредит* – права сторона в рахунках бухгалтерського обліку для відображення господарських операцій, *кредит* – позика в грошовій або товарній формі; *мета* – угода, що передбачає поділ витрат і ризику навпіл; *метá* – ціль. Виявлено також поодинокі випадки вживання омофонів – слів, що збігаються у звучанні, але мають різне написання й лексичне значення: *бони* – короткотермінові боргові зобов'язання у формі цінних паперів, *бонни* – форма множини слова *бонна*, тобто гувернантка. Найчастіше омонімами виступають іменники. Інколи джерелом омонімії стають дієслова: *планувати*¹ *бюджет* – (економ.); *планувати*² (техн.) – вирівнювати поверхню ґрунту.

Таким чином, омоніми в термінології можуть виникати різними шляхами. В економічній терміносистемі найбільш продуктивними є семантичний спосіб, а також розпад полісемічного слова. Переважно терміни-омоніми обслуговують дві або більше наукових галузей, менш поширена внутрішньосистемна омонімія. Основу української омонімії становлять іменникові омоніми.

УДК: 811.161.2:81'276

Руколянська Н.В.

канд. філол. наук, старш. викл. ДДУВС (Дніпропетровськ)

Руколянська Н.В.

ПАРОНІМИ В СУБМОВІ УКРАЇНСЬКОГО КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Важливим питанням для повсякденної правової діяльності є проблема функціонування в сучасному кримінальному процесуальному тексті паронімічних одиниць.

В юридичній термінології парадигматичні відношення, у тому числі й паронімічні, активно і плідно в останні десятиліття досліджують у монографіях, підручниках, перекладних словниках та статтях фахових філологічних видань університетські науковці: В.В. Дубічинський (м. Харків), Г.С. Онуфрієнко (м. Запоріжжя), Ю.Ф. Прадід (м. Сімферополь), Т.С. Пристайко (м. Дніпропетровськ), О.Ф. Юрчук (м. Київ) та інші. Паронімічні прояви парадигматичних відношень у мові права простежили в кандидатських роботах М.Б. Вербенєць, Р.І. Монастирська, О.В. Шпильківська та ін.

Мета цього дослідження – виявити й класифікувати пароніми в мові статей чинного з 2012 р. «Кримінального процесуального кодексу України».

Аналіз субмови кримінального процесуального права (КПП) дозволив виявити основні ознаки паронімічних одиниць: близькість за звуковим складом, нетотожність за семантикою, належність до однієї лексико-граматичної категорії. У процесі дослідження ми виокремили такі типи паронімів:

а) за ступенем звукової близькості:

1) максимальні (різняться однією звуковою одиницею): *дізнання* – *пізнання*;

2) мінімальні (різняються кількома звуковими одиницями): *загроза* – *погроза*;

б) за сферою функціонування:

1) зовнішньосистемні (міжсистемні), в яких термін КПП паронімізується із загальноживим словом або терміном іншої наукової галузі (*підозрюваний* – *підозрілий*);

2) внутрішньосистемні, в яких паронімічна пара (або ряд) формується у межах терміносистеми чи її тематичної групи (*освідування* – *розслідування*);

в) за місцем звукової відмінності/подібності у слові:

1) на початку (*затримання* – *отримання*);

2) у кінці (*дисциплінарний* – *дисциплінований*); в) у середині слова (*показання* – *покарання*).

г) за частиномовною природою: іменники (*викриття* – *розкриття* – *закриття*), прикметники (*підслідний* – *піддослідний*), дієслова (*ошукати* – *обшукати*);

д) за мовним походженням:

1) питомі (*опікун* – *опікунство*);

2) запозичені (*статус* (лат.) – *статут* (середньолатинська)).

Здебільшого паронімічними відношеннями поєднані два слова, проте в досліджених текстах зафіксовано поодинокі приклади паронімічних рядів: **нагляд** (за засудженим) – **огляд** (місця транспортної пригоди) – **догляд** (за недієздатною особою) – **розгляд** (досудове кримінальне провадження); **обишук** (квартири) – **розишук** (правопорушника) – **поишук** (інформації).

У навчальному процесі при викладанні магістрантам дисципліни «Правнична лінгвістика» та студентам п'ятого курсу дисципліни «Культура професійного мовлення» необхідно враховувати синтагматичні зв'язки паронімів, тобто сполучуваність їх з іншими словами. Наприклад, активно використовуваний в юридичній сфері прикметник *громадський* (який стосується суспільства, громади чи окремого колективу; який відбувається в суспільстві (громаді, колективі) або пов'язаний із суспільно корисною діяльністю) реалізує своє термінологічне значення у словосполученнях *громадський захисник*, *громадський обвинувач*, а прикметник *громадянський* (який стосується громадянина як члена суспільства, властивий йому) – у словосполученнях *громадянський обов'язок*, *громадянське суспільство* тощо.

Диференціювати лексичне значення паронімів у КПП активно допомагає добір синонімів: *важкий* = *критичний* (стан потерпілого), *тяжкий* = *наднебезпечний* (злочин). Семантизувати пароніми допомагають й антоніми: *еміграція* (виїзд із країни на постійне проживання в іншій) ≠ *імміграція* (в'їзд з іншої країни на постійне проживання).

Отже, наявність паронімів у дослідженому текстовому матеріалі є достатні підстави визначити як природне явище, пов'язане з розвитком лексики і самої правової галузі. Паронімія в термінології КПП – один із проявів парадигматичних відношень. Кількісно домінують мінімальні зовнішньосистемні питомі пароніми, виражені іменниками.

Паронімію в мові фаху доцільніше розглядати як актуальну і практично значущу лінгводидактичну проблему, ніж суто лінгвістичну, оскільки першочерговим завданням для студентів, зокрема майбутніх юристів, є чітке розмежування поняттєвого змісту термінологічних паронімів відповідно до їх дефініцій у нормативних правових актах та словниково-довідковій літературі з метою точного усвідомлення змісту фахового тексту.

СИНОНІМІЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Синонімічні відношення в термінологіці визначаються загальноприйнятими критеріями: тотожністю або близькістю основних значень. Попередні дослідження цієї проблеми (роботи В. Андрусенка, Т. Винокура, П. Журавльової, В. Кирилової, Н. Овчаренка, Б. Михайлишина та ін.) вказують на наявність протиріч у питанні позитивності і негативності цього явища. Позиція позитивності мотивується потребою точного відображення поняття, вибором з-поміж термінів-синонімів найбільш прийнятних моделей, спроможних творити похідні, які активно використовуються в наукових текстах різного рівня складності (К. Авербух, В. Даниленко, Т. Панько та ін.); прагненням уникнути повторів. Негативність явища полягає в неповних відношеннях між значною кількістю термінів-синонімів, що призводить до розладу взаємовідповідностей із позначуваними поняттями; існуванні синонімії в уже сформованій терміносистемі; вузькоспеціальний термін, виражений невербальними засобами, потребує пояснення словесним дублетом.

Творення номінативної одиниці – складний процес вже тому, що вона має пройти певний еволюційний розвиток, забезпечити собі стійкість і громадське визнання. Тому й виникнення на цьому етапі розвитку термінології (сукупності термінів, що входять у певну термінологічну систему) корелятив є закономірним, змушує до вибору більш прийнятних найменувань, відшліфувати відповідно до мовних традицій та введення їх у взаємообіговий словесний ужиток. На рівні лексики **синоніми** – слова, що означають назву одного й того ж поняття, спільні за основним лексичним значенням, але відрізняються значеннєвими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням тощо. У термінології синоніми мають деяку специфіку. Їм не властиве будь-яке рівневе стилістичне забарвлення, а тим більш експресія. Подібні прояви є однозначно негативними, створюють несприятливі умови для стовідсоткової функціональності терміна як чіткої номінації поняття, вносять розлад у термінологічну систему. Аналіз особливостей лінгвістичних термінів-синонімів, їх системної організації і внутрішнього взаємовідношення, дозволяє з'ясувати рівень вмотивованості терміноодиниць, ступінь відповідності терміна і поняття, на основі чого можна прогнозувати тенденції подальшого розвитку терміносистеми. У цьому полягає актуальність нашого дослідження.

Метою роботи є виявлення специфічних ознак лінгвістичних синонімічних рядів, їх структури, шляхів виникнення; з'ясування через результати семного аналізу синонімічних відношень у терміносистемі.

Наявність чи відсутність синонімів у термінолексичі свідчить про рівень розвитку певної терміносистеми, адже нові підходи і пошуки чинників більш вдалого вираження понять є важливими факторами цього розвитку. Процес формування української термінології вимагає якомога точнішої передачі понять. Результати досліджень у цій галузі свідчать, що українські терміносистеми у своєму складі мають значну кількість термінів-запозичень, що відповідають системі української мови, впевнено закріпилися в її узусі та дістали відображення в словниках останніх років. За ступенем близькості лексичних значень синонімів у мовознавстві функціонують повні, або абсолютні (*власне ім'я – онім, тайська мова – сіамська мова*), і часткові, або відносні (*слово – лексема, фраза – речення*). Серед синонімів виокремлюють: запозичений – питомий термін (*лінгвістика – мовознавство, білінгвізм – двомовність*); повний варіант назви – короткий (*головний член речення – предикат*); словесний варіант терміна – символічне вираження (*знак питання – ?*); термінологічне словосполучення або складне слово – аббревіатура (*пряма мова – П*); відпрізвищевий (епонім) – повний термін (*гіпотеза Сепіра-Уорфа – гіпотеза лінгвістичної відносності*). Нерідко з процесом запозичення терміна, попри небажаність цього явища, в українську термінологію проникають його варіанти на морфемному рівні (*канцона – кансона*). У такій ситуації перевага віддається тому варіанту, який більш прийнятний для норм сучасної української літературної мови. Явище синонімії у термінології може бути породжене інноваційними елементами. Деякі терміни давньоруського творення на сучасному етапі змінили слова локального вжитку, тобто нерідко джерелом поповнення є діалектні лексеми.

Синонімія характерна не тільки початковому періоду розвитку термінології, а й всьому її існуванню – від етапу зародження галузі до наших днів. Наявність синонімічних термінів свідчить про те, що лінгвістична термінологія є відкритою системою, що постійно поповнюється новими термінами в силу необхідності відображення нових властивостей термінологічного поняття.

УДК 81' 374. 82

Миронюк Л.В.

старш. викл. ЗНТУ

Миронюк Л.В.

ВИНИКНЕННЯ СИНОНІМІВ У МАШИНОБУДІВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Актуальність зазначеної теми обумовлена тим, що в сучасній машинобудівній терміносистемі наявна велика кількість синонімів, а це вимагає вироблення послідовного наукового підходу до цього явища. Метою цієї робо-

ти є дослідження причин і особливостей виникнення синонімів у термінології машинобудування.

Предмет дослідження – терміни-синоніми, зафіксовані словниками технічних термінів (Коваленко С.С. Російсько-український словник з машинобудування. – К.: НМКВО, 1993; Хильчевський В.В., Шашлов В.І. Російсько-український словник з машинознавства та загального машинобудування. – К.: Техніка, 1998) та представлені в спеціалізованих підручниках з машинобудування (Малашенко В.О. Деталі машин. Курсове проектування. – Львів: Новий Світ, 2006; Суржик О.С. Технологія машинобудування: Навчальний посібник. – Харків: ХНАМГ, 2007; Чучман Ю.І. Технологія машинобудування для електромеханіків: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2001).

Синонімію в термінології досліджували зарубіжні (Даниленко В.П., Кутіна Л.Л., Лесин В.М., Лотте Д.С., Пулинець О.С.) і вітчизняні мовознавці (Кочан І.М., Литвин О., Малевич Л., Мартиняк О., Михайлова Т.В., Марченко В., Стасевський С. та ін.).

Терміни-синоніми можна згрупувати з погляду структури. В українській машинобудівній термінології виявлено паралельне вживання: однослівних термінів: *перемінний* = *циклічний*; *шаруватість* = *листуватість*; термінів-словосполук: *вимушені коливання* = *силувані коливання*; *вільний рівень* = *незаповнений рівень*; *відпочинок металів* = *повернення металів*; *власні коливання* = *вільні коливання*; терміна-словосполучки та його усічено-словесної форми: *двоколекторний електричний двигун* = *двоколекторний електродвигун*; *автоматична сегментація* = *автосегментація*; терміна-словосполучки й відповідної аббревіатури: *числове програмне управління* = *ЧПК*, *гнучка виробнича система* = *ГВС*, *система автоматичного проектування* = *САПР*.

До синонімічного ряду в українській термінології машинобудівної галузі може належати різна кількість компонентів: два терміни: *ущільнення* = *герметизація*; три терміни: *вогнетривкість* = *вогнестійкість* = *вогневідпірність*.

Машинобудівні терміни-синоніми доцільно розрізняти і з погляду етимології. Досить часто можна спостерігати синонімічну пару, яку становлять автохтонний термін та іншомовного походження: *випаровувач* = *евапоратор*, *висотомір* = *альтиметр*. Крім того, у досліджуваній фаховій лексиці паралельно вживають терміни власне українського походження: *чарунка* = *комірка*, *решітка* = *гратка*. Часто до терміна за класифікаційною ознакою додають його синонім, в утворенні якого застосовано компоненти-символи: *область власної провідності* = *i-область*. Іноді до назви, що відображає належність до певного класу понять, додаються окремий паралельний термін: *оператор Лапласа* = *лапласіан*; *бокова поверхня* = *бічниця*; *поперечна смуга* = *пересмуга*; *фізика металів* = *металофізика*. Достатньо точний та гнучкий термін є багатозначним і тому вимагає додаткового уточнення у вигляді хоч і менш вдалого, але семантично вужчого відповідника-синоніма: наприклад, *вихідні (дані)* = *початкові (дані)*, *імпульс (механічний)* = *кількість руху*.

Отже, в машинобудівній терміносистемі ціла низка об'єктивних причин сприяє виникненню синонімів, зокрема: різноманітність способів формування структури термінів; доцільність добору українських відповідників до тер-

мінів іншомовного походження; необхідність мовної економії, яка сприяє живанню однослівних складноскорочених назв та аббревіатур.

УДК: 811.161.

Катиш Т.В.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

Катиш Т.В.

АНТОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальним питанням сьогодення є дослідження різних фахових мов, оскільки більшість з них продовжує активно розвиватися. Українська фахова лексика інформаційної безпеки не є винятком. Парадигматичним відношенням у термінології притаманна така ознака системної організації, як термінологічна антонімія. Дослідженням антонімії в сучасній лінгвістиці займалися М. Годована, В. Даниленко, В. Марченко, Л. Полюга, Л. Симоненко та інші. Метою роботи є проаналізувати антонімічні відношення в українській фаховій мові інформаційної безпеки.

Антонімічні пари в досліджуваній термінології становлять три основні групи: лексичні, словотвірні та антоніми, представлені аналітичними формами. Серед лексичних антонімів у термінології інформаційної безпеки можна виділити антонімічні пари, утворені на власне українському ґрунті: *приймач* – *передавач*, *приховування* (*інформації*) – *розкриття* (*інформації*). Аналізованій термінології більш властивий другий тип антонімії – словотвірний, який використовує різні словотворчі форманти: *санкціонований* (*доступ*) – *несанкціонований* (*доступ*), *зашифрований* (*текст*) – *незашифрований* (*текст*). Цей тип антонімічних відношень репрезентується полярними значеннями як власне українських (*кодування* – *розкодування*, *пошуковий* – *безпошуковий*), так і інтернаціональних префіксів (*шифрування* – *дешифрування*, *кодування* – *декодування*, *транслятор* – *ретранслятор*).

Деякі терміни-антоніми в термінології інформаційної безпеки виражені словосполученнями. За структурою вони можуть бути як бінарні: *активне* (*перехоплення*) – *пасивне* (*перехоплення*), *симетрична* (*криптографія*) – *асиметрична* (*криптографія*), так і трикомпонентні: *санкціонований* (*доступ до інформації*) – *несанкціонований* (*доступ до інформації*), (*час*) *зривання* (*синхронізації*) – (*час*) *установлення* (*синхронізації*) й чотирикомпонентні: *модульоване* (*передавання даних мережею*) – *немодульоване* (*передавання даних мережею*).

Антонімічні відношення досліджуваних термінів можуть передаватися семантичною структурою терміна, словотворчими засобами й терміносполучками.

Ильчук К.И.

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ АНТОНИМИЯ И ЕЁ РОЛЬ В СЕМАНТИЗАЦИИ НОВОЙ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО)

Работе над лексическим аспектом речи на всех этапах обучения русскому языку как иностранному отводится исключительно большое место, так как без овладения словарным запасом невозможно ни понимание речи других людей, ни точное выражение собственных мыслей.

Одним из основных приёмов обучения новой лексике иностранных учащихся является использование антонимии. Наша цель – рассмотреть приёмы семантизации новой лексики в иностранной аудитории при помощи словообразовательных антонимов. Антонимия русского языка представлена двумя пластами: лексическим и словообразовательным, причем, доминируют именно словообразовательные антонимы. Многие российские учёные-лексикологи, такие, как Емельянова С.А., Новиков Л.А., Рожкова Г.И., Тихонов А.Н., исследовали именно словообразовательную антонимию.

При обучении иностранных студентов лексике русского языка следует уделять большое внимание основным словообразовательным средствам выражения антонимии. Так, уже на начальном этапе обучения при введении новых слов целесообразно указывать их однокоренные антонимы, обращая внимание учащихся на типичные префиксы, выражающие антонимические отношения в русском языке (прежде всего префикс **не-**). Например: *большой* ≠ *маленький*, *большой* ≠ *небольшой*; *высокий* ≠ *низкий*, *высокий* ≠ *невысокий*.

На этом этапе обучения значительное место должно быть отведено наблюдению над структурой русского производного слова. При этом членение структуры слова следует рассматривать не как самоцель, а как один из логических способов, обеспечивающих понимание значения слова в целом.

На начальном этапе целесообразно использовать для знакомства со структурой русского слова производные слова с интернациональными префиксами. Таковы, например, прилагательные с префиксом **анти-**: *антикризисный*, *антинародный*, *антинаучный*. Понимание иностранными учащимися значения производных слов со знакомыми структурными элементами облегчат усвоение ими других более сложных словообразовательных моделей (например, образование имен прилагательных с префиксом **противо-**: *противозаконный*, *противопожарный*, *противовирусный*).

Постепенно следует включать в упражнения префиксальный способ образования антонимов со всеми активно функционирующими в русском языке префиксами в сфере прилагательных: **без-**, **де-**, **а-**, а также префиксальными антонимическими парами: **до-/после-**, **над-/под-**. (например, *ошибочный* ≠ *безошибочный*, *симметричный* ≠ *асимметричный*, *централизованный* ≠ *децент-рализованный*; *довоенный* ≠ *послевоенный*, *надводный* ≠ *подводный*).

При изучении темы «Глаголы движения» упражнения по словообразованию должны быть направлены на осознание учащимися языковой симметрии (распространяющейся на глагольный префикс, предлог и падежную форму существительного): *приехать в город* ≠ *уехать из города*, *войти в аудиторию* ≠ *выйти из аудитории*, *подойти к окну* ≠ *отойти от окна*.

Можно порекомендовать следующую систему упражнений, базирующуюся на словообразовательной антонимии: 1) включать в активизируемый речевой материал активно употребляемую в современном русском языке лексику и продуктивные словообразовательные элементы (привносящие в слово антонимические значения) – префиксы и суффиксы; 2) подводить учащихся к самостоятельному выполнению заданий по словопроизводству антонимов или производных, входящих в состав антонимических гнезд, лишь после накопления достаточного объема словаря и наблюдений над анализом структуры единиц этого словаря; 3) включать упражнения, показывающие синтаксические свойства антонимов, входящих в состав словообразовательного гнезда; 4) предлагать упражнения, активизирующие развитие речи учащихся в определенных ситуациях, связанных с употреблением нужных словообразовательных моделей (например, префиксальных глаголов движения).

Таким образом, приёмы семантизации новой лексики при помощи словообразовательной антонимии способствуют формированию словарного запаса у иностранных студентов.

УДК 81'373.43:340.143

Онуфрієнко Г.С.¹, Суворова М.С.²

¹ д-р філос. у філол. наук., доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГПФ- 121 ЗНТУ

Онуфрієнко Г.С., Суворова М.С.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У МОВІ ПРАВА

Вивчення інноваційної лексики з плином часу не втрачає актуальності, оскільки процес розвитку є постійним як для суспільства, так і для самої мови. Інноваційна лексика потребує системного аналізу, впровадження та кодифікації в лексикографічній літературі. Неологізми в останні десятиліття досліджуються активно. Поміж дослідників термінологічних неологізмів східнослов'янських мов – В. Даниленко, Л. Кислюк, М. Китайгородська, О. Котелова, Н. Кравченко, Л. Крисін, В. Лейчик, Г. Онуфрієнко, Т. Пристайко, Л. Туровська, Л. Ярова. Мета цього дослідження – виявити нові терміни у різних галузях права, проаналізувати їх за лексико-семантичними та дериваційними параметрами.

Статус неологізмів зберігається до того часу, поки вони не стають узуальними, загальноживаними, включеними до словників, тобто допоки поняття не втрачає своєї новизни для носіїв української мови. Так, інформаційна ера розвитку глобальної економіки поповнилася запозиченими з англійської мови неологізмами: *вузли метрополій, інформаційний капіталізм, інформаціонізм, мережеве суспільство, міжмозкова творча комунікація, ноосферокосмічна цивілізація*. Їх новизна є очевидною для носіїв української мови.

Новий напрям лінгвістичних досліджень неологізмів – мова права. Сфокусуємо наукову увагу на неологізмах, якими останнім часом поповнилися різні галузі українського права. Законодавство України як суверенної держави постійно поповнюється і новими поняттями, так і відповідно новими термінами. Із листопада 2012 р. набрав чинності новий «Кримінальний процесуальний кодекс України», серед термінів якого є чимало неологізмів. Шляхи творення нових термінів у мові юридичної науки різні. Найбільш активні і продуктивні, зокрема, такі:

– морфологічний спосіб: *кіберзлочин* (злочин з використанням сукупності елементів комп'ютерних технологій як засобу скоєння злочину; кримінальне право), *лізингоодержувач* (суб'єкт підприємницької діяльності, який одержує в користування об'єкти лізингу за договором лізингу; цивільне право), *самовикриття* (викриття особи, членів її сім'ї чи близьких родичів; кримінальне процесуальне право), *слідчий-суддя* (суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя; кримінальне процесуальне право);

– синтаксичний спосіб: *заповіт подружжя* (особисте розпорядження фізичних осіб на випадок своєї смерті відносно майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності; сімейне право), *кримінальне провадження* (досудове розслідування; кримінальне право), *дистанційне судове розслідування* (форма досудового слідства, а для кримінальних правопорушень – і форма дізнання; кримінальне право), *розміщення відходів* (зберігання (тимчасове розміщення до утилізації чи видалення) та захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах (місцях розміщення відходів, сховищах, полігонах, комплексах, спорудах, ділянках надр тощо), на використання яких отримано дозволу уповноважених органів; фінансове право), *страховий сертифікат* (документ, що підтверджує страхування окремого вантажного відправлення; цивільне право);

– лексичне запозичення: *лізинг* (англ. leasing – оренда, майновий найм; це підприємницька діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна; цивільне право), *промульгація* (лат. promulgatio – публічне оголошення; це дія, що надає закону загальнообов'язкової сили; конституційне право), *рекет* (англ. racket від італ. ricatto – шантаж; це вимагання, яке зазвичай має форми організованої злочинності із застосуванням погроз, жорстокого насильства, взяття заручників; кримінальне право), *секвестр* (англ. sequester – ставлю все, відділяю; це пропорційне скорочення витратки, цивільне право), *сертифікація* (англ. certification – сертифікація; це процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам; цивільне право), *спонсор* (лат. spondeo – ручаюсь, гарантую; цивільне право), *франчайза, франшиза* (фр. franchise – пільга; це частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування; міжнародне економічне право).

За структурою нові юридичні поняття представлені як однослівним (простим, складним, складноскороченим) терміном (*невинуватий; самовикриття; ЄДРП – єдиний реєстр досудових розслідувань*), так і словосполу-

ченнями різної лінійної довжини (*кримінальне правопорушення, корпоративна етика, судовий розпорядник; матеріали кримінального провадження* тощо). Поміж нових термінів окрему групу утворюють такі, які замінили (уточнили) терміни, що раніше функціонували у мові права: *кримінальне правопорушення* (раніше – кримінальний злочин), *розслідування* (раніше – слідство чи дізнання). Серед термінів, наприклад, фінансового права на позначення нових юридичних понять є такі: *пов'язана особа* (фізична особа, яка за своїм службовим статусом, родинними зв'язками або майновим станом пов'язана з діяльністю та управлінням банком і може одержати певні матеріальні переваги в процесі виконання банком своїх функцій); *афілійована особа* (засновники та учасники емітента, крім акціонерів, які не є засновниками; особи, частка яких становить понад 10% у статутному фонді емітента; посадові особи емітента та члени їхніх сімей; особи, що діють від імені даного емітента за відповідним дорученням, або особи, від імені яких діє цей емітент; особи, які відповідно до законодавства України контролюють діяльність цього емітента; юридичні особи, що контролюються цим емітентом або разом з нею перебувають під контролем третьої особи; реєстратор, з яким підписано договір про обслуговування, його керівники та посадові особи); *асоційована компанія* (компанія, в якій інвестор має суттєвий вплив і яка не є ані дочірньою компанією, ані спільним підприємством інвестора).

Отже, останні десятиліття позначилися активною появою нових термінів у різних галузях української юридичної науки, які потребують тлумачення та стандартизації. В юридичній сфері серед неологізмів домінують утворені в синтаксичний спосіб. Неологізми поповнили галузеві терміни на позначення осіб як суб'єктів, процесуальних документів, процесуальних ознак тощо. Поміж нових термінів чимало таких, що відновили активність, актуалізувалися внаслідок активізації відповідного правового поняття (у кримінально-процесуальному праві це, наприклад, *суд присяжних*). За неологізмами нерідко легко визначити часовий проміжок розвитку окремої галузі права. Юридичні неологізми – очевидний доказ розвитку термінологій відповідних галузей права, результат вмотивованої екстралінгвальними та інтралінгвальними чинниками активності процесу внормування, кодифікації та стандартизації термінології мови українського права.

УДК 808.3:801.3:159.946:130.122/092/

Остренко М.В.¹, Пащук Р.І.²

¹ курсант 207 навч. взводу ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка

² канд. філол. наук., доц. ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка

Остренко М.В., Пащук Р.І.

СВІТОГЛЯДНА КОНЦЕПЦІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ОЦІНЦІ ІВАНА ФРАНКА

Україна сьогодні переосмислює своє минуле, усвідомлюючи особливості становлення національного менталітету, національної своєрідності й самобутності. За всі часи, коли в суспільстві панував неспокій і хаос, людину охоплював відчай і безнадія, і тоді мислителі шукали духовних орієнтирів, прагнули в такий період вказати людині шлях до порятунку й суспільної злагоди. У складний період XVIII ст. – епоху остаточної втрати автономії

України, закріпачення її населення, зруйнування оплоту свободи – Запорозької Січі, у цей жорстокий період історії людина не втрачала оптимізму, пошуки порятунку приводили мислителів до цікавих і оригінальних ідей, що виявлялися не лише рятівними, а й перспективними з точки зору духовного розвитку людини.

Найвидатнішим українським мислителем XVIII ст. вважається Григорій Сковорода. Він поставив у центрі філософських роздумів людину, шукав шляхів до її порятунку саме як Людини – істоти вищої, богоподібної, якій для відчуття щастя на землі не досить багатства, почестей і високих посад, а найбільше потрібний душевний мир та злагода в суспільстві.

Учення Григорія Сковороди привертає особливу увагу нашого сучасника тому, що воно спрямоване на інтенсифікацію внутрішнього життя людини, яка не має опори в навколишньому світі. Шлях до щастя пролягає, на думку мислителя, через моральне вдосконалення людини. Цим зумовлюється притаманний філософії Григорія Сковороди персоналізм, що ставить у центрі уваги живу людську особистість, і динамізм, завдяки якому буття особистості замальовується як безперервне творення людиною себе самої. Зрозуміло, що ці проблеми сьогодні хвилюють кожну людину зокрема, як і суспільства загалом. Тому постать українського філософа залишається цікавою й донині.

На нашу думку, важливо звернутися до літературно-критичних праць І.Я. Франка щодо оцінки постаті Григорія Сковороди, його світогляду.

Іван Франко постійно цікавився світоглядом окремих діячів української культури. Деяких він тільки згадує, іншим подає розгорнуту характеристику, звертаючи увагу на найсуттєвіше. У числі постатей, які цікавили Івана Франка, був і Григорій Сковорода, до творчої спадщини якого неодноразово звертався. Григорія Сковорода він називає серед православних письменників «визначним мужем XVIII віку», який лишив по собі багато творів, переважно містично-філософського характеру, і є третім оригінальним типом письменника-мандрівця, що, подібно до свого сучасника Жана-Жака Руссо, усім своїм життям проповідує відречення від гідностей і почестей світу, від ученої чи урядової кар'єри і поворот до найпростішого, ніби природного життя. В іншій літературно-критичній праці зазначає, що Григорій Сковорода – поява вельми помітна в історії розвою українського народу, мабуть, чи не найзаметніша з усіх духовних діячів наших XVII віку. Зрозуміло, за такої високої оцінки Григорія Сковороди не можна було оминати характеру його світогляду. На переконливу думку Івана Франка, доля поставила філософа на межі двох епох, коли, з одного боку, козацько-гетьманська Україна помітно конала. Колишня козацька старшина щоразу більше асимілювалася з московським дворянством. З другого боку, сини помосковленої старшини набиралися освіти, свіжої науки в столицях і за кордоном, разом із новими книжками й газетами ширили нові ідеї й погляди, спрямовані на відродження українського народу.

Учень Києво-Могилянської колегії уособлює ті суперечливі течії «в одну вельми оригінальну й характерну цілість... Усе в ньому: пригоди і спосіб життя, вдача, мова, форма писання – усе має отой «двоїстий характер», є «мішаниною старої традиції з новим духом». Як зазначав Іван Франко, Григорій Сковорода «цінив над усе свободу», зміст його науки був новий для

тогочасної української суспільності. Додамо, що це був час закріпачення українського селянства, а тому ідеї свободи для Григорія Сковороди мали фундаментальне значення.

Щоправда, до світогляду цього філософа Іван Франко ставився критично. «Світ ловив мене і не зловив», – це був оклик його життя, та, на жаль, – твердив учений, – «і він не зловив смислу життя, даремно силкувався погодити авторитет святого письма з чистим розумом».

Отже, аналізуючи світогляд тих чи інших історичних постатей, Іван Франко враховував умови їх виховання та життєдіяльність.

УДК 81.276.6:378

Бурнасова Т.П.¹, Козак Л.В.²

¹ студ. гр. СУА-13-1 КНУ

² канд. філол. наук., доц. КНУ

Бурнасова Т.П., Козак Л.В.

ТЕРМІНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ

Вища школа постійно шукає шляхи вдосконалення підготовки майбутніх висококваліфікованих інженерних кадрів. Формування навиків вільного й правильного володіння професійною українською мовою є однією з актуальних проблем, яку активно досліджують українські лінгводидакти і термінознавці. Для вишів опубліковано навчальні посібники з фахової мови, серед авторів – В.В. Дубічинський, С.Я. Єрмоленко, Г.С. Онуфрієнко, Л.М. Паламар, Т.І. Панько та ін.

Мета цієї роботи – проаналізувати складники термінологічної культури студентів технічних спеціальностей.

Основним методом підготовки майбутніх фахівців до використання в повсякденній практиці наукової та науково-технічної літератури національною мовою є використання на заняттях з української мови спеціальних навчальних текстів, розуміння яких починається з оволодіння мовним матеріалом. Навчаючи студентів-нефілологів спеціалізованої мови, треба звертати увагу на місце й роль термінологічної лексики. При вивченні лексики обраного фаху доцільно також використовувати можливості тезаурусу як ефективного методу описання лексико-семантичних груп термінологічної лексики.

Семантична структура спеціальної лексики моделюється на матеріалі текстів лекцій, методичних розробок, довідкової та навчальної літератури, наукових журналів. Зміст словникової статті містить такі семантичні зв'язки, як рід – вид, частина – ціле, об'єкт – призначення, об'єкт – характеристика.

Визначаючи семантичне поле лексичної одиниці, тезаурус встановлює зв'язок між дефініцією та класифікацією. Набір семантичних відношень для тезауруса за допомогою лінгвістичного моделювання є типовим для кожного конкретного профілю лексики.

Розуміння тексту починається з оволодіння мовним матеріалом і термінологічною лексикою, яка є своєрідним барометром, що визначає рівень професійної освіти. Найважливішою умовою при вивченні термінографічного матеріалу є системність, яка дозволяє провести паралель між новою і вже відомою інформацією, а також створити умови для такої організації діяльності студентів, при якій певна частина інформації запам'ятовується підсвідомо.

Актуальною в наш час є й проблема нормалізації української термінології, яка з кінця XX століття вступила в новий етап свого розвитку. Це знайшло відображення і в професійній освіті. Перед викладачами технічних дисциплін постала ціла низка проблем щодо розроблення самої концепції термінотворення з використанням надбань учених різних поколінь. Темою обговорення стають проблеми вживання та внормування термінів, засмічення термінології численними мовними покручами, функціонування української національної технічної термінології, вибір відповідних термінів і використання їх у конкретних мовленнєвих ситуаціях.

Окремої уваги заслуговує питання про культуру професійної мови, яка є органічною частиною культури людини. Викладачам фахових дисциплін варто звернути увагу на численні стилістичні помилки (наприклад, неправомірним є вживання таких конструкцій, як *найбільш розповсюджені, уявляє собою, представляє собою, знаходиться* тощо, бо нормативне – *найбільш поширені, становить, перебуває*). Досить часто вживаються «суржикові слова». Прикладами можуть слугувати такі штучні лексеми, які часто можна почути на лекціях: *способність, слідуючий* та ін. Особливо прикрими є помилки, пов'язані з неправильною вимовою термінів, що зумовлено інтерференційним впливом російської мови, наприклад: *математіка, проблема* замість нормативних *математика, проблема*.

Значному поліпшенню якості професійної підготовки майбутніх інженерів сприятиме включення в навчальні програми спеціальних мовних курсів, які б передбачали вивчення фахової наукової термінології (економічної, інформаційних технологій та ін.), що суттєво активізує фаховий словник викладачів, аспірантів, студентів, піднесе культуру усного й писемного професійного мовлення.

УДК 378:004.4

Морозов Д.М.

канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

Морозов Д.М.

MOODLE, ЯК ПЛАТФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВНЗ

На сьогодні дистанційне навчання (ДН) у мережі Інтернет (eLearning) та серед навчальних закладів України набуває все більшої популярності. На території України дистанційне навчання, як таке, тільки розвивається.

З точки зору IT, eLearning це передусім інфраструктура, що забезпечує базові і додаткові сервіси: аутентифікація і авторизація користувачів; ведення реєстру користувачів; інтеграція із зовнішніми базами даних і системами управління навчанням; розподіл повноважень; контроль доступу; гнучке налаштування ролей, призначення і відміна повноважень, доступів до матеріалів і функцій системи; інтеграція із зовнішніми базами даних і системами управління навчанням; майданчик для викладення матеріалів, що підтримує специфічні види контенту: тексти, вебсторінки, аудіо відео і довільні файли; тести з автоматичною перевіркою; інтерактивні учбові матеріали, що взаємодіють з платформою через API; глосарії з автопідсвічуванням; підключення зовнішніх освітніх ресурсів по одному із стандартів взаємодії; комунікація між користувачами; розсилки; прямі текстові повідомлення; форуми; збір, облік, перевірка на плагіат, рецензування і оцінювання робіт учнів; опитування і анкетування; вебінари і відеоконференції; взаємодія у віртуальних всесвітах; аналіз і зберігання результатів навчання; журналювання дій користувачів в системі; збереження оцінок і обчислення підсумків; ведення портфоліо учнів; обмін даними з портфоліо із зовнішніми системами; облік компетенцій; передача результатів навчання в зовнішні системи управління навчанням; формування звітів, надання API для підключення власних звітів; взаємодія з мобільними клієнтами.

Цим вимогам повною мірою відповідає Moodle – Модульне Об'єктноорієнтоване Дистанційне Учбове Середовище. Moodle хороший саме як інтеграційна платформа: досить стабільний, масштабуємий, а модульність і підтримка відкритих протоколів інтеграції із самого початку були пріоритетом розробників. Окрім цього, в ньому на досить високому рівні реалізована підтримка усіх типів учбової активності, яку можна було реалізувати на використовуваних технологіях.

Процес установки максимально автоматизований: покроковий майстер виконує велику частину роботи, від діагностики сервера до створення струк-

тури бази даних. Краще цю роботу виконувати досвідченому вебмайстру, що розуміє, як влаштований Internet, як працює Apache, як управляти правами доступу в Linux, що таке Cron, як ходять пошта з вебдодатка і як зменшити вірогідність її попадання в спам. Встановити Moodle можна і без цього, врешті решт, є Денвер, ось тільки за подальшу долю такого впровадження і стабільність роботи я б не поручився. Якщо такого фахівця немає, дешевше і надійніше притягнути стороннього, чим брати в штат і учити свого: на повний день роботи по обслуговуванню Moodle від однієї системи не набереться, а завантаженість різнотипними завданнями знижує якість і мотивацію.

Призначення і відміна повноважень, у тому числі підписки і відписки від курсів: проблеми приблизно ті ж, що і при реєстрації. Важливо мати продуману політику безпеки, і чітко її наслідувати, в її відсутність проявляються тенденції до некерованого накопичення і розширення повноважень усіма користувачами, врешті решт усі користувачі будуть адміністраторами і ви свою систему не дізнаєтеся. Особливо важко з цим боротися, якщо повноважень вимагає вище керівництво. Спробуйте перейменувати роль адміністратора в «мийника підлог», а адміністратором назвіть роль з правами перегляду і редагування контенту, можливо списку користувачів, але без прав налаштування системи і ролей.

Наповнення учбовими матеріалами - найважливіше питання, від якого залежить, чи існуватиме eLearning у вас або це буде просто просунута комунікаційна платформа. Про цей процес треба знати три речі: це дуже складно, дуже дорого і дуже довго. Це треба зрозуміти, змиритися і діяти відповідно до цього.

Якщо плануються власні доопрацювання, важливо із самого початку поставити строгу умову - ніяких правок в ядрі, ніяких патчів та хаків, тільки модулі, працюючі через API, передбачене розробниками. Цим ви позбавите себе від маси проблем, найстрашніша з яких - втрата простоти оновлення і сумісності з базовою версією, а як слідство, вимушене прийняття на підтримку власними силами усього коду Moodle, а не тільки декількох невеликих плагінів.

Таким чином, система Moodle може ефективно використовуватися для організації eLearning та дистанційного навчання у ВНЗ. Проведені дослідження підтверджують доцільність і обґрунтованість застосування системи MOODLE в навчальному процесі та самоосвіті, а відкритий доступ та принципи розповсюдження і нескладність інсталювання, обслуговування і використання системи впливають на досить широке розповсюдження в світі.

ВИКОРИСТАННЯ ЄДИНОЇ ІНТЕГРОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ У ВНЗ

Використання інтегрованої інформаційної системи та сучасних інформаційних технологій в навчальному процесі та в управлінні в цілому необхідно розглядати з одного боку, як основу інноваційної системи управління університетом, а з іншого – як засіб створення найбільш адекватних умов для розвитку здібностей студента, підвищення компетентності викладача, індивідуалізації процесу навчання та забезпечення якості навчального процесу.

Єдина інтегрована інформаційна система повинна підтримувати можливість організації навчального процесу за ознаками індивідуально-орієнтованої моделі навчання, а саме: гнучкий графік навчання, подача навчального матеріалу з використанням технологій, що близькі студенту, мобільність, доступність, можливість вибору.

Технічною складовою єдиної інтегрованої інформаційної системи є комп'ютерна телекомунікаційна система, котра охоплює базовий вищий навчальний заклад з усіма позабазовими структурними підрозділами.

Ефективне вирішення повсякденних завдань університету забезпечує інтелектуальна складова єдиної інтегрованої інформаційної системи, що складається з програмного, інформаційного, організаційного та методичного компоненту. Ці компоненти реалізуються, як п'ять основних інформаційних систем, що інтегровані навколо web-системи та між собою.

В інтегрованій інформаційній системі web-система виступає як інтегруючий компонент, що дозволяє створити єдиний інформаційний простір університету. Інтеграція виконується, як на рівні організації централізованих класифікаторів та каталогів, так і на рівні різноманітних інформаційних сервісів, що забезпечують отримання інформації із різних інформаційних систем та її концентрацію в єдиному місці.

Процеси побудови, підтримки та розвитку єдиної інтегрованої інформаційної системи забезпечуються ІТ підрозділами (центрами) університету. Враховуючи те, що будь яка інформаційна система має багаторівневу структуру, а також враховуючи передовий досвід побудови сервіс-орієнтованих архітектур єдину інтегровану інформаційну систему університету можна розглядати наступним чином.

Технічний рівень це комп'ютерно-телекомунікаційна система, що надає базові ІТ сервіси користувачам. За її архітектуру, принципи побудови, побудову та підтримку відповідають технічні фахівці, які зосереджуються в окремому підрозділі.

Програмно-інформаційний рівень це програмні системи та бази даних, що використовують для свого функціонування базові ІТ сервіси, а користувачам надають більш інтелектуальні прикладні ІТ сервіси. За їх архітектуру,

принципи побудови, побудову та підтримку відповідають аналітики та програмісти, які зосереджуються в окремому підрозділі.

Технічний та програмно-інформаційний рівень разом складають ядро інтегрованої інформаційної системи та надають інструмент кінцевим користувачам для виконання професійних функцій. Ядро системи є надто складним та найбільш вразливим для внесення будь яких змін. Тому його побудова обов'язково повинна дотримуватись єдиних принципів, стандартів та архітектури.

Організаційно-методичний рівень сконцентрований більше на використанні системи та на формування вимог до функціонування системи. На цьому рівні забезпечується організація роботи користувачів з базовими та прикладними ІТ сервісами системи та розробляється нормативно-методичне забезпечення системи. Також на цьому рівні робота принципово розділяється по напрямкам:

- підтримка процесів управління та документообігу;
- підтримка процесів представлення університету в Інтернет просторі;
- підтримка процесів електронного навчання;
- підтримка процесів доступу до електронних інформаційних ресурсів.

На сьогоднішній ефективне функціонування університету, підвищення його рейтингу в країні і світі можливе тільки завдяки використанню єдиної інтегрованої інформаційної системи для підтримки навчальної, наукової та інших видів діяльності.

Сучасний університет інтегрований в інформаційний простір – це єдиний науково-освітній комплекс, що включає базовий навчальний заклад, який реалізує навчальні програми з використанням інформаційних технологій, а також позабазові структурні підрозділи, представництва, центри та пункти доступу до навчальних ресурсів, що зв'язані єдиною корпоративною мережею та які реалізують навчальні програми на основі єдиної інформаційної навчальної середовища з використанням єдиного контенту, бібліотечних ресурсів, єдиного професорсько-викладацького складу, єдиного адміністрування.

УДК 378:004

Козлова С.С.

старш. викл. ЗНТУ

Козлова С.С.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ У ВНЗ

Необхідність застосування інформаційних систем в управлінні навчально-виховним процесом у ВНЗ безперечна, адже без цього не можна ефективно організувати управління на всіх рівнях і у системі вищої освіти зокрема. Одним з головних завдань освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства – навчити студентів, викладачів використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології. У зв'язку з цим виникає гостра потреба прискореної під-

готовки викладачів та фахівців в галузі інформаційних та комунікаційних технологій, оснащення закладів освіти сучасною комп'ютерною технікою педагогічними програмними засобами, електронними підручниками тощо.

Кожен ВНЗ намагається розробляти свої інформаційні технології і впроваджувати їх. Для вирішення проблем використання інформаційних технологій в управлінні ВНЗ важливо врахувати всі складові багатофункціональної системи навчально-виховної діяльності, яку здійснюють ВНЗ. Адже повноцінне використання нових інформаційних технологій у рамках сформованих технологічних процесів, схем управління і взаємодії суб'єктів освітньої, наукової, культурної і виробничої діяльності зачіпає основи функціонування вищого закладу освіти, охоплює різноманітні аспекти, торкається діяльності більшості людей і тому не може відбуватися швидко. Комплексна інформатизація – це процес побудови середовища поступової всеохоплюючої трансформації організації, функціонування і зв'язку всіх процесів, як у самому вузі, так і зовні.

Впровадження інформаційних технологій в навчально-виховний процес ВНЗ забезпечить інформаційну прозорість, всеохоплюючий і оперативний облік ресурсів, достовірність і архівне збереження даних, їх аналітичну обробку, оперативну передачу, розвинуте представлення й витончений пошук даних про стан кадрових, матеріальних, фінансових, бібліотечних та інформаційних ресурсів у будь-якому часовому й просторовому зрізі, і як результат більш високий якісний рівень керованості ресурсами університету.

Облік і аналіз ресурсів має стати ефективним інструментом в руках керівників ВНЗ для їх планування оцінки майбутніх потреб і розробки програми задоволення, а також раціонального використання.

Комплексне впровадження інформаційних технологій в реальну практику управління сприятиме трансформації структури й номенклатури підрозділів, змісту праці, її розподілу між людьми й підрозділами, сфери контролю. Делегуючи інформаційно-аналітичній системі ВНЗ повноваження й відповідальність за виконання облікових контрольних, розрахункових, пошукових, аналітичних, порівняльних, звітних операцій, тобто будь-якої рутинної роботи, що може бути алгоритмізована й запрограмована, керівництво ВНЗ й підрозділів одержує можливість вивільнити значну кількість людей, і наповнити їх працю новим змістом. Має збільшитися якість, норми й обсяги ефективного управління, оскільки вони будуть підтримуватися повною та достовірною інформацією.

Комплексне інформаційно-комп'ютерне забезпечення, розв'язавши в першу чергу завдання обліку й контролю, має створити підґрунтя для довіри до інформації взагалі, до комп'ютерних засобів її обробки, а також для стандартизації підходів, рішень і критеріїв їх оцінки.

Первинними результатами впровадження інформаційних технологій в навчально-виховний процес мають бути:

- створення єдиної загально університетської бази навчальних планів, навчальних програм дисциплін за всіма спеціальностями інститутів і факультетів ВНЗ;

- внесення та збереження інформації про кількість годин, відведених робочими програмами на кожну дисципліну;

- контроль за складанням студентами іспитів з цих дисциплін;

- простота роботи зі створення та заповнення контрольних відомостей;

- відстеження навчальної успішності студентів;

- швидкість, точність та легкість розрахунку навчального рейтингу та середнього балу кожного студента.

Отже, можна стверджувати, що застосування інформаційних систем управління у ВНЗ дозволяють забезпечити прискорений доступ до необхідної інформації, систематизувати базові дані, організувати на їх основі будь-які звіти.

УДК 004.03

Юрєчко В.З.

викл. ЗНТУ

Юрєчко В.З.

РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ КЛІЄНТ-СЕРВЕР

Розглядається розробка інформаційної системи університету із застосуванням технології клієнт-сервер (КС). Історичний розвиток обчислювальних систем зумовило необхідність зберігання в електронному вигляді все більшої кількості інформації. Одночасно з вдосконаленням і подальшим розвитком обчислювальних систем зростали обсяги інформації, яка підлягає обробці і зберіганню. Складнощі, що виникли при розв'язанні практичних задач структурованого зберігання і ефективної обробки зростаючих обсягів інформації, стимулювали дослідження у відповідних областях. Задачі зберігання і обробки даних були формалізовані. Була створена теоретична база для розв'язання задач такого класу, результатом реалізації на практиці якої стали системи, призначені для організації обробки, зберігання і надання доступу до інформації. Пізніше такі системи стали називати системами баз даних.

Клієнт-сервер (client-server) – мережева архітектура, в якій завдання або мережеве навантаження розподілені між постачальниками послуг (серверами) і замовниками послуг (клієнтами) [1].

Використання інформаційними системами архітектури КС останнім часом набуває значного поширення, у зв'язку з значними перевагами КС, таких

як: зниження мережевого трафіку при виконанні запитів; можливість зберігання правил обмеження цілісності даних на сервері; управління призначеними для користувача привілеями та правами доступу до різних об'єктів бази даних; резервного копіювання та архівації даних, а також оптимізації виконання запитів; паралельної обробки даних.

Концепція КС базується на тому, що крім зберігання централізованої бази даних центральна машина (сервер бази даних) повинна забезпечувати виконання основного обсягу обробки даних. Запит на дані, що видається клієнтом (робочою станцією), породжує пошук і витяг даних на сервері. Витягнуті дані (але не файли) транспортуються по мережі від сервера до клієнта. Специфікою архітектури КС є використання мови запитів SQL [2].

У процесі роботи єдиної інформаційної системи з'являється потреба у вдосконаленні бази даних з метою автоматизації роботи по веденню та сортуванню записів. У зв'язку з цим, при розробці інформаційної системи ставляться наступні цілі: автоматизувати застосування математичних методів до розв'язання управлінських задач, часткове звільнення співробітників від рутинної роботи, знизити обсяг документів на папері, вдосконалити документообіг, забезпечити своєчасну обробку даних та отримання необхідної інформації. Забезпечити працівникам можливість вільно входити до системи, оперативно і якісно використовувати функціональні можливості системи, легко та швидко знаходити необхідну інформацію по базі.

Для цього необхідно вирішувати наступні завдання: створити базу даних в Microsoft Visual Studio 2005 [3]. Описати етапи її побудову. Ознайомитись та практично застосувати Microsoft SQL Server, вивчити архітектуру клієнт-сервер, за допомогою якої буде здійснюватись передача, обробка та зберігання даних.

Створена інформаційна система – це унікальна база даних, до якої входить інформація про студента, а саме: прізвище, ім'я, по-батькові, спеціальність, на якій навчається, форма навчання, адреса проживання, телефон, ідентифікаційний код тощо. Система є не просто сховищем даних, а дозволяє: вносити та змінювати інформацію по кожному конкретному студенту, проводити пошук за різними критеріями, отримувати оперативну інформацію для прийняття оптимальних управлінських рішень, отримувати інформацію по боржникам, а також визначає права доступу до певної інформації, що зберігається в базі даних. Є можливість додавати, оновляти, видаляти інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Коноллі, Т.** Бази даних: проектування, реалізація і супровід [Текст] / Т. Коноллі, К. Бег. – М.: Видавничий дім «Вільямс», 2003. – 1436 с.
2. **Виейра, Р.** Программирование баз данных Microsoft SQL Server 2005. Базовый курс [Текст] / Р. Виейра. – М.: «Диалектика», 2007. – 832 с.
3. **Хандхаузен, Р.** Знакомство с Microsoft Visual Studio 2005 Team System [Текст] / Р. Хандхаузен. – С.-П.: «Питер», 2006. – 416с.

АВТОМАТИЗАЦИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА ВУЗА: РАСПИСАНИЕ ЗАНЯТИЙ

Расписание – это символ организованности, одно из важнейших средств эффективного выполнения любого рода деятельности, любого рода работ, и их надо уметь составлять, возможно лучше – оптимально.

Расписания – и часто неплохие – люди научились составлять давно, но составление оптимального расписания для сравнительно сложных комплексов работ, например, для обеспечения учебного процесса в высшем учебном заведении, стало возможным с тех пор, как к этой работе были привлечены новые аккуратные и быстрые «информационные помощники» человека – ЭВМ.

Задача составления расписания учебных занятий является статической.

В ходе составления расписания вручную необходимо выполнить большую рутинную работу: поиск возможных вариантов внесения очередных занятий в расписание, проверку выполнения ограничений, поиск случайных ошибок в готовом расписании, оформление расписания на бумаге в виде различных таблиц (для преподавателей, групп, аудиторного фонда). Расписание должно удовлетворять многочисленным требованиям организационного, методического и психолого-физиологического характера, имеющим различные степени обязательности, часто взаимно противоречивым или даже взаимоисключающим. Это затрудняет создание даже допустимых расписаний, не говоря уже об оптимальных.

В связи с указанными свойствами задача автоматизации составления расписания выделяется руководителями учебных заведений как наиболее актуальная в планировании работы учебного заведения. Интерес администрации учебных заведений к этой задаче вызвал большое количество исследований и разработок, как автономных программных систем, так и подсистем АСУ учебными заведениями. Первые работы по рассматриваемой тематике выполнялись в начале 60-х годов, когда в вузах появились ЭВМ массовых моделей.

На настоящий момент известно более 50 программных средств автоматизированного составления расписания занятий (экзаменов) в вузе.

Изучение опыта создания подобных систем показывает, что в последние годы предпринимаются множественные попытки совершенствования планирования учебного процесса путем построения алгоритмов оптимизации задач планирования учебной работы вуза и последующей их реализацией на вычислительной технике. Однако практическое внедрение планирования учебного процесса с использованием компьютерной техники имеет место лишь в

немногих вузах. Аналіз состояния этих разработок позволяет сделать следующие выводы.

Многие системы возлагают на разработчика расписания всю ответственность за учет реальных требований. В частности, учет требований преподавателей, ограничений на количество проводимых занятий в день, в неделю — все эти и многие другие рутинные задачи в таких системах приходится решать человеку чаще всего наугад, методами перебора.

Имеющиеся программы не предполагают многопользовательский режим работы.

Почти не выполняется разработка типовых унифицированных элементов для создания единой автоматизированной системы управления высшей школой.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Ризун, Н.О.** Применение методов декомпозиции при решении многокритериальной задачи автоматизации составления расписания учебных занятий в ВУЗе [Текст] / Н.О. Ризун // Східно-Європейський журнал передових технологій. – 2010. №2/4(44). – С.59-70.

УДК 378:004.4

Домашенко С.В.¹, Маслова Ю.А.²

¹ канд. фіз.-мат. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-231 ЗНТУ

Домашенко С.В., Маслова Ю.А.

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

Сучасне реформування системи вищої освіти вимагає від викладачів постійного контролю та оцінювання знань студентів з метою накопичення балів по змістовним та підсумковим модулям. Для перевірки знань студентів раніше проводилися контрольні роботи, але вони вимагають багато часу для перевірки і не завжди є результативними. З переходом на кредитно-модульну систему навчання кількість контрольних робіт зросло і повстало питання, як проводити оцінювання знань студентів.

Комп'ютерне тестування порівняно з традиційними формами контролю має ряд переваг:

- швидке отримання результатів і звільнення викладача від трудомісткої роботи по обробці результатів тестування;
- об'єктивність оцінки;
- тестування на комп'ютері цікавіше в порівнянні з традиційними формами опитування, що створює позитивну мотивацію у студентів;
- підвищення ефективності роботи викладацького складу.

Як правило, тест являє собою стандартизований метод визначення рівня і структури підготовленості студентів. У такому тесті усі учасники отримують однакові завдання, в однакових умовах і з однаковими правилами оцінювання відповідей. Такий метод дозволяє встановити відношення порядку між учасниками за рівнем їх знань і на цій основі об'єктивно визначити рейтинг кожного студента.

Водночас, поряд з позитивними слід відзначити і негативні особливості використання тестів. Такі, наприклад, показники, як уміння конкретизувати свою відповідь прикладами, знання фактів, уміння логічно і доказово висловити свою думку діагностувати тестуванням неможливо. Цих недоліків частково можна уникнути, якщо використовувати тестові завдання різного виду: альтернативного чи множинного, тести на розрізнення, ґрунтування, систематизацію та класифікацію елементів.

Теоретичні питання і практичні завдання можливо формувати у тестові завдання чотирьох основних типів:

- закритий однозначний – це тип тестових завдань з вибором єдиної правильної відповіді з декількох запропонованих варіантів;
 - відкритий однозначний – це тип тестових завдань із введенням єдиної правильної відповіді;
 - закритий багатозначний – тип тестових завдань із множинним вибором відповідей. У цьому випадку пропонується вибрати всі правильні відповіді з кількох даних. При цьому не виключено, що правильна відповідь може бути єдиною;
 - питання на відповідність – тип тестових питань з підбором пар відповідності, зіставлення або протиставлення елементів двох представлених множин.
- Технологія розробки тестових завдань полягає у наступному:
- виділяється тематичний компонент предметних знань, тобто перелік тем і розділів, що підлягають опрацюванню;
 - виділяється операційний компонент предметних знань, тобто вміння, формування яких є цілями навчання певного розділу дисципліни;
 - на підставі операційного компонента виділяється функціональний компонент предметних знань. Це перелік тих знань, які необхідні для формування вмінь і які студент повинен пам'ятати;
 - виділяється процедурний компонент предметних знань, який описує принципи і порядок перетворення об'єктів предметної області. Це безпосередньо є опис тих алгоритмів, якими повинен оволодіти студент;
 - виділяється семантичний компонент, який є безпосередньо предметними знаннями, структурованими у вигляді окремих висловлювань, що виражають одну закінчену думку, і які розташовані в послідовності їх вивчення.

Матеріал тестових завдань підбирається таким чином, щоб не виходити за рамки навчальної програми. Для аналізу результати тестування формуються у вигляді таблиць та графіків. Статистична обробка результатів дозволяє не тільки оцінити рівень підготовки студентів в окремих групах, але і наглядно виявити розділи та теми, що засвоєні на недостатньому рівні. Це дозволяє внести корективи при подальшому вивченні програми курсу.

Автоматизований контроль знань та вмінь має незаперечну перевагу порівняно з традиційними засобами контролю знань завдяки можливостям контролю великого обсягу інформації, забезпечення тренування в прийнятті рішень, самоперевірки знань тими, хто навчається, детального контролю знань та вмінь (виявлення «слабких» місць у навчанні), дистанційного контролю знань та вмінь, моніторингу рівня і формалізації знань тощо.

Комп'ютерне тестування дозволяє багатосторонньо проаналізувати проблеми навчального процесу в порівняно короткий строк, оперативно внести корективи при подальшому вивченні програми курсу.

УДК 005.95:004.5

Козлова С.С.¹, Кулікова В.С.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. МТУ-231 ЗНТУ

Козлова С.С., Кулікова В.С.

ПРИНЦИПИ ДОБОРУ СПЕЦІАЛІСТІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-ОРІЄНТОВАНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

З розвитком нових інформаційних технологій, нових апаратних і програмних засобів потреби у спеціалістах високої кваліфікації зростають. Хто не хоче втратити кваліфікацію та робоче місце, змушені навчатися працювати з використанням цих нових засобів.

Протягом останніх років більшість компаній постійно перебуває в стані пошуку і відбору персоналу, використовуючи при цьому всі можливі способи: кадрові агентства, знайомих, оголошення про вакансії в ЗМІ, на сайтах. Справа ускладнюється тим, що в Україні немає розвинуеного ринку праці в цій галузі і ніхто таких фахівців спеціально не готує. Тому виникають такі принципи добору спеціалістів – навчати самим або «перекуповувати» в інших фірм.

Більшість компаній, на жаль, не мають чітко сформульованого плану з добору персоналу і кадровому менеджменту. Проблема пошуку виникає завжди несподівано, а звідси впливає й використання всіх доступних методів пошуку.

Працівників організаційного управління можна поділити на три групи: керівники (директори, головні адміністратори), спеціалісти (начальники функціональних служб, головні спеціалісти), технічні працівники (секретарки, касири, комірники).

До основних принципів добору спеціалістів інформаційних систем належать:

- відповідність професійної підготовки та інших якостей кандидата переліку функцій, які йому належить виконувати;
- гармонійне поєднання корисних для справи якостей керівника служби та його підлеглих;
- поєднання досвідчених і молодих кадрів;
- врахування психологічних характеристик кандидатів;
- об'єднання в одну команду кандидатів з різними знаннями (економічними, технологічними, технічними та ін.).

Автоматизоване робоче місце – умовна назва організаційно-технологічних, економіко-методичних, технічних і програмних засобів для вирішення завдань (реалізації функцій) не програмуючого фахівця в реальному часі з застосуванням інформаційного, функціонального, методологічного, алгоритмічного, математичного, лінгвістичного, методичного, правового і кадрового забезпечення.

Вимоги до автоматизованого робочого місця керівника:

- наявність достатньої розвиненої бази даних, постійно доповнюваних оперативною інформацією;
- забезпечення керівника або його помічників оперативністю пошуку необхідної інформації в базі даних і наочністю подання інформації у формі, адаптованій до психологічних характеристик людини (за умови високого рівня її інтеграції на екрані незалежно від джерела даних);
- наявність діалогових програмних засобів, що забезпечують прийняття рішень з максимальною адаптацією і регулюють організаційно-адміністративну діяльність;
- забезпечення оперативного зв'язку з іншими джерелами інформації (у межах організаційної структури) та з безпосередніми помічниками;
- забезпечення можливості нагромадження в пам'яті автоматизованого робочого місця досвіду роботи і раніше прийнятих рішень.

З урахуванням характеру й особливостей праці керівника програмне забезпечення автоматизованого робочого місця керівника містить підсистеми забезпечення та ділової діяльності, прийняття рішень, рутинних робіт, комунікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Вовчак, І.С.** Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті [Текст] : навч. посіб. / І.С. Вовчак. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 286 с.
2. **Гужва, В.М.** Інформаційні системи і технології на підприємствах [Текст] : навч. посіб. / В.М. Гужва. – К: КНЕУ, 2001. – 400 с

Наукове видання

ТИЖДЕНЬ НАУКИ – 2014

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед викладачів, науковців,
молодих учених, аспірантів і студентів ЗНТУ

14–18 квітня 2014 року

Том 5

Упорядник **Висоцька** Наталя Іванівна

Технічний редактор *Висоцька Н. І.*
Відповідальний за випуск *Висоцька Н. І.*

Оригінал-макет підготовлено в науково-дослідній частині
та редакційно-видавничому відділі ЗНТУ

Підписано до друку 6.11.2014. Формат 60×84 1/16. Ум. друк. арк. 24,88.

Тираж 12 прим. Зам. № 1263.

69063, м. Запоріжжя, ЗНТУ, вул. Жуковського, 64, друкарня ЗНТУ
Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64
Тел.: 8(0612) 769-82-96, 220-12-14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2394 від 27.12.2005.